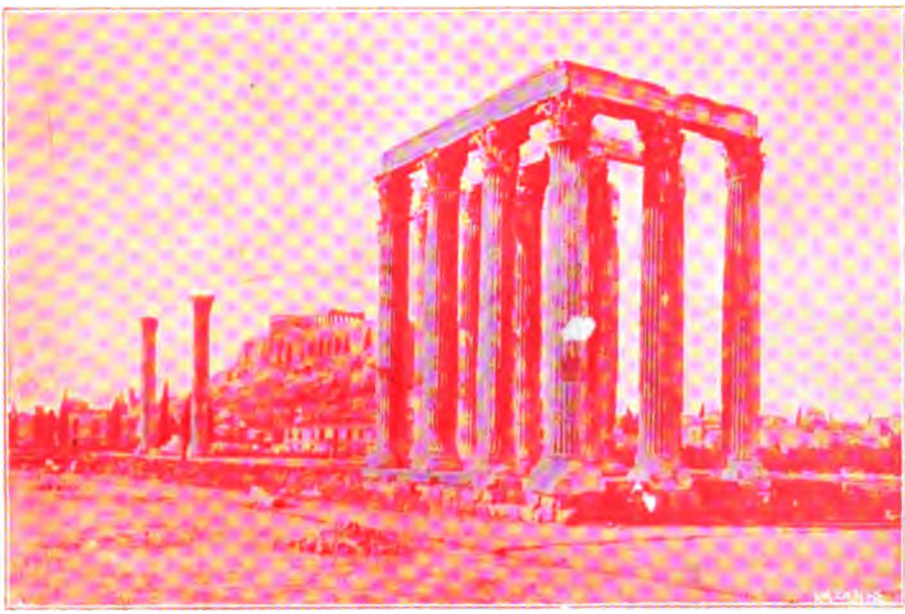
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗ
ΠΡΩΗΝ ΕΦΕΤΟΥ
OFFICIER DE LA LÉGION D'HONNEUR

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

La grandeur d'une nation se mesure
aux services qu'elle rend à l'humanité.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ "ΕΣΤΙΑ„
Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ
1906

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗ
ΠΡΩΗΝ ΕΦΕΤΟΥ
OFFICIER DE LA LÉGION D'HONNEUR

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ 'ΕΣΤΙΑ,,
Κ. ΜΑΪΣΝΕΡ ΚΑΙ Ν. ΚΑΡΓΑΔΟΥΡΗ
1906

GUSTAVE LARROUMET

MEMBRE DE L'INSTITUT

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΗΜΕΡΑΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΕΚΔΡΟΜΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1896

ΥΠΟ ΤΗΝ ΗΓΕΣΙΑΝ

GUSTAVE LARROUMET

MEMBRE DE L'INSTITUT

ΝΑΥΠΛΙΟΝ — ΑΡΓΟΣ — ΜΥΚΗΝΑΙ — ΤΙΡΥΝΣ — ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΩι

Γάλλοι περιηγηταί.—Ἄφιξις αὐτῶν.—Ἐκδρομὴ εἰς Μυκήνας.—Ὑποδοχή. Ἀναχώρησις αὐτῶν.—Πάσχα.—Ἐθνικὴ Ἑορτή.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης, πηγὴ ἀνεξάντλητος παντὸς πολιτισμοῦ καὶ πάσης προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὰς Καλὰς Τέχνας, τὴν ἐπιστήμην, τὴν ποίησιν, τὴν φιλολογίαν, ὡς φωτοβόλος ἑστία πανταχοῦ τῆς γῆς τηλαυγεῖς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ἀκτῖνας ἐκπέμπουσα, ἐφώτισε τὸν κόσμον, τὸν θαυμασμὸν δὲ καὶ τὴν λατρείαν τῶν περιηγητῶν προσελκύουσα, ἐνδελεχῆ τὴν μελέτην καὶ σπουδὴν τῶν ἀρχαίων ἡμῶν μνημείων ὑπὸ τῆς νεωτέρας κοινωνίας δσημέραι προκαλεῖ, καὶ εἰς τὴν αἴγλην ταύτην τοῦ ἀρχαίου ἡμῶν πολιτισμοῦ ὀφείλονται αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι τῶν Μυκηνῶν, τῆς Ὀλυμπίας, τῆς Δήλου, τῶν Δελφῶν.

Κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ ἔτους 1896 ἐν Παρισίοις, ἔξοχος τῶν γραμμάτων μύστης ὁ κ. Gustave Larroumet, Ἀκαδημαϊκός, ἐπίτιμος Διευθυντὴς

τῶν Καλῶν Τεχνῶν, καθηγητὴς ἐν τῇ Σορβόννῃ, ἐπιστημονικὴν ἐκδρομὴν ὠργάνωσεν ἐκ 220 περιηγητῶν,—ὁρμωμένων ἐκ Παρισίων, Τουλούζης, Λουγδούνου, Λίλλης, Αὐρηλίας, Ῥουένης, ἀντιπροσωπευομένης οὕτω τῆς Γαλλίας διὰ τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων αὐτῆς,—οἵτινες ἐπιβάντες ἐν Μασσαλίᾳ τοῦ ἀτμοπλοίου «Σενεγγάλης» ἀφίκοντο εἰς Ναύπλιον τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα 23ην Μαρτίου (4ην Ἀπριλίου) 1896.

Περὶ τὴν 9ην τῆς πρωΐας ὥραν, κυματίζουσα ἡ τρίχρους τῆς «Σενεγγάλης» σημαία, σύμβολον τοῦ θεσπεσίου κηρύγματος «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΙΣΟΤΗΣ, ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ», χαιρετίζει τὴν μειδιῶσαν τοῦ Ἀργολικοῦ ἀκτήν, καθ' ἣν στιγμὴν τὰ πυροβόλα τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως ἀναγγέλλουσι τὴν τελουμένην ἐν τοῖς Ναοῖς πρώτην Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἡ «Φιλαρμονικὴ» τοῦ Ναυπλίου μουσικὴ τὸ ἑωθινὸν ἀνὰ τὴν πόλιν ἀνακρούει.

Καὶ ὑπὸ τοὺς κρότους τῶν πυροβόλων καὶ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς, ἀποβιβάζονται εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Ναυπλίου οἱ ζηλωταὶ οὗτοι τῆς Ἑλλάδος περιηγηταί, ὧν οἱ πλεῖστοι καθηγηταί, Ἑλληνισταὶ καὶ ἀρχαιολόγοι, ἐν οἷς οἱ κ. κ. Salomon Reinach καὶ Paul Monceaux, δικαστικοὶ λειτουργοί, ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀκυρωτικοῦ, ἱερεῖς, ἀξιωματικοί, φιλόλογοι, ἰατροί, νεαραὶ δέσποιναι, δεσποινίδες, εὐάριθμοι σπουδασταί, καθηγηταὶ γερμανικῶν καὶ ἑλβετικῶν Πανεπιστημίων, Ἄγγλοι, ὁ Βέλγος γερουσιαστὴς κ. Janson καὶ πολλοὶ ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ, διαπρεπεῖς δημοσιογράφοι ἐγκρίτων Παρισινῶν ἐφημερίδων—τῶν «Temps», «Figaro», «Journal»,—καὶ ἐπὶ τέλει ὅμιλος ἀθλητῶν καὶ δρομέων προτιθεμένων ν' ἀγωνισθῶσιν εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ἐν ἀκαρεῖ σύμπασα ἡ πόλις συναθροίζεται εἰς τὴν προκυμαίαν καὶ παρακολουθεῖ τοὺς εὐγενεῖς ξένους μέχρι τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου, μεταβαίνοντας εἰς Μυκήνας δι' ἐκτάκτου ἁμαξοστοιχίας.

Φιλοτίμῳ μερίμνῃ ἐπιτροπῆς, συγκροτηθείσης ὑπὸ τῶν δικηγόρων κ. κ. Χρήστου Ἀναγνωστοπούλου, Θεοδ. Χαρμανδᾶ προέδρου τῆς «Φιλαρμονικῆς», Νικολάου Κόνδη ἰατροῦ, διεκοσμήθησαν διὰ σημαιῶν Γαλλικῶν καὶ Ἑλληνικῶν πᾶσαι αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο τὰ καταστήματα τοῦ «Ὁμίλου τῶν Φιλομούσων» καὶ τῆς «Φιλαρμονικῆς», ἅτινα ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ Ἑορτῇ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας ἀνήρτησαν ἀναμνηστικὰς ἐπιγραφάς, θυρεούς, ἐθνικὰ ἐμβλήματα, ὧν ἡ θέα ἐνέπνεε τὰς εὐγενεστέρας ἰδέας καὶ τὰ ὑψηλότερα αἰσθήματα ἀγάπης πρὸς τὴν Πατρίδα,—ἱεροῦ σεβασμοῦ καὶ ἀϊδίου εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς γενναίους τῆς Πατρίδος Προμάχους.

Καὶ ἄγει Μεγάλην Ἑορτὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ Ἑλλάς, πανδήμως πανηγυρίζουσα τὴν Πολιτικὴν Ἀνάστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Καὶ εἶνε ἡ ΚΕ΄ ΜΑΡΤΙΟΥ τοῦ 1821 ἡ ἀποθέωσις τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, ἡ δόξα καὶ τὸ κλέος τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος. Καὶ τίνος Ἕλληνος, κατὰ τὴν Πανελλήνιον ταύτην τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος Ἑορτήν, δὲν σφύζει τὸ αἷμα γοργόν, ὅπερ γοργὸν καὶ ζέον ἐξ αὐταπαρνήσεως καὶ ἡρωϊσμοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων,—κατὰ τὴν ἐκτύλιξιν τοῦ ἐθνικοῦ δράματος τοῦ 1821,—ἀχνίζει ἔτι καὶ νῦν ἐπὶ πάσης τῆς Ἑλληνικῆς γῆς; Καὶ τίνος Ἕλληνος τὴν καρδίαν δὲν πληροῖ ζωηρὸν τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ αἴσθημα, ἀναλογιζομένου ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ μάρτυρες τοῦ 1821 διὰ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ξίφους αὐτῶν ἔγραψαν τὴν ἱστορίαν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἔθεντο τὰ θεμέλια τῆς Πολιτικῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Μεγάλης Πατρίδος;

Ἐπὶ τῶν θυρεῶν, ἐθνικῶν ἐμβλημάτων καὶ ὀβελίσκων, δι' ὧν διεκοσμήθησαν τὰ καταστήματα τοῦ «Ὁμίλου τῶν Φιλομούσων» καὶ τῆς «Φιλαρμονικῆς», ἀνεγράφοντο αἱ ἑξῆς ἐπιγραφαί·

ΚΕ΄ ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

ΤΟΙΣ
ΓΕΝΝΑΙΟΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΜΑΧΟΙΣ

ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΣ

Η΄ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1827

GRAICIA CAPTA
FERRO
VICTORIAM CEPIT

ΤΟΙΣ ΦΙΛΕΛΛΗΣΙΝ Η ΕΛΛΑΣ

Ἀπὸ τῆς 5ης μ. μ. ὥρας, τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου κατακλύζει σύμπασα ἡ πόλις, ἀναμένουσα νὰ ὑποδεχθῇ τοὺς εὐγενεῖς ξένους. Πᾶσα παρερχομένη στιγμὴ ἐπιτείνει τὴν περιέργειαν καὶ τὴν χαράν, τὴν ἀνυπομονησίαν καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν Λαοῦ ὁλοκλήρου.

Σημαίνει ἤδη ἡ 8η τῆς ἑσπέρας ὥρα καὶ συριγμὸς ὀξὺς διασχίζει τὸν ἀέρα· ὡς πύρινοι ὀφθαλμοὶ λάμπουσι μακρόθεν οἱ φανοὶ τῆς ἁμαξοστοιχίας, ἥτις ἀσθμαίνουσα καὶ πνευστιῶσα ὑπὸ τὸ βάρος τῶν Φιλελλήνων περιηγη-

τῶν ἐμφανίζεται πρὸ τῆς ἐξέδρας τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου. Ἡ « Φιλαρμονικὴ » ἀνακρούει τὴν « Μασσαλιῶτιδα », Ναυπλιεῖς καὶ Γάλλοι ἀποκαλύπτονται· οἱ πῖλοι ἀνακινοῦνται, παταγώδεις χειροκροτήσεις καὶ οὐρανομήκεις ζητωκραυγαὶ « Ζήτω ἡ Γαλλία! » πληροῦσι τὸν ἀέρα! Ὁ παρεπιδημῶν ἐν Ναυπλίῳ, ἕνεκα τῶν ἑορτῶν τοῦ Πάσχα συμπολίτης κ. Ν. Κωτσάκης Ἐφέτης, ἐντολῇ τῆς πόλεως, χωρεῖ πρὸ τῆς ἐξέδρας τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ προσφωνεῖ τοῖς φιλέλλησι Γάλλοις Γαλλιστὶ καὶ δι' ἠχηρᾶς φωνῆς ὡς ἑξῆς·

«Προσφιλεῖς καὶ εὐγενεῖς φίλοι»,

« ΩΣ ΕΥ ΠΑΡΕΣΤΗΤΕ » προσφωνοῦσα Ὑμῖν τοῦ Ναυπλίου ἡ πόλις, φόρον τιμῆς ἀποτίνει εἰς τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, ἥτις συνδέει τὴν φίλην Γαλλίαν μετὰ τῆς ἡμετέρας χώρας, καὶ ἡ ὁποία εἰς πάντων ἡμῶν τὰς καρδίας σφοδροὺς ἀναρριπίζει παλμοὺς ζωηρᾶς εὐγνωμοσύνης, ἥτις ἐστὶν ἡ μνήμη αὐτῆς τῆς καρδίας! (Bravo, Bravo, Vive la Grèce!) Τὰ ἀρχαῖα ἡμῶν μνημεῖα, ἅτινα ἀρτίως ἐπεσκέφθητε, καὶ τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια ἀχνίζουσιν ἔτι ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἡμετέρων ἡρώων καὶ μαρτύρων καὶ ἐξ οὗ ἐβλάστησεν ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν τῆς ἐλευθερίας τὸ δένδρον, καὶ αὖθις προσφωνοῦσιν Ὑμῖν « ΩΣ ΕΥ ΠΑΡΕΣΤΗΤΕ ». (Εὖγε! Χειροκροτήσεις!).

» Καὶ ὡς ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ, δημοτελῶς πανηγυρίζομεν τὴν Ἐπέτειον Ἑορτὴν τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας, Ἱερὸν ἐπιτελοῦμεν Καθῆκον διακηρύττοντες Ὑμῖν γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ, ὅτι ἡ προσφιλὴς ἀνάμνησις τῶν Chateaubriand καὶ Casimir Delavigne, τῶν Maison καὶ Fabvier, τῶν Hugo καὶ Beranger καὶ συμπάσης τῆς Γαλλίας ζῇ ἀείποτε ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν! (Εὖγε! Εὖγε! χειροκροτήσεις! Bravo! Bravo! Vive la Grèce!).

» Ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρίδα Ὑμῶν, πεφιλημένοι φίλοι, μὴ λησμονεῖτε ποτέ, ὅτι ἐνθέρμους ἀείποτε ἡ ἡμετέρα Χώρα ἀναπέμπει εὐχὰς ὑπὲρ τῆς εὐημερίας, τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Γαλλίας. (Ἐνθουσιώδεις ἀνευφημίαι! Εὖγε!).

» Ἡ Πατρὶς ἡμῶν τιμᾶται, τιμῶσα οὕτω τὸν μεγάθυμον καὶ γενναῖον Γαλλικὸν Λαόν, τὸν ἄριστον αὐτῆς φίλον!» (Εὖγε! Εὖγε! παταγώδεις χειροκροτήσεις!) Ζήτω ἡ Γαλλία! Ζήτω ἡ Γαλλικὴ Πατρίς! (Bravo! Bravo! Vive la Grèce!)».

Οἱ φιλέλληνες Γάλλοι κατέρχονται τῆς ἁμαξοστοιχίας καὶ ἀνακράζοντες « Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω τὸ Ναύπλιον!» περιπτύσσονται τὸν κ. Κωτσάκην.

Ἐκ τῶν εὐγενῶν ξένων πρῶτος ἀντιφωνεῖ ὁ κ. Monceaux, ἑταῖρος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, Καθηγητὴς τοῦ ἐν Παρισίοις Πανεπιστημίου, ὅστις ὑπὸ τὸ κράτος βαθείας συγκινήσεως ἐκφράζει «τὰς εὐχαριστίας τῆς Πατρίδος αὐτοῦ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κράτους ἐπὶ τῇ παρασχεθείσῃ συνδρομῇ εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτοῦ, κατὰ τὰς ἐν Δελφοῖς ἀνασκαφὰς καὶ τὴν ζωηρὰν εὐγνωμοσύνην τῶν συνοδῶν του, ἐπὶ τῇ ἐγκαρδίῳ ὑποδοχῇ καὶ εὐγενεῖ φιλοξενίᾳ τῶν κατοίκων τῆς πεφιλημένης πόλεως τοῦ Ναυπλίου!».

« Ζήτω ἡ Ἑλλάς! » ἀναφωνεῖ ὁ φιλέλλην Γάλλος.

« Ζήτω ἡ Γαλλία! » ἀνακράζει σύμπασα ἡ πόλις.

Εἶτα προσφωνεῖ ὁ ἡγέτης τῆς ἀρχαιολογικῆς ταύτης ἐκδρομῆς Kos Larroumet δι' ἐντόνου φωνῆς: « Εὐγνωμονοῦμεν ὑμῖν ἐπὶ τῇ γενομένῃ ἡμῖν ὑποδοχῇ καὶ ἀπὸ καρδίας. Ἐπεσκέφθημεν τὰ μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τῆς ὁποίας ἡ μελέτη καὶ σπουδὴ ἐμπνέουσιν ἡμῖν τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ ἐπιστημῶν, τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ τῆς ἡμετέρας φιλολογίας καὶ δὴ παντὸς ὅ,τι ἐξικνεῖται εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ καὶ ἰεώδους. (Ζήτω ἡ Γαλλία!). Καὶ ἐπιστρέφομεν ὑπερήφανοι ἐκ τῶν ἀθανάτων τούτων μνημείων τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ φόρον σεβασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης ὁμολογοῦντες πρὸς τὴν Ἑλλάδα,— τὴν μητέρα ταύτην καὶ τροφὸν τοῦ Νεωτέρου πολιτισμοῦ,—εὐχόμεθα ἵνα τὸ Ἑλληνικὸν Πνεῦμα καταυγάζῃ ἐσαεὶ τὴν ὁδὸν πάσης προόδου καὶ εὐημερίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος! ».

Περαίνει τὴν προσφώνησιν αὐτοῦ ὁ προσκυνητὴς τῆς Ἑλλάδος ἀναφωνῶν: « Ζήτω ἡ Ἑλλάς! » καὶ ἐνθουσιώδεις ζητωκραυγαὶ Γάλλων καὶ Ναυπλιέων « Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω ἡ Γαλλία! » ἀντηχοῦσι πανταχόθεν! Ἡ « Φιλαρμονικὴ » ἀνακρούει αὖθις τὴν « Μασσαλιώτιδα »· τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τῆς ἐπιτροπῆς προσφέρονται ἀνθοδέσμαι εἰς τοὺς φιλέλληνας περιηγητάς, τοὺς ὁποίους σύμπας ὁ λαός, ὑπὸ τοὺς φθόγγους τῆς μουσικῆς καὶ τὴν πολύχροον αἴγλην τῶν βεγγαλικῶν καὶ πυροτεχνημάτων, καθοδηγεῖ ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου διὰ τῆς Πλατείας τῶν « Τριῶν Ναυάρχων » εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος, ἔνθα ἡ μουσικὴ τοῦ « Ὁμίλου τῶν Φιλομούσων » ἀνακρούει τὸν « Ἐθνικὸν Ὕμνον »· οἱ φιλέλληνες Γάλλοι ἀσκεπεῖς, ἔξαλλοι ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐν μέσῳ παρατεταμένων χειροκροτήσεων, ἀνακράζουσι: « Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Ζήτω τὸ Ναύπλιον! ».

Προσεγγίζει ἡ 11η τῆς ἑσπέρας ὥρα, ὅτε ἐν τοῖς Ναοῖς τελεῖται ἡ Δοξολογία τῆς Ἀναστάσεως καὶ σύμπασα ἡ συνοδεία διευθύνεται εἰς τὴν « Μητρό-

πολιν» μετὰ τῶν εὐγενῶν ξένων, οἵτινες, λαμπαδηφοροῦντες καὶ ἀσκεπεῖς, μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἀκροῶνται τῆς Θείας Λειτουργίας.

Τὰ πυροβόλα τῆς φρουρᾶς χαρμοσύνως χαιρετίζουσι τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν κεκανονισμένων κανονιοβολισμῶν καὶ οἱ Φιλέλληνες Γάλλοι ἀπέρχονται ὑπὸ τὰς ἀναφωνήσεις καὶ εὐχὰς ἁπάσης τῆς πόλεως, Vive la France! Bon voyage!

Τὴν ἐπιοῦσαν, οἱ προσκυνηταὶ οὗτοι τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος ἀπέστειλαν ἐξ Ἀθηνῶν τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα:

«Δήμαρχον καὶ κατοίκους — Ναύπλιον».

» Περιηγηταὶ οἱ ἐπιβαίνοντες τῆς « Σενεγγάλης » ἐνθουσιασμένοι ἐκ τῆς συγκινητικωτάτης ὑποδοχῆς τῆς γενομένης αὐτοῖς ἐν Ναυπλίῳ, ἐκφράζουσιν ἐκ καρδίας τὰς βαθυτάτας εὐχαριστίας αὐτῶν διὰ τὴν ἀείμνηστον ἑσπέραν τῆς 4ης Ἀπριλίου».

Ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη ἐκδρομὴ ἀνὰ τοὺς ΔΕΛΦΟΥΣ-ΟΛΥΜΠΙΑΝ-ΝΑΥΠΛΙΟΝ-ΑΡΓΟΣ-ΜΥΚΗΝΑΣ-ΤΙΡΥΝΘΑ-ΑΘΗΝΑΣ καταλήγει εἰς ΔΗΛΟΝ καὶ ἐκεῖθεν οἱ Φιλέλληνες οὗτοι περιηγηταὶ ἐπανακάμπτουσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Γαλλικῆς πατρίδος, ὅπου παρακολουθεῖ καὶ ἐμπνέει αὐτοὺς τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἡ ζωηρὰ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα στοργή.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΗΜΕΡΑΙ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΝΑΥΠΛΙΟΝ—ΑΡΓΟΣ—ΜΥΚΗΝΑΙ—ΤΙΡΥΝΣ—ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΩ.

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 1896.

Ἰδοὺ ὁ ἥλιος καὶ τὸ φῶς τῆς Ἑλλάδος! Ἐγερθέντες ἀνερχόμεθα ἐπὶ τῆς γεφύρας, τοῦ κώδωνος ἀναγγέλλοντος τὴν ἄφιξιν ἡμῶν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου. Λίαν εὐάρεστον ἔκπληξιν ἐμποιεῖ ἡμῖν ὁ ἐξαίσιος καιρός. Οὔτε νέφος εἰς τὸν οὐρανόν, οὔτε ἀτμοὶ εἰς τὸν ὁρίζοντα! Ζωηρὸν κυανοῦν χρῶμα περιβάλλει θάλασσαν καὶ γῆν ὡς στιλπνὸς θόλος, ζωηρότερον εἰς τὴν κορυφήν, ἀσθενέστερον εἰς τὰς ἀκτάς, ἀλλ' ἐπίσης ἁρμονικὸν εἰς τὰς βαθμιαίας διαχρώσεις. Ἡ παραλία διαγράφεται, ἐπίσης κανονική, ἐν εὐρυτάτῳ κυκλικῷ τόξῳ, γλαυκοῦ χρώματος ἐπὶ βαθέως πρασίνου τῆς ὁμοιοχρόου θαλάσσης. Ὕπερθεν, ἀμφιθεατρικοὶ ῥοδόχροοι λόφοι καὶ φαιὰ ὄρη, ὧν τὰς κορυφὰς ἐπιστέφει πόρρωθεν ἡ χιών. Τὸ φῶς ἄγει ἑορτήν· ἡ πρώτη αὕτη τῆς ἀτμοσφαίρας διαύγεια ἀποκαλύπτει μοναδικὰς ἀπόψεις. Ὁ ὀφθαλμὸς περιλαμβάνει τό τε σύνολον καὶ τὰς λεπτομερείας εὐκρινῶς καὶ ἄνευ ὀπτικῆς ἀπάτης· ἐκτιμᾷ τὰς διαφορὰς τῶν γραμμῶν καὶ τὸ μῆκος τῶν ἀποστάσεων, τὴν πραγματικὴν ἀξίαν ἑκάστου στοιχείου τοῦ θεάματος, μετ' εὐκρινείας καὶ ἀκριβείας τῆς ὁράσεως, τοῦθ' ὅπερ ἐν οὐδεμιᾷ ἀπαντᾶται χώρᾳ. Ὑπὸ τὸ ζωηρὸν καὶ ὁμαλὸν τοῦτο φέγγος, ἐν τῇ θερμῇ ταύτῃ ἀτμοσφαίρᾳ ἡ μαγεία εἶνε πλήρης. Τὸ πρῶτον λουσθείς τις ὑπὸ τοῦ φωτὸς τούτου, ἐκτιμᾷ τὸν ἔρωτα τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸ «γλυκὺ φῶς»· κατανοεῖ τις τὸ ἔμφυτον τοῦτο καὶ τὴν ἀνάγκην ταύτην τῆς εὐκρινείας, ἅτινα ἦσαν ἡ βάσις τοῦ πνεύματος αὐτῶν.

Καθ' ὅσον τὸ ἀτμόπλοιον προσπελάζει εἰς τὴν παραλίαν, διαφαίνεται ἀκριβῶς τὸ Ναύπλιον. Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου, ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ λιμένος ὀρθοῦται τὸ φρούριον Βοῦρζι, ἔνθα κατοικεῖ ὁ δήμιος. Δεξιᾷ, τὸ φρούριον Παλαμήδιον,—δυσπόρθητον τὸ πάλαι—δεσπόζει ἀποτόμου βράχου, περὶ τὸ

μέσον τοῦ ὕψους τοῦ ὁποίου, κατ' ἀντίθεσιν εἰρηνικήν, ἐρημίτης ἵδρυσε τὴν κρύπτην του, ἐφ' ἧς διαγράφεται μέγας σταυρὸς δι' ἀσβέστου ἐπὶ τοῦ φαιοῦ βράχου. Δεξιᾷ, ἐπὶ τῆς δευτέρας γραμμῆς, τὸ ὄρος Λάρισα, ὅπερ ἐπιστεγάζουσι τὰ ἐρείπια, — ἔτι καὶ νῦν ἐπιβλητικά, — Φραγκικῶν φρουρίων. Ἡ πόλις ἑδράζεται εἰς τοὺς πρόποδας καὶ ἐπὶ τῆς κλιτύος βραχώδους χερσονήσου· ἀπὸ μιᾶς πλευρᾶς βλέπει τὴν θάλασσαν καὶ στρέφεται πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄργους.

Ἀποβιβασθέντες διὰ μικρῶν λέμβων, εὑρισκόμεθα ἐν μέσῳ λαοῦ ἑορτάζοντος. Κατὰ σύμπτωσιν, τὸ Πάσχα τῶν ὀρθοδόξων συμπίπτει μετὰ τοῦ Πάσχα τῶν καθολικῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο· εἶνε Ἅγιον Σάββατον καὶ ἀναμένεται ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, καὶ δὴ ἀφορμὴ γενικῆς ἀγαλλιάσεως, ἧς μετέχουσι πᾶσαι μετ' ἐνθουσιασμοῦ αἱ τάξεις τοῦ λαοῦ. Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, πρὸ πύλης, — ὀχυρᾶς, — ἣν διακοσμεῖ ὁ λέων τοῦ Ἁγίου Μάρκου — δαψιλῶς λαξευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη, ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως — κανονιοστοιχία κανονιοβολεῖ, ὑπὸ τὸ πρόσταγμα εὐσταλοῦς λοχαγοῦ, ἔχοντος μακρὸν μέλανα μύστακα· οἱ Ἕλληνες πυροβοληταὶ ἐν μεγάλῃ στολῇ μετ' ἀκριβείας χειρίζονται τὰ ὀρεινὰ αὐτῶν πυροβόλα, τὰ ὁποῖα εἶτα μεταφέρουσιν εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν σαλπίγγων. Πανταχοῦ ἐκρήγνυνται κροτίδες, — ἐπίφοβοι, — καθ' ὅτι διαγράφουσι μακροὺς ἑλιγμούς, καὶ ἕνα ἐξ ἡμῶν ἐπέτυχε κροτίς, ἥτις ἔβλαψε σημαντικῶς τὴν σκελέαν του. Ἐνίοτε ἐπιφέρουσι σπουδαίας πληγάς, ἀλλ' ἡ περίπτωσις αὕτη εἶνε ἐκ τῶν προτέρων γνωστὴ εἰς τοιαύτας διασκεδάσεις. «Φιλαρμονικὴ» μουσική, φέρουσα πλουσίας κιτρίνου χρώματος παρυφάς, καὶ προπορευομένης σημαίας, χωρεῖ εἰς τὴν μεγάλην ὁδόν, ἀκολουθούντων τῶν συνήθων φιλομούσων· ἐνταῦθα, ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου, φαίνονται αἱ λευκαὶ «φουστανέλλαι» τῶν μεγάλων ἡμερῶν! Διερχόμεθα τὸ Ναύπλιον μετὰ τοῦ πλήθους, ἵνα μεταβῶμεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἐπὶ κεντρικῆς πλατείας, πεφυτευμένης δι' ὡραίων πλατάνων, στρατιῶται τοῦ πεζικοῦ ἔνοπλοι ἵστανται πρὸ ἀρχαίας οἰκοδομῆς ὡραίου ῥυθμοῦ. Ἡ πόλις ἔχει γραφικὴν ἄποψιν, ἕνεκα τῶν οἰκιῶν αὐτῆς, αἵτινες εἰσὶ κεχρωματισμέναι κατὰ τὸν Ἰταλικὸν ῥυθμόν. Εἶτα, μετὰ τὴν ἔξοδον ἀπὸ μικροῦ ὀχυρώματος, ἰδοὺ ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου ἄνευ περιβόλου. Ὡς ἐν Κατακώλῳ καὶ ἐν Πύργῳ, εἰσέρχεταί τις ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου ἄνευ προχωμάτων. Οὕτως, εἰς τὰς ἐπιπέδους διαβάσεις, ὁπόταν πρόσκομμά τι, ἅμαξα ἢ ποίμνιον εὑρίσκηται ἐπὶ τῆς γραμμῆς, ἡ ἁμαξοστοιχία, — ἥτις ἐλαύνει ἀείποτε βραδέως, — χωρεῖ ἔτι βραδύτερον ὅπως διέλθῃ.

Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ διευθύνεται εἰς τὸ Ἄργος διὰ μέσου εὐρείας καὶ πλουσίας πεδιάδος. Δεξιόθεν, παρατηροῦμεν ἐντὸς ὀλίγου φαιὸν λόφον· εἶνε ἡ Τίρυνς, τὴν ὁποίαν θέλομεν ἐπισκεφθῆ ἐπιστρέφοντες. Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν, ἀφικνούμεθα εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ἄργους. Ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον τοῦτο καὶ κλεινὸν ὄνομα, ἐσχηματίσθη νεωτέρα ἐντελῶς πόλις καὶ ἄνευ ἱστορίας. Ἐκτείνεται εἰς τρία τμήματα, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Λάρισα. Ὀφείλει νὰ διέλθῃ τις αὐτὴν ἀπὸ ἄκρου ἕως ἄκρου, ὅπως ἀφιχθῇ εἰς τὸ ἀρχαῖον θέατρον, μόνον λείψανον τοῦ παρελθόντος αὐτῆς. Διατέμνεται διὰ πλατειῶν καὶ κήπων, πέριξ τῶν ὁποίων εἰσὶ διεσπαρμέναι, οἱονεὶ τυχαίως, οἰκίαι ἄνευ ῥυθμοῦ, πολυτελεῖς ἢ πενιχραί. Κατὰ τὴν πρωΐαν ταύτην — ἑορτάσιμον — οὐδεμία ἄλλη κίνησις παρατηρεῖται πλὴν τῆς ἐξόδου ἐκ τῶν Ναῶν, καὶ πρὸς τὸ κέντρον ὑπαίθριος ἀγορά. Εἰς τὸ Δημαρχεῖον, ὡραῖα τεμάχια γλυπτικῆς ἀποτελοῦσι μικρὸν μουσεῖον, ἀλλ' ἀπολείπει ἡμῖν ὁ χρόνος ἵνα ἐπισκεφθῶμεν τοῦτο, καὶ ἀφικνούμεθα εὐθὺ εἰς τὸ θέατρον.

Κατὰ σταθερὰν τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν, ἐθεμελιοῦτο εἰς τὴν πλευρὰν λόφου. Ἐνταῦθα ἤρκεσε νὰ λατομήσωσι τὰ βάθρα ἐπὶ τοῦ βράχου, ἐπωφελούμενοι ἐκ φυσικῆς κυρτότητος τῆς Λαρίσης. Ὁ τοῖχος τῆς σκηνῆς οὐδὲν κατέλιπεν ἴχνος· ἀλλὰ μέρος τῶν βάθρων διατηρεῖται ἐν καλῇ καταστάσει καὶ τὸ ὑπόλοιπον ὑπονοεῖται εὐχερῶς. Ὡς ἐν Δελφοῖς, οἱ εἰκοσακισχίλιοι θεαταί, — οὓς ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ, — εἶχον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, — ἀκολουθοῦντες τὴν παράστασιν, — θαυμάσιον φυσικὸν θέαμα. Πρὸ αὐτῶν τὴν πεδιάδα, μέχρι τῆς θαλάσσης· δεξιᾷ τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, ἀριστερᾷ τὴν Τίρυνθα καὶ τὸν ἀπότομον λόφον, τοῦ ὁποίου αἱ Μυκῆναι φρουροῦσι τὴν εἴσοδον. Οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν Ἀθήναις ἔτι, εἰς τὸ θέατρον τοῦ Βάκχου, ἡ τοπογραφία καὶ αἱ ἀναμνήσεις, τὰς ὁποίας ἐξυπνίζει, συνηρμολογοῦντο κρεῖττον τῇ τέχνῃ. Εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τοῦτο τῶν ὀρέων ἀνερριπίζοντο τὰ ἱστορικὰ πάθη, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἡ πλουσιωτέρα ὕλη διὰ τὴν ἑλληνικὴν τραγῳδίαν καὶ τὴν ὁποίαν ἐπανέλαβε τὸ Γαλλικὸν θέατρον. Ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, απαράμιλλοι εἰκόνες πάθους καὶ κάλλους, μεγαλείου καὶ ἐγκλημάτων κυμαίνονται ἐπὶ τῶν πεδιάδων τούτων. Ὁ Ἀγαμέμνων ἐπανακάμπτων ἐκ Τροίας, διήρχετο τὴν πεδιάδα ταύτην, ὅπως ἀφιχθῇ εἰς τὴν ἀέτειον αὐτοῦ φωλεάν, ὅπου ἐβυσσοδόμουν κατ' αὐτοῦ ἡ Κλυταιμνήστρα καὶ ὁ Θυέστης. Ὁ Ὀρέστης καὶ ἡ Ἠλέκτρα ἐκεῖ ἐπινοοῦσι τοὺς τρομερωτέρους καὶ συγκινητικωτέρους τρόπους πατροκτονίας, υἱϊκῆς στοργῆς καὶ ἀδελφικοῦ φίλτρου· ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, κάτωθεν τοῦ ἀμφιθεάτρου τούτου, οἱ ὑπὸ τῶν ἠθοποιῶν ἐκφερόμενοι λόγοι κατωνόμαζον τόπους, οὓς αὐτοστιγμεὶ ἔβλεπον οἱ θεαταί.

Διαμορφωθέντες καὶ ἐμπνευσθέντες ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, καίπερ οἱ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν εἶχον ἀτελεῖς ἢ ἐμμέσους ταύτης γνώσεις, διατελοῦμεν σιωπηλοὶ ἐκ τῆς συγκινήσεως· τοποθετηθέντες δὲ ἐπὶ τῶν βάθρων τούτων νομίζομεν, ὅτι ἀκούομεν τῆς φωνῆς τῆς Μελπομένης, ἥτις ἀπὸ δισχιλίων ἐτῶν ἀντηχεῖ εἰσέτι εἰς τὸν ἀέρα. Ἐπὶ μακρὸν θεωροῦμεν τὴν θάλασσαν, ἥτις μαρμαίρει εἰς τὸν ὁρίζοντα· τὴν φαιὰν κηλῖδα τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ ἡ Τίρυνς ἐπὶ τῆς πρασίνης πεδιάδος· τὴν ζοφερὰν πτυχὴν τοῦ ὄρους ὅπου κρύπτονται αἱ Μυκῆναι· τὴν ὀροσειρὰν τῶν κορυφῶν ὅπου οἱ νυκτοφύλακες ἐπεσκόπουν τὰς πυράς, αἵτινες ἀνήγγελλον τὴν πτῶσιν τῆς Τροίας. Ἐπανειλημμένως προσκαλοῦσιν ἡμᾶς ἵνα κατέλθωμεν καὶ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν σιδηρόδρομον. Εἶνε τοσοῦτο ζωηρὰ ἡ ἐντύπωσις, ὡς καὶ τὴν προτεραίαν ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὥστε οὐδόλως προτιθέμεθα νὰ παραλληλίσωμεν τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ παρελθόντος. Ἡ κάθοδος ἀπὸ τοῦ θεάτρου τοῦ Ἄργους, ὅπως ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν σταθμόν, δὲν προκαλεῖ τὰς εὐχερεῖς ἀστειότητας, αἵτινες ἠδύναντο νὰ διαμειφθῶσιν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει. Πόρρω ἀπέχομεν τῆς «Belle Hélène». Οὕτως ἔχει ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐκδρομῆς· ὁ τύπος οὗτος τῆς «Γαλλικῆς εὐθυμίας» ἀπόλλυσι τὰ δικαιώματά του καὶ νομίζω ὅτι οὕτως ἔσται μέχρι τέλους.

Ὀλίγα ἔτι λεπτὰ διανύομεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μέχρι τοῦ σταθμοῦ τῶν Μυκηνῶν. Καὶ εἶνε ὁ σταθμὸς μικρὸς οἰκίσκος, μεμονωμένος ἐν μέσῳ εὐρείας πεδιάδος, εἰς τοὺς πρόποδας γηλόφου, εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ὁποίου προβάλλουσιν αἱ πενιχραὶ οἰκίαι τοῦ χωρίου Χαρβάτι. Ἡ γραμμὴ διέρχεται πόρρω τοῦ ἄστεως τοῦ Ἀγαμέμνονος, ὡσεὶ ἡ πεζότης τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ ἠθέλησε νὰ σεβασθῇ τὸ μεγαλεῖον τοῦ παρελθόντος. Πέπρωται νὰ πληρώσωμεν ἀκριβὰ τὸν σεβασμὸν τοῦτον. Εἶνε ἑνδεκάτη ὥρα καὶ ὁ ἥλιος καίει. Ἅμαξαι ἦλθον ἐξ Ἄργους, ὅπως μεταφέρωσι τὰς κυρίας. Οἱ ἄνδρες πεζῇ διανύομεν μιᾶς ὥρας πορείαν, ὅπως ἀφιχθῶμεν εἰς Μυκήνας. Ἡ ὁδὸς ἀνωφερής, εἶνε τραχέως πετρώδης· μικρὸν καὶ ἐσμὲν κάθιδροι. Παράπονα, τὸ μὲν εἰρηνικὰ τὸ δὲ σπουδαῖα, ἐγείρονται μεταξὺ τῆς συνοδείας, ἥτις ἐκτείνεται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς κεκονιαμένης ἀτραποῦ. Εἶτα τὴν μεμψιμοιρίαν διακόπτει σιγὴ ἐγκαρτερήσεως. Καθ' ὅσον χωροῦμεν εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ πρώτου λόφου, ἡ χώρα ταχέως προσλαμβάνει ἀγρίαν ἄποψιν· μικρόν, καὶ ὀροσειρὰ ὀρθοῦται πρὸ ἡμῶν, φαιά, γυμνή, ἀπότομος. Καθ' ὅσον ἡ πεδιάς, τὴν ὁποίαν καταλείπομεν, εἶνε θάλλουσα καὶ μειδιῶσα, τοσοῦτο ἡ ὀροσειρὰ αὕτη εἶνε ἄγονος καὶ σκυθρωπή. Δεξιᾷ ῥέει ἡ ξηρὰ κοίτη χειμάρρου· ἀριστερᾷ τοῖχοι ξηρῶν λίθων. Πρὸ ἡμῶν, ὑψηλότερα, καθ' ὅσον

χωροῦμεν ἐπὶ τὰ πρόσω, ἰδοὺ ἡ κορυφὴ ἡ φέρουσα τὰς Μυκήνας. Νῦν παρατηροῦμεν τὰ ὑπερμεγέθη Πελασγικὰ κτίσματα, ἅτινα ἀπετέλουν τὸν περίβολον τῆς ἀκροπόλεως καὶ οἱονεὶ προμαχῶνας αὐτῆς, πανταχοῦ φαίνονται συγκεχυμένα ἐρείπια. Ἡ βλάστησις καθίσταται ἀραιοτέρα· μετά τινα προσέτι βήματα καὶ μόνον ἰσχνοὶ θάμνοι ἀπαντῶνται. Ἀρὰ φαίνεται βαρύνουσα ἐπὶ τῆς γωνίας ταύτης τῆς γῆς, κηλιδωθείσης ὑπὸ τοσούτων ἐγκλημάτων καὶ ἔνθα τοσαύτη ἰσχὺς ἐξέλιπε. Τὸ ὄρος φαίνεται ὡσεὶ περιβάλλεται πένθος· γῆ τε καὶ βράχοι ἔχουσι χρῶμα σκωρίας, τέφρας καὶ αἵματος. Μικρόν, καὶ ἡ ὁδὸς καθίσταται δύσβατος ἀτραπός. Ἀνερχόμεθα ἐπὶ τοῦ ὄρους. Αἴφνης ἡ ἀτραπὸς αὕτη κάμπτει ἀποτόμως δεξιᾷ, καὶ εἰς τὸ βάθος δύο ὑπερμεγέθων τοίχων,—κεκλιμένων ἐπιπέδων,—φαίνεται ἡ περίφημος «πύλη τῶν Λεόντων».

Παρῆλθεν ἡ μεσημβρία· θνήσκομεν ἐκ καμάτου, καύσωνος καὶ πείνης. Γνωρίζοντες τὴν χώραν οἱ ὀργανωταὶ τῆς ἐκδρομῆς, εἶχον ὁρίσει τὸ πρόγευμα διὰ τὴν ὥραν ταύτην καὶ εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Δυσάρεστος εἴδησις ἀναμένει ἡμᾶς. Τυχαῖον περιστατικὸν συνέβη εἰς τὴν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς ἐφορτώθησαν τὰ τρόφιμα καὶ ἀναγκαζόμεθα ν' ἀναμείνωμεν μέχρι τῆς δευτέρας ἢ τρίτης ὥρας Μ. Μ., ὅπως κομισθῶσι ταῦτα ἀνὰ χεῖρας. Τὸ πρῶτον ἡ εἴδησις αὕτη προκαλεῖ κραυγὴν δυσαρεσκείας καὶ ἀπελπισμοῦ. Ἀλλ' ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει νὰ ὑποκύψωμεν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἀνωτέρας βίας. Ἀναπνέομεν ὀλίγον εἰς τὴν σκιὰν τῆς κολοσσιαίας στοᾶς· παρέχομεν οὕτω καιρὸν εἰς τοὺς ἐπιβραδύναντας ἵνα ἔλθωσι καὶ οὗτοι· ἀνακοινοῦντες αὐτοῖς τὸ περιστατικόν, ἐνθαρρύνομεν αὐτούς. Εἶτα ἐγείρεται ἡ φωνὴ τοῦ Κ. Monceaux, ἀνελθόντος ἐπὶ τῆς κολοσσιαίας πύλης. Οὐδέποτε ὁμιλητὴς ἀνῆλθεν ἐπὶ παρομοίου βήματος. Διηγεῖται τὴν παράδοσιν τῶν Ἀτρειδῶν καὶ ὅ,τι ἡ ἱστορία διατηρεῖ ἢ προστίθησιν· ἀφηγεῖται τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Schliemann εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ τὴν θαυμασίαν αὐτῶν ἐπιτυχίαν.

Δὲν θέλω περιγράψει τὴν «πύλην τῶν Λεόντων»· ἡ εἰκὼν αὐτῆς εὑρίσκεται εἰς πάντα τὰ βιβλία περὶ Ἑλλάδος. Περιορίζομαι νὰ εἴπω, ὅτι ἡ ἐντύπωσις ἣν ἐμποιεῖ ἡ ἄμεσος θέα αὐτῆς ἐστὶν ἀνωτέρα πάσης ἀναπαραστάσεως, ἀναγνώσεως, ἢ διὰ λόγου περιγραφῆς. Εἶνε ἡ κολοσσιαία εἴσοδος ἄστεως γιγάντων καὶ πάντα τὰ δράματα, ἅτινα διεδραματίσθησαν ἐκεῖ, παρίστανται ὑπὸ τοιοῦτον τύπον. Ἐνταῦθα, τὰ πάθη ἦσαν ὑπεράνθρωπα· ἡ δρᾶσις καὶ ἡ διάνοια, ἡ κίνησις καὶ ἡ φωνὴ ἐνεποίουν τρομερὰν ἐντύπωσιν. Καὶ δὲν ἦτο ἐντύπωσις ἐκ τῶν ὑστέρων· οὐδὲν ἐγίνωσκον ἐκ τῆς παραδόσεως, ἀλλ' ἐνταῦθα, πρὸ τοιαύτης ἀρχιτεκτονικῆς, ἡ φαντασία ἔπλαττε τρομερὰ ὄνειρα.

῾Υπερβάντες τὴν πύλην, εὑρισκόμεθα εἰς κυκλικὸν περίβολον, περιοριζόμενον ἀριστερᾷ ὑπὸ ὑψηλοῦ πελασγικοῦ προμαχῶνος καὶ δεξιᾷ ὑπὸ βαράθρου περιστοιχιζομένου ὑπὸ ὁμοίου τείχους. Κατέναντι καὶ ἄνωθεν, ἐρείπια ἑδραζόμενα ἐπὶ ἀποτόμου κλίσεως. ῾Ο περίβολος οὗτος εἶνε ἀρχαία ἀγορά. Πέριξ διπλῆ σειρὰ πλακῶν καθέτως ἐγκεχωσμένων εἰς τὸ ἔδαφος· ἄλλαι πλάκες ὁριζοντίως τοποθετημέναι πέριξ τῆς ᾿Αγορᾶς, ἐσχημάτιζον μέγιστον ἐκ λίθου θρανίον. ᾿Εκεῖ συνήρχοντο οἱ ἄρχοντες τοῦ Λαοῦ πρὸ τοῦ Βασιλέως, καθ᾽ ἃ περιγράφει ὁ ῞Ομηρος. Οἱ λαξευτοὶ οὗτοι λίθοι ἐξήχθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ Schliemann.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐν μέσῳ τοῦ περιβόλου ἤγαγον εἰς φῶς τοὺς τάφους, ὧν ἡ ἀνακάλυψις τοσοῦτο διεφημίσθη. ῎Εχαιρεν ὁ Schliemann ἀνακαλύψας τὸ κυκλικὸν θρανίον τῆς ᾿Αγορᾶς, ὅπερ προσεμαρτύρει ἀκριβῶς τὴν περιγραφὴν τῶν ἡρωϊκῶν συνελεύσεων τοῦ ῾Ομήρου, — τοῦ θεοῦ, — τοῦ νόμου καὶ ὁδηγοῦ αὐτοῦ, ὅταν τῶν ἐργατῶν ἡ ἀξίνη ἀπεκάλυψε διαδοχικῶς πέντε τάφους καὶ δὴ τοσούτους θησαυρούς, οἵτινες περιεῖχον δεκαεπτὰ πτώματα, τὰ μὲν εἰς σκελετούς, τὰ δὲ ἐν μέρει διατηρούμενα. Τὰ λείψανα ταῦτα ἦσαν περιβεβλημένα διὰ χρυσοῦ, καὶ εἰς τὸ βάθος τῶν τάφων ἔστιλβον ὡς εἴδωλα μυθώδους πλούτου. ῾Ο χρυσὸς περιέβαλλεν αὐτὰ διὰ προσωπείων, διαδημάτων, θωράκων, κοσμημάτων. ῾Ο Schliemann ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν ῾Ελλήνων καὶ εἰς τὴν ὑφήλιον, ὅτι ἀνεκάλυψε τοὺς τάφους τοῦ ᾿Αγαμέμνονος, τῆς Κασσάνδρας, τοῦ ἡνιόχου Εὐρυμέδοντος καὶ τῆς ἀκολουθίας αὐτῶν, σφαγέντων ὑπὸ τῆς Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, εἶτα ταφέντων εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ τῶν ὀφειλομένων τιμῶν εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Βασιλέων, εἰς τὴν αἰχμάλωτον καὶ τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ. ᾿Ασμένως ὡμίλει οὕτω καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ὃν προὐκάλει ἡ ὑπόδειξίς του, ἦτο ἡ μόνη ἀπόδειξις, ἐφ᾽ ἧς ἐστηρίχθη ἡ ὑπόθεσις. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ εὐτυχὴς ἐρευνητὴς ἔχαιρεν ὅτι ἀνεκάλυψεν ὁλόκληρον πολιτισμόν, συντηρηθέντα διὰ τῆς τέχνης του. Καὶ οὕτως ὑπάρχει ἐφεξῆς Μυκηναία τέχνη.

Διερχόμεθα βραδέως τὰς Μυκήνας, τῶν ὁποίων τὰς ἀνασκαφὰς ἐξηκολούθησεν ἡ ἐν ᾿Αθήναις ἀρχαιολογικὴ ῾Εταιρεία. ᾿Απὸ τῆς ᾿Αγορᾶς μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους, τὰ κτίρια ἐκτείνονται ἠρειπωμένα. ᾿Απ᾽ ἀρχῆς τῆς ἐκδρομῆς, ἔχομεν ἀνὰ χεῖρας τὸν ὁδηγὸν Joanne, τοῦ ὁποίου οἱ συγγραφεῖς εἰσὶ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς τῶν ᾿Αθηνῶν. Εἷς ἐξ αὐτῶν ὁ Κ. Monceaux εἶνε μεθ᾽ ἡμῶν καὶ προστίθησι τὴν ζωὴν τοῦ λόγου εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ βιβλίου. Καταπληκτικὴ εἶνε ἡ ἐντύπωσις πάντων ἡμῶν.

Οὐδεὶς Γάλλος ὁπωσοῦν πεπαιδευμένος, ἢ μέτριος φιλόλογος ὑπάρχει, ὅστις

νὰ μὴ ἀναπολήσῃ τὰς μεγάλας σκιὰς τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας. Οἱ ἥρωες οὗτοι ἀνῆλθον τὰς κλίμακας ταύτας ἐκ φαιοῦ λίθου· ἔζησαν μεταξὺ τῶν τοίχων τούτων. Ἰδοὺ ἔν τινι αὐλῇ, τρεῖς μεγάλοι πίθοι ὀπτῆς γῆς, ἐν οἷς διετήρουν τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον. Ἐν μέσῃ ὁδῷ, σωροὶ πηλίνων ἀγγείων μαρτυροῦσι περὶ τοῦ οἰκιακοῦ καὶ θρησκευτικοῦ αὐτῶν βίου. Τὸ δοχεῖον τοῦτο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φαίνεται λείψανον ζωγραφίας, ἐχρησίμευσεν εἰς ἐπικηδείους σπονδάς. Μεταξὺ τῶν συντριμμάτων τούτων, σταχυολογοῦμεν ἀναμνήσεις, ἀξίας ἀναγραφῆς. Λυπούμενος μνημονεύω λαβῆς ἀμφορέως, τοῦ ὁποίου τὴν ἀξίαν ἐβεβαίωσέ μοι ὁ Κ. Joseph Reinach· εἶχε βάρβαρον κομψότητα καὶ περιέργους ζωγραφίας. Ἀτυχῶς ἀπολέσας αὐτὴν τῆς ὄψεως πρὸς στιγμήν, δὲν ἀνεῦρον πλέον. Ἴσως κατέχει νῦν καλὴν θέσιν ἔν τινι συλλογῇ. Ἠγωνίσθην νὰ ἐκθάψω αὐτὴν ἐκ τῆς γῆς καὶ δὲν ὑπεβλήθη εἰς πολὺν κόπον ὁ νῦν κάτοχος αὐτῆς. Εὑρίσκομεν ἐξ ὀπτῆς γῆς πλαγγόνας, ὁμοίας ἐκείναις, τὰς ὁποίας οἱ παῖδες πασῶν τῶν ἐποχῶν καὶ χωρῶν γράφουσιν ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἢ εἰς τὰ περιθώρια τῶν τετραδίων αὐτῶν· ἀλλ' οἱ παῖδες,—τοὺς ὁποίους αἱ πλαγγόνες αὗται ἔτερψαν,—ἀπέθανον πρὸ τρισχιλίων ἐτῶν καὶ ἡ κόνις, τὴν ὁποίαν ἀνακινοῦμεν, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς τέφρας των.

Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως, ἡ θέα περιλαμβάνει τὰ πέριξ ὄρη, τὴν πεδιάδα καὶ τὴν θάλασσαν. Ἡ ἀκρόπολις ἀπομονοῦται διὰ βαθειῶν φαράγγων καὶ συνέχεται μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς διὰ λωρίδος γῆς· ἰσχυρῶς ὑπερασπιζομένη διὰ κολοσσιαίων τειχῶν,— πανταχοῦ ἔνθα ἦτο ἐφικτὴ ἡ ἀνάβασις,—δεσπόζει ἔτι καὶ νῦν τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ὑπεδούλωσαν. Πόρρωθεν ἡ γῆ γόνιμος καὶ ἡ θάλασσα, ἐξ ἧς ἔρχεται ὁ πλοῦτος, διὰ τῆς ἐμπορίας ἢ τῆς κατακτήσεως. Οἱ Βασιλεῖς τῶν Μυκηνῶν ἔθετον εἰς ἀσφαλὲς μέρος ἐν τῇ πόλει αὐτῶν τήν τε συγκομιδὴν καὶ τὸν χρυσὸν αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου τούτου, τὸ βλέμμα αὐτῶν ἐπεσκόπει μακρόθεν. Τὰ αἰσθήματα ἅτινα ᾐσθάνοντο αἱ ἀγέρωχοι καὶ θηριώδεις αὗται ψυχαί, ἀλλ' εὐπρόσιτοι εἰς τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν οἶκτον, περιγράφουσιν ἡμῖν οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ὅταν ἐπισκεφθῇ τις τὴν διαμονὴν αὐτῶν, ἡ ἀγρία κατήφεια καὶ τὸ τραχὺ τῆς τοποθεσίας κάλλος ἐπαυξάνουσι τὴν ἐντύπωσιν τῶν στίχων, οὓς ἐνέπνευσαν τὰ πάθη των.

Ἡ ἐπίσκεψις ὑπῆρξε μακρά· ὑπὸ τὸν ἥλιον ἀείποτε καυστικώτερον καὶ ἐναντίον τοῦ ἐπιτεινομένου καμάτου, οὐδένα τὸ θάρρος ἀπολείπει. Ἐπὶ τέλει, κάτωθεν τοῦ ὄρους, διὰ σημείου τινὸς ἀναγγέλλουσιν ἡμῖν ὅτι ἐκομίσθησαν αἱ τροφαί. Εἶνε τρίτη ὥρα, καὶ ἀπὸ τῆς πέμπτης πρωϊνῆς ὥρας ἐσμὲν νήστεις. Κατερχόμεθα ταχέως καὶ χωροῦμεν δεξιᾷ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ «θησαυ-

ροῦ τοῦ Ἀτρέως, ἔνθα ὁ τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος», χαίνων ἐπὶ τῆς πλευρᾶς λόφου εἰς ἑκατὸν περίπου μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς «πύλης τῶν Λεόντων». Ἡ εἴσοδος ὑπομιμνήσκει ἐντελῶς αὐτήν· ἡ φύσις τῶν ὑλικῶν καὶ σύμπασα ἡ ὄψις εἰσὶν αἱ αὐταί, ὡς καὶ ἡ ἐντύπωσις ἐστὶ μεγαλοπρεπὴς καὶ σοβαρά. Ἡ μεγάλη πύλη ἀνοίγεται πρὸ ἡμῶν ἐπὶ τοῦ σκότους τοῦ ὑπογείου, ἀλλὰ πρὶν ἢ εἰσδύσωμεν ἐκεῖ, διανοούμεθα ν' ἀναπαυθῶμεν. Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἦτο βεβαίως τάφος ἢ μᾶλλον ἀκρόπολις, ὡς αἱ ἀνασκαφαὶ μαρτυροῦσιν. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐτελέσθησαν ἐκεῖ αἱ τελευταῖαι κηδεῖαι, οὐδέποτε ἄνθρωποι ἐπρογευμάτισαν εἰς τὸ μέρος τοῦτο, τοσοῦτο πολυάριθμοι καὶ μετὰ πλειοτέρας ὀρέξεως. Ἐπειδὴ αἱ πανδαισίαι αὗται εὐηρέστουν τοῖς νεκροῖς, αἱ σκιαὶ τῶν Ἀτρειδῶν θέλουσιν εὐχαριστηθῆ, διότι δαψιλῶς ἐτιμήθησαν.

Εἶτα ἐπισκεπτόμεθα τὸν τάφον ἢ θησαυρόν. Ὑπῆρχον δύο, διότι οἱ τοιοῦτοι τάφοι, ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Μυκηνῶν, ἐνέκλειον ἀληθεῖς θησαυρούς. Οὗτος, ἀπὸ μακροῦ χρόνου γνωστός, ἐνωρὶς ἐσυλήθη, καὶ οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ ὀλίγα πράγματα εὗρον, ἱκανὰ ὅμως ἵνα εἰδικῶς ἐξηγήσωσι τὸν προορισμὸν καὶ προσδιορίσωσι τὴν χρονολογίαν αὐτοῦ. Φαίνεται μεταγενέστερος τῶν τάφων τῶν Μυκηνῶν, καὶ ὡς κτίριον παρουσιάζει ἔργον προϊούσης ἤδη τέχνης. Συνίσταται ἐξ ἑνὸς μεγάλου θαλάμου, ἐν σχήματι κυψέλης, ὕψους δεκαπέντε μέτρων, κυκλικῶν βάσεων, ἐξ ὑπερμεγέθων λίθων τεθειμένων τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐν προεξοχῇ. Ἐγγύς, ἕτερος θάλαμος, μικρότερος, τετράγωνος, λαξευθεὶς ἐπὶ τοῦ βράχου. Οὗτος εἶνε κυρίως ὁ νεκρικὸς θάλαμος, τοῦ πρώτου χρησιμεύοντος ὡς τάφου κηδείας. Ἡ κατασκευὴ τοῦ μεγάλου θαλάμου καὶ ὁ τρόπος, δι' οὗ ἐτοποθετήθησαν οἱ ὑπερμεγέθεις οὗτοι λίθοι, ἀποτελοῦσιν, ὡς καὶ διὰ πάντα τὰ πελασγικὰ μνημεῖα, πρόβλημα ἀρχιτεκτονικῆς. Ὁ Κ. Poincaré, —ὁ διάσημος γεωμέτρης,—ὅστις τυγχάνει μεθ' ἡμῶν,—μελετᾷ τὸ πρόβλημα. Ἐπειδή,—λέγει,—ὁ τάφος ἐκτίσθη εἰς τὴν χαίνουσαν πλευρὰν λόφου, εἶνε πιθανὸν ὅτι οἱ κυκλώπειοι τέκτονες κατεσκεύασαν κυκλικὴν ἀκτῖνα ἐκ χώματος, ἐφ' οὗ ἔθεντο τοὺς λίθους αὐτῶν. Κτισθέντος τοῦ τοίχου, ἀφήρεσαν πιθανῶς τὸ χῶμα, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς ὑποστήριγμα εἰς τὸ κτίριον. Οὕτως ἐμειοῦτο κατὰ τὸ ἥμισυ ἡ δυσχέρεια. Παραμένει ὅμως ἱκανὴ πρὸς τιμὴν αὐτῶν, διεγείρουσα ἔτι καὶ νῦν τὴν περιέργειαν τῶν ἀρχιτεκτόνων.

ΤΙΡΥΝΣ — ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΩι

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 4ῃ Ἀπριλίου 1896.

Καταλείπομεν τὸν «θησαυρὸν τοῦ Ἀτρέως». Ὁ ἥλιος κατέρχεται ἤδη ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, ὅταν ἀφικνώμεθα εἰς Τίρυνθα, τὸ μὲν πεζῇ, τὸ δὲ διὰ τῆς ἁτμαμάξης. Ἡ ἑτέρα αὕτη πελασγικὴ ἀκρόπολις ἦν μεμονωμένη εἰς εὐρεῖαν πεδιάδα, καὶ δὴ ὡσεὶ ὑψηλὸν πλοῖον, ἐν μέσῳ κόλπου. Ἐπὶ τῆς πλουσίας πεδιάδος, ἥτις ἐκτείνεται μεταξὺ Ἄργους καὶ Ναυπλίου, εἶχον ἀνάγκην οἱ δεσπόται τῆς χώρας φρουρίου καὶ καταφυγίου ἐναντίον τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐχθρῶν. Βράχος ἠγείρετο ἐν μέσῳ τῶν ὁμαλῶν πεδιάδων· οἱ προϊστορικοὶ ἄνθρωποι περιεστοίχισαν τὸν βράχον τοῦτον διὰ μεγάλων ὀγκολίθων, δι᾽ ὧν ἔκτιζον τοὺς προμαχῶνας αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν κορυφήν, κατὰ τὴν συνήθειάν των, ἔκτισαν τὴν βασίλειον κατοικίαν.

Ὡς ἐν Μυκήναις, ἡ ἀκρόπολις αὕτη εἶνε ἠρειπωμένη, καὶ ἐν τούτοις εὐχερῶς ἀναγνωρίζεται. Ἀριθμοῦμεν τὰς πύλας καὶ τοὺς πύργους· διερχόμεθα τὴν κατοικίαν τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Κατερχόμεθα εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ λόφου, εἰς τὰς παραδόξους ταύτας στοάς, ἀκαταλλήλως ὀνομασθείσας θολωτάς, διότι οἱ τοῖχοι αὐτῶν, καίπερ καταφανῶς κλίνουσιν ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου, δὲν συνδέονται εἰς τὴν κορυφήν, ἥτις καλύπτεται διὰ λίθων ὁριζοντίων. Τὰ πελασγικὰ μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζουσι πολλὰς ἀναλογίας πρὸς τὰ μνημεῖα τῶν Δρυΐδων, ἢ κρεῖττον «μεγαλολίθινα», καὶ ἡ προσωνυμία αὕτη εἶνε καταλληλοτέρα καὶ ἁπλουστέρα. Μεταξὺ τῶν ἀναλογιῶν τούτων ἡ ἐμποιοῦσα ἐντύπωσιν εἶνε ὅτι αἱ στοαὶ τῆς Τίρυνθος ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς κεκαλυμμένας στοὰς τῆς Βρεττανίας. Εἰς τί ἐχρησίμευον αὗται; Παρατηρεῖ τις ἐκεῖ ἀμυντικὰ μέσα, φυλακὰς ἢ ἀποθήκας. Πολλαὶ εἰκασίαι, ἀλλ᾽ ἥκιστα ἀποχρῶσαι. Ὁ συγγραφεὺς σοφῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων περὶ τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου Κ. Émile Cartailhac τυγχάνει μεθ᾽ ἡμῶν. Ἐξήτασεν αὐτὰς μετὰ προσοχῆς, καὶ ἀναμφιβόλως αὗται θέλουσι χρησιμεύσει εἰς τὰς θεωρίας του.

Ἐπῆλθεν ἐντελῶς ἡ νὺξ καί, ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν τῆς Τίρυνθος, ἐὰν βλέπωμεν τὸ Ναύπλιον πεφωταγωγημένον, δὲν βλέπομεν πλέον τὴν ἁμαξοστοιχίαν, ἥτις μέλλει νὰ ἐπαναφέρῃ ἡμᾶς. Προὐχώρησεν εἰς τὸν σταθμὸν ὅπως ἀφήσῃ τὴν γραμμὴν ἐλευθέραν, ἀλλὰ δὲν ἐπανέρχεται. Ἡ μετάβασις πεζῇ εἰς Ναύπλιον,—ἀπέχον μίαν καὶ ἡμίσειαν λεῦγαν,—ἥκιστα προσμειδιᾷ

ἡμῖν, μετὰ κάματον ὁλοκλήρου ἡμέρας. Ἀναμένομεν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Μετὰ μίαν ὥραν, φαίνονται μακρόθεν οἱ φανοὶ τῆς ἁμαξοστοιχίας. Εἶτα σταματᾷ αὕτη καὶ συρίζει ἐπιμόνως. Φωνοῦμεν ἐν χορῷ καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον αὐτῆς. Ὅταν ἐπὶ τέλει εὑρίσκηται εἰς τὸν λόφον ἡμῶν, παρ᾽ ὑπαλλήλου μανθάνομεν, ὅτι οἱ συριγμοὶ αὐτῆς ἀπηυθύνοντο πρὸς ἡμᾶς· ἡ ἁμαξοστοιχία προσεκάλει τοὺς ἐπιβάτας.

Μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Ναυπλίου παρασκευάζουσιν ἡμῖν ὑποδοχήν. Τὴν πρωΐαν, ἡ ἄφιξις ἡμῶν κατέλαβεν αὐτοὺς ἐξ ἀπροόπτου. Ἀγαπῶσι τὴν Γαλλίαν καὶ ἐπιθυμοῦσι ν᾽ ἀποδείξωσι πρὸς τοὺς Γάλλους, οἵτινες ἀφικνοῦνται πρὸς αὐτοὺς ἐν σώματι, καὶ δὴ τὸ πολυαριθμότερον ὅπερ εἶδεν ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ στρατάρχου Maison. Εἶχον ὁλόκληρον ἡμέραν ὅπως παρασκευάσωσιν ἑορτὴν καὶ ἐπωφελήθησαν αὐτῆς.

Ἡ ὑποδοχὴ εἶνε ἐνθουσιώδης. Ὁ σταθμὸς πεφωταγωγημένος καὶ ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου συνωστίζεται ἄπειρον πλῆθος. Σύμπασα τοῦ Ναυπλίου ἡ πόλις παρευρίσκεται ἐκεῖ. Καθ᾽ ἣν στιγμὴν σταματᾷ ἡ ἁμαξοστοιχία, ἡ κραυγὴ «Vive la France!» Γαλλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ ἐξέρχεται ἀπὸ πάντων τὰ στήθη. Ἀπαντῶμεν: «Ζήτω ἡ Ἑλλάς!» Εἶτα ἡ «Φιλαρμονικὴ» ἀνακρούει τὴν «Μασσαλιώτιδα»· Γάλλοι καὶ Ἕλληνες ἀποκαλύπτονται αὐτομάτως καὶ πνίγει ἡμᾶς ἡ συγκίνησις. Εὑρισκόμεθα μεταξὺ Λαοῦ ἐπιδεικτικοῦ, ἀρεσκομένου εἰς τὸν θόρυβον, χάριν τοῦ θορύβου καὶ ἀσμένως προβαίνοντος εἰς διαδηλώσεις ἕνεκα ποικίλων ἀφορμῶν, καὶ τῶν μᾶλλον ἀντικειμένων ἀλλήλαις. Εἶνε ἑορτή, καὶ ἡ δεξίωσις τῶν Γάλλων προστίθησι καὶ ἄλλην ἀπόλαυσιν. Ἡ «Μασσαλιῶτις» ἀνεκρούσθη ἐπιτυχῶς, εἰ καὶ ἐδιδάχθησαν αὐτὴν ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Ἐσμὲν κατάκοποι, ἀλλ᾽ εἰς τὴν λάμψιν τῶν βεγγαλικῶν πανταχοῦ, ἐπὶ τῶν παραθύρων, τοῦ σταθμοῦ καὶ τῆς παρακειμένης πλατείας, βλέπομεν στίλβουσαν τὴν τρίχρουν ἡμῶν σημαίαν. Ἑκατοντάδες λευγῶν χωρίζουσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πατρίδος καὶ θεωροῦμεν κυματίζουσαν τὴν σημαίαν καὶ ἀκούομεν τὸν ὕμνον της. Ἀναλογιζόμεθα ὅτι ὄπισθεν τῆς χερσονήσου ταύτης κεῖται ἡ Πύλος (Navarin), καὶ ὁ Λαὸς οὗτος ἀναμιμνήσκεται αὐτῆς. Ἡ «Φιλαρμονικὴ» ἀνακρούει αὖθις τὴν «Μασσαλιώτιδα», τὴν ὁποίαν ᾄδομεν ἐν χορῷ, καὶ οἱ Ἕλληνες χειροκροτοῦσιν ἐνθουσιωδῶς. Μετὰ τὸ τέλος τῆς «Μασσαλιώτιδος» Ἕλλην ῥήτωρ, ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐξέδρας, ἐν μέσῳ δύο μεγάλων σημαιῶν, Γαλλικῆς καὶ Ἑλληνικῆς, μετὰ συγκινήσεως προφανῶς εἰλικρινοῦς, εὐγλώττως προσφωνεῖ ἡμῖν Γαλλιστὶ καὶ τὴν προσφώνησιν αὐτοῦ χαιρετίζουσι φρενιτιώδεις χειροκροτήσεις.

Μανθάνω ὅτι ὁ ῥήτωρ εἶνε Ἐφέτης ἐν Κερκύρᾳ. Ζωηρὰν ᾐσθάνθην ἀνίαν, μὴ δυνηθεὶς νὰ συναντήσω αὐτὸν μεταξὺ τοῦ πλήθους· ἀλλὰ δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι ἡ προσφώνησις αὐτοῦ ἀποδεικνύει πεπαιδευμένον ἄνδρα, πατριώτην καὶ φίλον τῆς Γαλλίας.

Εἶτα, ἡ συνοδεία ἀποχωρεῖ ἐν μέσῳ λαμπαδηφορίας, Ἕλληνες καὶ Γάλλοι ἀναμὶξ ἀκολουθοῦσι τὴν «Φιλαρμονικὴν» καὶ τὰς μεγάλας σημαίας Γαλλικὴν καὶ Ἑλληνικήν, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες ἀνάπτουσι τὰς μικρὰς λαμπάδας, ἃς εἶχον προμηθευθῇ διὰ τὴν Δοξολογίαν τῆς νυκτός, διότι οὗτοι ἑορτάζουσι τὸ Πάσχα, ὡς ἡμεῖς πανηγυρίζομεν τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Πάντα τὰ παράθυρα σημαιοστόλιστα διὰ σημαιῶν τῶν δύο Χωρῶν στίλβουσιν ἐκ φώτων. Ἐπὶ τῆς κεντρικῆς Πλατείας — τοῦ «Συντάγματος», — ἡ συνοδεία σταματᾷ, ὅπως ἀκούσῃ αὖθις τὴν «Μασσαλιώτιδα», τὴν ὁποίαν διαδέχεται ὁ «Ἑλληνικὸς Ὕμνος». Ἀναψυκτικὰ προσφέρονται ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου. Εἶτα ἐξακολουθοῦμεν τὴν πορείαν ἡμῶν ἀναμὶξ πάντοτε μετὰ τοῦ Λαοῦ, καὶ ἐπιβιβαζόμεθα ἀνευφημούμενοι αὖθις καὶ δὴ περιπτυσσόμενοι.

GUSTAVE LARROUMET

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἔνθερμος τῆς Ἑλλάδος θαυμαστὴς ὁ Κος Larroumet,— ἡγέτης τῆς ὡς εἴρηται ἐκδρομῆς, — συγκεφαλαιῶν τὰς ἐξ Ἑλλάδος ἐπιστολὰς αὐτοῦ, περαίνει τὴν τελευταίαν ἐπιστολήν του, τὴν ὁποίαν διαπνέουσι λατρείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα αἰσθήματα, ἐξ ὧν πληροῦται ἡ εὐγενὴς ψυχὴ καὶ πάλλεται ἡ γενναία καρδία τοῦ Φιλέλληνος Ἀκαδημαϊκοῦ.

«Ἐκτιμῶμεν ἐπαξίως τὰ παραδείγματα ἀρετῆς, ἐλευθερίας καὶ ἀνδρείας, τὰ ὁποῖα ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἰταλία ἐκληροδότησαν τῇ Εὐρώπῃ, καὶ δι' ὧν ὁ ἀρχαῖος πολιτισμὸς ἐξακολουθεῖ ἐκπαιδεύων καὶ ἐκπονῶν τὴν νεωτέραν κοινωνίαν.

»Ὅ,τι κρεῖττον ἔχει ὁ νεώτερος πολιτισμός, διεμορφώθη ἐκ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Ἐὰν ἀπὸ Ἀθηνῶν καὶ Ῥώμης ἐμεγαλύνθη ὁ κόσμος, ἀνυψωθεὶς μέχρις οὐρανοῦ, πᾶσα ἀνθρωπίνη ἐνέργεια ἔχει ἔτι καὶ νῦν ἀφετηρίαν αὐτῆς καὶ διατύπωσιν τὰ ἀρχαῖα παραδείγματα. Καὶ ἡ Ἰταλία δὲν κατανοεῖται εἰμὴ διὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γλῶσσα καὶ ἡ φιλολογία ἡμῶν, τὸ πολιτικὸν καὶ ἠθικὸν ἡμῶν ἰδεῶδες, ἡ μετοχὴ ἡμῶν εἰς τὸν πολιτισμόν, ἐπιβάλλουσιν ἡμῖν τοῖς Γάλλοις, πλέον ἢ παντὶ ἄλλῳ λαῷ τῆς Εὐρώπης, νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν σταδιοδρομίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ῥώμης. Ἡ Γαλλία καὶ ὁ Γαλλικὸς πολιτισμὸς ἀποτελοῦσι τὸν τρίτον σταθμὸν ἐξελίξεως, ἧς

πρῶτός ἐστιν ὁ Ἑλληνικὸς καὶ δεύτερος ὁ Ῥωμαϊκός. Τέχνη, φιλολογία, κοινωνικὴ κατάστασις, πολιτική, ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἐνέργεια ἡμῶν βάλλουσι τὰς ῥίζας καὶ ἀρύονται τὸν χυμὸν αὐτῶν εἰς τὸ Ἑλληνο-Ρωμαϊκὸν παρελθόν. Ὁ Κορνήλιος καὶ ὁ Ῥακίνας ἐξηγοῦνται διὰ τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου· ὁ Mirabeau διὰ τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν Γράκχων· ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ γλυπτικὴ ἡμῶν, ἀπὸ τριῶν αἰώνων, ἀκολουθοῦσι τὴν ἀνευρεθεῖσαν ἀρχαιότητα. Ἀφ' ἧς αὕτη ἐξῆλθεν ἐκ τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, συνεκομίσαμεν τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν. Οἱ πολιτικοὶ ἡμῶν βουλεύονται καὶ οἱ στρατηγοὶ ἡμῶν μάχονται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἰδεώδους ἡρωϊσμοῦ, ἅτινα ἐγεννήθησαν παρὰ τὴν Πνύκα καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος. Καὶ εἶνε ἱερὸν καὶ ὠφέλιμον τὸ ἔργον, ὅπερ ἐπιδιώκει ἐν Ἑλλάδι ἡ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἐπαναφέρει εἰς φῶς τοὺς τίτλους τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐπεσκέφθημεν τὰ κάλλιστα τῆς Ἑλλάδος μέρη· ἀλλ' ἡ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπίσκεψις ἡμῶν δεῖται συμπληρώσεως. Ἐκ τῶν προτέρων προσηλυτίσθημεν τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἑλληνισμοῦ· ᾐσθανόμεθα πρὸς τὴν Ἑλλάδα αἰσθήματα υἱοῦ πρὸς μητέρα, ἥτις πόρρωθεν διὰ τοῦ πνεύματός της ἐμύησεν αὐτὸν εἰς τὴν ζωήν, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε οὗτος εἶδεν. Ἐφεξῆς ἀγαπῶμεν τὴν Ἑλλάδα ἐν ἐπιγνώσει αὐτῆς. Κατὰ τὸ προσκύνημα τοῦτο, ἐπεσκέφθημεν ἐν Ἑλλάδι τὴν τροφὸν τῆς Εὐρώπης· εὕρομεν αὐτὴν σεβασμίαν ὑπὸ τὰς ῥυτίδας της, φαιδρὰν καὶ ἀκτινοβόλον ὑπὸ τὰς οὐλάς της. Διατηροῦμεν ἐν τῇ καρδίᾳ ζῶσαν τὴν εἰκόνα αὐτῆς.

GUSTAVE LARROUMET

Allocution de M. Nicolas G. Cotsakis,
Conseiller à la Cour d'Appel de Corfou, adressée aux passagers du «Sénégal», arrivés à Nauplie le 4 Avril 1896.

« *Chers et nobles amis !*

» La ville de Nauplie, en vous souhaitant «LA BIEN VENUE», rend hommage à l'amitié fraternelle qui unit la France à notre pays, et qui fait vibrer dans nos cœurs des sentiments de vive reconnaissance, cette mémoire du cœur! *(Bravo! Bravo! Vive la Grèce!).*

»Vous venez de visiter nos antiquités, dont les ruines fumantes encore de ce sang de nos héros et martyrs, qui a fait pousser l'arbre de la Liberté dans notre Patrie, vous adressent une fois encore « LA BIEN VENUE! » *(Bravo! Bravo! Vive la Grèce!).*

» Et dans cette circonstance, devant célébrer bientôt l'Anniversaire de notre Indépendance, nous accomplissons un devoir des plus sacrés, en vous disant bien haut, que le souvenir affecteux des Chateaubriand, des Casimir Delavigne, des Maison et des Fabvier, des Hugo et Béranger ainsi que de toute la France, est toujours vivant dans nos cœurs! *(Bravo! Bravo! Vive la Grèce!).*

«En rentrant chez vous, bien chers amis, n'oubliez jamais, que notre pays forme toujours des vœux chaleureux pour le bonheur, la gloire et la grandeur de la France! *(Vive la Grèce! Applaudissements frénétiques)*

» Notre Patrie s'est honorée en honorant ainsi le grand et généreux peuple Français, un de ses meilleurs amis!

» Vive la France! Vive la patrie Française! ».

(Bravo! Bravo! Vive la Grèce! Salve d'applaudissements!)

M. Nicolas G. Cotsakis
Conseiller à la Cour d'Appel Corfou.

Lyon, le 23 Avril 1896.

Monsieur le conseiller et cher collègue,

C'est avec une vive émotion que les passagers du «Sénégal» vous ont écouté à Nauplie. Vous leur avez souhaité « LA BIEN VENUE » dans leur propre langue avec une élévation de style et de pensée, qui laissera dans leurs souvenirs une trace ineffaçable.

Mon fils m'avait rapporté l'écho de vos éloquentes paroles. Je vous remercie d'avoir eu la prévenance de m'en envoyer le texte lui — même. Rien ne pouvait m'être plus agréable et plus précieux.

En France, nous aimons la Grèce, celle d'aujourd'hui comme celle d'autre fois, de tout notre esprit et de tout notre cœur. Nous l'aimons comme une autre patrie, et c'est avec joie que nous sentons sa sympathie répondre à la notre.

Je me félicite, Monsieur le conseiller et cher collègue, qu'il m'ait été donné d'entrer en relations avec vous et je vous prie d'agréer l'éxpression de mes sentiments de haute considération et de sincère dévoûment

CLÉMENT MORAS
Procureur Général près la Cour d'Appel de Lyon

Κύριον Νικόλαον Γ. Κωτσάκην Ἐφέτην
Κέρκυραν.

Ἐν Λουγδούνῳ, τῇ 23ῃ Ἀπριλίου 1896.

Φίλτατε συνάδελφε,

Μετὰ ζωηρᾶς συγκινήσεως οἱ ἐπιβάται τῆς «Σενεγάλης» ἠκροάσαντο ὑμῶν ἐν Ναυπλίῳ. Ηὐχήθητε αὐτοῖς, καὶ δὴ ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν, τὸ «Ὡς εὖ παρέστητε» μετ' ἐξάρσεως λόγου καὶ διανοίας, τοῦθ' ὅπερ θέλει διαμείνει ἀνεξάλειπτον ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν.

Ὁ υἱός μου μετέδωκέ μοι τὴν ἠχὼ τῶν εὐφραδῶν ὑμῶν λόγων. Εὐχαριστῶ ὑμῖν ἐπὶ τῇ εὐγενῇ ὑμῶν μερίμνῃ περὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ κειμένου. Οὐδὲν τούτου εὐαρεστότερον καὶ πολυτιμότερον δι' ἐμέ.

Ἐν Γαλλίᾳ ἀγαπῶμεν τὴν ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν Ἑλλάδα ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας. Ἀγαπῶμεν αὐτὴν ὡς ἄλλην πατρίδα καὶ γηθοσύνως συναισθανόμεθα τὴν συμπάθειαν αὐτῆς ἀνταποκρινομένην εἰς τὴν ἡμετέραν στοργήν.

Χαίρω, φίλτατε συνάδελφε, ὅτι μοὶ ἐδόθη ἀφορμὴ ἵνα συνάψω σχέσεις μεθ' ὑμῶν καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς μεγάλης ὑπολήψεώς μου καὶ εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεως.

CLÉMENT MORAS
Procureur Général près la Cour d'Appel de Lyon.

M. Nicolas G. Cotsakis
Conseiller à la Cour d'Appel Corfou.

Paris, 26 Avril 1896.

Cher Monsieur,

Je suis très touché de votre obligeante attention et je vous en remercie de tout cœur.

J'avais eu un grand regret à Nauplie, de ne pouvoir vous réjoindre et vous demander votre allocution, pour la transmettre anx lecteurs du «Temps». L'envoi que vous me faites, me permettra de combler cette lacune, en insérant vos éloquentes et patriotiques paroles dans le volume où je vais réunir mes lettres de Grèce; j'aurai soin de vous en adresser un exemplaire. S'il vous était possible, pour plus de précision, de me faire parvenir le journal de Nauplie rendant compte de votre réception, je vous en serais très obligé. Votre pays et le mien sont unis par les liens d'une solide amitié; je me felicite d'avoir désormais un lien personnel avec l'Hellène éloquent qui a exprimé le même amour pour sa patrie et pour la mienne.

Je vous prie, cher Monsieur, de recevoir ici l'assurance de ma plus cordiale sympathie.

GUSTAVE LARROUMET
Membre de l'Institut, Directeur honoraire des Beaux-Arts, Professeur à la Sorbonne

Κύριον Νικόλαον Γ. Κωτσάκην, Ἐφέτην
Κέρκυραν.

Ἐν Παρισίοις, τῇ 26ῃ Ἀπριλίου 1896.

Φίλτατέ μοι Κύριε,

Συναισθανόμενος ἐνδομύχως τὴν εὐγενῆ ὑμῶν περιποίησιν, εὐχαριστῶ ὑμῖν ἐξ ὅλης καρδίας· μεγάλως ἐλυπήθην ἐν Ναυπλίῳ μὴ δυνηθεὶς νὰ συναντήσω ὑμᾶς

καὶ ζητήσω τὴν Ὑμετέραν προσφώνησιν, ἵνα μεταδώσω αὐτὴν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ « ΧΡΟΝΟΥ ». Ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς θέλει μοι ἐπιτρέψει νὰ συμπληρώσω τὸ κενὸν τοῦτο, καὶ δὴ νὰ καταχωρίσω τοὺς εὐγλώττους καὶ πατριωτικοὺς ὑμῶν λόγους ἐν τῷ τόμῳ, ἐν ᾧ προτίθεμαι νὰ συγκεφαλαιώσω τὰς ἐξ Ἑλλάδος ἐπιστολάς μου· θέλω ἐπιμεληθῆ ν' ἀποστείλω ὑμῖν ἓν ἀντίτυπον. Ἐὰν δύνασθε, χάριν πλειοτέρας ἀκριβείας, νά μοι πέμψητε τὴν ἐφημερίδα τοῦ Ναυπλίου, ἥτις περιγράφει τὴν γενομένην ἡμῖν ὑποδοχήν, πολὺ θέλετέ με ὑποχρεώσει. Ἡ ὑμετέρα Χώρα καὶ ἡ ἐμὴ συνδέονται διὰ δεσμῶν κραταιᾶς φιλίας. Χαίρω ὅτι ἐφεξῆς συνδέομαι διὰ προσωπικῆς φιλίας μετὰ τοῦ εὐφραδοῦς Ἕλληνος, ὅστις ἐξέφρασε τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ἑαυτοῦ καὶ τὴν ἐμὴν πατρίδα.

Παρακαλῶ ὑμᾶς, φίλτατέ μοι Κύριε, ἵνα δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐγκαρδίου συμπαθείας μου.

GUSTAVE LARROUMET

Membre de L'Institut, Directeur honoraire des Beaux-Arts
Professeur à la Sorbonne.

M. Nicolas G. Cotsakis
Conseiller à la Cour d'Appel Corfou.

Paris, 10 Mai 1896.

Cher Monsieur,

Je vous remercie du cordial empressement avec lequel vous avez bien voulu m'envoyer les journaux que je vous demandais et des termes si bienveillants dans lequels est conçue votre nouvelle lettre. Je suis très heureux que la relation de notre voyage en Grèce ait paru à vos compatriotes digne du noble et illustre pays, vers lequel nous étions allés en pélérinage. Nous avons en France la vénération de la Grèce ancienne et une chaleureuse sympathie pour la Grèce contemporaine, qui a déjà tout fait pour reprendre sa place parmi les nations. Quant aux passagers du « Sénégal », nous espérons bien l'an prochain compléter notre excursion. Je serai alors bien heureux de faire votre connaissance personnelle et je vous prie, en attendant, cher Monsieur, de me croire votre sincèrement dévoué.

GUSTAVE LARROUMET

Κύριον Νικόλαον Γ. Κωτσάκην Ἐφέτην
Κέρκυραν.

Ἐν Παρισίοις, τῇ 10ῃ Μαΐου 1896.

Πεφιλημένε Κύριε,

Εὐχαριστῶ ὑμῖν τοῦτο μὲν ἐπὶ τῇ ἐγκαρδίῳ προθυμίᾳ μεθ᾽ ἧς εὐηρεστήθητε νά μοι πέμψητε ἃς ᾐτησάμην παρ᾽ ὑμῶν ἐφημερίδας, τοῦτο δὲ ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ εὐμενείᾳ τῶν ἐκφράσεων τῆς νέας ὑμῶν ἐπιστολῆς. Εὐτυχέστατος λογίζομαι ὅτι ἡ περιγραφὴ τῆς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα περιηγήσεως ἡμῶν ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν ὑμῶν ἀξία τῆς εὐγενοῦς καὶ κλεινῆς Χώρας, ἔνθα παρεγενόμεθα ὡς προσκυνηταὶ αὐτῆς. Σέβομεν ἐν Γαλλίᾳ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, θερμὴν δ᾽ αἰσθανόμεθα συμπάθειαν πρὸς τὴν σύγχρονον Ἑλλάδα, ἥτις ἔπραξεν ἤδη πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθη ὅπως ἀνακτήσηται τὴν θέσιν αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. Οἱ ἐπιβάται τῆς «Σενεγγάλης» εὐελπιστοῦμεν κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ἐκδρομὴν ἡμῶν. Εὐτυχὴς ἔσομαι τότε νὰ γνωρίσω ὑμᾶς καὶ προσωπικῶς. Ἐν τούτοις, παρακαλῶ ὑμᾶς, φίλτατέ μοι Κύριε, νά με θεωρῆτε εἰλικρινῶς ἀφωσιωμένον εἰς ὑμᾶς.

GUSTAVE LARROUMET

ΟΙ ΣΤΥΛΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΟΥ ΔΙΟΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ — ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΟΥ ΒΑΚΧΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΥΠΟ

GUSTAVE LARROYMET

MEMBRE DE L'INSTITUT, DÉLÉGUÉ DE L'ACADÉMIE DES BEAUX-ARTS

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ ΔΗΜΟΣΙΑι ΣΥΝΕΔΡΙΑι ΤΩΝ ΠΕΝΤΕ ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ

ΤΗι ΚΔ΄ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1896

La grandeur d'une nation se mesure aux services qu'elle rend à l'humanité.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Κύριον Ν. Γ. Κωτσάκην 'Εφέτην
Κέρκυραν.

'Εν Παρισίοις, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1896.

Πεφιλημένε Κύριε,

Εὐχαριστῶ ἐπὶ τῇ τιμῇ, τὴν ὁποίαν προτίθεσθε ἵνα διὰ τῆς Ἑλληνιστὶ μεταφράσεως περιποιήσητε εἰς τὴν ἐμὴν περὶ τοῦ *Θεάτρου τοῦ Βάκχου* πραγματείαν. Χαίρω ἐνδομύχως ἐπὶ τῇ ἰδέα ταύτῃ καὶ οὐδέν μοι πλειότερον εὐάρεστον, ἢ ἡ ὑπὸ

τῶν ὑμετέρων ὁμοεθνῶν ἀνάγνωσις αὐτῆς εἰς τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν καὶ δὴ τὴν ἀρίστην, ὡς εἶπε μέγας ἡμῶν ποιητής, ἥτις ἐγεννήθη ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων χειλέων.

Προσεπάθησα παντὶ σθένει ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ὅπως φέρω εἰς φῶς, ἐπὶ ἀντικειμένου ὡρισμένου, τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Γαλλικοῦ πνεύματος συγγένειαν καὶ συμπεραίνω λέγων, ὅτι αὕτη οὐδαμοῦ τυγχάνει καταφανεστέρα ἢ ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ. Πράγματι, ἡ Γαλλικὴ ἡμῶν τραγῳδία διὰ τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Ρακίνα παρήγαγεν ἀριστουργήματα, ὅταν αὕτη ἐδυνήθη νὰ πραγματώσῃ τὰ προσόντα τῆς συγκεντρώσεως, τῆς εὐκρινείας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀληθείας, ἅτινα εἰσὶ τὰ προσόντα τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας. Ἐπὶ μακρὸν αὕτη χρόνον, κακόζηλον ἠκολούθησεν ὑπόδειγμα, τὴν λατινικὴν τραγῳδίαν τοῦ Σενέκα· τότε ἦτο μᾶλλον ἀπαγγελία πομπώδης ἢ καλλιεπὴς καὶ μᾶλλον ἐντεταμένη ἢ σθεναρά· ἐπεζήτει τὸ ἐνδιαφέρον εἰς ἄγονον πλοκήν. Ὅταν διὰ τοῦ *Cid* ἐδυνήθη νὰ ἐκφράσῃ τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὸ πάθος, καὶ ἐντεῦθεν ἀνέβλυσε πηγὴ θαυμασμοῦ καὶ ἐλέου, τότε εὕρισκε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ὁδὸν καί, ταυτοχρόνως, ἀνέπλαττε τὸ ἐξαίσιον εἶδος, τοῦθ᾽ ὅπερ ἐκλέϊσαν ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης. Καὶ ἦσαν ὁ αὐτὸς σκοπὸς καὶ τὰ αὐτὰ μέσα.

Διὰ τοῦ Ρακίνα, τοῦ Ἑλληνικωτάτου τῶν μεγάλων ἡμῶν συγγραφέων, ἡ συγγένεια τῶν δύο εἰδῶν προῆλθεν εἰς ἄπλετον φῶς. Διὰ τὸν συγγραφέα τῆς Ἀνδρομάχης, τῆς Ἰφιγενείας, τῆς Φαίδρας ἡ ὑπάτη φιλοδοξία ἦτο ν᾽ ἀναπαραστήσῃ τὰς καλλονάς, ἃς ἀπεθαύμαζεν εἰς τὰ πρότυπα αὐτοῦ. Ἐπεθύμει, ὡς ἐκεῖνοι, νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σθένος τῶν ἐντυπώσεων διὰ τῆς ἁπλότητος τῶν μέσων· νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ἐνδιαφέρον, νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς, νὰ περιβάλῃ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον δι᾽ ἁπλότητος, κομψότητος καὶ ἁρμονίας. Θέλοντες νὰ ἐκφράσωμεν διὰ συγκρίσεως τὸ ἁγνὸν κάλλος τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὸν μέγιστον ἔπαινον ἀπονέμομεν, αὐτῷ, ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμιλλᾶται πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ ὑποδείγματα καὶ προσθέσωμεν ὅτι καὶ οὗτος, ὡς τὰ πρότυπα αὐτοῦ, ὑπομιμνήσκει τὰς σεμνὰς καὶ σθεναρὰς γραμμὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἀγαλματοποιΐας.

Ἰδοὺ διατὶ μετὰ τοσαύτης εὐγνωμοσύνης ἀποθαυμάζομεν τὸ Ἑλληνικὸν Θέατρον. Τὸ Γαλλικὸν πνεῦμα ἐδυνήθη νὰ παραγάγῃ ἀθάνατα ἔργα, ἐπαναλαμβάνον τὴν ἐν τῷ *Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου* καθιερωθεῖσαν παράδοσιν. Εὐελπιστῶ ὅτι κατὰ τὸ προσεχὲς ἔαρ θέλομεν ἴδει τὸν *Οἰδίποδα Τύραννον* ἀναφαινόμενον ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι διὰ τῶν ἡμετέρων τραγικῶν ὑποκριτῶν. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, αἱ ἠχοὶ τῆς Ἀκροπόλεως δὲν θέλουσιν ἐκπλαγῇ. Ὁ μέγας ὑποκριτής, ὅστις θέλει ἐξυπνίσει αὐτάς, ὁ *Mounet-Sully* μετέδωκε τὴν ζωὴν τῆς σκηνῆς εἰς τὰ δραματικὰ ἡμῶν ἀριστουργήματα καὶ κατέδειξε ταῦτα νεάζοντα ὡς ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν ἐμφανίσει. Λιγὺ φθεγγόμενος τὸν στόνον τοῦ Οἰδίποδος εἰς τὰ μέρη ἔνθ᾽ ἀντηχεῖ ἀπὸ δισχιλίων τριακοσίων ἐτῶν, θέλει παραστήσει αὐτὴν τὴν Γαλλικὴν τραγῳδίαν, ἐρχόμενος νὰ προσφέρῃ φόρον σεβασμοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τραγῳδίαν, τὴν μητέρα αὐτῆς, καὶ κλεϊζόμενος διὰ τῆς συγγενείας ταύτης.

Εὐελπιστῶ νὰ ἴδω ὑμᾶς τότε, πεφιλημένε Κύριε, καὶ χειροκροτήσωμεν ὁμοῦ τὸν κοινὸν θρίαμβον τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Γαλλικοῦ πνεύματος. Ἐν τούτοις, παρακαλῶ ἵνα θεωρῆτέ με εὐγνώμονα καὶ ἀφωσιωμένον.

GUSTAVE LARROUMET

LETTPE-PRÉFACE

Monsieur N. G. Cotsakis
Consetller à la Cour d'Appel Corfou

Paris, le 31 Décembre 1896.

Cher Monsieur,

Je vous remercie de l'honneur que vous vous proposez de faire à mon étude *sur le Théâtre de Bacchus* en la traduisant en grec. Je suis très touché de cette pensée et rien ue pouvait m'être plus agréable que d'être lu par vos compatriotes, dans leur langne, la plus belle, comme l'a dit un de nos grands poètes, qui soit née sur les lèvres humaines.

Je me suis efforcé, dans cette étude, de mettre en lnmière, sur un point particulier, la parenté qui existe entre le génie grec et le génie français et je conclus en disant qu'elle n'est nulle part plus évidente que dans l'art dramatique. En effet, notre tragédie française est arrivée à produire des chefs-d'œuvre avec Corneille et Racine lorsqu'elle a su réaliser les mérites de concentration, de clarté et de vérité morale qui sont les mérites de la tragédie grecque. Pendant longtemps, elle avait suivi un mauvais modèle, la tragédie latine de Sénèque; elle était alors plus déclamatoire qu'éloquente et plus tendue qu'énergique; elle cherchait l'intérêt dans une complication stérile. Du jour où, avec le *Cid,* elle sut faire parler l'héroïsme et la passion, et par là faire jaillir une source d'admiration et de pitié, elle trouvait sa véritable voie et du même coup, elle recréait le genre sublime qu'avaient illustré Eschyle, Sophocle et Euripide. C'étaient le même but et les mêmes moyens.

Avec Racine, le plus grec de nos grands éctivains, la parenté des deux genres était mise en pleine lumière. Pour l'auteur *d'Andromaque, d'Iphigénie* et de *Phèdre,* la suprême ambition était de reproduire les qualités qu'il admirait dans ses modèles. Il voulait comme eux obtenir la puissance des effets par la simblicité des moyens, concentrer l'intérêt, pénétrer jusqu'au fond de l'âme, revêtir son œuvre de simplicité, d'elégance et d'harmonie. Lorsqu'on veut exprimer par une comparaison la pure beauté de ses pièces, le plus grand éloge que l'on y puisse faire, après avoir dit qu'il égale les sujets grecs c'est d'ajouter que lui aussi comme ses modèles, rappele les lignes sobres et puissantes de la statuaire grecque.

Voilà pourquoi nous avons tant d'admiration et de reconnaissance pour le théâtre grec. Le génie français est arrivé à produire des œuvres immortelles en reprenant la tradition consacrée au *Théâtre de Bacchus.* J'espère bien que, le printemps prochain nous verrons *Œdipe-roi* réparaître dans sa patrie avec nos tragédiens français. Ce jour là, les échos de l'Acropole

ne seront pos étonnés. Le grand acteur qui les éveillera, Mounet-Sully, est celui qui a rendu la vie de la scène à nos chefs-d'œuvre dramatiques et les a montrés jeunes comme au premier jour. En faisant éclater la lamentation d'Œdipe aux lieux où elle retentit, il y a deux mille trois cents ans, il représentera la tragédie française elle même, venant rendre hommage à la tragédie grecque, sa mère et se glorifiant de cette parenté.

J'espère vous voir alors, cher Monsieur, et applaudir avec vous le triomphe commun du génie grec et du génie français. Je vous prie de me croire, en attendant, votre reconnaisant et dévoué.

CUSTAVE LARROUMET

Κύριοι,

ΜΕΤΑΞΥ τῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν, τὸ κρεῖσσον διατηρηθέν, μείζονος δ' ἀξίας καὶ πλείονος ἐνδιαφέροντος τὸ Θέατρον τοῦ Βάκχου τυγχάνει. Οὐδαμῶς δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰ κτίρια, ἅτινα περικλείει ὁ περίβολος τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν τούτοις, μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ θείου βράχου, ἡ περιέργεια κινεῖται ἀμέσως πρὸς τὸν συγκεχυμένον σωρὸν τῶν μαρμάρων, ἅτινα λευκάζουσιν εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ λόφου. Τὰ ἐρείπια ταῦτά εἰσι τοῦ θεάτρου-βασιλέως, ἔνθα ὁ αὐτὸς αἰὼν εἶδε τὸν Αἰσχύλον, τὸν Σοφοκλῆ, τὸν Εὐριπίδην καὶ τὸν Ἀριστοφάνην. Τὰ ἐρείπια ταῦτα οὐ μόνον λαλοῦσιν εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ πλαστικοῦ κάλλους, ἀλλὰ συγκινοῦσι τὴν διάνοιαν. Ἡ μεγάλη τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης ἐποχὴ κατέλιπεν ἐκεῖ τὰ ἑαυτῆς ἴχνη, ἀλλὰ τὰ ἐρείπια ταῦτα ὀφείλουσιν ἔτι πλείω εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν ποίησιν.

Δι' ἡμᾶς τοὺς Γάλλους, τὸ σύνθετον τοῦτο συναίσθημά ἐστιν ἰδιαιτέρως ἰσχυρόν. Ἐξ ὅλων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης ἐσμὲν ὁ μᾶλλον ἐμφορούμενος τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἔχομεν πρὸς τὸ Θέατρον τὴν ζωηροτέραν καλαισθησίαν, τὴν ὁποίαν ἔθνος συνῃσθάνθη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ σὺν τῇ φιλολογίᾳ αὐτῶν, ἡ δραματικὴ ἡμῶν φιλολογία βρίθει πλούτου μεγάλων ὀνομάτων. Ἐν τῇ καλλιτέρᾳ τῆς παραγωγῆς ταύτης ἐποχῇ, οἱ ποιηταὶ ἡμῶν εἶχον τὰ βλέμματα ἐστραμμένα ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν προτύπων. Ὁ Corneille ἐδείκνυε μείζονα σεβασμὸν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην ἢ πρὸς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Ὁ Racine οὐδέποτε ὑπῆρξε μᾶλλον πρωτότυπος ἢ ὅταν ἐπανελάμβανε τὰς ὑποθέσεις τοῦ Εὐριπίδου. Αὐτὸς οὗτος ὁ Molière, καίπερ Γάλλος, καίπερ Παρισινός,

τὰ μέγιστα ὀφείλει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κωμῳδίαν. Ὁ Sganarelle, — πωλητὴς ξύλων, — μετήρχετο τὴν ἰατρικήν, ὡς ὁ ἀλλαντοπώλης Ἀγοράκριτος συνεζήτει περὶ πολιτικῆς, καὶ ὁ Κ. Jourdain, ἀστὸς τῶν Παρισίων, ἐδείκνυε πρὸ τοῦ ἑαυτοῦ διδασκάλου-φιλοσόφου τὴν ἀφέλειαν τοῦ ἀγαθοῦ Στρεψιάδου, — ἀστοῦ Ἀθηναίου, — ἐν τῇ σχολῇ τῶν σοφιστῶν.

I

Πάντα τὰ ὀνόματα ταῦτα ἀναπολοῦνται καὶ συμφύρονται εἰς τὰ πρῶτα βήματα ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου. Προσεγγίζοντος τοῦ ἔαρος, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν «Μεγάλων Διονυσίων», ἥτις ἦτο τῶν τραγικῶν ἀγώνων, ὑπὸ τὸ διαυγὲς φῶς, ὅπερ χρυσώνει τὰ μάρμαρα, ὅταν ἀνέρχηταί τις βραδέως τὰ βάθρα, καὶ ἐν τῇ ἀπομονώσει καὶ τῇ σιγῇ θεωρῇ τὴν σκηνήν, τὴν πεδιάδα καὶ τὴν θάλασσαν, νομίζει ὅτι πόρρωθεν φθόγγοι ἐξέρχονται ἐκ τῶν λίθων τούτων· ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν αἰώνων ἀνέρχονται τὰ ᾄσματα, ἅτινα ἔπληξαν τὸν λόφον τοῦτον καὶ ὁ γέλως τῶν ἀθανάτων, ὅστις ἀντηχεῖ. Ἐνῷ ὁ ὀφθαλμὸς ἐπιζητεῖ εἰς τὸν ὁρίζοντα τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὸν Κολωνόν, ὁ νοῦς ἀναπολεῖ τοὺς Πέρσας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τὸν χορὸν τοῦ Σοφοκλέους ἐπὶ τοῦ ἐλαιῶνος, τὸν ὁποῖον λούει ὁ Κηφισός. Ἐὰν λευκὰ εἰς τὸν οὐρανὸν κινῶνται νέφη, νομίζει τις ὅτι ἀκούει τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τὸν θεσπέσιον χαιρετισμόν, τὸν ὁποῖον αὗται ὑψούμεναι ἀπευθύνουσιν εἰς «τὴν στίλβουσαν τῆς Παλλάδος χθόνα».

Νῦν ἀρκεῖ νὰ εἶνέ τις τελειόφοιτος σχεδὸν τῆς φιλολογίας· πολλὴ ἀρχαιολογικὴ σπουδὴ ἤθελε μειώσει τὴν ἔντασιν τῆς πρώτης συγκινήσεως. Εἶτα δύναται ν' ἀναγνώσῃ τὰ εἰδικὰ συγγράμματα· ὀφείλει πρώτιστα νὰ πιστεύῃ ὅτι ἡ σκηνὴ αὕτη, τὰ βάθρα ταῦτά εἰσιν ἐκεῖνα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκάθηντο οἱ νικηταὶ τοῦ Μαραθῶνος· ὅτι οἱ τέσσαρες μεγάλοι ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ τοίχου τούτου τῆς σκηνῆς, καὶ ὅτι αἱ πλάκες αὗται ἀντήχησαν ὑπὸ τὰ ἔρρυθμα βήματα τοῦ χοροῦ.

Τὰ πάντα συμβάλλουσιν εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς φαντασίας ταύτης. Τὸ θέατρον εἶνε ἱκανῶς ἠρειπωμένον καὶ δὲν δύναται τὰ προβάλῃ τὴν μελαγχολικὴν τοῦ παρελθόντος ψυχήν· ἀλλὰ πλεῖστα καλὰ συντρίμματα ἀπομένουσιν, ὅπως τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἀρχιτεκτόνων καὶ γλυπτῶν ἀποτελέσωσιν ἀκολουθίαν τῶν ὀνομάτων τῶν ποιητῶν. Μεταξὺ τῶν σῳζομένων ἑδωλίων, πολλά εἰσιν ἀριστουργήματα, ὡς τὸ περίφημον ἑδώλιον, ὅπερ δι' ὡραίων χαρακτήρων φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἱερέως τοῦ Βάκχου. Τὰ ἄλλα ἐπίσης ἐμφαίνουσι

τοὺς ἑαυτῶν δικαιούχους καὶ ἡ φαντασία βλέπει ἐκεῖ ὑπὸ τὰ ἐμβλήματα τῶν ἀξιωμάτων αὐτῶν τὸν ἱερέα τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, τὸν ἱεροφάντην τῆς Ἐλευσῖνος, τοὺς ἄρχοντας, τὸν στρατηγόν, τὸν κήρυκα. Μετὰ τὰ διασωθέντα βάθρα καὶ ἑδώλια, τὸ βλέμμα περιορίζεται ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Εἶνε χθαμαλὸς τοῖχος, τοῦ ὁποίου τὸ ἥμισυ ἤδη ἀπομένει. Ὁ τοῖχος οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ὀγκολίθων μετακομισθέντων, ὧν πολλοί εἰσιν ἐξαίσια γλυπτικῆς τεμάχια. Κολοσσιαῖος Ἄτλας ἔχων τὸ γόνυ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν χεῖρα ὑπὸ τὴν κορωνίδα τοῦ τοίχου, ὑποστηρίζει τὸ πρόχωμα, ἔνθα ἡ δραματικὴ φαντασία παρίστα ὅτι ἐκράτει τὸν κόσμον. Ἀγάλματα ἀνάγλυφα, ἀκέφαλα καὶ ἠκρωτηριασμένα, ἀλλὰ θελκτικῶν στάσεων, ἐκτυλίσσουσι τὴν ἱστορίαν τοῦ Βάκχου. Μεταξὺ τούτων παρεισδύουσιν οἱ πάνθηρες, ἀφιερωθέντες εἰς τὸν εὔκαμπτον καὶ τρομερὸν θεόν· ὑπὸ τὸ κλῆμα, ἐγείρεται ὁ βωμὸς αὐτοῦ, ἡ «θυμέλη». Τὸν βωμὸν τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρουν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας· καὶ πράγματι, εἰς τὸ κέντρον εὐρέος ῥόμβου, ἰδοὺ ἡ θέσις ἔνθα ἐστηρίζετο.

Συναθροίσατε διὰ τῆς διανοίας τριακοντακισχιλίους θεατάς· ἀναβιβάσατε ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοὺς τρεῖς ὑποκριτὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ δράματος· παρατάξατε ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τοὺς εἰκοσιτέσσαρας χορευτάς· εἶτα ἐντείνατε τὴν φαντασίαν, διότι νῦν πρέπει νὰ καταλίπωμεν αὐτήν. Μετὰ τὴν φαντασίαν, ἡ ἐπιστήμη διεκδικεῖ τὴν ἑαυτῆς θέσιν· ἔρχεται ἵνα λαλήσῃ περὶ τοῦ ὀνείρου τούτου τῆς τέχνης καὶ τῆς ποιήσεως.

Ἡ ἐπιστήμη διδάσκει ἡμᾶς πράγματι, ὅτι ἡ σκηνή, ἡ ὀρχήστρα καὶ τὰ βάθρα αὐτῆς εἰσι πολὺ μεταγενέστερα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Τίθησιν ἡμῖν τὸ δεινὸν τοῦ «λογείου» ζήτημα. Θέλετε ἀρχῆθεν κατακρίνει τὰς ἀγόνους ταύτας ἀρνήσεις, πολεμίας πρὸς τὰ τερπνὰ ψεύδη· εἶτα θέλετε εὐγνωμονεῖ ἐκείνῳ, ὅστις φέρων τὴν κριτικὴν ἐπὶ τὰ ἐρείπια ταῦτα ἤγαγεν ἐξ αὐτῶν εἰς φῶς τὴν ἀλήθειαν.

Ὁ ὑπομνηματιστὴς οὗτος ἐστὶν ὁ Κος Dörpfeld, Διευθυντὴς τῆς Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν. Ἀνέτρεψεν ἢ διεσάλευσε τὰς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπικρατούσας θεωρίας περὶ τῆς ὑλικῆς κατασκευῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου, ἀλλ' ἀντικατέστησεν αὐτὰς δι' ὁριστικῶν βεβαιώσεων, ἢ διὰ γονίμων ὑποθέσεων. Ἐλθὼν ἐν Ἑλλάδι ὡς ἀκόλουθος εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας, ὡς ἁπλοῦς Διευθυντὴς τῶν ἐργασιῶν, ἐγένετο ἀρχιτέκτων· ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ ἐδιδάχθη τὴν γλῶσσαν, τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν· ὑπηρέτησε τὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην μεθ' ὅσου ζήλου καὶ ὁ Schliemann, ἀλλὰ μετὰ κριτικοῦ νοῦ, οὗ ἐστερεῖτο ὁ ἐρευνητὴς τῶν Μυκη-

νῶν καὶ τοῦ Ἰλίου· ἐσημείωσε τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῇ χορείᾳ τοῦ Otfried Müller καὶ τοῦ Κουρτίου.

Πρὸ τοῦ ἔτους 1862, τὸ Θέατρον τοῦ Βάκχου ἦτο ἔτι ὑπὸ τὴν γῆν, ὅτε ὁ γερμανὸς ἀρχιτέκτων Strack ἔφερεν ἐκεῖ τὴν σκαπάνην καὶ ἡ ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία τῶν Ἀθηνῶν, ἐξακολουθοῦσα τὰς ἀνασκαφάς, βαθμηδὸν ἐξέχωνε τοῦτο. Μέχρι τοῦ ἔτους 1886, παρεδέχθησαν ὅτι τὸ Θέατρον οὕτως ἀποκαλυφθὲν ἦτο τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ἀποπερατωθὲν ἐν ἔτει 340 πρὸ Χριστοῦ, ἐπὶ ἄρχοντος τοῦ ῥήτορος Λυκούργου. Ὁ Κ. Dörpfeld ἀνελάμβανε τότε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἀνασκαφῶν· ἐξετάζων τὴν φύσιν τῶν ὑλικῶν, τὰ μέσα τῆς οἰκοδομῆς καὶ τὰς ἐπιγραφικὰς πληροφορίας, ἀπεδείκνυεν ὅτι τὰ ἐρείπια δὲν ἦσαν ἀρχαιότερα τοῦ Γ' μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τελευταία μεταρρύθμισις μετεσχημάτισε τὸ Θέατρον, ὅπερ ἐπὶ Νέρωνος καὶ Ἀδριανοῦ ἐπεσκευάσθη· καὶ γνωρίζομεν τί ἡ τρομερὰ αὕτη λέξις σημαίνει ἐπὶ ἱστορικῶν μνημείων. Ὅθεν ἡ σκηνὴ κατὰ ἑπτὰ αἰῶνας μεταγενεστέρα τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν καὶ ποιητῶν, ἔστιν ἡ σκηνὴ τοῦ Φαίδρου, Ἀθηναίου ἄρχοντος ὑποταχθέντος τοῖς ἐκ Ῥώμης ἀφιχθεῖσιν ὑπάτοις, τὴν ὁποίαν βλέπει νῦν ὁ ἐπισκέπτης.

Ὑπὸ τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Φαίδρου καὶ τῶν τούτου προκατόχων, ὁ Κος Dörpfeld ὥρισε τὰς διαδοχικὰς καταστάσεις τοῦ Θεάτρου. Ἀρχῆθεν δὲν ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως ἢ δύο ἐξέδραι διὰ τοὺς ὑποκριτὰς καὶ ἐκ ξύλου βάθρα διὰ τοὺς θεατάς. Τὸ Θέατρον τοῦτο κατέρρευσεν ἐν ἔτει 500 πρὸ Χριστοῦ, κατὰ τὴν παράστασιν τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἀπεφασίσθη ἡ ἐκ λίθων ἀνέγερσις αὐτοῦ. Τὸ θέατρον ἐκ λίθων ἐπερατώθη μετέπειτα, μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ Λυκούργου. Ἐννοήσωμεν ὅθεν ὅτι τὸ «κοῖλον», τὸ προωρισμένον διὰ τοὺς θεατάς, ἐλατομήθη ἐπὶ τοῦ βράχου, ἀλλὰ τὰ βάθρα καὶ ἡ σκηνὴ ἦσαν ἀείποτε ἐκ ξύλου. Τῆς ἐποχῆς ταύτης δύο κορμοὶ τοίχων ἀπομένουσι καὶ ἐγκοπὴ ἐπὶ τοῦ βράχου. Διὰ τῶν τριῶν τούτων σημείων διῆκεν ὁ κύκλος τῆς ἀρχικῆς «ὀρχήστρας», διότι ἡ ὀρχήστρα ἦτο κυκλικὴ καὶ οὐχὶ ἡμικύκλιος, ὡς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐνομίζετο. Σῴζεται ἐπίσης κράσπεδον τοίχου, ὅστις ὑπεστήριζε τὴν πρὸς δυσμὰς ἄκραν τοῦ «κοίλου». Ἐπὶ τέλει, ἀπομένει ἡ γραμμὴ τῶν βάθρων καὶ τὰ ἐκ λίθων ὑποστηρίγματα, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ ἐκ ξύλων σκηνή. Ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους,—μεγάλους τέκτονας ἀλλὰ μετρίους τοῦ χοροῦ ἐραστάς,—ἡ σκηνὴ προεξετάθη πρὸς τὴν ὀρχήστραν, τὴν ὁποίαν ὁ χορὸς παραχωρεῖ εἰς τοὺς θεατὰς καὶ προσλαμβάνει «προσκήνιον» ἐκ λίθου. Ἐκ τούτου σῴζεται ὁ στυλοβάτης. Ἐπὶ Νέρωνος ἀνηγέρθη ἡ σκηνὴ καὶ ἐπὶ τεμαχίου

κορωνίδος ἀναγινώσκεται εἰσέτι τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος τούτου,—ἱκανοῦ ὅπως παρίσταται ἐπὶ τῆς σκηνῆς,— διότι ὑπῆρξε καὶ κωμῳδός. Ὁ Φαῖδρος ἐγείρει τὴν τελευταίαν, καὶ δὴ τὴν νῦν ὑπάρχουσαν σκηνήν· ἡ «ὀρχήστρα» ἐπιστρώννυται τρίχρους· λευκή, κυανῆ καὶ ἐρυθρά, ἧς μέρος ἐστὶν εἰσέτι ὁρατόν, τὰ δ' ἐκ μαρμάρου ἑδώλια τοῦ «κοίλου»,— τινὰ πάνυ ἀρχαῖα — εἰσὶ διατεταγμένα οἷα ἔτι καὶ νῦν ταῦτα τυγχάνει.

II

Οὕτω, Κύριοι, ἐν τῇ κλασσικῇ ἐποχῇ, τὸ Θέατρον τοῦ Βάκχου ἓν μόνιμον μέρος περιελάμβανε,— «τὸ κοῖλον». «Ἡ ὀρχήστρα» ἦτο περιφέρεια πεπληρωμένη ἰσοπεδωμένου χοός, ἡ δὲ σκηνή, ἐξέδρα ἐκ σανίδων. Ἐν τούτοις, ἐν τῷ ἁπλῷ τούτῳ χώρῳ αἱ παραστάσεις ἔθελγον τὴν ὅρασιν, ἀνύψουν τὴν διάνοιαν, χάρις εἰς τὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τῶν ἑορτῶν, ὧν αὗται ἀπετέλουν μέρος, εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ κοινοῦ, εἰς τοὺς διακόσμους, εἰς τὰς ἀμφιέσεις καὶ εἰς τὴν ἱκανότητα τῶν ὑποκριτῶν.

Τὸ Θέατρον τῶν Ἀθηνῶν ἀπετέλει οὐσιῶδες μέρος τῆς λατρείας τοῦ Βάκχου. Ἀποσοβήσωμεν τὰς ἥκιστα σπουδαίας καὶ οὐδαμῶς ἀρχαίας ἰδέας, τὰς ὁποίας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναρριπίζει. Ὁ Διόνυσος,—θεὸς τοῦ οἴνου,—ἦτο τρομερὰ θεότης, καὶ δὴ μία τῶν μεγάλων δυνάμεων, ὡς ἡ Δημήτηρ,—ἡ θεὰ τοῦ σίτου,— καὶ ἡ Κόρη (Περσεφόνη),— ἡ θεὰ τῶν ὑποχθονίων δυνάμεων,— αἵτινες καθεύδουσι καὶ ἀφυπνίζονται σὺν ταῖς ὥραις τοῦ ἔτους. Αἱ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τελούμεναι ἑορταὶ εἶχον μοναδικὸν χαρακτῆρα ἐνθουσιασμοῦ καὶ μεγαλοπρεπείας. Κατὰ τὸν μῆνα τοῦ Ποσειδῶνος,— κατὰ Δεκέμβριον,— ὅτε ὁ ἀγρότης ἤντλει ἐκ τῶν ἀμφορέων τὸν οἶνον τοῦ ἔτους, ἕκαστος δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἐπανηγύριζε τὰ «Διονύσια τῶν ἀγρῶν», ὧν ὁ Ἀριστοφάνης, εἰς τοὺς «Ἀχαρνεῖς» τίθησιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν φαιδρὰν παρῳδίαν. Ἡ οἰκογένεια τοῦ Δικαιοπόλιδος ἀποτελεῖ μόνη πᾶσαν τὴν λιτανείαν. Ἐπὶ κεφαλῆς βαδίζει ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ - ἡ καννηφόρος, φέρουσα τὸ ἱερὸν κάνιστρον· ὄπισθεν ὁ δοῦλος φέρει . . . . δὲν δύναμαι νὰ εἴπω, οὔτε κἂν νὰ ὑποδείξω τί ὁ ἄνθρωπος οὗτος φέρει ὄπισθεν τῆς νεάνιδος ταύτης· ὁ πατὴρ κλείει τὴν πορείαν ᾄδων τὰ ἐγκώμια τοῦ θεοῦ· ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς στέγης ἡ μήτηρ,— μὴ δυναμένη νὰ παραστῇ ἐν τῇ συνοδείᾳ, — θεωρεῖ τὴν τελετήν.

Εἰς τοιαύτας λιτανείας,— ὧν μετέχουσιν οἱ κάτοικοι χωρίων ὁλοκλήρων, ᾄδοντες καὶ ὀρχούμενοι,— ὑπάρχει ἐν σπέρματι τὸ Ἑλληνικὸν Θέατρον. Οἱ χωρικοὶ πανηγυρίζουσι τὸν οἶνον, ὅστις ἐξάπτει τὴν ψυχὴν καὶ ἐντείνει τοῦ

σώματος τὸ σφρῖγος. Αἱ περιπέτειαι, αἵτινες ἀποδίδονται εἰς τὸν θεόν, εἰκονίζουσι τὴν μυστηριώδη ταύτην ἀρετήν. Ἀρκεῖ ὅπως ᾄδωσι καὶ μιμῶνται αὐτάς, ἵνα οὕτω καταλήξωσι πάνυ φυσικῶς εἰς τὴν δραματικὴν ἐκτέλεσιν. Αὕτη τὸ πρῶτον εἰς τὸν Βάκχον ἀφιερωθεῖσα,—καὶ δὴ κρᾶμα κωμῳδίας καὶ σπουδαιότητος,—περιλαμβάνει βαθμηδὸν πάσας τὰς παραδόσεις τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἱστορίας. Διαιρεθεῖσα εἰς δρᾶμα σπουδαῖον καὶ εἰς δρᾶμα ἀστεῖον, καὶ δὴ εἰς τραγῳδίαν καὶ κωμῳδίαν, καθίσταται πλήρης ἡ εἰκὼν τῆς φύσεως, τῆς ζωῆς καὶ τῶν ὀνείρων, οὓς αὗται ἐμπνέουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ἡ μεταμόρφωσις αὕτη ἐκτυλίσσεται εἰς τὰ «Διονύσια τοῦ ἄστεως», τὰ μεγάλα Διονύσια. Πανηγυρίζονται ταῦτα κατὰ τὸν μῆνα τοῦ Ἐλαφηβολιῶνος (ἔννατον μῆνα τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ 15 Φεβρουαρίου μέχρι 15 Μαρτίου), ὁπότε τὸ κλῆμα, γέμον χυμοῦ καὶ βλαστῶν, μειδιᾷ ἐν μέσῳ τῶν δακρύων. Εἶνε ἡ ἐποχή, ἔψαλλεν ὁ Πίνδαρος, «ὁπότε ὁ φοῖνιξ προβάλλει ἐκ τοῦ κορμοῦ, ὁπότ' ἀνοίγεται τῶν Ὡρῶν ὁ θάλαμος, ὁπότε τὰ μυροβόλα ἄνθη δέχονται τὸ φίλημα τοῦ ἔαρος· τότε τὸ ἐράσμιον τῶν ἴων φύλλωμα ἐκτυλίσσεται ἐπὶ τῆς ἀθανάτου χθονός· τὰ ῥόδα κοσμοῦσι τὰς κόμας καὶ οἱ φθόγγοι ἀντηχοῦσι μιγνύμενοι τοῖς ἤχοις τῶν αὐλῶν».

ἐναργέα τελέων σάματ' οὐ λανθάνει,
φοινικοεάνων ὁπότ' οἰχθέντος Ὡρᾶν θαλάμου
εὔοδμον ἐπάγησιν ἔαρ φυτὰ νεκτάρεα.
τότε βάλλεται ἐπ' ἀμβρόταν χθόν' ἐραταὶ
ἴων φόβαι, ῥόδα τε κόμαισι μίγνυται,
ἀχεῖ τ' ὀμφαὶ μελέων σὺν αὐλοῖς,
ἀχεῖ τε Σεμέλαν ἑλικάμπυκα χοροί

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς ἑορτῆς τονίζων τὴν λιγύφθογγον λύραν τοῦ ποιητοῦ μεταδίδοται διὰ τῶν στίχων αὐτοῦ:

«Ὦ Ὀλύμπιοι θεοί, ἀνακράζει, ῥίψατε τὰ βλέμματα ἐπὶ τοῦ χοροῦ ἡμῶν καὶ ἐπιπέμψατε τὴν χαράν, ὑμεῖς οἱ ἐν μέσῳ τῶν ἀρωμάτων, ἐπισκέψασθε τὰς ἱερὰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἀγορὰν αὐτῆς στίλβουσαν ἐκ δόξης».

Ἴδετ' ἐν χορόν, Ὀλύμπιοι,
ἔπι τε κλυτὰν πέμπετε χάριν, θεοί,
πολύβατον οἵ τ' ἄστεος ὀμφαλὸν θυόεντα
ἐν ταῖς ἱεραῖς Ἀθάναις
οἰχνεῖτε πανδαίδαλόν τ' εὐκλέ' ἀγοράν.

Λιτανεία, ἐν ᾗ παρίστανται αἱ ἱερεῖς, αἱ ἀρχαί, πᾶσαι αἱ τάξεις τοῦ λαοῦ, περιάγει ἀνὰ τὸ ἄστυ τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ. Προσωπιδοφόροι παριστάνουσι

τὴν ἐκ σατύρων καὶ βακχίδων συνοδείαν· ὀρχοῦνται περὶ τὸ ἑαυτοῦ ἄγαλμα, ἀπομιμούμενοι τὰ ἐπεισόδια τῆς παραδόσεως αὐτοῦ· οἱ φθόγγοι μίγνυνται πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ ᾄδουσι τὸν διθύραμβον ἐν συναυλίᾳ τοῦ αὐλοῦ. Κατὰ τὴν παρέλασιν τῆς συνοδείας συνωθοῦνται οἱ ξένοι, σπεύδοντες ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἐκ τῶν νήσων, ἐκ τῶν ἀποικιῶν, ἐκ τῶν συμμάχων χωρῶν. Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην εἶνε ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ὁ Πίνδαρος λιγὺ φθέγγεται. «Ὦ λαμπρὸν καὶ ἰοστέφανον καὶ ἀοίδιμον ἄστυ, μυριάκις ἄξιον ὕμνου, Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθῆναι, θεία Ἀκρόπολις!».

> *Ὦ ταὶ λιπαραὶ καὶ ἰοστέφανοι καὶ ἀοίδιμοι,*
> *Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθᾶναι,*
> *δαιμόνιον πτολίεθρον.*

Τὴν ἑσπέραν, ὑπὸ τῶν πυρσῶν τὴν αἴγλην, οἱ ἔφηβοι μεταφέρουσι τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ εἰς τὸ Θέατρον αὐτοῦ, ἱδρυθὲν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ περιβόλῳ, ἔνθα καὶ ὁ ναὸς αὐτοῦ. Θέτουσιν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας, ἐπὶ τῆς «θυμέλης», τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος, ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους [1]. Ὁ θεὸς προσερχόμενος παρευρίσκεται εἰς τὰς παραστάσεις, αἵτινες δίδονται πρὸς τιμὴν αὐτοῦ.

Αἱ παραστάσεις αὗται ὀργανούμεναι ὑπὸ τοῦ ἄστεως, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ πρώτου ἄρχοντος,—τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος,—ἦσαν οὐσιωδῶς ἀγῶνες. Τὸ πρῶτον ἔδει ἵνα γένηταί τις ἀποδεκτὸς εἰς διαγωνισμόν, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ ἀγωνιζόμενοι παρεπονοῦντο ὅτι ὑπῆρξε δυσχερὴς ἡ προσπέλασις τῆς Ἀθηναϊκῆς Κωμῳδίας. Ἕκαστος ποιητὴς ἐκλεγεὶς ἐλάμβανεν ἕνα χορὸν καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐτίθετο ὑπὸ δοκιμήν. Ἡ Πολιτεία αὐτὴ ἐστρατολόγει τοὺς ὑποκριτὰς δι' ἐξετάσεων, αἵτινες συνίσταντο εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἄρχοντος ἀπαγγελίαν τῶν τεμαχίων τοῦ δραματολογίου. Οὕτως ὑπῆρχον δυσηρεστημένοι.

Ἐπὶ τέλει, συγκροτηθέντες οἱ θίασοι, συνήρχοντο εἰς τὸ Ὠδεῖον καὶ ἕκαστος ποιητὴς παρίστατο πρὸ τοῦ κοινοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν αὐτοῦ, ἐστεμμένων δι' ἀνθέων, ἐν ἑορτασίμῳ περιβολῇ καὶ ἄνευ προσωπείου. Ἔλεγε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, τὴν ὑπόθεσιν τῶν ἑαυτοῦ ἔργων καὶ ἠρίθμει τοὺς ὑποκριτὰς αὐτοῦ. Ἦτο ὁ «προάγων», ἡ παράταξις, ἡ ἐπίσημος ἐπιθεώρησις πρὸ τῆς μάχης.

---

[1] *Σ. Μ.—Ἀλκαμένης, περίφημος ἀγαλματοποιός, μαθητὴς τοῦ Φειδίου, ποιήσας τὸ ἐξαίσιον ἄγαλμα «τῆς ἐν κήποις Ἀφροδίτης» (ἔξω τῶν Ἀθηνῶν), μεγάλως θαυμαζόμενον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου.*

Οἱ ποιηταὶ δεκτοὶ γενόμενοι εἰς διαγωνισμὸν εἰσὶν ἕξ· τρεῖς διὰ τὴν τραγῳδίαν καὶ τρεῖς διὰ τὴν κωμῳδίαν. Ἕκαστος τραγικὸς ποιητὴς παρουσίαζε τέσσαρα ἔργα· ἕκαστος κωμικὸς ποιητὴς ἓν μόνον. Ἀξία θαυμασμοῦ ἐστιν ἡ καταπληκτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ πάντων τῶν μετέπειτα θεατῶν· ἐκόμιζον εἰς τὸ Θέατρον θαυμασίαν ἀντοχήν. Δὲν ἀγαπῶμεν τὰς διακεκομμένας παραστάσεις· εὑρίσκομεν ὅτι πέντε πράξεις ἀποτελοῦσιν ἄριστον μέτρον, καὶ τέσσαρες ὧραι ἐξαντλοῦσι τὴν προσοχὴν ἡμῶν. Ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Βάκχου, ἡ παράστασις ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ διήρκει μέχρι τῆς ἑσπέρας. Οἱ διαγωνισμοὶ κατελάμβανον τέσσαρας ἡμέρας. Ὁ θεατὴς ἤκουε κατὰ συνέχειαν τέσσαρα ἔργα τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ. Ἡ ὥρα τοῦ γεύματος οὐδεμίαν ἤσκει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς παραστάσεως. Ἤσθιον καὶ ἔπινον μὴ καταλείποντες τὴν ἑαυτῶν θέσιν.

Οἱ τριακοντακισχίλιοι θεαταὶ τοποθετοῦνται ἐπὶ τοῦ « κοίλου », φαιδροὶ καὶ θορυβώδεις. Οἱ ἱερεῖς καὶ αἱ ἀρχαὶ εἰσάγονται ἐν πομπῇ, κάθηνται εἰς τὰς τιμητικὰς θέσεις. Ὄπισθεν αὐτῶν, οἱ ἓξ κριταὶ τοῦ ἀγῶνος. Πρὸ τῆς παραστάσεως, δύο ἐτελέσθησαν τελεταί· ἡ μία ἥτις ἐμπνέει εἰς τὸν Λαὸν καὶ εἰς τοὺς παρ' αὐτοῦ ξενιζομένους τὸ φρόνημα τῆς ἀθηναϊκῆς ἰσχύος· ἡ ἑτέρα ἥτις ἐξάπτει τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ἄστυ. Δημόσιοι ὑπηρέται ἐκόμισαν εἰς τὴν ὀρχήστραν τὸν χρυσὸν τῶν καταβληθέντων φόρων ὑπὸ τῶν συμμάχων· εἶτα ὁ κῆρυξ εἰσήγαγεν ἐνόπλους τοὺς υἱοὺς τῶν περὶ Πάτρης πεσόντων. Ἐπὶ τέλει, τοποθετοῦνται οἱ ἄνδρες τῆς ἀστυνομίας,—οἱ «ραβδοῦχοι»,—ἔχοντες τὴν ράβδον ἀνὰ χεῖρας, πρὸ τῆς « θυμέλης »· ἡ σάλπιγξ δίδωσι τὸ σύνθημα καὶ ἄρχεται ἡ παράστασις.

Μὴ φαντασθῶμεν, Κύριοι, θέαν τῆς σκηνῆς ὁμοίαν τῇ θέᾳ τοῦ ρωμαϊκοῦ Θεάτρου. Ἀποβάλωμεν πρὸ πάντων τὴν ἀνάμνησιν τῶν δύο Θεάτρων-τύπων, ἅτινα κατέλιπον ἡμῖν οἱ ρωμαῖοι ἀρχιτέκτοτες ἐν Orange [1] καὶ Aspendos [2]. Ἐνταῦθα οὔτε ὁ ὑπερμεγέθης τοῖχος τοῦ ἐν Orange Θεάτρου,

---

[1] *Σ. Μ.—Orange (Ἀραυσίων παρὰ τῷ γεωγράφῳ Στράβωνι), πρωτεύουσα νομοῦ τοῦ διαμερίσματος Vaucluse, σταθμὸς σιδηροδρόμου ἀπὸ Λουγδούνου εἰς Μασσαλίαν. Ἡ πόλις αὕτη κειμένη ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς πεδιάδος, ἀξία σημειώσεως τυγχάνει ἕνεκα τῶν ἀρχαίων αὐτῆς μνημείων, ὧν τὸ σπουδαιότερον ἐστὶ τὸ Θέατρον. Τὸ κτίριον τοῦτο ἵδρυται ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον στέφουσι τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου. Τὸ ἡμικύκλιον μέρος, ἐν ᾧ εὑρίσκοντο τὰ ἑδώλια τῶν θεατῶν, ἐλατομήθη ἐπὶ τῆς ἀποτόμου κλίσεως. Αἱ δύο ἄκραι τοῦ ἡμικυκλίου συνεδέοντο τῇ σκηνῇ διὰ κτιρίων, ἅτινα ἐχρησίμευον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεάτρου.*

[2] *Σ. Μ. — Aspendos (Ἄσπενδος), ἀρχαία πόλις τῆς Παμφυλίας, παρὰ τὸν*

μετὰ τῶν τριῶν ὑπερκειμένων σειρῶν ὑπάρχει, οὔτε τὰ προεξέχοντα ὑποστηρίγματα τῶν κορωνίδων τοῦ Θεάτρου τῆς Ἀσπένδου. Φαίνεται ὅτι ἐκ ξύλων ἢ λίθων ἡ Ἑλληνικὴ σκηνὴ οὐδαμῶς ὑπερέβαινε τὸ ἀναγκαῖον ὕψος, ἵνα οὕτως ἡ φωνὴ τοῦ ὑποκριτοῦ ἐξικνῆται μέχρι τῶν τελευταίων βάθρων. Ἐν Ἀθήναις, ἐν Δελφοῖς, ἐν Ἄργει, οἱ θεαταὶ τῶν ὑψηλοτέρων θέσεων ἔβλεπον τὴν τοπογραφίαν ἢ τὴν θάλασσαν, τὴν πόλιν ἢ τὸν ἱερὸν περίβολον, πολλάκις δὲ καὶ τὰ μέρη ἔνθα ὁ ποιητὴς ἐξετύλισσε τὸ δρᾶμα αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, εἰς τοὺς «Πέρσας» τοῦ Αἰσχύλου, ἐθεώρουν τὴν θάλασσαν τῆς Σαλαμῖνος, ὅπου κατεποντίσθη ἡ δύναμις τοῦ Ξέρξου. Ἐν Ἄργει, εἰς τὴν «Ἠλέκτραν τοῦ Σοφοκλέους, ἐδέσποζον τῆς πεδιάδος καὶ τοῦ ὄρους, ἔνθα ἀνεπτύσσετο ἡ παράδοσις τῶν Ἀτρειδῶν. Ἐν Δελφοῖς εἰς τὸν «Ἴωνα» τοῦ Εὐριπίδου, παρηκολούθουν διὰ τοῦ βλέμματος τὴν περιγραφὴν τῶν ναῶν, παρατασσομένων ἐν ἀκτινοβόλῳ πυραμίδι.

Οὕτω, δὲν ἦσαν ἀπαιτητικοὶ διὰ τὴν σκηνογραφίαν. Οἱ διάκοσμοι ἦσαν ἐζωγραφημένα ὑφάσματα καὶ τάπητες ἐπίπεδοι· καὶ διὰ τὰς μεταβολὰς τοῦ τόπου, τριγωνικὰ πρίσματα, —παριστῶντα ποικίλα ἀντικείμενα, —στρεφόμενα ἐπὶ ἄξονος. Οἱ διάκοσμοι οὗτοι εἰκόνιζον παραστάσεις πάνυ συνθηκιμαίας, ἢ κρεῖττον εἰπεῖν, πάνυ ἡπλοποιημένας. Ἐντεῦθεν, τὸ Ἑλληνικὸν Θέατρον διείπετο ὑπὸ τῆς πλαστικῆς τέχνης. Ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς Ἑλληνικῆς αἰσθητικῆς συνίσταται εἰς τὴν εὐστάθειαν, μεθ᾽ ἧς ὁ καλλιτέχνης ἐξέλεγε τὰ ὑπὸ τῆς πραγματικότητος προσφερόμενα στοιχεῖα. Πραγματικὴ — ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη, —πλειότερον ἢ ὅσον οὐδεμία τέχνη, —ὑπῆρξέ ποτε, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, — δείκνυσιν ὑπέρτατον σεβασμὸν πρὸς τὴν φύσιν, ἀλλ᾽ ἀποφεύγει τὸν πλεονασμὸν καὶ τὸ ἀνωφελές· διατηρεῖ ὅ,τι ἐστὶν ἀναγκαῖον εἰς τὴν

Εὐρυμέδοντα ποταμόν, κειμένη ἐν τῇ ἐσχατιᾷ τοῦ Περγαίου πεδίου, ἐπὶ μεμονωμένου βουνοῦ, 60 σταδίους μακρὰν τῆς θαλάσσης. Τὰ ἐρείπια τῆς Ἀσπένδου εἶναι διεσπαρμένα ἐπὶ τοῦ ὄρους, διακρίνεται δὲ πρὸ πάντων ἐν αὐτοῖς λαμπρὸν Ἑλληνικὸν Θέατρον, οὗτινος ἐλλείπουσι μόνον τὰ ξύλινα μέρη, ὡς ἐξ ἐπιγραφῆς μανθάνομεν, Ζήνωνος τοῦ ἀρχιτέκτονος. Ὁ Κικέρων (in Verren II, lib. IX) λέγει κατηγορῶν τοῦ Βέρρη· «Ἡ Ἄσπενδός ἐστιν, ὡς γινώσκετε, ἀρχαία πόλις τῆς Παμφυλίας· ἡ πόλις αὕτη ἔγεμε πολυτίμων ἀγαλμάτων· οὐ λέγω δὲ ὅτι τὸ δεῖνα ἢ δεῖνα ἄγαλμα ἡρπάγη· ἀλλὰ λέγω, Βέρρη, πάντα ἥρπασας ἐκ τῶν ναῶν καὶ τῶν ἀγρῶν· πάντα συνεσωρεύθησαν ἐπὶ ἁμαξῶν καὶ ἀπεκομίσθησαν ἔξω τῆς πόλεως». Ἀναφέρει ἔτι ὁ Κικέρων τὸν Κιθαριστὴν τῆς Ἀσπένδου, περιώνυμον ἄγαλμα, ὅπερ ὁ Βέρρης ἔθετο ἐντὸς τοῦ ἑαυτοῦ κοιτῶνος. Ἄξιον μνείας ἐστὶ τὸ ἀρχαῖον ὑδραγωγεῖον αὐτῆς, ἔχον ὕψος 50 μέτρων καὶ μῆκος 1440. Ὁ Βέρρης (Verres) ἦτο ἔπαρχος τῆς Σικελίας, καθ᾽ οὗ πέντε λόγοι τοῦ Κικέρωνος.

ἔκφρασιν· ἐξαίρει εὐκρινῆ τὸν χαρακτῆρα. Ὁ χαρακτὴρ ἐστι τὸ διακριτικὸν τῶν ὄντων καὶ τῶν πραγμάτων, ἐκφραζόμενος ὑπὸ ἀρχεγόνου φύσεως, προβαλλούσης τὴν ἑαυτῆς φαεινὴν ἀκτῖνα ἐπὶ τῆς ἀληθείας. Ἐν τῇ ἱκανότητι ταύτῃ τῆς ἐκφράσεως τοῦ χαρακτῆρος, κατά τε τὸν βαθμὸν καὶ τὸ σθένος αὐτοῦ, ἔγκειται πᾶσα ἡ ἰδιοφυΐα, πᾶσα ἡ μεγαλοφυΐα.

Πρὸ τῆς οὕτω διακοσμηθείσης σκηνῆς χωρεῖ ὁ χορός. Οἱ χορευταὶ ἀμφιέννυνται τοιουτοτρόπῳ, ὥστε δύνανται ἵνα κινῶνται καὶ χορεύωσιν ἐλευθέρως, συνήθως δὲ ἵνα ἀναπτύσσωσι καὶ πολλὴν εὐκινησίαν. Οἱ ὑποκριταὶ ἀνερχόμενοι ἐπὶ τῆς σκηνῆς φέρουσι προσωπεῖα μεγεθύνοντα τὴν κεφαλήν· ὑπὸ τὰς πεποικιλμένας καὶ ζωηρῶν χρωμάτων ἀμφιέσεις αὐτῶν παχεῖα ὑπορραφὴ δίδωσιν εἰς τὰ σώματα αὐτῶν εὐρείας διαστάσεις· φέρουσι κοθόρνους ὑψηλοῦ πέλματος.

Τὰ προσωπεῖα ταῦτα ἀπεικόνιζον τὰς συνθήκας καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη εἰς εὐαρίθμους τύπους. Παρίστων τὸν γέροντα, τὸν νέον, τὴν γυναῖκα, τὴν νεάνιδα, τὸν δοῦλον κατὰ τρόπον ἐμφαίνοντα ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ μέρος τοῦ προσώπου. Τὸ προσωπεῖον «τῆς ὠχρᾶς γυναικὸς ἐχούσης μακρὰν κόμην» ἐστὶ θαυμάσιον τὴν ἔκφρασιν, διὰ τῶν λοξῶν αὐτοῦ ὀφθαλμῶν, ὡσεὶ οὗτοι ἐξῆλθον ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν θέσεως, ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τῶν καταλειβομένων δακρύων, καὶ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὅπερ φαίνεται ὅτι ἐκπέμπει διηνεκῆ στόνον, κατέστη τὸ σύμβολον αὐτῆς τῆς τραγῳδίας. Τὸ προσωπεῖον τοῦ «γελόεντος ἀνθρώπου», ἔχον πυρρὰν κόμην, σιμὴν ῥῖνα, παχέα χείλη, — ἐνδεικνύει τὴν χυδαίαν φαιδρότητα, τὴν χαμερπῆ φιληδονίαν καὶ τὴν ἐπαίσχυντον πανουργίαν τοῦ δούλου, — κατέστη τὸ σύμβολον τῆς κωμῳδίας. Ὡς ὁ ποιητὴς λαμβάνει παρὰ τοῦ «χορηγοῦ» (διευθυντοῦ τοῦ χοροῦ) τρεῖς ὑποκριτὰς ἵνα παραστήσῃ ἐντελῶς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὕτω παραλαμβάνει ἐκ τῆς θεατρικῆς παραδόσεως εἴκοσιν ὀκτὼ ἐν ὅλῳ προσωπεῖα. Μέλημα τούτου ἐστὶν ἵνα εἰσαγάγῃ εἰς τὰ προσηρμοσμένα ταῦτα προσωπεῖα τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν, ὅπως διαβιβάσῃ διὰ τῶν εὐρέων τούτων στομάτων τοὺς λόγους, οἵτινες ἀποκαλύπτουσι τὰς ψυχάς, καὶ κατορθώσῃ διὰ τῶν κενῶν ὀφθαλμῶν ὅπως στίλβωσι τὰ δάκρυα, ἅτινα ἐκδηλοῦσι τῶν καρδιῶν τὰ πάθη. Εὐάριθμοι θέσεις καὶ ἔτι ὀλιγώτεραι ἐκφράσεις ἐπήρκουν τοῖς γλύπταις, ἵνα χαράξωσιν εἰς θαυμασίας καὶ ἀπελπιστικὰς εἰκόνας τὸ πάθος καὶ τὸ κάλλος· ὀλίγων ἀντικειμένων καὶ τύπων ἐδεῖτο ὁ ποιητὴς ἵνα συλλέξῃ τὸ ἄνθος τῶν ἀνθρωπίνων συναισθημάτων.

Παρεδέχθησαν ὅτι τὰ μεγάλα προσωπεῖα, τὰ ἐξωγκωμένα ἐνδύματα καὶ οἱ ὑψηλοὶ κόθορνοι ἐσκόπουν ὅπως χορηγήσωσιν εἰς τοὺς τραγικοὺς ὑπο-

κριτὰς τὸ δέμας καὶ τὰς διαστάσεις, ὧν ἄνευ ἤθελον φαίνεσθαι πάνυ μικροί, εἰς τὸ ἀχανὲς Ἑλληνικὸν Θέατρον. Ὁ λόγος οὗτος δὲν ἦτο ὁ πρώτιστος· διότι οἱ χορευταὶ παρέλειπον τὰ συμπληρώματα ταῦτα, καὶ οἱ ὑποκριταὶ τῆς κωμῳδίας ἔφερον συνήθη πέδιλα. Εἶνε πιθανὸν ὅτι οἱ τραγικοὶ ὑποκριταί, παριστάνοντες βασιλεῖς καὶ ἥρωας, καὶ δὴ πρόσωπα, ὧν μόνον τὸ ὄνομα ὑπεμίμνησκεν ἰδέαν μεγαλείου καὶ ἰσχύος, ὤφειλον ἵνα μεταδίδωσιν εἰς τοὺς θεατὰς τὴν ἐντύπωσιν ταύτην. Ὅθεν ἔδει ἵνα ρυθμίζωσι τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν παράστασιν πρὸς τὸ λεκτικόν, ὅπερ παρεῖχον αὐτοῖς οἱ ποιηταί, κατ' ἀκολουθίαν τῆς αὐτῆς ἰδέας. Τὸ λεκτικὸν τοῦτο ἐξέφραζεν ἀληθῆ συναισθήματα μεγεθῦνον ταῦτα, τοῦθ' ὅπερ τὰ κολοσσιαῖα ἀγάλματα ἀπεικονίζουσι διὰ τῶν ἀναλογιῶν τοῦ σώματος. Ἡ ἀληθὴς τραγικὴ ποίησις, κατὰ Ἀριστοφάνην, ἦτο τοῦ Αἰσχύλου, σὺν «τοῖς ῥήμασιν ἐπὶ περικεφαλαίας, ἐχούσης κυμαινομένην χαίτην, ταῖς διεξοδικαῖς περιόδοις καὶ τοῖς ἀθρόοις στίχοις,— ὡς τὸ σύνολον πλοίου,— τὸ μέγα τοῦτο λεκτικόν, ὅπερ ὁ ἀρχαῖος ποιητὴς ἐκπέμπει λιγὺ φθεγγόμενος». Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ τῆς τέχνης διεῖπε τὴν μιμικήν. Σὺν τῇ ἀμφιέσει ταύτῃ καὶ τῷ λεκτικῷ τούτῳ, αἱ τραγικαὶ χειρονομίαι ἦσαν σπάνιαι· ἐρρυθμίζοντο διὰ τοῦ λυρισμοῦ ἐν συναυλίᾳ πρὸς τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ. Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ, διὰ μόνου τοῦ προσωπείου καὶ ἁπλουστέρας γλώσσης, ἡ παράστασις ἐξέφραζε τὴν εὔθυμον ψυχὴν τῆς γελοέσσης μούσης.

Αἱ σῳζόμεναι ἀπεικονίσεις παριστῶσιν ἡμῖν ἓν καὶ ποικίλον τὸ κάλλος τοῦτο, ἀλλ' ἐπίσης πλαστικόν,— τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου. Ὑπομιμνήσκομεν, διὰ τὴν τραγῳδίαν, τὸ ἐξ ἐλέφαντος ἀγαλμάτιον, εὑρεθὲν ἐν Rieti καὶ νῦν ὑπάρχον ἐν τῇ συλλογῇ Dutuit. Ἔχει κόμην χωριζομένην εἰς παραλλήλους πλοκάμους· ἐσθῆτα διαγραφομένην διὰ κυανῶν γραμμῶν καὶ ψαύουσαν τῶν κοθόρνων· τὸ σῶμα πλαγίως κεκλιμένον· ὁ δεξιὸς βραχίων συνεσταλμένος, ποιεῖ περικαλλῆ κίνησιν φρίκης καὶ ὀργῆς. Διὰ τὴν κωμῳδίαν, ἡ σκηνὴ ἀναγραφεῖσα ἐπὶ ἐζωγραφημένου ἀγγείου τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου,— γέρων, τοῦ ὁποίου δράττονται ἀπὸ τῶν βραχιόνων καὶ τῶν κνημῶν δύο φαῦλοι, θέλοντες ἵν' ἀφαιρέσωσι τὸ βαλλάντιον αὐτοῦ,— εἶναι θελκτικὴ ἐπὶ χειρονομίᾳ καὶ φαιδρότητι.

III

Ἡ τελευταία αὕτη σκηνὴ προκαλεῖ ἀναγκαίως τὸ σπουδαιότερον καὶ δυσχερέστερον ζήτημα, ὅπερ ἤγειραν αἱ τελευταῖαι ἔρευναι ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου. Οἱ ὑποκριταὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Βερολίνου ἀνέρχονται ἐπὶ τοῦ

προσκηνίου,— τοῦ «λογείου»,— ὅπερ παρουσιάζεται ἡμῖν ἐνταῦθα ὡς ἐξέδρα, ὑποστηριζομένη ὑπὸ πέντε χθαμαλῶν στύλων, δωρικοῦ ῥυθμοῦ. Ἡ διάταξις αὕτη φαίνεται ἡμῖν ἐντελῶς φυσική. Οὐδαμῶς ἐστι πιθανόν,— ἄνευ ἐναντίας ἀποδείξεως,— ὅτι οἱ ὑποκριταὶ παρίστανον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν θεατῶν. Ἡ πρώτη ἀνάγκη διὰ τὸν κωμῳδόν, ὡς καὶ διὰ τὸν ῥήτορα, ἡ ἔμφυτος αὐτοῦ κίνησις ἀπαιτεῖ ἵνα ἀνέλθῃ ἐπὶ ὑψηλοτέρου τινὸς μέρους, ἵνα δεσπόζῃ τοῦ ἀκροατηρίου αὐτοῦ· ὁ αὐτοσχέδιος ῥήτωρ ἐπιζητεῖ τράπεζαν, καὶ τὸ βῆμά ἐστι τὸ σύμβολον τῆς εὐγλωττίας· ὁ ὑπαίθριος ἠθοποιὸς ἐγείρει ἐξέδραν καὶ ὁ κανονικὸς κωμῳδὸς διευθετεῖ σκηνήν. Οὕτως οὐ μόνον κρεῖττον ὁρᾶται καὶ ἀκούεται, ἀλλ' ἐνεργεῖ ἰσχυρότερον· εἶνε ὑπέρτερος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δι' ὅλου τοῦ ὕψους, ὅπερ ἔχει ἐπ' αὐτῶν. Οἱ βασιλεῖς, οἱ δικασταί, οἱ ἱερεῖς, πάντες οἱ ἐν τέλει ἄριστα γνωρίζουσι τοῦτο, καὶ ἑπομένως οἱ ἀγαλματοποιοί, ὁπόταν θέλωσιν ἵνα παραστήσωσι πρόσωπον, ὅπερ ἐβασίλευσε, διῴκησεν, ἐδέσποσεν.

Ἑπομένως, ὑπάρχει φυσικὸς νόμος καὶ καταφανὴς ἀνάγκη. Ἐν τούτοις, ἀπό τινων ἐτῶν, ἡ ἀνάγκη αὕτη καὶ ὁ νόμος οὗτος σφόδρα ἠμφισβητήθησαν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Θέατρον. Ζωηρὰ συνεκροτήθη πάλη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ «λογείου».

Μέχρι τῶν ἀνασκαφῶν, ἃς ἐπεχείρησεν ὁ Κ. Dörpfeld ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου, δὲν ὑπῆρχε τὸ ζήτημα τοῦτο. Οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ ἀρχιτέκτονες ἐθεώρουν ὡς ἀκριβῆ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου ὑπὸ τοῦ Vitruve [1], ὅστις λέγει ῥητῶς: «Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἱ τραγικοὶ καὶ κωμικοὶ ὑποκριταὶ παριστάνουσιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς (καλουμένης «λογεῖον»), καὶ οἱ λοιποὶ καλλιτέχναι (οἱ χορευταὶ) ἐκτελοῦσι τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ». Ὁ Vitruve ἔγραφε κατὰ τὸν Α' μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, κατὰ τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς. Ὁ παραλληλισμὸς αὐτοῦ, καὶ δὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πρὸς τὸ ῥωμαϊκὸν Θέατρον, ἐστὶ πάνυ ἀκριβής. Παρατηρεῖ τις, ἐν ἑκάστῃ λέξει, ὅτι ἀκριβῶς ἐσημείωσε τάς τε ἀναλογίας καὶ διαφοράς.

Ἐξακολουθῶν τὰς ἀνασκαφὰς αὐτοῦ ὁ Κ. Dörpfeld διεπύπου βαθμηδὸν θεωρίαν πάνυ ἀρνητικήν. Ἠρνεῖτο πᾶσαν αὐθεντίαν εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Vitruve, ὅστις, κατ' αὐτόν, ἠγνόει τί ἔλεγε, καὶ κατέληγεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ ὑποκριταὶ ἵσταντο ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, ὡς οἱ χορευταὶ— δῆλα δὴ

---

[1] *Σ. Μ.— Vitruve, ῥωμαῖος ἀρχιτέκτων, συγγραφεὺς τῆς πραγματείας περὶ ἀρχιτεκτονικῆς (De architectura), τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Αὔγουστον καὶ ἥτις περιγράφει τὴν κατάστασιν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.*

— *παρίστανον οὐχὶ ἐπὶ τοῦ «λογείου», ἀλλὰ πρὸ τοῦ «λογείου». Δὲν ἀνήρχοντο ἐπὶ τοῦ «λογείου» ἢ τυχαίως, λ. χ. ὅτε ἔδει ἵνα παραστήσωσί τινα τῶν θείων τούτων ἐμφανίσεων, συνήθων τῷ Εὐριπίδῃ, ἢ καὶ κωμικὰς ἀναβάσεις, ὡς τὴν ἀπόδρασιν τοῦ κριτοῦ Φιλοκλέωνος εἰς τοὺς «Σφῆκας» τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ εἰς τοὺς «Ἀχαρνεῖς», τὴν γυναῖκα τοῦ Δικαιοπόλιδος, ἱσταμένην ἐπὶ τῆς στέγης ὅπως θεωρήσῃ τὴν λιτανείαν τῶν Διονυσίων.*

Κατὰ τῆς ἀπορίας ταύτης καὶ τῶν ἀντιρρήσεων τούτων ὁ Κ. Dörpfeld ὑπεστήριξε τὴν παράδοξον καὶ ἀνατρεπτικὴν ταύτην θεωρίαν, μετὰ θαυμασίας ἐπιστήμης, σταθερότητος καὶ εὐστροφίας. Ἀδυνατῶ, Κύριοι, ἵνα ἐκθέσω πρὸ ὑμῶν τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀντιλογίαν μετὰ τῆς προσηκούσης λεπτομερείας· ἀπολείπουσί με ὁ χρόνος καὶ ἡ αὐθεντία. Περιορίζομαι ὑποδεικνύων ὑμῖν ταύτην καὶ ἐκτιθέμενος τὴν ἐμὴν γνώμην.

Κατὰ τὸν Κ^ον Dörpfeld, μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν Θεάτρων οὐδὲν ὑπάρχει, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἀρχαίου συστήματος δύνανται ἵνα στηρίξωσι τὴν ἀπόδειξιν αὐτῶν. Πάντα τὰ σωζόμενα μετερρυθμίσθησαν κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐποχήν. Δυσκόλως συμβιβαζομένη πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς παραστάσεως, ἡ ἐκτέλεσις ἐπὶ τοῦ «λογείου», δέον νὰ ἐγκαταλειφθῇ, διὰ λόγους θεωρητικοὺς ἀπέναντι τῶν πραγματικῶν ἀποδείξεων. Ἡ τραγικὴ ἀμφίεσις δὲν χρησιμεύει ἵνα περιβάλῃ τοὺς ὑποκριτὰς δι' ἡρωϊκοῦ ἢ θείου μεγαλείου· πρώτιστα σκοπεῖ ἵνα διακρίνῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν χορευτῶν· οἱ ὑψηλοὶ κόθορνοι εἰσὶ «κινηταὶ ἐξέδραι». Τὸ λογεῖον εἶνε πάνυ στενόν, καὶ οἱ ὑποκριταὶ δὲν δύνανται ἵνα ἵστανται ἐπ' αὐτοῦ· εἶνε πάνυ ὑψηλόν, καὶ οἱ χορευταὶ δὲν δύνανται ν' ἀνέλθωσιν. Οὗτοι ἤθελον ἔχει ἀνάγκην κλίμακος, καὶ πλὴν τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως, αἵτινες ἤθελον εἶναι δυσχερεῖς, οὐδεὶς γίγνεται λόγος περὶ κλιμάκων ἐν τοῖς κειμένοις, καὶ δὲν ὑπάρχει ἴχνος αὐτῶν ἐν τοῖς ἐρειπίοις. «Λογεῖον» σημαίνει, τὸ μέρος ἔνθα ἀπαγγέλλουσιν· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ λέξις εἶνε μεταγενεστέρα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς, ὀφείλομεν νὰ ἐννοῶμεν αὐτὴν ἐκ τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ σπανίως γίγνεται λόγος περὶ αὐτῆς.

Τῷ Κ. Dörpfeld ἀπήντησαν, ὅτι ὁ Vitruve δὲν εἶνε ὁ μόνος, ὅστις φρονεῖ ὅτι οἱ ὑποκριταὶ ἀνήρχοντο ἐπὶ τοῦ «λογείου». Ὁ Ἀριστοτέλης, Ἕλλην καὶ τῆς καλῆς ἐποχῆς, οὗτινος ἡ γνώμη ἔχει κῦρος, εἶνε ἐπίσης σαφής. Διακρίνει «τὸν χορὸν καὶ τὰ πρόσωπα τῆς σκηνῆς», καθορίζει τὸ «μέρος τῆς πράξεως, ἥτις ἐκτελεῖται ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν». Ἐὰν τὸ «λογεῖον» εἶνε πάνυ ὑψηλόν, ἐν τοῖς νῦν γνωστοῖς Ἑλληνικοῖς Θεάτροις, τοῦτο πράγματι ὀφείλεται εἰς τὴν μεταρρύθμισιν, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν τὰ Θέατρα εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἐξέλιπεν ὁ χορός. Οὐδὲν κωλύει ἵνα παραδεχθῶμεν

ὅτι, κατὰ τὸν $E^{ον}$ αἰῶνα, τὸ «λογεῖον» ἦτο χθαμαλώτερον. Διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τοῦ «λογείου» καὶ τῆς «ὀρχήστρας», ἐὰν τὰ κείμενα μὴ ἀναφέρωσι κλίμακας, ἑτέρωθι ἐπὶ δύο ἐζωγραφημένων ἀγγείων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἀναγομένων εἰς τὸν $Γ^{ον}$, ἢ μάλιστα εἰς τὸν $Δ^{ον}$ αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ καὶ παριστώντων σκηνὰς Θεάτρου, εἰκονίζεται ἡ κλῖμαξ· ἐὰν αὕτη ἐλλείπῃ εἰς ἄλλα ἀγγεῖα παριστῶντα ὁμοειδεῖς σκηνάς, ἕπεται ὅτι ἦτο κινητὴ καὶ ἐτίθετο ὁπότε ἀπῄτει αὐτὴν ἡ παράστασις. Πάντα τὰ ἀγγεῖα ταῦτα δεικνύουσιν ἡμῖν τοὺς ὑποκριτὰς ἐκτελοῦντας ἐπὶ τοῦ «λογείου», μετὰ κλιμάκων ἢ ἄνευ αὐτῶν. Τὸ «λογεῖον» τοῦτο δὲν φαίνεται μεγαλείτερον τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀνθρωπίνου ἀναστήματος. Το «λογεῖον» τῶν γνωστῶν Θεάτρων παρεῖχε τοῖς ὑποκριταῖς δύο μέτρων καὶ πεντήκοντα ἑκατοστῶν σχεδὸν πλάτος, τοῦθ' ὅπερ ἐπήρκει διὰ τρία πρόσωπα. Ἑτέρωθι, ἐὰν μὴ εἶνε εὐρύ, εἶνε πάνυ ἐπίμηκες καὶ παρέχει θέσιν εἰς τὸν χορόν, πρὸ πάντων ἐὰν θεωρήσωμεν ὅτι συνηθέστερον μόνος ὁ κορυφαῖος ἤρχετο εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τοὺς ὑποκριτάς.

Τὸ θέμα τοῦ $K^{ον}$ *Dörpfeld* ἤγειρεν ἀντιρρήσεις πλειοτέρας τῶν ὀπαδῶν οὓς ἐστρατολόγησε. Μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἐπολέμησαν πρὸς αὐτὸν σθεναρώτερον, πρώτιστα ἀναφέρω τὸν $K^{ον}$ *Lechat*, πρῴην ἑταῖρον τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἐβραβεύσατε τὸ ἄριστον βιβλίον περὶ «Ἐπιδαύρου», δημοσιευθὲν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ $K^{ον}$ *Defrasse*, ἑταίρου τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἀκαδημίας. Ὁ $K^{ος}$ *Lechat* ἐπικαλεῖται τὸ περιώνυμον Θέατρον, κτισθὲν κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ $Δ^{ον}$ αἰῶνος π. Χ., ὑπὸ Πολυκλείτου τοῦ Νεωτέρου, ἐγγὺς τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ ἐκχωσθὲν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1881 ὑπὸ τοῦ ὑμετέρου ἀντεπιστέλλοντος Κ. Καββαδίου, διορισθέντος ἔκτοτε Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων. Διεξήγαγε τὴν συζήτησιν ταύτην μετὰ περισσῆς ἐπιστήμης, ἁβρότητος καὶ οἴστρου· εἶχε μάλιστα τὴν φιλοκαλίαν ἵνα εἰσαγάγῃ εἰς τὸ θέμα καὶ εὐφυολογίαν, τὴν ὁποίαν δύναται ν' ἀντιπαρέλθῃ ἡ ἀρχαιολογία.

Τὰς ἰσχυρὰς εἰκασίας, ἃς ἡ Ἐπίδαυρος ἀντιτάσσει εἰς τὸ θέμα τοῦ $K^{ον}$ *Dörpfeld*, ἡ Δῆλος μεταβάλλει εἰς βεβαιώσεις. Ἐν Δήλῳ ὑπάρχει Θέατρον, οὗτινος οἱ συνάδελφοι ἡμῶν Κ. Κ. *Homolle* καὶ *Nenot* ἐπελήφθησαν τὴν ἐξέτασιν, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἔκχωσις ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ $K^{ον}$ *Salomon Reinach*, ἐπερατώθη ὑπὸ τοῦ $K^{ον}$ *Chamonard*. Τῇ $19^{η}$ Φεβρουαρίου 1894, ὁ $K^{ος}$ *Homolle*, Διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, προσεκάλει τὸν συνάδελφον αὐτοῦ $K^{ον}$ *Dörpfeld*, Διευθυντὴν τῆς Γερμανικῆς Ἀκαδημίας, εἰς διάλεξιν περὶ τοῦ Θεάτρου τῆς Δήλου. Τὸ πρῶτον ἀπεδείκνυεν

ἐναργῶς, ὅτι τὸ Θέατρον, τοῦ ὁποίου τὸ κτίριον ἐπερατώθη ἐν ἀρχῇ τοῦ Γ^ου^ αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, καὶ ὅτε δὲν ἠδύνατο ἵνα ἐγερθῇ ζήτημα περὶ ῥωμαϊκῶν μεταρρυθμίσεων, διότι εἶχεν ἐγκαταλειφθῇ πρὸ τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῆς Ῥώμης, ἀνταποκρίνεται πληρέστατα εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Vitruve. Καὶ τὸ Θέατρον τοῦτο εἶνε Ἑλληνικόν, καθαρῶς Ἑλληνικόν. Παρουσιάζει «λογεῖον», ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τὰς στοὰς ἡμιστύλων δωρικῶν καί, κατ' ἀνάγκην, οἱ ὑποκριταὶ ἵσταντο ἐπὶ τοῦ «λογείου» τούτου, διότι δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν βάσιν ἐπαρκεῖς συγκοινωνίαι μεταξὺ τοῦ «ὑποσκηνίου», ἔνθα ἐνεδύοντο, ἐξήρχοντο, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ὀρχήστραν,— ἔνθα ὁ Κ. Dörpfeld ἐφρόνει ὅτι ἐδίδασκον. Ὁ Κ. Dörpfeld ἠρνεῖτο τὴν ὕπαρξιν κλιμάκων μεταξὺ τοῦ «λογείου» καὶ τῆς «ὀρχήστρας»· ἀλλ' αἱ ἐν τῇ νήσῳ ἀνακαλυφθεῖσαι ἐπιγραφαὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὑπῆρχον αἱ κλίμακες αὗται· ἐὰν ἐξηφανίσθησαν, ἦσαν ἐκ ξύλου. Ὁ Κ. Dörpfeld ὑπεστήριζεν ὅτι ἡ λέξις «λογεῖον» ἦτο μεταγενεστέρα τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς· αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Δήλου ἐμφαίνουσιν ὅτι ὑπῆρχε πράγματι ἐν ἔτει 180 πρὸ Χριστοῦ καὶ καθιστῶσι πιθανὴν τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἔτους 279.

Πρὸ τῆς συνεδρίας, ὁ Κ^ος^ Homolle εἰλικρινῶς ἀνεκοίνωσε τὰς ἑαυτοῦ ἐκθέσεις εἰς τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ. Ὁ Κ^ος^ Dörpfeld ὑπεστήριξε τὸ θέμα αὐτοῦ χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Νομίζω ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἐκθέσεως, ὅτι περιορίζεται ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἀπαντήσει ἐπαναλαμβάνων τὰς προηγουμένας βεβαιώσεις αὐτοῦ, χωρὶς ν' ἀνασκευάσῃ οὐδὲν τῶν νέων ἐπιχειρημάτων τοῦ Κ^ου^ Homolle. Καὶ εἶνε αὕτη, Κύριοι, μικρὰ νίκη, ἐντελῶς εἰρηνική, ἀλλ' ἐπὶ τέλει Γαλλικὴ νίκη.

IV

Ἐπανέλθωμεν νῦν εἰς τὸ Θέατρον τοῦ Βάκχου καὶ φαντασθῶμεν ὁποία τις ἦτο ἡ δρᾶσις τῶν τριῶν ὑποκριτῶν ἐπὶ τοῦ ἐπιμήκους καὶ στενοῦ «λογείου». Ἐγγὺς τοῦ βάθους τοῦ θεάτρου, κεκοσμημένου δι' ἐζωγραφημένων ὑφασμάτων καὶ ταπήτων, μεταξὺ τῶν ἐπ' ἄξονος στρεφομένων πρισμάτων, ἐμφανίζονται ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, μεγεθυνόμενοι διὰ τοῦ προσωπείου καὶ τῶν κοθόρνων, ὀγκωδέστεροι διὰ τῶν παχέων ἐνδυμάτων. Αἱ κινήσεις αὐτῶν εἰσι παρατεταμέναι καὶ βραδεῖαι. Ἡ ἀπαγγελία εὐκρινῶς ἔντονος· ἡ φωνὴ ἐξερχομένη ἀπὸ τοῦ στήθους ἐξικνεῖται μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν βάθρων. Ὁτὲ μὲν ἀπαγγέλλουσιν, ὁτὲ δὲ ψάλλουσιν ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τοῦ αὐλοῦ. Κάτωθεν, ὁ χορὸς — ἰδεώδης θεατὴς — κινεῖται, ὀρχεῖται καὶ

ᾄδει ἑρμηνεύων διὰ τοῦ λυρισμοῦ τὰ συναισθήματα, ἅτινα ἡ ἐκτέλεσις ἀναρριπίζει εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Αἱ ἔριδες καὶ αἱ καταδιώξεις κινοῦσι τὸν γέλωτα διὰ τοῦ θορύβου καὶ τῶν ἀστείων κινήσεων.

Κωμῳδία καὶ τραγῳδία σχετίζονται ἀκριβῶς τῇ πλαστικῇ τέχνῃ καὶ ἐφαρμόζουσι τὰς αὐτὰς ἀρχάς. Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ εὐχερῶς ἀναγνωρίζομεν ἐπὶ τοῦ ἐζωγραφημένου ἀγγείου τὴν δεῖνα σκηνὴν τοῦ Ἀριστοφάνους, ὡς τὴν κάθοδον τοῦ Βάκχου εἰς τὸν Ἅδην—ἐν τοῖς «Βατράχοις»—τρέμοντος ἐκ φόβου ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἡρακλέους, καὶ ἀκολουθουμένου ὑπὸ δούλου, ὅστις φέρει τὴν ἀποσκευὴν τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἄκρας ῥάβδου. Ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ἡ σχέσις πρὸς τὴν γλυπτικὴν ἐστι καταπληκτική. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ «λογείου» οἱ τρεῖς ὑποκριταὶ ἵστανται ὡς πρόσωπα ἀναγλύφων. Ἀποτελοῦσι κατὰ τὴν χαρίεσσαν ἔκφρασιν ἀρχαιολόγου ἄγγλου, τοῦ Κ. Haigl, ζῶσαν ἀρχιτεκτονικῆς κορωνίδα. Ὡς ἡ γλυπτική, ἡ δραματικὴ τέχνη μᾶλλον ἐπιζητεῖ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν ὁριζοντίων γραμμῶν, ἢ τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἀπόψεως. Ἐπὶ τῆς ἀβαθοῦς σκηνῆς, ὡς ἐπὶ τῆς πλακὸς μαρμάρου, ἀπαιτεῖται ἵνα ἑκάστη στάσις ἔχῃ ἔννοιάν τινα, ἑκάστη κίνησις ἀξίαν, ἑκάστη γραμμὴ κάλλος.

Οὕτω, δύο ἀριστουργήματα Ἑλληνικῆς γλυπτικῆς,— δύο ἀνάγλυφα,— χορηγοῦσιν ἡμῖν ἀκριβῆ ἰδέαν ὁποία τις ἦτο ἡ σκηνὴ ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου. Φαντασθῶμεν τὰ τραγικὰ συμπληρώματα ἐπὶ τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ὁ γλύπτης ἀπεικόνισεν ἡμίγυμνα ἢ περιβεβλημένα ἐλαφρὰ ὑφάσματα. Ἓν τῶν ἀναγλύφων τούτων, ὅπερ εὑρίσκεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν, παριστάνει τὸν Τριπτόλεμον μεταξὺ τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης. Ἡ Δημήτηρ προσφέρει εἰς τὸν Τριπτόλεμον τὸν πρῶτον τοῦ σίτου στάχυν, ἐν ᾧ ἡ Κόρη, κρατοῦσα τὴν δᾷδα, ἥτις εἰκονίζει τὴν περιοδικὴν ἐπάνοδον τῆς ὑποχθονίου γονιμότητος, στέφει τὸν ἔφηβον, εὐεργέτην τῶν ἀνθρώπων. Ὡς ἠθικὴ εὐγένεια καὶ ἔντασις θρησκευτικοῦ συναισθήματος, οὐδὲν ὑπέρτερον τοῦ συμπλέγματος τούτου. Ἴδετε νῦν ἐν τῷ Λούβρῳ ἔργον τούτου ἐφάμιλλον, τὸ ἀνάγλυφον, ὅπερ παριστάνει τὴν Εὐρυδίκην μετὰ τοῦ Ὀρφέως καὶ τοῦ Ἑρμοῦ. Ὁ Ὀρφεὺς ἀφαιρεῖ τὸν πέπλον τῆς Εὐρυδίκης καὶ ἀπόλλυσι βλέπων αὐτήν· ὁ ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς ἐπιλαμβάνεται αὐτῆς ἀπὸ τοῦ βραχίονος ἵνα μεταφέρῃ αὐτὴν εἰς τὸν Ἅδην. Ἡ σκηνὴ αὕτη ἐστὶν ἀρρήτου κάλλους καὶ ἀπείρου θλίψεως. Ἐκφράζει τὴν δύναμιν τοῦ θανάτου, τὸν ἀνθρώπινον ἀπελπισμόν, τὸν θεῖον οἶκτον· προκαλεῖ τὴν συγκίνησιν εἰς τὸν ὕπατον βαθμόν, διὰ τῶν ἠρεμωτέρων θέσεων· περιάπτει ταῖς φυσιογνωμίαις ταύταις ἔντονον ἔκφρασιν, χωρὶς ν' ἀλλοιώσῃ τὰ χαρακτηριστικά· τὰ

πάντα εἰσὶν ἁρμονικὰ καὶ ἤρεμα. Τὰ δύο ταῦτα ἀνάγλυφα, ἔχοντα τρία πρόσωπα, εἰσὶ δύο σκηναὶ τραγῳδίας, καὶ δὴ σκηναὶ ἔχουσαι τρεῖς ὑποκριτάς. Ἵνα ὑποθέσωμεν τὸ λεκτικὸν τῶν προσώπων τούτων, ἐὰν ἡ τραγικὴ μεγαλοφυΐα ὑπηγόρευεν αὐτοῖς νὰ λαλήσωσιν, ἀρκεῖ ν' ἀνοίξωμεν τὸν Σοφοκλέα ἢ τὸν Εὐριπίδην. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ» ἤθελεν εἶναι ἱκανὸς ὅπως ἐξηγήσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Ἡ Εὐρυδίκη ἤθελεν ἐρανισθῇ τὸν στόνον τῆς Ἀλκήστιδος. Ἐπὶ τέλει, ἡ σχέσις αὕτη ἐστὶ τοσοῦτον εὔλογος, ὥστ' ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Λούβρου τινὲς ἀρχαιολόγοι βλέπουσι τὸ ἀνάθημα εὐγνωμοσύνης τραγικοῦ ὑποκριτοῦ εἰς τὸν Βάκχον.

Ἡ παράστασις περατοῦται ἐν μέσῳ χειροκροτήσεων ἢ συριγμῶν, διότι οἱ Ἕλληνες ἐξεδήλουν τὰ συναισθήματα αὐτῶν ὡς ἡμεῖς. Ἐπέστη ἡ στιγμὴ τῆς ἀπαγγελίας τῆς ἀποφάσεως. Ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Βάκχου ὑπῆρχον σκευωροῦσαι φατρίαι ταραξιῶν. Μάτην ὁ ἄρχων ὑπηγόρευεν εἰς τοὺς κριτὰς ἵνα ὀμόσωσι τὸν ὅρκον, ὅτι θέλουσιν ἀποφανθῇ ἐν εὐθυδικίᾳ καὶ συνειδήσει· ἐνίοτε ἦσαν προκατειλημμένοι ἐκ τῶν προτέρων. Εἶτα παρενέβαινε τὸ κοινόν. Διετίθετο ὑπὲρ ἢ κατὰ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ποιητοῦ, ὑπὲρ ἢ κατὰ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ὑποκριτοῦ. Μετὰ τὰς «Νεφέλας», ἐκραύγαζε πρὸς τοὺς κριτὰς ἵνα προτάξωσι τὸν Ἀριστοφάνην ἐν τῷ καταλόγῳ. Ὁ Πλάτων διαμαρτύρεται κατὰ τῆς «θεατροκρατίας» ταύτης, ἥτις ὑποκαθίστα εἰς τὴν γνώμην τῶν ὑπευθύνων κριτῶν τὰς ἐντυπώσεις πλήθους ἄνευ ἐντολῆς. Εἰμὶ βέβαιος, Κύριοι, ὅτι ὁ συνάδελφος ἡμῶν Κ^{ος} Διευθυντὴς τοῦ Φροντιστηρίου τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ἀπαγγελίας συμμερίζεται πληρέστατα τὴν γνώμην τοῦ Ἕλληνος φιλοσόφου ἐπὶ τῆς παρεμβάσεως τοῦ κοινοῦ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν δραματικῶν ἀγώνων.

V

Ἐὰν αἱ ἀναμνήσεις τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου ἀναμιγνύωνται διηνεκῶς ταῖς ἀναμνήσεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου, ἀπόδειξις ὅτι τὸ Θέατρον ἔχει παγίους νόμους, οἵτινες ἀνευρίσκονται ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ ἐν πάσῃ χώρᾳ. Οὐσιώδης ὅθεν ὑπάρχει ἀναλογία μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Γαλλικοῦ πνεύματος. Ὁ θορυβώδης καὶ ἀπερίσκεπτος δεσποτισμὸς τοῦ κοινοῦ ἐστιν ἐλάττωμα ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Ἀθήναις. Κατὰ προτίμησιν ἀγαπῶμεν, ὡς οἱ Ἕλληνες, τὰ λογικὰ κατασκευάσματα καὶ τὰ ἁπλᾶ μέσα· ὡς οὗτοι, προτιμῶμεν τὸ θέαμα δρώντων παθῶν ἀπὸ τῆς ὀπτικῆς ἀπάτης τοῦ διακόσμου. Ὡς οἱ Ἕλληνες, λαμβάνομεν καὶ παραλείπομεν ἐκ περιτροπῆς τὰς τρεῖς ἑνότητας,—τόπου,

χρόνου καὶ πράξεως, κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ὑποθέσεως. Διότι δὲν ἐτελεύτησαν αἱ σεβασταὶ αὗται ἑνότητες· ἐπιζῶσι τῆς μυθιστορικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ οἱ διδάσκαλοι τοῦ Θεάτρου προσηκόντως δύνανται ἵνα ἐπωφελῶνται αὐτῶν.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων τούτων ἀναλογιῶν, ἡ ἧττον τῶν λοιπῶν πιθανῶς παρατηρηθεῖσα, ἀλλ' ἐπίσης καταπληκτική, ἐστὶν ἡ παρ' ἡμῖν (τοῖς Γάλλοις), ὡς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὑπάρχουσα μεταξὺ τῆς δραματικῆς ποιήσεως καὶ τῆς πλαστικῆς τέχνης. Ἐν Γαλλίᾳ, ὡς ἐν Ἑλλάδι, δραματουργοί, ἀρχιτέκτονες, ζωγράφοι καὶ γλύπται συμπληροῦνται καὶ ἐξηγοῦνται ἀμοιβαίως. Ὑπάρχει ἰδέα τις εἰς πάντα τύπον ἀνωτέρας τέχνης καὶ πᾶσα γενικὴ ἰδέα ἀρύεται ἐκ τῆς τέχνης πλαστικόν τι σύμβολον. Τὸ Θέατρον πρὸ πάντων, ὅπερ συνενώνει τὴν ἰδέαν καὶ τὸν τύπον, ἀπευθύνεται ταυτοχρόνως εἰς τὴν διάνοιαν, εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ εἰς τὴν ὅρασιν. Ἐντεῦθεν τὸ εἶδός ἐστι πλῆρες, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον καὶ τὴν δύναμιν τῶν φιλολογιῶν. Ἐν Γαλλίᾳ, ὡς ἐν Ἑλλάδι, παρήγαγε τὰς μεγαλειτέρας μεγαλοφυΐας.

Ὑπέδειξα πρὸ μικροῦ, πῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησι τὰ παραστατικὰ μνημεῖα ἐπιτρέπουσιν ἵνα φαντασθῶμεν τὴν θέαν τῶν σκηνικῶν ἑρμηνειῶν. Διὰ τὸν Corneille, Racine καὶ Molière δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἵνα ἐπιζητήσωμεν εἰς τὰ Μουσεῖα τὴν σκηνογραφίαν τῶν ἔργων αὐτῶν, διότι ταῦτα, χάρις εἰς τὴν Γαλλικὴν - Κωμῳδίαν, ἀποτελοῦσιν ἀείποτε ζῶσαν δραματικὴν συλλογήν. Ἐν τούτοις, ὅταν ἀπαιτῆται ὅπως προσδιορίσῃ ἀκριβῶς τὰς ἀμφιέσεις καὶ τὰς κινήσεις, αἵτινες ἁρμόζουσιν εἰς τὰ ἔργα ταῦτα, συναρμολογήσῃ δὲ καὶ ἀνανεώσῃ ταῦτα ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐφάνησαν, ὁ Διευθυντὴς τῆς σκηνῆς καταφεύγει εἰς τὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὅθεν ἐκπλησσόμεθα ἐπὶ τῇ στενῇ σχέσει, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν τοῦ ΙΖ^{ου} αἰῶνος. Τραγῳδία τοῦ Corneille εἶνε διεσκευασμένη ὡς ἔργον τοῦ Lemercier καὶ τὰ πρόσωπα αὐτοῦ ἐκφράζουσι τὰ συναισθήματα, ἅτινα ἀναγινώσκει τις εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ Philippe de Champaigne [1]. Ὁ Racine βλέπει τὴν ἀρχαιότητα διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς ὁ Lebrun [2] ὀφθαλμοῦ καὶ τηρεῖ τὴν κλασσικὴν συμμετρίαν ἐπίσης ἀκριβῶς ὡς ὁ Mansard[3]. Τὰ

---

[1] Σ. Μ.—Philippe de Champaigne, διάσημος ζωγράφος τοῦ ΙΖ^{ου} αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις ἐν ἔτει 1602, ἐγκατεστάθη ἐνωρὶς ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθ' ἀπέθανεν ἐν ἔτει 1674.

[2] — Lebrun (Charles), περιώνυμος ζωγράφος Γάλλος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1619), εὐνοούμενος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ^{ου}.

[3] — Mansard, διάσημος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1598. Mansard (Jules Hardouin), γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1645, ἀπέθανεν

πρόσωπα τοῦ *Molière* οἰκοῦσιν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ *Abraham Bosse.* [1] Οἱ καλλιτέχναι οὗτοι, ἐστὶν ἀληθές, εἰσὶν ὑποδεέστεροι τῶν ποιητῶν τούτων. παρ' ἡμῖν (τοῖς Γάλλοις) δὲν ὑπῆρξε, κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, μεταξὺ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς τέχνης ἡ ἐξαισία αὕτη ἰσότης, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ἀπαράμιλλον μεγαλεῖον τοῦ Ε' Ἑλληνικοῦ αἰῶνος. Ἐν τούτοις, ἐὰν τὰ αὐτὰ πρότυπα δὲν ἐχορήγησαν τοῖς ποιηταῖς καὶ καλλιτέχναις ἀντίγραφα ἴσης ἀξίας, οὗτοι ἐπεσκόπουν αὐτὰ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καί, ὅπως γνωρίσωμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὰ πρότυπα ταῦτα, ψυχῇ τε καὶ σώματι, ὀφείλομεν ἵνα καταφύγωμεν ταυτοχρόνως εἰς τοὺς καλλιτέχνας καὶ ποιητάς.

Σημειώσωμεν προσέτι ἀντικείμενον, τοῦθ' ὅπερ θεωρῶ μεγάλης σπουδαιότητος. Ἐν Γαλλίᾳ, ὡς ἐν Ἑλλάδι, τὸ Θέατρον προῆλθεν ἐκ τῆς θρησκείας, ἀλλ' ἐνῷ τὸ Ἑλληνικὸν Θέατρον διέμενε πιστὸν εἰς τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ, τὸ Γαλλικὸν Θέατρον μετήγετο ἀπὸ τοῦ ναοῦ εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ἐν τούτοις, τὰ δύο Θέατρα ὀφείλουσιν ἐν μέρει τὸ ἠθικὸν αὐτῶν μεγαλεῖον εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν καταγωγήν. Οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ ἔθετον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὰ αἰώνια προβλήματα, ἅτινα τίθενται πρὸ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶχον τὸν «Ὀρέστην», τὸν «Οἰδίποδα τύραννον», τὴν «Ἰφιγένειαν», τὰς «Νεφέλας». Οἱ Γάλλοι ποιηταὶ κατέλιπον ἡμῖν τὸν *Polyeucte, Athalie, Tartuffe*, καὶ δὴ ἔργα ἐν οἷς τὸ πνεῦμα ὡρισμένης ἐποχῆς, ἡ θρησκεία καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτῆς ἀσχολοῦνται περὶ τὸ δραματικὸν πλάσμα. Τὸ Γαλλικὸν θέατρον ἐστὶ ψυχολογικὸν καὶ ἠθικόν, ὡς τὸ Ἑλληνικὸν Θέατρον.

Κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν «Μεγάλων Διονυσίων», ἀνελογιζόμην τὴν συγγένειαν ταύτην τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Γαλλικοῦ Θεάτρου, ἐπὶ τῶν κενῶν τούτων βάθρων τοῦ Θεάτρου τοῦ Βάκχου, πρὸ τοῦ σιγῶντος «λογείου, καὶ ἀνεμιμνησκόμην τῆς παραστάσεως Ἑλληνικοῦ ἔργου, τοῦ «Οἰδίποδος τυράννου», παρασταθέντος ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ Θεάτρῳ τῆς *Orange*. Ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε καταπληκτική, καὶ ἐν τούτοις τὸ Θέατρον τῆς *Orange* ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ μόνην τὴν μεγαλοπρεπῆ αὐτοῦ ἀρχιτεκτονικήν· εἶνε ἄνευ ἱστορίας. Τί θέλει εἶναι ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου; οὐχὶ πλέον ἑσπερίς, ἀλλ' ἐν ὥρᾳ ἡμέρας ὁλοκλήρου,— τοιαύτη παράστασις,—εἰς τὸ φέγγος τοῦ ἡλίου κατερχόμενον πρὸς τὴν Σαλα-

---

ἐν *Marly* ἐν ἔτει 1708· ἐτιμᾶτο δὲ διὰ τῆς ἰδιαιτέρας φιλίας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ^{ου}.

[1] — *Abraham Bosse*, διάσημος ζωγράφος, σχεδιαστὴς καὶ χαράκτης, καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς ἐν τῇ Βασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ, γεννηθεὶς ἐν *Tours*, ἐν ἔτει 1602, ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῇ 14^{η} Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1676.

μῖνα! Ἐφανταζόμην προσέτι τοὺς ἡμετέρους καλλιτέχνας, μετάγοντας ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τούτων τὸν «Πολύευκτον», τὴν «Φαίδραν» ἢ τὸν «Ἀμφιτρύωνα». Διὰ τοῦ Ρακίνα πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες ἥρωες θέλουσιν ἐπανέλθει εἰς τὴν ἑαυτῶν Χώραν ὅμοιοι ἑαυτοῖς, ἀλλὰ κρείσσονες διὰ τῆς προόδου τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Τὸ Θέατρον τοῦ Βάκχου θέλει ἐπανίδει τὴν Ἀνδρομάχην ἁγνοτέραν, τὸν Ἀχιλλέα μεγαθυμότερον, τὴν Ἰφιγένειαν συγκινητικωτέραν, τὴν Φαίδραν περιπαθεστέραν.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον μεγάλους ὑποκριτάς, ἀλλὰ δὲν εἶνε πιθανόν, ὅτι παρ' αὐτοῖς ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ κωμῳδοῦ ὑπῆρξεν ὑπερτέρα τοῦ Γάλλου ὑποκριτοῦ τοῦ «Οἰδίποδος τυράννου». Προσέτι, οἱ καλλιτέχναι ἡμῶν (Γάλλοι) θέλουσιν ἀναβιβάσει ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ «λογείου» κάλλος, ὅπερ ὑπελείπετο τοῖς Ἕλλησιν, ἐπειδὴ παρ' αὐτοῖς αἱ γυναῖκες δὲν ἐνεφανίζοντο ἐπὶ τοῦ θεάτρου. Μετὰ δισχίλια ἔτη, ἡ Ἀκρόπολις θέλει ἴδει βαδιζούσας ἐπίσης χαριέσσας τὰς καννηφόρους τοῦ Παρθενῶνος.

Δὲν ἀνήκει εἰς ἐμέ, Κύριοι, ἵνα διαγράψω τὸ πρόγραμμα τοιαύτης ἑορτῆς. Εὐχὴν μόνον ἐκφράζω. Κατὰ τὸ προσεχὲς ἔτος, ἡ Γαλλικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν θέλει πανηγυρίσει τὴν Πεντηκονταετηρίδα τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς. Τίς κρεῖττον Ὑμῶν τῶν συμβούλων καὶ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῆς γνωρίζει, τί αὕτη εἰργάσατο ὑπὲρ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης; Εὔχομαι ὅπως ἡ Γαλλικὴ Κωμῳδία εὐδοκήσῃ ἵνα μετάσχῃ, ἐὰν δύναται, τῆς πανηγύρεως ταύτης. Τότε δή, ἡ ἄμεσος συγγένεια τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Γαλλικοῦ πνεύματος θέλει προέλθει εἰς ἄπλετον φῶς. Κατ' οὐδένα τρόπον ἐστὶ καταφανεστέρα ἢ ἐν τῷ Θεάτρῳ, διότι συνενοῖ τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην, συνηθέστατα κεχωρισμένας, προκαλοῦσα αὐτὰς ἵνα συναγωνισθῶσιν εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ κάλλους. Τὸ πρῶτον πρότυπον καὶ τὸ τελειότερον τῆςἑνώσεως ταύτης παρεστάθη εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως ἐπὶ τοῦ Θεάτρου τοῦ Βάκχου.

Monsieur N. G. Cotsakis
Conseiller à la Cour d'Appel Corfou.

Paris, 29 Novembre 1896.

Cher Monsieur,

Je vous remercie de l'accueil que vous avez bien voulu faire à mon envoi et je serai très heureux de recevoir la traduction de mon travail publiée par vos soins. Ce m'est un grand honneur et un vif plaisir de voir mes écrits sur l'hellénisme ainsi présentés à vos compatriotes.

Les fêtes du Cinquantenaire de l'École Française d'Athènes auront lieu au mois d' avril prochain. Nous espérons que la Conédie Française pourra représenter Œdipe-Roi sur le Théâtre de Bacchus. Pour moi, je ne manquerai pas de refaire le voyage et je serai très heureux de vous voir.

Veuillez agréer, Cher Monsieur, l' expression de ma cordiale sympathie.

GUSTAVE LARROUMET
DE L' INSTITUT DE FRANCE

Κύριον Ν. Γ. Κωτσάκην Ἐφέτην
Κέρκυραν.

Ἐν Παρισίοις, τῇ 29ῃ Νοεμβρίου 1896.

Φίλτατε Κύριε,

Εὐχαριστῶ ἐπὶ τῇ εὐμενεῖ ὑποδοχῇ, ἧς παρ' ὑμῖν ἔτυχε τὸ ἀποσταλὲν τεῦχος, πάνυ δ' εὐτυχὴς ἔσομαι, ὁπόταν λάβω τὴν ἐπιμελείᾳ ὑμῶν δημοσιευθεῖσαν μετάφρασιν τοῦ ἐμοῦ πονήματος. Μεγάλην τιμὴν λογίζομαι καὶ ζωηρὰν αἰσθάνομαι εὐχαρίστησιν βλέπων ὅτι προσιταὶ οὕτω γίγνονται εἰς τοὺς ὑμετέρους ὁμοπάτριδας αἱ ἐμαὶ περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συγγραφαί.

Αἱ ἑορταὶ τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν τελεσθήσονται κατὰ τὸν προσεχῆ μῆνα Ἀπρίλιον. Εὐελπιστοῦμεν, ὅτι ἡ Γαλλικὴ Κωμῳδία θέλει παραστήσει τὸν Οἰδίποδα τύραννον ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου. Τὸ ἐπ' ἐμοί, οὐδαμῶς ὀλιγωρήσω ὅπως ἐπανέλθω, καὶ μέγα χαρήσομαι ὁπόταν ἴδω ὑμᾶς.

Εὐαρεστήθητε ἵνα δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐγκαρδίου συμπαθείας μου.

GUSTAVE LARROUMET
DE L' INSTITUT DE FRANCE

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

ΑΦΩΝΟΝ ΔΡΑΜΑ — Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΧΟΡΟΣ — ΠΡΟΣΩΠΕΙΟΝ — ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΙΣ—ΑΠΟΚΡΕΩΣ—Η ΑΠΟΚΡΕΩΣ ΕΝ ΡΩΜΗ, ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕ^ον ΚΑΙ ΙΣΤ^ον ΑΙΩΝΑ— Ο ΒΟΥΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΕΩ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ—Η ΤΡΙΤΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΕΩ— Η ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ—(MERCREDI DES CENDRES)

ΑΦΩΝΟΝ ΔΡΑΜΑ—ΜΙΜΙΚΗ ΤΕΧΝΗ—(PANTOMIME)

Πᾶν—παντὸς—μιμέομαι (pantomime), κατὰ Τάκιτον, Πλίνιον τὸν νεώτερον καὶ τὸν Ἅγιον Αὐγουστῖνον, «μίμησις πάντων τῶν πραγμάτων», διὰ χειρονομιῶν, κινήσεων ἢ στάσεων τοῦ σώματος, ἄνευ ἐνάρθρου λόγου, καὶ δὴ ἡ τέχνη τῆς παραστάσεως παντὸς εἴδους πράξεων, παθῶν καὶ χαρακτήρων. Καὶ δὲν δύναταί τις νὰ ἐξάρῃ πᾶσαν τὴν δυσχέρειαν, τὸ κάλλος, τὸ ὕψος τῆς τέχνης ταύτης. Ἡ τελειοποίησις αὐτῆς ἐστὶν ἀπόρροια σπουδῆς καὶ σκέψεως. Ὁ Λουκιανός, ὁ Κασσιόδωρος καὶ πολλοὶ διάσημοι συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος ἀνεγνώρισαν καὶ διεκήρυξαν αὐτήν. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν σπουδαίων τούτων συγγραφέων, ἡ μιμικὴ τέχνη (pantomime) προέγραψε τὴν κωμῳδίαν καὶ αὐτὴν προσέτι τὴν τραγῳδίαν. Σπουδαία πάλη συνεκροτήθη ἐν Ρώμῃ, μεταξὺ τῆς μιμικῆς τέχνης καὶ τῆς ῥητορικῆς. Ὁ Κικέρων προὐκάλει εἰς συναγωνισμὸν τὸν Roscius, τὸν φίλον καὶ διδάσκαλον αὐτοῦ, ὅπως οὗτος ἐκφράσῃ διὰ χειρονομιῶν τὰς ἁρμονικὰς αὐτοῦ περιόδους. Ὁ διάσημος κωμικὸς ἀπεκρίνετο ἀείποτε εἰς τὴν πρόκλησιν μετ' ἀκριβείας, εὐστροφίας καὶ ἐπιτυχίας, τοὔθ' ὅπερ ἐξέπληττε τὸν ρωμαῖον ῥήτορα. Καὶ ὁπόταν, χάριν τελευταίας δοκιμασίας, ὁ Κικέρων ὑπενέδυε διὰ νέων περιστροφῶν τὰ διανοήματα αὐτοῦ, ὁ Roscius μετέβαλλεν ὡσαύτως τὰς χειρονομίας αὐτοῦ, προσδίδων αὐταῖς τὴν πιστοτέραν ἔκφρασιν.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Roscius καὶ τοῦ Αἰσώπου (ἑτέρου διασήμου κωμικοῦ) εὗρε μιμητάς, διαπρέψαντας ἐν τῷ νέῳ τούτῳ σταδίῳ, καὶ οἵτινες παρέστησαν ἐπιτυχῶς ἀντικείμενα κωμικὰ καὶ τραγικά, χωρὶς ν' ἀπαγγείλωσι λέξιν. Ὁ Κασσιόδωρος ἀποκαλεῖ αὐτοὺς ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων αἱ

εὔγλωττοι χεῖρες ἔχουσι γλῶσσαν εἰς τὴν ἄκραν ἑκάστου δακτύλου· οἵτινες λαλοῦσιν ἔχοντες κεκλεισμένον τὸ στόμα, τῶν ὁποίων ἡ σιγὴ ἔχει φωνήν, καὶ οἱ ὁποῖοι, χωρὶς ν' ἀνοίγωσι τὸ στόμα, ἐκφράζουσι τὰ διανοήματα αὐτῶν: *loquacissimas manus, verbosos digitos, silencium clamosum.* Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Τερτουλλιανὸς ἀποθαυμάζουσιν αὐτούς. Ἡ μιμικὴ τέχνη, λέγει ὁ *Marmontel*, λαλεῖ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς γλῶσσαν, ἐμποιοῦσαν μείζονα καὶ αὐτοῦ τοῦ λόγου ἐντύπωσιν· εἶνε σφοδροτέρα καὶ αὐτῆς τῆς εὐγλωττίας, καὶ οὐδεμία γλῶσσα δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτήν, κατά τε τὴν δύναμιν καὶ τὴν ζωηρότητα. Ὁ ἐμβριθὴς Σενέκας δὲν ἀπέκρυπτε τὴν τέρψιν αὐτοῦ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς θεατρικῆς τέχνης. Ὁ Ἄρειος Πάγος συνήρχετο νύκτωρ, ὅπως ἀποφεύγῃ τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τῆς τέχνης ταύτης. Ὁ Αὔγουστος ἐνίσχυε τὴν τέχνην ταύτην, τῆς ὁποίας ἐθεωρεῖτο μάλιστα ὁ ἐπινοητής, ἀλλ' ἐσφαλμένως, καὶ δὴ ἕνεκα καθαρᾶς κολακείας. Μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ἀφώνων κωμικῶν διέπρεπον ὁ Πυλάδης καὶ ὁ Βάθυλλος· ὁ εἷς διεκρίνετο ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, ὁ ἕτερος ἐν τῇ κωμῳδίᾳ. Οἱ διάδοχοι τῶν διασήμων τούτων μιμικῶν ἠθοποιῶν ἔτυχον διαρκῶς, ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας, ἐνισχύσεων καὶ προνομίων. Οἱ διδάσκοντες τὴν μιμικὴν τέχνην—ἀποτελοῦσαν τότε οὐσιῶδες μέρος τῆς ῥωμαϊκῆς ἀνατροφῆς,—ἐτιμῶντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τῶν ἱπποτῶν, τῶν γερουσιαστῶν καὶ τῶν δεσποινῶν τῶν πατρικίων. Ἔν τινι τῶν παραστάσεων τῶν ἀφώνων κωμικῶν, ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου τοσοῦτον ἐξεπλάγη ἐκ τῆς εὐκρινείας μεθ' ἧς οὗτοι παρίστανον, ὥστε ἐξέφρασε πρὸς τὸν Νέρωνα,—ὅστις ὡδήγησεν αὐτὸν εἰς τὴν παράστασιν,—τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ἕνα τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἵνα καταστήσῃ αὐτόν, ὡς ἔλεγε, διερμηνέα τῶν θελήσεων αὐτοῦ παρὰ τοῖς βαρβάροις λαοῖς, οἵτινες περιεστοίχιζον τὰ Κράτη αὐτοῦ, καὶ τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα δὲν ἦτο καταληπτή.

Αἱ ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας αἱ μιμικαὶ παραστάσεις ἐνεποίουν εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, ἀπέβησαν σκανδαλώδεις. Καὶ δὲν ἦτο μόνος ὁ πόθος τῶν ἐντυπώσεων τούτων, ὅστις εἵλκυε τὰς κυρίας, ἀλλ' αὗται ἐπεθύμουν νὰ ὦσι μάρτυρες τῆς ἀποδιδομένης λατρείας εἰς τὴν κομψότητα καὶ τὸ κάλλος. Ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι καθίστων εὐνούχους τοὺς παῖδας, οὓς προώριζον εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ἵνα οὕτω διατηρῶσιν οὗτοι τὴν εὐκαμψίαν καὶ εὐστροφίαν, καὶ οἱ μιμικοὶ ἠθοποιοὶ ἐπεμελοῦντο τοῦ προσώπου αὐτῶν, οὐχὶ ὀλιγώτερον τῆς τέχνης των. *Illis faeminae simulque viri animas et corpora substituunt*, λέγει ὁ Τερτουλλιανός.

Πρὸ τῶν Ῥωμαίων, τὰ χρονικὰ τῆς ἀρχαιότητος οὐδενὸς Ἕλληνος μνη-

μονεύουσιν, ἀναπληρώσαντος τὴν γλῶσσαν διὰ τῆς μιμικῆς τέχνης. Ἐν τούτοις, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐστερεῖτο χορευτῶν, οἵτινες ἐκανόνιζον τὰς εὐρύθμους κινήσεις τοῦ σώματος αὐτῶν διὰ τῶν ἤχων τοῦ αὐλοῦ· καὶ αἱ κινήσεις αὗται ἦσαν πάνυ ἐκφραστικαί. Ὁ Πυλάδης προσέθετο πολλὰ ἄλλα ὄργανα, καὶ μάλιστα φθόγγους, ᾄσματα, καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου παρέστησε κανονικοὺς μύθους. Οἱ Ρωμαῖοι πρῶτοι ἀπέδειξαν ἐπιτυχῶς ὅτι ἡ ἄφωνος γλῶσσα δύναται νὰ ἐξισωθῇ πρὸς πᾶσαν ἄλλην γλῶσσαν καὶ ὑπερτερήσῃ μάλιστα αὐτῆς.

Ἐν Ρώμῃ οἱ ἄφωνοι ἠθοποιοὶ ἔφερον προσωπεῖα.

Ὑπὲρ τῆς συνηθείας ταύτης δύο συνηγόρουν λόγοι· τοῦτο μὲν ὅτι, ἕνεκα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως τοῦ ἀμφιθεάτρου, περιλαμβάνοντος ἑξακισχιλίους θεατάς, δὲν ἠδύναντο νὰ παρακολουθῶσι πάσας τὰς κινήσεις τοῦ προσώπου· τοῦτο δὲ ὅτι οἱ ἠθοποιοὶ ἠναγκάζοντο ν' ἀλλάσσωσι προσωπεῖον κατὰ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τῆς παραστάσεως. Ἐν τούτοις, ἐνεποίουν μείζονα ἐντύπωσιν ὑπὸ τὰ ἀληθῆ αὐτῶν χαρακτηριστικά. Ἐπὶ τέλει, τὰ προσωπεῖα τῶν μιμικῶν ἠθοποιῶν, διαφέροντα τῶν προσωπείων τῶν συνήθων κωμικῶν, κατὰ τὸ σχῆμα, ἦσαν μᾶλλον εὐάρεστα εἰς τὴν ὄψιν, ἢ τὰ προσωπεῖα τῶν κωμικῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον χαῖνον τὸ στόμα.

Οἱ Ρωμαῖοι, — λαὸς μεσημβρινός, εὔθικτος, ἀκόρεστος εἰς συγκινήσεις, — ὑπεδέχθησαν εὐμενῶς τοὺς μιμικοὺς ἠθοποιοὺς ὡς οὗτοι ἐνεφανίσθησαν, τοῦθ' ὅπερ ἐκίνει τὸν φθόνον τῶν ἄλλων κωμικῶν. Ὁ πόθος οὗτος καταστὰς ἐνθουσιασμός, μετεδόθη μέχρι τῶν ἀπωτάτων ὁρίων τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας. Καὶ δὲν ἦτο πλέον συρμὸς ὁ πόθος οὗτος, ἀλλὰ μανία· ὁ Τιβέριος, ὅπως ἀναστείλῃ τὸ κακόν, ἐδημοσίευσε, — περιβληθεὶς τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν, — κανονισμὸν ἀπαγορεύοντα ῥητῶς τοῖς μὲν γερουσιασταῖς νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰς σχολὰς τῶν μιμικῶν ἠθοποιῶν, τοῖς δὲ ῥωμαίοις ἱππόταις ν' ἀκολουθῶσιν αὐτοῖς δημοσίᾳ· *Ne domos pantomimorum senator introiret, ne egredientes in publicum equittes romani cingerent (Tacite, Annal. I, 1).* Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου, ἡ τέχνη αὕτη ἐτελειοποιήθη καὶ οἱ κανόνες αὐτῆς ἤρξαντο καθιερούμενοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουκιανοῦ — μεγάλου ὀπαδοῦ τῆς γλώσσης τῶν χειρονομιῶν. — Καὶ δὲν ὑπῆρξε τότε θεατρικὸν ἀντικείμενον, μὴ μετενεχθὲν εἰς ἄφωνον δρᾶμα. Ἡ παρακμὴ τοῦ εἴδους τούτου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς παρακμῆς τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ ζῆλος πρὸς τὸ εἶδος τοῦτο προὐκάλεσε σκευωρίας, αἵτινες μετεβλήθησαν εἰς ἔριδας καὶ ἐγέννησαν ἔξαλλα κόμματα. Ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη ν' ἀπελάσῃ ἔξω τῆς χώρας τάξιν ἀνθρώπων, ἥτις ἐχρη-

σίμευσεν αὐτῇ ὡς ὁ κύων τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Ἀθήναις, τέρπουσα τὴν ματαιοπονίαν λαοῦ, ὅστις ἥκιστα ἐμερίμνα βλέπων ἑαυτὸν βαθμηδὸν ἀπογυμνούμενον πάντων τῶν δικαιωμάτων του. Ἀλλ' ἡ ἐξορία αὕτη μικρὸν διήρκεσεν. Ἡ πολιτική, ἀπελαύνουσα αὐτούς, διήνοιξεν ὁδὸν εἰς τὸ σφοδρὸν ρεῦμα, ὅπερ ὁσημέραι ἐξογκούμενον ἠπείλει αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος. Ὁ λαός, κεκμηκὼς ἐκ τῶν ἑαυτοῦ παρεκτροπῶν, προὐκάλεσε τὴν ἀπέλασιν τῶν «μιμικῶν ἠθοποιῶν»· ἀλλ' ἡ ἀστασία αὐτοῦ ἀπήτησε διὰ μεγάλων κραυγῶν τὴν ἀνάκλησιν αὐτῶν. Ὑπεδέχθη διὰ γενικῶν ἀποδοκιμασιῶν θέσπισμα τοῦ Ἀντωνίνου, ὅπερ ὥριζεν ἡμέρας τινὰς διὰ τὰς παραστάσεις αὐτῶν, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς ἑβδομάδα ὁλόκληρον καὶ ἐπέτρεψε πᾶσαν τὴν ἀκολασίαν καὶ πάσας τὰς παρεκτροπὰς αὐτῶν.

Ἀλλὰ τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου συνετέλεσεν ἡ ἐνάσκησις αὐτοῦ ὑπὸ δούλων ἀλλοδαπῶν. Μετὰ τὴν παράστασιν, οἱ μὲν ἐπιδοκιμασθέντες ἐλάμβανον μέτρον οἴνου, οἱ δ' ἀποδοκιμασθέντες ἐμαστιγοῦντο. Τὰ θέατρα εἶχον ἐμμίσθους ραβδούχους, ὡς τὸν μηχανικὸν καὶ ὑποβολέα.

Ἐπὶ Αὐγούστου ὅμως κατηργήθη ἡ διὰ ραβδισμῶν τιμωρία καὶ περιωρίσθη ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία, τὴν ὁποίαν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐνήσκουν οἱ ὑπάλληλοι ἐπὶ τῶν ἠθοποιῶν. Ἐνίοτε, ἀμοιβὴ τῆς ἐπιτυχίας τῶν δούλων ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις αὐτῶν. Εἰς ἔνδειξιν μεγάλης τιμῆς, οἱ κωμικοὶ ἐστεφανοῦντο ὡς οἱ νικηταὶ τοῦ Ἱπποδρομίου. Κλάδος δρυὸς τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ χρυσοῦς στέφανος ἐκόσμει τὴν κεφαλὴν αὐτῶν.

Ἐν τούτοις, ἀξία σημειώσεως τυγχάνει μία ἐξαίρεσις. Ὁ Roscius ἐτίμα διὰ τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ προτερημάτων, ἐπάγγελμα ὅπερ ὁ ἔρως τῶν Ρωμαίων πρὸς τὰ θεάματα δὲν ἀπέτρεψεν αὐτοὺς νὰ περιφρονήσωσι, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐνάσκησις, κατὰ τὰς ὡραιοτέρας ἡμέρας τῆς δημοκρατίας, ὑπὸ τὸ ὄνομα *ludicra ars* (τερπνὴ τέχνη—*art d'agrément*) ἐγκατελείφθη εἰς τοὺς δούλους καὶ ἀλλοδαπούς. Ἀλλ' ὅταν τὰς ἀηδεῖς ταύτας γελωτοποιίας διεδέξατο εὐγενεστέρα τῆς τέχνης ἐνάσκησις, εἰσῆλθον εἰς τὸ στάδιον πολλοὶ ἀνωτέρας τάξεως, καὶ ἡ περιστοιχίζουσα αὐτοὺς ὑπόληψις ἦτο μεγαλειτέρα, καθ' ὅτι οὐδαμῶς ἦσαν δεκταὶ γυναῖκες ἐπὶ τῆς σκηνῆς, καὶ τὰ μέρη αὐτῶν ὑπεκρίνοντο ἄνδρες.

Ἡ ἀγόρευσις τοῦ Κικέρωνος ὑπὲρ τοῦ Roscius,— τότε ἐργολάβου Θεάτρου, — ὅστις ἀπήτει ἀποζημίωσιν παρά τινος, ὁ ὁποῖος ἀπέκτεινεν ἕνα τῶν ὑποκριτῶν αὐτοῦ, ὀνόματι Πανοῦργον, ἀποδεικνύει ὁποίας ὠφελείας τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μιμικοῦ ἠθοποιοῦ ἐπεδαψίλευε τότε εἰς τοὺς μεγάλους κωμικούς. Ὁ Roscius ἐλάμβανε καθ' ἑκάστην ἡμέραν, δι' ἑαυτὸν μόνον, χίλια δηνάρια.

Οἱ νεώτεροι μιμικοὶ χοροὶ οὐδὲν φυσικόν, οὐδὲν ἀληθὲς ἔχουσι· τὰ πάντα εἰσὶν ὑπερβολὴ καὶ ἐπιτετηδευμένη προσποίησις· αἱ χειρονομίαι, αἱ κινήσεις εἰσὶ μορφασμοὶ καὶ πιθηκισμοὶ γελοῖοι. Οὔτε βῆμα κἂν πρὸς τελειοποίησιν, οὔτε ἡ ἐλαχίστη ἐγένετο βελτίωσις τῆς τέχνης ταύτης, ἐξ ἧς ἀπορρέει ὁ χορός, καὶ δὴ τῆς τέχνης, ἥτις ἐστὶν ἡ θαυμασία ἔκφρασις τῆς ψυχῆς. Ἐὰν ἀναμνησθῇ τις τοῦ Γαλλικοῦ Θεάτρου, ὁπότε ὁ Talma ἐδέσποζε τοῦ πλήθους, διὰ τῆς μεγαλοφυΐας του, ἀνευρίσκει ὅτι χειρονομίαι τινὲς τοῦ μεγάλου τούτου ἠθοποιοῦ συνήρπαζον πάντα τὰ πνεύματα, ἐσαγήνευον πάσας τὰς αἰσθήσεις, ἠλέκτριζον πάσας τὰς φαντασίας.

Πλανᾶταί τις ἐὰν φαντασθῇ ὅτι τὸ εὐτράπελον, τὸ ἐρωτικόν, τὸ βουκολικὸν εἶδος προσφέρονται εἰς τὴν μιμικὴν τέχνην κρεῖττον τοῦ ἡρωϊκοῦ, τοῦ συγκινητικοῦ, τοῦ τραγικοῦ εἴδους, καὶ ὅτι τὰ πρῶτά εἰσι πλουσία πηγὴ ἐκμεταλλεύσεως. Περιγραφὴ τῆς φύσεως—ἡ μιμικὴ τέχνη—εἶνε ὡσαύτως ἱκανὴ νὰ χειρισθῇ ἐπιτηδείως πάντα τοῦ Θεάτρου τὰ εἴδη. Ἡ ἀποκάλυψις τῶν ἐνδομύχων ἐλατηρίων τῆς ψυχῆς, ἐν ταχείᾳ καὶ φυσικῇ ἀκολουθίᾳ καταπληκτικῶν εἰκόνων, ποικίλων σκηνῶν, ἡ περιγραφὴ τοῦ ἀνθρώπου, οἷος εἶνε, — μεταμορφουμένου διαδοχικῶς εἰς μυρίας φάσεις, μεταπίπτοντος ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ὑπερβολήν, ἡ ἀποκάλυψις μυρίων φανταστικῶν ἰδιοτροπιῶν, ἰδοὺ ἐν γένει τῆς μιμικῆς τέχνης ἡ ὑπόστασις. Ἀλλὰ πολυσύνθεντος πλοκή, λανθάνουσαι λεπτομέρειαι διαφεύγουσι τὴν μιμικὴν τέχνην.

Ἡ μιμικὴ τέχνη δύναται ν' ἀντιπαρέλθῃ τὴν ὀρχήστραν. Τίς ὅμως δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἡ μουσική ἐστιν ἀπαραίτητος ὅπως διερμηνεύσῃ τὰς ἐκφράσεις τοῦ μιμικοῦ ἠθοποιοῦ, ἢ ὑποβοηθήσῃ τὰς παθητικὰς καὶ ταραχώδεις συγκινήσεις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; Ἐν τούτοις, ὁ φθόγγος τῆς συναυλίας δὲν παρενοχλεῖ τὴν θεατρικὴν παράστασιν, διότι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀόριστος καὶ συγκεχυμένη ἔκφρασις τοῦ αἰσθήματος.

Ο ΧΟΡΟΣ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙΝ

Ἡ σπουδὴ τοῦ χοροῦ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, κατά τινα ἀρχαιολόγον, ἀπῄτει διδάσκαλον τῆς ὀρχήσεως, εἰδότα τὴν Ἑλληνικήν. Ἀλλὰ μέχρι σήμερον ἡ Σορβόννη καὶ τὰ παρασκήνια τοῦ Θεάτρου διετέλουν ἐν ἀμοιβαίᾳ ἀγνοίᾳ ἀλλήλων καὶ ἡ ὀρχηστικὴ παρέμενε στοιχεῖον ἐκ τῶν ἥττον γνωστῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου. Γνωστὸν μόνον ἐτύγχανεν ὅτι αὕτη σπουδαίαν κατεῖχε παρ' Ἕλλησι θέσιν· περιωρίζοντο μόνον ἐπικαλούμενοί τινα κείμενα ἥκιστα ἀκριβῆ· ἑπομένως τὸ ἀντικείμενον τοῦτό ἐστιν ἐντελῶς νέον, τοῦθ' ὅπερ

ἀρτίως ἐπραγματεύθη ὁ *Maurice Emmanuel* ἐν τῇ φιλολογικῇ Σχολῇ. Ὁ *Emmanuel* ἐβραβεύθη ὑπὸ τοῦ Φροντιστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἠκολούθησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁρμονίας. Προτιθέμενος ν' ἀσχοληθῇ περὶ τὴν μουσικὴν σύνθεσιν, ἐσπούδασε τὴν νεωτέραν χορογραφίαν, τῆς ὁποίας ἡ γνῶσις ἤθελεν ἀποβῇ αὐτῷ πολύτιμος, ἐὰν ἤγετο νὰ γράψῃ τὴν μουσικὴν τῆς ὀρχήσεως. Εἶτα ἐπεδόθη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης του, ἧς ἐπεδίωξε νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀφετηρίαν. Οἱ ἀρχαῖοι διέκρινον τρεῖς μουσικὰς τέχνας, τὴν ποίησιν, τὴν κυρίως μουσικὴν καὶ τὸν χορόν.

Ἡ Ἑλληνικὴ μουσικὴ ἀνήκει εἰς τὸν *K. Théodore Reinach*, ἡ δὲ ποίησις εἰς πάντας. Ὁ χορὸς διέμενεν ἀνεξερεύνητος· ὁ *Emmanuel* ἐπελήφθη τῆς μελέτης αὐτοῦ καὶ οὕτω καταλιπὼν τὸ Φροντιστήριον, προετίμησε τὸ Λοῦβρον καὶ τὴν Σχολὴν τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ θέματος αὐτοῦ προσείλκυσεν ἔκτακτον συρροὴν φιλομούσων. Τὰ μόνα παραδείγματα, οἷς ἐχρήσατο, ἠρανίσθη ἐκ φωτογραφιῶν, ἰχνογραφιῶν καὶ ἀποτυπώσεων ἐκ γύψου, ἅτινα ἀνῆκον εἰς τὴν Σορβόννην, ἔκ τινος ἀγάλματος τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἐστι προϊὸν ἐργασίας μακρῶν σπουδῶν, καὶ χάριν τοῦ ὁποίου ἀνεδίφησε πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Ἡ μεγάλη αὕτη ἐργασία καὶ τὰ νέα συμπεράσματα, εἰς ἃ κατέληξε, προὐκάλεσαν τὴν ἐκτίμησιν τῶν λογίων, τὴν προσοχὴν σπουδαίων ἀκροατῶν καὶ τοὺς ἐπαίνους τῶν κριτῶν Κων Κων *Georges Perrot*, *Croiset*, *Collignon* καὶ *Hauvette*, οἵτινες ἀπένειμαν αὐτῷ τὸν τιμητικώτατον τίτλον.

Ὁ *Emmanuel* ἤντλησε τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ εἰς παραστάσεις μνημείων, εἰς ἀγάλματα, εἰς ἀγαλμάτια ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἅτινα συνηθέστατα παριστάνουσι χορευτάς.

Εἶτα παρέβαλε τὰς κινήσεις τῶν προσώπων τούτων πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ἀρχαίων χορευτῶν· ἀποσυνθέτων τὰς κινήσεις αὐτῶν διὰ τῆς χρονοφωτογραφίας τοῦ *Marey*, καὶ καταλήγων εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν κινήσεων τούτων εἰσὶ ταυτόσημοι, ἀνακαλύπτει ὅτι οἱ Ἕλληνες χορευταὶ ἐγίνωσκον τὰς νῦν χορευτικὰς στάσεις, ἐτήρουν τὸν κανόνα τῆς μετρίας κινήσεως, ἐξετέλουν κροτήσεις καὶ κύκλους τῶν κνημῶν, ἐξωλίσθαινον, ἐταλαντεύοντο, ἐνήλλασσον τὸν πόδα, ἐκινοῦντο ἀκροβατικῶς, ἀνεπήδων διασταυροῦντες τὰς κνήμας καὶ περιεδινοῦντο κινούμενοι περιστροφικῶς· ἠγάπων τὰς βιαίας κινήσεις τοῦ κορμοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς κ.λ.π., ἀλλ' αἱ τοιαῦται κινήσεις ἦσαν ἀδαῶν χορευτῶν ἢ ὑπερβολικαί· ἑπομένως ἡ μέθοδος τοῦ χοροῦ ἦτο ὡς ἔχει αὕτη ἔτι καὶ νῦν.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντύπωσιν ἐμποιοῦσι κινήσεις τινὲς ἐπὶ ἀγαλματίων, εἰκονογραφιῶν ἢ ἀγγείων ἀναγραφεῖσαι· οἱ νῦν ζωγράφοι καὶ γλύπται κατέλιπον ταύτας καὶ ἄγεταί τις νὰ θεωρήσῃ αὐτὰς ἀνακριβεῖς. Ὁ Emmanuel ἀποδεικνύει διὰ τῆς χρονοφωτογραφίας, ὅτι αἱ κινήσεις αὗταί εἰσιν ἐντελῶς ἀκριβεῖς· μόνον οἱ Ἕλληνες εἶχον λεπτοτάτην τὴν ὅρασιν καὶ διέκρινον φυγαδευομέναις κινήσεις, αἵτινες λανθάνουσι τοὺς νεωτέρους.

Ἡ σταθερὰ αὕτη ἀκρίβεια κατέστησεν ἐφικτὴν τὴν ἐργασίαν τοῦ Emmanuel, δυνηθέντος οὕτω ν' ἀναπαραστήσῃ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς βηματισμούς. Εἰς ἕκαστον βηματισμόν, ὑπάρχει χαρακτηριστικὴ στιγμή, ἐξ ἧς ὑπονοεῖται λογικῶς καὶ ἀναγκαίως ἡ λοιπὴ κίνησις. Ὅταν ἀγαλμάτιον παριστᾷ ἡμῖν τὴν χαρακτηριστικὴν ταύτην στιγμήν, ἕπεται ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἐξελέξατο ταύτην ἐκ προτύπου, ὅπερ ἐξετέλει ὁλόκληρον τὸν βηματισμόν. Ἐν τούτοις ὑπάρχει οὐσιώδης διάκρισις μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ νῦν χοροῦ. Ἐὰν ἡ μέθοδος εἶνε ἡ αὐτή, διαφέρει ἐντελῶς κατὰ τὸ ἀντικείμενον. Παρὰ τοῖς νεωτέροις, ἡ μέθοδος αὕτη ἀποτελεῖ αὐτὸν τὸν σκοπὸν αὐτῆς. Νῦν ἀποθαυμάζομεν τὴν ἰδιοφυΐαν καὶ τὴν χάριν τῆς κινήσεως. Τοὐναντίον, οἱ Ἕλληνες δὲν ἐνόουν εἰμὴ τὸν ἐκφραστικὸν χορόν· ἐνῷ ὁ χορὸς καὶ ἡ μιμικὴ τέχνη εἰσὶ νῦν δύο διακεκριμέναι τέχναι· ὁ ἀρχαῖος χορευτὴς ἦτο ἀείποτε μιμικός, καὶ συνήθως μάλιστα ἀοιδός. Ἐντεῦθεν ἡ διαφορά, ἀναντιρρήτως, μεταξὺ τῆς «εὐρυθμίας», ὡς ἀπεκάλουν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες, καὶ τῆς ἐννοίας τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει νῦν ἡ λέξις αὕτη. Οἱ Ἕλληνες ἀπεστρέφοντο τὸν ἰσοχρονισμὸν καὶ τὴν συμμετρίαν, ἅτινα θεωροῦμεν ὡς αὐτοὺς τούτους τοὺς ὅρους τῆς εὐρυθμίας. Πῶς δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι ἠδύναντο ν' ἀνεχθῶσι χορούς, ἐν οἷς παρεβιάζετο ἡ ἀρχὴ αὕτη, τὴν ὁποίαν ἐξεθείαζον; Ἐν τούτοις, ἐπεδίωκον νοητὴν εὐρυθμίαν τῶν συναισθημάτων, ἢ ψυχολογικῶν συγκινήσεων, ἐκφραζομένων διὰ τῆς μιμικῆς τέχνης τοῦ χορευτοῦ.

ΠΡΟΣΩΠΕΙΟΝ — ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΙΣ

Ἀρχαιοτάτη τυγχάνει τῶν προσωπείων ἡ καταγωγή· εἰς πολλὰ Αἰγυπτιακά, Ἑλληνικὰ καὶ Ῥωμαϊκὰ μνημεῖα εὑρίσκονται μορφαί, φέρουσαι προσωπεῖα. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης βεβαιοῖ ὅτι εἴς τινας ἱεροτελεστίας οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπον διὰ μορφῶν λέοντος, λεοπαρδάλεως, λύκου· προστίθησι δὲ ὅτι, οἱ ἱερεῖς οἵτινες διέτρεφον τὰ ἱερὰ ζῷα, οὐδέποτε ἐνεφανίζοντο δημοσίᾳ ἄνευ διακριτικῶν σημείων τοῦ ἐπαγ-

γέλματος αὐτῶν. Τὰ διακριτικὰ ταῦτα σημεῖα ἦσαν προσωπεῖα, εἰκονίζοντα τὴν μορφὴν τοῦ ζῴου, ὅπερ εἶχον ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν αὐτῶν. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐκάλυπτον ὡσαύτως τὸ πρόσωπον τῶν νεκρῶν διὰ προσωπείου ἐκ παχέος χάρτου,—ἁπλοῦ χρώματος,—ἢ ἐπιχρύσου. Ἐνίοτε τὰ προσωπεῖα τῶν νεκρῶν τῶν βασιλέων ἦσαν ἐξ ἁγνοῦ χρυσοῦ.

Ἐν ταῖς ἑορταῖς τοῦ Βάκχου, οἱ βάκχοι καὶ αἱ βακχίδες τὸ πρῶτον ἔβαψαν τὰς παρειάς, δι' αἵματος τῶν θυμάτων τῶν σφαγιασθέντων εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου· κατ' ἀκολουθίαν, ἐχρήσαντο τῷ χυμῷ τῆς συκομορέας, ἢ τῆς τρυγὸς τοῦ γλεύκους, τοῦθ' ὅπερ ἔπινον κατὰ τὸν τρυγητόν. Προσέτι περιεβάλλοντο δορὰς τίγρεων, αἰγῶν καὶ τράγων, τοὺς ὁποίους ἐσφαγίαζον οὕτω δὲ μετημφιεσμένοι, ἐβάδιζον ποσί τε χερσὶν ὡς τὰ ζῷα ταῦτα. Βραδύτερον, ἐκάλυψαν τὸ πρόσωπον δι' εἰδεχθῶν προσωπείων ἐκ φλοιοῦ δένδρου, ἀπομιμούμενοι τὴν μορφὴν τοῦ ζῴου, τοῦ ὁποίου περιεβάλλοντο τὴν δοράν. Ἀλλ' ἰδίως εἰς τὰ «Κρόνια» οἱ δοῦλοι ἐνεφανίζοντο ἀνὰ τὰς ὁδούς, ἔχοντες τὸ πρόσωπον ἀμαυρὸν δι' αἰθάλης. Ἐπανηγύριζον τὰς ἑορτὰς τοῦ Βάκχου, ἐστεμμένοι διὰ κισσοῦ καὶ φέροντες προσωπεῖον. Ὁ Ὀβίδιος ἀναγράφει τοῦτο εἰς τὰς «Μεταμορφώσεις» καὶ ὁ Βεργίλιος εἰς τὰ «Γεωργικὰ» αὐτοῦ. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, ὁ Δημοσθένης, Οὐλπιανός, ὁ σχολιαστὴς αὐτοῦ, ἀναφέρουσι παραδείγματα τῆς συνηθείας τῶν προσωπείων, ὧν ἐποιοῦντο χρῆσιν ἐν τοῖς θριάμβοις καὶ ταῖς μεγάλαις δημοσίαις ἱεροτελεστίαις. Μετὰ τὰ προσωπεῖα ἐκ φλοιοῦ δένδρου, εἰσήχθησαν τὰ προσωπεῖα ἐκ δορᾶς περιβεβλημένα δι' ὑφάσματος λινοῦ ἢ μετάξης, εἶτα τὰ προσωπεῖα ἐκ ξύλου ἢ ὀρειχάλκου κλπ.

Οἱ Ἕλληνες δραματικοὶ εἰσήγαγον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν χρῆσιν τῶν προσωπείων, ἐπιμελούμενοι αὐτοὶ οὗτοι τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, ὁπόταν ἐδίδασκον νέον δρᾶμα. Κατὰ τὸν Ὁράτιον, πρῶτος ὁ Αἰσχύλος ἐχορήγησε προσωπεῖα τοῖς ὑποκριταῖς αὐτοῦ. Συνήθως τὸ στόμα ἦτο μέγα καὶ ἐχρησίμευεν ὡς φωναγωγὸς (porte-voix). Διὰ τοῦ μέσου τούτου, οἱ ὑποκριταὶ ἠκούοντο εἰς τὰ ἀχανῆ Θέατρα τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Τὸ ἄνοιγμα τῶν ὀφθαλμῶν ἦτο ἱκανῶς εὐρύ, ὅπως οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κωμικοῦ μὴ ἀποβάλλωσί τι ἐκ τῆς ἐκφράσεως αὐτῶν. Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν αἱ ὠρθωμέναι καὶ κυμαινόμεναι κόμαι ἀνήγγελλον τὸ ἄλγος. Ὁπόταν αἱ γυναῖκες ἐκόμιζον ἐν ταῖς τραγῳδίαις τὸ ἄγγελμα συμφορᾶς, εἶχον συνήθως προσωπεῖα φέροντα κόμας διεσπαρμένας καὶ κυμαινομένας ἐπὶ τῶν νώτων. Οἱ κωμικοί, ὑποκρινόμενοι νέους, ἔφερον προσωπεῖα, ἔχοντα ξανθὴν κόμην. Κατὰ τὸν Διομήδην, ὁ διάσημος τραγικὸς Roscius εἰσήγαγε τὰ προσωπεῖα εἰς τὰ Θέατρα τῆς

Ῥώμης, ὅπως οὕτως ἀποκρύπτῃ δυσμορφίαν τινά, ἣν εἶχε κατὰ τὸν ὀφθαλμόν. Ποπέα, ἡ σύζυγος τοῦ Νέρωνος, ἐχρῆτο προσωπείῳ, ὅπως προφυλάττῃ τὴν χροιὰν ἀπὸ τῶν προσβολῶν τοῦ ἀέρος. Ἐπὶ τέλει, τὰ προσωπεῖα, δὲν ὑπῆρξαν ἀείποτε ξένα εἰς τὰ νεώτερα Θέατρα. Παρετηρήθησαν ταῦτα ἔν τε τῇ Ἰταλικῇ καὶ Γαλλικῇ Κωμῳδίᾳ. Οἱ χορευταὶ καὶ αἱ ὀρχηστρίδες τοῦ Μελοδράματος πολλάκις προσέφυγον εἰς τὰ προσωπεῖα.

Ἀπὸ τοῦ ΙΔ^ου^ αἰῶνος, τὰ προσωπεῖα εἰσήχθησαν ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς ἑορτάς. Περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Φραγκίσκου Α^ου^, αἱ γυναῖκες τῆς Αὐλῆς καὶ τῆς πόλεως, κατ' ἀπομίμησιν τῆς Ποπέας, παρεδέχθησαν ταῦτα, ὅπως προφυλάττωσι τὴν χροιάν. Τὰ προσωπεῖα ταῦτα ἦσαν ἐκ μέλανος μεταξοπτίλου, περιβεβλημένου διὰ λεπτοτάτου λευκοῦ ὑφάσματος· ἀπεκάλουν δὲ ταῦτα «λύκους» (loups). Περιῆλθον εἰς ἀχρηστίαν ἐπὶ «Ἀντιβασιλείας», ὅτε ἀνεπληρώθησαν διὰ τοῦ ψιμυθίου καὶ τῶν μελάνων στιγμάτων.

Τὰ νῦν προσωπεῖα προέρχονται ἐξ Ἰταλίας, πρὸ πάντων δὲ ἐξ Ἑνετίας. Ἡ βιομηχανία αὕτη τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου νῦν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὸ πρῶτον κατάστημα προσωπείων ἐν Παρισίοις δὲν ἀνατρέχει πέρα τοῦ ἔτους 1797, ἱδρυτὴς δ' αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Ἰταλὸς Marassi.

ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΙΣ

Ἡ συνήθεια αὕτη ἀνάγεται εἰς ἀπωτάτην ἀρχαιότητα. Καίτοι φρονοῦσί τινες ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀνατρέχει μέχρι τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ἐν τούτοις ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ ἐστιν ἀρχαιοτέρα τῶν ἱστορικῶν μνημείων· ἡ ἰδέα δ' αὕτη φαίνεται ἐπελθοῦσα φυσικῶς εἰς τὸ πνεῦμα πολλῶν, εἰς διαφόρους χώρας καὶ ὁμοίας περιστάσεις.

Αἱ μεταμφιέσεις, ὡς εἴρηται, ἦσαν ἐν χρήσει ἐν τῇ πανηγύρει τῶν ἑορτῶν τοῦ Βάκχου. Τὰ ὄργια καὶ αἱ ἄσεμνοι ἐπιδείξεις τῶν ἑορτῶν τούτων ἐνέπνευσαν ἱκανὴν ἀποστροφὴν εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς νεοφοίτους, οἵτινες διετήρησαν συναισθήματα αἰδοῦς, παρευρισκόμενοι εἰς τοιαύτας ἐπαισχύντους πανηγύρεις. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα τῆς μεταμορφώσεως ἢ τῆς καλύψεως τοῦ προσώπου, ἵνα μὴ ἀναγνωρίζωνται. Ἐπὶ τῇ εἰκασίᾳ ταύτῃ, ἥτις δὲν εἶνε ἀπίθανος, τὸ προσωπεῖον καὶ ἡ μεταμφίεσις ἔλαβον ὕπαρξιν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, ἐξ ὧν φαίνεται ἕλκων τὴν καταγωγὴν ὁ Βάκχος.

ΑΠΟΚΡΕΩΣ

Ἡ Ἀπόκρεως ἀνέρχεται εἰς ἀπωτέραν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐποχήν. Ἕκαστος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος παρεδίδετο εἰς ἀκρασίαν καθ' ὡρισμένας ἐποχάς. Ἐν Ρώμῃ εἶχον τὰ «Κρόνια», καὶ δὴ τὴν ἐποχὴν ἐφημέρου ἰσότητος, ἥτις καθίστα τὸν δοῦλον ἴσον τῷ κυρίῳ· ὁ δοῦλος περιεβάλλετο τὰ ἐνδύματα τοῦ κυρίου, ἐλάμβανε τὴν θέσιν ἐκείνου ἐν τῇ τραπέζῃ, διέτασσε καὶ ὑπήκουον αὐτῷ. Ἐφήμερος ἐξουσία! ἥτις—τὴν ἐπιοῦσαν—καθίστα σκληροτέραν τὴν δουλείαν!

Παρὰ τοῖς νεωτέροις, ἡ Ἀπόκρεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νομοθετικὴ πρόνοια, χαλαροῦσα ὁπωσοῦν τὴν συνήθη τάξιν τῆς ἡμέρας καὶ καθιστῶσα οὕτω προσφιλέστερον τὸν νόμον καὶ εὐχερεστέραν τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

Πρὸ πάντων παρὰ τοῖς λαοῖς τοῦ Βορρᾶ ἡ Ἀπόκρεως εἶνε ὠφέλιμος θεσμοθεσία. Ἐπερχομένου τοῦ χειμῶνος, ὁπόταν τὸ ψῦχος καθίσταται ἐπαισθητόν· ὁπόταν ἡ χιὼν διὰ τοῦ ἀσπίλου αὐτῆς μανδύου καλύπτῃ τὴν γῆν· ὁπόταν σύμπασα σκυθρωπάζῃ καὶ ὑπνώττῃ ἡ φύσις, ἀναμένουσα ἵνα τὸ ἔαρ ἀποδώσῃ αὐτῇ τὸ μειδίαμα καὶ τὰ ἄνθη αὐτῆς, τότε ὁ ἄνθρωπος ἀκουσίως κυριεύεται ὑπὸ τῆς ἀνίας τοῦ χειμῶνος! Ναρκοῦται ἡ ζωή· εὐθυμία, τρυφερὰ συναισθήματα, ὠκύπους ἐλπίς, ἀφελὴς γέλως, εὐτυχὴς βίος καθίστανται νωθρά, ἀποχαυνοῦνται· πάντα ταῦτα ἤθελον ἐκλείψει, ἐὰν ἡ συνήθεια τῶν λαῶν καὶ ἡ ἀνοχὴ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν νόμων μὴ ἤρχοντο ἐπίκουροι τῆς δυστήνου ἀνθρωπότητος, ἀποναρκωθείσης ὑπὸ τοῦ ψύχους. Καὶ ὅσῳ ὁ χειμὼν εἶνε τραχύς, τοσούτῳ ἡ Ἀπόκρεως καθίσταται ἀνάγκη.

Ἔρχεται ἡ Ἀπόκρεως χωροῦσα χαροπή, ἐν ἤχοις κωδωνίσκων καὶ κυμβάλων, ὑποσκάζουσα ἐκ μέθης καὶ ταλαντευομένη, ἐστεμμένη ἄνθεσι, μετημφιεσμένη, προσωπιδοφόρος, τολμηρά, ἄκρατος, θελκτική! Φαιδροτέρα καὶ λαμπροτέρα σπινθηροβολεῖ ἡ πυρὰ τῆς ἑστίας· οἱ κλίβανοι τῶν μαγειρείων ἀνάπτονται· ὁ ὀβελὸς περιστρέφεται· ἡ τράπεζα παρατίθεται· νέοι, γέροντες, παῖδες, γυναῖκες ἐπιχαίρουσιν εἰς τὰς προετοιμασίας τοῦ συμποσίου! Ἡ Ἀπόκρεως εἶνε τὸ ἔαρ τοῦ χειμῶνος, εἶνε ὁ ἀγαθὸς ἄγγελος τοῦ ψύχους· φονεύει τὸν λαγωὸν εἰς τὴν πεδιάδα, παχύνει τὸν ἐκτομίαν ἀλέκτορα, ἀνευρίσκει τὸ ἀρωματικὸν ὕδνον τῆς Περιγόρης, ἀποσταλάζει τὸν κύαμον τῆς Μόκας, παρασκευάζει τὸ τέϊον, τοσοῦτο τοῖς Ἄγγλοις προσφιλές. Ἡ Ἀπόκρεως καταναλίσκει λεπτοϋφάντους ἐσθῆτας, ταινίας, μεταξόπτιλα καὶ μεταξωτά. Ἀγαπᾷ τὴν τράπεζαν, τὸ εὔθυμον ᾆσμα, τὰς συναυλίας, τὸ μελό-

δραμα, ἀλλὰ πρώτιστα τὸν χορόν. Χείμαρρος φωτὸς κατακλύζει τὴν αἴθουσαν, ἐκπέμπουσαν μυριάδας φώτων!.. σφριγῶσα καὶ ἔντονος ὀρχήστρα εἰς τὸν χορὸν τὴν ὡραίαν καὶ ἔξαλλον νεότητα ἐξωθεῖ· στίλβουσαι ἀνακινοῦνται ἐσθῆτες, πολυτελεῖς κυματίζουσι περιβολαί· τῶν ἀδαμάντων ἡ αἴγλη τῇ λαμπρότητι τῶν ἀνθέων μιγνυμένη ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν λάμψιν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἄγουσι μεγάλην ἑορτὴν οἱ ὀφθαλμοί! Ὁ χορὸς ἐξαίρει πάντα τὰ σώματα καὶ πάσας τὰς καρδίας· χάριν δὲ μείζονος ἐλευθερίας καὶ ἀφελείας, τὰ πρόσωπα καλύπτονται διὰ προσωπείου, ἵνα ἕκαστος ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ καὶ ἀκούῃ ὅ,τι ἂν θέλῃ ὑπὸ τὸ προσωπεῖον ἀνενδοιάστως.

Ἡ ἀρχὴ τῶν χορῶν μετημφιεσμένων ἀνατρέχει εἰς ἀρχαίαν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας. Τὸ πρῶτον, μόνοι οἱ εὐγενεῖς μετημφιέννυντο καὶ ἦσαν οἱ ἥρωες καὶ δημιουργοὶ τῶν ἑορτῶν τούτων. Ἐπὶ Ἀντιβασιλείας δὲ ἡ Αὐλὴ διὰ τοῦ προσωπείου ἀνεμίχθη τοῖς ἀστοῖς. Οἱ χοροὶ τοῦ Θεάτρου συνετέλεσαν τὴν παράδοξον ταύτην ἐπικοινωνίαν. Εἰς τοὺς χοροὺς τοῦ Θεάτρου, ἡ Αὐλὴ καὶ ἡ πόλις, οἱ Παρίσιοι καὶ αἱ Βερσαλλίαι ἀναμὶξ παρεδίδοντο εἰς πᾶσαν τέρψιν καὶ εὐθυμίαν ὑπὸ τὸ προσωπεῖον. Ἡ περίστασις αὕτη εἵλκυε τὸν ἀστόν, ἐξισούμενον τῷ εὐγενεῖ· ἐφαίνετο δὲ καινοτομία εἰς τὸν εὐπατρίδην νὰ λαλῇ πρὸς αὐτὸν ὁ ἀστὸς εἰς «ἑνικὸν ἀριθμόν»· ἐντεῦθεν οἱ ἀστοὶ ἀπέκτησαν βραδύτερον τὴν συνήθειαν νὰ ὁμιλῶσι πρὸς τοὺς εὐγενεῖς εἰς «ἑνικὸν ἀριθμὸν» καὶ ἄνευ προσωπείου. Ἐν τούτοις, ὁ Ἀντιβασιλεὺς ἔδιδε χοροὺς μετημφιεσμένων ἐν τῷ Βασιλικῷ Μεγάρῳ.

Ἐπὶ τέλει, ἡ Ἀπόκρεως ἐμφανίζεται ὑπὸ τὸν χαρακτῆρα τῆς εὐθυμίας, τῶν μεταμφιέσεων, τῶν πομπωδῶν φράσεων, τῶν εὐφυολογιῶν. Ἡ δὲ Ἑνετία δοξασθεῖσα διὰ τῶν ὅπλων, κατέληξεν, ἀπὸ παρακμῆς εἰς κατάπτωσιν, ν' ἀπαθανατίσῃ τὸ ὄνομα αὐτῆς διὰ τῆς Ἀπόκρεω. Ἐν παρῳχημένῃ ἐποχῇ, μετέβαινον ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἑνετίαν χάριν τῆς Ἀπόκρεω. Αὐτόθι ἡ Ἀπόκρεως ἦτο ἀπόλαυσις, ἀκολασία, ἀχαλίνωτον χαρτοπαίγνιον, κραιπάλη ἀτελεύτητος, ἀδιάλειπτοι μονομαχίαι διὰ τοῦ ξίφους, «εὐνοούμεναι» ἐξ ὅλων τῶν τάξεων, παγκόσμιος μεταμφίεσις! Ἡ πόλις, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δὲν εἶχεν ἄλλο ἐμπόριον εἰμὴ τὴν πώλησιν παχυμύρων, ἀρωμάτων καὶ τριχάπτων. Οἱ εὐγενέστεροι κληρονόμοι τῶν ἀρχαίων δουκῶν τῆς «Γαληνοτάτης δημοκρατίας» δὲν εἶχον τιμητικώτερον ἐπάγγελμα εἰμὴ τὴν διεύθυνσιν τοῦ χαρτοπαιγνίου. Εὐτυχῶς ὁ Βοναπάρτης ἀπέσπασεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐπαισχύντων τούτων παρεκτροπῶν τῆς ἀκολασίας καὶ ἐκδιαιτήσεως, καὶ νῦν δὲν χορεύουσι πλειότερον ἐν Ἑνετίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ.

Η ΑΠΟΚΡΕΩΣ ΕΝ ΡΩΜΗι ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΕ^{ΟΝ} ΚΑΙ ΙΣΤ^{ΟΝ} ΑΙΩΝΑ

Ὁ πάπας Παῦλος Β^{ος} εἰσήγαγεν, ἐν ἔτει 1461, τὴν Ἀπόκρεων ἐν Ρώμῃ. Ἑνετὸς εὐπατρίδης ὁ Παῦλος Β^{ος}, ἀφειδὴς τῆς πολυτελείας ἐραστής, ἦτο πρὸ πάντων δεξιὸς περὶ τὴν τέχνην τῆς διοικήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἐν ᾗ διέπρεπον οἱ ὁμοπάτριδες αὐτοῦ. Μάρτυς τῶν τελευταίων σπασμῶν τοῦ δημοτικοῦ πνεύματος ἐν Ρώμῃ, καὶ εὐλόγως θεωρῶν ὅτι ὁ ὄχλος τῶν μεγάλων πόλεων ἀείποτε προτιμᾷ τὴν τέρψιν ἀντὶ τῆς εὐημερίας, τὴν ἀκολασίαν ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας, ἀπεφάσισε νὰ ψυχαγωγήσῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ διὰ διασκεδάσεων. Ἐν τούτοις, ὁ Παῦλος Β^{ος}, εὐγενὴς καὶ φιλόκαλος, ἀπέστεργε τοὺς κτηνώδεις ἀγῶνας, τὰ αἱματηρὰ θεάματα,—τὰ ὁποῖα συνεκίνουν τοὺς Ρωμαίους τοῦ μέσου αἰῶνος,—τὰς ταυρομαχίας, τοὺς χυδαίους τούτους ἀγῶνας χοιρηλασίας — testacio,[1] — οἵτινες οὐδέποτε διεξήγοντο ἄνευ ἀνθρωποκτονίας. Προσεπάθησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ τὰς λεπτοφυεῖς καὶ εὐθύμους ταύτας ἑορτάς, ἐν αἷς ἡ γελωτοποιία δὲν ἀπέκλειε τὴν εὐφυΐαν, οὔτε ἡ εὐθυμία τὴν κοσμιότητα, καὶ τῶν ὁποίων οἱ Ἑνετοὶ ἐχορήγησαν τὸ παράδειγμα.

Τὰ χυδαῖα θεάματα ἀσκοῦσιν ἐπὶ τῶν ὄχλων ἀκαταγώνιστον θέλγητρον. Κἂν ἀποτρέψωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν θεαμάτων τούτων, ὑποστρέφουσιν εἰς αὐτὰ μετὰ περισσῆς εὐθυμίας. Ὁ Παῦλος Β^{ος} ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς ἀρχαίας συνηθείας. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος τῆς στέψεως αὐτοῦ, ὠργάνωσε μεγάλας ἱπποδρομίας, τῶν ὁποίων ὁμοίας οὐδέποτε εἶδον ἐν Ρώμῃ. Τὸ πρῶτον διέταξε, κατὰ τὴν συνήθειαν, τὸν δρόμον ἵππων, ὄνων, ταύρων, ἐλευθέρως, ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους ἐν τῇ στενῇ Λεωφόρῳ, ἔνθα συνέβησαν πολλὰ δυστυχήματα· ἀλλὰ ταῦτα ἀπετέλουν μέρος τῆς ἑορτῆς, ἧς δὲν ἔπρεπε νὰ στερηθῇ ὁ ὄχλος. Διέταξαν ὡσαύτως τὸν δρόμον παίδων, νέων, γερόντων καὶ τὸ βραβεῖον τοῦ δρόμου (pallio) ἦτο τεμάχιον ἐρυθρᾶς ἐρέας τῆς Ἑνετίας, ἀξίας ἓξ ταλλήρων. Ἡ κορωνὶς τῆς ἑορτῆς ὑπῆρξεν ὁ δρόμος τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες τὸ πρῶτον μετεῖχον τῶν διασκεδάσεων τῆς Ἀπόκρεω.

Περιβεβλημένοι παράβολον ἀμφίεσιν, ἐκ λευκοῦ ὑφάσματος, κεκαλυμμένοι διὰ λεπτῶν φύλλων ὀρειχάλκου, κεκοσμημένοι διὰ δαφνῶν, ἠγωνί-

---

[1] Ἐπὶ βαρέος ἅρματος, ὅπερ ἄφινον κυλινδούμενον ἀπὸ τοῦ ὕψους λόφου, προσέδενον χοίρους, τοὺς ὁποίους οἱ ἀθληταὶ τοποθετημένοι κατ' ἀποστάσεις, προσεπάθουν ν' ἀποσπάσωσι κατὰ τὴν δίοδον, κινδυνεύοντες νὰ συντριβῶσιν ὑπὸ τοὺς τροχούς, τοῦθ' ὅπερ συνέβαινε συνήθως.

ζοντο καὶ οὗτοι χάριν τῆς ἐρυθρᾶς ἐρέας, ἐν μέσῳ τῶν χειρονομιῶν καὶ ὕβρεων τοῦ πλήθους· καὶ ἐὰν ὁ πόθος τοσοῦτο εὐτελοῦς ἀμοιβῆς μὴ ἐξῆπτε τὸν ζῆλον τῶν ἀγωνιζομένων, οἱ παρεστῶτες ἀνεῤῥίπιζον αὐτὸν διὰ λιθοβολισμῶν καὶ ῥαβδισμῶν, ἐνῷ οἱ στρατιῶται, ἔφιπποι καλπάζοντες ὄπισθεν αὐτῶν, ἐξώθουν αὐτοὺς σκαιῶς.

Ἀλλ' ὅσον τερπνὸν κἂν ὑπῆρχε τὸ θέαμα τοῦτο, ἐπὶ τέλει ἀπέκαμνον ἐκ τῶν δρόμων τῶν διπόδων, ὡς ἀπεκάλουν αὐτοὺς οἱ εὐφυολόγοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ δὲν ἦτο ἡ μόνη λεπτὴ ἀπόλαυσις, τὴν ὁποίαν παρεῖχον τοῖς Ῥωμαίοις κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τῆς ἑορτῆς, ἑπομένως ἐξετέλουν ἀπαγχονισμούς, οἵτινες ἦσαν αἱ προσφιλεῖς τέρψεις τοῦ ὄχλου, ἐπιφυλάσσοντες ἀείποτε διὰ τὴν Ἀπόκρεων, τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν διασήμων κακούργων.

Ἐν ἔτει 1654, ἐθανάτωσαν τέσσαρας ἐγκληματίας κατὰ τὴν Τρίτην τῆς Ἀπόκρεω, — τῶν ὁποίων ὁ εἷς, υἱὸς τοῦ κόμητος Soderini, — καὶ πολλοὺς ἄλλους κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν· ἐν ἔτει 1720, τὸν ἱερέα Volpini· ἐν ἔτει 1737, τὸν κόμητα Trivelli, ἀμφοτέρους ἐνόχους ἀσυγγνώστου ἐγκλήματος, κατὰ τοὺς παρῳχημένους ἐκείνους χρόνους, ὅτι ἐσατύρισαν τὴν παπωσύνην! Ὁ ἀπαγχονισμὸς ἐγένετο ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Λαοῦ, ἥτις ἦτο τὸ κέντρον τῆς ἑορτῆς, καί, — εἰδεχθὴς λεπτομέρεια, — οἱ δήμιοι μετημφιέννυντο ὡς γελωτοποιοὶ καὶ μέθυσοι — οἱ καταδικασθέντες ἀπηγχονίσθησαν ἀκούοντες βωμολοχίας.

Ἐν ἐλλείψει θανατικῶν ἐκτελέσεων, περιωρίζοντο εἰς ῥαβδισμούς. Ἐπορεύοντο ἐκεῖ παμπληθεῖς, καὶ ἐπειδὴ ἡ τέρψις μικρὸν διήρκει, — ἐπεδίωκον διὰ μυρίων μέσων τὴν ἐπανάληψιν αὐτῆς· ἐπολλαπλασίαζον τὰς περιπτώσεις παραβάσεων· κατεδίωκον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τοὺς πταίστας· ἐν ἔτει 1745, δύο νέοι ἐμαστιγώθησαν ἐν τῇ Λεωφόρῳ, βριθούσῃ πλήθους, «διότι παρεξετράπησαν ἀσχημονοῦντες κατὰ τοὺς ἀγῶνας δρόμου».

Ἐὰν Ἰουδαῖος ἢ γυνὴ ἀσέμνου διαγωγῆς εὑρίσκοντο προσωπιδοφόροι μεταξὺ τοῦ πλήθους, ὡδήγουν αὐτοὺς παραχρῆμα εἰς τὸν δήμιον, ὅστις ἱστάμενος διαρκῶς ἐγγὺς τῆς Λεωφόρου ἐξετέλει ἀμέσως τὸ ἔργον αὐτοῦ, πρὸς μεγίστην τέρψιν τῶν παρισταμένων. Δι' Ἰουδαῖον ἡ ἀντιμισθία τοῦ δημίου ἦτο διπλασία, δαπάναις, ἐννοεῖται, τοῦ τιμωρουμένου· πιθανῶς ἐπειδὴ μετὰ πλειοτέρου ζήλου ἐξετέλει τὸ καθῆκον αὐτοῦ.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἠγάπων ὡσαύτως τὰς μεταμφιέσεις, καὶ δὲν παρήρχετο Ἀπόκρεως, καθ' ἣν πλούσιος εὐπατρίδης δὲν ἐξέπληττε τὸ πλῆθος διὰ τῆς πολυτελείας τῶν ἀμφιέσεων καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δούλων αὐτοῦ. Ἡ Μαρία Mancini, ἥτις ἦλθεν εἰς Ῥώμην ὅπως εὕρῃ παραμυθίαν, — ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μεγαλοπρεποῦς Βασιλέως, — διηγεῖται εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα αὐτῆς,

μετὰ πολλῶν λεπτομερειῶν, πῶς ὁ σύζυγος αὐτῆς, ὁ στρατάρχης Colonna, ὠργάνωσεν ἱππηλασίαν, παριστῶσαν τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεύκην. Τῆς συνοδείας προηγεῖτο μέγας κύκνος, τοιαύτης ἀπομιμήσεως, ὥστε ἠδύναντο νὰ ὑπολάβωσιν αὐτὸν ζῶντα, ἐὰν μὴ εἶχεν ἐκτάκτους διαστάσεις, καὶ ὁ ὁποῖος ἀπήγγελλεν ᾀσμάτια πρὸς τὰς κυρίας· παρηκολουθεῖτο ὑπὸ πλήθους εὐγενῶν, καὶ δὴ πάντων ἐν λαμπραῖς στολαῖς. Κατ' ἄλλην τινὰ Ἀπόκρεων, ὁ στρατάρχης ἐπανηγύρισε «τὸν θρίαμβον τοῦ κάλλους».

Τῆς συνοδείας προηγοῦντο σάλπιγγες καὶ μουσικὰ ὄργανα πληροῦντα τὸν ἀέρα διὰ παταγωδῶν ἤχων· εἶτα ἤρχοντο εὐπατρίδαι, ἁμιλλώμενοι ἐπὶ πολυτελείᾳ καὶ κομψότητι· ὁ στρατάρχης προὐχώρει ἐπὶ λαμπροῦ πολεμικοῦ ἵππου, πρὸ ἅρματος χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ κεκοσμημένου καὶ ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν ἵππων συρομένου· ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μεταξὺ τῶν ἀνθέων, ἐφαίνετο,—ὡς ἀλληγορία τῆς ἀρετῆς, — ἡ περικαλλὴς δούκισσα de Segni καὶ παρ' αὐτῇ, τὴν ἀνδρείαν συμβολίζων, ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Sobieski. Ὄπισθεν ἐβάδιζον πάνυ κακόζηλοι προσωπιδοφόροι, — δυσειδέστατοι, — παριστῶντες τὰς κακίας. Συμβολίζουσιν ἔτι καὶ νῦν καὶ δὴ ἐν Παρισίοις, ἀλλ' οὐχὶ πλέον τὰς κακίας τὰς ὁποίας στηλιτεύουσιν, οὔτε τὴν ἀρετὴν τὴν ὁποίαν τοποθετοῦσι θριαμβεύουσαν ἐπὶ τῶν ἁρμάτων.

Ἐπὶ τέλει, ἡ Ἀπόκρεως ἐν Ρώμῃ ἦτο στιγμὴ ἐξάλλου παραφορᾶς, γενικῆς παρεκτροπῆς, φρενίτιδος, τῆς ὁποίας δὲν ἠδύνατο τοῦρκος πρεσβευτὴς νὰ ἐξηγήσῃ τὸ αἰφνίδιον τέρμα, εἰμὴ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος μυστηριώδους κόνεως, — τοῦθ' ὅπερ οἱ χριστιανοὶ ἀνεκοίνωσαν αὐτῷ — τὴν ὁποίαν ἔρριπτον ἀμοιβαίως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῇ τεσσαρακοστῆς Mercredi des cendres. «Καταλαμβάνει τότε τὸν ρωμαϊκὸν λαόν, γράφει προσέτι ἡ Κυρία Staël,—ἥτις ὅμως εἶδε τὴν Ἀπόκρεων ἐν τῇ παρακμῇ αὐτῆς,— πυρετός, μανία τέρψεως, τῆς ὁποίας ἀλλαχοῦ δὲν ὑπάρχει παράδειγμα».

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν, ἡ ἔξαψις ἐξικνεῖτο εἰς τὸν παροξυσμὸν αὐτῆς. Οἱ φύλακες ἀπεσύροντο, ἢ ἀνεμίγνυντο τῷ πλήθει· ἐπέτρεπον πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τοὺς προσωπιδοφόρους· πᾶσα διάκρισις κοινωνικῆς τάξεως ἢ ἐπαγγέλματος ἐξηφανίζετο· ὡσαύτως δὲ καὶ πᾶς περιορισμὸς καὶ πᾶς σεβασμός. Καὶ ἐπετρέποντο κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἄνευ φόβου αἱ λοιδορίαι καὶ βλασφημίαι.

Ἐπελθούσης τῆς ἑσπέρας, ἐξήρχοντο εἰς τὴν ὁδὸν μετ' ἀνημμένου πυρσοῦ ἀνὰ χεῖρας· τινὲς εἶχον ὑπερμεγέθεις τοιούτους, ὕψους δέκα ποδῶν· ἄλλοι διεκόσμουν δι' αὐτῶν τοὺς πίλους αὐτῶν, καὶ ἕκαστος προσεπάθει νὰ

σβέση τὸν πυρσὸν τοῦ γείτονος αὐτοῦ, κραυγάζων μεγαλοφώνως: «ammazzare, ammazzare», «σβέσωμεν αὐτόν, σβέσωμεν αὐτόν».

Καὶ ἦσαν τότε παράφοροι δρόμοι, κραυγαί, πάλαι, πολλάκις μάχαι, θόρυβος, ταραχή, ἀπερίγραπτοι. Τὰ μέγαρα ἐφωταγωγοῦντο διὰ πολυχρόων φανῶν καὶ οἱ εὐγενεῖς Ρωμαῖοι μετεῖχον τῆς ἑορτῆς, ρίπτοντες ἐπὶ τοῦ πλήθους ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ἐξωστῶν αὐτῶν ραφανῖδας, ὀπτὰ γεώμηλα, ρυπαρὸν ὕδωρ, ζέον ἔλαιον, σεσηπότα ᾠά. Ἐπὶ τέλει, ἐπανήρχετο βαθμηδὸν ἡ ἡσυχία, μετῆγον οἴκαδε τοὺς τραυματίας, τοὺς μεθύσους, καὶ ἐντὸς ὀλίγου δὲν ὑπελείπετο ἐκ τῆς ἑσπέρας ταύτης, εἰμὴ ἡ ἰδέα συγκεχυμένης ὀπτασίας, ἥτις μεταβάλλουσα τὴν ὕπαρξιν ἑκάστου εἰς ὄνειρον, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι ἐπελανθάνοντο πρὸς στιγμήν, ὁ λαὸς τῶν μόχθων, οἱ σοφοὶ τῶν σπουδῶν, οἱ εὐγενεῖς τῆς ἀνέσεως αὐτῶν.

Τὴν ἐπιοῦσαν τῶν ἡμερῶν τούτων ὁ ἐμβριθὴς καὶ πρᾶος Goethe ἀνέκραζε: «Διῆλθον τὴν ἡμέραν μετὰ φρενοβλαβῶν!»

Μετὰ παραφρόνων, ἢ συνετῶν; μήτοι δὲν εἶνέ τις συνετὸς ἐπιστάμενος νὰ εἶνε ἄφρων;

Ο ΒΟΥΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΕΩ (BOEUF GRAS) ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ

Καίτοι ἡ χριστιανική, θρησκεία κατήργησε τὴν εἰδωλολατρείαν, οὐχ ἧττον παρέμειναν ἴχνη αὐτῆς εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰς συνηθείας τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ αἱ ἑορταὶ τοῦ λαοῦ μόνον κατ' ὄνομα καὶ ἀντικείμενον μετεβλήθησαν, καθ' ὅτι ὁ λαὸς ἔχει ἀείποτε ἀνάγκην ψυχαγωγίας, καὶ οἱ ἐμβριθέστεροι νομοθέται ἠνέχθησαν τὰς μᾶλλον παραβόλους αὐτοῦ τέρψεις. Καὶ οὕτως οἱ Παρισινοὶ ἀπολαύουσιν ἔτι καὶ νῦν, κατ' ἔτος, τῆς παρελάσεως τοῦ «Βοὸς τῆς Ἀπόκρεω».

Ἡ παράδοξος αὕτη συνήθεια, ἥτις ἀναμίγνυσι τὴν γελωτοποιίαν τοῦ κτήνους τῇ μεταμφιέσει τοῦ ἀνθρώπου, εἶνε δεκτικὴ πολλῶν ἐξηγήσεων, πιθανῶν ἢ εὐφυῶν. Οἱ θεωροῦντες τὸν «Βοῦν τῆς Ἀπόκρεω» ἀλληγορίαν, οὐδαμῶς πλανῶνται, ἀλλὰ δυσχεραίνουσι περὶ τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθοῦς ταύτης ἐννοίας. Τινὲς ἐθεώρησαν τὸν «Βοῦν τῆς Ἀπόκρεω» λείψανον τῆς ἀστρονομικῆς λατρείας, καθ' ὅτι ἡ ἑορτὴ αὕτη τελεῖται κατὰ τὴν ἰσημερίαν τοῦ ἔαρος καὶ ὑπὸ τὸ ζῴδιον τοῦ Ταύρου, καὶ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐσέβοντο τὰ ἀρχαῖα θρησκεύματα ἐπὶ τῇ ἀναγεννήσει τῆς φύσεως. Οἱ Γαλάται ἐλάτρευον μεταξὺ τῶν θεοτήτων αὐτῶν, τὸν ταῦρον, ἱερατικὴν περιβεβλημένον

στολήν. Οἱ Σῖναι, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἔαρος, περιάγουσι βοῦν καὶ εἶτα διαμελίζουσιν αὐτὸν εἰς τεμάχια, τὰ ὁποῖα ὁ αὐτοκράτωρ ἀποστέλλει πρὸς τοὺς μανδαρίνους αὐτοῦ. Ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία ἐτίμα τοὺς ταύρους, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς ταῦρον μετεμορφώθη ὁ Ζεὺς ὅπως ἁρπάσῃ τὴν Εὐρώπην.

Ὁ «Βοῦς τῆς Ἀπόκρεω» φαίνεται εἰκονίζει τὴν Ἀπόκρεων, καὶ δὴ ἐποχήν, καθ' ἣν ἐσθίουσι κρέας. Ἐπειδὴ εἰς παρῳχημένην ἐποχὴν ἡ τεσσαρακοστὴ ἦτο τοσούτῳ αὐστηρά, ὥστε ἐκλείοντο τὰ κρεοπωλεῖα καὶ οἱ κρεοπῶλαι ἐπανηγύριζον τὴν ἑορτὴν τοῦ σωματείου αὐτῶν. Εἶτα οἱ κρεοπῶλαι τῶν Παρισίων περιελθόντες εἰς ἔριδας καὶ δίκας πρὸς τοὺς κρεοπώλας τῶν ναϊτῶν (templiers), ἐξεδήλωσαν τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν ἐπὶ τοῖς προνομίοις ἅτινα ἐχορήγησεν αὐτοῖς ὁ βασιλεύς, διὰ δημοσίων πανηγύρεων, αἵτινες διετηρήθησαν ἔτι καὶ νῦν. Καὶ εἶνε πιθανὴ ἡ ἰδέα αὕτη, καθ' ὅτι ἡ «Παρέλασις τοῦ ταύρου τῆς Ἀπόκρεω», ἀναχωροῦσα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων σφαγείων, ἔξωθεν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἤρχετο εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀρχῶν τοῦ Κοινοβουλίου (Parlement).

Ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἀπὸ αἰώνων καθιερωθεῖσα, ἀπεκαλεῖτο ὁ «Βοῦς τῆς Ἀπόκρεω», λυρικὸς βοῦς, διότι παρηκολουθεῖτο ὑπὸ λυρῶν. Ἡ «Παρέλασις τοῦ Βοὸς τῆς Ἀπόκρεω» ἐν ἔτει 1739 ἐστὶν ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος, ὡς ἀναφέρουσιν οἱ ἱστορικοί. Ὁ «Βοῦς» ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων σφαγείων τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, κεκαλυμμένος διὰ περιβλήματος καὶ ἔφερε διάδημα ἐκ φυλλωμάτων, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ βοὸς τῶν Γαλατῶν. Ἐπὶ τῆς ῥάχεως αὐτοῦ ἐκάθητο παῖς γυμνός, φέρων ταινίαν ὡς ἔμβλημα· ὁ παῖς οὗτος κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς χρυσοῦν σκῆπτρον καὶ διὰ τῆς ἑτέρας γυμνὸν ξίφος ἀπεκαλεῖτο «Ὁ βασιλεὺς τῶν κρεοπωλῶν». Ὁ «Βοῦς τῆς Ἀπόκρεω» τοῦ ἔτους 1739 παρηκολουθεῖτο ὑπὸ δέκα-πέντε βοηθῶν κρεοπωλῶν, οἵτινες ἔφερον ἐρυθρὰς καὶ λευκὰς ἀμφιέσεις καὶ καλύμματα τῆς κεφαλῆς ποικίλων χρωμάτων· δύο ὡδήγουν αὐτὸν ἀπὸ τῶν κεράτων, ὡς οἱ εἰδωλολάτραι ἢ οἱ Ἑβραῖοι θύται. Λύραι, αὐλοὶ καὶ τύμπανα προηγοῦντο τῆς θριαμβευτικῆς ταύτης πομπῆς, ἥτις διελθοῦσα τὰς συνοικίας τῶν Παρισίων μετέβη εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀνωτέρων τοῦ Κράτους Ἀρχῶν, εἰς ἃς ἀνῆκεν ἡ τιμὴ αὕτη. Ὁ Βοῦς ἐγένετο πανταχοῦ δεκτὸς εὐμενῶς καὶ δαψιλῶς ἠμείφθησαν οἱ σωματοφύλακες αὐτοῦ. Ἀλλά, τοῦ πρώτου προέδρου τοῦ Κοινοβουλίου ἀπουσιάζοντος ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δὲν ἐστερήθη οὗτος τῆς ἐπισκέψεως τοῦ «Βοὸς τῆς Ἀπόκρεω», ὅστις ὁδηγηθεὶς εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Μεγάρου, διὰ τῆς κλίμακος τοῦ παρεκκλησίου, ηὐτύχησε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ προέδρου, ἐν πλήρει συνεδριάσει. Ὁ πρόεδρος ἐν

ἐρυθρᾷ τηβέννῳ φιλοφρόνως ὑπεδέξατο τὸ ταλαίπωρον ζῷον, ὅπερ ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῷ περιπάτῳ τούτῳ ἀνὰ τὰς αἰθούσας τοῦ μεγάρου, ἐν μέσῳ τῶν εἰσαγγελέων καὶ δικηγόρων.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἐν ἔτει 1791, δὲν ἐσεβάσθη τὸν «Βοῦν τῆς Ἀπόκρεω», ἀφοῦ δὲν ἐσεβάσθη τὸν θρόνον καὶ τὸν ναόν· σὺν τῇ Ἀπόκρεῳ ἐξέλιπον ὁ «Βοῦς», ἡ μουσικὴ καὶ ἡ εὐθυμία· τὰ πάντα μετεμορφώθησαν πενθίμως· ἐσφαγίαζον ἀνθρώπινα θύματα!... Ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐμερίμνα περισπῶν τὸν λαόν, — ἵνα μὴ οὗτος ἀσχολῆται τὸ παράπαν περὶ αὐτοῦ, — διὰ διατάγματος, ἐπανήγαγε τὴν Ἀπόκρεων καὶ τὸν «βοῦν τῆς Ἀπόκρεω»· ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν χρόνον μόνη ἡ ἀστυνομία ἐπανηγύριζε τὰ Διονύσια ταῦτα ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας. Ὁ βασιλεὺς τῶν κρεοπωλῶν μεταβληθεὶς εἰς «Ἔρωτα» κατέλιπε ξίφος καὶ σκῆπτρον ἀντὶ φαρέτρας καὶ δᾳδός. Ἡ αὐτοκρατορία ἀνακαινίζουσα τὴν ἀριστοκρατίαν συνέλεγε τὰ μυθολογικὰ ῥάκη. Ἡ ἀστυνομία, ἕνεκα φιλανθρωπίας, — μετὰ τὸν θάνατον πολλῶν, θανόντων ἐκ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ψύχους, — κατήργησε τὸν «βασιλέα—βοῦν» τῆς Ἀπόκρεω, ἢ μᾶλλον ἐγκαθίδρυσεν αὐτὸν ἐπὶ ὀλυμπιακοῦ ἅρματος, εἰς τὸ τέλος τῆς συνοδείας. Ἀπὸ τῆς ἀνανεώσεως τῆς ἐθνικῆς ταύτης συνηθείας, ὁ «βοῦς τῆς Ἀπόκρεω» περιῆλθε κατ' ἔτος, ἐπὶ τῆς Παλινορθώσεως καὶ τῆς Ἰουλιανῆς κυβερνήσεως, κατὰ τὴν κυριακὴν καὶ τὴν τρίτην τῆς Ἀπόκρεω, ἐπισκεπτόμενος, κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτοῦ, τοὺς δημοσίους λειτουργούς, γερουσιαστάς, βουλευτὰς καὶ τὸν βασιλέα καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῆς Αὐλῆς τοῦ Διός, — ῥυπαρᾶς καὶ κατεσπιλωμένης, - ἐφίππου ἢ ἐφ' ἁμάξης. Ἡ Φεβρουαριανὴ ἐπανάστασις ἐματαίωσε τὴν παρέλασιν τοῦ «βοὸς τῆς Ἀπόκρεω». Ἡ πανήγυρις αὕτη δὲν ἐγένετο οὔτε κατὰ τὸ ἔτος 1848, οὔτε κατὰ τὸ ἔτος 1849. Ἐν ἔτει 1850, ὁ νομάρχης ἐπέτρεψε τοὺς περιπάτους τοῦ «βοὸς τῆς Ἀπόκρεω», ἀλλ' ἠρνήθη τὴν ἐπιχορήγησιν, τὴν ὁποίαν ἡ δημοτικὴ διοίκησις τῶν Παρισίων, κατὰ συνήθειαν, ἐχορήγει. Οὐδεὶς κρεοπώλης τῶν Παρισίων ἐτόλμησε ν' ἀγοράσῃ, ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας, τὸν «βοῦν τῆς Ἀπόκρεω»· κρεοπώλης τῶν περιχώρων ἠγόρασε τὸν «βοῦν — Καίσαρα» πρὸς τέρψιν τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ τῶν περιχώρων. Ἐν τούτοις ἡ παρέλασις δὲν ὑπελείπετο ἐπὶ λαμπρότητι, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἱπποδρομία ὑπῆρξε ζωηρά. Ἡ πόλις τῶν Παρισίων ἐζηλοτύπησεν ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑπομένου ἔτους ὁ «βοῦς τῆς Ἀπόκρεω» περιῆλθεν αὖθις τὴν πρωτεύουσαν, ἐπισκεπτόμενος πλουσίους ἀστοὺς καὶ δημοσίας ἀρχάς. Οὕτως ἡ κοινωνία πέπρωται νὰ βλέπῃ αὖθις τὰς ὡραίας ἡμέρας τοῦ «βοὸς τῆς Ἀπόκρεω καὶ τὴν διακωμῴδησιν τῆς καμήλου» ἐν Ἑλλάδι! Ἀλλ' οἱ Αἰγύ-

πτιοι, οἱ Σῖναι, οἱ Γαλάται, ἠδύναντο ν' ἀναγνωρίσωσιν ἐν τῇ οἰκτρᾷ ταύτῃ πομπῇ τὸ ἔμβλημα, ὅπερ ὑπομιμνήσκει τὴν γονιμοποίησιν τῆς γῆς;

ΤΡΙΤΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΡΕΩ

Καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ἡ ἑορτὴ αὕτη διεξάγεται δημοτελῶς. Ἐν Ρώμῃ, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ὡς ἐκ συνθήματος, σύμπασα ἡ πόλις εἶνε ἀνάστατος. Ἕκαστος κρατεῖ ἀνημμένην μικρὰν λαμπάδα. Ἐν τῇ ἀπεράντῳ ταύτῃ πόλει, καὶ μεταξὺ τῶν ἀναριθμήτων τούτων λαμπάδων, ἁμιλλῶνται τίς νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα τοῦ ἄλλου, καὶ εἰς ἑκάστην σβεσθεῖσαν λαμπάδα, παταγώδεις γέλωτες πληροῦσι τὸν ἀέρα· ἡ παιδιὰ αὕτη διαρκεῖ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ μυρίαι συγκεχυμέναι φωναὶ ὑψοῦνται πανταχόθεν.

Ἐπὶ τέλει, ἐπέρχεται ἡ πρώτη ἡμέρα τῶν νηστειῶν (Mercredi des Cendres), προβάλλουσα τὴν μελαγχολικὴν αὐτῆς ὄψιν. Αἴφνης αἱ μικραὶ λαμπάδες σβέννυνται, πάντα τὰ προσωπεῖα ἀφαιροῦνται, ὁ κόσμος σπεύδει εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ πρὸ μικροῦ τοσοῦτο φαιδρὰ μέτωπα καλύπτονται διὰ τῆς προφητικῆς σποδοῦ, εἰκονιζούσης τὴν ταχεῖαν διάβασιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.

Ἐν Παρισίοις, ἡ πανήγυρις αὕτη συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν δημοτελῶν ἑορτῶν. Μετὰ τριήμερον παρέλασιν ἀνὰ τὴν πόλιν ὁλόκληρον, ἀφοῦ σύμπασα τῶν Παρισίων ἡ πόλις, ἀπὸ τοῦ κομψευομένου πλουσίου, — σπαταλῶντος τὴν πατρικὴν περιουσίαν, μέχρι τοῦ τελευταίου ἐργάτου, — ἐνεχυράζοντος καὶ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ σινδόνην εἰς τὸ Ἐνεχυροδανειστήριον, — παρεδόθη εἰς πᾶσαν ἐφικτὴν εὐθυμίαν, ἐφ' ἁμάξης, διὰ καμπανίτου, ἢ κοινοῦ οἴνου, ὁ μὲν ἐλαύνων ἔφιππος μετὰ δουκισσῶν, ὁ δὲ ἀφοῦ ἀπέκαμεν ὀρχούμενος δι' ὅλης τῆς νυκτός, κατέρχονται πάντες ὡς ἐκ κοινοῦ συνθήματος εἰς τὸν Δημόσιον Παράδεισον, παρὰ τῷ Temple, κατὰ τὴν νύκτα τῆς τρίτης τῆς Ἀπόκρεω· οἱ μὲν ὀρχούμενοι καὶ δαψιλῶς θύοντες πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου, οἱ δὲ συρρέοντες κατὰ τὴν πρωΐαν, ἵνα ἐντρυφήσωσιν εἰς τὴν μέθην τοῦ λαοῦ. Καὶ βλέπει τις ἐκεῖ λαὸν ὁλόκληρον, ἡμιθανῆ ἐκ τῆς μέθης, ὑπὸ ἐσχισμένα ἐνδύματα, ὑπὸ ῥάκη, ἢ ἐν ἑορτασίμῳ περιβολῇ· ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ τὴν σύζυγον, τὰς θυγατέρας, τὸν πατέρα καὶ τὸν κύνα προσέτι, καὶ δὴ πᾶσαν τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, διότι πρέπει νὰ εἶνε γενικὴ ἡ χαρά. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην, ὁ λαὸς ἔπιε καὶ τὴν τελευταίαν σταγόνα τοῦ οἴνου, κατηνάλωσε καὶ τὸ τελευταῖον τεμάχιον τοῦ ἄρτου αὐτοῦ· ἐπιστρέφων οἴκαδε, εἶναι

βέβαιος ὅτι δὲν θέλει εὗρει οὔτε κλίνην ὅπως κατακλιθῇ, οὔτε χιτῶνα ἵνα καλυφθῇ, οὔτε τεμάχιον ξύλου πρὸς θέρμανσιν· τὰ πάντα ἐπώλησε, τὰ πάντα ἠνεχύρασε. Τί θέλετε; ἦτο τρίτη τῆς Ἀπόκρεω, ἔδει νὰ ἑορτάσῃ αὐτήν· καὶ νῦν ὅτε αὕτη παρῆλθεν, ὅτε μετέπεσεν εἰς τὴν βαθεῖαν νύκτα, — εἰς τὴν ὁποίαν μεταπίπτουσιν αἱ ἡμέραι, οἱ μῆνες, τὰ ἔτη, οἱ αἰῶνες,—ὁ λαὸς ἐπιστρέφει εἰς τὸν μελαγχολικὸν αὐτοῦ οἶκον, κεκμηκὼς ἐκ τῆς ἡδονῆς. Καὶ ἡ πανήγυρις αὕτη ἀποκαλεῖται ἐν Παρισίοις ἡ κάθοδος εἰς τὸν «Δημόσιον Παράδεισον». Οἱ κομψοὶ νεανίαι τῆς πόλεως, ἐν ἀταξίᾳ περιβολῆς ἐκ τῆς ἑορτῆς καὶ τοῦ χοροῦ τῆς νυκτός, σπεύδουσι καὶ παρατάσσονται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὅπως ἴδωσι κατερχόμενον πανδημεὶ τὸν λαόν· ἡ κάθοδος αὕτη διαρκεῖ ἐνίοτε ἐπὶ ἡμίσειαν ἡμέραν καὶ οἱ διερχόμενοι χλευάζουσι τοὺς θεατάς. Καὶ δὲν εἶνε παράδοξος ἡ εὐθυμία αὕτη, ἥτις ὡς ἐπιδημία καταλαμβάνει σύμπασαν τὴν Εὐρώπην, καθ' ὡρισμένας ἐποχάς;

ΝΗΣΤΕΙΑ — ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗ

Καθιερωθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κατά τινας, βραδύτερον δέ, ἕνεκα ὑπερβολικοῦ ζήλου, κατ' ἄλλους, ἡ τεσσαρακοστή, ὡς ἕκαστος γινώσκει, ἐστὶν ἀπομίμησις τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν, καθ' ἃς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνήστευσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Βέβαιον τυγχάνει ὅτι κατὰ τὸν Δ^ον^ καὶ Ε^ον^ αἰῶνα ἀπετελεῖτο ἐκ τριάκοντα ἓξ ἡμερῶν, διότι ἀπεκόπτοντο αἱ τέσσαρες Κυριακαί.

Ἡ Ἐκκλησία ὑπηγόρευε τοῖς πιστοῖς μετὰ τῆς μεγαλειτέρας αὐστηρότητος νὰ νηστεύωσι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Τὰ θεσπίσματα Καρόλου τοῦ Μεγάλου διδάσκουσιν ὅτι θανάτῳ ἐτιμωρεῖτο ὅστις δήποτε παρέβαινε τοὺς νόμους τῆς νηστείας.

Ἐν τούτοις, ἡ νηστεία τῆς τροφῆς ἦτο πολὺ διάφορος ἢ νῦν.

Οὕτως ἐν 817, ἡ ἐν Ἀκυϊσγράνῳ Σύνοδος ἐθέσπισεν ὅτι, καίτοι τὰ πτηνὰ θεωροῦνται, κατὰ τὴν Βίβλον, ὡς ἔχοντα τὴν αὐτὴν καταγωγήν, ἣν ἔχουσι καὶ οἱ ἰχθύες, δὲν ἔπρεπε νὰ χρησιμεύωσι ταῦτα ὡς τροφὴ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας, καὶ ὅτι οἱ μοναχοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐσθίωσι τοιαῦτα, ἢ ἐπὶ τέσσαρας μόνον ἡμέρας κατὰ τὸ Πάσχα καὶ ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Ἐντεῦθεν οἱ χριστιανοὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἐθεώρουν τὰ πτηνὰ καὶ τοὺς ἰχθῦς ὡς ὁμογενῆ. Καὶ αὐτὸς προσέτι ὁ Saint-Thomas d'Aquin, τοῦ ὁποίου ἡ ἁρμοδιότης ἐστὶν ἀναμφισβήτητος, ὑπὸ

δογματικὴν ἔποψιν, ὑπεστήριξε κατὰ τὸν ΙΓ^ον αἰῶνα τὴν θεωρίαν ταύτην: «τὰ πτηνά εἰσιν ὑδροβίου καταγωγῆς».

Οὕτως ἡ Ἐκκλησία, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ταύτην πρόληψιν, ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ τὰς ὑδροβίους νήσσας καὶ ὄρνιθας καί τινα ἀμφίβια τετράποδα ὡς τρόφιμα νηστείας. Ἐπέτρεπεν ἑπομένως τὰ ᾠά, ὡς προερχόμενα ἐκ τῆς ὄρνιθος, καὶ βραδύτερον εἴς τινας προνομιούχους ἐπαρχίας, τὸ βούτυρον, τὸν τυρὸν καὶ τὸ γάλα, ἄνευ μαγειρικοῦ καρυκεύματος.

Μετά τινα σπουδαίαν ἀπόπειραν δηλητηριάσεως, Κάρολος ὁ Ε^ος, ὅστις ἔπασχεν ἐκ τοῦ στομάχου, — καίτοι ἐπιστοποίουν τοῦτο ὁ ἰατρὸς καὶ ἱερεὺς αὐτοῦ, — μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ Γρηγορίου ΙΑ^ου τὴν ἄδειαν νὰ πίῃ γάλα ἐν τεσσαρακοστῇ, ἀλλ' ἕνεκα τούτου ὁ πάπας ἐπέβαλεν αὐτῷ πολλὰς ἀγαθοεργίας καὶ προσευχάς.

Ὁ Ἔρασμος διηγεῖται ὅτι κατὰ τὸν ΙΕ^ον αἰῶνα ἐτιμώρουν τὸν καταλύσαντα κρέας χοίρου ἀντὶ ἰχθύος. Τὸ πρόστιμον, ἡ δημοσία ἐπὶ πάλου ἔκθεσις, ἡ μαστίγωσις ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου αἱ ἧττον σκληραὶ ποιναί, αἵτινες ἰδιαιτέρως ἐφηρμόζοντο εἰς τοὺς ἀγοραστὰς μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς κρεοπώλας.

Μεγάλη ἔλλειψις ἐλαίου, ἐν ἔτει 1420, ὑπῆρξεν ἀφορμή, ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ κατάλυσις βουτύρου κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν τοῦ ἔτους ἐκείνου. Ἀλλ' ἐν ἔτει 1491, ὅτε ἡ Ἄννα τῆς Βρετανίας ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ Πάπα τὴν ἄδειαν τῆς καταλύσεως βουτύρου, — διότι ἡ χώρα αὐτῆς ἐστερεῖτο ἐλαίου, — πᾶσα σχεδὸν ἡ Γαλλία ἠκολούθησε τὸ παράδειγμα αὐτῆς. Ἔκτοτε οἱ «κορμοὶ διὰ τὸ βούτυρον», οἵτινες ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Φλανδρίας.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ^ον αἰῶνα, ὁ Ἰούλιος Γ^ος πρῶτος ἐκήρυξεν ὡς τρόφιμα νηστείας τὸ βούτυρον, τὸ γάλα καὶ τὸν τυρόν. Ἀλλ' ἡ αὐστηρότης τινῶν Ἐκκλησιῶν, — τῶν Ὀρθοδόξων, μεταξὺ τῶν ἄλλων, — ἠρνήθη τὴν συγκατάβασιν ταύτην. Εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους ἀνατρέχει ἡ ἀρχὴ τῶν ᾠῶν τοῦ Πάσχα, τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν ὡς λιπαρὰν τροφήν, καὶ οἷς ἐχρῶντο εἰς τὸ γεῦμα τοῦ Πάσχα, εἰς ἔνδειξιν ἑορτῆς.

Θέσπισμα τοῦ ἔτους 1549 διδάσκει ὅτι ὁ Ἑρρῖκος Β^ος ἀπηγόρευσε ῥητῶς τὴν πώλησιν τοῦ κρέατος ἄνευ πιστοποιήσεως ἰατροῦ. Καὶ δι' ἓν τεμάχιον λίπους χοίρου, ὁ Clément Marot ἐφυλακίσθη καὶ μικροῦ δεῖν ἐκαίετο ζῶν.

Κατὰ τὸν Brantôme, γυνὴ παρευρεθεῖσα γυμνόπους ἐν λιτανείᾳ, καὶ ἥτις ἐπιστρέψασα οἴκαδε παρεσκεύαζεν ὀπτὸν τεμάχιον ἀμνοῦ, κατεδικάσθη

ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἵνα περιέλθῃ τὴν πόλιν φέρουσα ἀνηρτημένυν ἐπὶ τῶν νώτων τὸ γεῦμα αὐτῆς.

Ἡ μήτηρ τοῦ κόμητος de Brie, γραῖα κυρία, πλέον τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν, ἐπέτυχε νὰ καταλύσῃ τὴν τεσσαρακοστήν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐσθίῃ λάθρα καὶ νηστεύῃ τὴν Παρασκευήν.

Ἡ αὐστηρότης αὕτη ἐπετάθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν « Θρησκευτικῶν Πολέμων ». Καὶ αὐτοὶ προσέτι οἱ Οὐγενῶτοι ἠναγκάσθησαν νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰ διατάγματα τοῦ Καρόλου Θ΄, ἅτινα ὑπεχρέουν τοὺς ἀγοραστὰς κρέατος νὰ ποιῶνται χρῆσιν ἐν τοῖς νοσοκομείοις, ἐν οἷς ἀπήτουν οὐ μόνον τὴν διεύθυνσιν τῆς κατοικίας αὐτῶν καὶ πιστοποίησιν ἰατροῦ, ἀλλὰ καὶ ἄδειαν τοῦ ἱερέως περὶ τῆς ποιότητος τοῦ κρέατος τοῦ σφαγείου, ἀπαγορευομένων ἐντελῶς τοῦ χοίρου, τῶν πτηνῶν καὶ τῆς ἄγρας.

Ὁ Κ. Cipière ἐν ἔτει 1363 ᾐτήσατο παρὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τοῦ πάπα, ὅπως ἐπιτρέψῃ τοῖς στρατιώταις αὐτοῦ τὴν κατάλυσιν τῆς τεσσαρακοστῆς. Ἐνδοιάζει ὁ Ἅγιος πατήρ. «Ἀλλ' οὗτοι θέλουσι καταλύσει αὐτὴν καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας αὐτοῦ!», εἶπεν ὁ Κ. Cipière. «Τότε χορηγεῖται ἡ ἄδεια», ἀπήντησεν ὁ πάπας.

« Κατὰ τὴν 7ην Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1595, ἡμέραν τῆς ἀρχομένης τεσσαρακοστῆς,— ἀναφέρουσι τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Estoile,— πολλοὶ προσωπιδοφόροι καὶ ἔξαλλος εὐθυμία ἀνὰ τὴν πόλιν, κατὰ τὸ σύνηθες· ἐλέγετο ὅτι ἤθελε παρευρεθῆ καὶ ὁ Βασιλεύς. Ὁ δοὺξ de Guise καὶ ὁ Vitry διῆλθον τὰς ὁδοὺς ἀσχημονοῦντες. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἐδημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις διατάξεις ἀπαγορεύουσαι τὴν κρεοφαγίαν κατὰ τὴν τεσσαρακοστήν, ἐπὶ ποινῇ σωματικῆς τιμωρίας, καὶ τοῖς κρεοπώλαις τὴν πώλησιν καὶ ἔκθεσιν κρέατος ἐπὶ θανατικῇ ποινῇ ».

Ἐν ἔτει 1659, ἀστυνομικὴ διάταξις ἀπηγόρευσε τοῖς Παρισινοῖς, ἵνα μεταβῶσιν εἰς Charenton, ὅπου φαίνεται κατέλυον τὴν νηστείαν. Κατάστασις τῶν δαπανῶν τοῦ Νοσοκομείου « Hôtel-Dieu » ἀποδεικνύει ὅτι ἐν ἔτει 1660 οἱ νοσηλευόμενοι ὑπεβλήθησαν καὶ οὗτοι διαρκούσης τῆς τεσσαρακοστῆς εἰς νηστείαν.

Ἐν ἔτει 1755, ἡ ἀστυνομία εἶχεν ἔτι τὸ δικαίωμα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ ἔτους νὰ δημεύῃ τὸ κρέας τῶν παραβατῶν. Οὕτω, πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ὀρεκτικῆς ὀσμῆς τῶν ὀπτῶν κρεάτων, ἐμαγείρευον ἐπὶ τῆς ἐσχάρας νωπὰς θρίσσας, καὶ δὴ ἐν ταῖς θύραις. Καὶ μόνη ἡ ἀριστοκρατία κατέλυε τὴν τεσσαρακοστήν, ἐπιβάλλουσα τὴν νηστείαν τοῖς ὑπηρέταις αὐτῆς.

Ἀπὸ τοῦ ΙΒου αἰῶνος, ἡ τροφὴ τῆς νηστείας τῶν Παρισινῶν ἀπετελεῖτο

ἐξ ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ ἦσαν οἱ νωποί, οἱ τεταριχευμένοι καὶ οἱ καπνιστοί, τοὺς ὁποίους μετέφερον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἁμαξηλάται, διὰ μεγάλης ταχύτητος, ἐκόμισαν τὸ πρῶτον εἰς Παρισίους ὀστρείδια, τῶν ὁποίων τοσούτῳ ὠρέγετο ὁ Ἑρρῖκος Δ^{ος}.

Κατὰ τὸν ΙΓ^{ον} αἰῶνα, πεντήκοντα σχεδὸν εἴδη ἰχθύων ἐξετίθεντο ἀνὰ πάσας τὰς ἀγορὰς τοῦ βασιλείου, καὶ πρὸ πάντων σκόμβροι καὶ θρίσσαι. «Καπνιστὴ καὶ λευκὴ θρίσσα—τεταριχευμένη!» ἀνέκραζον οἱ μεταπρᾶται.

Ἐπὶ Λουδοβίκου Ζ^{ου} κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν τοῦ ἔτους 1170, ἐγένετο μεγίστη τούτων κατανάλωσις. Ὁ Thibaut de Blois (1215) ἐχορήγησε δωρεὰν ἱκανὴν τούτων ποσότητα εἰς τὰ λεπροκομεῖα· ὁ ἅγιος Λουδοβῖκος διένεμε κατ' ἔτος 70,000 εἰς τὰ νοσοκομεῖα καὶ εἰς τὰς μονάς.

Κατηνάλισκον ὡσαύτως ὄστρεα, βατράχους (ἡ ἀρχαία προσφιλὴς τροφὴ τῶν Γαλατῶν), καὶ πρὸ πάντων κοχλίας, τῶν ὁποίων ἐκθύμως ὠρέγοντο εὐγενεῖς καὶ ἀστοί, οἵτινες διετήρουν «κοχλιοκομεῖα», ὡς νῦν καλλιεργοῦσι τὰ ὀστρείδια.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ^{ον} αἰῶνα, ἡ ἐνδεὴς τάξις ἐτρέφετο διὰ τεταριχευμένης φαλλαίνης, ἥτις εἰσήγετο ἐκ τῆς ἀρκτικῆς Γαλλίας εἰς ὑπερμεγέθη τεμάχια· ἀλλὰ τὸ «λίπος τῆς τεσσαρακοστῆς», ὡς ἀπεκάλουν τοῦτο, διέμενε — κἂν ἔβραζεν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρας ὥρας — «τραχύτατον καὶ δύσπεπτον». Οὐδεμία περὶ τούτου ἀμφιβολία!

ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΗΣ
(MERCREDI DES CENDRES)

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, οἱ καθολικοὶ ἐπιζητοῦσι παλαιοὺς κλάδους εὐλογηθέντων βαΐων, ὑφάσματα μὴ χρήσιμα πλέον εἰς τὴν ἱερὰν τράπεζαν· καίουσι ταῦτα καὶ συλλέγουσιν ἐπιμελῶς τὴν τέφραν. Πρὸ τῆς θείας μυσταγωγίας, ὁ ἱερεὺς πένθιμον περιβεβλημένος στολήν, ὀρθὸς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἀπαγγέλλει κατανυκτικὰς εὐχὰς καὶ εὐλογεῖ τὴν ἐξαγιασθεῖσαν ταύτην τέφραν. Τότε δὴ πάντες οἱ πιστοὶ προσερχόμενοι γονυπετοῦσιν. Ὁ ἱερουργῶν λαμβάνων τέφραν διὰ τῶν δύο δακτύλων, διαγράφει σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου πάντων τῶν προσερχομένων καὶ ἐπαναλαμβάνει τοὺς τοσούτῳ μελαγχολικοὺς ὅσῳ ἀληθεῖς τούτους λόγους:

« Memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris ».
« Μέμνησο, ἄνθρωπε, ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ ».

Εἶτα, ἕκαστος ἐπιστρέφει εὐλαβῶς εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ. Σιγὴ καὶ κατάνυξις, κατήφεια καὶ μελαγχολία εἰκονίζονται ἐπὶ πάντων τῶν προσώπων· ἡ σοβαρὰ μονοτονία τῶν ἱερῶν λόγων περιάπτει ἀπερίγραπτον μελαγχολίαν εἰς τὴν ἐπιβλητικὴν ταύτην ἱεροτελεστίαν. Φρονοῦσιν ὅτι αὕτη ἀνατρέχει μέχρι τῆς κοιτίδος τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ εἶνε ἐξακολούθησις τῆς ἀρχαίας συνηθείας, καθ' ἣν οἱ μετανοοῦντες, κατὰ τοὺς πρώτους τοὺς χριστιανισμοῦ αἰῶνας, παρουσιάζοντο εἰς τὴν πύλην τῆς ἐκκλησίας περιβεβλημένοι ὑφάσματα ἐκ τριχῶν αἰγὸς καὶ κεκαλυμμένοι διὰ τέφρας. Ἀλλά, λέγει ὁ *Bergier* (θεολόγος Γάλλος, συγγραφεὺς περισπουδάστου «θεολογικοῦ Λεξικοῦ 1718—1790»), τί κοινὸν μεταξὺ τέφρας καὶ μετανοίας; Ἀνάμνησις τῶν ἀρχαίων ἠθῶν ἦτο νὰ πλύνωσι τό τε σῶμα καὶ τὰ ἐνδύματα, νὰ μυρώνωσι τὴν κεφαλὴν εἰς ἔνδειξιν χαρᾶς καὶ εὐδαιμονίας· ἀντιθέτως, κυλινδούμενοι καὶ εἰς τὴν κόνιν κατακείμενοι ἐξεδήλουν τὴν βαθεῖαν θλῖψιν. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐνίοτε παρατηρεῖται ἔτι καὶ νῦν μεταξὺ τοῦ ἀγροτικοῦ λαοῦ. Ἐὰν ἐνεφανίζετό τις ἔχων τὸ σῶμα, τὴν κόμην καὶ τὰ ἐνδύματα κεκαλυμμένα διὰ κόνεως, ἀνήγγελλε διὰ τοῦ παρημελημένου τούτου ἐξωτερικοῦ τὸ πένθος καὶ τὴν θλῖψιν. Πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα ἀναγράφουσιν ἡ Ἁγία Γραφή, ὁ Ἰώβ, οἱ Βασιλεῖς, οἱ Προφῆται· καὶ τὸ Εὐαγγέλιον προσέτι ποιεῖται λόγον περὶ τούτου. Ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι παρεσκεύαζον τὸν ἄρτον ὑπὸ τὴν τέφραν, βαθεῖαν ἀπεδείκνυον θλῖψιν μὴ ἀποτινάσσοντες τὴν τέφραν, ἐξ ἧς ἦτο κεκαλυμμένος ὁ ἄρτος.

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Αἴδιον φῶς τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, — θρίαμβος τῆς ἀληθείας κατὰ τῶν προλήψεων καὶ τῆς ἀμαθείας, — ἀπελευθέρωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς δουλείας καὶ βαρβαρότητος, — χειραφεσία τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τῶν διακρίσεων αἵματος ἢ φυλῆς καὶ βασιλὶς τῶν ἑορτῶν, ἡ «Γέννησις τοῦ Χριστοῦ» πᾶσαν καρδίαν συγκινεῖ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Σωτῆρος τοῦ κόσμου καὶ δεσπόζει οὕτως ἡ εἰς Χριστὸν πίστις, — ἡ εἰρήνη καὶ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς, — διὰ τοῦ θεσπεσίου κηρύγματος: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους».

Τὴν «Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ» (Noël) κατὰ συγκοπὴν τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως Emmanuel, ἥτις σημαίνει «Ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν», πανταχοῦ ὁ χριστιανικὸς κόσμος πανηγυρίζει κατὰ τὴν ΚΕ$^{\eta\nu}$ Δεκεμβρίου. Ἡ προσφιλὴς καὶ χαρμόσυνος αὕτη ἑορτὴ ἀνατρέχει μέχρι τῆς κοιτίδος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ καθιέρωσις τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν ἑορτῶν ἀποδίδοται εἰς τὸν πάπαν Τελέσφορον, τελευτήσαντα ἐν ἔτει 138. Ἀλλά, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἡ ἑορτὴ τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἡ μᾶλλον κινητὴ ἑορτὴ καὶ ἐνίοτε συνέπιπτε τῇ ἑορτῇ τῶν Θεοφανίων, καθ' ὅτι, μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, τινὲς μὲν ἑώρταζον αὐτὴν κατὰ μῆνα Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον σὺν τῇ θαλλούσῃ φύσει, τινὲς δὲ κατὰ Ἰανουάριον.

Κατὰ τὸν Δ^{ον} αἰῶνα, τῇ παρακλήσει τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου τῶν Ἱεροσολύμων, ὁ πάπας Ἰούλιος Α^{ος} διέταξε μεταξὺ τῶν σοφῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀκριβῆ ἔρευναν περὶ τῆς ἀληθοῦς ἡμέρας τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ». Πάντες συνεφώνησαν ὅτι ἦτο ἡ ΚΕ$^{\eta}$ Δεκεμβρίου. Καὶ εἶνε ἀκριβεστέρα ἡ χρονολογία αὕτη, διότι κατὰ τὸν Χρυσόστομον ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη κατὰ τὴν ἀπογραφήν, τὴν ὁποίαν ὁ Αὐτοκράτωρ Αὔγουστος διέταξεν ἀνὰ τὰς Ἐπαρχίας αὐτοῦ, καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς Ρώμης ἀνέγραψαν τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἐξ οὗ ὡδηγήθησαν οἱ σοφοὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ συνήθεια τῆς τελέσεως τριῶν ἱερουργιῶν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ταύτῃ, μιᾶς

περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἑτέρας περὶ τὸν ὄρθρον καὶ τρίτης κατὰ τὴν πρωίαν, εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἀνατρέχουσα πέραν τοῦ ΣΤ^{ου} αἰῶνος.

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἡ χαρμόσυνος αὕτη ἑορτὴ ἀνεπαρίστατο ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Δύσεως διὰ ζωηρῶν σκηνῶν, καὶ δὴ ὑπὸ βρέφους ἐν τῇ φάτνῃ καὶ παρ' αὐτῷ τῆς Ἁγίας Παρθένου καὶ τοῦ Ἰωσήφ. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀθῴου κατ' ἀρχὰς θεάματος μετεβλήθη εἰς γελωτοποιίαν καὶ εἶχε πολλὴν ὁμοιότητα τῇ πανηγύρει τῶν «φρενοβλαβῶν»· ἀλλ' αἱ παραστάσεις αὗται κατηργήθησαν καθ' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἐν τούτοις, Ἐκκλησίαι τινὲς διετήρησάν τινα ἴχνη τῶν παραστάσεων τούτων ἐν τελετῇ, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν «Λειτουργίαν τῶν ποιμένων». Ὁ λαὸς ἔψαλλε τοὺς ὕμνους, — τὴν «Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ», — διὰ κακοζήλων ἢ ἐν χυδαίᾳ γλώσσῃ στίχων, ψαλλομένων ἔτι καὶ νῦν εἰς πολλὰ μέρη, καὶ τὸ ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας ἀνέκρουε ταυτοχρόνως τὰ ᾄσματα, ἅτινα ἐτόνιζον ἐπ' αὐτοῦ ἢ συνέθεντο πρὸς τοῦτο. Οὕτως οἱ ἀγαθοὶ πρόγονοι ἐπανηγύριζον εὐθύμως τὸ μυστήριον τῆς «Γεννήσεως». Πρὸ ἑνὸς σχεδὸν αἰῶνος, ἐν Valladolid τῆς φιλοθρήσκου Ἱσπανίας παρίσταvον τὸ μυστήριον τοῦτο ἐν αὐτῷ τῷ χριστιανικῷ προνάῳ. Μεταξὺ τῶν προσώπων ἐν σκηνῇ ὑπῆρχον καὶ πρόσωπα φέροντα χυδαῖα προσωπεῖα καὶ παραβόλους ἀμφιέσεις. Ὁ θρησκευτικὸς αὐτῶν ἐνθουσιασμὸς ἐξεδηλοῦτο διὰ θορυβωδῶν ᾀσμάτων, κροτάλων, μικρῶν τυμπάνων, βαρβίτων καὶ λυρῶν, τὰ ὁποῖα ἐνίσχυε τὸ ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὰ διαλείμματα, τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ὄργανον ἀνέκρουεν ᾄσματα, ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες, νεάνιδες καὶ παῖδες ἐχόρευον, κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας λαμπάδας ἀνημμένας. Εἰς πᾶσαν δὲ τὴν μουσικὴν ταύτην συναυλίαν ἀνεμίγνυντο βουκολικὰ ἢ ἀγροτικὰ ᾄσματα.

Ἡ δημοτικὴ αὕτη συναυλία, αἱ παννυχίδες, αἵτινες ἐπηκολούθουν τῇ μεσονυκτίῳ ἱερουργίᾳ, εἰσὶ λείψανα τῆς ἀφελοῦς εὐθυμίας τῶν Γαλατῶν. Ἐὰν ἡ «Γέννησις τοῦ Χριστοῦ» συνέπιπτεν ἡμέρᾳ Παρασκευῇ, οἱ πάπαι ἐπέτρεπον τὴν κρεοφαγίαν καθ' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην γέγραπται: Et verbum caro factum est — «Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο». Ἡ ἄδεια αὕτη τῆς Ἁγίας Ἕδρας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΓ^{ου} αἰῶνος. Ἐν τούτοις, ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος πάνυ ἀντιθέτως ἐθέσπισε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας. Καθήρεσεν ἱερέα, — ἐφημέριον τῆς ἐπισκοπικῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας, — μὴ νηστεύσαντα κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς «Γεννήσεως». Ἀναφέρουσιν ὅτι αὐτοκράτορές τινες, κατὰ τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς «Γεννήσεως», ἀνεγίνωσκον πανηγυρικῶς τὸν ἕβδομον ὄρθρον, ἀναμφιβόλως ἕνεκα τῶν πρώτων τούτων ρημάτων τοῦ

Εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας: Exiit edictum a Caesare Augusto — «Ἐξῆλθε δόγμα παρ' Αὐγούστου Καίσαρος». Ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντίας, ὁ Αὐτοκράτωρ Σιγισμόνδης ἐξετέλεσε τὴν λειτουργίαν ταύτην ἐν ἀμφιέσει διακόνου. Ἐὰν ὁ Αὐτοκράτωρ παρευρίσκετο κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν Ρώμῃ, ἡ ἐθιμοτυπία ἀπῄτει τότε ὅπως παρασταθῇ εἰς τὴν ἱερουργίαν καὶ ἀναγνώσῃ μεγαλοφώνως τὸν ὄρθρον τοῦτον ἐν ἱερατικῇ ἀμφιέσει, φέρων ξίφος.

Ἡ ἡμέρα τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ» εἶνε μεγάλη ἑορτή, ἀναγνωρισθεῖσα καὶ καθιερωθεῖσα διὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνθήκης (Concordat). Καὶ ἦτο πανταχοῦ ἑορτὴ ἐν τοῖς ναοῖς, ἐν τοῖς μεγάροις. Αἱ ἱερουργίαι ἐτελοῦντο μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἐπισημότητος. Εἴς τινα μέρη, κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς «Γεννήσεως», περὶ τὴν ἑσπέραν παρεκάθηντο εἰς δαψιλῆ δεῖπνον, ὅπως κρεῖττον ἀντέχωσιν εἰς τοὺς κόπους τῆς παννυχίδος. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐγενικεύθη ἔκτοτε, καὶ ποῖα εἰσὶ νῦν τὰ μέρη, ἐν οἷς οὐδαμῶς τελοῦσι παννυχίδα; (Reveillon). Ηὐλόγουν ἐν ταῖς οἰκογενείαις τὸν δαυλὸν τῆς «Γεννήσεως», ἔχεον οἶνον ἐπ' αὐτοῦ, ἀναφωνοῦντες: «Ἐν ὀνόματι τοῦ πατρός».

Οὐδεμία ἐκ παραδόσεως ἑορτὴ ἐπεκράτησε τοσοῦτον, ὅσον ἡ ἑορτὴ τῆς «Γεννήσεως». Εἰς τὸ βάθος τῶν αἰώνων, πρὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις καθιέρωσεν ἐπισήμως τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἐπανηγύριζον μεγαλοπρεπῶς ἐν τῇ Ἰνδικῇ τὸ ἱερὸν μυστήριον τῆς «Γεννήσεως» ἢ τῆς μεγάλης σπορᾶς. Οἱ ἱερεῖς ἑώρταζον ᾄσμασι καὶ χαρμοσύνοις φωταψίαις τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἐπιγείου καὶ ἡλιακοῦ ἔτους· τὴν γονιμοποίησιν τῆς φύσεως ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ χειμῶνος· τὸ σφρῖγος τῆς ζωῆς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θανάτου. Ἔψαλλον τὸν παγκόσμιον ἀσπασμὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τὴν ζωογόνησιν τοῦ νέου ἡλίου ὑπὸ τῆς νυκτὸς — μητρός.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπανηγύριζον τὴν χρονολογίαν τῆς «ΚΕ^{ης} Δεκεμβρίου», — ἑορτὴν τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἐν ἔτει 375, ἐν Ἀντιοχείᾳ, καὶ ἐν ἔτει 430, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατέστη αὕτη χριστιανικὴ ἑορτή. Ὁ χριστιανικὸς ὅμως ἐνθουσιασμὸς τοῦ μέσου αἰῶνος περιῆψε ταῖς ἑορταῖς τῆς «Γεννήσεως» ἔκτακτον αἴγλην.

Ἐὰν κατὰ τὸν ῥοῦν τῶν αἰώνων παρεμορφώθησαν αἱ παραστάσεις τῶν ἑορτῶν τῆς «Γεννήσεως», διατηροῦνται ἴχνη καὶ παραδόσεις αὐτῶν εἰσέτι εἴς τινας Γαλλικὰς ἐπαρχίας.

Ἐν Προβηγκίᾳ, κατὰ τὴν παννυχίδα τῆς «Γεννήσεως», ὁ νεώτερος τῶν παίδων ἔρραινε τρὶς διὰ σπονδῶν οἴνου τὸν φλέγοντα ἐν τῇ ἑστίᾳ δαυλὸν λέγων: «Εἴθε νὰ εὐδοκήσῃ ὁ Θεὸς ἵνα ζήσωμεν κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος! Ἐὰν μὴ ὦμεν πλειότεροι, μὴ ὦμεν ὀλιγώτεροι».

Ἐν Ἀγγλίᾳ, «ἡ Ἑορτὴ τῆς Γεννήσεως» ἐσημειοῦτο ἀπὸ τοῦ ΙΖ^ου^ αἰῶνος διὰ παννυχίδων, αἷς ἐπηκολούθουν χοροί, — ἀγῶνες, — ἀλληγορικαὶ ἀμφιέσεις, — θεάματα, — συμπόσια.

Ἡ Σουηδία εἶνε ἡ χώρα τῆς καταγωγῆς τοῦ δένδρου τῆς «Γεννήσεως». Οὐδεμία καλύβη, ἐν ᾗ δὲν ὀρθοῦται ἐπὶ τῆς τραπέζης, — κατὰ τὴν εὐτυχῆ ταύτην νύκτα, — τὸ συμβολικὸν δένδρον, κατάφορτον ἐκ τραγημάτων.

Οἱ Γερμανοὶ ἑορτάζουσι τὴν «Γέννησιν» διὰ πολυτελῶν συμποσίων, δαψιλῶς θύοντες τῷ Βάκχῳ.

Οἱ παροιμιώδους ἐγκρατείας Ἱσπανοὶ δὲν ἀποστέργουσι τὸ παράπαν τὸ συμπόσιον τῆς «Γεννήσεως» καὶ οἱ πενέστεροι μεταξὺ αὐτῶν συνερχόμενοι ἐν συμποσίοις τιμῶσι τὸν Ἰνδικὸν ἀλέκτορα.

Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ, οἱ ἄεργοι ἐπιδιώκοντες κατὰ τὸν ζοφερὸν μῆνα Δεκέμβριον ἀκτῖνας ἡλίου, ὅπως ζωογονηθῶσι, παραθέτουσι κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ» τράπεζαν πρὸ τῆς δαφνοστολίστου ἑστίας, ἔνθα σπινθηροβολεῖ, δάφνην περιβεβλημένος, ξηρὸς κορμὸς ἐλαίας, ἐπιμελῶς διατηρηθεὶς διαρκοῦντος τοῦ ἔτους. Πρὶν ἢ παρακαθίσωσιν εἰς τὴν τράπεζαν, ὁ νεώτερος παῖς τῆς οἰκογενείας γονυπετεῖ πρὸ τῆς ἑστίας καὶ ἱκετεύει τὸ ὀγκῶδες καυσόξυλον τῆς «Γεννήσεως», ὅπως θερμάνῃ ἐπαρκῶς τοὺς ῥιγοῦντας πόδας τῶν μικρῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν ἀσθενῶν γερόντων καὶ διαχύσῃ τὴν λάμψιν καὶ τὸ θάλπος εἰς τὰ πενιχρὰ ἐνδιαιτήματα τῶν ἀπόρων. Ἰδοὺ πράγματι χριστιανικὴ ἰδέα, εὐθὺ τὰς χορδὰς τῆς καρδίας θίγουσα, καίπερ ἐκφραζομένη κατὰ τρόπον εἰδωλολατρείας, διότι προδήλως οὐδὲν ἀντίκειται πλειότερον εἰς τὸ γράμμα τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ ἡ λατρεία τοῦ πυρὸς διὰ παρακλήσεων.

Ἐν τῇ ἀρκτικῇ Εὐρώπῃ, ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ δόγμα τοῦ Λουθήρου, «Γέννησιν» ἀποκαλοῦσι τὴν «ἑορτὴν τῶν παίδων». Ὁ Χριστὸς καλύψας τοὺς παῖδας ἐν Ἱερουσαλὴμ διὰ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ χλαμύδος καὶ ὑποσχεθεὶς αὐτοῖς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, δὲν ἐπελάθετο αὐτῶν. «Ἐὰν ἦτε φρόνιμοι, — λέγει φιλόστοργος μήτηρ πρὸς τὰ ἑαυτῆς τέκνα, — ὁ Ἰησοῦς θέλει κατέλθει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ χρυσῆς νεφέλης κομίζων ὑμῖν ἀθύρματα».

Ἐν Γερμανίᾳ ἐγκλείουσι κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ» δένδρον, φέρον μικρὰς λαμπάδας, σακχαρωτὰ καὶ ἀθύρματα ἐν πλαστῷ ἑρμαρίῳ, ὅπερ ἀνοίγουσιν ἐν ἀδοκήτῳ στιγμῇ, ὅπως οὕτως ἐπιδαψιλεύσωσιν εἰς τοὺς παῖδας τὴν τέρψιν τῆς ἐκπλήξεως.

Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἑορτάζουσι πανηγυρικῶς τὴν «Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ». Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, καταναλίσκουσιν ἐκεῖ μέγαν ἀριθμὸν χηνῶν.

Αλλαχοῦ, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, ἀπὸ τοῦ μέσου αἰῶνος, οὐδαμῶς μετεβλήθη ὁ κατάλογος τῶν ὄψων τῆς Παννυχίδος. Προτιμᾶται ὁ χοῖρος, τοσοῦτο συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τοῦ Buffon καὶ τοσοῦτον εὐφήμως ἀνακτησάμενος τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Monselet, ὅστις ἀπεκάλει τοῦτον: «Προσφιλῆ ἄγγελον». Κακόβουλοί τινες φρονοῦσιν ὅτι ὁ χοῖρος ὀφείλει τὴν προτίμησιν αὐτοῦ εἰς τὴν πονηρὰν τέρψιν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνονται οἱ χριστιανοὶ χλευάζοντες οὕτω τοὺς Ἑβραίους. Ἀλλ' αἱ μεμψιμοιρίαι αὗται εἰσὶ παρῳχημένης ἐποχῆς. Ὁ Ἰσραηλίτης νομοθέτης εὐλόγως ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ νὰ ἐσθίωσιν, — ἕνεκα λόγων ὑγείας, — κρέας χοίρου, κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτῶν ἐν Αἰγύπτῳ.

Κατὰ συνήθειαν, — ἐπικρατοῦσαν ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Γαλλίας καὶ ἐν ταῖς ἐξοχαῖς, — παραθέτουσι διὰ τοὺς παῖδας παρὰ τῇ ἑστίᾳ πέδιλον, ἵνα οὗτοι συλλέξωσι κατὰ τὴν ἐπιοῦσαν τὸ ἄθυρμα ἢ γλύκυσμα, ὅπερ νύκτωρ ἐκόμισεν ἐκεῖ ὁ πανάγαθος Χριστός.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ὕμνων τῆς «Γεννήσεως», οὓς ψάλλουσιν ἐν Γαλλίᾳ, εἰσὶ χοροὶ τοὺς ὁποίους ὁ Ducauroy—διάσημος μουσουργὸς τῆς ἐποχῆς—συνέθετο πρὸς τέρψιν τοῦ Καρόλου Θ^{ου}. Ἡ ποίησις τῶν ᾀσμάτων τῆς «Γεννήσεως» διετήρησε πᾶσαν τὴν ἀφέλειαν παρῳχημένης ἐποχῆς, καὶ δὴ τὴν ἁπλότητα, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν πενιχρότητα μάλιστα τῆς φάτνης τῆς Βηθλεέμ, ἔνθα μηρυκάζει ὁ πρᾷος βοῦς ἐπὶ τῶν σπαργάνων τοῦ βρέφους.

Χάριν ἱστορικῆς περιεργείας ἀναγράφομεν τινὰς στροφάς:

Avec tant de vitesse,
Bergers, où courez-vous?
D'où vient cette allegresse
De grâce, dites-nous?

Belle nuit, tu n'as rien de sombre,
Puisse—tu briller à jamais?
De ses feux, sans voile et sans ombre,
T'éclaire le soleil de paix.

Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΟΥ

Ἀπὸ ἐτῶν, εὐάριθμοι παρίστανται κατὰ τὴν λειτουργίαν ταύτην. Ἔν τισι μάλιστα Ἐκκλησίαις τελοῦσι λειτουργίαν, κατὰ τὴν νύκτα ταύτην, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς σκανδάλου ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ.

Εὐκταῖον εἶνε, ἵνα μὴ γενικευθῇ ἡ συνήθεια, διότι ἡ λειτουργία τοῦ μεσονυκτίου προστίθησι γόητρον εἰς τὸν μονότονον βίον τοῦ κόσμου τούτου. Τί γενήσεται ἡ «Παννυχίς», ἐὰν ἀφαιρέσωσι τὸ ἰδεῶδες; Δεῖπνος δύσπεπτος καὶ οὐδὲν πλέον.

ΠΑΝΝΥΧΙΔΕΣ ΚΑΙ ΧΟΡΟΙ ΜΕΤΗΜΦΙΕΣΜΕΝΩΝ

Αὐστηρὸς τῆς θρησκείας ἀσκητὴς ὁ πάπας Τελέσφορος, ὅστις ἔζη διὰ ξηροῦ ἄρτου καὶ διαυγοῦς ὕδατος, καθιέρωσε τὴν «Παννυχίδα». Ὁ χρηστὸς οὗτος ἀνήρ, τὴν μεσονύκτιον λειτουργίαν θεσπίσας, ὑπηγόρευσεν εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς ἵνα ἐσθίωσιν ἐπαρκῶς πρὶν ἢ μεταβῶσιν εἰς τὸν ναόν, ἵνα οὕτως ἀντέχωσιν εἰς τὸν κάματον τῆς λειτουργίας, ἥτις, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διήρκει ἐπὶ πολλὰς ὥρας. Κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, κατὰ γενικὴν ἀπαίτησιν, συνέτεμον τὴν λειτουργίαν καὶ ἀπεφάσισαν ὅπως παρακάθηνται εἰς τὸν δεῖπνον μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δεῖπνος οὗτος ὑπῆρξεν ἀποκάλυψις διὰ τοὺς χριστιανοὺς πασῶν τῶν χωρῶν. Ἐν ἔτει 128, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐθίμου τούτου προσεκάλουν ἀλλήλους εἰς μέρος ἀπόρρητον, ἵνα μὴ ἡ ἀστυνομία τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος διαταράξῃ τὴν ἑορτήν.

Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἠθέλησαν νὰ ὑπερτιμήσωσι τὴν ἰδέαν τοῦ Τελεσφόρου. Λιτανεῖαι ὠργανώθησαν, ἐν αἷς παρίσταντο σὺν τῷ ἀγγέλῳ Γαβριὴλ ἐπὶ κεφαλῆς ποιμένες καὶ ποιμενίδες, βασιλεῖς — μάγοι — ρωμαῖοι στρατιῶται — ἱερεῖς Ἰσραηλῖται κλπ. ἐν περιβολαῖς τῆς ἐποχῆς τῆς «Γεννήσεως». Ἡ συνοδεία αὕτη εἰσεχώρει εἰς τὸν ναὸν ᾄδουσα ἐν κραυγαῖς τὴν «Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ». Ἐπειδὴ οἱ πανηγυρισταὶ οὗτοι ἐποίουν σταθμοὺς καθ' ὁδόν, ὅπως λάβωσι τὸ σύνηθες ὀρεκτικὸν ἐν τοῖς ὑαλοφράκτοις οἰνοπωλείοις, ἐπηκολούθουν σκανδαλώδεις σκηναί, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἐπίσκοποι ἔθεντο τέρμα, ἀπαγορεύσαντες τὴν εἴσοδον τῶν μετημφιεσμένων εἰς τὸν ναόν.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἠρέσκετο εἰς τὴν διασκέδασιν ταύτην, ἠναγκάσθησαν νὰ εὕρωσι μέσον, ὅπως εὐχαριστήσωσιν αὐτῷ. Αἰτηθείσης τῆς γνώμης τοῦ Πάπα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, οὗτος ἐπέτρεψε τὰς μεταμφιέσεις κατὰ τὴν ἀπόκρεων, καὶ εἰς τὴν ἄδειαν ταύτην ὀφείλονται οἱ χοροὶ τῶν μετημφιεσμένων κατὰ τὸ μεσονύκτιον, καὶ τοῖς χοροῖς τούτοις ἕπεται ἐπανορθωτικὸς τῶν δυνάμεων δεῖπνος.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος, εἰς ὃν ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει δύο ἑορτὰς τοσοῦτον εὐθύμους, καὶ δὴ τὴν ἑορτὴν τῆς Παννυχίδος καὶ τῶν μετημφιεσμένων χορῶν — διαβιώσας ἐν ἀπομονώσει καὶ ἐγκρατείᾳ, ἐτερμάτισε τὸν βίον αὐτοῦ

μαρτυρήσας ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, εἰς ὃν ἡ κακὴ αὕτη πρᾶξις δὲν ἀπέβη εὐτυχής, διότι κατὰ δικαίαν ἀνταπόδοσιν τοῦ κόσμου τούτου ὁ τύραννος οὗτος ἀπέθανεν ἐκ δυσπεψίας, ἐξ ἧς ἔπαθε κατὰ τὰ Κρόνια.

Ἡ «Γέννησις τοῦ Χριστοῦ» ἐστὶν ἡ ἑορτὴ τῶν ἑορτῶν, — ἡ ἑορτὴ τῆς ἀγάπης.

Εἰς παρῳχημένους χρόνους, συνήρχοντο ἐν ταῖς Ἐπαρχίαις, ὡς ἔτι καὶ νῦν συσπειρῶνται περὶ τὴν ἑστίαν. Ἡ πυρὰ ᾄδει τὸ ᾆσμα τοῦ ἐκλιπόντος ἢ ὠχριάσαντος ἡλίου, ὑπὸ τὰ νέφη τοῦ χειμῶνος. Ἡ νέα ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς χλόη, ἡ ἀναφυομένη σπορά, ἥτις παράγει τὸν ἄρτον, ἐξαγγέλλει ἐν τῷ θανάτῳ τὴν ἀθανασίαν τῆς ζωῆς, καὶ οἱ ἀνὰ τὰς κοιλάδας καὶ τὰ ὄρη ἀπόντες πορεύονται πρὸς ἀλλήλους. Ἐπαναλαμβάνεται ἡ πορεία ὑπὸ τὸν ἀστέρα. Οἱ μετὰ στοργῆς ἀναμενόμενοι σπεύδουσιν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἑστίαν. Τὸ πᾶν συμμαχεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν ταῖς καρδίαις, κατὰ τῆς μελαγχολικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἀνιαροῦ χειμῶνος, καὶ κυριαρχεῖ τὸ αἴσθημα τῆς συμπαθείας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Ὑπὸ ἔποψιν κοινωνικῆς ψυχαγωγίας, ἡ Παννυχὶς τῶν πόλεων εἶνε ἡ ἐπίμονος καὶ ἰσχυρὰ ἀνάμνησις τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν ἀληθῆ ἀγάπην.

Ἐν Ἀγγλίᾳ εἴθισται ν' ἀναρτῶσιν, ἀπὸ πρωίας τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ», ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης αἰθούσης, εὐμεγέθη κλάδον ἰξοῦ, συνδεδεμένον διὰ ταινίας. Ὁπόταν σημάνῃ μεσονύκτιον, ἀσπάζονται ἀλλήλους ὑπὸ τὸν κλάδον τοῦτον τοῦ ἰξοῦ, ἵνα ὦσιν εὐτυχεῖς καθ' ἅπαν τὸ ἔτος· ἡ τύχη θέλει εὐνοήσει πάντας ἐκείνους, οἵτινες κατὰ τὴν ὥραν τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ» θέλουσι διαμείψει τὸν ἀσπασμὸν τοῦτον τῆς εὐδαιμονίας καὶ ἐλπίδος ὑπὸ τὸν ἀειθαλῆ κλάδον.

Ὁ λαὸς διατηρεῖ τὸ ἑαυτοῦ μεγαλεῖον, ἐμμένων πιστὸς εἰς τὰς ἀρχάς, δι' ὧν ἐκτήσατο τοῦτο. Ἡ Ἑλλὰς μεγαλουργήσασα ἀνεγεννήθη διὰ τῆς σημαίας τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ ξίφους. Ἐὰν αὕτη θέλῃ νὰ διαμείνῃ Ἑλλάς, ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὡς ὁδηγοὺς τὰς θρησκευτικὰς καὶ στρατιωτικὰς αὐτῆς παραδόσεις. Μεταξὺ τῶν θρησκευτικῶν ἡμῶν παραδόσεων δὲν ὑπάρχει προσφιλεστέρα, δημοφιλεστέρα τῆς ἑορτῆς τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ». Δὲν εἶνε μόνον ἐθνική, εἶνε παγκόσμιος ἑορτή, διότι πανηγυρίζει αὐτὴν σύμπας ὁ χριστιανικὸς κόσμος. Εἶνε θεία ἑορτή, διότι καθιερώθη εἰς τὸν Θεάνθρωπον· ἑορτὴ δημοκρατική, ὑπομιμνήσκουσα ὅτι ὁ Χριστὸς δυνάμενος νὰ γεννηθῇ ἐν τῷ μεγάρῳ τῶν Καισάρων, ἐγεννήθη ἐν φάτνῃ· ἑορτὴ ποιητική, — διότι οὐδὲν μεγαλοπρεπέστερον τῆς λειτουργίας ταύτης, ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, ἐν τοῖς ναοῖς, καὶ ἀνὰ τὰ μικρότερα χωρία. Εἶνε ἡ ἑορτὴ

τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἐνδεῶν, — ἡ ἑορτὴ τῶν δυναστευομένων, — εἶνε ἡ ἑορτὴ τῆς ἐλπίδος καὶ τοῦ μέλλοντος.

Εἶνε ἡ ἑορτὴ τῶν παίδων, οἵτινες ἀγαπῶσιν ἐγκαρδίως τὸν νεαρὸν Χριστόν. Εὐτυχεῖς αἱ οἰκοδέσποιναι, αἵτινες συγκαλοῦσαι τοὺς ἀπόρους παῖδας περὶ ὡραῖον, κατάφωτον δένδρον, — τῆς «Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ», — χορηγοῦσιν ἀθύρματα εἰς τοὺς ἀποκλήρους τούτους τῆς τύχης! «Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ» εἶνε ἡ ἑορτὴ τῆς εἰρηνοποιήσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, — ἡ ἑορτὴ τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀληθοῦς ἀδελφότητος, — ἡ ἑορτή, καθ' ἥν, ὅτε στίλβουσι τὰ πρῶτα μειδιάματα τῆς αὐγῆς, ἀντηχοῦσιν οἱ ἀθάνατοι φθόγγοι: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία!»

ΤΟ ΝΕΟΝ ΕΤΟΣ

Τὸ Νέον Ἔτος σφραγίζει τὰς ματαιωθείσας τοῦ παρελθόντος ἐλπίδας, ἀναγεννᾷ τὴν ἐλπίδα εἰς τὰς ὀνειροπολήσεις τοῦ μέλλοντος. Ὁ ἄνθρωπος ἵσταται ὡς ἔν τινι τῶν σταθμῶν τούτων τῆς ἱστορίας, περὶ ὧν λαλεῖ ὁ Bossuet, ἀφ' ὅπου ἐπισκοπεῖ ὁλόκληρον περίοδον παρῳχημένων χρόνων, καὶ χωρὶς νὰ ἐγκύψῃ εἰς ἐμβριθῆ ἔρευναν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ κρᾶμα τῆς ζωῆς, ἐπιζητεῖ ν' ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τῶν ἐτῶν διὰ νέας ὀνειροπολήσεως. Ἐκ τοῦ φιλοκαίνου τούτου πόθου, ἐκ τῆς συνθηματικῆς ταύτης ἐλπίδος ἀπορρέει ἡ παγκόσμιος χαρά, — πλαστὴ ἢ εἰλικρινής, — καθιερωθεῖσα διὰ τῆς συνηθείας καὶ καθ' ὡρισμένην τοῦ ὡρολογίου ὥραν.

Ἀλλ' οὐδεὶς λυπεῖται βλέπων δῦον τὸ παλαιὸν ἔτος. Ὁ ἄνθρωπος ἀπλήστως ὀρέγεται τοῦ καινοῦ. Τὸ Νέον Ἔτος φαίνεται ὅτι ἀείποτε προώρισται νὰ προσκομίσῃ εἰς αὐτὸν ὅ,τι δὲν ἐπεδαψίλευσε τὸ παρελθὸν ἔτος· καὶ ἰδοὺ διατὶ μετὰ ψυχρᾶς ἀχαριστίας βλέπει βυθιζόμενον ὡς ἐν βαράθρῳ, συντετριμμένον τὸ παλαιὸν ἔτος. Δὲν βλέπει ἢ τὸ Νέον Ἔτος ἐν τῇ κοιτίδι· τὸ ἔτος ὅπερ ἔρχεται· τὸ ἔτος ὅπερ γεννᾶται καὶ ὅπερ εὔχεται εἰς τοὺς ἄλλους εὐτυχές, εὐχόμενος ἑαυτῷ «καλλίτερον ἔτος!»

Καὶ εἶνε ἡ ὥρα τῶν ἀναμνήσεων, τοῦ ἰσολογισμοῦ τῶν δώδεκα τούτων μηνῶν, τῶν ρεμβασμῶν καὶ τῆς ἐρεύνης τῆς συνειδήσεως. Ἀπολείπει τινὰ

ὁ χρόνος, ὅπως σκεφθῇ ἀναδρομικῶς περὶ ἑαυτοῦ. Ἀλλ' ἐν τῇ μεταβολῇ τῶν ἡμερολογίων, ἐν τῷ θορύβῳ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ρίπτει ὄπισθεν βλέμμα, ἐξετάζει πῶς ἔζησε, καὶ μάλιστα ἐὰν ἔζησε, διότι συνωθούμενος ἐν τῇ παλαίστρᾳ τοῦ βίου, ἔζησε; Ναὶ τοιοῦτος ἐστὶν ὁ βίος, ὡς ζῇ ὁ νεώτερος ἄνθρωπος — πνευστιῶν — κεκμηκὼς — νευροπαθὴς — ἀείποτε παλαίων. Ὁ ἀγὼν τῆς ζωῆς ἔχει καὶ οὗτος τοὺς ἑαυτοῦ νόμους καὶ διέπεται ὑπ' αὐτῶν.

Ἐν τούτοις, ὑπάρχουσι στιγμαί, καθ' ἃς ὁ νεώτερος ἄνθρωπος ἵσταται καὶ ἀναπνέει ἐπ' ὀλίγον, ὁπόταν ἡ ὥρα σημαίνῃ τὸ Νέον Ἔτος καὶ μεταβάλληται ὁ τελικὸς τοῦ ἡμεροδείκτου ἀριθμός. Μετὰ τὸ 5 ἓν 6, — πράγματι, — εἶνε ἀσήμαντον καὶ ἐν τούτοις ἀποτελεῖ ὁλόκληρον κόσμον. Εἶνε ἓν βῆμα πρὸς τὸ ἄγνωστον. Εἶνε ἀρχικὸν κεφάλαιον μήπω ἐκδοθέν. Εἶνε μικρὰ ἐπανερχομένη ἐλπίς, διότι μέχρι τέλους ἡ ἐλπὶς — ἡ ὀνειροπόλησις— ὁ ὄνειρος — ἰδοὺ πάντων ἡμῶν ὁ ἁγιασμός!

Πόσα εἴδομεν ἔτη ἐρχόμενα πλήρη ἐπαγγελιῶν, κομίζοντα ἡμῖν συνήθως, καὶ μάλιστα ταχέως, τοσαύτας ἀπογοητεύσεις καὶ θλίψεις!

Ἀναμιμνήσκομαι ἀλληγορικῆς εἰκόνος λησμονηθέντος ζωγράφου, ἥτις εἰκονίζει δύο παραλλήλους πυρσούς· ἐνῷ πένθιμος χεὶρ σβέννυσιν ὁριστικῶς τὸν πυρσόν, ὅστις ὑπῆρξε τὸ ἔτος 1905, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ κηρὸς κατὰ τὸ ἥμισυ ἤδη τακεὶς ρέει πενθίμως, ἑτέρα χεὶρ πλησιάζει τὸν σπινθῆρα, ὅστις ἔσται τὸ φῶς τοῦ 1906. Ἐν τούτοις, ἔν τινι γωνίᾳ, κάτωθεν τῶν «μικροκόσμων», οἵτινες περιδινοῦνται εἰς τὸ ἄπειρον, ἀνήσυχος μορφὴ παρασκευάζει τὸ αἰώνιον αὐτῆς δρέπανον. Εἶνε ὁ θάνατος, ὁ ἀναπόφευκτος θάνατος, ὁ ἐνεδρεύων τὰ ὄντα καὶ τοὺς κόσμους, καὶ ὁ ὁποῖος γινώσκει κάλλιστα ὅτι ἡ αἰώνιος τροχιὰ καταλήγει εἰς αὐτόν, μετά τινα χρόνον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρόν. Ἀκίνητος οὗτος ἀναμένει μεθ' ὑπομονῆς ἐν τῇ ἑαυτοῦ πεποιθήσει· εἶδεν ἀναλυόμενον ὡς κηρὸν τὸ 1905, ὡς θέλει ἰδεῖ τὸ 1906 καὶ τὰς μελλούσας λαμπάδας, τὰς ὁποίας θέλει ἀνάψει ἡ μοιραία χείρ.... Τρομερὰν ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς λαμπάδας οἱ πυρσοὶ τοῦ ζωγράφου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀλληγορία ὡς ὀπτασία παρουσιάζεται ἐν τῇ διανοίᾳ.

Ἐσβέσθη τὸ ἔτος 1905! Στροφὴ κλειδός, ἡ ζωή, ἡ πυρετώδης κίνησις,— ἡ χαρὰ — αἱ θλίψεις — αἱ ἀγωνίαι — οἱ πόθοι — αἱ ἐλπίδες — αἱ φαειναὶ ἢ ὁμιχλώδεις ἡμέραι — πάντα ταῦτα ἐνεκρώθησαν, ἀποτελοῦσιν ἱστορίαν. Θέλομεν ἀναδιφήσει τὸ παρελθὸν τοῦτο, ὡς ἀνοίγομεν τὰς κρύπτας ἵν' ἀνεύρωμεν τὸ μυστήριον τῶν ἐκλιπόντων. Ἀλλά, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους ὅπερ παρῆλθε, πόσοι νέοι ἠνεῴχθησαν τάφοι!

Πόσους ἑταίρους τοῦ νεανικοῦ ἡμῶν βίου, πόσους πρεσβυτέρους, — ὁδηγοὺς τῆς νεότητος ἡμῶν, — προεπέμψαμεν εἰς τὴν ὑστάτην αὐτῶν κατοικίαν, ἔνθα κατὰ διαδοχικὰ τῆς γῆς στρώματα συσσωρεύονται διαδοχικῶς αἱ διάφοροι γενεαί! Ἡ ἱστορία καταβιβρώσκει γενεὰν ὁλόκληρον καὶ ρίπτει αὐτὴν εἰς τὸν κοινὸν τάφον! Ἐλεύσεται καὶ ἡ σειρὰ τῶν νέων γενεῶν. Μάτην ἐπισπεύδουσι. Τὸ ὡρολόγιον θέλει σημάνει καὶ τούτων τὴν ὥραν! Τὸ πᾶν ἔρχεται καὶ παρέρχεται.

Ἐν τούτοις, παγκοσμίου εὐημερίας πόθος, ἐν πνεύματι ἀδελφότητος συνδέων πάντας τοὺς ἀνθρώπους, καθιέρωσε τὸ ἄριστον ἔθιμον τῆς διαμείψεως εὐχῶν καὶ δώρων ἐπὶ τῷ Νέῳ Ἔτει.

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΤΟΥΣ

Ἡ συνήθεια τῆς διαμείψεως εὐχῶν καὶ δώρων (étrennes), κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Νέου Ἔτους, ἐὰν μὴ ἀνατρέχῃ μέχρι τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἐπίνοια τῶν Ρωμαίων. Εἰς τὰς πύλας τῆς Ρώμης ὑπῆρχε δάσος φοινίκων, ἀφιερωμένον εἰς τὴν Θεὰν τῆς ἰσχύος (Strenua). Ἔκοπτον κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἔτους τοὺς κλάδους τῶν δένδρων τούτων, οἵτινες διαμένουσιν ἀείποτε θαλεροί, πρὸ πάντων ὑπὸ τὸν ὡραῖον τῆς Ἰταλίας οὐρανόν, καὶ προσέφερον τούτους ὡς σύμβολα εἰρήνης καὶ ὁμονοίας εἰς τὸν Τάτιον, βασιλέα τῶν Σαβίνων, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ρωμύλος ἐνεμήθη τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπὶ τῇ ἑνώσει τῶν δύο τούτων λαῶν. Ἡ ἀφελὴς καὶ μικρὰ αὕτη προσφορὰ ἐξηκολούθησε κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ ἔτους ἐποχήν, καὶ ἐπειδὴ ἔδρεπον αὐτὴν ἐκ τῶν δασῶν τῆς Θεᾶς Strenua, ὠνομάσθη strenuae, ἐξ οὗ étrennes.

Ἡ Ρώμη θεωροῦσα τὴν ἡμέραν ταύτην ὡς ἡμέραν ἑορτῆς, ἀφιέρωσεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἰανὸν (Janus), τὸν δίμορφον Θεόν, ὅστις διὰ τῆς μιᾶς μορφῆς ἐθεώρει τὸ λῆγον ἔτος, καὶ διὰ τῆς ἑτέρας τὸ Νέον. Διήμειβον εὐχάς, ἔπεμπον δῶρα, συνιστάμενα εἰς φοίνικας, σῦκα καὶ μέλι, καὶ ἦσαν ἀλληγορικὰ τὰ δῶρα ταῦτα, δι' ὧν ηὔχοντο ἔτος ἡδὺ καὶ εὐτυχές. Ἐν τούτοις βραδύτερον προσέθετον δῶρά τινα μείζονος ἀξίας· κατέστη μάλιστα κανὼν διὰ τοὺς πελάτας (clientes) ἡ προσθήκη ἀργυροῦ νομίσματος εἰς τὰ δῶρα, ἅτινα προσέφερον εἰς τοὺς ἑαυτῶν πάτρωνας, τοῦθ' ὅπερ, ἕνεκα τῶν πολυαρίθμων πελατῶν πολλῶν πατρώνων, καθίστα τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἡμέραν πάνυ προσοδοφόρον διὰ τοὺς πάτρωνας.

Ἐπὶ αὐτοκρατορίας, ἡ γερουσία, οἱ ἱππόται καὶ ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς προσέφερον εἰς τὸν Αὔγουστον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ὡς δῶρα τοῦ Νέου

Ἔτους σημαντικὰ ποσά, ἅτινα ἐχρησίμευον εἰς τὴν ἀνέγερσιν νέων ἀνδριάντων πρὸς τιμὴν θεοτήτων. Ὁ Τιβέριος ἀπηγόρευσε τὰ δῶρα παρελθούσης τῆς ἡμέρας τοῦ Νέου Ἔτους. Ὁ Καλλιγούλας ὅμως διεκήρυξεν ὅτι ἀπεδέχετο ταῦτα κατὰ πᾶσαν ἐποχήν. Ἐκ τῆς Ρώμης ἡ συνήθεια αὕτη μετεδόθη εἰς τοὺς ὑποτελεῖς τῇ ῥωμαϊκῇ δεσποτείᾳ λαοὺς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ Ἑλλάς, αἱ Γαλατίαι εἶχον τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἡμέραν καὶ τὰ δῶρα αὐτῶν. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ προέγραψαν τὰ δῶρα, ὡς σύμβολα εἰδωλολατρείας καὶ ὡς χρησιμεύσαντα ἐν παρῳχημένῃ ἐποχῇ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς λατρείας τῶν ψευδῶν Θεῶν.

Παρ' ἅπασι τοῖς νεωτέροις λαοῖς, οἵου δήποτε θρησκεύματος, ἡ συνήθεια τῶν δώρων εἰσδύσασα εἰς τὰ ἤθη, κατέστη ἐκ τῶν κοινωνικῶν νόμων, οἵτινες καίπερ εἰς οὐδένα ἀναγραφόμενοι κώδικα, εἰσὶν οἱ μᾶλλον σεβαστοὶ καὶ οἱ κρεῖττον τηρούμενοι. Ἀναντιρρήτως, διὰ τὰ ἰσχνὰ βαλλάντια ἡ συνήθεια αὕτη ἐστὶ βαρυτέρα τῶν «ἐμμέσων» φορολογιῶν· οὐδεὶς τολμᾷ ν' ἀντιπαρέλθῃ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἄνευ μεμψιμοιρίας!

Cy gît, dessous ce marbre blanc,
Le plus avare homme de Rennes
Qui trépassa le dernier jour de l'an,
De peur de donner les étrennes.

Πόρρω ἀπέχομεν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν τὰ ὑποχρεωτικὰ ταῦτα δῶρα περιωρίζοντο εἰς σῦκα ἢ μέλι! Ἐν γένει προσφέρουσιν ὡς δῶρα ταῖς δεσποίναις πολύτιμα κοσμήματα, ταῖς παιδίσκαις πλαγγόνας, τοῖς παισὶν ἀθύρματα. Κοινῶς διαμείβεται ἱκανὸς ὁρμαθὸς ἐπισκεπτηρίων. Πρὸς τοὺς ὑπηρέτας καὶ ἐκείνους μεθ' ὧν διατελοῦσιν εἰς καθημερινὰς σχέσεις, οἷον θυρωρούς, ὑπηρέτας γραφείου, ἀποστόλους κλπ., ἐξοφλοῦσι διὰ χρημάτων τὴν διὰ τῆς συνηθείας ἐπιβληθεῖσαν ταύτην φορολογίαν, τὴν ὁποίαν θεωροῦσιν ὡς ὀφειλὴν σιωπηρῶς συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ ληξιπρόθεσμον καταστᾶσαν κατὰ τὴν πρώτην Ἰανουαρίου. Ἤθελεν εἶναι αὕτη ἀπὸ πολλοῦ ἐξωφλημένη ἐν τοῖς εὐπόροις οἴκοις, ἐὰν ὁ οἰκοδεσπότης ἐπανελάμβανε πρὸς πολλοὺς τῶν ὑπηρετῶν αὐτοῦ ὅ,τι ὁ Καρδινάλιος Dubois, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Νέου Ἔτους, ἔλεγε πρὸς τὸν οἰκονόμον αὐτοῦ:

«Κύριε, δωροῦμαι ὑμῖν, πᾶν ὅ,τι ἐκλέψατέ μοι κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος».

Οἱ τακτικοὶ χορηγηταὶ τῶν Παρισινῶν οἴκων—παντοπῶλαι—ἀρτοποιοὶ—κρεοπῶλαι—ὑποβάλλονται εἰς διπλᾶ δῶρα, πάνυ ὀχληρά· τοῖς μὲν οἰκοδεσπόταις ἀποστέλλουσι δείγματά τινα τῶν ἐμπορευμάτων ἢ προϊόντων

αὐτῶν, τοῖς δὲ ὑπηρέταις δωροῦνται χρήματα. Ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῶν δώρων τούτων, κατέφυγον εἰς τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ ἀπό τινων ἐτῶν, ἐν Παρισίοις καὶ ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν, διασαλπίζουσι διὰ τῶν ἐφημερίδων ὅτι τὰ δῶρα αὐτῶν χορηγοῦνται ἐφεξῆς εἰς τοὺς ἀπόρους. Κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Νέου Ἔτους, οἱ τυμπανισταὶ τῆς ἐθνοφυλακῆς πορεύονται ἵνα λάβωσι τὰ δῶρα αὐτῶν, ἀνακρούοντες τὸ Ἑωθινὸν πρὸ τῆς θύρας τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κράτους· ἑτέρωθι, οἱ ὑπάλληλοι παντὸς κλάδου καὶ βαθμοῦ μεταβαίνουσι καὶ οὗτοι ὅπως ἐπιτύχωσι τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κράτους.

Τὴν ἀνατέλλουσαν Ἠὼ τοῦ Νέου Ἔτους ἐκθύμως ὁ κόσμος χαιρετίζων, εὔχεται ἵνα ὁ Νέος Ἐνιαυτὸς ἐπιδαψιλεύσῃ τῆς χαρᾶς καὶ εὐδαιμονίας τὸ μειδίαμα, καὶ δὴ πᾶν ὅ,τι ὑπεσχέθη ἢ ἠρνήθη τὸ λῆξαν Ἔτος. Καὶ οὕτω παρέρχονται τὰ ἔτη καὶ περατοῦται ὁ μῦθος τῆς ζωῆς, μεταξὺ ἐλπίδων καὶ ὀνειροπολήσεων.

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΕΠΙ ΤΗι ΑΓΙΑι ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗι ΠΑΡΑΣΚΕΥΗι

Ὁ Ἰούδας ἔσπευδε, κρατῶν τὸν δερμάτινον σάκκον, ἐν ᾧ ἐκινοῦντο ἀπηχοῦντα τὰ τριάκοντα ἀργύρια. Δὲν εἶχε τὴν ὄψιν ἐγκληματίου, ἀλλ' ἐξηγριωμένους τοὺς ὀφθαλμούς, δὲν ἀντελαμβάνετο πλέον. Οἱ ἱερεῖς, οἵτινες ἠγόρασαν αὐτόν, ἀπέστρεφον ἀπ' αὐτοῦ τὸ πρόσωπον· οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπέφευγον τὴν παρουσίαν του· παῖδες καὶ γυναῖκες ἀπεπειράθησαν νὰ λιθοβολήσωσιν αὐτόν· αἱ χεῖρες, αἵτινες ἔρριψαν ἄνθη πρὸ τοῦ προφήτου, αἵτινες ἀνεκίνησαν κλάδους εἰς τὴν διάβασιν αὐτοῦ, ὡπλίζοντο διὰ λίθων καὶ ὁ διοικητὴς οὐδεμίαν ἐξέδοτο διαταγὴν ἵνα προστατεύσῃ ἐναντίον τῶν ἐξημμένων τούτων, τὸν πολίτην φίλον τῆς Ῥώμης καὶ τῆς παραδόσεως.

Ἐπήρχετο ἡ νὺξ καὶ ὁ ἀπαίσιος ἀπόστολος δὲν ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν. Ῥιγῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἔσπευδε πρὸς ἄγνωστον σκοπόν. Τρὶς κατέπεσε καὶ τρὶς τὰ νομίσματα, ἀνθ' ὧν ἐπώλησε τὴν συνείδησίν του, ἐφάνησαν αὐτῷ βαρύτερα. Παγωμένον τὸ πρόσωπον ἐξ ἱδρῶτος ἔχων καὶ

ἀκάμπτους τὰς κνήμας ἐκ τῆς κοπώσεως, κατέπεσεν ἐπὶ τῆς ἀσκεποῦς γῆς καὶ μεγάλην ἐξέπεμψε κραυγήν· πρὸ αὐτοῦ ὠρθοῦτο ὁ σταυρός!...

Εἶδε τὴν ὠχρὰν καὶ ἀλγοῦσαν τοῦ Ἐσταυρωμένου μορφήν· τὸν στέφανον ἐξ ἀκανθῶν· τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἥλοις διατρήτους· τὸ σεπτὸν σῶμα συσπώμενον ἐκ τῆς ἀλγηδόνος. Ἐπὶ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ σταυροῦ ἔρρεεν αἷμα καὶ τὰ σαρκοβόρα πτηνὰ περιΐπταντο πενθίμως περὶ τὴν ἀγωνίαν ταύτην. Ὁ Ἰούδας ἠθέλησε νὰ ἐκτείνῃ τοὺς βραχίονας πρὸς τὸν Διδάσκαλον ψυχορραγοῦντα· ἐπεζήτει λέξεις ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν εὐσπλαγχνίαν του. Ἀλλ' οὔτε νὰ κινηθῇ ἠδυνήθη, οὔτε λέξιν νὰ προφέρῃ. Ἀπεπειράθη ν' ἀνεγερθῇ ἵν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ θύματός του. Ἀπέλιπεν ὅμως αὐτὸν ἡ δύναμις. Συρόμενος, ἕρπων, κυλινδούμενος, παραπαίων ἀνὰ τὸ μῆκος προχώματος, εὑρέθη ἐντὸς θαυμασίου κήπου.

Πέριξ αὐτοῦ διηνοίγοντο πάντα τοῦ ἔαρος τὰ ἄνθη. Ἀφελῆ καὶ ἁγνὰ προέβαλλον τὰ ἠράνθεμα. Τὰ στιλπνὰ χαιρέφυλλα ἔκλινον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν μύρων καὶ αἱ πασχαλέαι προέτασσον τοὺς θύρσους αὐτῶν. Τὰ δένδρα ἐξέτεινον τὴν ἠρεμίαν τῶν νεαρῶν αὐτῶν φύλλων καὶ πανταχοῦ θάλλοντες θάμνοι. Ὑπὸ τῆς σελήνης τὸ φέγγος, μυστηριώδης ἐβασίλευε σιγή. Ἡ νὺξ ἀνέπνεεν ἡσύχως ὡς νεᾶνις ὑπνώττουσα.

Ὁ Ἰούδας ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ἠρεμώτερον. Ἐθεώρησε τὴν ἀφέλειαν τῆς φύσεως, ἥτις κατεπράϋνεν αὐτόν. Ἀνήγειρε τὴν κεφαλήν. Μετὰ δειλίας παρετήρησε τὸν οὐρανόν· οὐδὲν νέφος διετάραττε τὴν διαύγειαν αὐτοῦ. Οἱ ἀστέρες ἔστιλβον· ὁ γαλαξίας διέχεε τὴν ἐρασμίαν αὐτοῦ λευκότητα. Πρὸ τῆς γαλήνης ταύτης, ὁ ἔνοχος ἐδίστασε περὶ τῆς Θεότητος τοῦ θύματός του. Ἐγερθεὶς ἐχώρησε πρὸς δενδροστοιχίαν περιοριζομένην ὑπὸ λευκῶν ῥόδων. Ἀφίκετο πρὸ λειμῶνος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐρρέμβαζον τὰ ἀγάλματα τῶν ἀρχαίων θεῶν. Ὁ Ζεὺς ἐκράτει τὸν κεραυνόν· ἡ Ἥρα ἐθώπευε τὸν ταών· ἡ Ἀθηνᾶ ἐστηρίζετο ἐπὶ λόγχης καὶ ἡ Ἀφροδίτη λυσίκομος διετήρει τὴν εὐκαμψίαν τῶν κυμάτων. Ὁ Ἰούδας ἐμειδίασε πρὸ τῶν θεοτήτων τούτων, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ φρικώδη στόνον· ἀπὸ τῶν λιθίνων παρειῶν κατελείβοντο δάκρυα.

Ὁ Ἰούδας ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐν τούτοις, ἀκουσίως διέκρινε μέγα φῶς. Ἀπεφάσισε ν' ἀνυψώσῃ τὰ βλέφαρα καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ εἶδε τὸν Ἰησοῦν. Δὲν ἦτο πλέον ἡ ὕπαρξις, τὴν ὁποίαν πρὸ μικροῦ παρετήρησεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ὁ διδάσκαλος ἦτο σοβαρὸς ὡς ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐπεδαψίλευε τὴν ἀφελῆ ἀγαθότητα αὐτοῦ εἰς τοὺς ἁπλοῦς ἀνθρώπους. Ἡ αὔρα τῆς νυκτὸς ἀνύψου τὴν ξανθὴν αὐτοῦ κόμην ὡς φαεινὸν στέφανον. Διὰ γλυκείας

καὶ εὐκρινοῦς φωνῆς ἐκάλεσε τὸν Ἰούδαν ὀνομαστί, καὶ ὁ Ἰούδας ἐψιθύρισε· « Τί με θέλεις; » Ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ εἰσέδυεν ἡ ἀνακούφισις. Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν· « Ἰούδα, ἀδελφέ μου, ἦλθον πρὸς σέ. » Καὶ ὁ Ἰούδας ἀποβάλλων τοὺς ὀργίλους διαλογισμοὺς καὶ τὰς ἀγρίας κινήσεις, ἐγονυπέτησε καὶ ἐστέναξεν· « Εἶμαι ὁ ὑπηρέτης Σου. » Ὁ Διδάσκαλος ἐνηγκαλίσθη αὐτόν· « Μόνος ἐγὼ γνωρίζω διατί με παρέδωκας, » εἶπεν· ἀλλ' ὁ Ἰούδας ἠγέρθη κραυγάζων· « Κἀγὼ γινώσκω τοῦτο! » καὶ ἡ λάμψις τοῦ λογικοῦ κατηύγαζε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

« Ναί, Διδάσκαλε, ἐξηκολούθησεν, ἐκεῖνοι οἵτινες εἰσὶν ἐν τῇ πόλει, δὲν ἐννοοῦσιν ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀποστολή μου. Ἀποστρέφουσι τὸ πρόσωπον ἀπ' ἐμοῦ, μέμφονταί μου τὴν φιλαργυρίαν· νομίζουσιν ὅτι πράγματι ἐπεθύμουν τὰ τριάκοντα ἐλεεινὰ ἀργύρια. Ἀγνοοῦσιν ὅτι εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα προωρίσθην διὰ τὴν σκληρὰν καὶ ἀναγκαίαν πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν διέπραξα. Ἔδει εἷς θνητὸς νά Σε παραδώσῃ. Ἡ ἀχαριστία καὶ ἡ ἀνανδρία ἦσαν ἀναγκαῖαι εἰς τὴν Ἀποθέωσίν Σου. Ἐὰν μὴ ὑπῆρχεν ὁ Ἰούδας, δὲν ἤθελες καθηλωθῇ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἵνα δεσπόζῃς τοῦ κόσμου. Ἡ Θεία Πρόνοια ἐπέβαλέ μοι τὴν τερατώδη ταύτην διαγωγήν, ἥτις ὑπηρέτησε τὰς Θείας βουλάς. Ἐξεπλήρωσα τὴν ἀποστολήν μου, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ὑποφέρω ἐπὶ μακρότερον χρόνον τὴν περιφρόνησιν καὶ τὰς ὕβρεις τῶν ἀνθρώπων. Ἐν τῇ ὑστάτῃ στιγμῇ, ἐπεκαλέσθης τὴν βοήθειαν τοῦ Πατρός Σου. Ἱκέτευσας αὐτὸν ν' ἀποσοβήσῃ ἀπὸ Σοῦ τὸ ποτήριον. Ἐκένωσα τὴν κάλυκα τῆς πικρίας. Θοῦ τέρμα εἰς τὸ αἶσχός μου καὶ εἰς τὴν ζωήν μου ».

Ὁ Ἰησοῦς στενάξας ἐσίγησε καὶ ὁ Ἰούδας κατενόησε τὴν σιγήν Του. « Οἴμοι, οἴμοι, ἀνέκραξεν οὗτος, διατί ἡ ἀλήθεια δὲν δύναται ν' ἀκτινοβολήσῃ ἐπὶ τοῦ κόσμου ἄνευ τῆς σκιᾶς τοῦ ψεύδους; Διατί οἱ ἄνθρωποι ἀνθίστανται εἰς τὰ νέα φῶτα καὶ καθείργονται ζηλοτύπως ἐν τῇ πάλαι σκοτίᾳ; Οἱ ἱερεῖς ἡμῶν δέν Σε ἐνόησαν· ἠθέλησαν τὸν θάνατόν Σου, ἵνα διασώσωσι τοὺς ἀρχαίους ἡμῶν νόμους. Ὁ διοικητής, ὅστις προῃσθάνετο τὴν ἀθῳότητά Σου, δὲν εἶχε τὸ θάρρος νά Σε ἀποσπάσῃ τῆς τιμωρίας. Αἱ ἀλγηδόνες Σου καὶ τὸ ἔγκλημά μου ἠδυνήθησαν νὰ διαφωτίσωσι τὰς διανοίας καὶ τὰς καρδίας τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν. Διατί; Ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου, ὀρθοῦται ὁ Κακὸς Δαίμων. Ἐρρίφθη εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, διατελεῖ ἐκεῖ δέσμιος· ἀλλ' ἀείποτε ζωηρός, ἐνθαρρύνει τοὺς ἀθλίους, οἵτινες εἰσὶ προωρισμένοι, ὡς ἐγώ, ἵνα περιάγωσιν ἀνὰ τὸν κόσμον τὸν φόνον καὶ τὸ μῖσος. Ὁποίου μυστηριώδους ἔργου ἐσμὲν οἱ δρᾶσται· καὶ ἀφοῦ εἶσθε παντοδύναμοι, διατί δὲν εἴμεθα ἀγαθοί; Μήτοι ἡ ἀρετή, ὅπως ἀκμάσῃ, ἔχει ἀνάγκην — λιπάσματος — τῆς

κακίας; Τὸ κάλλος δὲν ἤθελε διαλάμπει ἄνευ τῆς ἀσχημίας; Καὶ διατί εἶμαι ἡ ἀσχημία, ἡ κακία καὶ τὸ ψεῦδος;»

Ὁ Ἰησοῦς ἐξέτεινε τὴν χεῖρα καὶ ὁ Ἰούδας ὑπεκλίθη· «Διδάσκαλε, εἶπε στένων. Ἔσο οἰκτίρμων ἐπὶ τῇ ἀξιοθρηνήτῳ τύχῃ μου. Ἐάν ποτε οἱ ἄνθρωποι ἀρνηθῶσι τὴν ἰσχύν Σου, ἐὰν ἡ εἰκών Σου καταστῇ δι' αὐτοὺς ματαία, ὡς οἱ ἀνδριάντες τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, ἀείποτε θέλουσιν ἀναμνησθῇ τοῦ παραμυθητικοῦ Σου λόγου καὶ ἡ θεία Σου ἀνάμνησις ἔσται ἀείποτε συναφὴς τῷ ἔαρι τῆς φύσεως. Ὁπόταν ἀναθάλλῃ ἡ γῆ, ἀείποτε θέλουσι δοξάζει τὴν Ἀνάστασίν Σου, Θεὲ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγάπης· καὶ θέλει κατισχύσει παρὰ Σοὶ ἡ χάρις τῆς Μαρίας-Μαγδαληνῆς, ἥτις ἔλυσεν ἐπὶ τῶν γυμνῶν Σου ποδῶν τὴν χρυσῆν αὐτῆς κόμην. Σὺ μὲν ἔσει τὸ ἔαρ, ἐγὼ δὲ ὁ κακὸς καὶ ἐπίμονος χειμών. Προωρίσθην εἰς τὸ μῖσος τῶν γενεῶν· βλέπω τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, οἵτινες βδελύσσονταί με εἰσέτι. Δι' ἐμὲ παρασκευάζουσιν ἐργαλεῖα βασάνων, ἀνάπτουσι πυράς. Ἐπὶ τέλει, ἐπιθυμῶ νά με ἐξαφανίσῃς».

Ὁ Ἰησοῦς προσηλώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐθεώρησε πενθίμως τὸ μέλλον. «Ἀλλὰ τίς οἶδεν; ὠρύετο ὁ Ἰούδας, πιθανῶς μεγάλους προορισμοὺς ἐπιφυλάσσει ἡ μοῖρα διὰ τοὺς ἐπαράτους. Μήτοι ἐλεύσεται ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ ἁπλοῖ ἄνθρωποι θέλουσιν ἀποβάλει τὰ παραγγέλματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως; Θέλουσι χωρήσει πρὸς τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀνταρσίαν; Θέλουσιν ἀγαπήσει ἐκείνους, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπῆρξαν μισητοί; Ἐθεώρησαν ἡμᾶς ὡς ἐγκληματίας· θέλουσι χαιρετίσει ἡμᾶς ὡς προδρόμους;...»

Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπε· «Τάλαινα ψυχή, βλασφημεῖς».

Καὶ δι' ὑποκώφου φωνῆς ὁ Ἰούδας ἱκέτευσε· «Συγγνώμην, Διδάσκαλε, συγγνώμην! Ὑποτάσσομαι εἰς τὴν Θείαν Βουλήν, ἀλλὰ θέλω ἀποπερατώσει ὅ,τι ἤρχισα. Ἐπὶ τέλει, οἱ προορισμοὶ ἡμῶν πρέπει νὰ ὦσιν ἀντίθετοι μέχρις ἐσχάτων. Ἤχθης εἰς τὴν τιμωρίαν πρὸ λαοῦ ὁλοκλήρου, καὶ ἐναντίον πάσης δικαιοσύνης, οἱ δήμιοι Σ' ἐβασάνισαν. Ὀφείλω νὰ πορευθῶ εἰς τὸν θάνατον νύκτωρ, μόνος, καὶ ν' αὐτοκτονήσω ἵνα ἐπιβάλω εἰς ἐμαυτὸν δικαίαν τιμωρίαν».

Ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἀπεκρίθη.

Ὁ Ἰούδας περιπλανηθείς, ἐπί τινα χρόνον, εἰς τὸν κῆπον, εὗρε βρόχον εἰς τὴν ῥίζαν καρποφόρου δένδρου. Ἐκρεμάσθη ἀπὸ κλάδου. Ἐξέπνευσε χωρὶς νὰ ὑποφέρῃ ἐπὶ πολύ. Ἐπὶ τοῦ σώματός του ἔπιπτον τὰ λευκὰ πέταλα, ἅτινα ἐφαίνοντο οἱονεὶ σάβανα. Ὁ Ἰησοῦς ἐπλησίασε πρὸς τὸ πτῶμα καὶ ἔκλαυσεν. Ἐκ τῆς δερματίνης πήρας διεσκορπίσθησαν τὰ τριάκοντα ἀργύρια!

ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Η ΖΩΗ ΕΝ ΤΑΦΩι

ΕΛΗΛΥΘΕΝ ἡ ὥρα, ἐκήρυξεν ὁ Χριστός, «καθ' ἣν θέλουσι λατρεύει τὸν Πατέρα μου ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ».

Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀπήγγειλε τὸν λόγον τοῦτον, ὑπῆρξεν ἀληθῶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καὶ ἐπὶ τοῦ θεσπεσίου τούτου κηρύγματος ἱδρύθη τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀϊδίου θρησκείας. Ἐθεμελίωσε τὸ ἁγνὸν θρήσκευμα ἄνευ χρονολογίας, καὶ ἄνευ πατρίδος, ὅπερ θέλουσιν ἀκολουθήσει πᾶσαι αἱ ἀνεπτυγμέναι ψυχαί, μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑπῆρξεν ἡ ἀληθὴς θρησκεία τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ἀπόλυτος θρησκεία· καὶ ἐὰν ἄλλοι πλανῆται ἔχωσι κατοίκους πεπροικισμένους διὰ λογικοῦ καὶ ἠθικῆς, τὸ θρήσκευμα αὐτῶν δὲν δύναται νὰ εἶνε διάφορον τῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν προεκήρυξεν ὁ Ιησοῦς. Ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ ὑπῆρξεν ἀστραπὴ ἐν ζοφερᾷ νυκτί. Ἐδέησε περίοδος εἴκοσιν αἰώνων, ὅπως οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἀνθρωπότητος συνηθίσωσιν αὐτῇ· ἀλλ' ἡ ἀστραπὴ θέλει καταστῇ τὸ ἄπλετον τῆς ἡμέρας φῶς, καὶ ἡ ἀνθρωπότης,—ἀφοῦ διέλθῃ πάντας τοὺς κύκλους τῆς πλάνης,—θέλει ἐπανέλθει εἰς τὸ θεῖον τοῦτο κήρυγμα ὡσεὶ εἰς τὴν ἀθάνατον ἔκφρασιν τῆς τε πίστεως καὶ τῶν ἐλπίδων αὐτῆς. Ὁ Χριστὸς ἐδημιούργησε τὸν οὐρανὸν τῶν ἁγνῶν ψυχῶν,—ἔνθα εὑρίσκομεν ὅ,τι ματαίως ἐπιζητοῦμεν ἐπὶ τῆς γῆς, — τὴν τελείαν εὐγένειαν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ, — τὴν ἐντελῆ ἁγιότητα, — τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν ῥύπων τοῦ κόσμου, — τὴν ἐλευθερίαν ἐπὶ τέλει, τὴν ὁποίαν ἡ πραγματικὴ κοινωνία ἀποκλείει ὥς τι ἀδύνατον, καὶ ἥτις δὲν ἔχει πᾶσαν αὐτῆς τὴν πλήρωσιν ἢ ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τοῦ πνεύματος. Ὁ Μέγας διδάσκαλος ἐκείνων, οἵτινες καταφεύγουσιν εἰς τὸν παράδεισον τοῦτον, εἶνε ὁ Ἰησοῦς. Ὁ Χριστὸς πρῶτος ἐκήρυξε τὴν βασιλείαν τοῦ πνεύματος· πρῶτος εἶπε διὰ τῶν πράξεών του: «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Ἡ θεμελίωσις τῆς θρησκείας ἐστὶ τὸ ἔργον Του.

« Οὕτω, ὁ χριστιανισμὸς κατέστη συνώνυμος τῇ θρησκείᾳ». Πᾶν ὅ,τι θέλουσιν ἐπιχειρήσει ἐκτὸς τῆς μεγάλης χριστιανικῆς παραδόσεως, ἔσται ἄγονον. Ὁ Ἰησοῦς ἐθεμελίωσε τὴν θρησκείαν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, ὡς ὁ Σωκράτης τὴν φιλοσοφίαν, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης τὴν ἐπιστήμην. Ἀπὸ τοῦ Σωκράτους καὶ

ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη μεγίστας ἐποιήσαντο προόδους· ἀλλὰ τὸ πᾶν ἱδρύθη ἐπὶ τῶν θεμελίων, τὰ ὁποῖα οὗτοι ἔθεντο. Οὕτω, πρὸ τοῦ Χριστοῦ τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα πολλὰς διῆλθεν ἐπαναστάσεις· ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ μεγίστας ἐποιήσατο κατακτήσεις· ἐν τούτοις, δὲν ἐξῆλθον οὔτε θέλουσιν ἐξέλθει τῆς οὐσιώδους θεωρίας, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ὁ Ἰησοῦς· ὁ Χριστὸς ἐπαγίωσεν ἐσαεὶ τὴν ἰδέαν τῆς ἁγνῆς θρησκείας.

Ἀναπαύσου νῦν ἐν τῇ δόξῃ Σου, ἔξοχε μύστα. Τὸ ἔργον σου ἐπερατώθη· ἡ Θεότης Σου ἐγκαθιδρύθη. Ἐσαεὶ ἄφθαρτος θέλεις ἐπισκοπεῖ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς θείας εἰρήνης τὰ ἀτελεύτητα τῶν ἔργων Σου ἀποτελέσματα. Ἀντὶ ἀλγηδόνων ὀλίγων ὡρῶν, αἵτινες δὲν ἔθιξαν τὸ παράπαν τὴν Μεγάλην Ψυχήν Σου, κατέστης Ἀθάνατος. Ἐπὶ μυριάδας ἐτῶν, ἀπὸ Σοῦ θέλει ἐξαρτᾶσθαι ὁ κόσμος! Σημαία τῶν ἀντιφάσεων ἡμῶν, Σὺ ἔσει τὸ σύμβολον, περὶ τὸ ὁποῖον θέλει συγκροτηθῇ ἡ ζωηροτέρα μάχη. Μυριάκις ζῶν, μυριάκις προσφιλέστερος ἀπὸ τοῦ θανάτου Σου, ἢ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς διαβάσεώς Σου ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, θέλεις καταστῇ ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς ἀνθρωπότητος, ὥστε ἡ ἀπόσπασις τοῦ ὀνόματός σου ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἤθελε διασείσει τοῦτον ἐκ θεμελίων. Μεταξὺ Σοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ οὐδεμία ὑπάρχει πλέον διάκρισις. Νικητὰ τοῦ θανάτου, δέσποζε τοῦ βασιλείου, ὅπου θέλουσιν ἀκολουθήσει Σοι, διὰ τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν ἐχάραξας, αἰῶνες λατρευτῶν.

ΕΠΙ ΤΗι ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΟΙΣ

ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΩι

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗ

ΙΔΡΥΤΟΥ ΤΟΥ ΒΑΘΡΟΥ

ΤΩι

ΘΕΟΔΩΡΩι ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗι

Η ΕΥΓΝΩΜΟΝΟΥΣΑ ΠΑΤΡΙΣ

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ Πάτρης.

ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΑ τῆς Ἑλληνικῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, ἐγέρθητι ἐκ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἀθανασίας, ἵνα θεωρήσῃς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ἐρχόμενον πανδημεὶ ν' ἀποτίσῃ φόρον ἀϊδίου εὐγνωμοσύνης πρὸ τοῦ ΜΝΗΜΕΙΟΥ τούτου, ὅπερ ἡ ΠΑΤΡΙΣ ἀνεγείρει πρὸς τιμὴν τῆς Ἐνδόξου Μνήμης ΣΟΥ. Θέλεις ἰδῇ κυματίζουσαν, περὶ τὸ ΜΝΗΜΕΙΟΝ τοῦτο, τὴν ἐθνικὴν σημαίαν, — τὸ λάβαρον τοῦ ΣΤΑΥΡΟΥ, — σύμβολον ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ καὶ ΝΙΚΗΣ, καὶ ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς ὁποίας τὸν ἄριστον ἀγῶνα περὶ ΠΑΤΡΗΣ ἀγωνισάμενος μετὰ τῶν ἐθελοντῶν τοῦ Βαλτετσίου, τῆς Γράνας, τῶν Δερβενακίων, ἔθου τὰ θεμέλια τῆς Πολιτικῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.

Πάντες οἱ ὑπὲρ ΠΑΤΡΙΔΟΣ πεσόντες ἀφυπνίζονται νῦν ἐκ τοῦ αἰωνίου ὕπνου τῆς Ἀθανασίας, ἐκ τοῦ Ἀθανάτου Κόσμου τῆς Μεγάλης καὶ Ἐνδόξου Ἐποχῆς τοῦ 1821, ἵνα μετάσχωσι τῶν τιμῶν, τὰς ὁποίας ἀπονέμει τὸ Ἔθνος τῷ δοξάσαντι τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα, ἐν τῷ πεδίῳ τῶν μαχῶν, τῆς τιμῆς, τοῦ καθήκοντος, τῆς θυσίας, πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

ΔΟΞΑ καὶ ΤΙΜΗ τοῖς Γενναίοις τοῦ Ἔθνους Προμάχοις! ΤΙΜΗ καὶ ΠΑΤΡΙΣ, τοιαύτη ἐστὶν ἡ σημασία τῆς Πανελληνίου ταύτης τελετῆς. Οἱ Λαοὶ τιμῶντες τοὺς ἐργάτας καὶ δημιουργοὺς τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀναγεννήσεως, ἀναρριπίζουσιν ἐν ταῖς καρδίαις τῆς Νέας Γενεᾶς αἰσθήματα ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, ἐμπνέουσιν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Ἔθνους ὑψηλὰ καὶ γενναῖα φρονήματα καὶ τοὺς εὐγενεστέρους προκαλοῦσι παλμοὺς ἀγάπης πρὸς τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ.

Κλίνωμεν εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ ΜΝΗΜΕΙΟΥ τούτου, ὅπερ ἐκπροσωπεῖ τὴν ἰδέαν τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ. Ἐὰν οἱ Μεγάλοι Ἄνδρες εἶνε σύμβολα καὶ ὅροι, ἐν οἷς συγκεφαλαιοῦνται αἱ τύχαι καὶ αἱ περιπέτειαι, τὰ πάθη καὶ τὰ αἰσθήματα, αἱ φιλοδοξίαι καὶ οἱ πόθοι, οἱ ὄνειροι καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν Λαῶν, ἡ ΤΙΜΗ ἣν ἀπονέμομεν τοῖς Γενναίοις τοῦ Ἔθνους Προμάχοις, εἶνε ἡ ἀποθέωσις αὐτῆς τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Προσέλθετε, γονεῖς, ἵν' ἀρυσθῆτε ὑψηλὰ καὶ γενναῖα διδάγματα φιλοπατρίας καὶ αὐταπαρνήσεως καὶ ἐκπαιδεύσητε τὴν Ἑλληνικὴν Νεότητα, διὰ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ μεγάλων πολιτικῶν ἀρετῶν, αἵτινες δημιουργοῦσι τὰ Ἔθνη καὶ κρατύνουσι τοὺς Ἐλευθέρους Λαούς, διότι εἰς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις ζῇ ἡ ψυχὴ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Καὶ εἶνε ΙΕΡΟΣ ὁ περὶ ΠΑΤΡΗΣ ἀγών, διότι ΠΑΤΡΙΣ δὲν εἶνε μόνον τὸ ἐλάχιστον μέρος τῆς γῆς, ἔνθα εἶδέ τις τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ ΠΑΤΡΙΣ εἶνε ἡ μεγαλειτέρα ἠθικὴ προσωποποίησις, ἥτις διέλαμψεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Χῶραι, Κράτη, Πολιτισμοὶ μὴ ἐκπροσωποῦντες τὸ ἰδεῶδες τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, ἤκμασαν ἐπί τινα χρόνον καὶ εἶτα ἐξέλιπον ἐν τῇ λήθῃ τῶν χρόνων! Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, μαχομένη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ δικαίου, ἀγωνιζομένη ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πολίτου, ἐδόξασε τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ τοιούτους πολιτισμοὺς ἐσαεὶ ἡ ἱστορία ἀναγράφει τὰς ΑΘΗΝΑΣ καὶ τὴν ΡΩΜΗΝ. Ἡ δ' ἀγνωμοσύνη τῶν Λαῶν δὲν ἐξαλείφει ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως τὴν ἀνάμνησιν τῶν παρασχεθεισῶν εἰς τὰ ἔθνη ὑπηρεσιῶν.

Οὕτως, ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξε διὰ πάντας τοὺς Λαοὺς τῆς Εὐρώπης ὁδηγός,

μύστης καὶ μάρτυς. Ἐκ τοῦ αἵματος, ἐκ τῶν θυσιῶν, ἐκ τῶν δουλειῶν τῆς Ἑλλάδος προῆλθεν ἡ δόξα, ἡ χειραφέτησις, ἡ ἐλευθερία τῶν ἄλλων λαῶν. Ἡ ΙΕΡΑ τῆς Ἑλλάδος γῆ, βαπτισθεῖσα εἰς τὸ γόνιμον αἷμα τῶν Μαρτύρων τοῦ 1821, ἐδημιούργησε τὸ νῦν καθεστώς, ὅπερ ὑπῆρξε τὸ ἰδεῶδες, ὁ ὄνειρος τῆς Ἀθανάτου αὐτῶν ψυχῆς. «Ὅπου ΕΛΛΑΣ, ἐκεῖ καὶ ΠΑΤΡΙΣ», ἦτο τὸ ΠΙΣΤΕΥΩ, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ ὕστατος παλμὸς τῶν Ἡρώων τοῦ 1821.

Οὐδὲν μέγιστον, ὕψιστον, αἰώνιον ἐν τῷ κόσμῳ, ἢ τὸ ΚΑΘΗΚΟΝ. Ὑπερθεν τοῦ ἡρωϊσμοῦ, τοῦ θριάμβου, τῆς νίκης, ὕπερθεν καὶ αὐτῆς τῆς ΔΟΞΗΣ, κεῖται ἡ θυσία. Καὶ οὕτως ἀλκίφρονες ἔπιπτον ὑπὲρ ΠΑΤΡΙΔΟΣ οἱ πρωταθληταὶ τοῦ ΙΕΡΟΥ ἡμῶν ΑΓΩΝΟΣ, ᾄδοντες τοὺς ὕμνους τοῦ μάρτυρος ΡΗΓΑ:

Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
Παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιὰ καὶ φυλακή.

ΔΟΞΑ καὶ ΤΙΜΗ τοῖς ἐργάταις καὶ δημιουργοῖς τῆς ΑΘΑΝΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΔΟΣ! ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΤΩ ΕΛΕΥΘΕΡΩΤΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΘΕΟΔΩΡΩ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ! Ἐὰν τὸ Ἔθνος εἶνε ἀπὸ κοινοῦ κληρονομία ἱερῶν ἀναμνήσεων, πόθων καὶ ἐλπίδων, εἶνε ὁμοῦ ἡ διηνεκὴς θέλησις πρὸς κραταίωσιν τῆς ἀδιαιρέτου ταύτης κληρονομίας. Ἀπὸ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἰδεώδους ἀπορρέουσα ἡ ἰδέα τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ ἐστὶν ὁ τελικὸς σκοπὸς μακρῶν ἀγώνων, θυσιῶν καὶ ἀφοσιώσεων, ἐξ ὧν προῆλθεν ἡ πολιτικὴ ἡμῶν ὕπαρξις, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ Μεγάλη Γενεὰ τοῦ 1821. Τὸ ἡρωϊκὸν παρελθὸν τῶν Μεγάλων καὶ ἐνδόξων Ἀνδρῶν τοῦ 1821 εἶνε τὸ κοινωνικόν, τὸ πολιτικὸν καὶ ἐθνικὸν κεφάλαιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἑδράζεται ἡ ΠΑΤΡΙΣ, τὴν ὁποίαν ἑκάστη γενεὰ ΙΕΡΟΝ ἔχει ΚΑΘΗΚΟΝ νὰ ὑπερασπίζῃ διὰ τοῦ ξίφους.

Θερμὰς πρὸς τὸν ΥΨΙΣΤΟΝ ἀπευθύνω εὐχάς, ἵνα περὶ τὸν ἀνδριάντα τοῦτον τοῦ Γενναίου τῆς Πατρίδος Προμάχου ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, περιιπτάμενον ΤΟ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΠΝΕΥΜΑ τοῦ Μεγάλου Ἀνδρὸς τοῦ 1821, ἐμπνέῃ φιλοπατρίας αἰσθήματα πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς Πατρίδος καὶ διέπῃ ἐσαεὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ βουλεύματα, τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰ ἔργα τοῦ ΛΑΟΥ τῆς Ἑλλάδος ὑπὲρ τῆς ΤΙΜΗΣ, τῆς ΔΟΞΗΣ καὶ τοῦ ΜΕΓΑΛΕΙΟΥ τῆς Ἑλληνικῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ!

Ὦ ἱερὰ Ἑλληνικὴ γῆ, ἐξαγιασθεῖσα διὰ τοῦ αἵματος τῶν Ἡρώων τοῦ

1821, — χώρα φωτός, ἀληθείας, δικαιοσύνης, ἐλευθερίας, Ἀπόστολε τῶν ὑψηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων ἰδεῶν, ὑπέρμαχε τοῦ δικαίου, σώτειρα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς Ἀσιανῆς βαρβαρότητος, δέξαι εἰς τοὺς κόλπους ΣΟΥ τὸ ΜΝΗΜΕΙΟΝ τοῦτο, ὅπερ διὰ Πανελληνίου ἐράνου ἡ ΠΑΤΡΙΣ ἀνεγείρει πρὸς ΔΟΞΑΝ καὶ ΤΙΜΗΝ τῆς Ἀθανάτου Μνήμης τοῦ Γενναίου Προμάχου τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ!

ΖΗΤΩ Η ΠΑΤΡΙΣ!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ ἱδρυτὴς τοῦ βάθρου τοῦ Ἀνδριάντος ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ μὴ προσκληθεὶς (!) ὡς ἔδει ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων εἰς τὴν τελετὴν τῶν Ἀποκαλυπτηρίων, ἀπηύθυνεν ἐκ Κερκύρας πρὸς τὸν ΒΑΣΙΛΕΑ τὸ ἑπόμενον ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ:

Α. ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΝ Α΄

ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΥ,

Ἐπὶ τῇ Σεπτῇ ΣΟΥ Ἑορτῇ, τὴν ὁποίαν ἄγει σήμερον ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς καὶ πανηγυρίζει ἐν Ναυπλίῳ, κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, τὰ Ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ νικηφόρου στρατηλάτου τοῦ 1821 ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, θερμὰς πρὸς ΤΟΝ ΥΨΙΣΤΟΝ ἀναπέμπω εὐχάς, ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας ΣΟΥ καὶ ἁπάσης τῆς Βασιλικῆς Οἰκογενείας ἐπ' ἀγαθῷ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Ἐὰν ἐν ΜΑΡΑΘΩΝΙ καὶ ἐν ΣΑΛΑΜΙΝΙ διεσώθη ἡ ἀνθρωπότης ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ τῆς Ἀσιανῆς βαρβαρότητος, καὶ ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος κατέστη ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁ ἥρως ΤΩΝ ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΩΝ, ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ἔθετο τὰ θεμέλια τῆς Πολιτικῆς Ἀναγεννήσεως τῆς ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Τοὺς Γενναίους τοῦ Ἔθνους Προμάχους τιμῶντες, τιμῶμεν αὐτὴν

τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ. Ἡ δὲ ΤΙΜΗ ἣν ἀπονέμομεν ΑΥΤΟΙΣ εἶνε ἡ Ἀποθέωσις Αὐτῆς τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

ΚΑΘΗΚΟΝ ΙΕΡΟΝ ἐπιτελῶν πρὸς ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ, τῆς ὁποίας τὸ ἰδεῶδες ἐκπροσωπεῖ ὁ ἀνδριὰς ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, Πανελληνίῳ ἐράνῳ ἐκπονηθείς, ἵδρυσα ἐν Ναυπλίῳ τὸ βάθρον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου Ἀνδρός, τῆς Μεγάλης καὶ ἡρωϊκῆς ἐποχῆς τοῦ 1821, ὡς αἰώνιον μνημεῖον ΔΟΞΗΣ καὶ ΤΙΜΗΣ, δικαίως ὀφειλομένης πρὸς πάντας τοὺς ἐργάτας καὶ δημιουργοὺς τῆς Πολιτικῆς Ἀναγεννήσεως τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Εὔχομαι ἀπὸ καρδίας, ἵνα ὁ μέλλων χρόνος ἀναδείξῃ καὶ ἄλλους μιμητὰς τοῦ ἐμοῦ παραδείγματος, καὶ ἡ ἀκτινοβόλος τοῦ 1821 αἴγλη, καταυγάζουσα τὸν ἀνδριάντα Τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, μαρμαίρῃ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀνδριάντων ΤΩΝ ΓΕΝΝΑΙΩΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΠΡΟΜΑΧΩΝ.

Τῆς διττῆς ταύτης καὶ Πανελληνίου σήμερον Ἑορτῆς καρδίᾳ καὶ πνεύματι, γηθοσύνως μετέχων καὶ φόρον βαθυτάτου μὲν σεβασμοῦ πρὸς Τὸν Ἀνώτατον Ἄρχοντα καὶ Ἀντιπρόσωπον τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ ἀποτίνων, Ἐθνικῆς δ' εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν Ἀθάνατον Μνήμην ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, θερμῶς ΤΟΝ ΥΨΙΣΤΟΝ ἱκετεύω ὑπὲρ ΤΗΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΔΟΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος

Εὐπειθέστατος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

ΕΦΕΤΗΣ

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ ΚΓ^{η} Ἀπριλίου 1901.

Α. Β. ΥΨΗΛΟΤΗΤΑ ΤΟΝ ΔΙΑΔΟΧΟΝ

ΠΡΟΕΔΡΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΥΨΗΛΟΤΑΤΕ,

ΕΛΑΧΙΣΤΟΝ φόρον Ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἀποτίνων καὶ εὐλαβῶς κλίνων γόνυ, πρὸ τῆς Ἀθανάτου Μνήμης τοῦ Μεγάλου Στρατηλάτου, τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος, ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, λαμβάνω τὴν Ὑψηλὴν Τιμὴν νὰ ἀνακοινώσω τῇ Ὑμετέρᾳ Β. Ὑψηλότητι, ὅτι ἀνεδεξάμην τὴν ἀναστήλωσιν ἐν Ναυπλίῳ τοῦ ἀνδριάντος, τοῦ Ἐνδόξου τούτου τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ Προμάχου, εἰς ἀΐδιον μνήμην τῶν μεταγενεστέρων γενεῶν.

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1898.

Εὐπειθέστατος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

ΕΦΕΤΗΣ ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑι

ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΥΝΤΑΧΘΕΝ

ΜΕΤΑΞΥ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗ

ΙΔΡΥΤΟΥ ΤΟΥ ΒΑΘΡΟΥ

ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΑΝΤΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΚΑΙ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΑΛΔΟΥΠΗ

ΕΡΓΟΛΑΒΟΥ

Ἐν Ἀθήναις, σήμερον τῇ εἰκοστῇ πέμπτῃ Νοεμβρίου, τοῦ ἔτους 1899, ὁ Κος Νικόλαος Γ. Κωτσάκης, Ἐφέτης ἐν Κερκύρᾳ, διατρίβων ἕνεκα ὑποθέσεων αὐτοῦ ἐνταῦθα, καὶ ὁ Κος Ἰωάννης Χαλδούπης, μαρμαρογλύπτης, κατοικῶν ἐνταῦθα, συνεφώνησαν τὰ ἑπόμενα :

Ὁ Κος Νικόλαος Γ. Κωτσάκης, ἀναδεξάμενος δαπάνῃ αὐτοῦ τὴν κατασκευὴν τοῦ βάθρου τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἑλλάδος Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ἀνέθετο τὴν ἐργασίαν ταύτην τῷ Κῳ Ἰωάννῃ Χαλδούπῃ, ὑπὸ τοὺς ἑξῆς ὅρους:

Ὑποχρεώσεις τοῦ Κου Ἰωάννου Χαλδούπη.

1) Ὁ Κος Ἰωάννης Χαλδούπης ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κατασκευάσῃ καὶ τοποθετήσῃ ἐν Ναυπλίῳ, καὶ δὴ ἐν τῇ θέσει τῇ ὁρισθείσῃ ὑπὸ τῆς Α. Β.Ὑψηλότητος τοῦ Διαδόχου, Προέδρου τῆς ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἀνδριάντος Ἐπιτροπῆς, τὸ ἐν λόγῳ βάθρον, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγκριθέντος σχεδίου, ἐκπονηθέντος ἐν Παρισίοις, ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ τοῦ Κου Ν. Γ. Κωτσάκη, ἐν τῷ αὐτόθι καλλιτεχνικῷ ἐργοστασίῳ τῶν ἀδελφῶν Τιεβὼ (THIÉBAUT FRÈRES, SOCIÉTÉ ANONYME DE FONDERIE ARTISTIQUE, MAISON FONDÉE EN 1789, 32, RUE GUERSANT, PARIS), συμφώνως καὶ ἐπακριβῶς πρὸς τὰς διαστάσεις τὰς σημειωθείσας ἐν τῷ σχεδίῳ τούτῳ, ὑπὸ τοῦ Κου Ἀναστασίου Θεοφιλᾶ, Διευθυντοῦ τοῦ ἐνταῦθα Πολυτεχνείου καὶ μέλους τῆς ὡς εἴρηται Ἐπιτροπῆς· (ἀντίγραφον τοῦ ὡς εἴρηται σχεδίου, ὑπογεγραμμένον παρ᾿ ἀμφοτέρων, κατέχει ἑκάτερος τούτων).

2) Τὴν ἀνάσκαφὴν τῶν θεμελίων, μέχρι βάθους μέτρων δύο καὶ τεσσαράκοντα ἑκατοστῶν, ἀριθ. 2.40 καὶ τὴν θεμελίωσιν ἐπὶ ὁμαλῆς καθ᾿ ὅλας τὰς πλευρὰς ἐπιφανείας, διὰ χαλικοκονίας (béton), ἀντὶ δραχμῶν δεκακισχιλίων (ἀριθ. 10,000).

3) Τὴν κατασκευὴν τοῦ βάθρου θέλει ἐκπονήσει ἐκ φαιοῦ μαρμάρου, Πεντελικοῦ (Λατομείου Κοκκιναρᾶ) καὶ δὴ ἐπακριβῶς πρὸς τὰς διαστάσεις τοῦ ὡς εἴρηται σχεδίου, δι᾿ ἐντελεστάτης τριβῆς τῶν ἐπιφανειῶν τῶν μαρμάρων, ἅτινα δέον νὰ ὦσιν ὅσον οἷόν τε ὁμοιόχροα καὶ ἀποκλίνοντα εἰς βαθὺ φαιόν.

4) Τὰ ἀποτελοῦντα τὸ σύνολον τοῦ βάθρου τεμάχια τῶν μαρμάρων θέλουσιν ἔχει τὰς ἐν τῷ εἰρημένῳ σχεδίῳ ἀναγραφομένας διαστάσεις μήκους καὶ ὕψους.

5) Ὀφείλει νὰ συνδέσῃ μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας καὶ στερεότητος τὰ τμήματα τῶν μαρμάρων, διὰ διχαγκίστρων σιδηρῶν, προσκολλῶν καὶ προσαρμόζων ταῦτα διὰ ρευστοῦ θείου.

6) Ὀφείλει νὰ μετακομίσῃ τὰ τεμάχια τῶν κατειργασμένων μαρμάρων, ἀκέραια καὶ ἀλώβητα, ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐργοστασίου του εἰς τὸν Σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Πελοποννήσου, καὶ ἐκ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου Ναυπλίου, δι᾿ ἐμπείρων ἐργατῶν, μεταφέρῃ ταῦτα ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἀνδριάντος, προνοῶν, ὅπως κατά τε τὴν φόρτωσιν, τὴν ἐκφόρτωσιν καὶ τὴν μεταφορὰν τούτων μὴ ἐπέλθῃ ἡ ἐλαχίστη κἂν ζημία ἐκ τῆς μεταφορᾶς, ἐκ θλάσεως τῶν μαρμάρων, καὶ ἰδίᾳ τῶν κόψεων αὐτῶν, καὶ εὐθυνόμενος διὰ πᾶσαν οἱανδήποτε ζημίαν ἢ βλάβην τῶν μαρμάρων.

7) Ὀφείλει νὰ κατασκευάσῃ πρὸς τοποθέτησιν τοῦ βάθρου ἰκρίωμα ἰσχυρὸν καὶ περιφράξῃ διὰ σανίδων τὴν περιοχὴν τοῦ ἀνδριάντος, περικαλύψῃ δὲ ταύτην ἐπιμελῶς, μέχρι τῆς ἡμέρας τῶν Ἀποκαλυπτηρίων.

8) Ὑποχρεοῦται νὰ μεταφέρῃ ἐκ τοῦ Ὁπλοστασίου, τὸν ἐν κιβωτίοις ἐναποτεθειμένον ἐξ ὀρειχάλκου ἀνδριάντα, τοποθετήσῃ τοῦτον ἐπὶ τοῦ βάθρου καὶ συνδέσῃ τὰ ὀρειχάλκινα μέρη αὐτοῦ, δι᾽ εἰδικῶν καὶ ἐμπείρων τεχνιτῶν ἐξιδιασμένης πείρας καὶ ἱκανότητος.

9) Ὑποχρεοῦται ἐπίσης ἀπὸ σήμερον νὰ προμηθευθῇ τἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο μάρμαρα, κατεργαζόμενος διαδοχικῶς ταῦτα, ὅπως ἔχῃ ἕτοιμα καὶ μεταφέρῃ εἰς Ναύπλιον, μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1900.

10) Ὑποχρεοῦται ν᾽ ἀναθέσῃ τὴν τοποθέτησιν τοῦ βάθρου εἰς διακεκριμένους καὶ ἐμπείρους τεχνίτας, ὅπως ἡ προσαρμογὴ τῶν τμημάτων τῶν μαρμάρων γένηται ἐντελεστάτη καὶ μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας.

11) Ἐπειδὴ ἡ Πανελλήνιος τελετὴ τῶν Ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος γενήσεται κατὰ τὴν 23ην Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1900, καὶ δὴ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ὀνόματος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄, ἡ ὁρισθεῖσα προθεσμία, ἐντὸς τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1900, πρὸς ἵδρυσιν τοῦ ἀνδριάντος ἐπ᾽ οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ παραταθῇ, ὑποχρεουμένου τοῦ κ. Ἰωάννου Χαλδούπη, διὰ πᾶσαν ἡμέραν ὑπερημερίας, εἰς τὴν ἀπότισιν ποινικῆς ῥήτρας, ἐκ δραχμῶν πεντήκοντα καθ᾽ ἑκάστην, ἃς θέλει παρακρατήσει ὁ Κος Νικόλαος Γ. Κωτσάκης ἐκ τοῦ συμφωνηθέντος τιμήματος τῶν δραχμῶν δεκακισχιλίων.

12) Ὀφείλει ὁ Κος Ἰωάννης Χαλδούπης νὰ χαράξῃ μετὰ καλλιτεχνικῆς ἀκριβείας, ἐπὶ τῶν δύο προσόψεων τοῦ βάθρου, ἑλληνικοῖς γράμμασι κλασσικοῦ ῥυθμοῦ, τὰς ἐπιγραφὰς ἃς θέλει παραδώσει αὐτῷ ὁ Κος Κωτσάκης, πρὸς τὸν ὁποῖον ὀφείλει νὰ παραδώσῃ, μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ βάθρου, καὶ τὸ σχέδιον τοῦ εἰρημένου βάθρου.

Ὑποχρεώσεις τοῦ Κου Νικολάου Γ. Κωτσάκη.

1) Ὁ Κος Νικόλαος Γ. Κωτσάκης ἀναδέχεται τὴν δαπάνην τῆς μεταφορᾶς τῶν τεμαχίων τῶν μαρμάρων ἐκ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν - Πελοποννήσου εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Ναυπλίου.

2) Ἡ καταβολὴ τοῦ συμφωνηθέντος τιμήματος τῶν δεκακισχιλίων δραχμῶν (ἀριθ. 10,000) γενήσεται εἰς τρεῖς ἴσας δόσεις. Ἡ πρώτη τῶν δόσεων, μετὰ τὴν πλήρη μεταφορὰν τῶν μαρμάρων ἐκ τοῦ Λατομείου Κοκκιναρᾶ, εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐργοστάσιον τοῦ κ. Ἰω. Χαλδούπη, ἡ δευτέρα μετὰ τὴν ἐμπρόθεσμον εἰς Ναύπλιον μεταφορὰν τῶν μαρμάρων κατειργασμένων τελείως, καὶ ἡ τρίτη μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ὅλου ἀνδριάντος.

Πρὸς πίστωσιν τῶν ἀνωτέρω συνετάχθη εἰς διπλοῦν τὸ συμφωνητικὸν τοῦτο ἔγγραφον καὶ ἔλαβεν ἕκαστος τῶν συμβαλλομένων ἕν, παρ᾽ ἀμφοτέρων ὑπογεγραμμένον, συνεφωνήθη δὲ ὅπως τοῦτο ἐπέχῃ τόπον ἐπισήμου συμβολαίου.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΛΔΟΥΠΗΣ

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 28ῃ Ἀπριλίου 1900.

Κον ΝΙΚΟΛΑΟΝ ΚΩΤΣΑΚΗΝ, Ἐφέτην

Κέρκυραν.

Ἐπὶ ὑμετέρᾳ εὐγενεῖ πράξει, τῆς ἀνιδρύσεως ἰδίᾳ ὑμῶν δαπάνῃ μεγαλοπρεποῦς βάθρου τοῦ ἀνδριάντος Στρατάρχου ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, συγχαίρομεν ὑμῖν ἐγκαρδίως.

Γεώργιος Εὐλάμπιος, Θεόδωρος Χαρμανδᾶς Δικηγόρος, Σπυρίδων Γιαννόπουλος Δικηγόρος, Ἰωάννης Παπαδάκης Δικηγόρος, Δημήτριος Οἰκονόμου Δικηγόρος, Ἀδαμάντιος Γεωργίου Κόνδης Δικηγόρος, Σταμάτιος Ὀλύμπιος Δικηγόρος, Χρῆστος Ἀναγνωστόπουλος Ἔμπορος, Χρῆστος Φικιώτης, Κυριάκος Κυριαζόπουλος, Ἀριστείδης Κρήτης Καθηγητής, Γεώργιος Μερκούρης, Χρῆστος Δημόπουλος, Σπυρίδων Δημητριάδης, Γεώργιος Παπανικολάου, Εὐάγγελος Ντάνος, Νικόλαος Χαρμανδᾶς, Παναγ. Γεωργιτσόπουλος, Σπυρίδων Πιλαφιτζῆς, Βασίλειος Καρυάτης Δικηγόρος, Ἀντώνιος Σγοῦρος, Ν. Θεοδωρόπουλος, Κ. Τριανταφύλλου Τόμπρος, Καμαρινὸς Μωριάτης, Θ. Ἀντωνιάδης, Α. Κοντολέων Δικηγόρος, Ἀδὰμ Μπεκοῦνδος, Χρ. Τυπάλδος Δικηγόρος, Μιλτιάδης Μελισσηνὸς Δικηγόρος, Γ. Μουντζουρίδης Δικηγόρος, Γ. Λύγδας Δικηγόρος, Νέστωρ Παβέλλας, Σπυρίδων Ἀγγελίδης, Ἰωάννης Δημητρακόπουλος, Ν. Ἐμμανουήλ, Ν. Διγενής, Ν. Γαρδικιώτης, Ν. Σταυρόπουλος, Δ. Δημόπουλος, Δ. Δημητρακόπουλος, Δ. Δρόσης Μηχανικός, Β. Σμυρναῖος, Α. Χορταρίδης, Νενούτης, Ὀδ. Πρωτόπουλος, Κ. Δ. Μητρομάρας, Σπυρίδων Στούλιας, Δ. Εὐθυμιόπουλος, Ἠλ. Κομήνης, Ἰω. Ζωγράφος, Δ. Οἰκονομίδης, Κ. Μελισσηνός, Βασ. Καβαλλάρης, Δ. Παπασπύρου, Ἰωάννης Μποζίγης, Σ. Σαμέλδος, Γ. Παπακυριάκου, Γ. Γκούστας, Γ. Ζωγραφόπουλος, Προεστόπουλος, Εὐάγγελος Πατσακόπουλος, Γ. Εὐσταθόπουλος, Π. Προεστόπουλος, Ἰων. Οἰκονόμου, Ἀλέξ. Παδέλας, Ἰω. Σακελλαρόπουλος, Φίλιππος Φραντζελᾶς, Γ. Οἰκονόμου, Εὐάγγελος Ἀναγνωστόπουλος, Κ. Παπανικολάου, Ν. Ντιβάρης, Π. Ἠλίας, Ν. Πατσόπουλος, Π. Μεταξόπουλος, Ν. Γεωργιλᾶς Ὑπολοχαγός, Σωφρόνιος Σωφρόνης, Ἰω. Τρίκας, Π. Ζωγραφίδης, Σπυρίδων Κόνδης, Θ. Ἀγγελίδης, Πολυζώης Κωνσταντάκης, Γαληνὸς Ἰατρός, Χρῆστος Κουτοῦζος, Δ. Ἠλίας, Ἐμ. Πατρίδης, Ἐμ. Νερυδάκης, Ν. Μουζακιώτης, Θ. Μαρούδης, Ν. Κοντός, Δ. Μαλιμπαρίκ, Μᾶρκος Μαρκόπουλος, Χρ. Ἐμμανουήλ, Ἰω. Κτενᾶς, Στ. Ἠλιόπουλος, Ἰωάννης Πουλάκος, Ἀν. Πανόπουλος, Δημοσθένης Νικολόπουλος. Μ. Σακκᾶς, Μιχ. Φρουδάκης, Ἰωάννης Μαντᾶς, Κ. Ἀποστολόπουλος, Κ. Σμυρλῆς, Ι. Παπαδόπουλος, Δ. Θαλασσινός, Δ. Μητρομάρας, Κ. Νικολόπουλος, Π. Πολυμενάκος, Ν. Ἀδρακτᾶς, Δ. Παναγιώτου, Ν. Σεμιδαλᾶς, Ἰωάννης Κωνσταντόπουλος, Ἀναστάσιος Πλατύς, Σακελλαρίου Ταγματάρχης, Πολ. Φραγκοπαναγῆς, Ἀριστ. Κωστόπουλος, Δ. Παπου-

λέσης, Ν. Κωστόπουλος, Π. Κωστόπουλος, Π. Κονδύλης, Γρ. Ξηρογιάννης, Ν. Ρουκουνιώτης, Θ. Κόκκινος, Δ. Κυριάκου, Γ. Θερμογιάννης, Εὐάγγελος Λυσίκατος, Χρ. Κοντογιάννης, Εὐάγγελος Τριανταφύλλου, Ν. Θ. Μπουλοῦκος, Γ. Βουλγαρέλης, Β. Μπακόπουλος, Β. Χρονᾶς.

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 1η Μαΐου 1900.

Κους Κους Γ. Εὐλάμπιον,—Σ. Γιαννόπουλον Δικηγόρον,—συμπολίτας Ναυπλιεῖς,—

Ναύπλιον.

Ἱερὸν φιλοπατρίας καθῆκον ἐπιτελῶν καὶ φόρον ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἀποτίνων τῇ Ἐνδόξῳ Μνήμῃ τοῦ Ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ,ἵδρυσα τὸ βάθρον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου Ἀνδρὸς τοῦ 1821.

Πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς Πατρίδος, τῆς ὁποίας τὴν ἰδέαν ἐκπροσωπεῖ ὁ ἀνδριὰς οὗτος, Πανελληνίῳ ἐράνῳ ἐγερθείς, οὐδεμιᾶς διαιρέσεως ἢ διχονοίας χωρούσης, θερμὰς εὐχαριστίας δι᾿ ὑμῶν δημοσίᾳ ἐκφράζω, ἐπὶ συγχαρητηρίοις προσρήσεσι, πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς συμπολίτας ἡμῶν καὶ ἐγκαρδίους ἀσπασμούς, πρὸς ἅπασαν τοῦ Ναυπλίου τὴν πόλιν ἀπευθύνω, εὐχόμενος αὐτῇ τὰ βέλτιστα.

Κλίνωμεν εὐλαβῶς τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ ἱεροῦ τούτου Μνημείου, καὶ μόνος παλμὸς πάσης Ἑλληνικῆς καρδίας, ἐπ᾿ ἀγαθῷ τῆς ἀθανάτου Πατρίδος, συνδέων πάντας ἐν εἰρήνῃ, ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ ἔστω: ΖΗΤΩ Η ΠΑΤΡΙΣ!

Ἔρρωσθε! *Ὑμέτερος συμπολίτης*

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 29η Ἀπριλίου 1900.

Ἀγαπητὲ φίλε Κύριε Κωτσάκη,

Κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὑμῖν ὑπόσχεσιν, ἅμα εἰδοποιήθην, ὅτι τὸ βάθρον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Στρατάρχου ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ἀπεπερατώθη καὶ ὅτι μετεκομίσθη ἐκ τοῦ Ὁπλοστασίου ὁ ἀνδριάς, ὅπως στηθῇ ἐπὶ τοῦ βάθρου, εἰδοποίησα τὸν ἐργολάβον, καὶ δι᾿ αὐτοῦ τὸν Κύριον Θέμην, ὅτι θὰ ἀνεχώρουν διὰ τῆς ἁμαξοστοιχίας τῆς πρωΐας τῆς χθές, καὶ ὅτι τὴν μεσημβρίαν θὰ ἔφθανον εἰς Ναύπλιον. Οὗτοι ὑπεδέχθησάν με εἰς τὸν Σταθμὸν καὶ κατ᾿ εὐθεῖαν ἐπορεύθημεν πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ βάθρου, καὶ ἰδίως ὅπως κρίνω περὶ τῆς ἐντυπώσεως τοῦ ὅλου ἔργου. Διῆλθον στιγμὰς ἀγαλλιάσεως καὶ δάκρυα χαρᾶς καὶ συγκινήσεως μὲ κατέλαβον!

Συγχαίρω σοι φίλτατε Κε Κωτσάκη, διὰ τὴν εὐγενῆ καὶ πατριωτικήν σου ἰδέαν, τοῦ νὰ φέρῃς εἰς πέρας ἔργον, σχεδὸν ἐγκαταλειφθέν! Συγχαίρω σοι, διότι καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες σ᾿ ἐπότισαν μὲ τόσας πικρίας μεταμελόμενοι ἤδη ἀναγνωρί-

ζουσί σε ἱστάμενον ὑψηλότερον αὐτῶν. Σήμερον οὐ μόνον τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον πέμπει σοι συγχαρητήρια, ἀλλὰ καὶ οἱ Ναυπλιεῖς αὐθορμήτως συλλέγουσιν ὑπογραφὰς ἵνα συγχαρῶσί σοι. Δὲν ὑπάρχει ἀνωτέρα διὰ σὲ ἱκανοποίησις!

Τὸ ἔργον τοῦ ἀνδριάντος εἶνε θαυμάσιον. Ἐπὶ πολὺν χρόνον, θέλει εἶναι τὸ καλλίτερον μνημεῖον.

Ἀσπάζομαί σε πρόθυμος φίλος σου

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΘΕΟΦΙΛΑΣ
Διευθυντὴς τοῦ Πολυτεχνείου.

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 1ῃ Μαΐου 1900.

Κον ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΝ ΘΕΟΦΙΛΑΝ
Συνταγματάρχην τῶν Γενικῶν Ἐπιτελῶν
Διευθυντὴν τοῦ Πολυτεχνείου
Ἀθήνας

Φίλων ἄριστε κ. Θεοφιλᾶ,

Ἐγκαρδίους ἐπὶ τῇ συγχαρητηρίῳ Ὑμῶν ἐπιστολῇ ἀπευθύνων εὐχαριστίας, ἐκφράζω Ὑμῖν τὴν ζωηρὰν καὶ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου.

Ἐὰν ἡ συνείδησις τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος εἶνε ἡ ἀρίστη ἀμοιβὴ παντὸς ἐλευθέρου πολίτου, Ἐλευθέρου Λαοῦ, πολύτιμον ἀμοιβὴν λογίζομαι καὶ τιμὴν ὑψίστην θεωρῶ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν πρός με εὐγενῶν αἰσθημάτων Ὑμῶν καὶ τοῦ Λαοῦ ΤΟΥ ΝΑΥΠΛΙΟΥ, ὅτι ΙΕΡΟΝ ἐπετέλεσα ΚΑΘΗΚΟΝ, ἀναστηλώσας τὸν ἀνδριάντα τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

Θερμὰς πρὸς τὸν Ὕψιστον ἀπευθύνω εὐχάς, ἵνα περὶ τὸν ὀρθούμενον ἀνδριάντα τοῦ Γενναίου τῆς Πατρίδος Προμάχου, ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, περιιπτάμενον τὸ Ἀθάνατον Πνεῦμα τοῦ Μεγάλου Ἀνδρός, τῆς Ἐνδόξου καὶ Ἡρωϊκῆς Ἐποχῆς τοῦ 1821, ἐμπνέῃ φιλοπατρίας αἰσθήματα πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς Πατρίδος καὶ διέπῃ ἐσαεὶ τὰς ἰδέας καὶ τὰ βουλεύματα, τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰ ἔργα τοῦ Λαοῦ τῆς ΕΛΛΑΔΟΣ, ὑπὲρ τῆς τιμῆς, τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς εὐημερίας ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Ἔρρωσθε!

Ὑμέτερος καὶ ἀπὸ καρδίας
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 1ῃ Μαΐου 1900.

Ἀξιότιμε κ. Κωτσάκη,

Τὸ βάθρον ἐπερατώθη καὶ ὁ ἀνδριὰς ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ἐστήθη ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ ἀνδριάντος οὐ μόνον εἶνε ἐκδήλωσις ὀφειλομένης εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Ἐλευθερωτὴν τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ τιμὴ ὑψίστη διὰ τὸ Ναύπλιον, ἐγκλεῖον τὸ τοιοῦτο Μνημεῖον τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, καὶ μέγιστος ἅμα καλλω-

πισμὸς διὰ τὴν πόλιν ἡμῶν, στερουμένην παντὸς ἄλλου ἀντικειμένου πρὸς στολισμὸν αὐτῆς. Ἐὰν ὁ χαλκοῦς ἀνδριὰς ὀφείληται εἰς τὸν ὀβολὸν τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὡραῖον μαρμάρινον βάθρον ὀφείλεται εἰς τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα ἑνὸς ἐξόχου πολίτου τοῦ Ναυπλίου, ἑνὸς φιλοτίμου Ἕλληνος καὶ φιλοπάτριδος. Ἄνευ Ὑμῶν, ὁ ἀνδριὰς τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ θὰ εὑρίσκετο εἰσέτι, καὶ τίς οἶδεν ἕως πότε, ἐγκαθειργμένος εἰς τὰς ὑγρὰς ἀποθήκας τοῦ Ὁπλοστασίου, ἵνα πλειότερον ὀξειδωθῇ καὶ ἱστορικῶς βεβαιωθῇ ὅτι, ἐὰν ἡ ἐχθρὰ Ἀντιβασιλεία, καταδικάσασα τὸν Στρατάρχην, μόνον ἐπὶ ἕνδεκα μῆνας ἐκράτησε τοῦτον ἐν τῇ εἱρκτῇ, οἱ Ἐλεύθεροι νῦν Ἕλληνες τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐγκαθεῖρξαν ἐπὶ πενταετίαν καὶ πλέον, καὶ τίς οἶδε μέχρι τίνος χρόνου θὰ εἶχον τὴν γενναιότητα νὰ παρατείνωσι τὴν κάθειρξίν του ! . . .

Εἰς δύο λοιπὸν ἀνθρώπους ὁ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ὀφείλει τὴν ἐλευθερίαν του : Εἰς τὸν Ὄθωνα, ὅστις ἠλευθέρωσεν αὐτὸν τῆς εἱρκτῆς διὰ Χάριτος, καὶ εἰς Ὑμᾶς, ὅστις, διὰ κατασκευῆς μεγαλοπρεποῦς βάθρου, ἠλευθερώσατε τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ, ἐγκαθειργμένον εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ Ὁπλοστασίου !

Δικαίως λοιπὸν ἡ πόλις ἡμῶν, ὡς εἶδεν ἐπὶ τοῦ βάθρου ἀναστηλωθέντα τὸν ἀνδριάντα, σύνοιδε τὴν ὀφειλομένην πρὸς Ὑμᾶς εὐγνωμοσύνην της καὶ ἔσπευσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ συγχαρητήρια αὐτῆς πρὸς Ὑμᾶς διὰ τηλεγραφήματος, ὅπερ ἤθελεν ὑπογραφῇ ὑπὸ τετραπλασίων πολιτῶν προθυμοτάτων, ἐὰν ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ μὴ ἐπεσπεύδετο ὑπὸ τῆς κρατησάσης ἰδέας ὅτι, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἔπρεπε νὰ σταλῇ Ὑμῖν.

Εἰμὶ λίαν εὐχαριστημένος, διότι εἶδον τὴν τοιαύτην προθυμίαν τῆς πόλεως πρὸς ἀποστολὴν τοιούτου συγχαρητηρίου καὶ ἀντελήφθην τῶν γενικῶν ἐκδηλώσεων τῶν πρὸς Ὑμᾶς αἰσθημάτων της. Εἰσὶ πάντες κατενθουσιασμένοι δι' Ὑμᾶς.

Ἀσπάζομαι ὑμᾶς πρόθυμος φίλος

Σ. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 3ῃ Μαΐου 1900.

ΝΙΚΟΛΑΟΝ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΝ, Ἐφέτην

Κέρκυραν.

Ἐπὶ μεγαλοπρεπεῖ ἀναστηλώσει, *ὑμετέρᾳ δαπάνῃ καὶ μερίμνῃ*, ἀνδριάντος Ἐλευθερωτοῦ τῆς Πατρίδος ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, ἐγκάρδια ἐκφράζομεν ὑμῖν συγχαρητήρια. Ἡ εὐγενὴς αὕτη πρᾶξις ὑμῶν ἐτίμησεν ἡμετέραν πόλιν, αἰσθανομένην ἐπὶ τούτῳ βαθεῖαν πρὸς Ὑμᾶς εὐγνωμοσύνην.

Π. Πιλαφιτζῆς, Α. Πιλαφιτζῆς, Δ. Μαντζαγριωτάκης, Ἀγ. Δημητρακόπουλος, Γ. Μηναῖος, Α. Δαρλάσης, Γ. Θερμογιάννης, Ι. Ἰατρός, Κ. Λιάτας, Γ. Τριανταφύλλου, Πέτρος Ἀνδριανόπουλος, Δικηγόρος καὶ Δημοτικὸς Σύμβουλος, Η. Λυκούρης, Γ. Εὐστρατίου, Ν. Ἀθανασιάδης, Β. Μητρόπουλος, Α. Παρασκευόπουλος, Γ. Γιαννιᾶς, Ἠλίας Κοῦρος, Κ. Ζαρόκωστας, Λ. Ἠλίας, Π. Ἠλίας, Α. Βακαλόπουλος, Λ. Μπιζάνης, Κ. Μητρομάρας, Π. Οἰκονόμου, Π. Παπαθανασόπουλος,

Ν. Χρηστόπουλος, Α. Παναγιώτου, Κ. Καποτόπουλος, Γ. Ρετάλης, Δ. Κορομπύλης, Κ. Σατερλῆς, Ἰωάννης Μαλακοδῆμος, Μ. Ἀθανασόπουλος, Σ. Καμπίτης, Α. Κανακόπουλος, Δ. Κορδοπάτης, Ν. Ζαγκλῆς, Δ. Τσουκόπουλος, Α. Τσαπῆς, Θ. Χιώτης, Δ. Παπᾶς, Γ. Βασιλείου, Δ. Καρώνης, Π. Κάρμνιας, Ν. Τσουρδίνης, Ι. Θερμογιάννης, Δ. Νικολόπουλος, Σ. Κουτρούλης, Δ. Χρονόπουλος, Β. Κωνσταντόπουλος, Γ. Ἀνδριτσόπουλος, Ε. Κατσίκας, Η. Κοτίνης, Λ. Γεωργόπουλος, Ι. Κωστοῦρος, Ν. Μπουρόπουλος, Β. Ἀναστασάκης, Ν. Σταθογιαννόπουλος, Κ. Νάστος, Εὐθ. Ἀποστολόπουλος, Κ. Κάλιος, Π. Ρούβαλης, Χρόνης Φραγκοπαναγῆς, Γ. Λιβαδίτης, Ν. Κορδούλης, Π. Μπαξιβάνος, Γ. Μοσχονησιώτης, Σ. Ἀναγνωστόπουλος, Σαλαβίστρας, Δ. Μαραβέας, Λ. Φράγκας, Γ. Μαῦρος, Ἀνδρ. Κατσίκας, Γ. Μόρφης, Ι. Γιαννιᾶς, Δ. Κονιξάκης, Χ. Σταυρόπουλος, Φ. Φραντζολᾶς, Δ. Οἰκονομόπουλος, Β. Μητρόπουλος, Θ. Ἀναγνωστόπουλος, Β. Καρώνης, Δ. Μπαδουβάνος, Γ. Ξηρογιάννης, Σ. Δημόπουλος, Η. Ζερβόπουλος, Γ. Ρετάλης, Δ. Βραχνός.

Ἐντολῇ πολιτῶν Ναυπλίου

ΑΠΟΣΤΟΛ. ΠΙΛΑΦΙΤΖΗΣ, ΣΠΥΡ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 4η Μαΐου 1900.

Κους Κους Α. Πιλαφιτζῆν, Σ. Δημητριάδην,—Δικηγόρους,—Ι. Κωστοῦρον,— Συμπολίτας Ναυπλιεῖς

Ναύπλιον.

ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΟΝ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑ ἡμετέρων συμπολιτῶν, ζωηρὰ ἐν τῇ καρδίᾳ μου ἀναρριπίζει εὐγνωμοσύνης αἰσθήματα, ἅτινα θέλετε εὐαρεστηθῆ νὰ διερμηνεύσητε πρὸς ἅπασαν, ἄνευ ἐξαιρέσεως ἢ διακρίσεως, τοῦ Ναυπλίου τὴν Πόλιν, σὺν ταῖς θερμαῖς ἐμοῦ εὐχαῖς ὑπὲρ προόδου καὶ εὐημερίας αὐτῆς.

ΚΑΘΗΚΟΝ ΙΕΡΟΝ ἐπιτελῶν πρὸς τὴν Πατρίδα, τῆς ὁποίας τὸ ἰδεῶδες ἐκπροσωπεῖ ὁ ἀνδριὰς τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, *Πανελληνίῳ ἐράνῳ* ἐκπονηθείς, ΥΨΙΣΤΗΝ θεωρῶ ΤΙΜΗΝ ὅτι, κατὰ *μυρίων προσκομμάτων (!) καὶ ἀντιδράσεων (!)* ἀμέσως ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς θεμελιώσεως, *μόνος πρὸς πολλούς, ἀνενδότως* παλαίσας, ἵδρυσα τὸ βάθρον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου Ἀνδρὸς τῆς Ἐνδόξου καὶ Ἡρωϊκῆς Ἐποχῆς τοῦ 1821, ὡς αἰώνιον *Μνημεῖον* ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, δικαίως ὀφειλομένης πρὸς πάντας τοὺς ἐργάτας καὶ δημιουργοὺς τῆς Πολιτικῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.

Εὔχομαι ἐγκαρδίως ἵνα τὸ ἐμὸν παράδειγμα εὕρῃ ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ, ἄνευ *προσκομμάτων καὶ ἀντιδράσεων, ἐλευθέρων πολιτῶν, ἐλευθέρου λαοῦ*, κρείττονας καὶ δὴ εὐτυχεστέρους μιμητάς, πρὸς ἐκτέλεσιν ἐθνικῶν ἔργων ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Πατρίδος.

Ὑμέτερος συμπολίτης

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 6ῃ Μαΐου 1900.

Κον Σπυρίδωνα Γιαννόπουλον, Δικηγόρον
Ναύπλιον.

Κύριε Γιαννόπουλε,

Ζωηρὸν τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ αἴσθημα, τὴν ψυχήν μου κατακλύζει, ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῆς Ὑμετέρας ἐπιστολῆς καὶ τῶν συγχαρητηρίων τηλεγραφημάτων τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν.

Φιλοπατρίας καθῆκον ἐπιτελῶν, αὐθορμήτως ἀνέλαβον τὴν ἵδρυσιν τοῦ βάθρου τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, μὴ φεισθεὶς ἀτρύτων κόπων καὶ ἀνυπολογίστων δαπανῶν, ἅτε δὶς εἰς Παρισίους μεταβὰς πρὸς ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου τοῦ βάθρου, ἐν τῷ αὐτόθι Καλλιτεχνικῷ Ἐργοστασίῳ τῶν ἀδελφῶν ΤΙΕΒΩ (Thiébaut Frères, Société Anonyme de Fonderie Artistique, Maison fondée en 1789, 32 Rue Guersant, Paris).

Ὁποίας ὅμως, ἀπροόπτους ἀντιδράσεις, καὶ δὴ *ἀμέσως ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς θεμελιώσεως*, προὐκάλεσεν ἡ ἀνέγερσις τοῦ βάθρου, θεωρῶ ἀνάξιον Ἐλευθέρων Πολιτῶν, Ἐλευθέρου λαοῦ, ν' ἀναφέρω (;) ἢ ὑπομνήσω (;) κἂν τὸ παράπαν!

Ἀλλὰ μόνη ἡ δυσπόνητος ἐνέργεια τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ ἱεροῦ τούτου Μνημείου, μυρίων *προσκομμάτων* καὶ *ἀντιδράσεων* κατισχύσασα ἤγαγεν εἰς πέρας τὸ ἔργον, (Labor improbus omnia vincit) καὶ ἀπεσόβησε τὸν κίνδυνον τῆς ματαιώσεως τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ΜΝΗΜΕΙΟΥ, ὅπερ νῦν πάντες ἀποθαυμάζοντες, ὁμοθύμως συγχαίρουσι τῷ ἀναστηλώσαντι τὸν ἀνδριάντα τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

Εἰς τὴν λήθην τῶν χρόνων παραδίδωμι τὰς δοκιμασίας ἃς ὑπέστην, εὐχόμενος ἐγκαρδίως ἵνα, ὁ μέλλων χρόνος ἀναδείξῃ, καὶ μεταξὺ αὐτῶν προσέτι τῶν *ἱκανῶν μόνον εἰς ἀντιδράσεις*, κρείττονας καὶ δὴ εὐτυχεστέρους μιμητὰς τοῦ ἐμοῦ παραδείγματος, πρὸς ἐκτέλεσιν ἐθνικῶν ἔργων, ἐπ' ἀγαθῷ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ!

Ὑμέτερος
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 8ῃ Μαΐου 1900.

Κον ΝΙΚΟΛΑΟΝ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΝ, Ἐφέτην
Κέρκυραν.

Κύριε Κωτσάκη,

Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας, ὡς πολίτης Ἕλλην, ὅπως ἐκφράσω ὑμῖν τὰ εἰλικρινῆ συγχαρητήριά μου καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην μου, ἐπὶ τῇ ἱδρύσει τοῦ βάθρου τοῦ ἀνδριάντος ἑνὸς τῶν Μεγίστων παραγόντων τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Ἀνεξαρτησίας. Εἴθε καὶ ἄλλοι μιμηταὶ γιγνόμενοι τῆς εὐγενοῦς Ὑμῶν πράξεως προσφέρωσι τῇ φιλτάτῃ Πατρίδι ὁμοίας ἐκδουλεύσεις.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς Ὑμᾶς ὑπολήψεως, μεθ' ἧς διατελῶ πρόθυμος,

ΣΠΥΡΙΔΩΝ Γ. ΚΟΝΔΗΣ

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 20ῃ Μαΐου 1900.

Κον Σπυρίδωνα Κόνδην, Καθηγητὴν

Ναύπλιον.

Κύριε Κόνδη,

Ἀκμαῖον σφύζει ἐν τῇ ψυχῇ μου καὶ τὴν ἐμὴν ὡσαύτως καρδίαν πληροῖ τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ αἴσθημα πρὸς ὑμᾶς καὶ τοὺς ἡμετέρους συμπολίτας ἐπὶ ταῖς συγχαρητηρίοις προσρήσεσι, τὰς ὁποίας εὐηρεστήθητε νά μοι ἀπευθύνητε, ὅτι ἀνεστήλωσα τὸν ἀνδριάντα τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, τοῦ δοξάσαντος τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα πρὸ τοῦ βωμοῦ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Συναισθανόμενος ὅτι ΙΕΡΟΝ ἐπετέλεσα πρὸς ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΚΑΘΗΚΟΝ θερμὰς ἐκφράζω ὑμῖν εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ ἐκδηλώσει τῶν εὐγενῶν πρὸς ἐμὲ αἰσθημάτων ὑμῶν καὶ τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν.

Ὑμέτερος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 12ῃ Μαΐου 1900.

Κον ΝΙΚΟΛΑΟΝ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΝ, Ἐφέτην

Κέρκυραν.

Κύριε Κωτσάκη,

Τὸ πατριωτικώτατον ὑμῶν ἔργον τῆς ἀνιδρύσεως μεγαλοπρεποῦς βάθρου τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Στρατηλάτου τῆς Πελοποννήσου ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ διήγειρε καὶ ἐν τῇ ἐμῇ καρδίᾳ ἐνθουσιώδη παλμὸν καὶ ἐνέπλησε χαρᾶς ἀφάτου, ἐπὶ τῇ εὐγενεστάτῃ ὑμῶν πράξει, τῇ καταδειξάσῃ τὰ ὄντως ὑπέροχα πρὸς τὴν Πατρίδα ὑμέτερα αἰσθήματα. Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἑλλάς, ἔχουσα τοιούτους ἄνδρας ὡς Ὑμᾶς, δύναται νὰ σεμνύνηται.

Ὅθεν δέξασθε, παρακαλῶ, καὶ τὰ ἐμὰ ἐγκάρδια συγχαρητήρια.

Ὅλως Ὑμέτερος

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 21ῃ Μαΐου 1900.

Κον Δημήτριον Κ. Οἰκονομίδην, Ὑφηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀθήνας.

Κύριε Οἰκονομίδη,

Οἱ λαοὶ τιμῶντες τοὺς Μεγάλους αὐτῶν ἄνδρας, ΜΝΗΜΕΙΑ πρὸς ΤΙΜΗΝ Αὐτῶν ἀνεγείροντες, τιμῶσιν Αὐτὴν τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ, τῆς ὁποίας τὴν ἰδέαν ἐκπροσωποῦσιν οἱ δημιουργοὶ Αὐτῆς, τὸν ΑΡΙΣΤΟΝ ἀγωνισάμενοι ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΗΣ ΑΓΩΝΑ.

Ἐν τῇ συνειδήσει ὅτι ΙΕΡΟΝ ἐπετέλεσα πρὸς τὴν ΠΑΤΡΙΔΑ ΚΑΘΗΚΟΝ, ἀναστηλώσας τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γενναίου τῆς Πατρίδος Προμάχου, ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, θερμὰς ἐκφράζω Ὑμῖν εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ ἐκδηλώσει τῶν εὐγενῶν ὑμῶν πρὸς ἐμὲ αἰσθημάτων.

Ὑμέτερος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 18ῃ Μαΐου 1900.

Κον ΝΙΚΟΛΑΟΝ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΝ, Ἐφέτην

Κέρκυραν.

Ἀξιότιμε Φίλε,

Ἐπὶ τῷ ἐξόχως πατριωτικῷ Ὑμῶν ἔργῳ τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ Ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου ἀνδρὸς τοῦ 1821, σύμπασα τοῦ Ναυπλίου ἡ Πόλις ἔσπευσε νὰ ἐκφράσῃ Ὑμῖν τὴν ἄπειρον αὐτῆς εὐγνωμοσύνην καὶ οὕτω διαμαρτυρηθῇ ἐνώπιον Ὑμῶν καὶ τῆς κοινωνίας ὁλοκλήρου, ἐὰν *εὐάριθμοί τινες*, ὡς μὴ ὤφελον, ἐπίκραναν Ὑμᾶς. Πέπεισμαι ὅτι ἡ μεγάθυμος Ὑμῶν ψυχὴ θέλει λησμονήσει πάσας τὰς πικρίας ταύτας, καθ' ὅτι ἡ ἡμετέρα πόλις, ἀείποτε τιμῶσα καὶ θεωροῦσα Ὑμᾶς ἄριστον Αὐτῆς τέκνον, ἐπιφυλάσσεται, ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ, ἵνα διαδηλώσῃ ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν πραγμάτων τὰ αἰσθήματα ταῦτα.

Μεθ' ὑπολήψεως

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΧΑΡΜΑΝΔΑΣ

Δικηγόρος.

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 22ᾳ Μαΐου 1900.

Κον Θεόδωρον Χαρμανδᾶν, Δικηγόρον

Ναύπλιον.

Κύριε Χαρμανδᾶ,

Πρὸ τῶν γενικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ΛΑΟΥ τοῦ Ναυπλίου, τοσοῦτο πανηγυρικῶς ἀποδείξαντος τὰ εὐγενῆ Αὐτοῦ πρὸς ἐμὲ αἰσθήματα, εὐλόγως χωρεῖ ἡ Λήθη (!) τῶν δοκιμασιῶν, ἃς ἀδοκήτως ὑπέστην πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ Μνημείου, ὅπερ ἡ ΠΑΤΡΙΣ ἀνεγείρει πρὸς ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

Ἐὰν κατ' ἀπροόπτων ἀντιδράσεων χαλεπὸς διεξήχθη ἀγών, καὶ *δὴ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς θεμελιώσεως τοῦ βάθρου* τοῦ ἀνδριάντος τοῦ ἀγωνισαμένου τὸν ΑΡΙΣΤΟΝ ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΗΣ ΑΓΩΝΑ, ἀνιαρὰ ὡσαύτως ἀποβαίνει καὶ ἁπλῆ κἂν ἀνάμνησις τῶν ἀντιδράσεων τούτων, ἃς ἀγογγύστως παραδίδωμι εἰς τὸν ῥοῦν τῆς ΛΗΘΗΣ!

Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ Ὁπλοστασίου κατακείμενος (!), ἐκινδύνευε νὰ

μεταβληθῇ εἰς σκωρίαν! Καὶ ὅμως εὑρέθησαν Πολῖται Ἐλεύθεροι (!), Λαοῦ, ὑπὸ τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ ἐλευθερωθέντος, μυρία παρεμβάλλοντες προσκόμματα καὶ μυρίας μηχανώμενοι,—καὶ δὴ μέχρις ἐσχάτων,—ἀντιδράσεις εἰς τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἔργον, ὅπερ αὐθορμήτως ἀναλαβών,—ἅτε Ἕλλην τὸ γένος, τὰ φρονήματα, τὰς ἰδέας, τὰς ἐθνικὰς καὶ οἰκογενειακὰς παραδόσεις, καὶ ἐπὶ τέλει ὑμέτερος συμπολίτης,—εἰς αἴσιον ἤγαγον πέρας. Finis coronnat opus!

Θεματοφύλαξ δὲ τοῦ Ἐθνικοῦ τούτου ΜΝΗΜΕΙΟΥ ἡ πόλις τοῦ Ναυπλίου, σὺν τῇ τιμῇ ταύτῃ, καὶ εὐρυτάτην ἐκτήσατο Πλατεῖαν,—ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ,—εὐρύτατον διανοίγουσαν στάδιον εὐγενοῦς ἁμίλλης εἰς τὴν φιλοπατρίαν τῶν ἡμετέρων συμπολιτῶν, οἵτινες καὶ τῆς Πλατείας ταύτης ἤθελον στερηθῇ, ἐὰν κατίσχυον αἱ ἀντιδράσεις, ἃς ἐματαίωσε μόνη ἡ σθεναρὰ θέλησις τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ βάθρου, ἐπ' ἀγαθῷ ἀείποτε τῆς ἡμετέρας πόλεως.

Χαίρω ὅτι ὁ ἀνδριὰς τοῦ τιμήσαντος τὰ Ἑλληνικὰ ὅπλα ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ΤΙΜΗΣ καὶ τοῦ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ ἀγέρωχος ὀρθοῦται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ὡς αἰώνιον ΜΝΗΜΕΙΟΝ Ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, ἥτις τοσοῦτο δικαίως ὀφείλεται πρὸς πάντας τοὺς πεσόντας ἢ ἀγωνισαμένους ὑπὲρ ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Ἔρρωσθε! — *Ὑμέτερος*
ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20ῃ Μαΐου 1900.

Κον ΝΙΚΟΛΑΟΝ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΝ, Ἐφέτην
Κέρκυραν.

Ἀγαπητὲ Φίλε Κύριε Κωτσάκη,

Συγκεκινημένος σφόδρα ἐπὶ τῇ ἐκδηλώσει τῶν πρὸς Ὑμᾶς αἰσθημάτων τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἡμετέρων συμπολιτῶν, συγχαίρω Ὑμῖν ἀπὸ καρδίας ἐπὶ τῇ πρωτοβουλίᾳ ταύτῃ καὶ ὑψηλῇ Ὑμῶν ἰδέᾳ τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Στρατάρχου τῆς Πελοποννήσου ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

Εὔχομαι ὅπως τὸ ἔξοχον καὶ μεγαλοπρεπὲς Ὑμῶν ἔργον ἀπομιμηθῶσι καὶ οἱ μεταγενέστεροι.

Ἀσπάζομαι Ὑμᾶς ἀπὸ καρδίας
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΓΟΡΤΥΝΙΟΣ

Ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 24ῃ Μαΐου 1900.

Κον Σωκράτην Γορτύνιον.
Ἀθήνας.

Πεφιλημένε Φίλε,

Θερμὰς ἐκφράζων Ὑμῖν εὐχαριστίας, τὴν ζωηρὰν ὁμολογῶ εὐγνωμοσύνην μου, ἐπὶ ταῖς συγχαρητηρίοις προσρήσεσιν, ἃς εὐηρεστήθητε νά μοι ἀπευθύνητε διὰ τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς.

Θεμελιωταὶ τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, οἱ Ἥρωες καὶ Μάρτυρες τῆς Ἀθανάτου Ἐποχῆς τοῦ 1821, οἵτινες διὰ τοῦ ξίφους καὶ τοῦ αἵματος αὐτῶν ἔγραψαν τὴν ἱστορίαν τῆς Πολιτικῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Πατρίδος, καὶ τὴν ὁποίαν ἐξύμνησεν ἡ λιγύφθογγος λύρα τοῦ BÉRANGER, τοῦ HUGO, τοῦ DELAVIGNE, δικαίως εἰσὶν ἄξιοι τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ τὸ ΜΝΗΜΕΙΟΝ, ὅπερ ἡ ΠΑΤΡΙΣ ἀνεγείρει πρὸς ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

Τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ ἀναστηλώσας, ΙΕΡΟΝ ἐπετέλεσα ΚΑΘΗΚΟΝ.

Μικρόν, καὶ ἀκτινοβόλος ἀνατέλλει ἡ ὑποφώσκουσα Ἠὼς τοῦ Κ[ου] Αἰῶνος, καταυγάζουσα τὸν ἀνδριάντα τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

Εὔχομαι ἀπὸ καρδίας ἵνα τοῦ ἀνατέλλοντος Κ[ου] Αἰῶνος ἡ αἴγλη μαρμαίρῃ καὶ ἐπὶ ἄλλων ἀνδριάντων, ἁμιλλωμένη πρὸς τὴν φαεινὴν δόξαν ΤΩΝ ΓΕΝΝΑΙΩΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΠΡΟΜΑΧΩΝ!

Ὑμέτερος

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

ΝΑΥΠΛΙΟΝ

DISCOURS

PRONONCÉ A NAUPLIE LE 20 JUILLET (2 AOUT) 1903

A L'INAUGURATION DU MONUMENT

ÉRIGÉ A NAUPLIE L'AN 1903

PAR

M. NICOLAS G. COTSAKIS

ANCIEN CONSEILLER A LA COUR D'APPEL

A LA MÉMOIRE

DU MARÉCHAL MAISON, DU GÉNÉRAL FABVIER, DE L'AMIRAL DE RIGNY

ET DES MARINS ET SOLDATS DE FRANCE

MORTS POUR L'INDÉPENDANCE HELLÉNIQUE

.....   —

HONNEUR ET PATRIE

SALUT Ville historique! salut Ville illustrée par les exploits des héros et martyrs de la Grande et immortelle époque de 1821!

Si notre amour pour la Patrie peut s'exalter encore, élevons les yeux à la hauteur de la statue de KOLOKOTRONIS, ce capitaine glorieux de 1821, qui se dresse dans cette Ville, pour réchauffer notre patriotisme.

HONNEUR AUX GRANDS HOMMES DE 1821 !

C'était l'époque du plus grand affranchissement que l'histoire ait jamais connu; l'époque où toute une nation, enveloppée dans les mailles de fer du despotisme le plus serré, le plus dur qui ait jamais existé, sut briser ses chaînes et, par la seule puissance de l'amour sacré de la Patrie, se rendre libre et souveraine!

La Révolution de 1821 est l'événement historique le plus important du dix-neuvième siècle!

Trois cent mille Grecs avaient péri pour donner la liberté aux six cent mille qui restaient!

A l'heure où la Grèce recouvra son indépendance, l'Europe précisément subissait l'influence de cette *Sainte-Alliance* dont l'esprit devait si longtemps survivre au texte. Mais c'est bien d'une loi historique qu'il s'agit; et cette loi nous pouvons la formuler ainsi: «On ne tue pas une nation qui ne veut pas mourir».

En Grèce! en Grèce! adieu vous, tous! il faut partir!
Qu'enfin après le sang de ce peuple martyr,
Le sang vil des bourreaux ruisselle!
En Grèce, ô mes amis! vengeance! liberté!

Et tous chantaient ainsi alors, tous pris de la belle fièvre Hellénique, tous depuis le poète Lebrun jusqu'à Béranger pleurant le massacre de Psara!.....

C'était bien la consigne de nos frères d'armes, des Maison, des Fabvier, des De Rigny qui partageaient les revers et les victoires de notre cause sacrée pendant la Guerre de l'Indépendance.

Soldats glorieux de France, votre mémoire reste toujours présente dans nos souvenirs!

La Grèce doit à la France une dette de gratitude, et c'est pour donner un témoignage durable de notre reconnaissance que nous sommes ici réunis aujourd'hui.

C'est avec confiance que nous sommes venus dans cette Ville, dans cette citadelle de notre liberté nationale, dans cette Bastille de la Grèce Moderne inaugurer ce Monument.

En érigeant ce Monument en l'honneur du Maréchal Maison, du Général Fabvier et de l'Amiral De Rigny, nous l'élevons à tous les Français qui ont tiré l'épée pour notre Indépendance, et qui ont si bien mérité de la Patrie Hellénique.

Le but de cette solennité est de perpétuer la mémoire de faits impérissables, de témoigner que ces noms de Maison, de Fabvier de De Rigny, de Charles X, de Châteaubriand, de Béranger, de Delavigne, de Victor Hugo ne sont pas un souvenir effacé, mais une réalité vivante

proclamant la fidélité de nos affections, voire l'hommage de notre reconnaissance envers la France.

Nous sentons toute la haute signification que comporte l'inauguration de ce Monument en l'honneur de ces hommes de guerre qui avec l'appui des soldats et des marins Français ont frappé le coup décisif dans notre Guerre de l'Indépendance.

Le drapeau tricolore de France, ce symbole de sa vie et de ses espérances, dans sa marche à travers les continents et les océans, rapelle constamment à la Grèce et au monde que des vaillants soldats de cette nation sont venus parmi nous continuer la fraternité des armes, déjà glorifiées par nos braves soldats sur le champ d'honneur, de gloire et de liberté.

Temps héroïques depuis longtemps passés !

L'héroïsme est le meilleur compagnon de la philosophie, et, en certains périls, l'épée fait plus de travail en un jour que toute la sagesse de l'humanité en plusieurs siècles.

C'est bien le CREDO des peuples qui sont dignes d'être libres !

« La France de Voltaire semble avoir atteint le plus haut sommet » où puisse prétendre l'ambition de l'esprit humain. La Révolution Fran- » çaise achève par la force des armes et par la merveille de ses victoires » épiques, l'œuvre des philosophes et des poètes. L'épée devient la glo- » rieuse servante de la plume. Ces hommes de devoir que précédait le » vol des idées avant-courrières de paix et de justice, ces vainqueurs qui » entraient dans les villes au milieu d'une floraison de couronnes et de » palmes, pouvaient chanter sans peur et sans reproche, l'hymne de » Chénier et de Méhul :

» *La Victoire en chantant nous ouvre la barrière;*
» *La Liberté guide nos pas!*

» Sublime et charmant triomphe. Époque inoubliable !

» En ce temps-là, les ennemis de la France étaient les ennemis de » l'humanité ! ....

» Tambours battants, clairons sonnants, enseignes déployées, la » France impose à l'adhésion des gouvernements et à l'assentiment des » peuples sa doctrine des Droits de l'homme et du citoyen. La querelle

» que l'Europe servile lui a cherchée aboutit à l'apothéose des causes » nobles qu'elle représente et qu'elle défend. Partout les lois caduques » s'effritent; les routines s'abolissent; les barbaries récalcitrantes renâ- » clent et reculent. Le vieil homme, roué de coups, écrasé de corvées, » écœuré d'humiliations et d'injures relève la tête, veut rajeunir, être » enfin libre!»

HONNEUR AUX GRANDS HOMMES DE 1789!

Les grands hommes ne sont-ils pas eux-mêmes les produits des sociétés actives, glorieuses ou effervescentes, comme le veut Taine? Ou bien faut-il préférer et admettre que les grands hommes sont essentiellement des générateurs, des créateurs, des êtres anormaux dont l'héroïsme est un don surnaturel, divin, des «envoyés» dont la mission est de modifier la manière de vivre des humains. Ces hommes sont nés pour être l'honneur de leur race et l'exemple des hommes libres en tous pays civilisé: ils rempliront exemplairement, jusqu'au bout leur belle tâche, désormais si brillande et si victorieuse.

Quand on songe à l'histoire de la Grèce, on est obligé de se rallier à l'opinion que son âme est devenue celle du genre humain. Si la Grèce et le Christianisme n'avaient été, le monde serait peut-être à l'âge de pierre de l'intelligence.

O FRANCE, terre de gloires historiques et de sublime destinée, terre des pensées enthousiastes et des inspirations généreuses, comme tu est digne d'être aimée! France, pays de lumière, de justice, de liberté, qui, dans tous les temps, fus l'apôtre des idées les plus généreuses, le champion du droit; qui, dans ta jeunesse première, sauvas l'Europe de l'invasion des Sarrasins, comme Athènes avait sauvé L'HELLAS de la barbarie asiatique; qui, avec JEANNE D'ARC, créas le poème le plus idéal dont le cœur et l'imagination des hommes ait jamais été ravi, parce qu'il est fait à la fois d'enthousiasme et de raison; toi qui, en secouant le jong du despotisme universel, préservas les nations modernes de la servitude où avaient sombré les peuples antiques; patrie de l'abolition des privilèges; France de la RÉVOLUTION, portant au monde, dans les plis du drapeau tricolore, les idées du dix-huitième siècle, et poursuivant sur les champs de bataille, par l'épée de tes héros, l'œuvre que

tes penseurs avaient commencée par la plume; sainte protectrice de tous les faibles, de tous les opprimés, de tous le vaincus; garde étincelant dans tes mains le glaive qui défend ton honneur et ta vie, car ils sont les meilleurs garants de l'humanité devant la justice éternelle!

Le peuple Hellène est fier d'être l'une des nations de cet univers qui reconnaissent et doivent reconaître à jamais, que la France marche à l'avant-garde à tant de point de vue divers, dans la voie du progrès, de la civilisation, de la liberté.

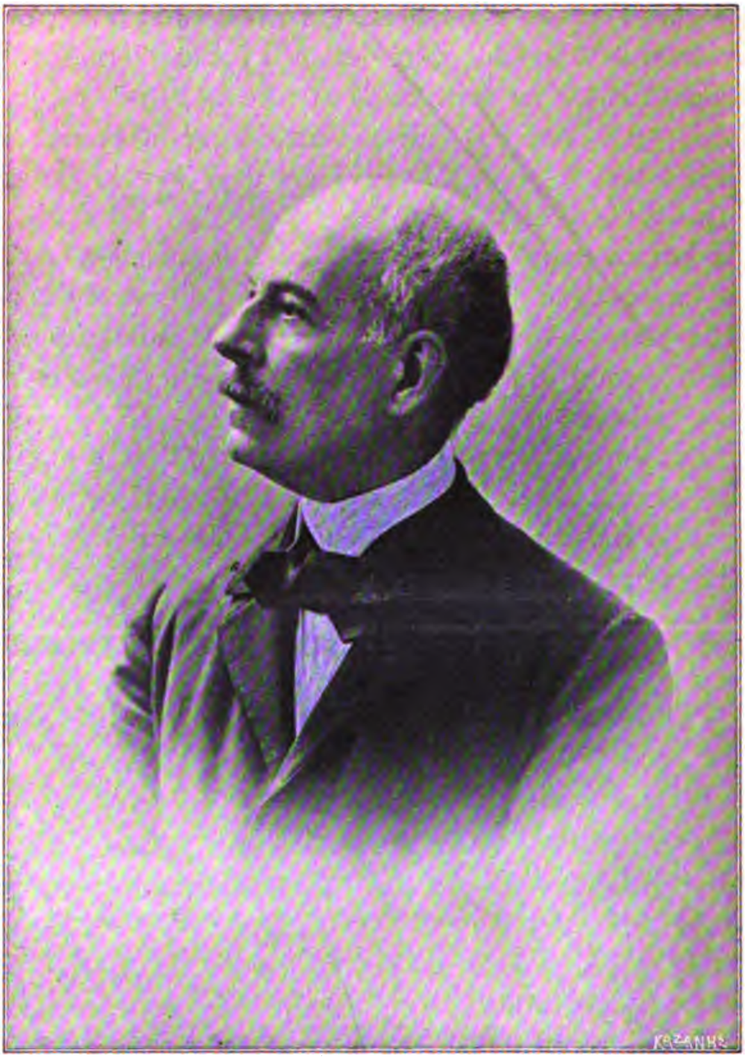
Oui, la France marche à la tête de la civilisation. Or, la civilisation ne marche pas en ligne droite; elle a des temps d'arrêt et des reculs qui feraient désespérer, si l'on ne savait que la vie de l'humanité est un long voyage sur une route difficile, où l'éternel voyageur monte et redescend en avançant toujours.

Mais Dieu est Grand, et veille, sur ce peuple Français qui porte en lui la pensée providentielle, c'est-à-dire LA LIBERTÉ du monde!

Au nom de la Patrie Hellénique, j'adresse à la FRANCE le salut le plus cordial et le plus chaleureux du Peuple Hellène!

VIVE LA PATRIE! VIVE LE ROI! VIVE LA FRANCE!

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

A LA MÉMOIRE

DU MARÉCHAL MAISON DU GÉNÉRAL FABVIER DE L'AMIRAL DE RIGNY

ET

DES MARINS ET SOLDATS DE FRANCE

MORTS

POUR L'INDÉPENDANCE HELLÉNIQUE

LA PATRIE ET LA LIBERTÉ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΩι ΑΝΗΓΕΙΡΕΝ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΩΤΣΑΚΗ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣΑ ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΩι ΤΗι Κ^η ΙΟΥΛΙΟΥ 1903

ΕΠΙ ΤΟΙΣ

ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΟΙΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

ΔΑΠΑΝΑΙΣ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΩι ΙΔΡΥΘΕΝΤΟΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1903

ΤΗι ΜΝΗΜΗι

ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΑΡΧΟΥ MAISON, ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ FABVIER, ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ DE RIGNY

ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΩΝ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

ΠΕΣΟΝΤΩΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΣ

ΧΑΙΡΕ ἱστορικὴ πόλις! Χαῖρε πόλις κλεϊσθεῖσα διὰ τῶν θριάμβων τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς Μεγάλης καὶ Ἀθανάτου Ἐποχῆς τοῦ 1821!

Ἀτενίσωμεν τὸν ἀνδριάντα τοῦ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ, τοῦ ἐνδόξου τούτου στρατηλάτου τοῦ 1821, ὅστις ὀρθούμενος ἐν τῇ Πόλει ταύτῃ ἀναρριπίζει τὴν Ἑλληνικὴν φιλοπατρίαν.

ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΤΟΙΣ ΓΕΝΝΑΙΟΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΠΡΟΜΑΧΟΙΣ!

Ἀείμνηστος Ἐποχή, τὴν ὁποίαν καταυγάζει ἐσαεὶ ἡ σελαγίζουσα δόξα τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων! Κατὰ τὴν Ἐποχὴν ἐκείνην συνετελέσθη ἡ μεγαλειτέρα ἀπολύτρωσις, ἧς μνημονεύει ἡ ἱστορία. Ἔθνος ὁλόκληρον, στένον

ὑπὸ τὰ σιδηρᾶ δεσμὰ τοῦ σκληροτέρου δεσποτισμοῦ, συνέτριψε ταῦτα καὶ διὰ μόνου τοῦ σθένους ἱερᾶς φιλοπατρίας κατέστη ἐλεύθερον καὶ κυρίαρχον.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1821 ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον ἱστορικὸν γεγονὸς τοῦ ΙΘ^ου αἰῶνος.

Τριακόσιαι χιλιάδες Ἑλλήνων ἐθυσιάσθησαν, ἵνα ἐλευθερώσωσιν ἑξακοσίας χιλιάδας ὑπολειφθείσας!

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἑλλὰς ἀνεκτήσατο τὴν Ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ἡ Εὐρώπη διετέλει ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ΙΕΡΑΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ, τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπέζησε τῷ κειμένῳ τῆς Συνθήκης.- Ἀλλ' ὑπάρχει νόμος ἱστορικός, ὅστις δύναται νὰ διατυπωθῇ ὡς ἑξῆς: «Δὲν φονεύουσιν ἔθνος, ὅπερ δὲν στέργει τὸν θάνατον».

En Grèce! En Grèce! adieu vous, tous! il faut partir!
Qu'enfin après le sang de ce peuple martyr,
Le sang vil des bourreaux ruissele!
En Grèce, ô mes amis! vengeance! liberté!

Καὶ οὕτω πάντες ἔψαλλον τότε, πάντες καταληφθέντες ἐκ τοῦ εὐγενοῦς Ἑλληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, πάντες ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ LEBRUN μέχρι τοῦ BÉRANGER θρηνοῦντος τὴν σφαγὴν τῶν Ψαρῶν!...

Καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς οὗτος ἦτο τὸ σύνθημα τῶν συστρατιωτῶν ἡμῶν, MAISON, FABVIER, DE RIGNY, οἵτινες συνεμερίζοντο τὰς περιπετείας καὶ τοὺς θριάμβους τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας τῆς Πατρίδος Ἀγῶνος.

Ἔνδοξοι τῆς Γαλλίας μαχηταί, ἡ ἀνάμνησις ὑμῶν ζῇ ἐσαεὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ΜΝΗΜΗι!

Φόρον ἀϊδίου εὐγνωμοσύνης ἡ Ἑλλὰς τῇ Γαλλίᾳ ἀποτίνει καὶ ἐπὶ τῷ τέλει τούτῳ συνερχόμεθα σήμερον ἐνταῦθα.

Ἀλκίφρονες παριστάμεθα ἐν τῇ Πόλει ταύτῃ, ἐν τῇ Ἀκροπόλει ταύτῃ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας, ἐν τῇ Βαστίλλῃ ταύτῃ τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, τελοῦντες τ' Ἀποκαλυπτήρια τοῦ ΜΝΗΜΕΙΟΥ τούτου.

ΜΝΗΜΕΙΟΝ ἀνεγείροντες πρὸς τιμὴν τοῦ στρατάρχου MAISON, τοῦ στρατηγοῦ FABVIER καὶ τοῦ ναυάρχου DE RIGNY, ἀνεγείρομεν ΜΝΗΜΕΙΟΝ πρὸς τιμὴν πάντων τῶν Γάλλων, οἵτινες ἀνασπάσαντες τὸ ξίφος ὑπὲρ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Ἀνεξαρτησίας, δικαίως ἠξιώθησαν τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Σκοπὸς τῆς Ἑορτῆς ταύτης ἐστὶν ἡ διαιώνισις ἀφθίτων γεγονότων καὶ ἡ ἐκδήλωσις ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν Maison,—Fabvier,—De Rigny,—Charles X., Chateaubriand, — Béranger, — Delavigne, — Victor Hugo, δὲν ἐξηλείφθησαν ἐκ τῆς ΜΝΗΜΗΣ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν ἀνάμνησιν ζῶσαν καὶ διακηρύττουσαν τὰ εἰλικρινῆ αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τὴν Γαλλίαν.

Συναισθανόμεθα πᾶσαν τὴν ὑψηλὴν σημασίαν τῶν Ἀποκαλυπτηρίων τοῦ Μνημείου τούτου, πρὸς τιμὴν τῶν γενναίων τούτων προμάχων τοῦ ΙΕΡΟΥ ἡμῶν ΑΓΩΝΟΣ, οἵτινες τῇ ἀρωγῇ ἀλκίμων ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν τῆς Γαλλίας κατήνεγκον τὸ ὁριστικὸν κτύπημα κατὰ τὸν ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας ἡμῶν Ἀγῶνα.

Ἡ τρίχρους τῆς Γαλλίας σημαία, τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἐλπίδων τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ αὐτῆς, ἀνὰ τὰς ἠπείρους καὶ τοὺς ὠκεανούς, ὑπομιμνήσκει ἐσαεὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι γενναῖοι τῆς Γαλλίας πολεμισταί, ὁμοταγεῖς μεθ' ἡμῶν συνεμάχησαν τοῖς Ἑλληνικοῖς ὅπλοις, ἅτινα οἱ ἀνδρεῖοι ἡμῶν μαχηταὶ ἐτίμησαν καὶ ἐδόξασαν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς τιμῆς, τῆς δόξης, τῆς ἐλευθερίας, πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς Πατρίδος.

Παρελθόντες ἡρωϊκοὶ χρόνοι!

Ὁ ἡρωϊσμός ἐστιν ὁ ἄριστος τῆς φιλοσοφίας ὀπαδός, καὶ ἐν κινδύνοις τὸ ξίφος ἐργάζεται πλειότερον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἢ πᾶσα ἡ σοφία τῆς ἀνθρωπότητος εἰς πολλοὺς αἰῶνας. Καὶ ὁ ἡρωϊσμὸς εἶνε ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΠΙΣΤΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΛΑΩΝ!

«Ἡ Γαλλία τοῦ Βολταίρου ἐξίκετο εἰς τὸ Ζενὶθ τῆς φιλοδοξίας τοῦ » ἀνθρωπίνου πνεύματος. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ τελεσιουργεῖ » διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῶν θαυμασίων καὶ ἐπικῶν αὐτῆς θριάμβων τὸ ἔργον » τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ποιητῶν. Τὸ ξίφος ὑπηρετεῖ ἐνδόξως τὸν κάλαμον. » Οἱ Ἄνδρες οὗτοι τοῦ καθήκοντος, — ὧν προηγοῦντο περιιπτάμεναι αἱ » ἰδέαι, πρόδρομοι εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης,—οἱ νικηταὶ οὗτοι εἰσερχόμενοι » εἰς τὰς πόλεις ἀνθοστόλιστοι καὶ δαφνοστεφεῖς ἠδύναντο θαρραλέοι καὶ » ἐπαιρόμενοι ν' ᾄδωσι τὸν ὕμνον τοῦ CHÉNIER καὶ τοῦ MÉHUL:

La Victoire en chantant nous ouvre la barrière;
La Liberté guide nos pas!

Ἔξοχος θρίαμβος! Ἀείμνηστος Ἐποχή!

Κατὰ τὴν Ἐποχὴν ἐκείνην, οἱ ἐχθροὶ τῆς Γαλλίας ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἀνθρωπότητος!...

» Ἐν τούτοις, ἐν ἤχοις τυμπάνων καὶ σαλπίγγων, ὑπὸ ἀναπεπταμένας » σημαίας, Η ΓΑΛΛΙΑ ἐπιβάλλει εἰς κυβερνήσεις καὶ λαοὺς τὸ δόγμα » αὐτῆς καὶ δὴ τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου.

» Ἡ διαμάχη, τὴν ὁποίαν ἡ δούλη Εὐρώπη ἐπεδίωξε κατὰ τῆς Γαλλίας, » καταλήγει εἰς τὴν ἀποθέωσιν τῶν εὐγενῶν ἀγώνων, τοὺς ὁποίους αὕτη » ἐκπροσωπεῖ προμαχοῦσα ὑπὲρ αὐτῶν. Πανταχοῦ οἱ ἀπηρχαιωμένοι νόμοι » καταρρέουσιν· αἱ τετριμμέναι συνήθειαι καταργοῦνται· αἱ ἀτίθασοι βαρ- » βαρότητες ἀνθίστανται, ἀλλ' ὑποχωροῦσιν· ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος καταπο- » νηθεὶς ἐκ τῶν βασάνων, συντριβεὶς ἐκ τῶν ἀναγκαστικῶν ἔργων, ἀπο- » καρτερήσας ἐκ τῶν ταπεινώσεων καὶ ὕβρεων, αἴρει τὴν κεφαλήν, θέλει » ν' ἀνανεωθῇ, νὰ εἶνε ἐπὶ τέλει ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ!»

ΔΟΞΑ ΚΑΙ ΤΙΜΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΑΝΔΡΑΣ ΤΟΥ 1789!

Οἱ ΜΕΓΑΛΟΙ ΑΝΔΡΕΣ μήτοι εἶνε γεννήματα σθεναρῶν, ἐνδόξων ἢ δραστικῶν κοινωνιῶν, κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Taine; Ἢ εἶνε οὐσιωδῶς γενεσιουργοί,—δημιουργοί,—ὑπεράνθρωποι,—τῶν ὁποίων ὁ ἡρωϊσμὸς εἶνε δώρημα ὑπερφυσικόν, θεῖον, «θεόπεμπτοι», ἀποστολὴν ἔχοντες τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων; Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐγεννήθησαν ἵνα ὦσι τὸ κλέος τῆς ἑαυτῶν φυλῆς καὶ παράδειγμα τῶν ἐλευθέρων λαῶν, ἐν πάσῃ πεπολιτισμένῃ χώρᾳ· θέλουσιν ἐκπληρώσει παραδειγματικῶς μέχρι τέλους τὴν εὐγενῆ αὐτῶν ἀποστολήν, ἐφεξῆς τοσοῦτο ἔνδοξον καὶ θριαμβευτικήν.

Ὅταν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἀνάγκην συντάσσεται τῇ γνώμῃ, ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος κατέστη ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐὰν μὴ ὑπῆρχον ἡ Ἑλλὰς καὶ ὁ Χριστιανισμός, ὁ κόσμος ἤθελε πιθανῶς διατελεῖ ἐν τῇ λιθίνῃ ἐποχῇ τῆς διανοίας.

Ω ΓΑΛΛΙΑ, χώρα ἱστορικῶν θριάμβων καὶ ὑψίστης ἀποστολῆς· χώρα ἐνθουσιωδῶν φρονημάτων καὶ γενναίων ἐμπνεύσεων, ὁπόσον εἶσαι ἀξία ἀγάπης! Γαλλία, χώρα φωτός,—δικαιοσύνης,—ἐλευθερίας,—ἥτις, κατὰ πᾶσαν ἐποχήν, ὑπῆρξας ἀπόστολος τῶν εὐγενεστέρων ἰδεῶν, πρόμαχος τοῦ δικαίου· ἥτις, κατὰ τὴν πρώτην νεότητά σου, διέσωσας τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σαρακηνῶν, ὡς αἱ Ἀθῆναι διέσωσαν τὴν ΕΛΛΑΔΑ ἀπὸ τῆς ἀσιανῆς βαρβαρότητος· ἥτις, διὰ τῆς JEANNE D' ARC ἐδημιούργησας τὸ ἰδανικώτερον ποίημα, ὅπερ ποτὲ κατεγοήτευσε καὶ συνήρπασε τὴν καρδίαν καὶ τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων, ἅτε προϊὸν δικαίου ἐνθουσιασμοῦ.

*Σὺ ἥτις, ἀποσείσυσα τὸν ζυγὸν τοῦ παγκοσμίου δεσποτισμοῦ, διεφύλαξας τὰ νεώτερα ἔθνη ἐκ τῆς δουλείας, ἐν ᾗ ἐβυθίσθησαν οἱ ἀρχαῖοι λαοί· πατρὶς τῆς καταργήσεως τῶν προνομίων· ΓΑΛΛΙΑ τῆς Ἐπαναστάσεως, περιάγουσα ἀνὰ τὸν κόσμον εἰς τὰς πτυχὰς τῆς τριχρόου σημαίας Σου τὰς ἰδέας τοῦ ΙΗ*ου *αἰῶνος καὶ ἐπιδιώκουσα ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς μάχης, διὰ τοῦ ξίφους τῶν ἡρώων Σου, τὸ ἔργον τοῦ ὁποίου οἱ φιλόσοφοί Σου κατήρξαντο διὰ τοῦ καλάμου. Ἁγία προστάτις πάντων τῶν ἀσθενῶν, πάντων τῶν δυναστευομένων, πάντων τῶν ἡττημένων· κράτει στίλβουσαν εἰς τὰς στιβαράς Σου χεῖρας τὴν ῥομφαίαν, ἥτις ὑπερασπίζει τὴν ΤΙΜΗΝ καὶ τὴν ΖΩΗΝ Σου, διότι αὗταί εἰσιν ἄριστοι ἐγγυηταὶ ἐνώπιον τῆς αἰωνίου δικαιοσύνης.*

Ἐπαίρεται ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς ὅτι εἶναι εἷς ἐκ τῶν λαῶν σύμπαντος τοῦ κόσμου, οἵτινες ἀναγνωρίζουσι καὶ ὀφείλουσι ν' ἀναγνωρίζωσιν ἐσαεί, ὅτι Η ΓΑΛΛΙΑ προπορεύεται ὑπὸ τόσας διαφόρους ἐπόψεις, ἐν τῇ ὁδῷ τῆς προόδου, τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς ἐλευθερίας.

Ναί, Η ΓΑΛΛΙΑ χωρεῖ ἐν τῇ πρωτοπορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν τούτοις ὁ πολιτισμὸς δὲν βαδίζει κατ' εὐθεῖαν· ἔχει σταθμοὺς καὶ ὑποχωρήσεις, ὧν ἕνεκα ἠδύνατό τις ν' ἀποθαρρήσῃ, ἐὰν μὴ ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ βίος τῆς ἀνθρωπότητος εἶνε ὁδοιπορία μακρὰ ἐπὶ χαλεπῆς ὁδοῦ, ὅπου ὁ αἰώνιος ὁδοιπόρος ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται ἀείποτε προχωρῶν.

Ἀλλὰ Μέγας ἐστὶν ὁ Θεὸς καὶ ἐπόπτης ἐν γένει τοῦ Γαλλικοῦ τούτου Λαοῦ, ἀποστολὴν ἔχοντος, ἐμπνεύσει ΘΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ, ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ!

Ἐν ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, ἀπευθύνω πρὸς τὴν ΓΑΛΛΙΑΝ τὸν εἰλικρινέστερον καὶ θερμότερον χαιρετισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

ΖΗΤΩ Η ΠΑΤΡΙΣ! ΖΗΤΩ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ! ΖΗΤΩ Η ΓΑΛΛΙΑ!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Πρὸς τὸν Κον Νομάρχην Ἀργολίδος.

Κύριε Νομάρχα.

Τὴν ΜΝΗΜΗΝ τῶν ἀγωνισαμένων ὑπὲρ Πατρίδος τιμῶντες οἱ λαοί, κλεΐζουσι τὰς μεγάλας καὶ γενναίας πράξεις, αἵτινες ἐπίζηλον ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας ἐσαεὶ πρόκεινται παράδειγμα.

Φίλης Χώρας μαχηταί, ὁ στρατάρχης MAISON, ὁ στρατηγὸς FABVIER καὶ ὁ ναύαρχος DE RIGNY, ἀνασπάσαντες τὸ ξίφος ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδας κατὰ τὸν Ἱερὸν ἡμῶν Ἀγῶνα, ἀνέγραψαν τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ κατέστησαν οὕτω ἐν τῇ Ἐθνικῇ συνειδήσει, Ἐπίτιμοι τῆς Ἑλλάδος πολῖται.

Τὴν ἱστορικὴν ταύτην σελίδα τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας, ἐπὶ μαρμάρου ἀποτυποῦντες, διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΤΗ ΜΝΗΜΗ αὐτῶν, φόρον Ἐθνικῆς Τιμῆς ἀπονέμομεν τοῖς Προμάχοις τούτοις τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος.

Τὸ ΜΝΗΜΕΙΟΝ τοῦτο, — συμβολίζον τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ πρὸς τὸ εὐγενὲς καὶ γενναῖον Γαλλικὸν Ἔθνος, — προτιθέμενος ν' ἀνεγείρω ἐν Ναυπλίῳ, καὶ δὴ ἐπὶ τῆς παραλιακῆς πλατείας τῆς πόλεως, παρακαλῶ ὑμᾶς Κύριε Νομάρχα, ἵνα εὐαρεστούμενος προκαλέσητε τὴν νενομισμένην ἄδειαν, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἀμέσου ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν.

Εὐαρεστήθητε ἵνα δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 11ῃ Φεβρουαρίου 1903. *Ὑμέτερος*

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ

Ἀριθ. πρωτ. 923.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Κον ΝΙΚΟΛΑΟΝ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΝ

Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀποστείλω ὑμῖν συνημμένως ἐν ἀντιγράφῳ τὴν ὑπ' ἀριθ. 8 ἐ. ἔ. Πρᾶξιν τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς Ναυπλίου, δι' ἧς διαθέτει ὑμῖν τὴν ζητουμένην ἔκτασιν ἐπὶ τῆς παραλιακῆς πλατείας κλπ. ἀνηκούσῃ τῇ Λιμενικῇ Ἐπιτροπῇ πρὸς τοποθέτησιν τοῦ δι' ἰδίων ὑμῶν δαπανῶν κατασκευασθησομένου πρὸς Μνήμην τῶν Γάλλων Φιλελλήνων Μαυσωλείου.

Δέξασθε τὰς ἀπείρους εὐγνωμοσύνας ἐκ μέρους τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς πόλεως Ναυπλίου διὰ τὴν ἐκτίμησιν ταύτην.

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 15ῃ Φεβρουαρίου 1903. *Ὁ Νομάρχης*

Ν. ΔΡΟΣΟΣ

'Αριθ. 8.

Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Λιμένος Ναυπλίου, συγκειμένη ἐκ τοῦ Προέδρου αὐτῆς Νομάρχου Ἀργολίδος κ. Νικολάου Δρόσου καὶ τῶν κάτωθι ὑπογεγραμμένων μελῶν αὐτῆς, συνελθοῦσα σήμερον τῇ 11η Φεβρουαρίου 1903 ἐν τῷ Νομαρχιακῷ Καταστήματι, τῇ προσκλήσει τοῦ κ. Προέδρου αὐτῆς καὶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψει τὴν ὑπὸ σημερινὴν ἡμερομηνίαν ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ αἴτησιν τοῦ Κον Νικολάου Κωτσάκη, δι' ἧς αἰτεῖται ὅπως τῷ χορηγηθῇ ἡ ἄδεια καὶ τοποθετήσῃ τὸ δι' ἰδίων αὐτοῦ δαπανῶν κατασκευασθησόμενον πρὸς Μνήμην τῶν Γάλλων Φιλελλήνων Μαυσωλεῖον ἐν Ναυπλίῳ, καὶ ἐν θέσει ἀνηκούσῃ τῇ Λιμενικῇ Ἐπιτροπῇ καὶ συσκεφθεῖσα,

Ἀποφαίνεται ὁμοφώνως

Ἐγκρίνει τὴν εἰρημένην αἴτησιν τοῦ Κον Νικολάου Γ. Κωτσάκη καὶ διαθέτει πρὸς τοῦτο ἔκτασιν μέχρι τριάκοντα ἕξ τετραγωνικῶν μέτρων, ἐπὶ τῆς παραλιακῆς πλατείας καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν συνάντησιν τῆς ἐπεκτάσεως τῶν δύο ὁδῶν, ἤτοι τῆς ἐκ τῆς Ἀκροναυπλίας πρὸς τὴν θάλασσαν διερχομένης ὄπισθεν τοῦ στρατῶνος καὶ τοῦ Καταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ τῆς παραλλήλου τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ, τῆς ὄπισθεν τοῦ Τελωνιακοῦ Καταστήματος, ἐκ τοῦ Ἐφετείου πρὸς τὴν θάλασσαν, κατὰ διάγραμμα συνταχθησόμενον ὑπὸ τοῦ Μηχανικοῦ καὶ ἐγκριθησόμενον ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως· νὰ δοθῇ δὲ ἀμέσως αὐτῷ ἡ περὶ τούτου ἀπόφασις μετὰ τῶν συγχαρητηρίων τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν προτίμησιν τοῦ Ναυπλίου.

Ἐφ' ᾧ συνετάχθη ἡ παροῦσα καὶ ὑπογράφεται.

Ὁ Πρόεδρος
Ν. ΔΡΟΣΟΣ

Τὰ Μέλη
Τ. ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Ν. ΛΟΓΟΘΕΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩ. ΓΙΑΝΝΙΑΣ

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 15η Φεβρουαρίου 1903.

Ὁ Νομάρχης Ἀργολίδος
Ν. ΔΡΟΣΟΣ

Ἀριθ. διεκπ. 1380.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Κον ΝΙΚΟΛΑΟΝ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΝ

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ κοινοποιήσω ὑμῖν ἐν ὀπισθογράφῳ τὴν ὑπ' ἀριθ. 3093 ἐ. ἔ. διαταγὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, πρὸς γνῶσιν ὑμῶν διὰ τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν.

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 7η Μαρτίου 1903.

Ὁ Νομάρχης
Ν. ΔΡΟΣΟΣ

Ἀριθ. 3093.

Πρὸς τὸν Κον Νομάρχην Ἀργολίδος

Ὡς Πρόεδρον τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς Ναυπλίου.

Τὴν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 923 ἐ. ἔ. ἀναφορᾶς ὑμῶν ὑποβληθεῖσαν ὑπ' ἀριθ. 8 Πρᾶξιν τῆς ἧς προΐστασθε Ἐπιτροπῆς, περὶ ἀνιδρύσεως ἐν τῇ παραλιακῇ πλατείᾳ τοῦ δαπάναις τοῦ Κου Νικολάου Γ. Κωτσάκη κατασκευασθησομένου Μαυσωλείου εἰς μνήμην τῶν Γάλλων Φιλελλήνων, ἐγκρίνομεν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 3ῃ Μαρτίου 1903. *Ὁ Ὑπουργὸς*

Κ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Πρὸς τὸν Κον Νομάρχην Ἀργολίδος.

Λίαν προσεχῶς τελεσθήσονται ἐπισήμως τὰ Ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἤδη ἐν Ναυπλίῳ ἀνεγειρομένου Μνημείου εἰς τοὺς φιλέλληνας MAISON, FABVIER καὶ DE RIGNY, τῇ φιλοτίμῳ χορηγίᾳ καὶ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Κου Νικολάου Γ. Κωτσάκη, πρῴην Ἐφέτου.

Τὰ τῆς ἡμέρας αὐτῆς τῶν Ἀποκαλυπτηρίων ὡς καὶ τὰ τοῦ Προγράμματος θὰ κανονισθῶσι προσεχῶς καὶ θὰ ἀνακοινωθῶσιν ὑμῖν. Ἐν τῷ μεταξὺ παρακαλοῦμεν νὰ γνωστοποιήσητε τὰ τῶν προσεχῶν Ἀποκαλυπτηρίων εἴς τε τὴν Δημοτικὴν Ἀρχὴν Ναυπλίου ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας σχετικὰς Ἀρχάς, νὰ παράσχητε δὲ τὴν ὑμετέραν συνδρομὴν διὰ τὰ προκαταρκτικὰ τῆς τελετῆς, περὶ ἧς πρόκειται.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 10ῃ Ἰουνίου 1903. *Ὁ Ὑπουργὸς*

Κ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ

Ἀριθ. 36971.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Πρὸς τὸν Κον Νομάρχην Ἀργολίδος.

Κατόπιν τῆς προγενεστέρας ἡμῶν ἀνακοινώσεως περὶ τῶν προσεχῶν Ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ἀνεγερθέντος ἰδιωτικῇ πρωτοβουλίᾳ Μνημείου εἰς τοὺς Γάλλους φιλέλληνας MAISON, FABVIER καὶ DE RIGNY, ἐπιπροστίθεμεν ἤδη ὅτι ἡμέρα τῶν Ἀποκαλυπτηρίων ὡρίσθη ἡ 20ὴ ἀρξαμένου μηνός, καθ' ἣν θὰ ἀπαγγείλῃ καὶ τὸν πανηγυρικὸν ὁ τοῦ Μνημείου ἱδρυτὴς φιλογενέστατος ἀνὴρ Κος Ν. ΚΩΤΣΑΚΗΣ.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, συνιστῶμεν ὑμῖν καὶ πάλιν νὰ μεριμνήσητε ὅπως πᾶσα δυνατὴ εὐκολία παρασχεθῇ προθύμως ὑπὸ τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἀρχῶν εἰς τελειοτέραν διεξαγωγὴν τῶν προπαρασκευαστικῶν τῆς τελετῆς ἐργασιῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1903.

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ

Σημείωσις.—Ἡ Κυβέρνησις ηὐδόκησε νὰ μετάσχῃ (!) τῆς τελετῆς τῶν Ἀποκαλυπτηρίων, διὰ τῶν δύο τούτων ἐγγράφων τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργείου.

A S. E. MONSIEUR LE COMTE D'ORMESSON

ENVOYÉ EXTRAORDINAIRE ET MINISTRE PLÉNIPOTENTIAIRE DE LA RÉPUBLIQUE FRANÇAISE A ATHÈNES

Excellence.

La GRÈCE doit à la FRANCE une dette de gratitude, et c'est pour donner un témoignage de notre reconnaissance que nous venons d'ériger à NAUPLIE, un MONUMENT en l'honneur du Maréchal MAISON, du Général FABVIER et de l'Amiral DE RIGNY qui, avec l'appui des vaillants marins et soldats de FRANCE ont tiré l'épée pour notre INDÉPENDANCE.

En érigeant ce MONUMENT, nous l'élevons à tous les Français qui sont venus parmi nous continuer la fraternité des armes, déjà glorifiées par nos braves soldats sur le champ d'honneur, de gloire et de liberté devant l'autel de la Patrie.

Comme nous allons célébrer l'INAUGURATION de ce MONUMENT le 20 Juillet (2 Août), c'est avec confiance qu'on se permet de vous prier de vouloir bien honorer cette solennité avec tout le personnel de la LÉGATION DE FRANCE.

Veuillez bien, Monsieur le Ministre, agréer l'assurance des sentiments les plus distingués et les plus dévoués d'un sincère ami de la FRANCE.

Athènes, le 1/14 Juillet 1903.

NICOLAS G. COTSAKIS
ANCIEN CONSEILLER A LA COUR D'APPEL

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑΙ ΠΡΟΣΚΛΗΣΕΙΣ

Ἀξιότιμε Κύριε.

Τὴν ΜΝΗΜΗΝ τῶν ἀγωνισαμένων ὑπὲρ Πατρίδος τιμῶντες οἱ Λαοὶ κλεΐζουσι τὰς Μεγάλας καὶ γενναίας πράξεις, αἵτινες ἐπίζηλον ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας ἐσαεὶ πρόκεινται παράδειγμα.

Μικρὸν καὶ ὀρθοῦται ἐν Ναυπλίῳ, ἐν τῇ Ἀκροπόλει ταύτῃ τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ΜΝΗΜΕΙΟΝ συμβολίζον τὴν Ἐθνικὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς Φίλην Χώραν, ἧς γενναῖοι μαχηταὶ ὁ Στρατάρχης MAISON, ὁ Στρατηγὸς FABVIER καὶ ὁ Ναύαρχος DE RIGNY, τῇ ἀρωγῇ ἀλκίμων ναυτῶν καὶ στρατιωτῶν τῆς Γαλλίας, ἀνασπάσαντες τὸ ξίφος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, συνεμερίσθησαν τὰς περιπετείας καὶ τὰς τύχας, τοὺς θριάμβους καὶ τὴν δόξαν τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων, ἅτινα οἱ ἀλκίφρονες ἄνδρες τῆς Μεγάλης καὶ Ἀθανάτου Ἐποχῆς τοῦ 1821 ἐδόξασαν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς δόξης καὶ τῆς ἐλευθερίας, κατὰ τὸν ΙΕΡΟΝ ἡμῶν ΑΓΩΝΑ, πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Τελετάρχης τῶν Ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ΜΝΗΜΕΙΟΥ τούτου, κατὰ τὴν 20ὴν Ἰουλίου ἐ. ἔ. περὶ ὥραν 5 μ. μ. ὁ Λαὸς τοῦ Ναυπλίου, παρακαλεῖ Ὑμᾶς, ἵνα εὐαρεστούμενος τιμήσητε διὰ τῆς παρουσίας Ὑμῶν τὴν Ἑορτὴν ταύτην.

Εὐαρεστήθητε ἵνα δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

Ἐν Ναυπλίῳ, τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1903.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗΣ
ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΣΕΛΙΔΕΣ

ΙΔΗ ΙΟΥΛΙΟΥ 1789

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΤΙΛΛΗΣ

Η ἅλωσις τῆς Βαστίλλης, τῇ ΙΔῃ ΙΟΥΛΙΟΥ 1789, θεωρηθεῖσα ὡς σύμβολον τῆς Νίκης τοῦ ΛΑΟΥ κατὰ τοῦ ἀπολυτισμοῦ, καθιερώθη ἐφεξῆς ὡς Μεγάλη Ἐπέτειος Ἑορτὴ τῆς ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ.

Ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις, ἐν ἔτει 1790, ἐπανηγύρισε μεγαλοπρεπῶς τὴν Ἐθνικὴν ταύτην Ἑορτήν, εἰς τὴν ὁποίαν συνῆλθον πάντες οἱ Δῆμοι τῆς Γαλλίας.

Τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως — Champ-de-Mars — εἶνε τὸ μόνον μνημεῖον, ὅπερ κατέλιπεν ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ.... Ἡ Αὐτοκρατορία ἔχουσα τὴν στήλην αὐτῆς, κατέλαβε προσέτι καὶ τὴν Θριαμβευτικὴν Ἁψῖδα· ἡ Βασιλεία ἔχει τὸ Λοῦβρον καὶ τοὺς Ἀπομάχους αὐτῆς· ἡ τιμαριωτικὴ ἐκκλησία τοῦ ἔτους 1200 ὀρθοῦται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ Παναγίᾳ—Notre-Dame.

Καὶ ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ἔχει ὡς μνημεῖον ... τὸ κενόν ... Τὸ μνημεῖον αὐτῆς εἶνε ἡ ἄμμος, — ἐπίπεδος, — ὡς ἡ Ἀραβία ... λόφος δεξιᾷ, λόφος ἀριστερᾷ· καὶ δὴ ὡς ἐκεῖνοι, οὓς ἡ Γαλατία ἀνήγειρεν· ἄσημοι καὶ ἀμφίβολοι μάρτυρες τῶν ἡρώων.

Ἀλλὰ τὴν μεγάλην πεδιάδα διατρέχει μεγάλη πνοή, καὶ δὴ ψυχή, πανίσχυρον πνεῦμα, ὅπερ οὐδαμοῦ αἰσθάνεταί τις ...

Καὶ ἐὰν ἡ πεδιὰς αὕτη εἶνε ἄγονος, καὶ ἐὰν ἡ χλόη ἐξηράνθη, ἐλεύσεται ἡμέρα, καθ' ἣν θέλει ἀναθάλλει.

Διότι ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ἀνεμίχθη βαθέως ὁ γόνιμος ἱδρὼς ἐκείνων, οἵτινες ἐν Ἱερᾷ Ἡμέρᾳ ἀνήγειραν τοὺς λόφους τούτους, καθ' ἣν ἡμέραν, ἀφυπνισθέντες ἐκ τοῦ τηλεβόλου τῆς Βαστίλλης, προσῆλθον ἐκ τοῦ Βορρᾶ, ἐκ

τῆς Μεσημβρίας, ἵνα περιπτυχθῶσι τὴν Γαλλίαν καθ' ἣν ἡμέραν, τρία ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, ἐγερθέντες ὡς εἷς ἄνθρωπος,—ἔνοπλοι,—ἐθέσπισαν τὴν Αἰώνιον Εἰρήνην.

Ἡ πόλις τῶν Παρισίων ἔθετο εἰς ἐνέργειαν χιλιάδας ἀέργων ἐργατῶν, δι' οὓς τοιοῦτον ἔργον ἤθελεν ἀπαιτήσει ἐνιαυτούς. Σύμπας ὁ πληθυσμὸς ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν. Τὸ θέαμα ὑπῆρξε καταπληκτικόν. Ἡμέρας καὶ νυκτός, ἄνθρωποι πασῶν τῶν τάξεων, πάσης ἡλικίας, μέχρι καὶ τῶν παίδων — πάντες—πολῖται, στρατιῶται, ἱερεῖς, μοναχοί, ἠθοποιοί, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους, εὐειδεῖς κυρίαι, γυναῖκες τῆς ἀγορᾶς, πάντες ἐχειρίζοντο τὴν σκαπάνην, ἐκύλιον τὰ φορτηγὰ φορεῖα, ἢ μετέφερον αὐτά. Παῖδες προπορευόμενοι ἔφερον πυρσούς· μουσικοὶ θίασοι περιπλανώμενοι ἐνίσχυον τοὺς ἐργαζομένους· αὐτοὶ οὗτοι ἰσοπεδοῦντες τὸ ἔδαφος ἔψαλλον τὸ ᾆσμα τοῦτο τῆς ἰσότητος:

«*Ah! ça ira! ça ira! Celui qui s'élève, on l'abaissera!*»

Ἆσμα, ἐργασία καὶ ἐργάται, συνεφύροντο· ἡ ἰσότης ἐν ἐνεργείᾳ. Πλούσιοι ἢ μή, πάντες ἡνωμένοι ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Ἐν τούτοις οἱ ἄποροι, — ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, — συνεισέφερον πλειότερον. Μετὰ τὴν ἐργασίαν καὶ δὴ ἐπίπονον ἐργασίαν, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὁ ὑδροφόρος, ὁ ξυλουργός, ὁ τέκτων τῆς Γεφύρας τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'ου,—τὴν ὁποίαν κατεσκεύαζον τότε,—ἐπορεύοντο ἵνα ἐργασθῶσι διὰ τῆς σκαπάνης εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ θέρους, καὶ οἱ γεωργοὶ αὐτοὶ προθύμως προσήρχοντο. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι κεκμηκότες, ἐξηντλημένοι, ἤρχοντο χάριν ἀνακουφίσεως, ἵνα ἐργασθῶσι προσέτι ὑπὸ τὰ φῶτα!

Ἡ ἀπέραντος αὕτη ἐργασία, ἥτις ἀπὸ πεδιάδος ἐδημιούργησε κοιλάδα μεταξὺ δύο λόφων, συνετελέσθη, — τίς ἤθελε πιστεύσει; ἐντὸς ἑβδομάδος! Ἀρξαμένη ἀκριβῶς τῇ Ζ'η Ἰουλίου, ἐπερατώθη πρὸ τῆς ΙΔ'ης.

Ἡ Γαλλία ἠθέλησε καὶ ἐγένετο.

Ἀφικνούμενοι οἱ προσφιλεῖς οὗτοι ξένοι, ἐπλήρουν τὴν πόλιν τῶν Παρισίων. Οἱ ξενοδόχοι αὐθόρμητοι ἠλάττωσαν, περιορίσαντες τὸ τίμημα, ὅπερ ἤθελον λαμβάνει ἐκ τοῦ πλήθους τούτου τῶν ξενιζομένων.

Κατὰ τὸ πλεῖστον, δὲν ἀφῆκαν τούτους νὰ καταλύσωσιν εἰς ξενοδοχεῖα. Οἱ Παρισινοί, οἰκοῦντες, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐστενοχωρημένοι, συνεπυκνώθησαν καὶ οὕτως ἠδυνήθησαν νὰ φιλοξενήσωσι τοὺς ὁμοσπόνδους.

Ἀφιχθέντων τῶν Βρεττανῶν, οἱ πρωταθληταὶ τῆς ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, οἱ νικηταὶ τῆς Βαστίλλης ἐπορεύθησαν εἰς συνάντησιν αὐτῶν μέχρι τῶν Βερ-

σαλλιῶν, μέχρι τοῦ Saint-Cyr. Μετὰ τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς καὶ περιπτύξεις, αἱ δύο τάξεις ἡνωμέναι, ἀναμίξ, εἰσῆλθον ὁμοῦ εἰς Παρισίους.

Ἀνήκουστον συναίσθημα εἰρήνης — ὁμονοίας εἰσέδυσεν εἰς τὰς ψυχάς, ἐὰν δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τοῦ ἑξῆς σπουδαίου γεγονότος. Οἱ δημοσιογράφοι ἐποιήσαντο ἀνακωχήν. Οἱ τραχεῖς οὗτοι μαχηταί, οἱ ἀνήσυχοι οὗτοι φύλακες τῆς ἐλευθερίας, τῶν ὁποίων ἡ συνήθης πάλη παροξύνει τοσοῦτο τὰς ψυχάς, ἀνεδείχθησαν ἀνώτεροι ἑαυτῶν· τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαϊκῶν φρονημάτων, ἄνευ μίσους καὶ ἄνευ ζηλοτυπίας ἐκυρίευσεν αὐτῶν· ἐχειραφέτησε τούτους πρὸς στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὀλεθρίου πνεύματος τῶν διχονοιῶν.

Ἀλλ' ἰδοὺ ἐπὶ τέλει ἡ ΙΔη ΙΟΥΛΙΟΥ, ἡ ὡραία ἡμέρα τοσοῦτο ποθητή, χάριν τῆς ὁποίας οἱ χρηστοὶ οὗτοι ἄνθρωποι ἐπεχείρησαν τὴν ἐπαχθῆ ταύτην ἐκδρομήν. Τὰ πάντα ἐστὶν ἕτοιμα. Νύκτωρ μάλιστα, ἐκ φόβου μήπως δὲν παρευρεθῶσιν εἰς τὴν ἑορτήν, πολλοί, λαὸς ἢ ἐθνοφυλακή, ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως. Ἐπέρχεται ἡ ἡμέρα· φεῦ! βρέχει! Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, κρουνοὶ βροχῆς, στρόβιλοι ὑετοῦ καὶ ἀνέμου. «Ὁ οὐρανὸς εἶνε ἀριστοκρατικός», ἔλεγον, καὶ ἐν τούτοις ἐτοποθετοῦντο. Θαρραλέα καὶ ἐπίμονος εὐθυμία ἐφαίνετο θέλουσα διὰ μυρίων παραβόλων ἀστειοτήτων ν' ἀποσοβήσῃ τὸν ἀπαίσιον οἰωνόν. Ἑκατὸν ἑξήκοντα χιλιάδες ἐκάθισαν ἐπὶ τῶν προχωμάτων τοῦ Πεδίου τοῦ Ἄρεως· ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδες ἵσταντο ὀρθοί· ἐν αὐτῷ τῷ πεδίῳ ἔμελλον νὰ παρελάσωσι πεντήκοντα περίπου χιλιάδες ἀνδρῶν, ἐξ ὧν δεκα-τέσσαρες χιλιάδες ἐθνοφύλακες τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν Παρισίων· οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ στρατεύματος, τοῦ ναυτικοῦ κλπ. Τὰ εὐρέα ἀμφιθέατρα τοῦ Chaillot, τοῦ Passy ἦσαν κατάφορτα ἐκ θεατῶν. Μεγαλοπρεπὴς τοποθεσία, ἀχανής, περιοριζομένη καὶ αὕτη ὑπὸ ἀπωτέρου κύκλου, ὁ ὁποῖος ἐκτείνεται μέχρι Montmartre,—Saint-Cloud,—Meudon,—Sèvres· τοιαύτη θέσις ἐφαίνετο ἀναμένουσα τὰς Γενικὰς Συνελεύσεις τοῦ κόσμου.

Ἐν τούτοις βρέχει! Μακρὰ εἶναι ἡ προσδοκία. Οἱ ὁμόσπονδοι, οἱ Παρισινοὶ ἐθνοφύλακες, παραταχθέντες ἀπὸ τῆς πέμπτης ὥρας κατὰ μῆκος τῶν λεωφόρων, εἰσὶ διάβροχοι, θνήσκοντες ἐκ πείνης, καὶ ὅμως φαιδροί. Καταβιβάζουσι πρὸς αὐτοὺς ἄρτους διὰ σχοινίου, χοιρομήρια καὶ φιάλας ἀπὸ τῶν παραθύρων τῆς ὁδοῦ Saint-Martin καὶ τῆς ὁδοῦ Saint-Honoré.

Ἐπὶ τέλει διέρχονται τὸν ποταμὸν ἐπὶ γεφύρας ἐκ ξύλων, κατασκευασθείσης πρὸ τοῦ Chaillot· εἰσέρχονται διὰ θριαμβευτικῆς ἁψῖδος. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Πεδίου τοῦ Ἄρεως ὑψοῦτο ὁ Βωμὸς τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ· πρὸ τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τὰ βάθρα, ἔνθα ἔμελλον νὰ καθίσωσιν ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Συνέλευσις.

'Αλλὰ πάντα ταῦτα παρατείνονται εἰσέτι. Οἱ πρῶτοι ἀφιχθέντες, ὅπως ἐπιδείξωσι θάρρος κατὰ τῆς βροχῆς καὶ καρτερίαν κατὰ τοῦ ἀθλίου καιροῦ, ἤρξαντο εὐτόλμου χοροῦ.

Οἱ χαρμόσυνοι αὐτῶν χοροὶ ἐκτυλίσσονται ἐν τῷ πηλῷ—ἐπεκτείνονται—προστιθεμένων ἀπαύστως νέων κρίκων, τῶν ὁποίων ἕκαστος εἶνε ἐπαρχία, νομὸς ἢ πολλαὶ ἀναμὶξ χῶραι. Ἡ Βρεττανία χορεύει μετὰ τῆς Βουργουνδίας, ἡ Φλανδρία μετὰ τῶν Πυρηναίων ... Εἴδομεν ἀρξαμένους τοὺς κυματοειδεῖς τούτους χορούς, ἀπὸ τοῦ χειμῶνος τοῦ 1799. Ὁ ἀπέραντος χορὸς ἐσχηματίσθη σχεδὸν ἐκ τῆς Γαλλίας ὁλοκλήρου· περατοῦται εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως, καταλήγει ... Ἰδοὺ ἡ ἑνότης!

Χαῖρε, Μεγάλη Ἐποχὴ προσδοκιῶν, ἐλπίδων, πόθων, καθ' ἣν πάντες ὠνειροπόλουν, ἐπεζήτουν τὴν ἡμέραν ταύτην!... Ἰδοὺ αὕτη! τί ἐπιθυμοῦμεν; Διατί αἱ ἀνησυχίαι αὗται; φεῦ! ἡ πεῖρα τοῦ κόσμου διδάσκει ἡμᾶς τὸ θλιβερὸν τοῦτο πρᾶγμα,—παράδοξον,—καὶ ὅμως ἀληθές, ὅτι, ἡ ἕνωσις πολλάκις μειοῦται ἐν τῇ ἑνότητι. Ἡ θέλησις τῆς ἑνώσεως ἦτο ἤδη ἡ ἑνότης τῶν καρδιῶν, ἡ ἀρίστη πιθανῶς ἑνότης.

'Αλλὰ σιωπή! Ὁ Βασιλεὺς ἔρχεται, κάθηται· ἡ Συνέλευσις καὶ ἡ Βασίλισσα ὡσαύτως, ἐπὶ ἐξέδρας δεσποζούσης πάντων. Ὁ Lafayette ἐπὶ λευκοῦ ἵππου, ἀφικνεῖται μέχρι τοῦ Θρόνου· ὁ διοικητὴς ἀφιππεύει καὶ λαμβάνει τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως. Ἐπὶ τοῦ Βωμοῦ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, μεταξὺ διακοσίων ἱερέων, φερόντων τριχρόους ζώνας, ἀνέρχεται ταλαντευόμενος, ὑποσκάζων τὸν πόδα, ὁ Talleyrand, Ἐπίσκοπος τοῦ Autun· τίς ἄλλος, κρεῖττον τούτου, μέλλει νὰ ἱερουργήσῃ ἐπὶ ὁρκωμοσίας;

Χίλιοι διακόσιοι μουσικοὶ παιανίζοντες, μόλις ἀκούονται· ἀλλ' ἐπέρχεται σιγή· τεσσαράκοντα τηλεβόλα διασείουσι τὴν γῆν! Εἰς τὴν ἔκρηξιν ταύτην τοῦ κεραυνοῦ, πάντες ἐγείρονται, πάντες ἀνατείνουσι τὴν χεῖρα πρὸς τὸν οὐρανόν ... Ὦ ΒΑΣΙΛΕΥ! Ὦ ΛΑΕ! προσέχετε ... Ὁ οὐρανὸς ἀκούει· ὁ ἥλιος σκοπίμως διασχίζει τὸ νέφος ... Τηρεῖτε τοὺς ὅρκους ὑμῶν!

JULES MICHELET

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΕΠΙ ΤΗι ΚΕ΄ ΜΑΡΤΙΟΥ

ΥΠΟ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗ

ΠΡΩΗΝ ΕΦΕΤΟΥ, OFFICIER DE LA LÉGION D'HONNEUR

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑι ΕΝ ΤΩι ΝΑΩι ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΤΗι ΚΕ΄ ΜΑΡΤΙΟΥ 1905

ΘΡΙΑΜΒΕΥΤΙΚΗΝ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἄγει σήμερον Ἑορτὴν καὶ πανηγυρίζει τὴν Πολιτικὴν Ἀνάστασιν τῆς Πατρίδος!

Προσέλθωμεν πάντες πρὸ τοῦ Πανθέου τῶν Γενναίων τῆς Πατρίδος Προμάχων, ἵν' ἀρυσθῶμεν ἐκ τῶν Ἐθνικῶν ἡμῶν παραδόσεων καὶ πολιτικῶν ἀρετῶν τῆς «Μεγάλης Γενεᾶς τοῦ 1821» ὑψηλὰ καὶ γενναῖα διδάγματα ἱερᾶς φιλοπατρίας, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ σθένος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ρώμην τοῦ Ἐθνικοῦ Φρονήματος.

Μόνοι οἱ λαοί, οἵτινες διατηροῦσιν, ἐν χαλεποῖς καιροῖς καὶ ἐν μέσῳ τῶν Ἐθνικῶν συμφορῶν καὶ περιπετειῶν τῆς Πατρίδος, ἀκμαῖον καὶ ἀήττητον τὸ ἠθικὸν αὐτῶν σθένος καὶ κραταιὸν τὸ Ἐθνικὸν Φρόνημα, δημιουργοῦσιν ἑαυτοῖς κρείσσονα τύχην, ἀναδείκνυνται ἄξιοι τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν καὶ χωροῦσιν εὐθὺ εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς δόξης, τοῦ θριάμβου, τῆς νίκης.

Μόνη ἡ δρῶσα τόλμη τοῦ Ἐθνικοῦ Φρονήματος, ἥτις ἐστὶν ἡ ἐνεργὸς ἔκφρασις τῆς Θείας Προνοίας ἐπὶ τῆς τύχης τῶν Ἐθνῶν, διέπει καὶ ἐξασφαλίζει τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν Λαῶν.

Ἡ Ἑλλάς,— ἡ χώρα ἐν ᾗ ἐπολιτογραφήθη ἡ Ἐλευθερία,— ἡ γῆ ἐξ ἧς ἀνέθορε πᾶν τέλειον καὶ πᾶν ἰδεῶδες,— πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδεμία ἄλλη χώρα ἢ φυλὴ ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἐξισωθῇ,— καὶ τὴν ὁποίαν πάντες οἱ ἄλλοι λαοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ μιμηθῶσιν,— ὁπόταν ἠθέλησαν νὰ προσπελάσωσι τοὺς ὁρίζοντας τοῦ καλοῦ, τοῦ ὑψηλοῦ, τοῦ ἰδεώδους, — ἡ χώρα ἥτις κυλιν-

δεῖται μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ οὐρανοῦ, μεταξὺ τοῦ ἀχανοῦς καὶ τοῦ ἀπείρου,— οὐδέποτε ἀνεγνώρισεν ἄλλον δεσπότην, πλὴν τοῦ Θεοῦ,— ἐγονυπέτησε δὲ μόνον πρὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις σήμερον ἑορτάζει τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου Γένους, τὸ δὲ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, σὺν τῇ Ἑορτῇ ταύτῃ, πανηγυρίζει σήμερον τὴν Πολιτικὴν Ἀναγέννησιν τῆς Πατρίδος.

Ὅταν ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ κατέλυσαν τοὺς ὡραίους τῆς Ἑλλάδος θεσμούς, καὶ ἔδυσαν αἱ πολιτικαὶ αὐτῆς ἀρεταί, τότε αὕτη ὑπέκυψεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν δεσποτείαν, καὶ εἶτα εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ὀθωμανῶν· κελαινὴ δ' ἔκτοτε πολιτικὴ νὺξ κατεῖχε τὴν Πατρίδα τῶν διδασκάλων τῆς ἀνθρωπότητος!

Ἀλλά, καὶ δοριάλωτος ἡ Ἑλλάς, καὶ ὑπὸ σιδηρᾶν δουλείαν δεσμῶτις, οὐδέποτε ἐπαύσατο ἐλευθέραν ὀνειροπολοῦσα ζωήν.

Ἐὰν ἡ ἰδέα τῆς Πατρίδος μὴ ὑπῆρχε πλέον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔζη ὅμως αὕτη εἰς πάντων τὰ πνεύματα καὶ σφύζουσα ἀείποτε ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἀνερρίπιζε τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας.

Ἐὰν ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος,— κοινὴ οὖσα τῆς ἀνθρωπότητος κτῆσις,— ζωτικὴν ἀσκῇ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τοῦ βίου τῶν λαῶν,— ἡ Μεγάλη Κοινωνικὴ Μεταρρύθμισις τοῦ ΙΘ^{ου} αἰῶνος,— διὰ τῆς βαρυηχοῦς αὐτῆς σάλπιγγος, ἐξεγείρασα ἀπὸ μακροχρονίου ληθάργου καὶ ἄρχοντας καὶ λαοὺς ἀρχομένους, διεκήρυξεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν ὑφήλιον νέας πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ καθιέρωσε τὸ θεσπέσιον τοῦ Χριστιανισμοῦ Κήρυγμα:

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ — ΙΣΟΤΗΣ — ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ.

Τὸ Ἐγερτήριον τοῦτο τῆς Ἐλευθερίας σάλπισμα, ἀκουσθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐξύπνισεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἑλλήνων πόθους ἱερούς, ἀπὸ πολλοῦ κοιμωμένους καὶ ἀνεπτέρωσεν ἐθνικὰς ἐλπίδας.

Λογάδες τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους,— μύσται καὶ ἀπόστολοι τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλιγγενεσίας,— συγκροτοῦσιν ἐν Βιέννῃ, ἐν ἔτει 1814, τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἥτις παρασκευάζει τὸν Ἐθνικὸν ἁγιασμόν,—τὸ ἅγιον βάπτισμα εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ Καθήκοντος, τῆς θυσίας πρὸ τοῦ βωμοῦ τῆς Πατρίδος.

Οἱ στόνοι τῆς τυραννουμένης Πατρίδος, δονοῦντες καὶ συνταράσσοντες τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τονίζουσι τὴν λιγύφθογγον λύραν τοῦ μάρτυρος Ρήγα!

Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
Παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιὰ καὶ φυλακή.

Τὸ αἷμα τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ Γρηγορίου ἐξεγείρει τὴν Ἑλληνικὴν Φυλήν,— δημιουργεῖ ἥρωας καὶ μάρτυρας· πᾶσα καταστροφὴ γονιμοποιεῖ τὸ σπέρμα τοῦ θριάμβου τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος,— μεγαλύνει τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους πρὸ τῶν κινδύνων τῆς ἀλυτρώτου Πατρίδος! Καὶ εἶνε Ἱερὸς ὁ περὶ Πάτρης Ἀγών, σκοπῶν τὴν ἄμυναν τῆς γῆς τῶν προγόνων,—ἵν' ἀναγράψῃ ἡ ἱστορία ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδος ἐξήρτηται ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ, ὅστις δὲν στέργει τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ θάνατον.

Ἐθνικὰ φρονήματα, αἰσθήματα ἁγνῆς φιλοπατρίας, ἐθνικὰ μίση, ὀρειναὶ ὑπάρξεις, ᾄσματα πλήρη ἡρωϊσμοῦ καὶ μελαγχολίας, ἔνοπλοι κατὰ τῆς τυραννίας ἀντιστάσεις, τὰ πάντα ἀναγγέλλουσι τὴν σφριγῶσαν τοῦ Ἔθνους ῥοπὴν πρὸς τὴν Πολιτικὴν αὐτοῦ Ἀναγέννησιν, καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν ἀντηχεῖ τὸ Ἐθνικὸν Ἐγερτήριον:

Ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε,
Ἐλευθεροῦτε Πατρίδ', ἐλευθεροῦτε δὲ
παῖδας, γυναῖκας, Θεῶν τε πατρῴων ἕδη,
θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών.

Κλαγγὴ ὅπλων καὶ πολέμου ἰαχαὶ πληροῦσι τὸν ὁρίζοντα πάσης τῆς Ἑλληνικῆς χώρας, καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν ὑπὲρ Πατρίδος Ἀγῶνος προμηνύουσιν, -- ἀγῶνος δεινοῦ, — περὶ ζωῆς καὶ θανάτου ὁλοκλήρου τοῦ Γένους.

Ἀνατέλλει ἡ ΚΕ' ΜΑΡΤΙΟΥ 1821, καὶ ζοφερᾶς πολιτικῆς νυκτὸς τὰ ἐρέβη διαλύουσα, πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος χαιρετίζει ἄνδρας ἐλευθέρους!

Ἀλκίφρων τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους λευΐτης, ὁ Γερμανός, τὴν Σημαίαν τοῦ Σταυροῦ ἐν τῇ Μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας ἀναπεταννύει, καὶ σύμπασα ἡ Ἑλλάς, ἐκ θεμελίων ἀνατιναχθεῖσα καὶ τῆς δουλείας τὰ σάβανα ἀποβάλλουσα, νικηφόρος ἀνίσταται ἐκ τοῦ πολιτικοῦ αὐτῆς τάφου!

Ἡρωϊκὴ καὶ ἔνδοξος Ἐποχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους,—ἡ ΚΕ' ΜΑΡΤΙΟΥ 1821,— ὑπῆρξεν ἀφετηρία καὶ σύνθημα ἐθνικοῦ μαρτυρίου καὶ νίκης!

Ἡ Ἐποποιΐα τοῦ 1821,-- ἡρωϊκὴ πάλη πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἱερῶν δικαίων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, — προκαλεῖ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὑπὲρ τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν περὶ ἐλευθερίας τῆς Πατρίδος Ἀγῶνος· τονίζει τὴν βάρβιτον τοῦ Béranger καὶ τοῦ Delavigne, ἐμπνέει τὴν Μοῦσαν τοῦ Hugo, συγκινεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ Châteaubriand, ἐξάπτει τὸ φιλελληνικὸν πνεῦμα τοῦ Βύρωνος!

Μεγάθυμοι φιλέλληνες, πανταχόθεν σπεύδουσιν ἐνθουσιῶντες, ἵνα μετάσχωσι τῆς τιμῆς, τῆς τύχης καὶ τῆς δόξης τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων.

Τὸ τραγικὸν δρᾶμα τοῦ Μεσολογγίου, ὁ θρίαμβος τοῦ Βαλτετσίου, τὸ τρόπαιον τῶν Δερβενακίων, οἱ ἡρωϊσμοὶ τοῦ Σουλίου, τοῦ Λάλα, τῆς Γραβιᾶς, τοῦ Μανιακίου, τῆς Σάμου, τῶν Ψαρῶν, τῆς Χίου, διακηρύττουσι τὴν δόξαν καὶ τὸ κλέος τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων.

Ἐὰν ἡ δουλεία τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγόν, ἀμαυρὸν ἐσημείωσεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ στίγμα τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ἡ δὲ ἱστορία καταργῇ τὰ ἀνοσιουργήματα τῆς ἱστορίας, τὸ στίγμα τοῦτο ἐξήλειψεν ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη, ἐν ἔτει 1827, διὰ τῆς καταστροφῆς εἰς τὰ ὕδατα τῆς Πύλου τοῦ στόλου τοῦ πορθητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, — τῆς πνευματικῆς ταύτης Πατρίδος καὶ μητρὸς παντὸς πολιτισμοῦ.

« Ζεύς τοι κολαστὴς τῶν ὑπερκόπων ἄγαν
φρονημάτων ἔπεστιν, εὔθυνος βαρύς ».

Ἑορτάζοντες τὴν Ἐπέτειον τῆς ΚΕης ΜΑΡΤΙΟΥ 1821, πανηγυρίζομεν τὴν Μεγάλην Ἐποχὴν τῆς Πολιτικῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Πατρίδος· ἡ δὲ τιμή, ἣν ἀπονέμομεν τοῖς Γενναίοις τοῦ Ἔθνους προμάχοις, εἶνε ἡ Ἀποθέωσις αὐτῆς τῆς Πατρίδος.

Πρὸ τῶν Ἱερῶν τούτων Ἀναμνήσεων, δαφνοστεφεῖς ὀρθοῦνται διὰ τῆς Ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης οἱ ἔνδοξοι τάφοι τῶν ἡρώων τοῦ 1821, ὑπομιμνήσκοντες ἐσαεὶ εἰς τὰς μελλούσας γενεὰς ὅτι ἡ αἱματολουσία Ἔθνους ὁλοκλήρου, ὁ Ἱερὸς Ἀγὼν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος ἀποτελοῦσιν ἀθανάτους ἱστορικὰς σελίδας, αἵτινες διδάσκουσι τοὺς λαοὺς ὅτι ΕΙΣ ΟΙΩΝΟΣ ΑΡΙΣΤΟΣ ΑΜΥΝΕΣΘΑΙ ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΗΣ.

ΖΗΤΩ Η ΚΕ΄ ΜΑΡΤΙΟΥ 1821! — ΖΗΤΩ Η ΠΑΤΡΙΣ!

ΜΝΗΜΕΙΟΝ
LÉON GAMBETTA
ΕΝ ΒΟΡΔΩι

Πανηγυρικως ἐτελέσθησαν ἐν Γαλλίᾳ, τῇ 25ῃ Ἀπριλίου 1905, καὶ δὴ ἐν ΒΟΡΔΩι, τὰ Ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Μεγάλου τῆς Γαλλίας πολίτου καὶ Μεγάλου Φιλέλληνος, ἀοιδίμου Γαμβέττα!

Ὁ Γαλλικὸς Λαός, τιμῶν τὴν μνήμην τοῦ ἐξόχου πολιτικοῦ ἀνδρός, παρέστη ἐπισήμως εἰς τὰ Ἀποκαλυπτήρια διὰ τοῦ Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, τῶν Προέδρων τῆς Βουλῆς, τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου· ἄπειρον πλῆθος πάσης τάξεως πυρετωδῶς κατέκλυζε τὴν πέριξ τοῦ Μνημείου ἔκτασιν.

Τὸ Μνημεῖον ἱδρύθη ἐν τῇ πλατείᾳ ἔνθα, πρὸ τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1870, ὠρθοῦτο ὁ ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Ναπολέοντος Γ', καὶ τὸν ὁποῖον κατέρριψε καὶ συνέτριψεν ὁ λαός, ὅτε ἀνεκηρύχθη ἡ Δημοκρατία.

Ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ Μνημείου, εὐγενὴς καὶ ὑπερήφανος ὀρθοῦται ὁ ἀνδριὰς τοῦ Γαμβέττα, ὡσεὶ θέλοντος ν' ἀπαγγείλῃ λόγον ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ἠλέκτριζον τοὺς ἀκροατάς.

Ἐπὶ τῆς πρώτης προσόψεως τοῦ Μνημείου, διὰ σημαιῶν καὶ ὅπλων πλαισιοῦται τὸ ἔμβλημα τῆς πόλεως τοῦ ΒΟΡΔΩ καὶ ὕπερθεν ἀνάγλυφος ἡ ἐπιγραφή·

ΤΩι ΛΕΟΝΤΙ ΓΑΜΒΕΤΤΑι

1838—1871

Ἡ δευτέρα πρόσοψις φέρει κεχαραγμένην τὴν ἐπιγραφήν·

ΕΘΝΙΚΩι ΕΡΑΝΩι

1900—1904

Κάτωθεν σύμπλεγμα ὅπλων τῶν συνταγμάτων, ἅτινα ἐπολέμησαν πρὸς τὴν Πρωσσίαν, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν διακρίνεται πηλήκιον, φέρον τὸν ἀριθμὸν τοῦ 57ου πεζικοῦ συντάγματος, τοῦ μόνου συντάγματος,— τοῦ ἀρχαίου καὶ δὴ τοῦ *«τρομεροῦ, τοῦ ἀπτοήτου»* τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας, ὅπερ ἐκυρίευσε μίαν σημαίαν τοῦ ἐχθροῦ ἐν ἔτει 1870.

Ὁ Γαμβέττας, ἐφεξῆς, εἶνε διὰ πάντας τοὺς Γάλλους ἡ ἀπαράμιλλος προσω-

ποποίησις τῆς περιπαθοῦς φιλοπατρίας ἐν τῇ σταθερᾷ ἀείποτε λατρείᾳ τοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

Ὁ Γαμβέττας εἶνε ἡ ἄφωνος, ἀλλ' ἀδυσώπητος καὶ ἀήττητος διαμαρτυρία ἐναντίον τῶν ἀνοσιουργημάτων τῆς κατακτήσεως καὶ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς φυλῆς.

Ὁ Γαμβέττας εἶνε ἡ βεβαίωσις τῆς ἐλπίδος, ἥτις ἐπιζῶσα τοῖς χρόνοις καὶ μὴ γηράσκουσα (διότι εἶνε ἀθάνατος) βλέπει τὰς γενεὰς ἀναπτυσσομένας, μεγαλυνομένας καὶ παρερχομένας.

Ὁ Γαμβέττας εἶνε ὁ πρόδρομος τῆς ἀστικῆς εἰρήνης, ἑδραζομένης ἐπὶ τῆς λήθης τῶν προαιωνίων μνησικακιῶν, ἐπὶ τῆς προσελεύσεως εἰς τὰ δημόσια πράγματα πάντων τῶν ἀνθρώπων χρηστῆς πίστεως καὶ ἐπὶ τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ἐπαναστατικῶν μέσων, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς συνετῆς καὶ γονίμου λειτουργίας τῶν διαδοχικῶν ἀνελίξεων.

Ὁ Γαμβέττας εἶνε ἡ Ἐκκλησία ἐλευθέρως ἀνοικτὴ εἰς τὴν θρησκείαν καὶ αὐστηρῶς κεκλεισμένη εἰς τὴν πολιτικήν· εἶνε ὁ στρατὸς ἐργαζόμενος, ἐνθουσιῶν, παρασκευαζόμενος· εἶνε ἡ μεγάλη φωνή, ἥτις ἐγίνωσκε νὰ μὴ περιορίζῃ τὸ παράπαν τὸ κοινωνικὸν ζήτημα εἰς ζητήματα ἀπεργιῶν, ἀλλ' ἥτις ἐπηγγέλλετο τοῖς φιλέργοις, τοῖς σθεναροῖς νόμους δικαιοτέρους, φόρους ἧττον ἐπαχθεῖς καὶ κρείσσονας τύχας. Καὶ τί ἀπῄτει παρ' αὐτῶν πρὸς τοῦτο ἡ φωνὴ αὕτη ἀπὸ εἴκοσι δύο ἐτῶν σβεσθεῖσα; Ἐζήτει παρ' αὐτῶν ἁπλῶς νὰ ὑπομένωσι, νὰ ἐξετάζωσι τὰ ζητήματα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἕτερον, νὰ ἐκλέγωσι τοὺς φίλους αὐτῶν καὶ οὐδέποτε νὰ πιστεύωσιν εἰς χιμαιρικὰς ἐπαγγελίας.

Τὰ διαρρεύσαντα ἔτη καὶ αἱ γενόμεναι μεταρρυθμίσεις ἐδικαίωσαν αὐτόν.

Ὁ Γαμβέττας εἶνε τὸ πνεῦμα, ὅπερ ζωογονεῖ τὴν Δημοκρατίαν, συναισθανομένην τὴν ἑαυτῆς ἰσχὺν καὶ ἐφεξῆς θαρραλέαν εἰς τὸ μέλλον αὐτῆς. Εἶδεν ἀναχωροῦντας τοὺς στρατιώτας τῆς Γαλλίας πρὸς κατάκτησιν τῆς Καρχηδόνος καὶ ταυτοχρόνως τῆς Τύνιδος καὶ ἐχάρη ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ γηραιὸς κορμὸς ἀκρωτηριασθεὶς ὑπὸ τῆς καταιγίδος, εἶχεν ἱκανὸν εἰσέτι χυμὸν ἵν' ἀναπτύξῃ νέους βλαστούς. Ἐκραύγασεν ἐκ πόνου εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς γῆς ταύτης τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἡ μεγαλοφυΐα τῆς Γαλλίας ἐξέθαψεν ἐνδόξους ἀναμνήσεις καὶ παρεσκεύασε δαψιλεῖς συγκομιδάς· εἶπε δὲ τότε, τετέλεσται, καὶ ὅτι, οὐδέποτε ἠθέλομεν ἀνεύρει, οὐδέποτε θέλομεν ἔχει συμφέρον ν' ἀπαιτήσωμεν βίᾳ παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὴν μερίδα ἡμῶν εἰς τὴν *συγκυριότητα*,— *condominium*,— ἀπερισκέπτως ἐγκαταλειφθεῖσαν· ἐν τούτοις ἤθελεν εὐχαριστηθῆ βλέπων ὅτι εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν προσφιλεστέρων, ἔσχε τὴν τόλμην καὶ τὴν εὐφυΐαν νὰ εὕρῃ ἠθικὴν ἀνταμοιβὴν ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ ταύτῃ καὶ παρασκευάσῃ πραγματικὰς ὠφελείας ἐν τῇ δυτικῇ Ἀφρικῇ ὡς ἀντάλλαγμα τῶν ἀποτυχιῶν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ.

Καὶ νῦν, δεῦτε θεωρήσατε τοὺς ὑπουργοὺς συσπειρωμένους πέριξ τοῦ Μνημείου, τὸ ὁποῖον ὁ μέγας Dalou ἔγλυψε διὰ τὴν βαρυαλγοῦσαν πόλιν, ἐν ᾗ συνετελέσθη τὸ μαρτύριον τοῦ 1871! Θεωρήσατε τοὺς ἄνδρας, οἵτινες κατέχουσι τὴν ἀρχήν, ἐπὶ τέταρτον αἰῶνος, μετὰ τοὺς ἐμπαθεῖς καὶ πολυκυμάντους ἀγῶνας, ἐν οἷς ἡδραιώθη ἡ Δημοκρατία· θέλετε ἀναγνωρίσει αὐτούς, διότι ἴδετε τούτους περὶ τὸν Μέγαν πολίτην, τοῦ ὁποίου θέλουσι χαιρετίσει τὸν ἀνδριάντα.

Ἀπουσιάζουσι, φεῦ! καὶ πολλοί, οἵτινες ἀπῆλθον ἀνεπιστρεπτεί, ὡς ὁ Paul Bert, ὁ Waldeck - Rousseau, ὁ Ferry, ὁ Spuller, ὡς τοσοῦτοι ἄλλοι,—ἐπιφανεῖς ἢ μή, — πάντες ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ αὐτὸ ἰδεῶδες, — πάντες ἐξεπαιδεύθησαν ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ.

Ἐὰν οἱ ἀνδριάντες ἐφθέγγοντο, ἐὰν ἠδύναντο ν' ἀνοιχθῶσι τὰ ὀρειχάλκινα αὐτῶν χείλη ὕπερθεν τοῦ πλήθους καὶ ἀπευθύνωσι πρὸς τὸν λαὸν ζῶντας ἔτι καὶ νῦν λόγους, ὁπόταν ἐκλείπῃ ἡ ψυχή, ἠθέλετε ἀκούσει σήμερον ἀφιπταμένην ἀπὸ τοῦ Μνημείου τοῦ Γαμβέττα καὶ ἀνερχομένην πρὸς τὸν γλαυκὸν οὐρανόν, ὡς ᾆσμα κορυδαλλοῦ, μίαν μόνην ἐν μιᾷ φράσει συμβουλήν, πρὸς ἐκείνους οἵτινες βλέπουσι τὸν Κ΄ αἰῶνα.

Ἀκούσατε εὐκρινῶς, ὅταν καταπέσῃ ὁ πέπλος τοῦ ἀνδριάντος. — Θέλει οὗτος λαλήσει·

«Ἀγαπᾶτε τὴν πατρίδα ὑμῶν καὶ μέχρι τῶν ἀδυναμιῶν αὐτῆς· κλεΐζετε αὐτὴν καὶ μέχρι τῆς συμφορᾶς αὐτῆς· μὴ ἀνεχθῆτε τὸ παράπαν νὰ προσβάλωσιν αὐτὴν καὶ ἀφοσιώθητε παντὶ σθένει εἰς τὴν εἰρήνην, ἥτις ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ζωὴ τῶν λαῶν· μὴ ἐπιτρέψητε ποτὲ νὰ πιτεύσωσιν ὅτι φοβεῖσθε τὸν πόλεμον, διότι εἶνε προτιμότερος ὁ θάνατος τῆς ταπεινῆς ζωῆς».

Ν. Γ. Κ.

Ἐν ΒΟΡΔΩ, τῇ 25ῃ Ἀπριλίου 1905.

Ὄρθρου βαθέος, αἱ γειτνιάζουσαι τῇ Νομαρχίᾳ ὁδοὶ βρίθουσι κόσμου. Αἱ ἅμαξαι τῶν διαφόρων τῆς Πολιτείας λειτουργῶν διέρχονται ἐπευφημούμεναι ἀδιακρίτως ὑπὸ τοῦ πλήθους. Πόρρωθεν ἀκούονται αἱ μουσικαὶ τῶν διαφόρων Ἑταιρειῶν, αἵτινες κατευθύνονται πρὸς τὰς δενδροστοιχίας τῆς πλατείας Tourny, ἔνθα τὰ Ἀποκαλυπτήρια. Οἱ κάτοικοι τοῦ ΒΟΡΔΩ, οἱ 300,000 ξένοι ἐλθόντες ἵνα παρευρεθῶσιν εἰς τὰς ἑορτάς, καταλαμβάνουσι τὰς ὁδούς, ἐπιζητοῦντες θέσιν ἵνα θεωρήσωσι τὸν ἀνδριάντα ἔτι κεκαλυμμένον.

Περὶ ὥραν ἑβδόμην τῆς πρωΐας τὰ θεωρεῖα εἶναι ἤδη πλήρη. Οἱ ἐξῶσται διακεκοσμημένοι, κατάφορτοι θεατῶν. Συνωθοῦνται ἐν τοῖς πεζοδρομίοις. Μεγαλοπρεπὲς ἀληθῶς θέαμα. Ἐπὶ τέλει, περὶ ὥραν ὀγδόην καὶ ἡμίσειαν, ἐμφανίζεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, προηγουμένης ἴλης ἱππέων.

Ὁ Πρόεδρος κατέρχεται ἐκ τῆς ἁμάξης. Ἑκατέρωθεν οἱ Κοι Κοι Daney, Δήμαρχος τοῦ ΒΟΡΔΩ καὶ Decrais,—ἀναπληρῶν τὸν Κον Counord, Πρόεδρον τοῦ *Συλλόγου Γαμβέττα,* οἰκουροῦντα ἕνεκα ἀσθενείας. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, χαιρετίσας τὸ θεωρεῖον τῆς οἰκογενείας Γαμβέττα, καταλαμβάνει θέσιν καὶ σὺν αὐτῷ πᾶσα ἡ ἐπίσημος ἀκολουθία. Ἀφοῦ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ ἐπὶ τῇ γενομένῃ αὐτῷ ἐνθουσιώδει ὑποδοχῇ, ὁ Κος Loubet δίδωσι τὸν λόγον τῷ Κῳ Cazalet, Γενικῷ Γραμματεῖ τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅστις ἀρχόμενος τῆς σειρᾶς τῶν λόγων ἐκτίθησι τὴν ἱστορίαν τοῦ μνημείου καὶ παραδίδωσιν αὐτὸ εἰς τὴν πόλιν.

Ἡ ἔκθεσις τῆς παραδόσεως ἀναφέρει ὅτι ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ Μνημείου, ἐθνικῷ ἐράνῳ ἀνεγερθέντος, ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Κου Chaumié, ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργοῦ, τῇ 8ῃ Ἰουνίου 1903. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ Μνημείου τὸ πρῶτον ἀνετέθη τῷ διασήμῳ

ἀγαλματοποιῷ Jules Dalou, θανόντι τῇ 14ῃ Ἀπριλίου 1902, τοῦ ἔργου περατωθέντος σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν· ὁ ἀγαλματοποιὸς Camille Lefèvre, — ὑποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ Dalou — θνήσκοντος ἐν τῇ ἐπιθανατίῳ αὐτοῦ κλίνῃ — ἐπεράτωσε τὸ σύμπλεγμα τῆς *Ἀμύνης*.

Ὁ Κος Jean Formigé ὑπῆρξεν ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ Μνημείου καὶ τῷ Κῳ Bertrand Hauret ἀνετέθη ἡ τοποθέτησις.

Ἡ Ἐπιτροπή, τῇ 25ῃ Ἀπριλίου 1904, παρέδοτο προσωρινῶς τὸ Μνημεῖον τῇ Δημοτικῇ Ἀρχῇ τοῦ ΒΟΡΔΩ, ἀναλαβόντος τοῦ Δημάρχου τὴν φύλαξιν αὐτοῦ καὶ τὴν εὐθύνην μέχρι τῆς προτεραίας τῶν ἐπισήμων Ἀποκαλυπτηρίων, ὁρισθέντων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τὴν 25ην Ἀπριλίου τοῦ 1905.

Αἱ τρίχροοι σημαῖαι — αἵτινες καλύπτουσι τὸ Μνημεῖον — ἀφαιροῦνται καὶ παρατεταμένην ἀνευφημίαν ἐκπέμπει τὸ πλῆθος.

Οἱ λόγοι ἐξακολουθοῦσιν· ὁ Κος Decrais, γερουσιαστής, ὁμιλεῖ ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐπιτροπῆς· εἶτα ὁ Κος Daney, Δήμαρχος τοῦ ΒΟΡΔΩ, ὁ Κος Thomens, Πρόεδρος τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου τῆς Γιρόνδης, ὁ Κος Deluns—Montaud, Πρόεδρος τοῦ *Συλλόγου Γαμβέττα*, λαμβάνουσι διαδοχικῶς τὸν λόγον. Εἶτα ὁ Κος Étienne, ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ νῦν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργός.

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Κου ΕΤΙΕΝΝΕ

ΔΕΝ εἶνε ἡ ἄληστος φιλία, ἥτις λαλεῖ ἐνταῦθα διὰ τῶν ἐμῶν χειλέων. Εἶνε ὁ βαθύτατος σεβασμὸς τῆς Κυβερνήσεως τῆς Δημοκρατίας, — τὸν ὁποῖον εὐλαβῶς κατατίθημι πρὸ τοῦ Μνημείου τούτου, ὅπερ θέλει διαιωνίσει διὰ τῶν γενεῶν εἰς τὰς ἀναμνήσεις τῆς Γιρόνδης, τὰ χαρακτηριστικά, τὸ ὄνομα, τὸ κλέος τοῦ Γαμβέττα.

Ἀνακεφαλαιοῦμεν ὁλόκληρον τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ, ἀναγινώσκοντες πάντας τοὺς λόγους του· ἐν πᾶσιν εὑρίσκομεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐρυτάτου τούτου πνεύματος, γενναίου, σταθεροῦ καὶ φαεινοῦ, προσιτοῦ εἰς τοὺς μεγάλους διαλογισμούς, ἀλλ' ἀπροσίτου εἰς τὰς χιμαιρικὰς θεωρίας.

Ἦτο ἡ πραγματικὴ ἐνσάρκωσις τοῦ πολιτικοῦ φρονήματος καὶ παρέσχε τὸ σπανιώτατον τοῦτο φαινόμενον τελείας διανοητικῆς μορφώσεως, ἐν τῇ

ἡλικίᾳ καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἀναγκάζεται εἰσέτι ν' ἀναζητῇ εἰς τὴν τύχην τῶν ἐμπνεύσεων καὶ περιστάσεων τὸ στάδιον, εἰς ὃ θέλει ἀφιερώσει τὸν βίον αὐτοῦ.

Μεταξὺ ἐκείνων οἵτινες ἐγεννῶντο εἰς τὸν πολιτικὸν βίον, περὶ τὸ τέλος τῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ Γαμβέττας ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων, ὅστις σύνοιδεν ὅ,τι ὑπῆρχεν ἀσταθὲς καὶ σφαλερὸν εἰς τὸ ἰδεῶδες τῶν δημοκρατικῶν τοῦ 1848, οἵτινες ἔξαλλοι δι' ἡρωϊκῶν ἀγώνων—καὶ ὑπὸ τοὺς παλμοὺς τῆς γενναίας αὐτῶν καρδίας—δὲν ἐλάμβανον τὸ παράπαν ὑπ' ὄψιν τὰς πραγματικὰς διενέξεις τῶν ἀνθρώπων.

'Ανδρωθείς, ταχέως ἐξήγαγε καὶ συνέλαβεν ἐκ τῶν γενναίων τούτων θεωριῶν ὑψηλὴν καὶ ταυτοχρόνως πρακτικὴν ἰδέαν τῆς δημοκρατίας, ἀναδειχθεὶς οὕτως ὁ πρόμαχος τῆς πολιτικῆς τῶν ἀποτελεσμάτων, ὡς ἀπεκάλεσεν αὐτὴν βραδύτερον. Ἡ διάνοιά του ἰσχυρῶς ἐκπαιδευθεῖσα διὰ γνώσεων—ἀείποτε αὐξουσῶν—περιελάμβανε τὸ σύνολον πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλημάτων καὶ διέκρινε τὰς δυνατὰς αὐτῶν λύσεις.

'Εν τῇ προώρῳ αὐτοῦ ὡριμότητι συνησθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποβάλῃ τὴν δημοκρατίαν εἰς τοὺς ὅρους κανονικῆς κυβερνήσεως. Καί, καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, —ταχέως τερματισθέντα, —διέμεινεν ἀφωσιωμένος πιστῶς εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἰδέαν, ἀγωνιζόμενος — εἶνε γνωστὸν — μεθ' ὁποίου ὀξυδερκοῦς σθένους, μεθ' ὁποίας ἐπιμόνου θελήσεως — νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὸ πρῶτον κατὰ τύπον, εἶτα διαδοχικῶς, νὰ καθιερώσῃ, παγιώσῃ καὶ συμπληρώσῃ κατ' οὐσίαν, ἐν τοῖς πράγμασι, τὸ ἔργον τῆς 'Επαναστάσεως, χωρὶς ν' ἀπολέσῃ ποτὲ τὸ αἴσθημα τοῦ μέτρου καὶ τῆς φρονήσεως.

Τοὺς συναθλητὰς αὐτοῦ, οἵτινες ἐξεδήλουν ζωηρὰς ἀνυπομονησίας, ὑπεμίμνησκεν ὅτι, ἐν τῇ πολιτικῇ, ὅπως δράσῃ τις ὠφελίμως, ὀφείλει νὰ χωρῇ βάδην, καὶ «ταξινομῇ τὰ ζητήματα»· τοῖς δὲ ἀνησύχοις καὶ δειλοῖς μετέδιδε τὸ θάρρος καὶ τὸν ζῆλον.

'Εν μέσῳ δυσχερειῶν, ἀείποτε ἀναγεννωμένων — μοναρχικῶν ῥαδιουργῶν — ἃς ἐματαίου ἡ ἄγρυπνος μέριμνα αὐτοῦ, πρὸ ἀπεγνωσμένων ἀποπειρῶν, — παρελθόντος ἀγωνιζομένου ν' ἀναζήσῃ, — ὁ Γαμβέττας ὤφειλε νὰ ὀργανώσῃ τὸ δημοκρατικὸν κόμμα, νὰ ὁδηγήσῃ τοῦτο εἰς τὴν πάλην, ν' ἀσκήσῃ, πρὸ καὶ μετὰ τὴν νίκην, ὅ,τι τοσοῦτο εὐλόγως ἀπεκάλεσαν—τὴν «δικτατωρίαν τῆς πειθοῦς» — καὶ σφυρηλατήσῃ διὰ τοῦ ἐπιμόνου καὶ στιβαροῦ αὐτοῦ βραχίονος τοὺς δημοκρατικοὺς θεσμούς, τοὺς ὁποίους νῦν τηροῦντες ἐννοοῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ προασπίσωμεν ἐναντίον ἐπιβουλῶν!

Καὶ τὴν τιμὴν ταύτην ὀφείλομεν τῇ μνήμῃ τοῦ ἀπαραμίλλου πατριώ-

του — ὅστις, ἐν ἡμέραις ἀρρήτου ἀγωνίας, ἐνεσάρκωσε τὴν ψυχὴν τῆς Πατρίδος — τοῦ ἀλήστου φίλου — τοῦ ἀθανάτου ὀργανωτοῦ τῆς Δημοκρατίας, ὅστις ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ τάφου του ὑπαγορεύει ἡμῖν ἔτι καὶ νῦν τὰ καθήκοντα ἡμῶν.

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Κ^ΟΥ DOUMER

ΧΑΙΡΕΤΙΖΩ κἀγώ, ἐξ ὀνόματος τῶν ἀντιπροσώπων τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, τὸν μέγαν ῥήτορα - δημοκρατικόν, τὸν ἔνθερμον πατριώτην, τοῦ ὁποίου τὴν ἀγέρωχον καὶ ζῶσαν εἰκόνα ἔγλυψεν ἐνταῦθα ἡ γλυφὶς τοῦ Dalou.

Δὲν νομίζω, Κύριοι, ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ μνήμῃ, τὴν ὁποίαν ἐξυμνοῦμεν, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅπερ δὲν ἐρρήθη εἰκοσάκις ἤδη ἐν Παρισίοις, ἐν Cahors, ἀλλαχοῦ, πρὸ τῶν μνημείων, ἅτινα ἀνῆλθον — οὕτως εἰπεῖν — ἐκ τοῦ ἐδάφους τῆς Δημοκρατίας, καὶ ἐπομένως εἷς λόγος δύναται ἐπωφελῶς νὰ προστεθῇ εἰς τοὺς λόγους τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γιρόνδης, φίλους, συνεργάτας τοῦ Γαμβέττα, ὧν εὐτυχῶς ἠκούσαμεν. Εὐχαριστῶν τοῖς καλέσασιν ἡμᾶς ἵν' ἀκολουθήσωμεν εἰς ΒΟΡΔΩ τῷ Κ^ῳ Προέδρῳ τῆς Δημοκρατίας, ἐπευφημῶ εἰς τοὺς σθεναροὺς λόγους φιλοπατρίας, δημοκρατικῆς πίστεως καὶ συνέσεως, οὓς τὴν χθὲς ἀπήγγειλε, συγχαίρω δὲ τῷ λαῷ τοῦ ΒΟΡΔΩ ἐπὶ τῷ χαρακτῆρι, ὃν περιῆψε ταῖς λαμπραῖς ἑορταῖς, αἵτινες καθιερώνουσι τὰ Ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τούτου.

Καὶ εἶναι ἀκριβῶς ἑορταὶ τοῦ Γαμβέττα αἱ ἐκδηλώσεις αὗται, ὧν μετέχουσιν ὁμοθύμως, ἐν θαρραλέῳ ἐνθουσιασμῷ, ἅπας ὁ λαὸς τοῦ ΒΟΡΔΩ, ὁ ἐθνικὸς στρατὸς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης, οἱ γυμναστικοὶ σύλλογοι, — ἐπίλεκτος νεότης, — σφριγῶσα καὶ πειθαρχοῦσα, — ἥτις θέλει εὐρύνει τὰ στελέχη, — μέχρις οὗ περιλάβῃ τὸ σύνολον τῶν στρατιωτῶν τῆς αὔριον, — οἱ παῖδες τῶν σχολείων, — εἰς οὓς ἀνατίθεμεν τὴν ἐλπίδα εὐδαίμονος καὶ ἐνδόξου μέλλοντος τῆς ἡμετέρας πατρίδος.

Καὶ τοῦτο ὁ Γαμβέττας ἠγάπησε, σθεναρῶς ἐργασθεὶς κατὰ τὸν βραχύτατον αὐτοῦ βίον, ὡς φιλόσοφος, ὡς πολιτικὸς ἀνήρ, ὡς ἀπαράμιλλος

ρήτωρ. Ἠθέλησε καὶ συνετέλεσε πλειότερον παντὸς ἄλλου τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Εἰσήγαγεν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τὸν κόσμον τῆς ἐργασίας—τὴν δημοκρατίαν—τῇ ὁποίᾳ ἦτο συνδεδεμένος δι' ὅλων τῶν νεύρων τῆς ὑπάρξεώς του, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπεθύμει κραταιάν, δεσπόζουσαν τῆς χώρας, ἀλλὰ πεφωτισμένην καὶ πειθαρχοῦσαν, τοσοῦτο δὲ εὐσυνείδητον καὶ σεβομένην τὰ ἑαυτῆς καθήκοντα, ὅσον ζηλότυπον τῶν δικαιωμάτων της. Ἤθελεν αὐτὴν ἱκανὴν ν' ἀνορθώσῃ τὰς καταστροφὰς τοῦ παρόντος, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐγεννήθη ἡ Δημοκρατία, καὶ νὰ διατηρήσῃ ἄθικτον, διὰ τὰς μελλούσας γενεάς, τὴν ἔνδοξον κληρονομίαν, τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησαν αἱ παρελθοῦσαι γενεαί.

Τὴν δημοκρατίαν ταύτην,—ἰσχυράν, προνοητικὴν καὶ συνετήν,—ἔδει νὰ διαμορφώσῃ διὰ τοῦ καθήκοντος, τὸ σχολεῖον,—ὁ στρατός· ὁ δὲ Γαμβέττας ὡς πρώτιστον ἔργον ἐπέβαλεν εἰς τὸ δημοκρατικὸν κόμμα — κατέχον τὴν ἐξουσίαν—νὰ κατασκευάσῃ τὸ διπλοῦν τοῦτο ἐργαλεῖον τῆς ἀνορθώσεως τῆς χώρας· «τὸ σχολεῖον προσιτὸν εἰς πάντας, ὑποχρεωτικὸν διὰ πάντας· οὐδέτερον καὶ σεβόμενον πάσας τὰς δοξασίας, ἵνα διδάσκῃ τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἠθικὴν τῶν χρηστῶν ἀνθρώπων, τὴν λατρείαν τῆς πατρίδος· ὁ στρατός, ἰσχυρῶς ὠργανωμένος, παρὰ πάντων ἀγαπώμενος, πόρρω ἱστάμενος τῶν κομματικῶν ἀγώνων, ἀφωσιωμένος ἐντελῶς εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀποστολήν, ἵνα ἐξασφαλίζῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας, τὴν ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων αὐτῆς».

Τὸ Μνημεῖον τοῦτο, ὑπομιμνῆσκον ἡμᾶς τὰς ἐντολὰς ταύτας, ἐπικαίρως ἵδρυται. Ὅσον οὐδέποτε, ἔχομεν ἀνάγκην ν' ἀκούσωμεν τοὺς λόγους δημοκρατικῆς πίστεως, τὰς συνετὰς συμβουλὰς ὁμονοίας, θερμῆς καὶ ἀγρύπνου φιλοπατρίας, ἃς ἀπευθύνει ἡμῖν ἡ μεγάλη φωνὴ τοῦ Γαμβέττα. Ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ θέλει εἴπει ταῦτα πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, σήμερον, αὔριον, πάντοτε, θέλουσι διέλθει πρὸ αὐτοῦ. Θέλει εἴπει πρὸς αὐτοὺς ὅτι ὀφείλουσι νὰ καλλιεργῶσι τὰς ἀρετάς, αἵτινες καθιστῶσι τὸν ἄνθρωπον χρήσιμον, τὸν πολίτην πεφωτισμένον, τὸν στρατιώτην γενναῖον· ὅτι πρέπει νὰ ὦσιν ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὅπερ ἐξασφαλίζει ταύτην εἰς ἕκαστον· ὅτι ὀφείλουσι ν' ἀγαπῶσι τὴν πατρίδα πρὸ παντὸς καὶ ὑπὲρ πᾶν καὶ νὰ θυσιάζωσιν ὑπὲρ αὐτῆς τὰ συμφέροντα, τοὺς πόθους αὐτῶν καὶ ὅ,τι προσφιλέστερον. Θέλει εἴπει πρὸς αὐτοὺς ὅτι, σὺν τῷ ἐνδόξῳ αὐτῆς παρελθόντι, σὺν τῇ θέσει ἣν κατέχει ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου ἡ Γαλλία δὲν δύναται νὰ εἶνε ἢ μέγα ἔθνος καὶ ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐκπέσῃ τῆς περιωπῆς αὐτῆς χωρὶς ν' ἀποθάνῃ.

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ

Κ^ΟΥ FALLIÈRES

Κύριε Πρόεδρε τῆς Δημοκρατίας,

Κύριοι,

Ο σεβασμὸς τὸν ὁποῖον πρὸ τῆς γοητευτικῆς ταύτης εἰκόνος ἀπονέμομεν τῇ μνήμῃ τοῦ Γαμβέττα, συνδέει διὰ θερμῆς στοργῆς πάντας ἐκείνους, οἵτινες λατρεύουσιν ἐγκαρδίως τοὺς μεγάλους λειτουργοὺς τῆς χώρας.

Εἰς ὁποίας ἀναμνήσεις προσκαλεῖ ἡμᾶς ἡ εὐγενὴς αὕτη πόλις, τελευταῖος μάρτυς τοῦ τεραστίου ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον ἡ μεγαλοφυΐα ἑνὸς ἀνθρώπου ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ παρ' ἔθνους, τὸ ὁποῖον καταπονοῦσιν ἀκατονόμαστοι συμφοραί, καὶ ὅπερ, δὶς ἐντὸς ὀλιγώτερον αἰῶνος, παρεσύρθη μέχρι τῶν χειλέων τῆς ἀβύσσου, διότι ἀφῆκε νὰ διαφύγῃ ἐκ τῶν ἐξησθενωμένων αὐτοῦ χειρῶν ἡ διεύθυνσις τῆς τύχης του!

Ὁποῖαι δειναὶ ἡμέραι τοῦ «τρομεροῦ ἔτους!» Ἐπὶ τοῦ καταληφθέντος ἐδάφους, ἡ νίκη ἀρνεῖται, ἀποφεύγει εἰς τὴν ἀπέλπιδα πρόσκλησιν τῶν ἡμετέρων ὅπλων. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ μεθορίῳ γραμμῇ, ἀπόλλυται ἐν τῇ προδοσίᾳ ἡ ἐσχάτη ἐλπὶς τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Ἡ πόλις τῶν Παρισίων πολιορκουμένη πνίγει ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς σθένη, ἅτινα καταδικάζει εἰς ἀμηχανίαν ἡ ἀπατηλὴ προσδοκία ἐπικουρικοῦ στρατοῦ.

Ἐν τούτοις, οὐδαμοῦ ἔλειψαν αἱ τόλμαι, αἱ ἀδυσώπητοι ἀφοσιώσεις, αἱ ἀπέλπιδες θυσίαι.

Ἀλκίφρονες ἀρχηγοί, ἄξιοι ἑτέρας τύχης, ὑποστηρίζουσιν ἐνδόξως τὴν τιμὴν τῶν ἡμετέρων σημαιῶν. Ἡρωϊκοὶ στρατιῶται, συντρίμματα τῶν ἀρχαίων ἡμῶν λεγεώνων, ἢ αὐτοσχέδιοι νεοσύλλεκτοι τῆς προτεραίας, συμπράττουσιν — ἀνδρεῖοι — ἐπὶ τῶν πεδίων τῆς μάχης καὶ χύνουσι τὸ ἁγνότερον τοῦ αἵματος αὐτῶν.

Ἐν ταῖς ὥραις τῶν σφοδροτέρων ἀγωνιῶν, ἐκ Tours καὶ ἐκ Bordeaux, ἔνθα θέλησις ὑπερτέρα τῆς τύχης ἀναρριπίζει τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἀντιστάσεως,

φρυάττοντες λόγοι, ταχεῖς ὡς ὁ κεραυνός, διαδίδονται εἰς τὰς τάξεις τῶν ἡμετέρων στρατῶν καὶ εἰσχωροῦσι μέχρι τοῦ βάθους τῶν μικρῶν ἡμῶν χωρίων. Εἶνε ἡ φωνὴ τοῦ Γαμβέττα, ἥτις συνταράσσει τὰς συνειδήσεις, ἐξάπτει τὰς ψυχὰς καὶ κραυγάζει πρὸς τὴν Γαλλίαν, πρόθυμον ν' ἀκούσῃ αὐτοῦ, εἰς ὁποίας ἀποφάσεις ὀφείλει νὰ προβῇ λαὸς μὴ στέργων ν' ἀποθάνῃ.

Διατί ὑπῆρξε μέγας ἐν τῇ καταιγίδι; Διότι οὐδέποτε ἀπέβαλε τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ εἰς τὴν Πατρίδα!

Τὸ κλέος αὐτοῦ ἐπέζησε τῇ καταστροφῇ καὶ ἡ ἀκράδαντος πεποίθησις τῆς Γαλλίας ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν τρομερὰν τιμήν, ἵνα χρησιμεύσῃ αὐτῇ ὡς μέντωρ καὶ ὁδηγὸς ἐν τοῖς καιροῖς, οὓς αὕτη ἔμελλε νὰ διανύσῃ.

Ἡ Αὐτοκρατορία πίπτουσα, κατέλιπεν ἐρείπια. Ἡ Δημοκρατία ἔδει νὰ θεμελιώσῃ ἐπὶ τῶν συντριμμάτων τούτων νέαν κατάστασιν πραγμάτων. Ἔδει τότε, ὡς εἶπεν, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀξιομνημονεύτου ταύτης ἐποχῆς, ὁ Valdeck-Rousseau, ὁ τελευταῖος τῶν μεγάλων ἡμῶν νεκρῶν. «Ἔδει ἐκ τοῦ δημοκρατικοῦ τούτου κόμματος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε κατέλαβε τὴν ἀρχήν, ἢ εἰς τὰς ταχείας καὶ ἀείποτε τραγικὰς ὥρας τῶν ἐπαναστάσεων, καθ' ἕξιν ἀντιπολιτευόμενον καὶ δύσπιστον εἰς τὴν ἐξουσίαν, νὰ μορφώσωσι κυβερνητικὸν κόμμα».

Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου, μήτοι δὲν ἀπητεῖτο ἡ ὑψηλὴ διάνοια τοῦ Γαμβέττα, ἡ θαυμασία εὐστροφία τοῦ πνεύματός του, ἡ τοσοῦτον ἀσφαλὴς ὀξυδέρκεια αὐτοῦ περὶ τοῦ μέλλοντος καὶ ἡ τεραστία αὐτοῦ ἐπιρροὴ ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης, ἕνεκα τῆς ἀπαραμίλλου αἴγλης τῶν ὑπηρεσιῶν του; Τίς ἄλλος ἀπέδειξε γενναιοτέραν ἀφοσίωσιν, ἐπαγωγικώτερον ζῆλον, καί, ἐν ταῖς χαλεπαῖς ἡμέραις, βαθυτέραν φρόνησιν, ὅπως ἀποφύγῃ τοὺς σκοπέλους καὶ ὠθήσῃ τὴν Δημοκρατίαν εἰς τὴν σταδιοδρομίαν, εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁποίας διέβλεπεν ἀνορθούμενον τὸ μεγαλεῖον τῆς Γαλλίας καὶ μονίμους θεσμούς, προασπίζοντας ἐν τῇ εἰρήνῃ καὶ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ τὴν ἀτελεύτητον πορείαν τῆς προόδου.

Τὸ βῆμα δὲν εἶνε ἐπαρκὲς εἰς αὐτόν.

Ἐπιθυμεῖ νὰ ἔλθῃ εὐθὺ εἰς συνάφειαν τῇ δημοκρατίᾳ, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ, ἀγαπώμενος ὑπ' αὐτῆς. Ἐν Παρισίοις, ὡς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, προΐσταται δημοσίων ὁμηγύρεων, αἵτινες καθίστανται ἐπίσημοι, εἴτε ἐκ τῶν περιστάσεων αἵτινες προκαλοῦσιν αὐτάς, εἴτε ἐκ τῶν λόγων οὓς ἐν αὐταῖς ἀπαγγέλλει. Ἐνταῦθα, ἐκτίθησι τὸ ἐπιτακτικὸν πρόγραμμα τῶν ἀναγκαίων διεκδικήσεων. Ἐκεῖ, ἐὰν κινδυνεύωσιν αἱ ἐλευθερίαι ἡμῶν, ἐπευφημοῦσιν ἐνθουσιωδῶς τὸν λόγον αὐτοῦ, ὅστις διασκεδάζει τὰ νέφη, — τὸν λόγον ὅστις ἐνθαρρύνει,—

τὴν φράσιν πρὸ τῆς ὁποίας συνθηκολογεῖ — τὴν ἐπιοῦσαν — ἡ προσωπικὴ ἐξουσία.

Μεταβαίνει πανταχοῦ ἐξορκίζων, ἵν' ἀπαρνηθῶσι τὰ βίαια πάθη, ἅτινα γεννῶσι καταστροφὰς καὶ καταλείπουσιν ὄπισθεν αὐτῶν ὀργὰς ἢ δάκρυα· ἀπευθύνεται εἰς τὰ ὑψηλότερα αἰσθήματα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, — τὴν τιμήν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν αὐταπάρνησιν. Ὡς Πολιτικὸς ἀνήρ, μεριμνῶν νὰ διατηρήσῃ τὴν ἁρμονίαν μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ἀγωνίζεται νὰ βελτιώσῃ τὴν ἀπονομὴν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

Ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ διετήρησε μέχρι τέλους τὸ ἔνθεον πῦρ τῶν πρώτων ἡμερῶν. Αἱ ἔξοχοι δημηγορίαι του, αἵτινες τοσοῦτο συνεκίνησαν τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, διδάσκουσι πῶς ἐν δημοκρατίᾳ ἀγορεύουσι πρὸς ἄνδρας ἐλευθέρους περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων αὐτῶν

Ὁπόταν αἱ μέλλουσαι γενεαὶ θέλωσιν ἀποφανθῇ περὶ τοῦ Γαμβέττα, τίς δύναται νὰ εἴπῃ τί ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ βίου του θέλουσιν ἀποθαυμάσει πλειότερον, τὰς σελίδας τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, ἢ τὰς σελίδας τῆς θεμελιώσεως τῆς τρίτης Δημοκρατίας;

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ

Κ^ΟΥ CAZOT

ΙΣΟΒΙΟΥ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣΤΟΥ — ΕΠΙΤΙΜΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΓΑΜΒΕΤΤΑ

ΕΙΣ ποῖον μέρος τοῦ κόσμου ἠδύναντο κρεῖττον νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὰς ἀναμνήσεις ταύτας, ἢ εἰς τοὺς κόλπους τῆς μεγάλης ταύτης δημοκρατικῆς πόλεως; Ἐνταῦθα ὁ Γαμβέττας διήνυσε τὰς τραγικωτέρας καὶ ὀδυνηροτέρας τοῦ βίου του ἡμέρας. Μάρτυρες τῶν ἡρωϊκῶν αὐτοῦ ἀγώνων, ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας, περιεβάλετε αὐτὸν διὰ τῶν θερμῶν ὑμῶν συμπαθειῶν. Ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀτρομήτου ψυχῆς του, ἐκλείσατε τὰ ὦτα εἰς λόγους λιποψυχίας, οὓς διέσπειρον πέριξ ὑμῶν ἄνθρωποι δειλοὶ καὶ ἔνοχοι.

Ἀκούω εἰσέτι, — ὡσεὶ ἦτο ἡ χθές, — τὰς ἐνθουσιώδεις ἀνευφημίας ὑμῶν

κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, — ἐσαεὶ ἀξιομνημόνευτον — τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1871, ὅτε, ἀπὸ τοῦ ἐξώστου τῆς Νομαρχίας, ὁ λόγος του — εἰς τὸν ὁποῖον ἡδράζετο πᾶσα ἡ ψυχὴ αὐτοῦ — προέτρεπεν ὑμᾶς ν' ἀνυψώσητε τὰς ψυχὰς καὶ τὰς ἀποφάσεις ὑμῶν ὕπερθεν τῶν κινδύνων, οἵτινες ἐπέσκηπτον ἐπὶ τὴν Πατρίδα».

Μεταξὺ ὑμῶν εὗρεν ἐν ταῖς ἀγωνίαις αὐτοῦ τὴν ἐνίσχυσιν, τὴν ἀρωγὴν καὶ τὸ σθένος, ὧν εἶχεν ἀνάγκην ἵνα ἐγκαινίσῃ καὶ ὀργανώσῃ τὸν ἀγῶνα— πρὸ τοῦ ὁποίου οὐδενὶ ἀνεγνώριζε τὸ δικαίωμα νὰ παραχωρήσῃ οὔτε βῶλον ἐκ τῆς Γαλλικῆς γῆς, χωρὶς νὰ διαφιλονικήσῃ τὴν βῶλον ταύτην μέχρις ἐσχάτων.

Ὥστε μεταξὺ ὑμῶν δέον νὰ καθιερωθῇ τὸ κλέος του, καὶ εἴθε ἡ μεγάλη αὕτη δημοκρατικὴ ἑορτὴ νὰ προοιωνίσῃ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἰδεώδους — ὅπερ ὑπῆρξε τὸ ἰδεῶδες παντὸς τοῦ βίου του—καὶ δὴ τὴν ἐθνικὴν συνδιαλλαγήν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἐλευθερίαν!

Σημείωσις. Αἱ στρατιωτικαὶ μουσικαὶ ἀνακρούουσι τὸ ἐμβατήριον τῆς *Δηϊανείρας*.

Μετὰ τοὺς λόγους, Ὠδὴ τοῦ Κου Saint—Saëns—Ἀκαδημαϊκοῦ—τὴν ὁποίαν διευθύνει αὐτὸς οὗτος ὁ μουσουργός.

Εἶτα, ὁ Mounet—Sully — τοῦ ὁποίου ἡ ἠχηρὰ φωνὴ ἀκούεται ὑπὸ χιλιάδων θεατῶν ἀπαγγέλλει τοὺς στίχους τοῦ Κου Omer Chevalier. Καὶ ἄρχεται ἡ παρέλασις, κατ' ἐξοχὴν λαμπρὰ—διανύουσα δίωρον—κλείει τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀποκαλυπτηρίων — ἐπευφημεῖται.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὀρθός, ἀσκεπής, παρίσταται κατὰ τὴν παρέλασιν, Ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ αὐτὸν ἐνθουσιωδῶς.

Οἱ *Σύλλογοι τῶν Ἀπομάχων*, οἱ *Σύλλογοι τῶν ἀρχαίων* στρατιωτικῶν καὶ αἱ πολυάριθμοι *Ἐπιτροπαὶ* διέρχονται πρὸ τοῦ Μνημείου, προηγουμένων στεφάνων καὶ φοινίκων, οἵτινες, κατὰ τὴν παρέλασιν, κατατίθενται ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ Μνημείου. Μικρόν, καὶ τὸ βάθρον τοῦ Ἀνδριάντος ἐξαφανίζεται ὑπὸ τὸν σωρὸν τῶν στεφάνων.

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ
JULES CLARETIE
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ

ΛΥΠΟΥΜΑΙ μὴ δυνηθεὶς νὰ μεταβῶ εἰς ΒΟΡΔΩ, ἐπὶ τοῖς Ἀποκαλυπτηρίοις τοῦ Μνημείου τοῦ Γαμβέττα—εἰς τὴν πόλιν ἔνθα εἶδον— τὴν ἐπιοῦσαν τῆς εἰρήνης, ἥτις συνέτριβε τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ—τὸν βαρυαλγοῦντα πατριώτην· ἤθελον παραστῇ εἰς τὴν ἀποθέωσιν τοῦ ἀθλη-

τοῦ, εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἡττηθέντος! Πολλὰς ἤθελον ἀνεύρει ἐκεῖ ὀνειροπολήσεις.

Ἄληστον θέαμα παρεῖχε τότε τοῦ ΒΟΡΔΩ ἡ πόλις! Ἡ Συνέλευσις, ἀρτίως ἐκλεγεῖσα, συνήρχετο ἐκεῖ μετὰ πυρετώδους σπουδῆς. Ἐνόμιζέ τις ὅτι, ὑπῆρχον ἐκεῖ δύο Γαλλίαι — ἐν τῇ ἀκρωτηριασθείσῃ ταύτῃ Γαλλίᾳ· ἡ μέν, — διακαῶς ἐπόθει τὸ τέρμα τῶν σφαγείων, ἡ δέ, — τὸν θάνατον λιμώττουσα — ἐπεδίωκε τὴν ἀπεγνωσμένην ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο τούτων πατρίδων — αἵτινες ἦσαν ἡ ΠΑΤΡΙΣ — προσέβλεπον ὀργίλως ἀλλήλους. Ὑπῆρχον τότε ἐκεῖ ἀντιπρόσωποι οἵτινες, ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὸ Μέγα — Θέατρον, ἔνθα συνεδρίαζεν ἡ Ἐθνικὴ Ἀντιπροσωπεία, διῆλθον ἐκ νομῶν ὅπου, εἰς τὰς ἐρημωθείσας πεδιάδας, ἐφαίνοντο εἰσέτι περιστόμια φυσιγγίων — σποραὶ τῆς μάχης — καὶ σκελετοὶ ἵππων. Καὶ οἱ Παρισινοί, διαφυγόντες τὸν κλοιὸν τῆς πολιορκίας, ἐξεπλήσσοντο βλέποντες ἀναγεννωμένην τὴν ζωήν, εὑρίσκοντες τὴν πόλιν τοῦ ΒΟΡΔΩ εἰς θορυβώδη κίνησιν· τὰ ξενοδοχεῖα πεπληρωμένα· τὰ ἑστιατόρια ἀπρόσιτα· τοὺς ἀξιωματικοὺς ἐν στολαῖς ἐξιτήλοις ἐκ τῆς χιόνος· ἐλευθέρους σκοπευτὰς ἐν περιβολῇ ὀρεσιβίων πολεμιστῶν. Ἠκούοντο μάλιστα πρὸ τῶν καφείων ἐφημεριδοπῶλαι, ἀναγγέλλοντες εὐκρινῶς, μικρὰν εἰκονογραφημένην ἐφημερίδα ἥτις ἀπεκαλεῖτο εἰσέτι ἡ « Νίκη! ».

— Ζητήσατε τὴν « Νίκην! ».

Φεῦ! ἀπὸ ἓξ μηνῶν, ἐπεζητήσαμεν, ἀνεμείναμεν, ἐπεκαλέσθημεν αὐτὴν — ἠλπίσαμεν — ἐνίοτε ἐπελήφθημεν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἄκρας τῶν πτερύγων της!

Κατεκλίνετό τις, κατέλυεν ὅπου ἠδύνατο· ἤσθιεν ὅπου εὕρισκε γωνίαν, ἐν τῇ καταληφθείσῃ ταύτῃ πόλει, ἔνθα ἐπέπρωτο νὰ χαράξωσι τὸ « ὑστερόγραφον » τῆς ἐπιδρομῆς. Ἑσπέραν τινά, μετὰ τρομερὰν συνεδρίασιν τῆς Συνελεύσεως, ἔστην θεωρῶν, τί νομίζετε; Ἐξωτικὸν παράπηγμα « Νευροσπάστων »· μάλιστα· τὸν « Νευρόσπαστον κωμικὸν » ὅστις ἐξηκολούθει νὰ τύπτῃ ἐν ὑπαίθρῳ τὸν ἀστυνόμον, ἐνῷ εἰς τὰ Θέατρα παρίστανον ποῦ μὲν τὸν « Γουλιέλμον Τέλλον », ποῦ δὲ τὴν « Καρλότταν Κορδαί »· τὸ δρᾶμα ἔλεγεν, « Ἀνεξαρτησία ἢ θάνατος! ». Ὁ Δαντών, ἐν τῷ δράματι τοῦ Ponsard, ἀνέκραζεν, « Οἱ Πρῶσσοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν ».

Καὶ ἐν τῷ Μεγάλῳ — Θεάτρῳ, ἐψήφιζον τὴν εἰρήνην, ἥτις παρέδιδε τοῖς γερμανοῖς τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λορραίνην!

Θεωρῶν τὸν « Νευρόσπαστον κωμικόν », τύπτοντα ἀνηλεῶς διὰ τῆς ῥάβδου του τὸν ἀστυνόμον, ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν ὅτι, οὕτω ὁ « Κωμικὸς » ἐξηκολούθει ἐπὶ τῆς « Τρομοκρατίας », νὰ τέρπῃ εἰς εἴκοσι βημάτων ἀπό-

στασιν ἀπὸ τῆς λαιμητόμου, τοὺς παῖδας καὶ νὰ δέρῃ Θεὸν καὶ διάβολον, ὅτε εἰς φωνὴν τὴν ὁποίαν καλῶς ἀνεγνώριζον, ἠναγκάσθην αἴφνης νὰ στραφῶ.

Ἦτο ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ, ὅστις ἀπαγγείλας τὸ ὄνομά μου, ἔστη ὄπισθέν μου, στηριζόμενος εἰς τὸν βραχίονα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Καρόλου.

Ἀ! ἆ! μοὶ λέγει ὁ ποιητής, συλλαμβάνω ὑμᾶς, φίλτατέ μοι συνάδελφε. Θεωρεῖτε τοὺς πλαγγόνας. Ἔρχεσθε ἐνταῦθα ἵνα ἐπιχειρίσητε σπουδὰς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν.

Ὑπῆρχε τότε, ἐν ΒΟΡΔΩ, εἷς ἐκ τῶν «πλαγγόνων» τούτων, ὡς ἔλεγεν ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ, ὅστις ἐφαίνετο συντετριμμένος καὶ ῥιφθεὶς εἰς τὰ παρασκήνια. Ἦτο ὁ ἀνὴρ ὅστις δι' ἀδαμάστου, θαυμασίας, ἐκτάκτου ἐνεργείας, ἐπὶ μῆνας, ἐνεσάρκου τὴν ἀντίστασιν, τὴν διαμαρτυρίαν, τὴν φιλοπάτριδα λύσσαν τῆς Γαλλίας. Οὗτος, ἀποτόμως, κατέλιπε τὴν σκηνήν, μετὰ τὸ τέλος τῆς τραγῳδίας.

Εἶδον αὐτὸν ὀρθόν, ἔχοντα διεσταυρωμένους τοὺς βραχίονας, καθήμενον ἐπὶ τοῦ ἑδωλίου του, ἢ ἐγγὺς τοῦ βήματος, ὠχρόν, ἐνῷ διήρχοντο, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, οἱ ἀντιπρόσωποι, οἵτινες ἔθετον εἰς τὴν κάλπην τὸ «Ναὶ» ἢ τὸ «Ὄχι», ἀποφασίζοντες περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς εἰρήνης. Ἦτο σφόδρα συγκεκινημένος, θεωρῶν, ὡς ἐγώ, τὸν γηραιὸν Henri Martin, ταλαντευόμενον — ἐκεῖνον — τὸν ἱστορικὸν τῆς Γαλλίας, ἀφίνοντα νὰ πέσῃ τὸ ψηφοδέλτιον ὅπερ διεμέλιζε τὴν Γαλλίαν του!

Καὶ ἀνεπόλουν τὸν Γαμβέτταν, τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ Σεπτεμβρίου, ἐν τῷ γραφείῳ αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς πλατείας Beau au, ἐπιχαίροντα ἐπὶ τηλεγραφήματι ὅπερ ἀνείγγελλεν αὐτῷ τὴν προσπέλασιν εἰς Παρισίους τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τοῦ Vinoy, διαφυγόντος ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ Sedan.

Ἠκτινοβόλει ἐκ χαρᾶς·

—Ἔχομεν στρατιώτας! Θέλομεν ἀντιστῆ! Δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν.

Ἠθέλησα τότε νὰ ἐπανίδω αὐτόν, μετὰ τοὺς μῆνας τούτους ἡρωϊκῶν δοκιμασιῶν, τὸν ἄνδρα τοῦτον, τοῦ ὁποίου ἡ δονοῦσα φωνὴ καὶ ὁ διακαὴς ζῆλος ἐξῆπτον, ἐξώθουν ἐπὶ τὰ πρόσω στρατοὺς — ὁποίους στρατούς! — ἀρτιστρατεύτους καὶ συγκρουομένους πρὸς στρατοὺς ἐμπειροπολέμους. Ἠθέλησα νὰ εἴπω πρὸς τὸν ἐκ νεότητος τοῦτον ἑταῖρον ὅτι, εἰς τὸ πεῖσμα τῆς τύχης, διέσωσε τὴν τιμὴν ἡμῶν καὶ ἡ ἱστορία θέλει εὐγνωμονεῖ αὐτῷ ὅτι, δὲν ἀπέβαλε τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ εἰς τὸ ἔθνος. Νομίζω ὅτι ὁ Κος Ranc μοὶ ὑπέδειξε τὴν μικρὰν οἰκίαν — ὤ! τοσοῦτο ἁπλῆν — ἐν ᾗ ἀπεσύρθη ὁ Γαμβέττας, ἀποφεύγων τὰς ἐπισκέψεις, ἐγκλειόμενος ἐν τῇ ἀπομονώσει αὐτοῦ, ὡς υἱὸς μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς μητρός του. Τὴν μικρὰν ταύτην οἰκίαν ἤθελον

ἀνεύρει — βεβαίως — τὴν ἐπιοῦσαν, ἐὰν ἤμην ἐκεῖ, ἐνῷ ἐπλατάγουν αἱ σημαῖαι καὶ ἀντήχουν αἱ σάλπιγγες.

Ὦ «ἀΐδιος δικαιοσύνη!» ὡς ἔλεγεν. Ὁ Γαμβέττας ἦτο μόνος εἰς τὸ μονῆρες ἐκεῖνο οἴκημα· καὶ νῦν ὀρθοῦται τὸ Μνημεῖον αὐτοῦ· ἐπευφημεῖται ὑπὸ τοῦ πλήθους· προσαγορεύεται διὰ λόγων, οἵτινες ἐξικνοῦνται εἰς τὴν ψυχήν, οὐχὶ πόρρω τῆς ἁπλῆς κατοικίας, ὅπου ἠδυνήθην νὰ ἴδω αὐτὸν καταφυγόντα ἐκεῖ καὶ ἐπιζητοῦντα τὴν λήθην...

Βλέπω αὖθις αὐτὸν ὅταν εἰσῆλθον εἰς μικρὸν δωμάτιον, — δυνάμενον νὰ περιλάβῃ τρία ἄτομα.— Εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον—μόνον—εἰς τὸ ἑδώλιον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης του, ὁρμαθὸν ἐπιστολῶν, ἀναφορῶν, τηλεγραφημάτων, διαφόρων ἐγγράφων, ἅτινα ἀνεγίνωσκε κατ' ἐπανάληψιν, εἶτα διερρήγνυεν—ὅταν ἐθεώρει ταῦτα μὴ σπουδαῖα—καὶ ἔρριπτεν εἰς μέγαν κάλαθον, πεπληρωμένον ἤδη ἐκ τεμαχίων. Ἐξηκολούθει, οἱονεὶ μηχανικῶς, τὴν ἀνιαρὰν ταύτην ἐξέλεγξιν, ὁμιλῶν ταυτοχρόνως. Μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τούτων, ὁπόσαι ἐλπίδες! ὁπόσα ὄνειρα!.... Εἰς τὸν κάλαθον!...

Οὕτως ἦτο ἐκεῖ ὁ Δικτάτωρ, ὅστις, ὡς οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐκραύγαζον, «ἀνεστάτωσε» τὴν Γαλλίαν! Ἦτο ἤρεμος, σοβαρὸς—ὁ τοσοῦτο φιλομειδὴς—καὶ ὠχρός, ὠχρότερος τῆς Συνελεύσεως.—Βαρυαλγῶν, ἀλλ' οὐχὶ καταβεβλημένος. Ρυτὶς πικρίας διέστελλε τὰ χείλη αὐτοῦ, ὡσεὶ ἀνθρώπου, πίπτοντος ἀπὸ ὕψους.— Ζητήσατε τὴν «Νίκην!».

Ἀλλ' εἶχε τὸ μέτωπον ὀρθὸν καὶ ἀπειλητικὸν εἰσέτι, ὡσεὶ ἀνθρώπου, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὕψιστον μεγαλεῖον. Χθὲς ἄρχων τοῦ δήμου· σήμερον ἥρως!

Ἀνήγγειλαν ἡμῖν, κατὰ τὴν πρωΐαν ἐκείνην, ἐν ΒΟΡΔΩ, ὅτι ὁ στρατηγὸς Βούρβαχης, ἄπελπις νὰ ὑποχωρήσῃ, ηὐτοκτόνησε πυροβολήσας εἰς τὸν κρόταφον. Ἀπέθανεν, ἔλεγε τὸ τηλεγράφημα.

— Εἶνε ἀληθές; ἠρώτησα. Ὁ Γαμβέττας ἀπήντησε — διὰ χειρονομίας βαθὺν ἐκδηλούσης οἶκτον—Ναί. Ὁ τάλας!...Ἀνδρεῖος στρατιώτης! Ἀλλὰ διηυθύνθη ἀριστερόθεν, ἐνῷ ὤφειλε δεξιόθεν. Ἠπατήθη, ἐξέτισε.

Κινήσας τὴν δεξιὰν χεῖρα, ἀνυψώσας τοὺς ὤμους, ἐφάνη ὡσεὶ ἔλεγεν· Ἐν τούτοις, οὗτος εἶνε εὐτυχής! «Invideo quia quiescunt», «μακαρίζω τοὺς τεθνεῶτας», ἔλεγεν ὁ Λούθηρος.

Οὐδεμίαν κόπωσιν ἐδείκνυε τὸ πρόσωπον τοῦ ἀδαμάστου, ἀλλὰ μελαγχολίαν καὶ ἄλγος ἐπὶ τῇ τελευτῇ στρατιώτου, τοῦ ὁποίου καὶ τὴν πλάνην καὶ τὸν θάνατον τάχιστα ἀνήγγελλον τὰ τηλεγραφήματα. Ἀλλ' ἡ τεραστία ζωτικότης τοῦ μαχητοῦ, ὅστις συνῃσθάνετο τὴν ῥώμην του, ἐνεποίει ἡμῖν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι, ἡ ἀνάπαυλα αὕτη ἦτο σταθμός· ἡ ἀποχώρησίς του, ἁπλῆ

ἀνάκτησις δυνάμεων, ὡς τοῦ δρομέως ὅστις μέλλει αὖθις ν' ἀγωνισθῇ καὶ ὅτι, παρέμενεν ἡ ἐλπὶς—ἡ ἀήττητος ἐλπὶς—καὶ ὅτι εἶχε πρὸ αὐτοῦ τὸ μέλλον! — «Κεκμηκὼς βεβαίως· ἄπελπις, οὐχί!» εἶπέ μοι ἀκριβῶς διὰ τῆς ὡραίας καὶ ἠχηρᾶς φωνῆς του — «Ἐντὸς ὀλίγου! Ἐπὶ τὰ πρόσω!» Καὶ τείνων μοι τὴν χεῖρα, ἐξηκολούθησεν ἀναγινώσκων ἐπιστολάς, τηλεγραφήματα, ἀναφοράς, ἔγγραφα ἀποθέτων κατὰ μέρος ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς τὴν ἱστορίαν, «διαρρηγνύων», συμπτύσσων (ἐνίοτε μετὰ περιφρονήσεως) τὰ ἄχρηστα φύλλα ἅτινα ἔρριπτεν εἰς τὸν κάλαθον ὡς ράκη.

Ἐκ τῆς συστολῆς τῶν χειλέων του ἐφανταζόμην ὅτι ὕβρεις — ἀνώνυμοι προσβολαὶ — ὑπῆρχον μεταξὺ τῶν ἀναριθμήτων τούτων ἐπιστολῶν· ἀλλ' ὁ Γαμβέττας εἶχεν ἤδη συνηθίσει εἰς τὴν συκοφαντίαν καὶ εἰς τὰς προσβολάς. Ὑπέστη τοιαύτας, ἀνέγνω οὐχὶ ἀνωνύμους, ἀλλ' ὑπογεγραμμένας ὑπὸ ἠχηρῶν ὀνομάτων καὶ τὰς ὁποίας μετὰ περιφρονήσεως παρετήρησεν ἀνυψῶν τοὺς ὤμους. Ἕκαστος πράττων τι — καὶ θέλων πρὸ πάντων νὰ διαπράξῃ μεγάλα ἔργα — ὀφείλει καθ' ἑκάστην πρωΐαν νὰ καταπίνῃ τοὺς διαβοήτους «φρύνους», ὁ δὲ Δικτάτωρ ἐπιθυμῶν νὰ εἶνε πρὸ πάντων ὁ Διαιτητής, ἐγίνωσκεν ἤδη πῶς γίνεται ἡ πέψις αὐτῶν. Ὑψηλόφρων καὶ αἰσιόδοξος, γνώστης τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἠγνόει ὅτι ἡ ἀδικία, αἱ δηλητηριώδεις ἐκφράσεις, αἱ χαμερπεῖς ἐπίνοιαι, τὰ ψεύδη, αἱ ἀχαριστίαι, αἱ ὕπουλοι προσβολαί, αἱ ἀπροσδόκητοι προδοσίαι, αἱ παλινῳδίαι, αἱ λιποταξίαι, αἱ ἀπαρνήσεις ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ἀποσκευῆς τοῦ σταδιοδρομοῦντος ἀνθρώπου. Καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἐκ τῶν «ὑπερόχων τούτων ἀνθρώπων», ἑπόμενον καὶ μοιραῖον ἦτο ὅτι ἤθελεν ἔχει τὰς «ἐπιπροσθέτους» συκοφαντίας. Πάντες εὑρισκόμεθα ἐν τῇ θέσει ταύτῃ· ἕκαστος ἀναλόγως τῆς ὑπεροχῆς ἢ τῆς ἐπιτυχίας του. Ἡ ἀξία ἀποτίνεται ὡς ἡ εὐτυχία. Ἡ φιλοπονία ὑφίσταται τὸν φόρον τῶν ὕβρεων. Ἡ ἐξουσία φορολογεῖται ὡς ἡ ἐργασία.

Ἀλλά, φιλόδοξος μόνον ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Πατρίδος· ἀγέρωχος ἐν τῇ ἀνενδότῳ αὐτοῦ μερίμνῃ περὶ τὰς τύχας τῆς Γαλλίας, ὁ Γαμβέττας, ὁ αἰσθηματίας οὗτος, τοσοῦτο περιεσκεμμένος ὅσον μαθηματικός, ἐγίνωσκεν ὅτι ἔρχεται ὥρα, καθ' ἣν ἀείποτε ἀπονέμεται δικαιοσύνη εἰς τὸν ἐργάτην τῆς ἀρετῆς. Δικαίως ὡμίλει περὶ μέλλοντος καὶ ἐν τῇ μικρᾷ ἐκείνῃ ἐν ΒΟΡΔΩ οἰκίᾳ, ὅπου εἶδον αὐτὸν ἔκπτωτον τῆς Ἀρχῆς καὶ ἀπορρίπτοντα εἰς τεμάχια τὰ ράκη τῆς ἀμύνης, τὴν ὑποστάθμην τῆς ἥττης!

Εἶχε δίκαιον νὰ πιστεύῃ — καὶ ἦτο ἐξ ἐκείνων οἵτινες μέχρι τῆς τελευταίας αὐτῶν πνοῆς πιστεύουσιν—εἰς τὸ δίκαιον, εἰς τὴν δικαιοσύνην, εἰς τὸν κανονισμὸν τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου τούτου ὑπὸ τῆς τελικῆς δικαιοσύ-

νης. Ἐν τῇ μικρᾷ ἐν Ville-d'Avray οἰκίᾳ, ἔνθα ἐνέκλεισαν ὑπὸ τὸν λίθον τοῦ Μνημείου τὴν καρδίαν του, ἦτο—ἀφοῦ ἐθεμελίωσε τὴν Δημοκρατίαν— ἐπίσης ἔμπλεως πίστεως, καὶ μετὰ τὴν πτῶσίν του ἐκ τῆς Ἀρχῆς.

Οἱ ἄνθρωποι οὗτοί εἰσι ζῶντα ζώπυρα, ὧν ἔχουσιν ἀνάγκην οἱ λαοί· εἶνε οἱ παραγωγοὶ ἀφοσιώσεως καὶ μύσται ἐθνικοῦ σφρίγους· οἱ σαλπισταί, σαλπίζοντες ἑωθινὰ ἐγερτήρια· καὶ φαντάζομαι ὅτι ἡ Ὠδὴ τοῦ Saint-Saëns ἀντήχησε πέραν τῆς «Κυανῆς γραμμῆς τῶν Βοσγίων», περὶ ἧς τοσοῦτο θαυμασίως ὡμίλησεν, ὡς οὔτε ποιητής, ὁ ἐκ νεότητος ἑταῖρος τοῦ ἀνδρός, τὸν ὁποῖον τὰ πλήθη εἶδον ὀρθούμενον ἐπὶ τοῦ βάθρου, ὑπὲρ τὰ μέτωπα αὐτῶν, καὶ τὸν ὁποῖον ἐπανεῖδον, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, οἰκεῖον, ἀγαθόν, φιλόφρονα καὶ ἁπλοῦν — καὶ ἐπίσης μέγαν ὡς ἐν τῷ θριάμβῳ τούτῳ καὶ ὑπὸ τὰς ἀνευφημίας ταύτας — ἐν τῇ μικρᾷ αἰθούσῃ τοῦ ἐν ΒΟΡΔΩ οἰκίσκου, ἔνθα διήνυε τοὺς μακροὺς αὐτοῦ καὶ θαυμασίους μῆνας — ἀγῶνος, — ἐλπίδος — καὶ ἡρωϊκῆς ἐξουσίας.

Ἐνέμεινα ἑκουσίως εἰς τὰς ἀναμνήσεις ταύτας! Αὗται εἶνε — μοὶ ἔλεγεν εἷς ἐκ τῶν προσφιλεστέρων φίλων τοῦ Γαμβέττα — ἡ ποίησις τῆς νεότητος ἡμῶν! «Ὄνειροι ἐλευθερίας! Φιλοπατρίας ὄνειροι!» Ἐπέστη ἡ ὥρα ἵν' ἀναπολήσωμεν τὰ ἐξαφανισθέντα ταῦτα ὁράματα, διότι προφανὴς δυσφορία κατέχει τὸν κόσμον. Ἡ πυρῖτις διατελεῖ ἐν ἐξάψει. Ἀπὸ ἑνὸς ἔτους, ἐσυνηθίσαμεν λέγοντες ὅτι μυριάδες ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων δύνανται νὰ καταστραφῶσιν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, χωρὶς νὰ προκαλῶσι τὴν ναυτίαν. Ἐξοικειοῦνται οἱ ἄνθρωποι καὶ ἥκιστα μεριμνῶντες περὶ τὸ δίκαιον τῶν ἐθνῶν, θεωροῦσι τὸ σφαγεῖον ἕνα ἐκ τῶν τύπων τῆς ζωῆς. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ διατάξωσι τὰς μεθορίους φρουρὰς νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα ἵν' ἀσκήσωσιν αὐτὰς εἰς τὰς αἰφνιδίους κινητοποιήσεις, περὶ ὧν ὡμίλει εἰς τὸ Κωμειδύλλιον τῆς «Ὑποχωρήσεως» ἠθοποιὸς γερμανικὴν περιβεβλημένος στολήν. Δὲν ἐννοῶ ἀκριβῶς διατὶ ἐν μηνὶ Μαΐῳ, ὁ αὐτοκρατορικὸς ἀρχηγὸς τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ μεταβαίνει εἰς Gravellotte, ἵνα ἐγκαινίσῃ τὸ μνημεῖον τῶν πεσόντων στρατιωτῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1870. Ἡ ἐπίδειξις προχωρεῖ. Καὶ εἰς τὰς ἐν ΒΟΡΔΩ φιλοπάτριδας παρελάσεις ἀνταποκρίνονται αἱ ἐν Λορραίνῃ παρελάσεις τῶν ταγμάτων τῆς φρουρᾶς τοῦ Metz.

Ἐν τούτοις, εἴχομεν καὶ ἡμέρας ἐγκαρτερήσεως καὶ παραμυθίας. Εἴδομεν εἰς ἀνδριάντας — ἐκείνους — οὓς ἐγνωρίσαμεν ζῶντας· καὶ τὴν μελαγχολίαν ἡμῶν ἐμετρίασαν αἱ μετὰ θάνατον αὗται τιμαί. Συγχαίρομεν ταῖς νέαις γενεαῖς ἐπὶ τῷ θαυμασμῷ, τὸν ὁποῖον αὗται τηροῦσι πρὸς τοὺς ἐναρέτους ἄνδρας τῆς ἡμετέρας γενεᾶς.

ΑΝΔΡΙΑΣ VICTOR HUGO ΕΝ ΡΩΜΗι

Ο ΒΙΚΤΩΡ ΟΥΓΓΩ ἔχει νῦν τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ καὶ ἐν Ρώμῃ. Ἡ ἐπίσημος τελετὴ τῶν Ἀποκαλυπτηρίων, τοῦ Μνημείου τούτου — κατὰ τὴν 23ην Ἀπριλίου 1905 — ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἐκδηλώσεων Γαλλο — Ἰταλικῆς φιλίας. Ἐντὸς τοῦ ὡρισμένου περιβόλου, χίλιοι περίπου προσκεκλημένοι κατέλαβον θέσιν· ἀπόμαχοι· ἑταῖροι τοῦ *Γαλλικοῦ* καὶ *Ἰταλικοῦ Συλλόγου*· μέλη τοῦ διπλωματικοῦ σώματος· διάσημοι φιλόλογοι καὶ καλλιτέχναι· πολλαὶ κυρίαι· περὶ τὸν περίβολον — καίτοι στοῖχοι στρατοῦ ἐτήρουν τὴν τάξιν — τὸ πλῆθος εἰσβαλὸν εἰς τοὺς κήπους, συνηθροίζετο σωρηδόν.

Περὶ ὥραν 10ην, αἱ σάλπιγγες ἀναγγέλλουσι τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως, ᾧ ἀκολουθοῦσιν ὁ στρατηγὸς Brusati καὶ θωρακοφόροι.

Τὸν ἡγεμόνα ὑποδέχονται ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου· οἱ Ὑπουργοί· ὁ Κος Barrère—πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας—ἐκπροσωπῶν τὴν Κυβέρνησιν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας· ὁ Dujardin-Beaumetz, Ὑπουργὸς τῶν Καλῶν Τεχνῶν· οἱ Beauquier, Lockroy, Mollard καὶ Bayard, ἀντιπρόσωποι τοῦ *Ἰταλο-Γαλλικοῦ Συλλόγου*· ὁ Κος Febre, ἀντιπρόσωπος τῆς *Γαλλικῆς Κωμῳδίας*· οἱ Κοι Κοι Catulle-Mandès, Pallez, καλλιτέχνης τοῦ ἀνδριάντος· ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Duchesne κλπ.

Οἱ Σύλλογοι καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν σχολείων παρατάσσονται κατὰ μῆκος τῶν δενδροστοιχιῶν, κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ βασιλέως.

Ἡ μουσικὴ ἀνακρούει τὸν *Βασιλικὸν Ὕμνον*· τὸ πλῆθος ἀνευφημεῖ θερμῶς τὸν βασιλέα, ὅστις καταλαμβάνει θέσιν εἰς τὸ βασιλικὸν περίπτερον, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν ὑποδεξαμένων αὐτόν.

Εἶτα ἡ μουσικὴ ἀνακρούει τὴν *Μασσαλιῶτιδα*· αἱ Γαλλικαὶ καὶ Ἰταλικαὶ σημαῖαι, αἵτινες περιβάλλουσι τὸ Μνημεῖον, καταπίπτουσιν — ἐν μέσῳ ζωηρῶν ἀνευφημιῶν καὶ ἀναφωνήσεων « *Ζήτω ἡ Γαλλία! Ζήτω ἡ Ἰταλία!* ».

Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ, — ἔργον τοῦ γλύπτου Lucien Pallez, — ἱδρύθη εἰς τὸ κέντρον τοῦ Μεγάρου Borghèse—νῦν Villa Umberto,—ἐπὶ κυκλικοῦ κτιρίου περιστοιχιζομένου ὑπὸ ὑψηλῶν δένδρων. Ἔχει ὕψος τριῶν μέτρων 50 ἑκατ. ἐκ μαρμάρου τῆς Καράρας· ἐρείδεται ἐπὶ ὀρθογωνίου βάθρου—βαθέως κυανοῦ χρώματος -- ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ, κεχαραγμένον διὰ μεγάλων χαρακτήρων.

Ὁ ποιητὴς παρίσταται ὀρθὸς ἐπὶ βράχου—ἐξόριστος· περιβέβληται μέγαν μανδύαν, καὶ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ λέων ἀνακείμενος συμβολίζει τὸ σθένος τῆς μεγαλοφυΐας. Ἡ μορφὴ περιεσκεμμένη καὶ ἡ δεξιὰ χεὶρ στηρίζεται ἐπὶ μεγάλης λύρας.

Ὁ Κος Barrère ἀνερχόμενος ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ Μνημείου, ἀπαγγέλλει τὸν ἑπόμενον λόγον·

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,

Ὁ «Γαλλο-Ἰταλικὸς Σύνδεσμος», — τὸν ὁποῖον οὐδέποτε ἀπέλιπεν ὁ ζῆλος ὅπως προσεγγίσῃ τὰς μεθορίους γραμμὰς καὶ τὰ συμφέροντα τῶν δύο ἐθνῶν, — ἠθέλησε νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρώμης δῶρον, ὅπερ συμβολίζει τοὺς δεσμούς, οἵτινες συνδέουσι σήμερον τὰς δύο ἀδελφὰς χώρας.

Ἐν Γαλλίᾳ, μεταξὺ πάντων ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ καρδία ἐπάλλετο ὑπὲρ τῆς Ἰταλικῆς Πατρίδος, οἵτινες ἐχαιρέτισαν αὐτὴν διὰ θερμῶν εὐχῶν καὶ προεῖπον τὴν νίκην αὐτῆς, προΐστατο ὁ εὐγενέστερος τῶν ἡμετέρων ποιητῶν. Ἐμπνευσμένος πρόμαχος τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν λαῶν—ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ,— ὅπως ἐξάψῃ τὴν φιλοπατρίαν καὶ κυρώσῃ τὰ ἀπαράγραπτα δικαιώματα τοῦ νεωτέρου τῶν μεγάλων ἐθνῶν,—ἔκρουσε χορδάς, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις σπανίως ὑπῆρξεν ἐνάμιλλος.

Ὁ Γαλλο-Ἰταλικὸς Σύνδεσμος ἐσκέφθη ὅτι ὁ ἀνδριὰς τοῦ ποιητοῦ ἠδύνατο ἐπαξίως νὰ ἐγερθῇ ἐν Ρώμῃ. Καὶ νῦν θεωροῦμεν τὴν ὑψηλόφρονα ταύτην μορφήν, οὐχὶ πόρρω τῆς μορφῆς μεγάλου ποιητοῦ,—προηγηθέντος εἰς τὴν ἀθανασίαν,—καὶ τούτου,—κλέους καὶ ἀγλαΐσματος τῆς φυλῆς του,— ἐμπνευσθέντος ἐκ παντὸς ὅ,τι παρήγαγε τὸ ἀρχαῖον καὶ ἱερὸν τοῦτο ἔδαφος.

Πρώτιστα ἐκφράζω εὐλαβῶς τὰς εὐχαριστίας τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Γαλλικοῦ Ἔθνους τῇ Ὑμετέρᾳ Μεγαλειότητι ὅτι ἐτιμήσατε διὰ τῆς σεβαστῆς Ὑμῶν παρουσίας τὴν Ἑορτὴν ταύτην. Ἡ ἔνδειξις τῆς ὑψηλῆς ταύτης εὐμενείας θέλει συγκινήσει βαθέως πάντας τοὺς ὁμοπάτριδάς μου. Θέλει ὑπομνήσει αὐτοὺς ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, πρὸ ἑνὸς ἔτους, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ λαὸς Αὐτοῦ ὑπεδέχοντο τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας· ἡ δὲ ἀνάμνησις αὕτη ἐχαράχθη εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν. Ἐπὶ τέλει, θέλει ἐπαναγάγει αὐτοὺς εἰς τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἡ πόλις τῶν Παρισίων καὶ ἡ Γαλλία ἐπευφήμουν τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χαρᾷ ἀνανεωθείσης φιλίας.

Ὁ Κ^ος^ Bianchi, ἐπὶ τῆς Παιδείας Ὑπουργός, λαμβάνει τὸν λόγον μετὰ τὸν Κ^ον^ Barrère.

Περιγράφει τὸ μέγιστον ἔργον τοῦ Βίκτωρος Οὐγγὼ ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ποιήσει, ἐν τῇ ἰδέᾳ καὶ τῇ ἐπιδράσει ἐπὶ τοὺς λαούς. Ὑπαινίσσεται τὴν δραστηριότητα τοῦ Οὐγγὼ ἐν τῇ φιλολογίᾳ, ἐν τῇ ποιήσει, ἐν τῷ θεάτρῳ, ἐν τῇ πολιτικῇ. Καταδεικνύει αὐτὸν καταλείποντα πανταχοῦ τὸν σθεναρὸν τύπον τῆς μεγαλοφυΐας αὐτοῦ. «Οἱ Ἰταλοί, λέγει, ἔχουσι προσωπικοὺς λόγους εὐγνωμοσύνης καὶ στοργῆς πρὸς τὸν μέγαν ποιητήν».

Ὁ Ὑπουργός, ἀφοῦ ἐξήγησε τὴν ἰδεώδη σημασίαν τοῦ Μνημείου, εἶπεν ὅτι ἡ Ρώμη, ὡς ἐχαιρέτισε τὸ Μνημεῖον τοῦ Goethe, θέλει χαιρετίσει τὰ Μνημεῖα τοῦ Dante καὶ τοῦ Shakespeare — αἱ μεγαλοφυΐαι αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἡ Ρώμη δύναται πάσας νὰ ὑποδεχθῇ.

Καὶ ὁ ρήτωρ ὑπομιμνήσκει τοὺς ἀξιομνημονεύτους λόγους τοῦ Βίκτωρος Οὐγγὼ ἐν ἔτει 1865, κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἑκατονταετηρίδος τοῦ Dante. Ὁμιλεῖ περὶ τῆς φιλίας τοῦ Οὐγγὼ πρὸς τὸν Manzoni, Gueratzi, Garibaldi. «Ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ, λέγει, ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν πενταετής, ὅταν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο διοικητὴς τοῦ Avelino».

Ἀφοῦ διὰ μακρῶν ἐξέθηκε τὸ παγκόσμιον μεγαλεῖον τοῦ πνεύματος τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ, ὁ Ὑπουργὸς προσέθετο.

«*Γάλλοι, ἐκφράζομεν ὑμῖν τὴν ἡμετέραν εὐγνωμοσύνην, ἐπὶ τῇ ἀποδείξει ταύτῃ τῆς φιλίας, τὴν ὁποίαν παρέχετε ἡμῖν. Θαυμάζομεν ὑμᾶς ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς λαϊκῆς ὑμῶν συνειδήσεως. Ἐκτιμῶμεν ὑμᾶς ὡς καλλιεργοῦντας τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ οἵτινες εἶσθε ἄξιοι κοινωνικῆς δόξης. Ἀπολαμβάνομεν τὰ θέλγητρα τῆς ἁρμονικῆς ὑμῶν γλώσσης, σαφοῦς, ἐμβριθοῦς, παγκοσμίου, ὡς τὸ ἐμπνέον αὐτὴν πνεῦμα· θέλγει ἡμᾶς ἡ ὑμετέρα φιλολογία καὶ ἐπωφελούμεθα ἐκ τῆς πλουσίας ὑμῶν ἐπιστημονικῆς παραγωγῆς. Εὐχαριστοῦμεν ὑμῖν ἐπὶ τῷ μεγάλῳ δωρήματι ὑμῶν. Θέλομεν διαφυλάξει τοῦτο ζηλοτύπως δι' ἡμᾶς καὶ τὰς μελλούσας γενεὰς ὡς σύμβολον ἀδελφότητος.*

Πέμπομεν ἀδελφικὸν χαιρετισμὸν εἰς Παρισίους — τὴν μεγαλοπρεπῆ πόλιν ὡς ἡ Ρώμη, τὴν στωϊκὴν ὡς ἡ Σπάρτη».

Ὁ Κος Rivet, ἐξ ὀνόματος τοῦ *Γαλλο-Ἰταλικοῦ Συλλόγου*, παραδίδωσιν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρώμης τὸ Μνημεῖον τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ. «Ἐπὶ τῆς γονίμου γῆς, λέγει, ὅπου διῆλθεν ἡ πνοὴ τοῦ Τακίτου, τοῦ Juvénal, τοῦ Dante καὶ τοῦ Pétrarque, δὲν εἶνε οὗτος ξένος».

Περαίνων τὸν λόγον, παρετήρησεν ὅτι ἡ ἑορτὴ κατέστη ἐπισημοτέρα διὰ τῆς παρουσίας τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, ζηλοτύπου φύλακος τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος. Ὁ Κος Frédéric Febre, πρώην Γραμματεὺς τῆς *Γαλλικῆς Κωμῳδίας*, ἀπήγγειλεν ἄριστον λόγον συνταχθέντα ἐπὶ τῇ τελετῇ ὑπὸ τοῦ Κου Jules Claretie, Ἀκαδημαϊκοῦ.

Ὁ ἔξοχος Ἀκαδημαϊκός, ἀφοῦ ὑπέδειξεν ὁποίαν ἀπεριόριστον εὐγνωμοσύνην ἡ Γαλλικὴ Κωμῳδία τηρεῖ πρὸς τὸν Βίκτωρα Οὐγγώ, ὑπέμνησε τοὺς δεσμοὺς οἵτινες συνέδεον τῇ Ἰταλίᾳ τὸν διάσημον τοῦτον ποιητήν. Ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ, εἶπεν ὁ Κος Jules Claretie, ἀείποτε ἠγάπησε τὴν Ἰταλίαν· ἀείποτε εἰργάσθη λόγῳ καὶ ἔργῳ διὰ τὴν ὁμόνοιαν τῶν δύο τούτων λατινικῶν ἐθνῶν. Ἀπὸ τοῦ βήματος ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς Ρώμης· διὰ τῶν στίχων του ἐξύμνησε τὴν χώραν τοῦ Βεργιλίου καὶ τοῦ Δάντη.

Ὅταν ὁ Γαριβάλδης ἐξῃτεῖτο παρ' αὐτοῦ ὅπλα διὰ τὴν πατρίδα του, ὁ Βίκτωρ Οὐγγὼ ἀπεκρίνετο διὰ φλογερῶν δίκην φυσιγγίων στροφῶν· καὶ ἀπὸ τοῦ λόφου Janicule, ὁ ἀνδριὰς τοῦ στρατιώτου, ὅστις ἐπολέμησε μετὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως *galantuomo*, φαίνεται ὅτι θεωρεῖ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ποιητοῦ, — ἑτέρου στρατιώτου ἐν ἐνεργείᾳ, — ὅστις ἐν τῷ Μεγάρῳ τούτῳ — Borghèse — θεωρεῖ τὸ Μέγαρον τῶν

Μεδίκων *Villa Médicis*, ὅπου, ἀπὸ τοῦ Ingres μέχρι τοῦ Horace Vernet, καὶ ἀπὸ τοῦ Ernest Hebert μέχρι τοῦ Carolus Duran, ἡ Γαλλία, ἐμπνεομένη ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς τέχνης τῆς Ἰταλίας, εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας.

Καὶ ἰδού, εἶπε περαίνων ὁ Κος Jules Claretie, ὅτι ἡ πατρὶς τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Βίκτωρος Οὐγγὼ ἀδελφοποιεῖται σήμερον μετὰ τῆς πατρίδος τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Ἀριόστου· ἡ δὲ Γαλλικὴ Κωμῳδία, φόρον σεβασμοῦ κομίζουσα τῷ διδασκάλῳ τοῦ δράματος καὶ φιλοπάτριδι ποιητῇ, ἐπαναλαμβάνει, κατὰ τὴν ἀδελφικὴν ταύτην ἡμέραν, τὴν εὐγνώμονα ἔκφρασιν τοῦ ἐνδόξου καὶ ἀθανάτου συγγραφέως τοῦ *Angelo*, τῆς *Lucrèce Borgia*·

«Εἶμαι υἱὸς τῆς Γαλλίας καὶ ἔγγονος τῆς Ἰταλίας!»

Ὁ καλλιτεχνικὸς οὗτος λόγος ζωηρὰς ἐξήγειρεν ἀνευφημίας.

ΛΟΓΟΣ

JULES CLARETIE

ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΕΠΙ

ΤΟΙΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΗΡΙΟΙΣ ΤΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

ΤΟΥ

ΛΟΧΙΟΥ HOFF

ΑΝΕΓΕΡΘΕΝΤΟΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΕΝ ΤΩι ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΩι PÈRE-LACHAISE

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΤΗι ΚΑ′ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1904*

Κύριοι,

ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ τέσσαρα συμπληροῦνται—μετὰ δέκα ἡμέρας—ἔτη, ὁπότε τὸ τηλεβόλον ἐμυκᾶτο πέριξ τῶν Παρισίων, ἐπὶ τῶν λόφων τοῦ Champigny, ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Bry-sur-Marne καὶ οἱ πρόμαχοι τῆς πολιορκουμένης πόλεως ἐμάχοντο ὅπως ἀποκρούσωσι τὸν πορθητήν. Ὁ πόλεμος εἶνε ἀνίερος, ὁπόταν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τῆς δόξης ἀποκαλῆται κατάκτησις· εἶνε ἱερός, ὁπόταν σκοπῇ τὴν ἄμυναν τῆς γῆς τῶν προγόνων, τῆς μεθορίου γραμμῆς καὶ τῆς ἑστίας.

* *Τὸ Μνημεῖον τοῦτο εἶνε ἓν ἐκ τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ διασήμου καὶ ἀειμνήστου γλύπτου Bartholdi. Παριστᾷ τὸν γενναῖον στρατιώτην ἐν πολεμικῇ στολῇ,*

Ὑπῆρχε τότε, μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἠμύνοντο ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, γενναῖος ἀνήρ, υἱὸς ξυλουργοῦ Ἀλσατινοῦ, καὶ ὅστις εἶχεν ἐν τῇ τραγικῇ ἐκείνῃ ὥρᾳ τρεῖς ἄλλους ἀδελφοὺς ὑπὸ τὰς σημαίας. Ἐργάτης ποτὲ γυψοπλάστης, ὑπηρέτει ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου ἕν τινι τῶν τεσσάρων ἐφέδρων λόχων τοῦ 25^{ου} συντάγματος τοῦ πεζικοῦ, οἵτινες εἶτα ἐσχημάτισαν τὸν πυρῆνα τοῦ 7^{ου} συντάγματος τῆς πρωτοπορίας, ὅπερ βραδύτερον ἐγένετο, κατὰ τὴν πολιορκίαν, τὸ 107^{ον} τοῦ πεζικοῦ. Ὁ *Hoff*, τέκνον τοῦ *Marmoutier* (ἀρχαία πρωτεύουσα τοῦ Κάτω Ρήνου), ἔφερε τὸν βαθμὸν τοῦ λοχίου. Καὶ μεταξὺ ἐκείνων οἵτινες ἐμάχοντο ὁμοταγεῖς αὐτῷ — ὑπάρχουσι πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἀκροῶνταί μου σήμερον, καὶ ἀναζητῶ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν σεβαστὸν στρατηγὸν *Fournés*, ὅστις, συνταγματάρχης τότε, ὡδήγει τοὺς ζουάβους αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ λόφου τοῦ *Champigny*, — μεταξὺ τῶν ἀνδρείων οἵτινες διεφιλονίκουν πρὸς τὸν ἐχθρὸν τὴν γενέτειραν γῆν καί, ὑπερασπίζοντες τὴν πόλιν τῶν Παρισίων ἠμύνοντο ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, διέσῳζον τὴν τιμὴν διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν, μεταξὺ τῶν ἀτυχῶν τούτων ἀνδρῶν ἐξάλλων πρὸ τῆς θυσίας, ὁ λοχίας *Hoff* ἦτο ἤδη δημοφιλής.

Ἐγνώριζον τὰς ἀνδραγαθίας του, ἐγίνωσκον τὴν τόλμην του. Ὡμίλουν περὶ αὐτοῦ ὡσεὶ περὶ παροιμιώδους ἥρωος, ἀποκομίζοντος ἐκ τῶν νυκτίων αὐτοῦ φυλακῶν περικεφαλαίας ἀνὰ χεῖρας καὶ σφαίρας εἰς τὸν μανδύαν καὶ εἰς τὸ πηλήκιον αὐτοῦ. Ὁ λοχίας οὗτος τῆς προφυλακῆς, ὁ νυκτοφύλαξ οὗτος τῆς Πατρίδος, τὸ ἀπολεσθὲν τοῦτο τέκνον τῆς ἀμύνης, ἦτο ἀλκίφρων ἀνήρ, πρᾷος καὶ ἁπλοῦς, τὸν ὁποῖον τὸ τρομερὸν καθῆκον ἐδημιούργει ἐξ ἐπαγγέλματος θηρευτήν, ἀτρόμητον καὶ ἄγριον. Διεκινδύνευε τὴν ζωὴν αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν ὥραν. Ἦτο ἕτοιμος κατὰ πᾶσαν ὥραν, καὶ τοῦ φοβεροῦ τούτου πολεμίου οἱ ἐχθροὶ προεκήρυξαν τὴν κεφαλήν. Κυκλωθεὶς μετὰ τοῦ λόχου

ἔχοντα τὴν δεξιὰν χεῖρα ὕπερθεν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κατοπτεύοντα τὸν ὁρίζοντα ἵν' ἀνακαλύψῃ τὸν ἐχθρόν.

Ἐπὶ τοῦ βάθρου παῖς χαράσσει τὰς λέξεις ταύτας: «ΓΑΛΛΙΑ, ΜΕΜΝΗΣΟ». καί, κάτωθεν: «ΤΩ ΣΤΡΑΤΙΩΤῌ ΤΟΥ 1870, ΥΙΩ͂ ΤΗΣ ΑΛΣΑΤΙΑΣ, ΠΡΟΜΑΧΩ͂ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ».

Ἐν τῇ τελετῇ παρίσταντο πλὴν τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἧς προΐστατο ὁ *JULES CLARETIE*, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ὑπουργῶν τοῦ Πολέμου καὶ τῆς Παιδείας, οἱ ἀντιπρόσωποι πολλῶν πατριωτικῶν Συλλόγων καὶ ἀρχαίων μαχητῶν.

Πολλοὶ λόγοι ἐξεφωνήθησαν ἐν ὀνόματι τῶν συστρατιωτῶν καὶ στρατιωτικῶν Συλλόγων, οἵτινες διατηροῦσιν ἐν Γαλλίᾳ τὴν λατρείαν τῆς ἀναμνήσεως τῶν ἀπολεσθεισῶν ἐπαρχιῶν.

του ἐκεῖ ὑψηλά, ἐπὶ τοῦ ἀροτριωθέντος ἐκ τῶν σφαιρῶν ἐδάφους καὶ αἰχμαλωτισθείς, ἀνέσπασε τὰ διακριτικὰ σημεῖα τοῦ βαθμοῦ του, ἀπέβαλε τὸ παράσημον τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἐπαξίως ἐκτήσατο καί, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν βεβαίαν πυροβόλησιν, ἔζησεν αἰχμάλωτος ὑπὸ τὸ ὄνομα Wolff, ἐνῷ ἡ πόλις τῶν Παρισίων ἐθρήνει καὶ διεπυνθάνετο τί ἐγένετο ὁ λοχίας τῆς Πατρίδος;

Ἰδοὺ ὁ λοχίας τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων! Καλλιτέχνης γλύπτης ἐκ τῆς χώρας τῆς Ἀλσατίας, ὁ Bartholdi, ἀποδίδει ἡμῖν αὐτὸν οἷον εἴδομεν τότε, ὑπὸ τὸν στρατιωτικὸν μανδύαν, τὸ ὅπλον ἀνὰ χεῖρας, διερευνῶντα τὸν ὁρίζοντα ἵν' ἀνακαλύψῃ τὸν ἐχθρόν.

Εὐλόγως χαίρουσι καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀναμιμνησκόμενοι αὐτοῦ, ἀνεγείρουσι τὸ μνημεῖον τοῦτο τῷ γενναίῳ στρατιώτῃ — ὅστις ὑπηρέτησεν ἐκθύμως τὴν πατρίδα του, — καὶ ὁ Ἀλσατινὸς καλλιτέχνης, τὸν ὁποῖον ἡ εἰρήνη κατέστησεν ἄριστον ἐργάτην, ὁ δὲ πόλεμος ἀμείλικτον. Χάριτας ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ ἔργον ἡμῶν πατριωτικῆς εὐγνωμοσύνης, ὑπεβοήθησαν πολύτιμοι συνδρομαί. Ἡ πόλις τῶν Παρισίων μετὰ γενναιοφροσύνης ἐχορήγησεν εἰς τὸν θανόντα λοχίαν τὴν γωνίαν τῆς γῆς, ἔνθα ὁ Hoff κεῖται σήμερον. Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τῶν Παρισίων, τὸ Γενικὸν Συμβούλιον τοῦ Σηκουάνα ἐπεδαψίλευσαν τὴν εἰσφορὰν αὐτῶν· ὁ Κ^ος Chaumié, ἐπὶ τῆς Παιδείας ὑπουργός, εὐηρεστήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τοῦ ἔργου ἡμῶν καὶ ὁ στρατηγὸς André, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργός, ἐπέτρεψε ν' ἀνοιχθῶσι κατάλογοι ἐράνων εἰς τὰ συντάγματα μεταξὺ τῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν, οἵτινες προθύμως ἔσπευσαν, οἱ γενναῖοι ἄνδρες, νὰ καταβάλωσι τὸν ὀβολὸν αὐτῶν, ὅπως κλεΐσωσι τὸν στρατιώτην τοῦ 1870, τὸν συστρατιώτην καὶ ἀρχαιότερον αὐτῶν.

Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν τὴν εὐγενῆ ἀφιλοκέρδειαν τοῦ καλλιτέχνου, κατατρίβοντος τὰς τελευταίας αὐτοῦ δυνάμεις εἰς τὴν ἐπίπονον ταύτην ἐργασίαν, πλάττοντος διὰ τῶν ἐξησθενωμένων αὐτοῦ χειρῶν τὰ ἀνδρικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ στρατιώτου καὶ τὸ προσηνὲς πρόσωπον τῆς Ἀλσατινῆς παιδίσκης, χαραττούσης διὰ τῶν παιδικῶν αὐτῆς δακτύλων τὰς λέξεις ταύτας, ἐκδηλούσας καθήκοντα, θλίψεις, ἐλπίδας: «ΓΑΛΛΙΑ, ΜΕΜΝΗΣΟ!» Εἰπόν μοι ὅτι ὁ Bartholdi ηὔχετο,—τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ, —ἥτις ἐν τούτοις ἐκφράζει τὰ πάντα,—νὰ προσθέσωσι τὰς λέξεις ταύτας: «Ὅταν πρέπῃ, τὸ τέκνον τῆς Ἀλσατίας θέλει ἀναγεννηθῇ!»

Καὶ τοῦτο ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον ὄνειρον τοῦ θνήσκοντος γλύπτου. Ὁ ἔνθους οὗτος καλλιτέχνης, ὅστις ἐλάξευσεν ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Belfort τὸν κολοσσιαῖον λέοντα καὶ τὸ σύμβολον «Καὶ ὅμως!», κατέληγε τὸν βίον αὐτοῦ

ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ: «Τὸ τέκνον τῆς Ἀλσατίας θέλει ἀναγεννηθῇ!». Ἀλλὰ δὲν ἀπέθανε, καὶ ἐὰν αἱ γενεαί, αἵτινες ὑπέστησαν δεινά, ἐξέλιπον ἢ θέλουσιν ἐκλείψει, νέαι ἀνέρχονται γενεαί, αἵτινες ἀνοίγουσι τὴν ἱστορίαν καὶ κρίνουσι τὸ παρελθόν.

Αἱ γενεαί, αἵτινες κληρονομοῦσι τῶν προγόνων τὸ κλέος, κληρονομοῦσιν ὡσαύτως καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Ἀλλ' ἐὰν οἱ πατέρες δὲν ἀπέτισαν ἐμπροθέσμως τὴν ὀφειλήν, ἣν ἀνεδέχθησαν, μήτοι τὰ τέκνα δὲν θέλουσιν ἐξοφλήσει αὐτήν; Ἀφήσαμεν νὰ παρέλθῃ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐγνώρισαν τὴν φρίκην τῆς ἐπιδρομῆς, ὤφειλον νὰ ἐξαλείψωσιν αὐτήν. Αἱ σφαγαί, ἃς μανθάνομεν ἀπὸ ἀπωτάτων σφαγείων, δὲν ἐνέπνευσαν ποτὲ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα βαθυτέραν ἀποστροφὴν τοῦ πολέμου. Ἡ φίλεργος εἰρήνη, γόνιμος ὅπου ἡ εὐφυΐα τοῦ ἀνθρώπου ἐπιζητεῖ λύσεις δικαιοσύνης καὶ εὐημερίας, καὶ οὐχὶ ἐφευρέσεις ἐπιστημονικοῦ σφαγείου, ἔσται ἔτι μᾶλλον ὁ σκοπός, πρὸς τὸν ὁποῖον θέλουσι τείνει οἱ πρόδρομοι, ὡς ὁ Victor Hugo, οἱ σωτῆρες τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὁ Pasteur. Ἀλλ' ἡ εἰρήνη δὲν ἐπιβάλλει τὴν λήθην, καὶ πάνυ δικαίως, ὁ μέγας ποιητὴς καὶ ὁ μέγας σοφὸς ὑπῆρξαν φιλοπάτριδες. Καὶ ὁ ἕτερος οὗτος μέγας πατριώτης, ὁ Gambetta, ὅστις ὠνειροπόλησε Γαλλίαν ἐλευθέραν, Γαλλίαν ἰσχυράν, ἔθνος ἐλεύθερον, στρατὸν ἔνδοξον, εἶπεν, ὁμιλῶν περὶ τοῦ θέματος, ὅπερ μικρὰ Ἀλσατινὴ συνιστᾷ ἡμῖν ν' ἀναμιμνησκώμεθα: «Ὀφείλομεν ἀείποτε ν' ἀναμιμνησκώμεθα καὶ οὐδέποτε νὰ ὁμιλῶμεν».

Τοὐναντίον, ὀφείλομεν ἀείποτε νὰ ὁμιλῶμεν, ἀείποτε ν' ἀναμιμνησκώμεθα, οὐδέποτε νὰ λησμονῶμεν! Τὸ μέλλον εἶνε ὁ μεγαλείτερος διδάσκαλος τῶν ἀνθρωπίνων προορισμῶν, καὶ ἡ ἱστορία πλέον ἢ ἅπαξ ἐξήλειψε διὰ μιᾶς γραμμῆς καλάμου τὰ ἀνοσιουργήματα τῆς ἱστορίας.

Ἐπικαλούμενος τὰς μεμακρυσμένας ἀπὸ τριακονταετίας ἀναμνήσεις, ἐπαναβλέπω πρὸ τοῦ μνημείου τοῦ στρατιώτου, τὰ πτώματα διεσπαρμένα ἐπὶ τῶν ἡμετέρων λόφων τῶν Παρισινῶν περιχώρων, τοὺς νεκροὺς τούτους Γάλλους, πεσόντας ἐπὶ τῆς γῆς τῆς Γαλλίας καὶ οἵτινες, — θέλω ἐξηγήσει ὑμῖν τὴν πραγματικὴν ἐντύπωσιν, ἣν συνῃσθανόμην βλέπων αὐτούς, — μοὶ ἐνεποίουν τὴν ἐντύπωσιν ἀτυχῶν ἀνθρώπων σφαγέντων ὑπὸ ἀγνώστου εἰς τὰς ἑστίας αὐτῶν. Καὶ ἐπήρχετό μοι ἡ παράδοξος αὕτη ἰδέα: Ἆρά γε ἐπιτρέπονται οἱ φόνοι οὗτοι; Οὗτος εἶνε ὁ πόλεμος; αὐτὴ εἶνε ἡ δόξα; Δὲν θέλουσιν ἔλθει χωροφύλακες; Ὁ λοχίας Hoff δὲν μετῆλθε τὸν χωροφύλακα τοῦ νυκτίου λαφυραγωγοῦ, ὡς ἤθελεν εἴπει ἡ Γραφή. Ἦτο ἤπιος· κατέστη ἄγριος. Ἤρχετο ἐκ τῆς Belle-Isle-en-Mer, ὅπου ἦτο φρουρός, ἀνελογίζετο τὸ

κωδωνοστάσιον τῆς πατρίδος του, ὅπου ἐπεθύμει ν' ἀποσυρθῇ, ὅπως ἀναπαυθῇ ἔν τινι γωνίᾳ τοῦ μικροῦ κοιμητηρίου. Ἀλλ' ἡ Πατρὶς ἦτο ἐκεῖ! Ἐκραύγαζεν ὅτι κινδυνεύει. Ὁ Hoff ἡτοίμασε τὸ ὅπλον του καὶ ἀπεκρίθη· «Παρών».

Ἀναπαυθήτω ἐν εἰρήνῃ, οὐχὶ ἔν τινι κοιμητηρίῳ τῆς Ἀλσατίας, ἀλλ' ἐνταῦθα, μεταξὺ τῶν ποιητῶν, τῶν στρατηγῶν, τῶν ἐμπνευσμένων μεγάλων καλλιτεχνῶν—πλησίον τοῦ ταγματάρχου Baroche, φονευθέντος ἐν Bourget —καὶ ὁπόταν θέλωσιν ἀναγινώσκει τὸ ὄνομα τοῦτο «Hoff», «ὁ λοχίας Hoff», καθ' ἃς ἡμέρας ἡ πόλις τῶν Παρισίων πιστὴ εἰς τοὺς νεκροὺς αὐτῆς ἐπισκέπτεται τοὺς ἐπιφανεῖς ἢ ἀνωνύμους τάφους, θέλουσι λέγει πρὸς τὸ διερχόμενον ἐκεῖ τοῦτο πλῆθος, πρὸ τῆς εἰκόνος τοῦ ὀρθοῦ καὶ σταθεροῦ εἰς τὴν θέσιν του στρατιώτου·

«Οὗτος ἐκεῖ ὑπῆρξε ζῶν πρότυπον ἀφοσιώσεως καὶ ἀνδρείας! Οὗτος ἐκεῖ ἐξεπλήρωσε τὸ καθῆκον αὐτοῦ καὶ ἔδωκε τὸ παράδειγμα! Στρατιῶται τῆς Γαλλίας, τέκνα τῆς Γαλλίας, μέμνησθε τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀλσατίας, λοχίου τοῦ 1870, προμάχου τῆς Πατρίδος!»

Τὸ ἐπ' ἐμοί, τοῦ ὁποίου ὁ λόγος εἶνε κατάθεσις αὐτόπτου μάρτυρος, δὲν γνωρίζω ἐν τῷ δημοσιογραφικῷ μου βίῳ μεγαλειτέραν χαράν, ἢ ὅτι ἀκροθιγῶς διὰ τοῦ καλάμου ἠδυνήθην ν' ἀπονείμω δικαιοσύνην εἰς δύο ἄνδρας, πρὸς στιγμὴν λησμονηθέντας — τὸν ἡρωϊκὸν ταγματάρχην Brasseur, τὸν ὑπερασπιστὴν τοῦ Bourget καὶ τὸν λοχίαν Hoff, τὸν χειριστὴν τοῦ ξίφους καὶ τοῦ ὅπλου — ἀμφοτέρους ἡνωμένους ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων διὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν εὐγνωμοσύνης, καὶ οἵτινες ἀμφότεροι περιῆψαν αἴγλην δόξης εἰς τὴν Πατρίδα. Ἐν ὀνόματι τῶν νέων γενεῶν, καὶ δὴ τῆς μεταγενεστέρας, χαιρετίζω τὴν εἰκόνα τοῦ στρατιώτου, τὸν ὁποῖον ἐκλέϊσεν ἡ ἀφοσίωσίς του· καὶ εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ λοχίου Hoff βλέπω αὐτὴν τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ χωρικοῦ τῆς Γαλλίας, ἀγνώστου τὴν προτεραίαν, ἀθανάτου τὴν ἐπαύριον, ἐπειδὴ τὸ καθῆκον ἐδημιούργησεν αὐτὸν ἥρωα. Καὶ εἶνε ἀθάνατον οὕτω τὸ γένος τῶν ἡρώων, τοὺς ὁποίους ὁ κίνδυνος παρουσιάζει κατὰ τὰς ζοφερὰς ὥρας, ὡς ἐν τῇ νυκτὶ ἀνυψοῦνται καὶ λάμπουσιν οἱ παρήγοροι ἀστέρες!

ΕΠΙ ΤΩι ΜΝΗΜΟΣΥΝΩι

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΟΛΙΤΟΥ

Θ. Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ

ΤΕΛΕΣΘΕΝΤΙ ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑι ΤΗι ΟΓΔΟΗι ΙΟΥΝΙΟΥ 1905

ΕΝ ΤΩι ΙΕΡΩι ΝΑΩι ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΚΩΤΣΑΚΗ

ΠΡΩΗΝ ΕΦΕΤΟΥ, OFFICIER DE LA LÉGION D'HONNEUR

ΚΡΑΤΙΣΤΕ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΟΛΙΤΑ!

ΑΙΜΑΣΣΕΙ ἐξ ἄλγους πᾶσα Ἑλληνικὴ καρδία πρὸ τοῦ σεπτοῦ θύματος τῆς ΤΙΜΗΣ, τοῦ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ, ὑπὲρ τὸ ἥμισυ αἰῶνος, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ.

Σφαδάζει ἐξ ὀδύνης ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους πρὸ τοῦ τραγικοῦ Σου θανάτου!

Σκληρὰ εἰρωνεία τῆς Μοίρας!

Χθὲς Ἄρχων τοῦ Δήμου! Σήμερον θῦμα καὶ Μάρτυς τῆς Πολιτείας, ὑπὸ τὸ φάσγανον εἰδεχθοῦς δολοφόνου!

Μέγα πένθος ἄγουσα ἡ ΠΑΤΡΙΣ, κλάδον δάφνης, — σύμβολον Ἐθνικῆς Τιμῆς, — εὐλαβῶς κατατίθησιν ἐπὶ τοῦ αἱμοβαφοῦς τάφου τοῦ Μεγάλου τῆς Ἑλλάδος Πολίτου, — τοῦ Μεγάλου νεκροῦ!

Καὶ ἤθελέ τις ἀποβάλει πᾶσαν ἐλπίδα εἰς τὴν Τιμὴν καὶ εἰς τὸ Μέλλον τῆς Χώρας, ἐὰν τὸ στυγερὸν δρᾶμα, ὅπερ ὡς κεραυνὸς ἔπληξε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πολιτείαν, μὴ συνετάρασσεν, ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, τὴν ψυχὴν τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, καὶ μὴ προεκάλει ῥῖγος καὶ φρίκην ἐν τῇ Ἐθνικῇ συνειδήσει, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ δημοφιλοῦς ἡγέτου τοῦ Δήμου τῶν Ἑλλήνων, ἐν χαλεποῖς καιροῖς τοῦ Δημοσίου ἡμῶν Βίου.

Καὶ συνταράσσεται φρικιῶσα ἡ ψυχὴ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, διότι μέγιστον διήνοιξεν ἐν τῇ Πολιτείᾳ κενόν, φονικὴ μάχαιρα ἐναγοῦς κ' ἐπαράτου θηρίου!

Πᾶσαι αἱ ἐπαγγελίαι ἢ ἀξιώσεις περὶ Ἰσότητος (!), δὲν δύνανται νὰ μεταβάλωσι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν· διότι ἐμφανίζονται ἀείποτε ἐπὶ τῆς Πολιτικῆς σκηνῆς Πολιτικοὶ Ἄνδρες οἵτινες, καταλαμβάνοντες, μεταξὺ τῶν ἀνταγωνιζομένων, ὑπέροχον θέσιν, ἐνσαρκοῦσι τὰ μεγάλα τῆς Ἱστορίας γεγονότα, τοὺς πόθους καὶ τὰ αἰσθήματα, τὰς ἐλπίδας καὶ τὰ ὄνειρα τῆς φυλῆς των.

Ὁ Πολιτικὸς Βίος τοῦ ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ ὑπῆρξε κραταιὰ δύναμις, συγκρατοῦσα ἀείποτε ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, τὰς προώρους φιλοδοξίας τῆς Χθές, τῆς Σήμερον, τῆς Αὔριον!

Τὸ ὄνομα τοῦ ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ κατέστη συνώνυμον τῇ Φιλοπατρίᾳ, τῷ Καθήκοντι, πρὸ τῶν Μεγάλων Πολιτικῶν Ἀγώνων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Δήμου τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν τῇ Διοικήσει τῆς Χώρας.

Τὸν Ἄριστον περὶ ΠΑΤΡΗΣ ἀγωνισάμενος ΑΓΩΝΑ, ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ΤΙΜΗΣ, ἔπεσε θῦμα τοῦ ΚΑΘΗΚΟΝΤΟΣ ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ Βήματος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Δήμου τῶν Ἑλλήνων, καλυφθεὶς διὰ τῆς Σημαίας τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ καὶ χωρήσας εὐθὺ εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἀθανασίας!

Εἴθε ἐκ τοῦ ἁγίου αἵματός Σου καὶ ἐκ τῶν θερμῶν δακρύων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, νὰ βλαστήσῃ ἡ εὐημερία τῆς ΠΑΤΡΙΔΟΣ, ἥτις λιγύφθογγον πρὸς τὸν Ὕψιστον ἀναπέμπει εὐχήν, ὑπὲρ τῆς Αἰωνίας Μνήμης τοῦ Μεγάλου τῆς Ἑλλάδος Πολίτου ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΔΗΛΙΓΙΑΝΝΗ!

ΕΠΕΤΕΙΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΠΟΛΙΤΟΥ ΚΑΙ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ

LÉON GAMBETTA

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ ΛΟΓΟΙ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΠΕΤΕΙΟΝ Μνημόσυνον τοῦ Gambetta οἱ φίλοι ἐτέλεσαν τῇ ΙΕῃ Ἰανουαρίου (1906) ἐν τῇ μικρᾷ ἐν Jardies οἰκίᾳ, ἔνθα ἀπὸ εἴκοσι-τριῶν ἐτῶν ἀπέθανεν ὁ Μέγας τοῦ Γαλλικοῦ Δήμου Ἡγέτης καὶ ῥήτωρ καὶ τοῦ ὁποίου ὁ πρόωρος θάνατος ἐθνικὸν πένθος ὑπῆρξε καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν. Ἐν τῇ οἰκίᾳ ταύτῃ τῆς Ἀναμνήσεως οὐδέποτε ἡ συρροὴ ὑπῆρξε πολυαριθμοτέρα· ἡ συγκίνησις πανηγυρικωτέρα — κατανυκτικωτέρα — ἀλγεινοτέρα.

Θαυμάσιος καιρὸς ηὐνόησε τὸ Ἐπέτειον τοῦτο προσκύνημα τοῦ Μεγάλου τῆς Γαλλίας Πολίτου καὶ ἀειμνήστου Φιλέλληνος Gambetta.

Περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν τῆς πρωΐας, ὁ Κος Poirson Νομάρχης τοῦ Seine-et-Oise, ὁ Κος Frize Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ οἱ στρατηγοὶ Dupommier Guillain καὶ Prevost ὑπεδέξαντο ἐν τῷ σταθμῷ τῆς Ville d'Avray τὸν Κον Deluns-Montaud, Πρόεδρον τοῦ « Συλλόγου-Gambetta » καὶ τὰ μέλη αὐτοῦ ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἐπίσημα πρόσωπα καὶ δὴ τοὺς Κους Κους Tomson ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργόν, Dubief ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργόν, Joseph Reinach, Grimanelli, Διευθυντὴν τῶν Σωφρονιστικῶν Καταστημάτων ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν, Adrien Hebrard, Poirier, γερουσιαστήν, Hector Depasse, τὸν λοχαγὸν André Spuller— ἀνεψιὸν τοῦ ἀοιδίμου Eugène Spuller, Millon, ἀντιπρόσωπον τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργοῦ.

Ἡ ἀκολουθία σχηματίζεται καὶ ἡγουμένης στρατιωτικῆς μουσικῆς,—ἀνακρουούσης τὴν « *Μασσαλιώτιδα* » — καὶ ἐφίππου χωροφυλακῆς, διευθύνεται ἐν μέσῳ πολυπληθοῦς συρροῆς εἰς Jardies, ἔνθα ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργὸς Κος Etienne, ὁ Στρατηγὸς Chapel — Διευθυντὴς τοῦ Στρατιωτικοῦ αὐτοῦ Γραφείου — καὶ ὁ Κος Trouselle — Διευθυντὴς τοῦ Πολιτικοῦ αὐτοῦ Γραφείου — συνήντησαν αὐτῇ, μεταβάντες ἐκεῖ δι' αὐτοκινήτου.

Εἰς τὰ πρόθυρα τῆς οἰκίας, ὁ Κος Deluns-Montaud λαβὼν πρῶτος τὸν λόγον ὑπέμνησεν ὅτι, φιλόπατρις ὁ Gambetta, οὐδέποτε ἀπώλεσε τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν. «Ἡ πεποίθησις αὕτη εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἀπέρρεεν ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἰδέας, ἣν εἶχε περὶ τῆς χώρας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει φρουρὸν τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιοσύνης».

Ὁ ρήτωρ ἐξύμνησε τὸν Gambetta ὡς κατανοήσαντα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς σκέψεις «μεταφυσικῶν τινων φιλοσόφων καὶ δημιουργῶν φράσεων»,— ὅτι μέγας μόνιμος στρατὸς ἠδύνατο κάλλιστα νὰ συμβιβασθῇ πρὸς μέγα ἐλεύθερον ἔθνος.

Εὐγενεῖς ἀπηγγέλθησαν λόγοι ὑπὸ τὴν πενιχρὰν ἐν Jardies στέγην. Ὁ λόγος τοῦ Κου Joseph Reinach θέλει διαμείνει οὐ μόνον ὡς πρότυπον ἐγκρατοῦς εὐγλωττίας ἀλλ' ὡς διδασκαλία ἐθνικῆς πολιτικῆς πρὸς χρῆσιν πάντων.

Ὁ ρήτωρ ἀνήκει εἰς τὴν γενεάν, τὴν ὁποίαν ἀπεκεφάλισεν ὁ θάνατος τοῦ Gambetta. Οἱ γεννηθέντες τότε ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ ἐπῄροντο ἐπὶ πειθαρχίᾳ. Ἡ λέξις «*ὑπηρετῶ*» ἥτις εἶνε τοσοῦτον εὐγενὴς ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔννοιαν, εἶχε δι' αὐτοὺς ἐν τῷ πολιτικῷ καθήκοντι τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ τὸ αὐτὸ κάλλος. Συνήνουν μαχόμενοι εἰς τὰς τάξεις του,—ὑπήκουον εἰς ἐκεῖνον, ὅστις διῴκει, ὡμίλει ἀπὸ περιωπῆς τοσοῦτον ὑψηλῆς.

Ὁ Reinach ὑπῆρξεν εἰς τῶν ἐπιλέκτων τῆς πειθαρχίας καὶ σθεναρᾶς ταύτης στρατολογίας. Ὁ ἀρχηγὸς ἠγάπα αὐτὸν καὶ ἀνέθετεν αὐτῷ νὰ κομίζῃ τὰς δυσχερεστέρας διαταγάς. Ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ σχολῇ ἐδιδάχθη δύο βιοτεχνικὰς ἀρχάς,— αἵτινες κινδυνεύουσι ν' ἀπαρχαιωθῶσι,— τὴν ἕξιν τῶν κινδύνων καὶ τὴν περιφρόνησιν αὐτῶν.

Ἡ ἀνάμνησις τοῦ Gambetta ἠξιώθη τῆς σπανίας τύχης, ὅτι ἀφώπλισεν ἀμέσως τὴν ἀδικίαν. Ἡ φυσιογνωμία αὐτοῦ κατέστη παραχρῆμα ἐθνική. Ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τοῦ θανάτου αὐτοῦ, πάντες οἱ μάρτυρες τοῦ βίου του μετεβλήθησαν εἰς μεταγενεστέρους. Ὁ Jules Ferry ἔλεγε πρὸ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Gambetta: «*Χαρακτηριστικὸν τῶν μεγάλων ἀνδρῶν εἶνε ὅτι οὗτοι ἔζησαν διὰ μεγάλα ἔργα καὶ διέφυγον τὴν κοινὴν τύχην τῆς ἐφημέρου φήμης. Κλέος καὶ ἀμοιβὴ αὐτῶν εἶνε ὅτι μετὰ θάνατον καταλείπουσι τὸ ἁγνότερον μέρος τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν· ἀπερχόμενοι ἀφ' ἡμῶν ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς ν' ἀναμετρήσωμεν τὴν θέσιν ἣν κατεῖχον ἐν μέσῳ ἡμῶν· ἀπαλλαγέντες δὲ διὰ τοῦ θανάτου τῶν παροδικῶν σκιῶν, ἃς συσσωρεύουσι πέριξ τῶν κρατίστων τοῦ κόσμου τούτου τὰ πάθη καὶ αἱ προλήψεις, ἀναφαίνονται μεγαλείτεροι*».

Ἀλλ' εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ Gambetta διετηρήσαμεν τὸ ἁγνότερον τῆς ὑπάρξεώς του;

Μὴ ὁμιλῶμεν περὶ ἐκείνων, οἵτινες ἀπετόλμησαν νὰ ὑβρίσωσι τὴν σημαίαν! Εἶνε εὐχερὴς ὁ θρίαμβος τῶν πλανοδίων ἠθοποιῶν καὶ πολλὴν περιποιοῦμεν αὐτοῖς τιμήν, ἐὰν λάβωμεν ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν τοὺς χαριεντισμοὺς αὐτῶν. Εἰς τὸ πρῶτον σάλπισμα, εἴκοσι Παρισινοὶ ἀγυιόπαιδες, ὡπλισμένοι δι' ὀπτῶν μήλων, εἶναι ἱκανοὶ ν' ἀνασκευάσωσι προσηκόντως τὰς θεωρίας (!) αὐτῶν.

Ὁ Gambetta ἤθελε νὰ ἱδρύσῃ διὰ τοὺς Γάλλους κυβέρνησιν προσιτὴν εἰς πάντας καὶ τοιαύτη ἦτο ἡ δημοκρατικὴ αὐτοῦ πολιτική. Δὲν ἐθεώρει ὅτι ἔδει νὰ κλείσῃ τὰς θύρας τοῦ κοινοῦ οἴκου. Ἐγίνωσκε τὸ μυστήριον τῆς λήθης, καὶ εἰς οὐδε-

μίαν ἀνήκων φατρίαν, οὐδένα ἀπέκλειεν. Ὠνειροπόλει Κυβέρνησιν ἥτις ἤθελε διοικήσει καὶ Πολιτείαν ἥτις ἤθελεν εἶναι τὸ Κράτος.

Τὴν αὐστηρὰν ταύτην διδαχὴν τοῦ Reinach δύνανται ν' ἀναγνώσωσιν ἐπωφελῶς πάντες οἱ δημόσιοι ἄνδρες, ἀπὸ τοῦ δημοδιδασκάλου χωρίου μέχρι τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Τὸ ἔργον καὶ ἡ διάνοια τοῦ Gambetta ἐξετάσθησαν ἐπὶ τοσούτων ζητημάτων διαφόρων, ὥστ' εὔλογός ἐστιν ἡ ἐκλογὴ τῶν λόγων, ὧν ἕνεκα οὗτος τιμᾶται, καὶ δὴ τῶν λόγων οὓς προκαλοῦσι τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας.

Φαντάζεταί τις ὁποία ἤθελεν εἶνε ἡ λύπη καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ μεγάλου τούτου πατριώτου, ὅστις ὑπῆρξεν «*ἡ ἐνσάρκωσις τῆς φιλοπατρίας*», ἐὰν ἔβλεπε τὰς ἱεροσύλους προσβολὰς τῶν πολεμίων τοῦ στρατοῦ τούτου, τὸν ὁποῖον περιέβαλλε διὰ τῆς μεγαλειτέρας στοργῆς,— ἐναντίον τῆς πατρίδος ταύτης, ἧς ἐπεδίωξεν ἀνενδότως τὴν ἀνόρθωσιν,— τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὅτι «*ὀφείλομεν ν' ἀγαπῶμεν ὡς μητέρα*» καὶ τὴν ὁποίαν ἐξεθείαζεν ὡς «*τὸ μεγαλείτερον ἠθικὸν πρόσωπον τοῦ κόσμου*». Ὁποία ἤθελεν εἶναι ἡ ἔκπληξις τοῦ Gambetta πρὸ τῆς συνενοχῆς ὁλοκλήρου κόμματος,— τοῦ *κοινωνιστικοῦ — ἑνωτικοῦ — κόμματος* μετὰ τῶν αὐτουργῶν τῶν ἐγκληματικῶν τούτων παραλογισμῶν! Καὶ δὲν ἤθελεν ἐκραγῆ ἡ ἀγανάκτησις αὐτοῦ, ἐὰν παρίστατο εἰς τὴν ὑποχώρησιν, εἰς τὰς περιποιήσεις, ἃς ἕνεκα κοινοβουλευτικοῦ ἢ ἐκλογικοῦ συμφέροντος, τινὲς ῥιζοσπάσται — κοινωνισταὶ ἐπιδαψιλεύουσι τοῖς κορυφαίοις τῶν «*διεθνῶν*»;

Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἐξωτερικὴ κατάστασις ἐφάνη αὖθις διαταραχθεῖσα, οἱ ἀντιπατριῶται ἐξώρμησαν διὰ τοῦ μυσαροῦ αὐτῶν προσηλυτισμοῦ καὶ ἠπείλησαν νὰ πλήξωσι διὰ τοῦ ἐγχειριδίου τὴν χώραν αὐτῶν εἰς τὰ νῶτα! Τίς δὲν λυπεῖται ὅτι σιγᾷ ἡ μεγάλη τοῦ Gambetta φωνή; ὅτι ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ δὲν δύναται πλέον νὰ κεραυνοβολήσῃ τοὺς δημοσίους ἐχθροὺς καὶ ἀναζωογονήσῃ τὴν πεποίθησιν τῶν χρηστῶν πολιτῶν; Μὴ ἐπιλανθανώμεθα ὅμως τῶν μαθημάτων παντὸς τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἀναμνησθῶμεν ὅτι ἐναντίον τῶν ἀνιέρων σοφισμάτων καὶ τῶν ὑπούλων φιλαυτιῶν, ἡ μέριμνα τῆς ἀσφαλείας καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἰθύνουσα ἀρχὴ τῶν ἀτομικῶν ἐνεργειῶν καὶ τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς. Ἡ παραγνώρισις τῶν πρωτίστων τούτων ἀληθειῶν συνεπάγεται σκληροτάτους ἐξιλασμούς, ὥστε οὐδεὶς Γάλλος ἢ φιλόπατρις ἀνήρ, ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου,— νὰ ἀποτολμήσῃ νὰ ἐκθέσῃ εἰς τοιούτους κινδύνους τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα.

Ν. Γ. Κ.

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Κ^ου ETIENNE

ΚΥΡΙΟΙ,

Το εὐσεβὲς προσκύνημα, ὅπερ συγκαλεῖ ἡμᾶς ἐν τῷ Ἐπετείῳ τούτῳ Μνημοσύνῳ, εἶνε πλέον ἢ ἐκδήλωσις ἀπαραβιάστου πίστεως εἰς ἐκλιπόντα φίλον, διότι πολλά εἰσι, φεῦ! τὰ κενὰ μεταξὺ ἐκείνων, ὧν καιρίως ἔτρωσε τὴν καρδίαν ἡ παρῳχημένη ἤδη καταστροφή, τῆς ὁποίας οἱ τόποι οὗτοι σκληρὰς ἀναπολοῦσιν ἀναμνήσεις.

Καὶ εἰς τοὺς συγκεχυμένους στοίχους τῆς ὁμηγύρεως ταύτης, πολυαριθμοτέρας κατ' ἔτος καὶ μᾶλλον συγκεκινημένης, ὡς ἐν τῷ ἀνωνύμῳ πλήθει ἐκείνων οἵτινες, εἰς πάντα τὰ σημεῖα τῆς χώρας διατηροῦσιν εὐλαβῶς τὴν λατρείαν τῆς μεγάλης ἀναμνήσεως, ὑπάρχει τι βαθύτερον, διαρκέστερον τοῦ πένθους τῶν φίλων τοῦ Gambetta, ὅπερ προώρισται νὰ συναπολεσθῇ μετ' αὐτῶν — καὶ εἶνε τὸ εὐγενὲς αἴσθημα πρὸς ἀπότισιν δημοσίας ἐσαεὶ εὐγνωμοσύνης καὶ δὴ πρὸς ἐπιτέλεσιν ἔργου Ἐθνικῆς ἐσαεὶ εὐλαβείας.

Κύριοι, ἡ γενεὰ ἥτις ἐγνώρισε τὸν Gambetta καὶ εἶδεν αὐτὸν ἐν τῷ ἔργῳ, ἠγνόει τί ὤφειλε πλειότερον ν' ἀγαπήσῃ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, τοσοῦτο μεγάλου, εἰς τὸν τοσοῦτο ἐργώδη καὶ τοσοῦτο βραχὺν τοῦτον βίον· ἐθαύμαζε δὲ τὸν ἀρχηγὸν κόμματος· τὸν ἀλκίφρονα τοῦ δήμου ἡγέτην· τὸν τέλειον κοινοβουλευτικὸν στρατηγόν· τὸν ὀργανωτὴν τῆς Ἐθνικῆς ἀμύνης· τὸν πρόμαχον τοῦ ἡμετέρου δικαίου· τὸν ὀξυδερκῆ μύστην μεγάλης Ἐσωτερικῆς καὶ Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς. Ἀλλὰ διὰ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ἥτις μᾶλλον συνθέτει ἢ ἀναλύει· ἥτις βλέπει εὐκρινέστερον, ἐπειδὴ βλέπει ἀπὸ ὑψηλοτέρας περιωπῆς· διὰ τὴν ἐθνικὴν ψυχήν, — τῆς ὁποίας κομίζετε ἐνταῦθα τὴν ζῶσαν μαρτυρίαν, δὲν ὑπάρχει ἢ εἷς ἀνὴρ ἐν τῷ Gambetta· ὁ πατριώτης— δημοκρατικός,—ὁ δημοκρατικὸς—πατριώτης.

Οὕτως ἐξηγοῦνται ἡ κατάπληξις, ἡ θλῖψις τοῦ Ἔθνους πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, καταβληθέντος ἐν θαλλούσῃ ζωῇ, ἐν ἀκμαίῳ σθένει, ὅτε τὴν προτεραίαν ἔτι οἱ διαλογισμοί, αἱ ἐλπίδες αὐτοῦ καὶ μέχρι τῶν ἁπλουστέρων γεγονότων τῆς ὑπάρξεώς του, — τοσοῦτο φανερᾶς, — παρεδίδοντο ὡς βορὰ εἰς τὴν κακοβουλίαν τῶν κομμάτων. Ἔπιπτεν ἐκ τῆς ἀρχῆς

χωρὶς νὰ προαισθανθῇ τὸ παράπαν ἡ δημοσία γνώμη τὸ τραγικὸν μεγαλεῖον τῆς πτώσεως ταύτης, καὶ ὅμως οὗτος ἀνέμενεν ἐν σιγῇ τὴν ὥραν,— ἀείποτε τοσοῦτο βραδεῖαν,— τῶν ἐπανορθώσεων. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι ἀπροσδοκήτως ἐσήμαινε δι' αὐτὸν ἡ ὥρα τῆς ἀϊδίου δικαιοσύνης, — εἰς τὴν ὁποίαν τοσάκις ἐποιήσατο ἔκκλησιν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας, — ἀλλὰ δὲν ἐσήμαινεν ἢ ἐπὶ τοῦ θριαμβευτικοῦ τούτου φερέτρου τοῦ Βουλευτηρίου.

Ἐφεξῆς, ὁ πολιτικὸς ἀνήρ, — ἀρχηγὸς κόμματος, θεμελιωτὴς κυβερνήσεως,— ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ προτείνῃ εἰς τὰς ἐρεύνας τῶν ἀνθρώπων τὸν προώρως τερματισθέντα βίον του· τὸ Ἔθνος ἐν πένθει ἔβλεπε καὶ ἐθρήνει τὸν πατριώτην διαμείναντα ἀπροσμάχητον. Καὶ ἐκτυλίσσουσα, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, διὰ μέσου τῶν Παρισίων, τὴν ἄληστον ἀκολουθίαν τοῦ δημοσίου πένθους,—εἶτα ἐκθειάζουσα αὐτὸν πανταχοῦ,—πολλαπλασιάζουσα διὰ τοῦ μαρμάρου, τοῦ ὀρειχάλκου ἢ τοῦ λίθου ἐπὶ πάντων τῶν σημείων τῆς χώρας, καὶ μέχρι τοῦ σεμνοῦ τούτου καταφυγίου, τὰ σεπτὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὴν σεβαστὴν αὐτοῦ παράστασιν φιλοπάτριδος πίστεως,— τί ἔπραττεν ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ ἢ κοινωνοῦσα μετὰ καὶ διὰ τοῦ Gambetta τῆς ἀκραδάντου ἀλληλεγγύης πάντων τῶν Γάλλων περὶ τὴν Γαλλίαν;

Ὁ ἀνὴρ οὗτος δὲν ἀνήκει πλέον μόνον εἰς τὸ κόμμα αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τὸ Ἔθνος. Τὸ Ἔθνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διεκδικήσῃ αὐτόν, διότι ἐνεσαρκώθη εἰς αὐτὸν κατὰ τὰς ζοφερὰς ἡμέρας τῆς χθὲς ἱστορίας του. Τὸ Ἔθνος ὁπλισθὲν διὰ τῆς σθεναρᾶς τοῦ Gambetta φωνῆς, διὰ τοῦ ἀκαταγωνίστου αὐτοῦ ζήλου, διὰ τῆς πανισχύρου ἐνεργείας καὶ πεποιθήσεως τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ἐφθέγξατο,—δι' ἐξόχων φράσεων,—ὅτι δὲν παραγράφεται ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ ἢ ὅταν ἡ χώρα ἐκπίπτῃ ἐκ τῆς περιωπῆς αὐτῆς καὶ παραδίδηται ἄπελπις, κύπτουσα τὴν κεφαλὴν πρὸ τῆς εἱμαρμένης.

Γινώσκετε, Κύριοι, πῶς, ἠλεκτρισθεῖσα διὰ τῆς ἀνδρικῆς ταύτης γλώσσης, ἡ καταπονηθεῖσα Γαλλία ἀγωνίζεται δι' ἀπεγνωσμένης ἀνδρείας, διὰ τῆς ἐσχάτης «μανίας», ἥτις ἔμελλε νὰ εἶνε ὁ ὑπέρτατος ἡρωϊσμὸς τῆς κινδυνευούσης πατρίδος· πῶς, μετὰ τὴν καταιγίδα, ὑφισταμένη εἰσέτι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φλογεροῦ, λόγου ὃν αὕτη ἤκουσε κατὰ τὸν ροῦν τοῦ «Τρομεροῦ Ἔτους», ἐπιδίδοται εὔελπις εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ πῶς, ἀφοῦ ἐπέδεσε τὰς πληγάς, ἀποκατέστησε τὴν πίστιν, ἀνεῦρε τὴν πεποίθησιν αὐτῆς εἰς τὸ νέον μεγαλεῖον καὶ νέον κάλλος τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς διοικήσεως, μεριμνᾷ ὑπὸ τὰ ἔκπληκτα βλέμματα τῆς Εὐρώπης, ν' ἀναδιοργανώσῃ τὸ ἀναγκαῖον ἐργαλεῖον τῆς ἀνακτηθείσης ζωτικότητος αὐτῆς,—ἐθνικὸν στρατόν,—περιλαμβάνοντα εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ πάντας τοὺς πολίτας παρασκευασθέντας

εἰς τὴν ἄμυναν αὐτῆς καὶ τοσοῦτο μᾶλλον ἄγρυπνον προστάτην τῆς ἀσφαλείας αὐτῆς, καθ' ὅσον ἔσται μᾶλλον πιστὴ εἰκὼν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἔθνους, μετὰ τῶν ἀναγκῶν, βλέψεων καὶ καθηκόντων αὐτοῦ.

Ὁ Gambetta καὶ ὁλόκληρον τὸ δημοκρατικὸν κόμμα ἐθεώρουν ὅτι, ὁ στρατὸς ἀπετέλει ἓν σῶμα μετὰ τοῦ ἔθνους, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰσότητος τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας διὰ πάντας ἦτο ἡ ἀσφαλεστέρα ἐγγύησις τοῦ ἔθνους ἐναντίον τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ῥαδιουργιῶν.

Ἡ θεωρία τῆς καταργήσεως τοῦ στρατοῦ—antimilitarisme,--ἥτις οὐδέποτε ἔσται ἐν Γαλλίᾳ ἢ τὸ ἀποτέλεσμα—ἀσήμου—φιλοταράχου μειονοψηφίας, ἄνευ ῥιζῶν ἐν τῇ χώρᾳ,—ἤθελε τότε θεωρηθῇ οὐ μόνον ὡς ἀξιοθρήνητος καὶ ὑβριστικὴ χίμαιρα, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄρνησις μάλιστα τῆς πατρίδος. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐνόπλου Εὐρώπης, ἐνῷ ἡ Γαλλία ἦτο καταδεδικασμένη νὰ φρουρῇ ἐπὶ τῆς σπαραχθείσης μεθορίου αὐτῆς γραμμῆς, καὶ χωρὶς ν' ἀποβάλῃ ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτῆς,— ῥέποντος εἰς τὰ ὄνειρα τοῦ μέλλοντος,— τὰς φιλανθρώπους θεωρίας,αἵτινες ἐξευγενίζουσι τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν,χωρὶς ν' ἀρνηθῇ νὰ κατανοήσῃ ὅτι εἰς ἀπώτερον χρόνον, ὁ πεπολιτισμένος ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ εἶνε κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ποιητοῦ, ὁ «συμπολίτης παντὸς ὀρθόφρονος ἀνθρώπου», ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία μετὰ προθυμίας ἀνδρικῆς ἀνεδέχετο πάντα τὰ βάρη καὶ πάντα τὰ καθήκοντα τῆς στρατιωτικῆς αὐτῆς καταστάσεως,ἐν τῇ πλήρει ἐκτελέσει τῶν ὁποίων ἦτο εὐτυχὴς εὑρίσκουσα οὐ μόνον τὴν ἐγγύησιν τῆς ἡσυχίας καὶ ἀξιοπρεπείας αὐτῆς, ἀλλ' οἱονεὶ τὴν ἐξασφάλισιν κρείττονος μέλλοντος.

Ἡ Γαλλία ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ ἀναδιοργανωθέντος στρατοῦ αὐτῆς καὶ δι' αὐτοῦ ἐξασφαλισθεῖσα περὶ τοῦ μέλλοντος, ἐφαίνετο εἰς τὸν Gambetta εὔθετος νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν νέων αὐτῆς θεσμῶν. Ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ ἐμβαπτισθεῖσα εἰς τὸ ἁγνὸν χωνευτήριον τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν θλίψεων, δὲν ἐχώριζε πλέον τὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ ἔθνους ἢ τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὴν Δημοκρατίαν καὶ ἐτίθετο ἀείποτε καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Δημοκρατίας.

Καὶ ἦτο ἡ πεποίθησις τῆς διαπύρου καὶ ἐμβριθοῦς νεότητός του,—καὶ τὴν ὁποίαν ἐνίσχυσαν καὶ ἡδραίωσαν αἱ τραγικαὶ ὧραι τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης — ὅτι ἡ Δημοκρατία ἦτο ἐφεξῆς ἡ ἀναγκαία Κυβέρνησις τῆς Γαλλίας· ὅτι αὕτη ἔδει νὰ διοικῆται ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τοῦ λαοῦ· ὅτι ἡ Δημοκρατία ἐξελθοῦσα πάνοπλος ἐκ τῶν κόλπων κόμματος, ὅπερ ταχέως συνεχωνεύθη τῇ μεγάλῃ πλειονοψηφίᾳ τοῦ Ἔθνους, ὤφειλε νὰ διαμείνῃ πιστὴ εἰς τὴν κατα-

γωγὴν αὐτῆς καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἐξ ὧν ἐγεννήθη, πόρρω ἀπέχουσα νὰ προδώσῃ ἢ ἁπλῶς ν' ἀπαρνηθῇ ταύτας, ἵνα οὕτως ἀναδεικνυμένη ἱκανὴ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ διοικήσει τῆς χώρας καταστῇ κοινὴ πάντων τῶν πολιτῶν κτῆσις.

Καὶ ἀόκνως, ἀνενδότως, ὁ Gambetta κατὰ τὸ στάδιον τοῦ βίου αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ὁ μύστης, ὁ ὁδηγός, ὁ ἀπόστολος τῆς φιλοπόνου καὶ ἐλευθέρας Δημοκρατίας, ἀπεργαζόμενος τὴν δημιουργίαν τῶν θεσμῶν αὐτῆς. Ἐν ταῖς ὥραις ἀμφιβολίας, ὡς ἐν ταῖς διαπάλαις πρὸς κατάκτησιν τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ὁ κυρίαρχος λαὸς εὗρεν ἐν τῇ ἀπαραμίλλῳ ταύτῃ εὐγλωττίᾳ τὴν ἄφθονον πηγὴν τῶν εὐγενεστέρων ἐμπνεύσεων, τῶν ὑψηλοτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων αὐτοῦ ἀποφάσεων.

Ἐδίδαξεν αὐτὸν ν' ἀγαπᾷ τὴν Γαλλίαν μεγάλην καὶ κραταιάν, — ἐπίσης ἄλκιμον εἰς τὰ εὐγενῆ ἔργα τῆς ἀμύνης, ὡς ἕτοιμον νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ στρατιωτικὸν αὐτῆς καθῆκον, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὤφειλε νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς πατρίδος, — τὴν Γαλλίαν δημοκρατικὴν καὶ δημοκρατουμένην, ζῶσαν καὶ ἐργαζομένην, ἀείποτε χωροῦσαν πρὸς τὴν πρόοδον, ἀείποτε πρόθυμον νὰ προικίσῃ τοὺς νόμους καὶ περιάψῃ εἰς τὰ ἤθη αὐτῆς πλειοτέραν ἀγαθοεργίαν καὶ μείζονα κοινωνικὴν ἀλληλεγγύην, — τὴν Γαλλίαν ἐν ἑνὶ λόγῳ, μᾶλλον ἀκτινοβόλον ἐκ κάλλους, — δικαιοσύνης, — φωτὸς καὶ ἀληθείας.

Τοιαῦτά εἰσι, Κύριοι, τὰ διδάγματα καὶ τὰ μαθήματα, ἅτινα ἐξέρχονται ἀπαύστως ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Gambetta — ἔτι καὶ νῦν ἀνοικτοῦ — ὡς θεωρίαι ὀρθαί.

Καὶ τὸν βίον τοῦτον, ὃν μετὰ θάνατον, — πέραν τοῦ τάφου, — παρατείνει διαρκῶς ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἡ λατρεία τῆς ἀναμνήσεως, — καὶ δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τοὺς μεθ' ἡμᾶς, — ἐννοοῦμεν ν' ἁγιάσωμεν πρὸς τιμὴν καὶ διὰ τὸ παράδειγμα τῆς Πατρίδος.

Καὶ οὕτως, ἀπὸ ἡλικίας εἰς ἡλικίαν, ἐν τῇ Γαλλικῇ ψυχῇ, ὁ Gambetta θέλει διαμείνει ζῶν καὶ θριαμβεύων· ἀείποτε καταυγαζόμενος ὑπὸ τῆς διττῆς αἴγλης ὡς ἥρως τῆς Πατρίδος καὶ ἱδρυτὴς τῆς Δημοκρατίας· θέλει εἴπει αἰωνίως, διὰ τῆς φωνῆς καὶ τῆς παραστάσεως πρὸς τὰς μελλούσας γενεὰς ὁποῖον τὸ φιλόπατρι αὐτῶν καθῆκον, ὁποῖον τὸ δημοκρατικὸν αὐτῶν καθῆκον·

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ

Κ^ΟΥ JOSEPH REINACH

ΕΑΝ οὔτ' ἐν τῇ ἡμετέρᾳ οὔτ' ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ ἱστορίᾳ ὑπάρχῃ ἕτερον παράδειγμα πολιτικοῦ ἀνδρός, σημειώσαντος τοσοῦτο βαθέως τὴν σταδιοδρομίαν αὐτοῦ ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἔθνους του, ὥστε μετὰ τέταρτον αἰῶνος οἱ τόποι ἔνθα ἔζησε τὰς τελευταίας αὐτοῦ ὥρας παρέμειναν κατὰ τὴν ἐπέτειον χρονολογίαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὁ σκοπὸς προσκυνήματος κατ' ἔτος πολυαριθμοτέρου,— ἡ χώρα αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ὑποστῇ κρίσιν χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ ἐκ πάντων τῶν στομάτων ἡ θλῖψις: «Ἆ! ἐὰν ἔζῃ» καὶ τὰ διδάγματά του καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτοῦ λόγων ἐπικαλοῦνται, ἐν ταῖς διαμάχαις τῶν κομμάτων, οὐ μόνον οἱ φίλοι καὶ συνεργάται αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ πάλαι ἀντίπαλοι αὐτοῦ ὡς ὑπερόχους πειστικοὺς λόγους· ἐὰν τοιαύτη προῆλθεν ἐξαίρεσις τοῦ κοινοῦ κανόνος τῆς προϊούσης λήθης καὶ τῶν ἐνδοξοτέρων ὑπηρετῶν λαοῦ, τοσούτους εὐκλεεῖς ἀριθμήσαντος ἄνδρας, ἡ ἐξαίρεσις αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅπερ ὑπομιμνήσκει τὰς σταθερωτέρας ἀναμνήσεις καὶ προσφιλεστέρας ἐλπίδας.

Τί οὖν ἐκπροσωπεῖ ὁ μέγας οὗτος δημοκρατικός; Εἶνε ἡ ἐνσάρκωσις τῆς Γαλλικῆς φιλοπατρίας. Εἶνε ἐκεῖνος, ὅστις ἔν τε τῇ ἀντιπολιτεύσει καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ ὑπέταξε τὰ πάντα εἰς τὴν μέριμναν, εἰς τὴν δεσπόζουσαν σκέψιν τοῦ δημοσίου ἀγαθοῦ.

Ἡ δημηγορία, ἥτις εἶνε ἀείποτε ὀχληρά, ἀποβαίνει πρὸ πάντων ἐπαχθής, ἀσκουμένη ἐπὶ τῆς φιλοπατρίας. Δύνασθε ν' ἀναγνώσητε πάσας τὰς δημηγορίας τοῦ Gambetta,-- ἐν ταῖς τραγικαῖς ὥραις τῆς «Ἐθνικῆς Ἀμύνης», τὰς προκηρύξεις αἵτινες ἠνώρθουν τὰς ψυχὰς ὡς τὰ σαλπίσματα, ἅτινα ἐξεγείρουσι τὸ βῆμα τῶν κεκμηκότων συνταγμάτων· καὶ εἰς τὰς σπουδαιοτέρας καὶ ἠρεμωτέρας ὥρας, καθ' ἃς ἡ Γαλλία ἐπεχείρησε ν' ἀναγεννηθῇ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ καὶ ἐν τῇ δημοκρατίᾳ, τὰς λαϊκὰς νουθεσίας, δι' ὧν ἐδίδασκε τὴν ὑπομονὴν καὶ ἀήττητον ἐγκαρτέρησιν, τὴν ἄγρυπνον ἐπιμέλειαν τοῦ στρατοῦ, τὴν ἐπιτακτικὴν ὑποχρέωσιν ἵνα δημιουργήσωμεν— «εἰς τὸ μεγαλείτερον ἠθικὸν πρόσωπον ὅπερ ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ» —τύχας ἀξίας τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ,— δὲν θέλετε εὕρει οὔτε μίαν λέξιν μὴ ἐξερχομένην ἐκ τῆς καρδίας

καὶ μὴ χωροῦσαν εὐθὺ εἰς τὴν καρδίαν. Οὐδέποτε μετεχειρίσθη τὴν φιλοπατρίαν ὡς πολεμικὴν μηχανήν, ὡς ἐργαλεῖον ἐπικρατήσεως ἐν τῇ μάχῃ ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς· καίτοι οὐδέποτε ἐπελάθετο ὅτι τὸ πρῶτον ὄνομα τῶν δημοκρατικῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπῆρξε τῶν πατριωτῶν, ἐθεώρησε παράλογον καὶ ἐπίμεμπτον τὴν ἀξίωσιν ὑπὲρ τῶν ὀπαδῶν του,— τοῦ μονοπωλίου τῆς φιλοπατρίας,— κοινῆς εἰς πάντας τοὺς Γάλλους.

Καθ' οἱανδήποτε στιγμὴν τοῦ δημοσίου αὐτοῦ βίου,—τοσοῦτο βραχέος, ἀλλὰ τοσοῦτο εὐκλεοῦς,— κἂν ἐξετάσητε τοῦτον,— θέλετε εὕρει αὐτὸν ἐπιζητοῦντα παντὶ τῆς διανοίας του σθένει, ἐν μέσῳ τῆς τραχείας συγκρούσεως ἀντιζήλων λαῶν, ποία κατεύθυνσις ἔσται ἡ μᾶλλον συνᾴδουσα πρὸς τὰ μόνιμα συμφέροντα τῆς Πατρίδος του. Ἡ ἀκριβὴς τῶν συμφερόντων τούτων ἐκτίμησις ἐστὶν ἡ ἀρχὴ πάσης τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ λέγω « μόνιμα συμφέροντα », διότι ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ ἐπιμελὴς τοῦ παρελθόντος σπουδὴ ἐδίδαξεν αὐτὸν ὅτι αἱ μεγάλαι πλάναι,— ἐξ ὧν ἀπορρέουσιν ὡς τιμωρία αἱ μεγάλαι καταστροφαί,— προέρχονται πᾶσαι ἐκ τῆς παραισθήσεως ἥτις παριστᾷ εἰς τοὺς κυβερνῶντας τὰς προσωπικὰς αὐτῶν φιλοδοξίας ὡς τὰ συμφέροντα τῆς χώρας, ἧς ἡ τύχη ἀνετέθη αὐτοῖς.

Ἡ παραγνώρισις ἢ ἡ σύγχυσις αὕτη εἰσὶ συνήθως τὸ ἀποτέλεσμα μόνον ἑνὸς ἢ τινων ἀτόμων,— κατακτητοῦ,— βασιλικῆς οἰκογενείας, σπευδούσης νὰ σμηνουργήσῃ ἐπὶ τῶν ὁμόρων θρόνων,—Ἐκκλησίας ἐπιτακτικῆς,— διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐχθρὸς εἶνε οἱ αἱρετικοί. Ἐν τούτοις, αἱ δημοκρατίαι καὶ αὐτὴ ἡ «Ἐπανάστασις», ὑπέστησαν τὰς ἀποπλανήσεις ταύτας, αἵτινες δὲν ὑπῆρξαν ἧττον ὀλέθριαι. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ « Ἐπανάστασις », ἀφοῦ ἐπέτυχε διὰ θαυμασίου ἡρωϊσμοῦ τὰ ὅρια τῆς πάλαι Γαλατίας, ὑπερέβη ταῦτα, ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην νὰ καλύψῃ τὴν ἀθλιότητα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς ἀναιμίας διὰ τοῦ κλέους τῶν κατακτήσεων, παρεγνώρισε τὸ « μόνιμον συμφέρον » τῆς χώρας καὶ παρεσκεύασε τὸν Ναπολέοντα. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ δημοκρατία, ἡμι-δημοκρατική, ἡμι-καισαρικὴ παρεσύρθη εἰς πολέμους προσηλυτισμοῦ, καὶ δὴ ἵνα μεταφέρῃ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τὰς ἀρχὰς τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς πολιτικῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν νὰ ὑποκαταστήσῃ εἰς τὴν δοκιμασθεῖσαν πολιτικὴν τῆς ἰσορροπίας, εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν λαῶν, τὴν πολιτικὴν τῶν ἐθνικοτήτων, παρεγνώρισε τὸ μόνιμον συμφέρον τῆς χώρας καὶ παρεσκεύασε τὸ «Τρομερὸν Ἔτος». Ἐάν ποτε κατίσχυον αἱ θεωρίαι τοῦ διεθνοῦς κοινωνισμοῦ, τετέλεσται κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οὐχὶ πλέον τὸ μεγαλεῖον ἀλλ' ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἔθνους!

Ὁ *Gambetta*, ὡς ὁ *Danton*, πρὸς τὸν ὁποῖον τοσαύτην ἔχει ὁμοιότητα,

ὑπῆρξεν ἀποκλειστικῶς Γάλλος. Νεώτατος, ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, ὁπότε πολλοὶ δημοκρατικοί, ἐναντίον τοσούτων προμηνυμάτων, ἐπέμενον ὀνειροπολοῦντες παγκόσμιον ἀδελφότητα, — δὲν ἐδίσταζε νὰ κηρυχθῇ κατὰ τῶν ὀνειροπολήσεων τούτων, — διότι, ἐὰν ὀφείλῃ τις νὰ ἐμμένῃ ἀείποτε εἰς τὸ κόμμα του, — οὐδέποτε πρέπει νὰ φοβῆται, — κἂν εἶνε μόνος, — νὰ εἰδοποιήσῃ τοῦτο ὅτι πλανᾶται.

Οὐχὶ διότι ὑπέλαβε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ὡς δειλήν τινα ἐπιχείρησιν μικρῶν κερδῶν ἢ μικρῶν ὠφελειῶν· ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἐθεώρει ὅτι ὀφείλουσι νὰ διδάσκωσι τοὺς Γάλλους τὴν Γαλλίαν ὡς δόγμα καὶ ὡς ἀποκάλυψιν· ἐπειδὴ ἐγίνωσκε πόσον τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς Γαλλίας εἰσὶν ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἰσορροπίαν τοῦ κόσμου καὶ πόσον πᾶσα ἐπέμβασις τῆς Γαλλίας, συνᾴδουσα πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῆς, συμβάλλει δι' ἀκαταγωνίστων ἀντιδράσεων εἰς τὴν γενικὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε τὴν ἰδέαν ταύτην περὶ τῆς Γαλλίας, ἀπέκρουσε τοὺς κινδύνους τῆς λιποψυχίας καὶ τῆς πλάνης, καὶ ἐπανελάμβανε πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς, ὀλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὡς εἶπε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ δημοσίου αὐτοῦ βίου· «Μὴ ἐνεργεῖτε ἢ κατὰ τὸ συμφέρον ὑμῶν μεθ' ὥριμον μελέτην καὶ σκέψιν».

Τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ περὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, εἴτε Γάλλων, εἴτε ἀλλοδαπῶν, φίλων ἢ ἐχθρῶν, ἐκανόνιζεν ἐκ τῆς μερίμνης, τὴν ὁποίαν οὗτοι εἶχον περὶ τῶν συμφερόντων τῆς χώρας αὐτῶν. Κατά τινα ἡμέραν εἶπε περὶ τοῦ Βίσμαρκ·

«Εὐλόγως εἶνε ἄξιος σεβασμοῦ ὁ πολιτικὸς οὗτος, τοσοῦτο σταθερὸς καὶ τοσοῦτο κύριος ἑαυτοῦ ὅσον τολμηρὸς ἐνίοτε, μὴ ἀσχολούμενος ἢ ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἅτινα σχετίζονται ἀμέσως μετὰ τοῦ γερμανικοῦ συμφέροντος».

Ἡ τελευταία μεγάλη ἀγόρευσις τοῦ Gambetta τῆς 18ης Ἰουλίου 1882 περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Αἰγύπτου, πόσον ἐπεθύμουν νὰ ζῇ εἰς πάντων τὴν μνήμην! Ἀκούσατε μόνον τοὺς ὀλίγους τούτους στίχους:

«Ὁπόταν θεωρῶ τὴν Εὐρώπην, παρατηρῶ ὅτι, ἀπὸ δέκα ἐτῶν ὑπάρχει ἀείποτε Δυτικὴ πολιτική, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἴπω ὅτι δὲν γνωρίζω ἄλλην Εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν ἱκανὴν ἵνα παράσχῃ ἡμῖν συνδρομήν τινα εἰς τὰς τρομερωτέρας ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας ἠδυνάμεθα νὰ φοβηθῶμεν. Κύριοι, ὅ,τι λέγω ὑμῖν σήμερον, λέγω τοῦτο διορῶν τὸ μέλλον».

Καὶ ἐπειδὴ ἐψιθύριζον ἐν τῇ ἄκρᾳ ἀριστερᾷ·

«Ἐκεῖνοι οἵτινες μὲ διακόπτουσι δύνανται νὰ ἔλθωσιν ἐνταῦθα ἵνα ἐξηγήσωσι τοὺς λόγους, ὧν ἕνεκα νομίζουσιν ὅτι ἡ ἀγόρευσίς μου δὲν ἔχει κῦρος ἐπὶ τῶν ἐξω-

τερικῶν ὑποθέσεων· ἀλλ' ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ εἴπω ὅτι πρὸ ὡς καὶ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870, οὐδέποτε ἔσχον σταθερώτερον μέλημα, καὶ δὴ ἀνώτερον τῶν προσωπικῶν συμφερόντων καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ κόμματος, ἢ τὴν μέριμναν τῆς ἀσφαλείας τῆς πατρίδος· καὶ ἤθελον ἀπόσχει, ἤθελον ἀπαγορεύσει εἰς ἐμαυτὸν διὰ παντὸς τὴν τιμὴν νὰ ὁμιλήσω πρὸ τῆς χώρας μου, ἐὰν ἠδυνάμην νὰ σταθμίσω τι—ν' ἀντισταθμίσω τι μετὰ τοῦ μέλλοντος καὶ τοῦ μεγαλείου αὐτῆς».

Ὁμιλῶν περὶ ἀνδρός, ὅστις καίπερ ἐξαντλῶν τὴν μεγαλοφυΐαν αὐτοῦ ἵνα δημιουργήσῃ ἐπὶ τῶν συσσωρευθέντων ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας ἐρειπίων Νέαν Γαλλίαν, καὶ δὴ Νέαν Δημοκρατίαν, οὐχ ἧττον ἐσέβετο καὶ ἀπεθαύμαζε τὴν ἀρχαίαν Γαλλίαν μέχρι λατρείας,—δύναμαι νὰ δώσω ἀφορμὴν νὰ πιστεύσωσιν ὅτι τοιοῦτοι φθόγγοι, τοιαῦτα αἰσθήματα εἰσὶν ἄνευ προηγουμένων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ. Τοὐναντίον, μία τῶν πρωτίστων πηγῶν τῆς φιλοπατρίας τοῦ Gambetta ἦτο εἰς τὸ παρελθὸν τοῦτο· ἐγνώριζεν ὡς πολλοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ἱστορικοὶ δὲν ἐγνώρισαν τοῦτο· σπουδάζων τὴν πάλαι Γαλλίαν ἐν τῇ ἀγαθῇ καὶ κακῇ μοίρᾳ, κατά τινα εὔγλωττον ἔκφρασιν τοῦ Challemel-Lacour «συνέλεξε τὸ μυστήριον τῶν προορισμῶν αὐτῆς» καὶ οὕτως ᾐσθάνετο ὡς συγκεντρωθεῖσαν ἐν ἑαυτῷ τὴν μεγάλην ταύτην ψυχήν, διεσπαρμένην διὰ μέσου τοσούτων αἰώνων, τοσαύτης δόξης καὶ τοσούτων θλίψεων. Ἔζησε μετὰ τῶν βασιλέων καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἠγωνίσαντο ν' ἀναπτύξωσι τὴν Γαλλίαν· μετὰ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες ὑπερήσπισαν ἢ ἐξέτειναν τὰ ὅρια αὐτῆς· μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, οἵτινες ἀνέστησαν τὸ δίκαιον, ἐθεμελίωσαν τὴν ἐλευθερίαν, ἐχορήγησαν πᾶσαν αὐτῆς τὴν ῥώμην εἰς τὴν ἰδέαν τῆς Πατρίδος· μετὰ τοῦ ἀπείρου ἀνωνύμου λαοῦ τεχνιτῶν, χωρικῶν καὶ στρατιωτῶν, ὅστις (λαὸς) ὑπῆρξε, κατὰ πάσας τὰς ἐποχάς, ἡ ἀπαράμιλλος πρώτη ὕλη τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Μεθ' ὁποίας συγκινήσεως, μεθ' ὁποίας ἀντιλήψεως ὡμίλει περὶ αὐτῶν, ἀνυψοῦτο ὕπερθεν τῶν ἐρίδων αὐτῶν, συνδιήλλασσεν, ἐν τῇ ζωηρᾷ καὶ χρηστῇ αὐτοῦ διανοίᾳ πάντας τοὺς υἱοὺς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρός, οἵτινες τοσάκις ὑπῆρξαν ἀδελφοὶ—ἐχθροί! Τὰ ἀντίθετα ἢ διάφορα ταῦτα στοιχεῖα, ἅτινα συντριβέντα ἢ ἀνάμικτα ὑπὸ τῶν γεγονότων ἐσχημάτισαν τὴν ἁρμονικὴν ἑνότητα τῆς Γαλλίας, οὐδεὶς ἔκρινεν αὐτὰ μετὰ πλείονος δικαιοσύνης ἢ οὗτος, διὰ πνεύματος μᾶλλον φιλελευθέρου καὶ εὐρυτέρου. Ἔνθους μαθητὴς τοῦ Βολταίρου,— ἄσπονδος τῆς θεοκρατίας ἐχθρός,— θαυμαστὴς τοῦ Bossuet· δημοκρατικὸς καὶ δὴ μέχρι μυελοῦ, — «τὴν δημοκρατίαν», ἔλεγε πλήττων τὴν καρδίαν του, — «πρέπει νὰ ἔχωμεν ὧδε». Οὕτω, δὲν ἠγάπα διακαῶς μόνον τὴν «ἥμερον Γαλλίαν», τὸν ὡραῖον αὐτῆς οὐρανόν, τὰς ὡραίας αὐτῆς

πεδιάδας καὶ πόλεις, ἔνθα τοσοῦτο τερπνὸς εἶνε ὁ βίος, καὶ τοῦ ὁποίου ᾐσθάνετο καὶ ἐξέφραζε τοσοῦτο ἀκριβῶς τὸ θέλγητρον. Ἀλλ' ἠγάπα προσέτι καὶ πρώτιστα τὴν «ἠθικὴν Γαλλίαν, τροφὸν τῶν γενικῶν ἰδεῶν τοῦ κόσμου», τὴν Γαλλίαν ἥτις ἠγωνίσατο καὶ ὑπέφερε, «τὴν Γαλλίαν αὐτὴν δι' αὐτήν». Οὐδέποτε ἠξίωσεν ὅτι ἡ Γαλλία πρέπει νὰ εἶνε προσφιλεστέρα τοῖς υἱοῖς αὐτῆς, καθ' ὅσον κρεῖττον διοικεῖται, — ἐξασφαλίζει πλείονα ἐλευθερίαν καὶ πλείονα δικαιοσύνην, — ὅτι αὕτη εἶνε εὐδαιμονεστέρα καὶ ἀναδείκνυσι πλειτέρους εὐτυχεῖς! Τὸ ἀπηρχαιωμένον ἀξίωμα,— ἀπηρχαιωμένον ὡς ἡ φιλαυτία καὶ ὡς ἡ ἀνανδρία, — «ubi bene, ibi patria», ἀπέκρουε μετὰ βδελυγμίας· καὶ τὴν Γαλλίαν ἡττηθεῖσαν, ταπεινωθεῖσαν, συντριβεῖσαν ὑπὸ τοῦ δεσποτισμοῦ—ἀνέκραζεν—«αὐτὴν ὀφείλομεν ν' ἀγαπῶμεν ὡς μητέρα!»

Καὶ ὡς τὸ πρώτιστον τῆς φιλοπατρίας προσὸν εἶνε νὰ προτιμῶμεν τὴν χώραν ἡμῶν πασῶν τῶν ἄλλων, οὕτως ἡ στοργὴ τοῦ δημοσίου ἀγαθοῦ συνίσταται οὐσιωδῶς εἰς τὴν προτίμησιν τῆς γενικῆς ὠφελείας ἀπὸ τῶν συμφερόντων τῶν κομμάτων ἢ τῶν ἀτόμων· οὗτος εἶνε ὁ ἐσωτερικὸς τύπος τῆς φιλοπατρίας.

Ἐξ ὅλων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπηρέτησαν τὴν Δημοκρατίαν, οὐδεὶς ἔσχεν ἢ ἔδωκε περὶ αὐτῆς ὑψηλοτέραν ἰδέαν ἢ ὁ Gambetta, διότι ἀείποτε προσεπάθησε καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ κόμματός του ὅπως ἀνυψώσῃ τὰ δημοκρατικὰ συμφέροντα εἰς περιωπήν, ἔνθα ταῦτα συγχέονται μετὰ τῶν γενικῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους.

Ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ ἁπλουστέρα ἰδέα ὡς ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος,—ὡς τὸ ἐπιτακτικὸν ἀπόφθεγμα: «Ὀφείλεις τὴν ζωήν σου εἰς τὴν χώραν σου», χαλεπὸν ἑτέρωθι ἀποβαίνει ν' ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τί εἶνε τὸ δημόσιον ἀγαθόν,—νὰ διακρίνωμεν τοῦτο ἀπὸ τοῦ ὅ,τι φαίνεται τοιοῦτο, νὰ μὴ συγχέωμεν τοῦτο—ἔστω καὶ ἀγαθῇ τῇ πίστει—μετὰ τῶν ἰδιαιτέρων ὠφελειῶν, ἢ προσέτι ν' ἀπαλλάσσωμεν τοῦτο ἀπὸ ἀντιφατικῶν συμφερόντων. Μεγάλη δυσχέρεια κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς καὶ ὑπὸ πάσας τὰς κυβερνήσεις· ἔτι δὲ μεγαλειτέρα ἐν παλαιᾷ χώρᾳ, ἔνθα τὸ παρελθὸν διέμεινε τοσοῦτο ζωηρὸν καὶ δὴ ἐν νεαρᾷ δημοκρατίᾳ, ἥτις ἀπεργάζεται πυρετωδῶς τὸ μέλλον!

Ὑπάρχουσι πολιτικαὶ πλάναι ἐν τῷ βίῳ τοῦ Gambetta, ἃς αὐτὸς οὗτος ἀνωμολόγησεν ἄνευ δυσκολίας καὶ δὴ μετὰ τῆς εὐγενοῦς εἰλικρινείας ἥτις διεῖπε πάσας αὐτοῦ τὰς πράξεις· οὐχ ἧττον εἰς πάντας τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, εἰς τοὺς ἀντιπάλους—τῶν ὁποίων προὐκάλει τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐκτίμησιν, — ὡς εἰς τοὺς φίλους,— παρ' ὧν πλέον ἢ ἅπαξ ἀπήτησεν ὀδυνηρὰς θυσίας γνώμης, — ἐνεποίησε τὴν αἴσθησιν, τὴν ἄμεσον ἐντύπωσιν τοῦ πολίτου, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει καὶ διέπει ἡ ἀγάπη τοῦ δημοσίου ἀγαθοῦ.

Τίς πλειότερον αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐκ τοῦ κόμματός του δημοκρατικὸς κατ' ἔμφυτον καὶ κατὰ πεποίθησιν, ἐπειδή, ἐὰν μὴ ἐχρονολόγει ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως πᾶσαν τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας, δὲν ἐνόει τὴν Γαλλίαν προϊοῦσαν ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ ἄλλην μορφὴν κυβερνήσεως ἢ τῆς Δημοκρατίας, οὐχὶ Δημοκρατίας κατ' ὄνομα, ἀλλὰ Δημοκρατίας περιβεβλημένης ἀποκλειστικῶς δημοκρατικοὺς θεσμούς; Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνέκραξεν: «Ὑπερθεν πασῶν τῶν φιλοδοξιῶν τίθημι τὴν πίστιν τῶν δημοκρατικῶν, ἧς ἄνευ δὲν θέλω δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἀποστολήν μου ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ,—τὴν ἀνόρθωσιν τῆς πατρίδος ...», τίς περιῆψεν εἰς τὰς ὡραίας ταύτας λέξεις,— — δημοκρατικῆς συμπνοίας, — πολιτικωτέραν καὶ ὑψηλοτέραν ἔννοιαν; Τίς μετὰ πλείονος θάρρους ἠθέλησε νὰ κατισχύσῃ διὰ τοῦ κόμματός του; Τίς ὀλιγώτερον αὐτοῦ ἐφοβήθη πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις, καὶ τὰς τολμηροτέρας πρωτοβουλίας καὶ καινοτομίας;

Σήμερον ἔτι, μετὰ εἴκοσι πέντε ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, δὲν ἐπραγματοποιήσαμεν ἢ μέρος τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, τοῦ προγράμματος ὅπερ ἀνέπτυσσεν ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τοῦ ἔτους 1881 πρὸ τῶν ἐκλογέων τῆς Belleville καὶ δὴ τὴν προτεραίαν τῆς ἀναλήψεως τῆς ἀρχῆς. Ἀπῄτει «τὴν ριζικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Δικαστικοῦ ἡμῶν ὀργανισμοῦ», ἣν ἐθεώρει «τὸ πρῶτον τῶν ἀνορθωτικῶν μέτρων»· καὶ ἐπελήφθημεν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἁρμοδιότητος τῶν εἰρηνοδικῶν. Τὸ ζήτημα τῆς νεοσυλλεξίας τῶν ὑπαξιωματικῶν εἶνε τοσοῦτο μᾶλλον σπουδαῖον, καθόσον ἡ διάρκεια τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἶνε βραχυτέρα, ἢ ὅτε ἡ θητεία ἦτο ἔτι πενταετής, ὁ Gambetta ἐφρόνει ὅτι «ἦτο ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὸν στρατόν, ἓν ἐκ τῶν ζητημάτων, τούτων ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐπιτρέπεται συμβιβασμός». Ποῦ εἶνε ἡ οἰκονομικὴ μεταρρύθμισις, τὴν ὁποίαν ἐπρότεινε ν' ἀποφασίσωσι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς—οὐχὶ τυραννικῆς καὶ ἐπαχθοῦς ἀλλὰ χρηστῆς καὶ εὐφυοῦς, ἀναγεγραμμένης ἐν τῇ Διακηρύξει τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου;

«Οὐδεὶς ὀφείλει νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν φορολογίαν ἢ ἀναλόγως τῶν πόρων αὐτοῦ».

Ποῦ εἶνε ἡ διοικητικὴ μεταρρύθμισις, τὴν ὁποίαν διετύπου ὡς ἑξῆς:

«Ἀποφανθείσης τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ κυβέρνησις, ἣν παρέσχεν ἑαυτῇ, ὀφείλει νὰ εἶνε ἐλευθέρα ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἐξουσιῶν αὐτῆς, ἀπὸ πασῶν τῶν ἐκλιπαρήσεων, ἀπηλλαγμένη πάντων τῶν συνασπισμῶν, πασῶν τῶν ἀποπειρῶν πρὸς ἀντιποίησιν τῶν προνομιῶν αὐτῆς. Διατελοῦμεν ἐν Δημοκρατίᾳ καὶ οὐχὶ ὑπὸ κυβέρνησιν εὐνοίας· ἔχομεν δημοκρατίαν αἱρετήν, καὶ οὐχὶ κυβέρνησιν προνομιούχου οἴκου, βλέποντος πολλαπλασιαζόμενα τὰ δημιουργήματα πέριξ αὐτοῦ. Ὅταν ἐπιζητῶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς διοικήσεως, ὁπόταν λέγω ὅτι οἱ διοι-

κοῦντές εἰσιν οἱ ἐπιμεληταὶ τῆς περιουσίας τῆς Γαλλίας, λέγω ὅτι εἶμαι μᾶλλον φιλελεύθερος, μᾶλλον δημοκρατικὸς ἢ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀξιοῦσιν ὅτι πρέπει τὰ πάντα νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὰς ἕξεις,— τῆς συναλλαγῆς,— εἰς τὰς ἀντιζηλίας καὶ εἰς τὰς κοινοβουλευτικὰς ἐπιδράσεις ».

Τί ἐπράξαμεν διὰ τὴν διοικητικὴν ἀποκέντρωσιν περὶ ἧς ἔλεγεν·

« Εἰς πᾶν ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Κράτους, εἰς τὴν φορολογίαν, εἰς τὸ στράτευμα, εἰς τὴν ὁμοιόμορφον ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, ὦ! οὐδὲν δύναμαι νὰ παραχωρήσω εἰς δῆμον εἴτε μικρόν, εἴτε μέγαν, ὅπερ δύναται νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ἀκρωτηριασμὸν τῆς Πατρίδος. Ἀλλ' ἐπεθύμουν οἱ δῆμοι οὗτοι,—μεγάλοι ἢ μικροί,— νὰ ἔχωσιν ἕκαστος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἰσχύν· ἕκαστος δῆμος νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ διαχειρίζηται τὴν περιουσίαν του· νὰ δανείζηται, νὰ ὑποθηκεύῃ ὑπ' εὐθύνην αὐτοῦ καὶ νὰ εἶνε πράγματι ἰδιοκτήτης ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῶν καθαρῶς τοπικῶν συμφερόντων αὐτοῦ ».

Ἡ Βουλὴ ἔθετο μόνον εἰς τὴν ἡμερησίαν αὐτῆς διάταξιν τὸν θεσμὸν ταμιευτηρίου διὰ τὸ γῆρας· ὁ Gambetta ἀπὸ τοῦ ἔτους 1881 προέτεινε τὴν σύστασιν τοῦ ταμείου τούτου διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἑταιρειῶν ἀμοιβαίας ἀρωγῆς, καὶ ὁ Waldeck - Rousseau παρεσκεύαζε καὶ κατέθετε τότε ἓν πρῶτον νομοσχέδιον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην.

Ἐνίοτε ἐρωτῶσιν ἡμᾶς ὁποῖον ἔσται τὸ πρόγραμμα τῆς αὔριον; Νομίζω ὅτι ὑπολείπεται ἡ πραγματοποίησις τοῦ προγράμματος τοῦ Gambetta τοῦ ἔτους 1881.

Εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπιμείνω, Κύριοι, ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος,— ἐντελῶς δημοκρατικοῦ,—τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, αἵτινες ἀναμένουσιν εἰσέτι πλειονοψηφίαν τινά, ἵνα εἰσαγάγῃ ταύτας εἰς τὸν νόμον καὶ εἰς τὰ ἤθη; Εἶνε ἀνάγκη νὰ καταδείξω πόσον αἱ δημοκρατικαὶ αὗται μεταρρυθμίσεις ἐνεπνεύσθησαν ὑπὸ τῆς εὐσυνειδήτου μερίμνης περὶ τὸ δημόσιον ἀγαθόν; Ὅταν ὁ Gambetta ἀπαιτῇ ὀλιγωτέρους δικαστάς, ἀλλὰ «μᾶλλον πεφωτισμένους καὶ σοφωτέρους, ἐκλεγομένους διὰ συναγωνισμοῦ» καὶ ἐπαρκῶς μισθοδοτουμένους ἵνα μὴ οὐδὲν πλέον ἔχωσι συμφέρον εἰς ὅ,τι ἀποκαλοῦσι «προβιβασμόν», μήτοι χάριν τοῦ κόμματός του θέλει οὕτω δικαστικὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς καὶ πράγματι ἀνεξάρτητον; Ὅταν ἐπιζητῇ τὴν ἀπόλυτον ἰσότητα τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, μήτοι θέλει νὰ κολακεύσῃ τὰ πάθη τῆς ἰσότητος; Οὐχί, εἶπεν·

« Οὐχὶ ἵνα νομοθετήσωμεν ὑπηρεσίαν ὑπερβολικῆς ἰσότητος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῇ δεξαμενῇ ταύτῃ, σφριγώντων νέων, ἀρυομένην ἐξ ὅλων τῶν ἀρτηριῶν τῆς Γαλλίας, θέλομεν εὕρει τὴν νοημοσύνην, τὴν εὐστάθειαν, τὸ πνεῦμα τῆς πειθαρχίας καὶ

ἀνδρείας, ὧν ἔχομεν ἀνάγκην ἵνα δυνηθῶμεν νὰ κατατάξωμεν εἰς τὸ στράτευμα τὰς ὁμάδας, ἃς θέλει χορηγήσει ἡμῖν ἡ πατρίς!».

Ὅταν ζητῇ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς διοικήσεως ἀπὸ «τῆς συναλλαγῆς, ἀπὸ τῶν ἀντιζηλιῶν καὶ κοινοβουλευτικῶν ἐπιδράσεων», δὲν διορᾷ ὅτι θέλει προσκρούσει καὶ τραυματίσει τὸ ἴδιον αὐτοῦ κόμμα, ὅπερ κατέχει τὰς λεωφόρους τῆς ἀρχῆς; Ἀλλ' ἐκτιμᾷ πολὺ τὸ κόμμα τοῦτο καὶ ἐπομένως εἰδοποιεῖ αὐτὸ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ, ὅτι ὁ «ἐκλογικὸς νεπωτισμὸς» δὲν εἶνε καλλίτερος τοῦ «νεπωτισμοῦ τῶν αὐλῶν», καὶ ὅτι ἡ Δημοκρατία δὲν ἤθελε πλέον εἶναι ἡ ἐπίτευξις τοῦ δημοσίου ἀγαθοῦ, ἐὰν αἱ δημόσιαι λειτουργίαι καὶ τὰ δημόσια ἀξιώματα, ἀντὶ νὰ ἐπιφυλάσσωνται εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ εἰς τὴν ἱκανότητα, παρεδίδοντο εἰς τὴν ῥᾳδιουργίαν καὶ εἰς τὴν εὔνοιαν.

Κύριοι, τὸ Μνημόσυνον ὅπερ ἐπιτελοῦμεν τῇ Μνήμῃ ἀνδρός, οἷος ὁ Gambetta, δὲν εἶνε μόνον ἐκδήλωσις θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον δὲν ἐξησθένωσαν τὰ ἔτη· εἶνε πρώτιστα σθεναρὰ ἀνάμνησις τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ, ἵνα οὕτως ἐμπνευσθῶμεν βαθύτερον ἐκ τῶν μαθημάτων καὶ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ. Ὅ,τι ὑπολείπεται νὰ πράξωμεν, δὲν πρέπει νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ἀδίκους πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, ὡς εἶνε τὸ σύνηθες ἐλάττωμα ἡμῶν. Κἂν ἥκιστα ὑψωθῇ τις ὕπερθεν τῆς σφαίρας, ἔνθα συνταράσσονται τὰ κόμματα καὶ ἥτις εἶνε πεπληρωμένη ἐκ τοῦ κονιορτοῦ αὐτῶν, εὐλόγως ἐπαίρεται διὰ τὴν χώραν, ἥτις, μετὰ τοσούτους κλύδωνας καὶ κατακλυσμούς, ἐν μέσῳ τοσούτων δυσχερειῶν—ἀείποτε ἀνανεωθεισῶν—ἠδυνήθη νὰ πραγματώσῃ τὸ μέγα καὶ πολλαπλοῦν ἔργον, ὅπερ φέρει τὴν ὑπογραφὴν καὶ τὸν τύπον τῆς Δημοκρατίας. Εἴτε στρέψωμεν τὰ βλέμματα ἡμῶν ἐντὸς τοῦ Κράτους, πρὸς τὰς μυριάδας τῶν σχολείων καὶ ἐκπαιδευτηρίων παντὸς εἴδους, ἅτινα καλύπτουσι νῦν τὸ ἔδαφος· πρὸς τὰς μυριάδας νέων ὁδῶν αἵτινες διασχίζουσι τὴν χώραν· πρὸς τὰ ἔργα τῆς δημοσίας ἀγαθοεργίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ὧν ἕκαστον ἐκδηλοῖ καὶ εἰκονίζει τὸν θρίαμβον τῆς ἀδελφότητος κατὰ τῆς δυστυχίας· πρὸς τὰ σωματεῖα ταῦτα καὶ τοὺς συνεταιρισμοὺς τούτους, νέους ἔτι καὶ ἄνευ πείρας, ἀλλὰ τῶν ὁποίων τὴν κατάκτησιν ἐχαιρέτισεν ὁ ἐργατικὸς κόσμος,— τριῶν ἑκατομμυρίων ἐργατῶν,— ὡς τὸν χάρτην τῆς ὁριστικῆς αὐτῶν χειραφετήσεως· πρὸς τὴν Πολιτείαν ταύτην τοῦ λαοῦ, ἥτις ἀναλαμβάνουσα τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν κατέλιπεν εὐτόλμως εἰς τὰς Ἐκκλησίας πᾶσαν τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν· πρὸς τὸν ἡμέτερον στρατόν, ἐπὶ τέλει, ἀναδιοργανωθέντα ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων, σχηματισθέντα ἐπὶ τοῦ ἔθνους, ἀριθμοῦντα εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ τὰς αὐτὰς διανοητικὰς δυνάμεις, ὅπου ἡ διδασκαλία τῶν ἀρετῶν τοῦ ἐπαγγέλματος, ἀναγκαιοτέρων ἢ ποτέ, συμπληροῦται

καὶ τελειοῦται διὰ τῶν ἀστικῶν ἀρετῶν· καὶ ὅστις, ἀφωσιωμένος καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν ἀποστολήν του, εἰς τὸ καθῆκόν του, ἐματαίωσε τοὺς κακοβούλους σκοπούς, τῶν μὲν διὰ τῆς χρηστότητός του, τῶν δὲ διὰ τῆς πεποιθήσεως τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς ἑαυτόν· εἴτε τὰ βλέμματα ἡμῶν χωρήσωσι πρὸς τὴν μεθόριον γραμμήν, πρὸς τὸ ἀχανὲς ἀποικιακὸν Κράτος, ὅπερ ἡ ἐπίμονος πρόνοια πολιτικῶν τινων ἀνδρῶν, ἡ ἀντοχὴ καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν συνέστησεν ἐντὸς τοσοῦτο ὀλίγων ἐτῶν, καὶ πρὸς τὰ ξένα ἔθνη, ἐκπλησσόμενα ὅτι εὑρίσκουσι παρ' ἡμῖν σὺν ταῖς ἀρχαίαις ἀρεταῖς, αἵτινες διέμειναν ἄθικτοι, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν μετριοπάθειαν, αἵτινές εἰσιν αἱ ἀσφαλέστεραι ἀποδείξεις τῆς ἰσχύος, οὐδένα λόγον ἔχομεν οὔτε ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ ἡμῶν αὐτῶν, οὔτε νὰ φοβώμεθα οἱονδήποτε.

Πιστεύσατε, Κύριοι, εἰς ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου πολλάκις ἐμέμφθησαν ὅτι συνήθως ἐνουθέτησε μᾶλλον ἢ ἐκολάκευσε τὴν Δημοκρατίαν. Ἐξ ὅλων τῶν δοκιμασιῶν καὶ κρίσεων ἃς διήλθομεν, ἐξ ὧν διεκυβεύετο ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἐλευθερία, ὡς ἐκεῖναι ἐν αἷς ἡ εἰρήνη ἐφάνη διακινδυνεύουσα, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Δημοκρατία ἐξῆλθον μᾶλλον ἄξιαι τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ κόσμου. Ἐν τῇ πυρετώδει καὶ ἐνίοτε ζοφερᾷ διαπάλῃ τῶν κομμάτων ὁμοιάζομεν τῷ νέῳ στρατιώτῃ, ὅστις, ἀφοῦ μετέσχε μεγάλης μάχης, δὲν ἦτο πολὺ βέβαιος ὅτι παρευρέθη εἰς πραγματικὴν μάχην καὶ διεβεβαιοῦτο ὑπὸ διαβάτου. Ἐνίοτε φρονοῦμεν ὅτι ἐρίζομεν μόνον ἕνεκά τινος ἀνθρώπου, ὁπότε ἐπαλαίσαμεν ὑπὲρ τῶν μεγαλειτέρων ἰδεῶν καὶ ἐνισχύσαμεν αὐτάς. Δὲν ὑπήρξαμεν ἄμοιροι θλίψεων· ἀλλ' αὗται ὑπῆρξαν γόνιμοι. Αἱ τύχαι ἡμῶν ἦσαν πολλάκις σκληραὶ καὶ τραγικαί· οὐδέποτε ὅμως χυδαῖαι. Εἴχομεν ἀπατηλὰ ὄνειρα· ἡ ἐξέγερσις, ὑπὸ τὴν μαστίγωσιν τῆς πραγματικότητος, εὗρεν ἡμᾶς τολμηροτέρους καὶ ἰσχυροτέρους. Ὁ Renan μετὰ τὸ ἔτος 1870, θρηνῶν ἐπὶ ταῖς καταστροφαῖς τῆς Πατρίδος ἐφοβεῖτο μὴ ἀποβῶσιν ἀνεπανόρθωτοι καὶ μὴ ἐλπίζων πλέον, — ἔναντι τοῦ θριάμβου τῆς σκαιᾶς βίας, — ἢ εἰς τὴν ἀπωτάτην δικαιοσύνην τοῦ μέλλοντος, ἔγραφεν:

«Ἐλεύσεται ἡμέρα, καθ' ἣν θέλουσιν ἀναγνωρίσει ὅτι ἡ Γαλλία ἦτο τὸ ἅλας τῆς γῆς».

Κύριοι, ὅ,τι εὐγενέστερον ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνθρωπότητι, οὔτε μίαν μόνην ἡμέραν ἐπαύσατο ἔχον ἀνάγκην ἡμῶν. Ἔχομεν ὄπισθεν ἡμῶν τὴν ὡραιοτέραν ἱστορίαν μετὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων δημοκρατιῶν· συνεχίζομεν αὐτήν. Αὔριον, ὡς χθές, δὲν θέλομεν ἔχει ἢ ἓν σύνθημα, ὅπερ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ ἀνὴρ τοῦ ὁποίου ἐπικαλούμεθα σήμερον τὴν μνήμην, ὅστις οὐδέποτε ἀπέβαλε τὴν ἐλπίδα, ὅστις ἀείποτε δρᾷ·

«Τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας διὰ τῆς Δημοκρατίας!».

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Κ^ΟΥ THOMSON

ΟΥΔΕΝ ὑπολείπεται νὰ προσθέσω εἰς τοὺς εὐγλώττους λόγους, οὓς ἠκούσατε, ἐὰν μὴ εἴχομεν ἄλλην πρόθεσιν κατὰ τὴν Ἐπέτειον ταύτην ἡμέραν, ἢ ν' ἀπονείμωμεν τῷ Gambetta τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἀΐδιον αὐτοῦ μνήμην. Ἀλλὰ καθ' ἕκαστον ἔτος δὲν κομίζομεν μόνον ἀναμνήσεις ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ· ἐρχόμεθα ἵν' ἀρυσθῶμεν διδάγματα, ἐμπνεύσεις, καὶ ἐπιζητήσωμεν συμβουλάς. Καὶ ἐπιστρέφομεν μᾶλλον εὐδιάθετοι πρὸς τὴν ἡμερησίαν ἐργασίαν, κραταιότεροι, εὐσταθέστεροι, ὁπόταν διὰ μέσου τῶν ἐνδοιασμῶν, τῶν δυσχερειῶν, τῶν κινδύνων μάλιστα, οἵτινες ἐπισκιάζουσι καὶ παρεμποδίζουσιν, ἐνίοτε, τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἐν πάσῃ βεβαιότητι: «Ἐὰν ἔζη, τὴν ὁδὸν ταύτην ἤθελεν ὑποδείξει ἡμῖν!». Πολλοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, ἀφ' ἧς ἀπέθανεν, ὁμιλοῦσι περὶ Gambetta καὶ περὶ τὸν τάφον αὐτοῦ σχηματίζονται πλειονοψηφίαι, οἵας, φεῦ! οὐδέποτε ἀπήντησεν ὅταν ἔζη!

Κατὰ μείζονα λόγον, οἱ κατὰ τὴν πρώτην ὥραν καὶ κατὰ πάσας τὰς στιγμὰς φίλοι αὐτοῦ, οἵτινες δὲν ἀνέμειναν νὰ σιγήσῃ οὗτος διὰ παντὸς ἵν' ἀκούσωσιν αὐτοῦ, εἰσὶ κατ' ἔτος πιστότεροι εἰς τὸ προσκύνημα τοῦτο, προσέρχονται ἵνα ὑποβάλωσιν εἰς οἱονεὶ ἐξέτασιν τὴν συνείδησιν αὐτῶν, νὰ συσπειραθῶσιν ἐν κατανύξει—δημοκρατικοὶ πρὸς ἀλλήλους,—κατὰ τὴν προτεραίαν ἑκάστου νέου σταθμοῦ, καὶ ἐμπνευσθῶσιν ἐκ τῶν μαθημάτων, τῶν λόγων, τῆς πολιτικῆς τοῦ Gambetta, ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ οἰκίᾳ, ὅπου ἐπάλλετο τοσοῦτο μεγάλη καρδία!

Ἐν τούτοις, κύριοι, ἐὰν μεταξὺ τοσούτων διδαγμάτων, τὰ ὁποῖα οὗτος ἐκληροδότησεν ἡμῖν, ἀναζητήσωμεν τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, εὑρίσκομεν ὅτι ἡ δεσπόζουσα σκέψις αὐτοῦ ἦτο νὰ συγκεντρώσῃ πάντας τοὺς δημοκρατικοὺς εἰς τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἐν πνεύματι συμπνοίας καὶ εὐσταθείας. Ἀναπολήσατε τοὺς λόγους, οὓς πρὸ μικροῦ ἀνέφερεν ὁ Κ^ος Joseph Reinach καὶ οἵτινες διαμένουσιν ὡς ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ διαθήκη·

«Νομίζω ὅτι ἡ δημοκρατικὴ λεγεὼν μεθ' ἧς ἐπελήφθην τοῦ ἔργου, μετὰ τῆς ὁποίας διῆλθον διὰ μέσου τοσούτων ἀγώνων καὶ δοκιμασιῶν, οὐδέποτε θέλει μ' ἐγ-

καταλείψει. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἄνευ πικρίας, ἄνευ σκιᾶς κἂν προσωπικοῦ αἰσθήματος, θέλω ὑποκύψει πρὸ τῆς ἐτυμηγορίας της. Διότι ὑπὲρ πάσας τὰς φιλοδοξίας καὶ τὰς δικαιοτέρας, τίθεται ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν δημοκρατικῶν!»

Ἰδοὺ ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐτήρει ὁ μέγας οὗτος τῆς Δημοκρατίας λειτουργός, ὅστις ἤθελεν ἵνα ἡ πολιτικὴ τοῦ ἡμετέρου κόμματος οὐδέποτε ἀποπλανᾶται εἰς τοὺς συμβιβασμούς, εἰς τὰς ἀσαφείας, εἰς τὰς ἀμφιβολίας. Τὴν συγκέντρωσιν πασῶν τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων ἐθεώρει ὡς τὴν μόνην τακτικήν, ἣν ὤφειλε ν' ἀκολουθήσῃ ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν, τὴν ἠθικὴν εἰρήνην ἐν τῇ χώρᾳ, ὡς τὴν ἀναγκαίαν συνθήκην πάσης προόδου πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ πιστότερος, ὁ ἐπιφανέστερος κληρονόμος τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, ὁ Valdeck-Rousseau, εἶχε βραδύτερον τὸ δικαίωμα νὰ βεβαιώσῃ ὅτι ἀνέλαβε τὴν παράδοσιν καὶ τὴν μέθοδον αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἦτο ἐν τῇ καρδίᾳ μάλιστα τῆς θεωρίας του, ὅτε καὶ οὗτος προέτεινεν ὡς ἀξίωμα ἀμύνης καὶ δημοκρατικῆς ἐνεργείας τὴν σταθερὰν καὶ θαρραλέαν ἕνωσιν πάντων τῶν δημοκρατικῶν ἐναντίον τῶν συνησπισμένων δυνάμεων τῆς ἀντιδράσεως, ὅτε παρεκάλει τὰ διάφορα τμήματα τοῦ ἡμετέρου κόμματος, ἵνα οὐδέποτ' ἀφήσωσιν εἰς τοὺς χειρίστους πολεμίους τῆς Δημοκρατίας τὴν φροντίδα νὰ πλειονοψηφήσωσι.

Τὸ καθῆκον τοῦτο μήτοι δὲν ἐπιβάλλεται σήμερον ἔτι; Ἡ διατύπωσις αὕτη τοσοῦτο στοιχειώδης δύναται νὰ εὕρῃ ἕνα μόνον διαφωνοῦντα;

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν θέλει ἀπαντήσει μεταξὺ ἡμῶν, μεταξὺ ἐκείνων οἵτινες ἔκτοτε ἤκουσαν τοῦ χρηστοῦ λόγου ἐξ αὐτοῦ τοῦ στόματος τοῦ Gambetta καὶ οἵτινες ἔρχονται ἐνταῦθα νὰ ζητήσωσι τὴν ἀπήχησιν αὐτοῦ.

Ἐσβέσθη ἡ λιγυρὰ τοῦ Gambetta φωνή, ἀλλὰ λαλοῦσιν οἱ τέσσαρες οὗτοι ἀπογυμνωθέντες τοῖχοι, — πενιχρὸν λείψανον τοῦ μεγαλοπρεποῦς μεγάρου, ὅπερ ὁλόκληρον ᾠκοδόμησεν ἡ χρηστὴ πίστις τῶν κομμάτων! Ὑπομιμνήσκουσι πολλὰς ὕβρεις—ἀναξίας—πολλὰς ἀδικίας καὶ πολλὰς συκοφαντίας. Ἀνακαλοῦσι θλιβερὰς ὥρας ἀγνωμοσύνης καὶ ἐγκαταλείψεως· ἀλλ' ὑπενθυμίζουσιν ὡσαύτως μεθ' ὁποίας ὑψηλοφροσύνης ὑπέστη ταύτας, καὶ διακηρύττουσιν ἡμῖν ὁποίαν εὐγενῆ ἔπαρσιν καὶ ὁποίαν σθεναρὰν ἐνίσχυσιν εὑρίσκει, πρὸ πασῶν τῶν δοκιμασιῶν καὶ καταφορῶν τῆς εἱμαρμένης, ὁ πολιτικὸς ἀνήρ, ὅστις διήνυσε τὸν βίον ὑπηρετῶν τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, διαμένων πιστὸς εἰς τὸ κόμμα αὐτοῦ, ἀκολουθῶν ἀείποτε τὴν εὐθεῖαν ὁδόν!...

ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ

ΤΟΥ

ΓΑΛΛΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ

« Les institutions sociales, comme la moralité, atteindront la perfection quand l'indépendance complète et la liberté d'agir seront garanties, et quand aucune limite ne leur sera imposé, *sinon* le devoir de ne pas faire de mal à autrui.

J. S. MILL

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΜΕΤΑ τοὺς μεγάλους ἄνδρας, τὰ μεγάλα γεγονότα! Ὁ παρελθὼν αἰὼν ἐκληροδότησε τῷ Κ^{Φ} αἰῶνι τὴν μέριμναν ἵνα πανηγυρίσῃ τὰς παρῳχημένας δόξας καὶ τοὺς μεγάλους ἐκείνου θεσμούς. Ὁ λόγος νῦν δὲν πρόκειται οὔτε περὶ ποιητοῦ ὡς ὁ Victor Hugo, οὔτε περὶ μυθιστοριογράφου ὡς ἡ George Sand, οὔτε περὶ συγγραφέως βιβλίων, ἀλλὰ περὶ ἑνὸς βιβλίου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Stendhal ἔλεγεν: «Ἵνα γράψω καλῶς, ἀναγινώσκω καθ' ἑκάστην πρωΐαν, καὶ μίαν σελίδα τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος».

Θέλουσιν ἑορτάσει, κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους τούτου τὴν Ἑκατονταετηρίδα τοῦ Κώδικος, τὸν ὁποῖον ὁ Portalis ἀπεκάλει «τὸ μεγαλείτερον ἀγαθὸν ὅπερ οἱ ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ χορηγήσωσι καὶ λάβωσιν. «Ἡ Γαλλικὴ Βουλὴ ἐψήφισε πιστώσεις ἵνα πανηγυρίσωσιν ἀξιοπρεπῶς τὴν Ἑκατονταετηρίδα ταύτην. Συμπόσιον θέλει παρατεθῆ καὶ λόγοι θέλουσιν ἐκφωνηθῆ κατὰ τὴν 29^{ην} Ὀκτωβρίου. Ἠτήσαντο μάλιστα ὅπως, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἡ Γαλλικὴ Κωμῳδία συντάξῃ δικαστικόν τι πρόγραμμα, *l'Avocat Patelin* ἢ *les Plaideurs*. Ἀλλ' ὁ Ρακίνας δὲν προέβλεψεν ὅτι ὁ *Perrin Dandin* ἠδύνατο ἡμέραν τινα νὰ χρησιμεύσῃ ὡς Θέμα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, σπουδαία θέλει τελεσθῆ ἑορτή, ἧς θέλει προεδρεύσει ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀκυρωτικοῦ, καὶ θέλουσιν ὁμιλήσει περὶ τοῦ Κώδικος. Μήτοι θέλουσιν ἀποφανθῆ ὅτι πρέπει νὰ καταργήσωσιν αὐτόν;

Ἐρρέθη ἔκτοτε τοῦτο. Καὶ ἵνα ἑορτάσωσι τὴν Ἑκατονταετηρίδα τοῦ Κώδικος, διώρισαν Ἐπιτροπὴν σοφῶν—νομομαθῶν—ἵνα ἐξετάσωσιν ὁποίας τροποποιήσεις

ἠδύναντο νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς τοὺς Γαλλικοὺς νόμους. Τὴν Ἑκατονταετηρίδα τοῦ Κώδικος πανηγυρίζοντες, θέλουσι πιθανῶς ἐπικρίνει αὐτόν, ὅπερ συμβαίνει εἰς πάσας τὰς ἑκατονταετηρίδας. Αἱ ἐπικρίσεις αὗται δὲν χρονολογοῦνται ἀπὸ σήμερον, αἵτινες ἐνίοτε ὑπῆρξαν πάνυ σφοδραί. Ἐπὶ τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας ὁ *Jean Baptiste Selve,* ἀδυσώπητος διάδικος, δαπανήσας πλέον τῶν 400,000 φρ. εἰς δικαστικὰ ἔξοδα, κατέλιπε πλέον τῶν πεντήκοντα φυλλαδίων, ἐν οἷς ἐπέκρινε τὸν Γαλλικὸν Κώδικα. Μήτοι ὁ Louis Veuillot δὲν ἔλεγεν: «Οὐχὶ ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Δημοσίας Ἀσφαλείας, ἀλλ' ὁ Κῶδιξ τοῦ Ναπολέοντος κατέστρεψε τὴν Γαλλίαν...» Ἀ! ἡ πολιτική!

Ὁ Γαλλικὸς Κῶδιξ δὲν εἶνε βεβαίως τέλειος· ἀλλ' ἄνευ τῆς πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν νομοθεσίας δὲν ἠθέλομεν ἔχει τὸ παράπαν τοιαύτην· ἠθέλομεν διατελεῖ εἰσέτι ἐν τῇ ἐποχῇ, καθ' ἥν, ὡς λέγει ὁ Βολταῖρος, μετέβαλλον νόμον ἀνὰ ἕκαστον ταχυδρομικὸν σταθμόν. Τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἠθέλησε νὰ κωδικοποιήσῃ τοὺς Γαλλικοὺς νόμους, ἀλλ' ἀπέτυχεν. «Ὁ Λουδοβῖκος ΙΑ', γράφει ὁ Commines, τὰ μέγιστα ἐπεθύμει ὅπως ἐν τῷ βασιλείῳ αὐτοῦ χρῶνται ἑνὶ ἐθίμῳ, ἑνὶ βάρει, ἑνὶ μέτρῳ· ἵνα πάντα τὰ ἔθιμα ἀναγραφῶσι γαλλιστὶ εἰς ἓν «ὡραῖον βιβλίον» πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πανουργίας καὶ ἰδιοτελείας τῶν δικηγόρων, αἵτινες εἰσὶ τοσοῦτον ὑπερβολικαὶ ἐν τῷ βασιλείῳ τούτῳ, ὥστε οὐδὲν ἄλλο κράτος ὁμοιάζει αὐτῷ». Ἐδέησεν ἡ Ἐπανάστασις νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν πόθον τοῦτον τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ' καὶ χορηγήσῃ ἡμῖν τὸ «ὡραῖον τοῦτο βιβλίον», ὅπερ ὠνειροπόλει ὁ γέρων βασιλεύς. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔος, ὁ D'Aguesseau δὲν ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροι τοῦ Λουδοβίκου ΙΑου. Οἱ ἀρχαῖοι νομομαθεῖς ἀντετάσσοντο εἰς τὴν κωδικοποίησιν, ἵνα μή, λέγει ὁ Portalis, διδαχθῶσιν αὖθις νέον δίκαιον.

Νομοθεσία Κώδικος! Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπιθυμία τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως. Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1791, ὁ ἀντιπρόσωπος Thouret ἀνέγνω τὸ ὁριστικὸν περὶ τούτου πρακτικόν: «Θέλει νομοθετηθῇ Κῶδιξ πάντων τῶν νόμων, κοινῶν καθ' ἅπαν τὸ Κράτος». Καί,—εἰρωνεία τῆς πολιτικῆς,—ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ συνεδρίᾳ, ᾐτήσατό τις ὅπως τὸ Σύνταγμα μὴ ἀναθεωρηθῇ πρὸ τοῦ 1821. Ἐπὶ τριάκοντα ἔτη νόμος ἀναλλοίωτος! Ἐν Γαλλίᾳ! Ὢ χίμαιρα! Ἐν ἔτει 1821 ἔδει νὰ ἔχωμεν τὸν Ἀστικὸν Κώδικα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1791, ὁπόσα Συντάγματα ἐδημοσιεύθησαν, καθιερώθησαν, κατηργήθησαν! Ὁ Κῶδιξ ἐπέζησεν, εἶνε σήμερον ἑκατοντούτης.

Ἀλλ' οὔτε ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις, οὔτε ἡ Σύνοδος ἐνομοθέτησαν αὐτόν. Αἱ Συνελεύσεις συνέταξαν νομοσχέδια. Ὁ Cambacérès κατέθετο δύο· οὐδέτερον τούτων ἐψηφίσθη. Αἱ ἐσωτερικαὶ διαμάχαι ἦσαν σφοδραί· ἡ Γαλλία ἔξωθεν ἠπειλεῖτο. Ἐδέησε ν' ἀναμένωσιν ἠρεμωτέραν περίοδον, καὶ πρώτιστα τὴν σθεναρὰν διεύθυνσιν τοῦ πρώτου ὑπάτου.

Ἐν τούτοις ὁ Κῶδιξ δὲν εἶνε τὸ ἔργον τοῦ Ναπολέοντος, ἀλλὰ τῆς θαυμασίας ἐκείνης γενεᾶς νομομαθῶν, οἵτινες ὀνομάζονται Tronchet, Bigot-Préameneu, Malleville, Portalis. Ἀλλὰ πιθανῶς δὲν ἤθελον καὶ οὗτοι καταλήξει εἰς ἀποτέλεσμα ἄνευ τῆς σθεναρᾶς θελήσεως τοῦ Βοναπάρτου. Ὁ πρῶτος ὕπατος ἔσπευδεν· οἱ ἐξωτερικοὶ πόλεμοι ἤρχιζον ἐκ νέου· ἔδει νὰ ἐπισπεύσωσι. *Fa presto,* ἐστὶν ἡ ἔκφρα-

σις τοῦ Ἰταλοῦ καὶ τοῦ Κορσικανοῦ. Καὶ ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν τὸ νομοσχέδιον ἐξεπονήθη. Ἀλλ' οἱ νομικοὶ τῆς Νομοθετικῆς Συνελεύσεως, οἵτινες ἔμελλον νὰ συζητήσωσι τοῦτο, ἤθελον Κώδικα τέλειον· αἱ συζητήσεις παρετείνοντο ἐπὶ μακρόν· τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα ἀντέπραττεν. Ὁ Βοναπάρτης δὲν ἐδίστασε· συνέτριψε τοὺς νομοθέτας, τοὺς «ἐκθρονισθέντας τούτους βασιλεῖς», ἔλεγε. Μετὰ δύο ἔτη ὁ Κῶδιξ ἐπερατώθη.

Ἐγένετο ταχέως καὶ ἐντεῦθεν τὰ κενὰ αὐτοῦ. Ἐνομοθετήθη ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Βοναπάρτου, ἀνενδότου καὶ αὐθαιρέτου, ἐντεῦθεν σκαιότης τις,— καὶ δὴ σκαιότης,—τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον τὰ νομοσχέδια τῆς Συνόδου. Ἀλλ' ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τοῦ Κώδικος τούτου ἦτο ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ. Καὶ εἶνέ τι ὅπως δήποτε ἡ ζωή.

Λέγουσιν ὅτι θέλουσι μεταρρυθμίσει αὐτὸν καὶ πολλοὶ ἐξανίστανται. «Μὴ θίγετε τὸν Κώδικα! Μὴ θίγετε τὸν πέλεκυν!» Καὶ ὅμως τί πράττουσιν ὁσημέραι; Τί εἶνε οἱ νέοι νόμοι ἢ μεταρρυθμίσεις; «Ἡ νέα κοινωνία, ἔλεγεν ὁ Rossi ἐν ἔτει 1837, ἀρχίζει ν' ἀνιᾷ καὶ νὰ μὴ αἰσθάνηται ἑαυτὴν ἐν ἀνέσει ἐντὸς τῶν τεθέντων ὁρίων ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Κωδίκων». Ὁποία σταδιοδρομία ἀπὸ ἑνὸς αἰῶνος! Ὁπόσαι νέαι ἰδέαι! Ἡ γυνή, θέλουσα νὰ χειραφετηθῇ, διακηρύττει τὸ δικαίωμα αὐτῆς εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ εἰς τὸ κέρδος. Καὶ ὁσημέραι τροποποιοῦμεν τὸν Κώδικα τοῦτον· τὰ ἑταιρικὰ συμβόλαια, τῆς ἐργασίας, τῆς ἀσφαλείας καθωρίσθησαν διὰ νέων νόμων. Ἡ γυνή, καὶ παρὰ τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ νόμου τοῦ 1891, δὲν κληρονομεῖ τὸν σύζυγον αὐτῆς, ἢ μετὰ τοὺς συγγενεῖς δωδεκάτου βαθμοῦ. Τὸ πνεῦμα τοῦ Κώδικος δὲν μετερρυθμίσθη, καὶ ἐνίοτε ὁπόταν τὰ δικαστήρια πειρῶνται νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὰς διατάξεις αὐτοῦ τοὺς νέους νόμους, αἱ διατάξεις αὐτοῦ πάνυ στεναὶ συντρίβονται.

Τὰ ἤθη ἡμῶν μετεβλήθησαν. Μετέχει αὐτῶν ὁ οἶκτος. Ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ διορθοῖ ἐνίοτε τὴν αὐστηρότητα τῶν νόμων. Παρῆλθε πλέον ἡ ἐποχή, καθ' ἥν, ὡς λέγει ὁ Pothier, *«ὁ σύζυγος δύναται νὰ ὁδηγῇ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ εἰς μέρος, ἔνθα ὁ ἀὴρ εἶνε ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν αὐτῆς καὶ ὅπου ἐνδημοῦσι μιασματικαὶ νόσοι»*. Ἡ γυνὴ ἐχειραφετήθη καὶ ἐναντίον τοῦ κειμένου τοῦ ἑκατονταετοῦς Κώδικος. Ὁ σύζυγος, ἐπανελάμβανεν ὁ Ναπολέων (Mémoires de Thibaudeau), ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ: «Κυρία, δὲν θέλετε ἐξέλθει· δὲν θέλετε μεταβῇ εἰς τὸ Θέατρον· δὲν θέλετε ἰδῇ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον». Ὁ Ναπολέων τότε ἐπανέκαμπτεν ἐξ Αἰγύπτου· καὶ ἀνευρίσκει τις ἐνίοτε εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα, ἐν τῇ ὑποδεεστέρᾳ τῆς γυναικὸς θέσει, ὑπ' αὐτοῦ καθιερωθείσῃ, τὰς ἀνατολικὰς καὶ μουσουλμανικὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας ὁ Ναπολέων ἐξέφραζε μετὰ τοσαύτης αὐστηρότητος ἐν τοῖς *Ἀπομνημονεύμασι τῆς Ἁγίας Ἑλένης*. «Ἡ γυνὴ εἶνε ἰδιοκτησία ἡμῶν, ὡς τὸ καρποφόρον δένδρον εἶνε ἰδιοκτησία τοῦ κηπουροῦ». Ὁ Camille Desmoulins ἀναμιμνησκόμενος τῆς Lucile αὐτοῦ καὶ ὁ Danton τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἐξανίσταντο ἐρρωμένως ἐναντίον τῆς στρατοκρατίας.

Ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, ὁπόσα ῥήγματα ἐγένοντο ἔκτοτε εἰς τὸν Κώδικα τοῦ 1804! Ὁσημέραι τροποποιεῖται εἰς τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ. Καὶ οὐ μόνον εἰδικῶς οἱ νομομαθεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ φιλόσοφοι, οἱ λογογράφοι, οἱ συγγραφεῖς ἐπιζητοῦσι τὴν μεταρρύθμισιν αὐτοῦ. Ἡ μυθιστορία καὶ τὸ θέατρον καταδεικνύουσιν ἡμῖν τὰ κενὰ τοῦ Κώδικος. Τὸ ἔργον τοῦ Alexandre Dumas υἱοῦ εἶνε ἐπίμονος

πάλη ὑπὲρ τοῦ τέκνου, καὶ ἀπὸ τοῦ Balzac μέχρι τοῦ Paul Hervieu, ὁ Κῶδιξ παρέχει τὰ δραματικὰ θέματα. Καὶ ὅμως αἱ προσπάθειαι τῶν λογογράφων εἰσὶ μάταιαι. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ *Φυσικοῦ Υἱοῦ*, μὴ δυνηθεὶς νὰ χειραφετήσῃ ἐντελῶς τὸ φυσικὸν τέκνον, κατώρθωσε νὰ προκαλέσῃ τὴν συγγνώμην τῆς μοιχαλίδος γυναικός. *Ἡ Ὑπόθεσις Clémenceau* καὶ ἡ περίφημος ἔκφρασις τοῦ Dumas: « *Φόνευσον αὐτήν!* » ἐπέτυχον ἐνώπιον τῶν ἐνόρκων, χάρις εἰς τὸν Lachaud. Ὁ Dumas ἐνίκησε πρὸ τοῦ Κακουργιοδικείου· ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ἐκώφευσαν εἰς τὴν παράκλησίν του.

Καὶ παρὰ τὰς ρωγμὰς δι' ὧν διῆλθεν ὁ οἶκτος, παρὰ τὰ μυθιστορήματα, τὰς κωμῳδίας, τὰ δράματα, ὁ Κῶδιξ δὲν ἐθίχθη εἰσέτι. Θέλουσιν ἐν τέλει ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς Ἑκατονταετηρίδος αὐτοῦ, ὅπως ἀνανεώσωσι καὶ καταστήσωσιν αὐτὸν τοῦ συρμοῦ; « Ὁ Κῶδιξ τοῦ Ναπολέοντος, ἔλεγεν ὁ Bigot — Préameneu, εἶνε εἶδός τι ἱερᾶς κιβωτοῦ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας θέλομεν παράσχει εἰς τοὺς ὁμόρους λαοὺς τὸ παράδειγμα θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ ». Προέβημεν περαιτέρω. Ὁ ἡμέτερος Ἀστικὸς Κῶδιξ, ὡς ἡ σημαία ἡμῶν, περιῆλθε τὴν Εὐρώπην. Οἱ γείτονες ἡμῶν υἱοθέτησαν αὐτόν. Εἶνε μία ἐκ τῶν ἡμετέρων κατακτήσεων, αἵτινες διαμένουσιν. Ἀλλ' ἡ Βελγική, ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, αἵτινες ἀντέγραψαν τοῦτον, ἀνεκαίνισαν αὐτόν, καὶ νῦν ὁ ἡμέτερος Κῶδιξ, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, καὶ δὴ ὁ μόνος, ὑστερεῖ τῶν νόμων τῶν ἡμετέρων γειτόνων.

Ἐν τούτοις, Κῶδιξ, καίπερ ἑκατοντούτης, οὐδὲν ἔχει τὸ ἄθικτον. Δὲν εἶνε *ἱερὰ κιβωτός*. Ἡ κοινωνία δὲν θέλει καταρρεύσει, ἐὰν τελειοποιήσωμεν αὐτόν, διότι τὰ πάντα εἰσὶ τελειοποιήσιμα, καὶ πρώτιστα οἱ νόμοι. Ἀλλὰ θέλομεν ἴδῃ τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην; Ἀπὸ δεκαετίας ἐψηφίσθη ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος. Ἐπιτροπή, λεγομένη « Ἐπιτροπὴ τοῦ Ποινικοῦ Κώδικος », συνέρχεται ἐνίοτε· τὸ σχέδιον αὐτῆς δὲν κατετέθη εἰσέτι, — ὁ Ναπολέων προέβαινε ταχύτερον. Χάρις εἰς τὸν Νομομαθῆ Henry Bréal,—δικηγόρον παρὰ τῷ Ἐφετείῳ τῶν Παρισίων,—ἑτέρα διωρίσθη Ἐπιτροπή, οὐχὶ ὅπως βελτιώσῃ τὸν Κώδικα τῆς Δικονομίας, ἀλλ' αὐτοὺς τούτους τοὺς τεχνικοὺς ὅρους τῆς δικονομίας καὶ δὴ τὸ ἀρχαῖον λεκτικὸν τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη οὐδέποτε συνῆλθε.

Θέλουσι συγκροτήσει, θέλουσιν ἐκλέξει « Ἐπιτροπὴν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος » !

GEORGES CLARETIE

Ἡ πανηγυρικὴ συνεδρίασις ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ἑκατονταετηρίδος τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἐγένετο περὶ τὴν δευτέραν ὥραν Μ. Μ. τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1904, ἐν τῷ μεγάλῳ ἀμφιθεάτρῳ τῆς Σορβόννης.

Προΐστατο ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καὶ παρ' αὐτῷ ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς Κ. Vallé, ὅστις ἀπήγγειλε τὸν ἑπόμενον λόγον:

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Κ[ου] VALLÉ

ΕΝ τῇ προεισαγωγικῇ ἐκθέσει τοῦ νομοσχεδίου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἔτους VIII ἔλεγεν: « Οἱ Κώδικες τῶν λαῶν νομοθετοῦνται προϊόντος τοῦ χρόνου· ἀλλὰ δὲν κατασκευάζουσιν αὐτούς».

Σοφὸν ἀπόφθεγμα, ὅπερ καλεῖ ἡμᾶς ἵνα πανηγυρίσωμεν σήμερον ἐν τῇ τελετῇ ταύτῃ, τὴν συνέχειαν μᾶλλον τῆς ἡμετέρας ἱστορίας καὶ τὴν ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἡμετέρου δικαίου ἢ τὴν Ἑκατονταετηρίδα ἐνδόξου χρονολογίας.

Ὁ μακρὸς ἑνωτικὸς ἀγὼν τῆς ἀρχαίας Γαλλίας ἔμελλε λογικῶς νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἑνότητα τῆς νομοθεσίας, ἐπειδὴ ἀείποτε, προϊόντων τῶν χρόνων, τὸ ἡμέτερον ἔθνος καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος ἀνεπτύσσοντο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην.

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ ἀστικὴ τάξις, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ΙΑ[ου] αἰῶνος, ἐπειρᾶτο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὸν περίβολον τῶν κοινοτήτων, ὅπως ὀργανώσῃ τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων, σχολὴ σοφῶν ἐπεκαλεῖτο τὸν λησμονηθέντα Ἰουστινιανὸν καὶ ἀνεδείκνυε πρὸ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τὸ γόητρον τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου.

Μικρόν, καὶ ἐκ τῶν ἀξιώσεων τὰς ὁποίας διετύπουν αἱ πόλεις, ἐκ τῶν κειμένων τὰ ὁποῖα ἐσχολίαζον ἀπλήστως οἱ σπουδασταὶ τοῦ Montpellier, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μάθημα προέκυψε· καὶ δή, ὅπως μεγαλυνθῶσιν οἱ λαοί, ὀφείλουσι νὰ κατέχωσι ταυτοχρόνως τὴν τάξιν εἰς τὰς ἀποφάσεις καὶ τὴν μέθοδον εἰς τὰς πράξεις.

Τὸ μάθημα τοῦτο συνέλεξαν οἱ νομομαθεῖς, οἵτινες ἐδίδαξαν τὴν βασιλείαν ἵνα συγκεντρώσῃ εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τὴν ἰσχὺν τοῦ δικαίου, διατελοῦσαν διεσπαρμένην, μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐν τῇ ἀταξίᾳ τῶν τιμαριωτικῶν ἀρχῶν. Καὶ ἀπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ[ου], ὅστις ἀνέθετε τῷ Commines τὴν εὐχὴν αὐτοῦ «ὅπως πάντα τὰ ἔθιμα ἀναγραφῶσι γαλλιστὶ εἰς ἓν «ὡραῖον βιβλίον», μέχρι τῆς Συνόδου, ἥτις ἔτασσεν εἰς τὴν νομοθετικὴν αὐτῆς ἐπιτροπὴν ἑνὸς μηνὸς προθεσμίαν, ἵνα παρουσιάσῃ νομοσχέδιον Ἀστικοῦ Κώδικος, οἱ φιλόσοφοι, οἱ νομομαθεῖς καὶ οἱ πολιτικοὶ οὐδέποτε ἐπαύσαντο ἐπιδιώκοντες ἀπὸ κοινοῦ τὸ ὄνειρον Γαλλίας ἐχούσης ὁμοιόμορφον νομοθεσίαν,

όπου ήθελον εκλείψει σὺν τοῖς φραγμοῖς μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ φραγμοὶ μεταξὺ τῶν ἐθίμων.

Ἐνῷ οἱ δικηγόροι ἐπικαλοῦνται ἐνώπιον τῶν Κοινοβουλίων ἐνίοτε τὸ δίκαιον τῶν ἐθίμων, συνηθέστερον δὲ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον· ἐνῷ οἱ σχολιασταὶ τῶν ἀποφάσεων συλλέγουσι καὶ ἑρμηνεύουσιν αὐτάς· ἐνῷ οἱ καθηγηταὶ ὁσημέραι εὐμαθέστεροι συναθροίζουσι περὶ αὐτοὺς μαθητὰς ὁσημέραι πολυαριθμοτέρους, τὰ Βασιλικὰ Διατάγματα,—ὧν ἡ ἐκτέλεσις ἦτο τὸ πρῶτον περιωρισμένη εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως,—ἐπεκτείνουσι τὴν ἰσχὺν αὐτῶν· καθ' ὅσον ἡ κυριαρχία ἀναπτύσσεται, αὐξάνεται ἡ ἰσχὺς αὐτῶν, πολλαπλασιάζονται, περιλαμβάνουσι μεγαλείτερον ἀριθμὸν ὑπηκόων, κανονίζουσι πάσας τὰς λεπτομερείας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου.

Εἰς ἑκάστην πρόοδον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης ἀνταποκρίνεται ἡ πρόοδος τῆς νομοθεσίας· παραλλήλως ἑκάστου μεγάλου θεωρητικοῦ καὶ εἷς μέγας πρωθυπουργός. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Dumoulin, ἐν ταῖς διατριβαῖς, ἐν ταῖς πραγματείαις αὐτοῦ, ἐπικρίνει τὴν ἀρχαίαν σύνταξιν τῶν ἐθίμων, θίγει τὸ Κανονικὸν Δίκαιον, πολεμεῖ τὰ προνόμια τοῦ τιμαριωτισμοῦ, ὁ Michel de l'Hospital, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν προκρίτων, τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων, ἐκπονεῖ τὸ Διάταγμα τῆς Αὐρηλίας τοῦ ἔτους 1561 καὶ τὸ Διάταγμα τοῦ ἔτους 1566, ἅτινα μεταρρυθμίζουσι τὴν Δικονομίαν καὶ τὰ Δικαστήρια.

Βραδύτερον, μεθ' ἕνα αἰῶνα, ὁπόταν ὁ Domat ἐπιζητῇ ν' ἀνεύρῃ τὰς ἀρχὰς τῶν ἀστικῶν θεσμῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῆς ἠθικῆς, καὶ παρασκευάζηται νὰ «καταδείξῃ ὁ πρῶτος,—ἐπαινεθεὶς ἕνεκα τούτου ὑπὸ τοῦ Boileau,— ἓν σχέδιον καὶ σοφίαν κρυπτομένην ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ δικαίου», ὁ Colbert εἶπε πρὸς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ^ον^: «Ἡ ἑνότης τῆς νομοθεσίας ἔσται ἀσφαλῶς σκοπὸς ἄξιος τοῦ μεγαλείου τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος, καὶ θέλει ἐφελκύσει Αὐτῇ ἀπείρους εὐλογίας καὶ δόξας».

Παρὰ τῷ μεγαλεπηβόλῳ ὑπουργῷ, ἐργαζομένῳ εἰς τὸ Διάταγμα τοῦ 1667 περὶ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας, Code Louis,—ὡς ἀπεκάλεσαν αὐτόν, —ὁ διάσημος Lamoignon ἀσχολεῖται περὶ τὴν διατύπωσιν τοῦ δικαίου, ἀναθεωρεῖ τὸ ἔθιμον τῶν Παρισίων καὶ δημοσιεύει ἐν ἔτει 1672 τὰς «Ἀποφάσεις» αὐτοῦ, αἵτινες ἔσονται ἡμέραν τινὰ πολύτιμον βοήθημα εἰς τοὺς συντάκτας τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος.

Ἐν τέλει, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ^ον^ καὶ δὴ ὅτε ὁ Pothier ἐξηγεῖ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, ὁ d'Aguesseau συντάσσει τὰ τρία μεγάλα αὐτοῦ Διατάγματα περὶ δωρεῶν καὶ διαθηκῶν, περὶ ὑποκαταστάσεων καὶ ὑποβάλλει εἰς τὸν βασιλέα νὰ εἴπῃ ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ Διατάγματος 1731: «Ἡ στοργὴ ἡμῶν

πρὸς τὴν δικαιοσύνην, τῆς ὁποίας τὴν ἀπονομὴν θεωροῦμεν ὡς τὸ πρώτιστον τῆς βασιλείας καθῆκον, καὶ ὁ πόθος ἡμῶν ὅπως καταστήσωμεν αὐτὴν σεβαστὴν εἰς πάντα ἡμῶν τὰ Κράτη, δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν ν' ἀνεχώμεθα ἐπὶ μακρότερον χρόνον διαφορὰν νομοθεσίας, ἥτις συνεπάγεται τοσοῦτο μεγάλα ἀτοπήματα».

Τὰ ζητήματα, ἅτινα ὁ d'Aguesseau ἐκανόνισεν ἐν τοῖς Διατάγμασιν αὐτοῦ, ἐπανελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Pothier ἐν ταῖς πραγματείαις αὐτοῦ, καὶ νῦν ἡ πρακτικὴ καταδεικνύει τὴν ὁδὸν εἰς τὴν θεωρίαν.

Ἀλλ' ἡ ὁμοφωνία διαμένει ἀπόλυτος μεταξὺ τῶν νομομαθῶν καὶ τῶν κυβερνώντων· πάντες ἐπικαλοῦνται τὴν ἑνότητα, πάντες ἐπαγγέλλονται αὐτήν.

Ἐν τούτοις, μετὰ τοσαύτας βασιλείας,— ἐργασίας,— διακηρύξεις,— μετὰ τοσαῦτα Διατάγματα δὲν ἐπραγματοποιήθη.

Ἡ ἐλπὶς τῶν σοφῶν, ἡ ἐπανειλημμένη θέλησις τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων, τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν βασιλέων, προσκόπτουσαι ὁτὲ μὲν εἰς τὴν ἄκαμπτον οἴησιν τῶν Κοινοβουλίων, ἅτινα ἀρνοῦνται νὰ καταχωρίσωσι τὰ θεσπίσματα,— ὁτὲ δὲ εἰς τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Ἐκκλησίας,— ἥτις θέλει νὰ διατηρήσῃ τὸ ἑαυτῆς δίκαιον, τοὺς δικαζομένους καὶ λειτουργοὺς αὐτῆς,— ἀπόλλυνται εἰς τὸν ἀπέραντον κυκεῶνα τῶν ἐθίμων· ἀνακόπτονται πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ συμπλέγματος τῶν τιμαριωτικῶν προνομίων, ἅτινα καλύπτουσιν εἰσέτι τὴν χώραν.

Καὶ οἱ εἴρωνες φιλόσοφοι τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας δύνανται νὰ ἐρωτῶσι τὴν βασιλείαν ταύτην, νομίζουσαν ὅτι κρατεῖ ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ Νόμου αὐτῆς τὴν Γαλλίαν ὁλόκληρον, ἀπὸ τῆς Μάγχης μέχρι τῆς Μεσογείου. «Τί νόμος ἐστὶν οὗτος, τοῦ ὁποίου ἡ τοπικὴ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἐξουσία, περιοριζομένη ὁτὲ μὲν ὑπὸ ὄρους, ὁτὲ δὲ ὑπὸ ρύακος, ἐκλείπει μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τοῦ αὐτοῦ Κράτους, δι' οἱονδήποτε διερχόμενον τὸν ρύακα ἢ τὸ ὄρος;».

Ἀλλ' ἰδοὺ ἡ Ἐπανάστασις ἥτις παρασύρει τὰς φιλαυτίας, τὰς καταχρήσεις, τὰς δυσκόλους θελήσεις ἐν μεγάλῃ πλημμύρᾳ ἰσότητος! Τὴν ἑνότητα τῆς νομοθεσίας, μάτην ἐπιδιωχθεῖσαν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μοναρχίας, θέλει κατακτήσει αὐτὴ ἡ μοναρχία.

Κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην νύκτα τῆς 4ης Αὐγούστου, ἡ ἀρχαία ἀριστοκρατία, ὡσεὶ μεθύουσα ἐκ τοῦ μέλλοντος, ἐνθουσιᾷ ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν πρὸ τοῦ θεάματος τῶν θυσιῶν αὐτῆς· αἱ τιμαριωτικαὶ δικαιοδοσίαι καταπίπτουσιν ἀφ' ἑαυτῶν, τὰ τιμαριωτικὰ δικαιώματα διασκορπίζονται εἰς τὸν ἄνεμον καὶ αἰώνων προνόμια πίπτουσιν εἰς κόνιν. Ἐφεξῆς ἡ ὤθησις εἶνε τοιαύτη, ὥστε οὐδὲν γεγονὸς δύναται ν' ἀναχαιτίσῃ αὐτήν.

Τὸν νόμον ἀπὸ 8ης-15ης Ἀπριλίου 1791, ὅστις διακηρύττει τὴν ἰσότητα τῶν τέκνων, διαδέχεται ὁ νόμος τῆς 14ης Νοεμβρίου 1792, ὅστις ἀπαγορεύει τὰς ὑποκαταστάσεις — σκοπούσας νὰ διατηρήσωσι τὴν αἴγλην τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν—καὶ ὁ νόμος τοῦ Nivôse (21 Δεκεμβρίου - 19 Ἰανουαρίου) Βου ἔτους τῆς Δημοκρατίας περὶ διαδοχῶν, ὅστις κατακερματίζει τὰς περιουσίας.

Ἡ ἔποψις τῆς οἰκογενείας, ὁ τύπος τῆς ἰδιοκτησίας τὰ πάντα μεταρρυθμίζονται.

Τὸ σύνταγμα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1791 κατέστησε τὸν γάμον ἀστικὸν συνάλλαγμα· τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1792, τὸ διαζύγιον εἰσάγεται εἰς τὸν νόμον, καὶ αὐθημερὸν ὁ κλῆρος ἔκπτωτος γενόμενος ἀρχαίας προνομίας, παραδίδωσιν εἰς τοὺς δημοτικοὺς ἄρχοντας τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος τῶν θρησκευμάτων καθιεροῦται.

Τὰ τεμάχια ταῦτα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, προστεθέντα εἰς ἄλλα τεμάχια, δὲν ἀρκοῦσιν ὅπως ἀνακαινίσωσι καὶ πλουτίσωσι τὰς βάσεις τοῦ ἀρχαίου πολιτεύματος. Ἡ Ἐπανάστασις δὲν περιορίζεται εἰς τὴν χειραφεσίαν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ τιμαριώτου ἄρχοντος· δὲν εὐχαριστεῖται ὅτι κατέστησε προσιτὰς τῷ λαῷ τὰς δημοσίας λειτουργίας· ὅτι κατήργησε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πρεσβυτέρου ἐπὶ τῶν νεωτέρων· τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῆς γυναικός· τὸ δικαίωμα τῆς πρωτοτοκίας καὶ τῶν ἀρρένων· ὅτι ἐδημιούργησε δικαιοδοσίαν προσηνεστέραν καὶ ἠπιωτέραν εἰς τὰ φυσικὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀλλοδαπούς· ὅτι ἐγκατέστησε σύστημα διαδοχῶν, ὅπερ ἔμελλε νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἀνάστασιν τῆς τιμαριωτικῆς ἰδιοκτησίας· ἐπιθυμεῖ προσέτι νὰ ὀργανώσῃ τὰς κατακτήσεις αὐτῆς· ν' ἀποχωρίσῃ ἐσαεὶ τὴν κοσμικὴν τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς· νὰ ἐξασφαλίσῃ ὁριστικῶς τὴν ἰσότητα τῶν προσώπων καὶ τῶν περιουσιῶν ἐνώπιον τοῦ νόμου καὶ νὰ διανοίξῃ νέαν ἐποχήν, ὅπου ἡ δικαιοσύνη δὲν θέλει ἀναγνωρίζει οὔτε διαφορὰν μεταξὺ τῶν προσώπων, οὔτε διαφορὰν μεταξὺ τῶν χωρῶν. Εἶτα ἡ Συντακτική, ἡ Σύνοδος, δι' οὗ τόνου αὕτη διατάσσει νίκας εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτῆς, διατάσσει κώδικας καὶ νομικούς.

Καὶ ὑποτάσσονται αὐτῇ. Τὴν 7ην Αὐγούστου, καὶ δὴ καθ' ἣν ὥραν μανθάνουσι τὴν πρόοδον τῶν συμμάχων εἰς Παρισίους, ὁ Cambacérès ἀναγγέλλει ὅτι τὸ νομοσχέδιον τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος συνετάχθη καὶ τὴν ἐπαύριον—τὴν 9ην Αὐγούστου — ἡ Συνέλευσις συνέρχεται ὅπως ἀκούσῃ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ.

Βλέπων τις, κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, τοὺς ἀντιπροσώπους παρακολουθοῦντας μετὰ τοσαύτης ἠρεμίας καὶ προσοχῆς τὴν φιλοσοφικὴν ἔκθεσιν τῶν νέων ἀρχῶν, τοσοῦτον ὁμοθύμους ἐν τῇ ἐπιδοκιμασίᾳ, ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Σύνοδος συνεδριάζει ἔξω τόπου καὶ χρόνου.

Ἐπιλανθάνονται ἆρά γε πάντες οὗτοι οἱ ὀνειροπόλοι τῶν ἀγώνων αὐτῶν κατὰ τὴν χθές· τῶν πρὸ μικροῦ ὑπονοιῶν καὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν αὐτῶν; Μήτοι ἀναγεννᾶται ἡ πεποίθησις; μήτοι κατευνάζεται ὁ τρόμος; μήτοι τὰ πλοῖα τοῦ Pitt ἀπομακρύνονται τῶν ἡμετέρων λιμένων καὶ ἡ ἀντεπανάστασις ἀποχωρεῖ ἔξω τῆς Πατρίδος;

Οὐχί· οἱ θεωρητικοὶ οὗτοι καταπραϋνθέντες πρὸς στιγμήν, δὲν παραιτοῦνται οὔτε τὰ πάθη οὔτε τὰς δυσπιστίας αὐτῶν. Δὲν πιστεύουσιν εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἅτε γινώσκοντες ὅτι, ὅθεν δήποτε καὶ ἂν στραφῶσι, θέλουσιν ἀντικρύσει κινδύνους.

Εἰσερχόμενος ἕκαστος εἰς τὴν αἴθουσαν, σχολιάζει ἡσύχως τὰς εἰδήσεις, αἵτινες ἔρχονται ἐκ τῆς Vendée, ὅπου ὁ βασιλικὸς στρατὸς ἀνθίσταται νικηφόρως κατὰ τῶν δημοκρατικῶν στρατευμάτων· ἐκ Λουγδούνου καὶ Μασσαλίας, ὅπου ἡ ἀνταρσία τῶν Γιρονδίνων συμπράττει τῇ βασιλικῇ ἐξεγέρσει. Ἡ Σύνοδος βλέπει ἤδη τὸν ἐχθρὸν εἰς τὰ πρόθυρα τῶν Παρισίων. Ἡ μεθόριος γραμμὴ τοῦ Βορρᾶ καὶ ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τοῦ Ρήνου ὑπεχώρησαν ταυτοχρόνως· ἡ Mayence καὶ Valenciennes ἐσυνθηκολόγησαν εἰς ἀπόστασιν πέντε ἡμερῶν. Οἱ Ἱσπανοὶ διέβησαν τὰ Πυρηναῖα, χωροῦντες πρὸς τὴν Bayonne καὶ Perpignan· ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν λιμένων, ἡ παράδοσις τῶν πλοίων, ἡ καταστροφὴ τοῦ Custine, μετὰ τὰς προδοσίας τοῦ Dumouriez, οἱ πέντε ξένοι στρατοί, οἵτινες, διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Ἀρκτικῆς, τῆς Ἀνατολικῆς, τῆς Μεσημβρινῆς Γαλλίας, βαδίζουσι πρὸς τὴν πρωτεύουσαν, τὰ πάντα ἀγγέλλουσιν ὅτι τὸ Γαλλικὸν ἔθνος θέλει αὔριον καταποντισθῇ ὑπὸ τὸ κῦμα καὶ ἐξαλειφθῇ ἐκ τοῦ χάρτου. Ἀλλ' ἡ Σύνοδος ἀνυψοῖ τὴν διάνοιαν αὐτῆς ὕπερθεν τῶν σάλων καὶ κινδύνων τούτων· ἐπιτελεῖ ἐν πληρεστάτῳ πολέμῳ τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς σκοπόν, καὶ δὴ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἰσότητος εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον· ἐνθουσιᾷ εἰς τὴν ἰδέαν νὰ ἐκδώσῃ τὴν διακήρυξιν τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, καί, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Εὐρώπη κυριεύει τὸ ἔδαφος αὐτῆς, αὕτη παρασκευάζει νόμους διὰ τὴν Εὐρώπην.

Ἡ συζήτησις τῶν νομοσχεδίων τοῦ Cambacérès ἀρχίζει τὴν 22αν Αὐγούστου. Τὴν 23ην ἡ Συνέλευσις ψηφίζει τὴν πανστρατιὰν καὶ συζητεῖ ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ Κώδικος περὶ τοῦ γάμου. Ἡ συζήτησις ἐξακολουθεῖ κατὰ Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον, ἐν μέσῳ τῆς ἐξάψεως τῶν ὁμοσπόνδων, τῶν ἀγωνιῶν τοῦ ἰκριώματος, τοῦ πυρετοῦ τῶν μαχῶν. Ἡ Γαλλία σύμπασα εἶνε ἀνάστατος· τὸ ἥμισυ τῆς Συνόδου εὑρίσκεται εἰς τὰ στρατεύματα· φαίνεται ὅτι ἡ χώρα αὕτη μεριμνᾷ μόνον ν' ἀμυνθῇ καὶ ὅμως βουλεύεται, συζητεῖ, διοργανοῖ. Προϊούσης τῆς νομικῆς συζητήσεως, ἡ Σύνοδος ἀνακτᾶται τὸ σθένος

τῆς τάξεως, στρατολογεῖ στρατούς, ἀνακαλύπτει πόρους, αὐτοσχεδιάζει νίκας, χωρεῖ νῦν καὶ αὕτη ἐπὶ τῆς Εὐρώπης.

Ἐν τούτοις τὸ ἔργον τοῦ Cambacérès δὲν ἐλησμονήθη. Εὑρίσκουσι τοῦτο πάνυ λεπτολόγον, οὐχὶ ἀποχρώντως φιλοσοφικόν, καὶ ἡ Σύνοδος ἀνατίθησιν εἰς Ἐπιτροπὴν νὰ συγκεφαλαιώσῃ τοῦτο.

Ἐπέρχεται ἡ 9η Thermidor (Thermidor 20 Ἰουλίου - 18 Αὐγούστου), ἀλλ' ἐπιζῇ ἐπιτακτικὴ ἡ ἐπαγγελία τοῦ Κώδικος.

Τὰ νομοσχέδια διαδέχονται ἄλληλα· δεύτερον νομοσχέδιον τοῦ Cambacérès τῆς 28ης brumaire Βου ἔτους τῆς Δημοκρατίας (brumaire δεύτερος μὴν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου· 23η Ὀκτωβρίου - 21 Νοεμβρίου)· τρίτον νομοσχέδιον τοῦ Cambacérès, κατατεθὲν εἰς τὸ Συνέδριον τῶν Πεντακοσίων· νομοσχέδιον τοῦ Jaqueminot, κατατεθὲν τὴν 30ὴν frimaire Ηου ἔτους τῆς Δημοκρατίας (frimaire τρίτος μὴν τοῦ δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου· 21η Νοεμβρίου - 20 Δεκεμβρίου), καὶ ὅπερ ὡς καὶ τὰ ἄλλα δὲν τυγχάνει τῆς ἐθνικῆς ἐγκρίσεως.

Ἐν τέλει, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, καὶ δὴ κατὰ τὸν τέταρτον μῆνα τοῦ δημοκρατικοῦ ἔτους (nivôse 21 Δεκεμβρίου - 17 Ἰανουαρίου), ἀνετέθη εἰς τοὺς Tronchet, Bigot - Préameneu καὶ Portalis, ἵνα παρασκευάσωσι πέμπτον νομοσχέδιον, ὅπερ ἀναγράφει τὰς πλείστας διατάξεις τῶν ἄλλων νομοσχεδίων.

Τοῦτο ἀναλαμβάνει ὁ Βοναπάρτης νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Πρὸς στιγμὴν ἀναστέλλεται ὑπὸ τῶν φιλελευθέρων ἐνδοιασμῶν τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου, τοῦ ὁποίου ὅμως ἀπαλλάσσεται διὰ πραξικοπήματος· μεταχειρίζεται τοὺς νομοδιδασκάλους, ὡς ὁ ἀρχηγὸς στρατοῦ τοὺς ὑποδεεστέρους αὐτοῦ· κανονίζει τὰς λεπτομερίας τῶν ἄρθρων τοσοῦτον ἐπιμελῶς ὡς τὰ σχέδια μάχης· καὶ διὰ μεγαλοφυοῦς ἐπιμονῆς ἐξασφαλίζει τὰς δικαστικὰς κατακτήσεις τοῦ 1789.

Ὁ πρῶτος ὕπατος παροδικῶς φωρᾶται ἐκδηλῶν ἢ τὴν δεσποτικὴν ἐκείνην αὐθαιρεσίαν,— ἥτις ἐπαναφέρει τὸ πᾶν εἰς ἑαυτὸν καὶ καταφαίνεται ἐν τοῖς ἄρθροις περὶ γάμου καὶ υἱοθεσίας,—ἢ τὸν φόβον τοῦ ἀγνώστου—ἰδιάζοντα εἰς τὰ συντηρητικὰ πνεύματα—ὅστις ἐνισχύεται διά τινος ἐχθρότητος πρὸς τοὺς ἀλλοδαπούς.

Παρὰ τὰ προσωπικὰ ταῦτα νομοθετήματα τοῦ Βοναπάρτου, λυσιτελῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διὰ τῆς σταθερᾶς λειτουργίας τῶν νόμων, ὁ Κῶδιξ τοῦ 1804 ἐδημοσιεύθη, καὶ φαίνεται εἰς τὸν κόσμον τὸ νόμιμον συμπέρασμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐτέθη ἐν ἰσχύι, αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ εἰσχωροῦσιν εἰς τοὺς λαούς· παρακολουθοῦσι τὴν νίκην καὶ ἐπιζῶσιν αὐτῇ.

Ἐν τούτοις ἡ Γαλλία δὲν ἦτο τὸ πρῶτον ἔθνος ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἐπαίρηται ἐπὶ Κώδικι. Ὁ Χριστιανὸς Ε^{ος} ἐχορήγησε Κώδικα τῇ Δανίᾳ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1684· ἡ Σουηδία εἶχε Κώδικα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1734· ἡ Βαυαρία ἀπὸ τοῦ 1756· ἐν ἔτει 1794, ὅτε ὁ Cambacérès ἠναγκάζετο ν' ἀναθεωρήσῃ τὸ νομοσχέδιον αὐτοῦ, ἡ Πρωσσία ἔθετο ἐν ἰσχύι τὸν Κώδικα αὐτῆς.

Ἀλλὰ πάντες οἱ κώδικες οὗτοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαδοθῶσιν ἔξω τῶν ἐθνικῶν ὁρίων. Δὲν ἦσαν ἐπαρκῶς ἁπλοῖ, ἵνα κατανοηθῶσι πανταχοῦ. Πιθανῶς ἔλειπεν αὐτοῖς τὸ φῶς, ὅπερ μόνον μεταδίδοται ἀνὰ τὰς ἐκτάσεις.

« Γεγονὸς παραμένει, εἶπεν ὁ Blunstchli, τὸ κλέος τοῦ Γαλλικοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Οὐδὲν ἔθνος ἐσκέφθη νὰ μιμηθῇ τὸν Πρωσσικὸν Κώδικα· ἐνῷ ὁ Γαλλικὸς Κῶδιξ διετηρήθη ἐν Βελγικῇ, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ρήνου, ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τοῦ Βάδεν, ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Πολωνίας.... Οἱ ἡττηθέντες, — ἐστὶν ἄξιον παρατηρήσεως, — διετήρησαν τοὺς Γαλλικοὺς νόμους ὡς εὐεργέτημα.

Ἐκεῖ ὅπου ἐνεφανίσθη τὸ νέον δίκαιον, ἐγκατελείφθη ἐσαεὶ τὸ ἀρχαῖον. Καὶ εἶτα ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὅτε ἡ ἀνάμνησις τῆς Γαλλικῆς δεσποτείας ἐλησμονήθη, αἱ οἰκογένειαι τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου καὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βιστούλα, ἐφήρμοζον, ἐν ἀγνοίᾳ, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ αὐτῶν καθ' ἡμέραν βίῳ, τοὺς κανόνας, οὓς οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται εἶχον διδάξει εἰς τοὺς φιλοσόφους αὐτῶν. Τοῦτο δὲ διότι ἡ Γαλλία, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Εὐρώπης, βλέπει πάσας τὰς θαλάσσας καὶ πάσας τὰς φυλὰς καὶ φαίνεται ἐνδεδειγμένη ὑπὸ τῆς εἱμαρμένης, ἵνα κατανοῇ καὶ καθορίζῃ τὴν ἁρμονίαν τῶν νόμων.

Καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς χώραις, ὅπου ὁ ἡμέτερος Ἀστικὸς Κῶδιξ δὲν ἐδιδάχθη, ἐν τούτοις ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα. Καὶ ὡς ἡμεῖς συνεδυάσαμεν τὰ ἔθιμα ἡμῶν τῷ Ρωμαϊκῷ Δικαίῳ, ἑκάστη χώρα συνεδύασε τὰ ἔθιμα αὐτῆς τῷ Γαλλικῷ Δικαίῳ. Καὶ εὐλόγως ἐπαιρόμεθα ἐπὶ ταῖς προόδοις τῶν ἡμετέρων ἀντιπάλων ἀπὸ τοῦ 1804, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐνεπνεύσαμεν αὐτούς.

Μήτοι δὲν ἐπέστη σήμερον ἡ ὥρα, κύριοι, νὰ ζητήσωμεν καὶ ἡμεῖς συμβουλὰς παρὰ τῶν ξένων τούτων νομοθετῶν, οἵτινες ἀντιπροσωπεύονται ἐν τῇ Ἑορτῇ ταύτῃ ὑπὸ τοσοῦτον ἐξόχων διανοιῶν;

Αἱ ἑκατονταετηρίδες διὰ τοὺς λαοὺς εἰσὶν εὐκαιρίαι ἀμοιβαίας ἀναμνήσεως καὶ συγκρίσεως· δὲν δύναταί τις νὰ εἶνε βέβαιος περὶ τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἢ ὅταν εἶνε βέβαιος ὅτι εἶνε ἄξιος αὐτῆς εἰσέτι.

Ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ δὲν προεῖδε καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὰ πάντα. Δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι δεῖται μεταρρυθμίσεως, διότι τὸ Κοινοβούλιον μεταρρυθμίζει αὐτὸν ὁσημέραι.

Αἱ σχολαὶ συζητοῦσι περὶ τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν. Ἐὰν ἡ διάνοια δὲν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ πάντα ταυτοχρόνως τὰ προβλήματα, ὀφείλομεν νὰ ἐντείνωμεν τὰς προσπαθείας καὶ τὰς προόδους.

Μεταρρυθμιζομένου ἔκτοτε τοῦ ἑκατονταετοῦς ἡμῶν Κώδικος, νομοσχέδια περὶ ἑταιρειῶν καὶ ἀσφαλειῶν—ὑπὸ τύπον εἰδικῶν Κωδίκων—ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ Κοινοβουλίου, ἐνῷ περατοῦται ὁ Κῶδιξ περὶ ἐργασίας· καὶ οὕτω τὰ μεγάλα κενὰ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος θέλουσι πληρωθῇ.

Πρὸς τούτοις, ἡ νομολογία ἀποκαλύπτει ὁσημέραι τὰς νέας τῆς κοινωνίας ἀνάγκας· ἐφαρμόζει τὴν θέλησιν τῆς χώρας εἰς πάσας τὰς ἰδιαιτέρας περιπτώσεις· ἀνακαλύπτει νέους τύπους καὶ προσφέρει ἡμῖν πηγὴν δικαίου, ἐπειδὴ αὕτη παρέχει πηγὴν διαυγῆ.

Οὕτως, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς προκατόχους μου, ὀφείλω νὰ ὑπομνήσω ὅτι πολυτίμους πληροφορίας δύνανται ν' ἀνεύρωσιν οἱ μεταρρυθμισταὶ τῆς αὔριον εἰς τὰς ὑπουργικὰς ἐγκυκλίους, τῶν ὁποίων τὴν ταξινόμησιν διέταξα καὶ αἵτινες καθορίζουσι τὴν θέλησιν τοῦ νομοθέτου καὶ τὸ πνεῦμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον αὕτη ἐξετελέσθη.

Ἐν τέλει, δὲν ἤθελον ἐκπληρώσει βεβαίως τὸ καθῆκόν μου, ἐὰν μὴ ἀπέδιδον ἐνταῦθα φόρον ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ πρὸς τοὺς καθηγητὰς τούτους τῆς Νομικῆς Σχολῆς, οἵτινες ἐξακολουθοῦσι μετὰ τοσαύτης σαφηνείας τὴν παράδοσιν τῶν μεγάλων ἡμῶν νομοδιδασκάλων, καὶ οἵτινες παρέχουσιν εἰς τὸ βιβλίον τῆς Ἑκατονταετηρίδος τὴν εὔγλωττον συμβολὴν τοῦ νεωτέρου πνεύματος ἐπὶ τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου τῆς Γαλλίας.

Καθ' ἕκαστον ἔτος, αἱ ἐργασίαι πολλαπλασιάζονται, νομοσχέδια ἐπὶ νομοσχεδίων προστίθενται καὶ ἀνακαλύψεις ἐπὶ ἀνακαλύψεων.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1811 μέχρι τοῦ 1900, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Αὐστριακοῦ Κώδικος, ἀπὸ τῆς θέσεως ἐν ἰσχύι τοῦ νέου Γερμανικοῦ Κώδικος, αἱ πλεῖσται τῶν μεγάλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἐπανέλαβον τὴν συνέχειαν τῆς δικαιοδοτικῆς ἡμῶν ἐργασίας· ἐταξινόμησαν τὸν ἄπειρον σωρὸν τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, περιῆψαν εἰς τὰς οἰκονομικὰς μεταμορφώσεις τοῦ αἰῶνος νόμιμον κῦρος καὶ ἐσχέτισαν τοὺς λαούς, ἁπλοποιοῦντες τὸ δίκαιον. Θέλω ζητήσει παρὰ μεγάλης ἐπιτροπῆς νὰ συγκρίνῃ τὸν ἡμέτερον Ἀστικὸν Κώδικα πρὸς τοὺς κώδικας τῶν ἄλλων λαῶν, νὰ καταδείξῃ τὰς διαφοράς, ν' ἀναλύσῃ τὰ νέα προβλήματα, ὡς ἐνόησαν ταῦτα αἱ ξέναι νομοθεσίαι, νὰ μελετήσῃ τὰς λύσεις, ἃς ἔδωκαν οἱ γείτονες ἡμῶν, ὅπως ἐπωφεληθῶμεν ἐκ τῆς ἐργασίας πάντων, ὡς πάντες ἐπωφελήθησαν ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν Γάλλων νομομαθῶν.

Εἴθε οὕτω νὰ συνεισφέρω τὸ ἐπ' ἐμοί, ὅπως καταστήσω εὐχερεῖς τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ 'Αστικοῦ Κώδικος.

Καθ' ὅσαν ἡ διανοητικὴ κυριαρχία τῆς ἀνθρωπότητος αὐξάνεται, κατὰ τοσοῦτον ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐπιστήμης μεταβάλλει τοὺς τύπους τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, κατὰ τοσοῦτον ἡ πολιτικὴ πρόοδος τῆς ἀπόρου τάξεως τείνει, ὅπως ἡ κοινωνία ἀναγνωρίσῃ νέα δικαιώματα καὶ συμβόλαια χθὲς ἄγνωστα· ἑπομένως δὲν δύναταί τις ν' ἀξιώσῃ, ὅπως ἐγκλείσωμεν ἐντὸς κώδικος τὴν κινουμένην δύναμιν τῆς ζωῆς.

Διατί νὰ μεταρρυθμίσωμεν τὸν ἡμέτερον ὁλόκληρον; Οὐδέποτε παρεκώλυσε τὰς μεταβολάς, οὔτε παρέλυσε τοὺς νόμους. Προσφέρεται εἰς πάντας τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ παρασκευάζεται ὡς σχέδιον προσφυῶς ἐπινοηθέν, ὅπου ἑκάστη πρόοδος φυσικῶς ἔρχεται νὰ καταταχθῇ.

Τοιοῦτός ἐστιν ὁ προορισμὸς τῶν ὡραίων τῆς ἐξουσίας μνημείων· κατὰ τὰς ἐποχάς, στεγάζουσι διαφόρους ξένους, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ διαταράσσηται ποτὲ ἡ ἤρεμος λαμπρότης τῆς διατάξεως αὐτῶν.

'Εὰν ὁ πλοῦτος, τὸ πάλαι τῇ γῇ συναφής, ἔλαβε τὴν εὐκινησίαν τῶν συνδυασμῶν τοῦ πνεύματος· ἐὰν αἱ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις ἀπαύστως εὐχερέστεραι καὶ τῶν ἐθνῶν πρὸς ἄλληλα, ἐπέβαλον εἰς πάντας νὰ κατανοήσωσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς πίστεως· ἐὰν οἱ ὑπὸ τῶν μηχανῶν δημιουργηθέντες κίνδυνοι· ἐὰν ἡ ἐλευθερία τῆς διανοίας ἥτις διαδίδεται· ἐὰν ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας ἥτις γεννᾶται· ἐὰν ἡ ἐργατικὴ δύναμις ἥτις μεγαλύνεται, καθιστῶσιν ἀναγκαίαν τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἡμετέρων νόμων, ὁ ἡμέτερος 'Αστικὸς Κῶδιξ τοῦ 1804 δύναται προσέτι νὰ περιλάβῃ τὰς προόδους ταύτας.

Μία μόνη ὑποχρέωσις ἐπιβάλλεται· ἡ μετὰ περισκέψεως καὶ λογικῆς πραγματοποίησις τῶν μεταρρυθμίσεων. Τῆς περισκέψεως δὲ ταύτης καὶ λογικῆς ἀσφαλὴς ἐγγύησις εἶνε, ὅτι προΐσταται τῆς Δημοκρατίας ἔξοχος καὶ συνετὸς ἀνήρ, τὸν ὁποῖον προσαγορεύω ἐνταῦθα, καὶ ὅστις ἀείποτε σύνοιδε νὰ συμβιβάζῃ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς τάξεως ταῖς ἀνάγκαις τῆς ἀληθείας.

'Επισπεύδοντες ἄνευ αἰφνιδίων ἁλμάτων, ἄνευ βίας τὴν πρόοδον τῆς δικαιοσύνης, θέλομεν ἀναδειχθῇ οἱ νόμιμοι κληρονόμοι τῶν συγγραφέων τοῦ 'Αστικοῦ Κώδικος καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἔργου αὐτῶν· διότι ἐάν, ἐν ἔτει 1804, ἔδει νὰ συγκεφαλαιώσωμεν τὸ δίκαιον, ἐν ἔτει 1904 ὀφείλομεν νὰ ἐπεκτείνωμεν τοῦτο.

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΑΚΥΡΩΤΙΚΟΥ

Κ^ΟΥ BALLOT–BEAUPRÉ

> «La gloire solide, la seule véritable gloire est de rendre les peuples heureux, et le bonheur des peuples dépend essentiellement d'une bonne législation».
>
> TULLIER

ΑΝΑΜΙΜΝΗΣΚΟΜΕΝΟΙ *ἀναδρομικῶς τῆς πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἐποχῆς, εὐχερῶς κατανοοῦμεν τὰς ἐκδηλώσεις θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης, αἵτινες ἐχαιρέτισαν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος.*

Ἐν χώρᾳ ὅπου ἡ πεῖρα τῶν παρελθόντων αἰώνων ἀπεκάλυπτε τὰ ἀτοπήματα καὶ τοὺς κινδύνους ἀγράφου νόμου καὶ ἐθίμων τοσοῦτο διαφερόντων ἐνίοτε πρὸς ἄλληλα, ὁ Κῶδιξ καθιέρου τὴν ἑνότητα τῆς ἀστικῆς νομοθεσίας, καί, καινοτομῶν ἀλλὰ συμβιβάζων, ἐν σοφῷ μέτρῳ, πρὸς τὸ δίκαιον τὸ γεννηθὲν ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως ὅ,τι ἐδανείζετο ἐκ διαφόρων πηγῶν τοῦ ἀρχαίου δικαίου, διετύπου ἐν σειρᾷ ἄρθρων γενικῶς ἁπλῶν καὶ σαφῶν, τὰς ἀρχὰς αἵτινες ἔμελλον ἐφεξῆς νὰ διέπωσι τὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἱκανότητα τῶν προσώπων, τὰς σχέσεις τῆς οἰκογενείας καὶ περιουσίας αὐτῶν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἐδάφους τῆς Γαλλίας.

Ἦτο τοῦτο ἐθνικὸν ἔργον, ὅπερ ἐφεξῆς ἔμελλεν, ἀκτινοβόλον ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ μέχρι τῆς Ἀμερικῆς, νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις ἢ ὁδηγὸς εἰς πολλὰς ξένας νομοθεσίας.

Ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ σήμερον εἶνε ἑκατονταετής, ἀείποτε ζῶν καὶ ἔτι καὶ νῦν ἄξιος θαυμασμοῦ!

Ἀλλ' ὡς πᾶν ἀνθρώπινον ἔργον, εἶχεν ἀτελείας, εἶχε κενά, ἅτινα προϊόντων τῶν χρόνων αἱ κοινωνικαὶ μεταμορφώσεις κατέστησαν καταφανέστερα, καὶ τὰ ὁποῖα εἶχον προΐδει καὶ αὐτοὶ οἱ συντάκται αὐτοῦ, οἱ σοφοὶ νομομαθεῖς, οἵτινες, ὑπὸ τὴν δρῶσαν καὶ ἔνδοξον ὤθησιν τοῦ πρώτου ὑπάτου, παρεσκεύασαν τοῦτο, οἱ Portalis, Tronchet, Bigot-Préameneu, Malleville.

Ἐν τῇ «Προεισαγωγικῇ αὐτῶν Ἐκθέσει» κατὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ νομοσχεδίου, ἔλεγον: «Ἀπέχομεν τῆς τολμηρᾶς φιλοδοξίας, ὅτι θέλομεν τὰ πάντα

νὰ κανονίσωμεν καὶ τὰ πάντα νὰ προΐδωμεν... Αἱ ἀνάγκαι τῆς κοινωνίας εἰσὶ τοσοῦτο ποικίλαι, ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων εἶνε τοσοῦτο σφριγῶσα, τὰ συμφέροντα αὐτῶν τοσοῦτο πολυπληθῆ, αἱ σχέσεις αὐτῶν τοσοῦτον ἐκτενεῖς, ὥστε δὲν δύναται ὁ νομοθέτης νὰ προΐδῃ τὰ πάντα... Ἑπομένως, πῶς δύναται νὰ δεσμεύσῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ χρόνου; Πῶς ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν ροῦν τῶν γεγονότων, ἢ εἰς τὴν λανθάνουσαν φορὰν τῶν ἠθῶν; Πῶς νὰ διαγνώσῃ καὶ ὑπολογίσῃ ἐκ τῶν προτέρων ὅ,τι μόνη ἡ πεῖρα δύναται ν' ἀποκαλύψῃ;... Κῶδιξ ὅσον τέλειος καὶ ἂν φαίνηται, καὶ πρὶν ἔτι περατωθῇ, μύρια ἀπρόοπτα ζητήματα παρουσιάζονται εἰς τὸν δικαστήν. Διότι οἱ νόμοι, ἅπαξ συνταχθέντες, διαμένουσιν οἷοι ἐγράφησαν· τοὐναντίον, οἱ ἄνθρωποι οὐδέποτε ἀναπαύονται, ἀείποτε δρῶσιν· ἡ δὲ κίνησις αὕτη, ἥτις δὲν ἀναστέλλεται καὶ τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα μεταβάλλονται κατὰ διαφόρους τρόπους ὑπὸ τῶν περιστάσεων, παράγει καθ' ἑκάστην στιγμὴν νέον συνδυασμόν, νέον γεγονός, νέον ἀποτέλεσμα... Ἑπομένως, ὁ δικαστὴς καὶ ὁ νομοδιδάσκαλος, ἐμφορούμενοι τοῦ γενικοῦ πνεύματος τῶν νόμων, καλοῦνται νὰ διευθύνωσι τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν.

Ὅθεν ὁ Portalis καὶ οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ δὲν ἐνόουν νὰ κανονίσωσιν ἐκ τῶν προτέρων, ἐν λεπτομερείᾳ καὶ ἀφῃρημένοις ὁρισμοῖς, πάσας τὰς ἐφαρμοστέας περιπτώσεις τῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἔθεντο· ἀλλὰ δι' ὕφους ἀκριβῶς εὐκάμπου καὶ καταληπτοῦ ἔθετον τὰς ἀρχάς, καταλείποντες εἰς τὴν θεωρίαν καὶ τὴν νομολογίαν νὰ ἐξαγάγῃ τὰ συμπεράσματα πρὸς ἐπίλυσιν πάντων τῶν «ἀπροόπτων ζητημάτων», ἅτινα ἤθελον παρουσιασθῇ.

Καὶ ἐνῷ, ἐν τῇ περὶ διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν προνοίᾳ, τὸ ἄρθρον 5ον τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἀπαγορεύει εἰς τὰ δικαστήρια ν' ἀποφαίνωνται διὰ γενικῆς διατάξεως ἐπὶ τῶν ὑποβαλλομένων αὐτοῖς ὑποθέσεων, τὸ ἄρθρον 4ον διακηρύττει ὅτι ἤθελον καταστῇ ἔνοχοι «ἀρνησιδικίας», ἐὰν ἠρνοῦντο ν' ἀποφανθῶσιν ἐπὶ τῇ προφάσει ἀσαφείας ἀνεπαρκείας, ἢ σιγῆς τοῦ νόμου.

Μεγίστη ὅθεν ἦτο ἡ ἀποστολή, ἣν ὁ νομοθέτης τοῦ 1804 ἐπεφύλασσεν αὐτοῖς, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ 2281 ἄρθρα τοῦ Κώδικος καὶ τὰς ἀναριθμήτους ἀμφισβητήσεις, τὰς ὁποίας, ἀπὸ ἑκατὸν ἐτῶν ἐγέννησεν ἡ πρακτική.

Τὴν ἀποστολὴν ταύτην τίνι τρόπῳ ἐξεπλήρωσαν οἱ Γάλλοι δικασταί; Καὶ πῶς ἠδύναντο, χωρὶς ν' ἀντιποιηθῶσι τὰς προνομίας τοῦ νομοθέτου, οὐ μόνον νὰ ἐφαρμόζωσι τὸν νόμον, ὅταν ἦτο ἀσαφής, ἀλλὰ νὰ συμπληρῶσιν, ὅτε ἦτο ἀνεπαρκὴς καὶ ἀναπληρῶσιν αὐτὸν ὅτε ἐφαίνετο σιγῶν;

Τιμηθεὶς νὰ λάβω τὸν λόγον ἐνώπιον ὑμῶν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ανωτάτου Δικαστηρίου ἐν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ,--ὅπου ζωηρῶς λυποῦμαι μὴ

βλέπων παρ' ἐμοὶ τὸν συνάδελφόν μου Γενικὸν Εἰσαγγελέα Κ. Baudouin,— κωλυθέντα ἕνεκα σκληροῦ πένθους,—ἐθεώρησα, κύριοι, ὅτι προσῆκέ μοι νὰ ἐκθέσω διὰ μεγάλων γραμμῶν, τίς ἠδύνατο νὰ εἶνε νομίμως καὶ ὁποία ὑπῆρξε κατὰ τὸν ΙΘ^ον^ αἰῶνα ἡ ἀποστολὴ αὕτη,— συμπληρωτική, ὑπό τινα ἔποψιν,—ἅτε τῆς νομολογίας καθισταμένης ἀφετηρίας τῶν νέων νόμων.

Εὐρὺ εἶνε τὸ θέμα· ἀλλὰ θέλω διέλθει τοῦτο ταχέως, ἄνευ ἀξιώσεως καινοτομίας.

Κύριοι, εἰς προσφάτους καὶ σπουδαιοτάτας πραγματείας περὶ τῶν μεθόδων τῆς ἑρμηνείας τοῦ 'Αστικοῦ Κώδικος ἐρωτᾶται ἂν διὰ τὸν ἑρμηνευτήν, ὁ γραπτὸς νόμος ἦτο, πράγματι ἡ μόνη πηγὴ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου· ἂν μὴ ἔδει μᾶλλον ν' ἀναγνωρισθῶσι παρ' αὐτῇ ἄλλαι πηγαί, πρώτιστα τὸ ἔθιμον ὅπερ ἡ νομολογία φέρει εἰς φῶς. Καὶ ἐπεκαλέσθησαν χωρίον τῆς «Προεισαγωγικῆς 'Εκθέσεως» : «'Εν ἐλλείψει ἀκριβοῦς κειμένου ἐφ' ἑκάστου ἀντικειμένου, ἔθιμον ἀρχαῖον, σταθερὸν καὶ καθιερωμένον, σειρὰ ἀδιάλειπτος ὁμοίων ἀποφάσεων, γνώμη ἢ ἀξίωμα παραδεδεγμένον, ἐπέχουσι θέσιν νόμου».

Δὲν ἅπτομαι τοῦ ἐπιμάχου τούτου ζητήματος, ὅπερ ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως τὴν θεωρίαν καὶ διαιρεῖ αὐτήν· ἐξετάζω τοῦτο ὑπὸ δικαστικὴν ἀποκλειστικῶς ἔποψιν· ὁ δικαστής, κατὰ τὸν ἰσχύοντα παρ' ἡμῖν ὀργανισμόν, δὲν ἔχει ἄλλην πηγὴν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἢ τὸν νόμον.

Αἱ ἀποφάσεις τῶν Πρωτοδικείων καὶ 'Εφετείων, αἵτινες λύουσι τὰ πραγματικὰ ζητήματα κυριαρχικῶς, ὑπόκεινται διὰ τὰ ζητήματα τοῦ δικαίου εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ 'Ακυρωτικοῦ, ἱδρυθέντος ὅπως διατηρῇ τὴν ἑνότητα τῆς νομολογίας· ἀλλὰ ποῦ ἤθελεν ὑπάρχει ἡ ἑνότης, ἐὰν κανόνες δικαίου, καθαρῶς ἐθίμων, ἦσαν ὑποχρεωτικοὶ καὶ ἐφηρμόζοντο ἀντιθέτως ὑπὸ τῶν διαφόρων δικαιοδοσιῶν; Τὸ 'Ακυρωτικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ παρεμβῇ ὡς κανονιστικὴ δικαιοδοσία, διότι, κατὰ τὰς ἐκφράσεις τοῦ νομοθέτου, δὲν δύναται ν' ἀναιρέσῃ ἢ «ἐπὶ ῥητῆς παραβάσεως τοῦ νόμου»,— καὶ προστίθημι τοῦ «γραπτοῦ» νόμου, διότι τὸ Διάταγμα τῆς 1^ης^ Δεκεμβρίου 1790, ὅπερ ἵδρυσε τὸ 'Ακυρωτικόν, διαγράφει ἐν ἄρθρῳ 17^ῳ^, ἀείποτε ἐν ἰσχύι: «Τὸ διατακτικὸν τῆς ἀποφάσεως τοῦ 'Ακυρωτικοῦ, θέλει περιέχει τὸ κείμενον τοῦ νόμου ἢ τῶν νόμων, ἐφ' ὧν θέλει στηρίζεσθαι ἡ ἀπόφασις».

Δὲν δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ἐνώπιον τοῦ 'Ακυρωτικοῦ οὔτε «ἔθιμον», ἐὰν οὐδὲν ἄρθρον τοῦ νόμου ἀναφέρηται εἰς αὐτό, οὔτε « παραδεδεγμένον ἀξίωμα», ἐὰν οὐδὲν ἄρθρον ἐφαρμόζῃ τοῦτο, οὔτε «σειρὰν ἀδιάκοπον ὁμοίων ἀποφάσεων», διότι τὸ δεδικασμένον δὲν ἔχει κῦρος ἢ μεταξὺ τῶν διαδίκων.

Καὶ τοῦτο ἠθέλησε νὰ εἴπῃ ὁ Portalis· ὅτι ἁπλῶς ἐν τῇ πρακτικῇ, ὅταν

ἔθιμον κυρωθῇ διὰ σειρᾶς ἀποφάσεων, οἱ ἰδιῶται εὐλόγως ἀναγκάζονται νὰ λαμβάνωσι τοῦτο ὡς κανόνα· ἀλλά, κατ ἀρχήν, ὁ δικαστὴς διατηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ἐλευθερίαν ἐν ἑκάστῃ ὑποθέσει· καί, δικαστικῶς ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ ἔξω τῶν πραγματικῶν ζητημάτων, δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἢ ἐὰν ἀναφέρηται εἰς κείμενον νόμου.

Ὅταν τὸ κείμενον, ὑπὸ τύπον ἐπιτακτικόν, εἶνε σαφὲς καὶ ἀκριβές, καὶ οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως δεκτικόν, ὁ δικαστὴς ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ· ἐὰν μὴ ἔπραττε τοῦτο, ἤθελε παραβῇ στοιχειῶδες καθῆκον, καὶ τοιαῦται καταχρήσεις γενικευόμεναι ἤθελον προκαλέσει ἀληθῆ ἀναρχίαν.

Ἀλλ' ὅταν τὸ κείμενον παρουσιάζῃ τινὰ ἀμφισβήτησιν· ὁπόταν ἐγείρωνται ἀμφιβολίαι περὶ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ· ὁπόταν παρατιθέμενον ἄλλῳ τινὶ ἄρθρῳ δύναται ἢ ν' ἀντιφάσκῃ ἢ νὰ περιορίζηται ἡ ἔννοια αὐτοῦ, ἢ τἀνάπαλιν νὰ ἐπεκτείνηται, φρονῶ ὅτι ὁ δικαστὴς τότε ἔχει τὴν εὐρυτέραν ἐξουσίαν τῆς ἑρμηνείας· δὲν πρέπει νὰ ἐπιβραδύνῃ ἀναζητῶν ἐπιμόνως ὁποία ἦτο, πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν, ἡ διάνοια τῶν συντακτῶν τοῦ Κώδικος, κατὰ τὴν σύνταξιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἄρθρου· ὀφείλει νὰ ἐξετάσῃ ὁποία ἤθελεν εἶναι, ἐὰν τὸ αὐτὸ ἄρθρον συνετάσσετο σήμερον ὑπ' αὐτῶν· ὀφείλει νὰ σκεφθῇ ὅτι ἀπέναντι πασῶν τῶν μεταβολῶν, αἵτινες κατὰ τὸν ΙΘ^{ον} αἰῶνα ἐπῆλθον εἰς τὰς ἰδέας, εἰς τὰ ἤθη, εἰς τοὺς θεσμούς, εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῆς Γαλλίας, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ λογικὴ ἐπιτάττουσι νὰ ἐφαρμόζῃ ἐλευθέρως, ἀνθρωπίνως, τὸ κείμενον ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ ἀπαιτήσεων τοῦ νεωτέρου βίου.

Διὰ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην ἐξέλιξιν ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ εἰς τὰς χεῖρας τῶν νομικῶν εἶνε ἐξόχου δυνάμεως ἐργαλεῖον· ὁτὲ μὲν ἐκφράζει ἀρχήν, ἐξ ἧς λογικῶς ἐξάγουσι τὰ συμπεράσματα εἰς τὰς μᾶλλον ποικίλας ὑποθέσεις· ὁτὲ δὲ χορηγεῖ λύσιν περιέχουσαν τὴν ὕπαρξιν ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν ἐξάγουσι καὶ ταύτην καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀνατρέχουσιν, ἵν' ἀρυσθῶσι συμπεράσματα ἀνάλογα ἐπὶ νέων ὑποθέσεων· ὁτὲ δὲ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ ἄρθρων, καίπερ κεχωρισμένων καὶ μεμακρυσμένων ἀπ' ἀλλήλων, ἐπιτρέπει τὴν μείωσιν τῶν αὐστηρῶν ἀποτελεσμάτων ἢ τὴν διόρθωσιν θατέρου τούτων.

Ἀντέταξαν, ὅτι διὰ τῆς μεθόδου ταύτης καὶ τῆς ἀποδόσεως εἰς τὸ κείμενον,—ἀνεξαρτήτως τοῦ πνεύματος αὐτοῦ,—ἐννοίας οὐχὶ ὁριστικῆς ἀρχῆθεν, ἀλλ' ἐλαστικῆς, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, ὁ ἑρμηνευτὴς οὐ μόνον παραβιάζει τὴν φύσιν τοῦ νόμου, ἀλλ' ἀφεύκτως παρασύρεται εἰς τεχνικοὺς καὶ αὐθαιρέτους συλλογισμούς· προσθέτουσι δὲ ὅτι οἱ δικασταὶ θέλουσιν ἀναγκασθῇ ν' ἀρύωνται εἰς ἄλλας πηγὰς δικαίου, καὶ δὴ εἰς τὰς

μὴ προνοηθείσας περιπτώσεις, δι' ἃς ἤθελεν εἶναι αὐτοῖς ἀδύνατον ν' ἀνακαλύψωσιν ἐφαρμοστέαν διάταξιν.

'Αλλὰ παρατηρῶ ἀφ' ἑνός, — ὅτι ἡ ὑποχρέωσις, ἵνα ἡ ἀπόφασις στηρίζηται ἐφ' ἑνὸς κειμένου, περιορίζει προδήλως τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ ἑπομένως ἀποτελεῖ ἐγγύησιν, — ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ὁ 'Αστικὸς Κῶδιξ περιέχει πολλὰς διατάξεις, ἀποχρώντως γενικὰς καὶ ἐλαστικὰς καὶ χορηγεῖ ἀείποτε εἰς τὰ δικαστήρια τὸ μέσον νὰ κρίνωσιν.

Οὕτω διὰ τοῦ ἄρθρου 1134 ὁρίζοντος ὅτι «αἱ ἐννόμως γενόμεναι συμβάσεις ἰσχύουσιν ὡς νόμοι διὰ τοὺς συμβαλλομένους», — διὰ τοῦ ἄρθρου 6ου «οὐδεὶς δύναται δι' ἰδιαιτέρων συμφωνιῶν νὰ παρεκτραπῇ ἐκ τῶν διαφερόντων τὴν κοινὴν τάξιν, ἢ τὰ χρηστὰ ἤθη νόμων, — διὰ τοῦ ἄρθρου 1315, ἐπιβάλλοντος τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως εἰς τὸν δανειστήν, καὶ εἰς τὸν ὀφειλέτην ἰσχυριζόμενον ὅτι ἀπελυτρώθη τῆς ὑποχρεώσεως, — διὰ τῶν ἄρθρων 548, 555, 1241, 1312, 1375, 1864, 1926, κ.λ.π., ἅτινα περιέχουσιν ἐφαρμογὰς τοῦ περιφήμου ἀξιώματος, «nul ne peut s'enrichir aux dépens d'autrui», — διὰ τοῦ ἄρθρου 1382, — «πᾶσα ἀνθρωπίνη πρᾶξις, προξενοῦσα ζημίαν εἰς ἄλλον, ὑποχρεοῖ τὸν αἴτιον τῆς ζημίας ν' ἀποτίσῃ ταύτην», — διὰ τῆς τοσοῦτο γονίμου διατάξεως τοῦ ἄρθρου 2279, — «en fait de meubles possession vaut titre», — δὲν πιστεύω ὅτι δύναταί τις νὰ φαντασθῇ ζήτημα ἀστικῆς διαφορᾶς, τὸ ὁποῖον ὁ δικαστὴς δὲν δύναται νὰ λύσῃ, ἐρειδόμενος, ἐὰν μὴ ἐπὶ τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, τοὐλάχιστον (καὶ τοῦτο ἀρκεῖ) ἐπὶ ἀρχῆς καθιερουμένης ὑπὸ τοῦ κειμένου.

Εὐχερής ἐστιν ἡ μνεία καὶ ἄλλων προσέτι ἄρθρων. Περιορίζομαι εἰς τὸ ἄρθρον 1121 περὶ συνομολογίας ὑπὲρ τρίτου, διότι εἶνε ἡ βάσις σπουδαιοτάτης δικαστικῆς νομολογίας, καὶ δὴ τῆς ἀφορώσης εἰς τὴν σύμβασιν περὶ ἀσφαλείας τῆς ζωῆς.

Ὁ 'Αστικὸς Κῶδιξ, ὅστις ἐν ἄρθρῳ 1964, ἐν τῷ τίτλῳ τῶν «τυχαίων συμβολαίων», ἔχων ὑπ' ὄψει τὰς ναυτικὰς ἀσφαλείας, σιγᾷ ἀπολύτως καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς, τὰς ὁποίας ἀπηγόρευε ῥητῶς τὸ Διάταγμα περὶ ναυτιλίας τοῦ 1681.

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὁποίαν σπουδαιότητα, ἀείποτε προϊοῦσαν, ἔλαβον κατὰ τὸν ΙΘον αἰῶνα, αἱ προνοητικαὶ αὗται συμβάσεις, αἵτινες ἀποβαίνουσι μέσα πίστεως· καὶ τὰ Πρωτοδικεῖα, τὰ 'Εφετεῖα, τὸ 'Ακυρωτικόν, ἐπιληφθέντα πολλῶν τοιούτων δικῶν, — αἵτινες διήγειραν σπουδαιοτάτας δυσχερείας, — ἠναγκάσθησαν νὰ συμπληρώσωσι τὴν σιγὴν τοῦ νόμου.

Προέβησαν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ πρῶτον μετ' ἐνδοιασμῶν, ἀντιφάσεων

καὶ μάλιστα παλινῳδιῶν· ἀλλὰ κατέληξαν νὰ καθιερώσωσιν ἓν σύνολον κανόνων, οἵτινες διέπουσι νῦν τὸ ἀντικείμενον τοῦτο.

Ζωηραὶ ἠγέρθησαν ἀμφισβητήσεις καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀσφάλειαν ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως, συνομολογηθεῖσαν ὑπὲρ τρίτου, τὸν ὁποῖον ὁ ἀσφαλισθεὶς ὥρισεν ὅπως λάβῃ τὸ εὐεργέτημα,—ἐν παραδείγματι,—τὰ τέκνα ἢ τὸ τέκνον αὐτοῦ, ἢ θάτερον τούτων, τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἕνα τῶν πιστωτῶν αὐτοῦ ἢ πᾶν ἄλλο πρόσωπον.

Περὶ τοῦ ἐγκύρου, τῆς λειτουργίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ συμβολαίου τούτου τοσοῦτον ἐν χρήσει, ἡ νομολογία ἐπελήφθη τοῦ ἄρθρου 1121, ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν σύμβασιν ὑπὲρ τρίτου, ὅταν τοιοῦτος εἶνε ὁ ὅρος τῆς συνομολογίας. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ κειμένου τούτου ἵδρυσεν ὁλόκληρον νομολογίας σύστημα, ὅπερ ἀναγράφει τὸ ὑποβληθὲν νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν τὴν 12ην παρελθόντος Ἰουλίου (1904).

Ὑπάρχει καὶ ἕτερον συμβόλαιον, ὅπερ ὁ νομοθέτης τοῦ 1804 ἐγίνωσκεν, ἀλλ' ἀπέσχε νὰ κανονίσῃ, καὶ δὴ τὰ οὐσιώδη μέρη τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, καὶ δὴ τὸ συμβόλαιον τῆς ἐργασίας.

Ἡ παράλειψις αὕτη ἐκπλήττει ἡμᾶς τοσοῦτο μᾶλλον σήμερον ἢ κατὰ τὸν ροῦν τοῦ ΙΘου αἰῶνος, καθόσον ἡ βιομηχανία, διὰ τῶν ἀπαύστων αὐτῆς προόδων, διὰ τῆς τελειοποιήσεως τῶν μηχανικῶν αὐτῆς ἐργαλείων τὰ μέγιστα ἀνεπτύχθη. Οἱ συντάκται τοῦ Κώδικος δὲν ἠδύναντο νὰ προΐδωσι τοῦτο καὶ ἥκιστα ἐμερίμνησαν ὑπὲρ τῆς ἐργατικῆς τάξεως.

Ἡ νομολογία, ἀντὶ νὰ περιορίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν κειμένων, ἐπεξέτεινεν αὐτὴν εἰς πλείστας περιπτώσεις διὰ τῆς κατ' ἐπέκτασιν ἑρμηνείας.

Ἐν τῷ τίτλῳ «περὶ τοῦ γαμικοῦ συμβολαίου» καὶ δὴ ἐν τῷ κεφαλαίῳ «περὶ τῆς προικὸς» ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ προβλέπων περὶ τοῦ ἀναπαλλοτριώτου τῶν προικῴων ἀκινήτων, ἀρνεῖται τὸ ἀναπαλλοτρίωτον εἰς τὰ προικῷα κινητά; Ἔδει ν' ἀπαντήσωσι καταφατικῶς, ἐὰν ἀπεφάσιζον, κατὰ τὰς ἰδέας ἃς εἶχον οἱ συντάκται αὐτοῦ, ἢ ἐφαίνοντο ὅτι εἶχον ἐν ἔτει 1804, καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς ἰδέας ἃς ἤθελον ἔχει κανονίζοντες σήμερον τὸ προικῷον σύστημα, καὶ δὴ ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ κινητὴ περιουσία τοσοῦτον ἀνεπτύχθη.

Διὰ τῆς εὐρυτέρας ἑρμηνείας τῶν ἄρθρων 1541, 1550, 1553 καὶ 1554 ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλληλα, ἡ ὁλομέλεια τοῦ Ἀκυρωτικοῦ δι' ἀποφάσεως τῆς 26ης Νοεμβρίου 1846, ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀναπολλοτριώτου καὶ εἰς τὰ προικῷα κινητά.

Ἡ λύσις ἦτο τολμηρὰ καὶ ζωηρῶς κατεκρίθη· ἀλλὰ σταθερὰ νομολογία ὁριστικῶς καθιέρωσεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ὅτι, διαρκοῦντος τοῦ

γάμου, ἡ προικισθεῖσα γυνὴ δὲν δύναται διὰ παραιτήσεως, ἐκχωρήσεως ἢ ἀντικαταστάσεως ν' ἀπαλλοτριωθῇ τῆς νομίμου ὑποθήκης, ἐξασφαλιζούσης τὴν ἀπαίτησιν αὐτῆς, καὶ ὅτι καὶ μετὰ τὸν γάμον ἡ προὶξ δὲν δύναται νὰ κατασχεθῇ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑποχρεώσεως, συνομολογηθείσης πρὸ τῆς διαλύσεως.

Ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης ἡ νομολογία ἐξήγαγε συμπέρασμα οὐχ ἧττον τολμηρόν, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἀκίνητον, ἀποκτηθὲν ἐν ὀνόματι τῆς γυναικὸς διὰ προικῴων χρημάτων, καίπερ μὴ προικῷον, ἐλλείψει συνομολογήσεως περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ ἐν τῷ γαμικῷ συμβολαίῳ (ἄρθρον 1553), καίπερ παράφερνον, καὶ ἑπομένως ἀπαλλοτριωτόν, πρέπει ἐν τούτοις νὰ εἶνε ὑπέγγυον τῆς ἀδιαθέτου προικῴας ἀξίας, τὴν ὁποίαν ἀντιπροσωπεύει, ὥστε διαμένει ὑπέγγυον τῆς ἀπαιτήσεως τῆς γυναικός, ὡς ἤθελεν εἶναι ὑπέγγυον τῆς νομίμου ὑποθήκης, ἐὰν ἦτο κτῆμα τοῦ συζύγου.

Ὁ καθηγητὴς Κ. Labbé ἔλεγεν, ὅτι « ἡ ἐπέκτασις αὕτη εἰς τὸ προικῷον κινητὸν τῆς ἀρχῆς καί τινων ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀναπαλλοτριώτου εἶνε τὸ μᾶλλον ἄξιον παρατηρήσεως παράδειγμα δικαστικῆς τόλμης, τὴν ὁποίαν τὸ Ἀκυρωτικὸν ἀπέδειξεν ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς ἑρμηνευτικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας ».

Δὲν ἐνδιατρίβω πλειότερον, Κύριοι, διότι ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ μελέτῃ ἠθέλησα ἁπλῶς καὶ γενικῶς ν' ἀποδείξω τίνι τρόπῳ καὶ ὑπὸ ποῖον πνεῦμα τὰ δικαστήρια ἠσχολήθησαν νὰ λύσωσιν ὁριστικῶς τὰ δυσχερῆ ζητήματα διαφόρου φύσεως, εἰς ἅ, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἔδιδεν ἀφορμὴν ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Κώδικος τοῦ ἔτους 1804.

Καὶ ἐπειδὴ ἀπήγγειλα τὸ ὄνομα τοῦ Κ. Labbé, δράττομαι τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα ἀπονείμω τῇ μνήμῃ τοῦ σοφοῦ νομοδιδασκάλου φόρον σεβασμοῦ, ὑπομιμνήσκων πόσον διὰ τῶν κριτικῶν αὐτοῦ συγγραφῶν καὶ τῶν αὐθεντικῶν αὐτοῦ σχολίων, δημοσιευθέντων εἰς τὰς Ἐπιθεωρήσεις καὶ τὰς Συλλογὰς ἀποφάσεων, πόσον ὡσαύτως διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ, ὅπερ ἄλλοι ἐπιτυχῶς ἠκολούθησαν, συνέδραμεν εἰς τὰς προόδους τῆς νομολογίας ταύτης, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν ροῦν τοῦ τελευταίου αἰῶνος πολλαὶ γενεαὶ δικαστικῶν — καὶ δὴ συμβολαιογράφοι, ὑποδικηγόροι, δικηγόροι, δικασταί, — τῇ συνδρομῇ τῆς Θεωρίας, συνέτειναν νὰ μορφώσωσιν.

Ἔργον σημαντικόν, Κύριοι, ἔργον σπουδαῖον καὶ γόνιμον, ὅπερ ἔχει βεβαίως τὰς ἀτελείας καὶ τὰ κενὰ αὐτοῦ. Οἱ διάδοχοι ἡμῶν θέλουσι καὶ οὗτοι βελτιώσει τοῦτο. Ἐργαζόμενοι μετ' ἐκείνους, οἵτινες προηγήθησαν ἡμῶν, ἔσχομεν, ὡς ἐκεῖνοι, τὴν φιλοδοξίαν νὰ πράξωμεν διὰ τὴν καλὴν διαχείρισιν

τῆς δικαιοσύνης καὶ πρὸς τὸ συμφέρον πάντων, ὅ,τι ἀνέμενον παρ' ἡμῶν αὐτοὶ οὗτοι οἱ συντάκται τοῦ Κώδικος τούτου, τοῦ ὁποίου ἡ Κυβέρνησις τῆς Δημοκρατίας πανηγυρίζει σήμερον τὴν Ἑκατονταετηρίδα.

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΥΤΑΝΕΩΣ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Κ^ΟΥ GLASSON

Η ἀμερόληπτος ἱστορία θέλει ἀναγνωρίσει ὅτι ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ τῆς Ὑπατείας θέλει καταλάβει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν Γαλλικῶν νόμων τοῦ ΙΘ^ου αἰῶνος. Τῇ μερίμνῃ τῆς Ὑπατείας ἐν τέλει ἐπερατώθη τὸ ἔργον τοῦτο τῆς κωδικοποιήσεως καὶ ἑνότητος τῆς νομοθεσίας, ἀρξαμένης διὰ τῶν Διαταγμάτων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ^ου. Ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία ἀναλόγου νομοθετικῆς ἐργασίας εἰς πολλὰς ξένας χώρας, ἐν αἷς ἐνίοτε οἱ νομοθέται ἐνεπνεύσθησαν ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Δικαίου· ἐνίοτε προετίμησαν νὰ περιάψωσιν εἰς τοὺς κώδικας αὐτῶν πρωτοτύπους καὶ διακριτικοὺς χαρακτῆρας, ὑπὸ πάνυ διαφέροντας τύπους, καὶ δὴ ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ δημώδους νόμου ἢ τοὐναντίον ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ σοφοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ νόμου.

Πάνυ διάφοροί εἰσιν οἱ χαρακτῆρες τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Οὗτος ἀπορρέει ἀπὸ νομομαθῶν ἐντριβῶν περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων πραγμάτων. Οἱ συντάκται αὐτοῦ ἀπέχουσι νὰ ἐγκύψωσιν εἰς τὴν ἀναζήτησιν μεθόδου καὶ νέου σχεδίου. Παραδέχονται ἁπλῶς τὰς διαιρέσεις καὶ τὴν τάξιν, τὰς ὁποίας ἠκολούθησαν οἱ ρωμαῖοι νομοδιδάσκαλοι, — ὁ Ἰουστινιανὸς εἰς τὰς Εἰσηγήσεις αὐτοῦ,—τὰς ὁποίας ἠρανίσθη ἐκ τῶν Σχολίων τοῦ Γαΐου. Ἀλλὰ κατ' οὐσίαν, ἀκολουθοῦσι πιστῶς τὴν ἐποχὴν αὐτῶν, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Γαλλικοῦ λαοῦ.

Κατά τινας ἐποχάς, νέον ρεῦμα γενναίων ἰδεῶν, ἃς ἐνέπνευσε τὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς προόδου,— ὁρμητικόν,— ἀκαταγώνιστον χωρεῖ εἰς τὸ ἔθνος, ἐπιβαλλόμενον εἰς πάντα τὰ κόμματα. Οἱ νόμοι τῆς Ἐπαναστάσεως ἠλευθέρωσαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν γῆν· ἐχορήγησαν εἰς πάντας τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἰσότητα. Δημοσιογράφοι, πολιτικοὶ ἄνδρες, φιλόσοφοι ἐθεώρουν τὴν γῆν ὡς τὴν πρωτίστην τοῦ πλούτου πηγήν, καὶ οἱ τολμηρό-

τεροι ἐν τῇ ὁδῷ τῆς κοινωνικῆς ἰσότητος προέβαινον μέχρι τοῦ σημείου νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ νομοθέτου, ὅπως ἀσφαλίσῃ ἑκάστῳ πολίτῃ τὴν κατοχὴν τεμαχίου γῆς πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Καὶ ἦτο τὸ ἰδεῶδες, ὅπερ ὠνειροπόλησαν οἱ Ἰακωβῖνοι ὡς καὶ οἱ Γιρονδῖνοι, οἵτινες, ἐπὶ πολλῶν κοινωνικῶν ζητημάτων, δὲν διέφερον τῶν πρώτων οὔτε τῆς πλειονοψηφίας τῆς Συνόδου, τοσοῦτον ἐπαισθητῶς ὅσον ἐνίοτε ἠξίωσαν. Οἱ συντάκται τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, χωρὶς ν' ἀποπλανηθῶσιν ἐκ τῶν χιμαιρῶν, ἀκολουθοῦσι τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς των.

Οὕτως ἐξηγοῦνται αἱ διατάξεις, αἵτινες εὐνοοῦσι τὴν διανομὴν καὶ τὸν κατακερματισμὸν τῶν κληρονομιῶν· ἡ ὀλιγωρία καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κινητὴν περιουσίαν· ἡ ἐντελὴς λήθη τῶν νόμων τῆς ἐργασίας. Τοιοῦτοι θεσμοί, οἵτινες ἀνεπτύχθησαν δι' ἀληθοῦς σθένους κατὰ τὸν ροῦν τοῦ αἰῶνος, παρῆλθον ἐν σιγῇ. Ἔργον ἀνθρώπων, ὁ ἡμέτερος Ἀστικὸς Κῶδιξ δὲν ἐξίκετο ἀναντιρρήτως εἰς τὴν ἰδανικὴν ἐκείνην τελειότητα, ἥτις δὲν εἶνε χρῆμα τοῦ ἀνθρώπου — νομοθέτου. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰ κενὰ καί τινας ἀπηρχαιωμένας διατάξεις, τὸ σύνολον τοῦ μνημείου διαμένει ἐν τούτοις μεγαλοπρεπὲς διὰ τῆς ἁρμονίας τῶν ἀναλογιῶν του, διὰ τῶν ἐσαεὶ δικαίων αὐτοῦ βάσεων, ἐφ' ὧν ἐρείδεται, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις διὰ τῆς πρακτικῆς γνώσεως τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου ἐν κοινωνίᾳ. — Εἶνε ὁ κῶδιξ τῆς λογικῆς καὶ τῆς εὐθυδικίας. Εἰσαχθεὶς εἰς ἄλλας χώρας διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων, διετηρήθη διὰ τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς. Ὡς ἡ σύνταξις τῶν Ἐθίμων κατὰ τὸν ΙΣΤ^ον αἰῶνα, ἡ διασκευὴ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἠνέῳξε νέαν καὶ γόνιμον ἐποχὴν ἐν τῇ ἀνελίξει τοῦ ἡμετέρου δικαίου.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ^ον αἰῶνα, οἱ συντάκται τῶν ἐπισήμων ἐθίμων καθώρισαν ὁριστικῶς ἀσταθεῖς συνηθείας, καὶ δὴ ἀφορμὰς εἰς συχνὰς δίκας. Τὰ ἐπίσημα ταῦτα Ἔθιμα πόρρω τοῦ νὰ παγιώσωσι τὴν ἑνότητα τῆς νομοθεσίας, διετήρουν τὴν ποικιλίαν εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον. Ἦσαν ἀπὸ κοινοῦ ἔργον τοῦ κλήρου, τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς τρίτης τάξεως· ἑκάστη τῶν τριῶν τούτων τάξεων ὑπερήσπιζεν ἀδυσωπήτως τὰ συμφέροντα καὶ τὰς παρανομίας αὐτῶν. Ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ συνταχθεὶς ὑπ' ἀνδρῶν, οἵτινες πάντες ἀνῆκον εἰς τὴν τρίτην τάξιν, παρεσκευάσθη ὑπὸ πνεῦμα ἐντελῶς διάφορον· ὠργάνωσε τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν ἐπὶ τῆς διττῆς βάσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, χωρὶς τὸ παράπαν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν οὐδεμίαν τῶν διακρίσεων τῆς ἀριστοκρατίας ἢ ἄλλας διακρίσεις, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἠδυνήθησαν νὰ εἴπωσιν ὅτι εἶνε κῶδιξ ἀληθῶς ἀστικός.

Ὁ Κῶδιξ οὗτος ἐπραγμάτωσεν, ὁ πρῶτος, τὴν ἑνότητα τοῦ ἰδιωτικοῦ

δικαίου, τοῦθ' ὅπερ ἦτο ἀπὸ αἰώνων ὁ πόθος τῆς μοναρχίας, καὶ τὸν ὁποῖον αὕτη δὲν ἠδυνήθη ἐν τούτοις νὰ καθιερώσῃ, καίπερ ἀπόλυτος ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἡμετέρας καὶ τῶν ἄλλων λαῶν πείρας γινώσκομεν ὁποῖοι ἀγῶνες ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἁρμονικῆς ταύτης ἑνότητος. Αἱ ἀτέλειαι καὶ τὰ κενά εἰσι πράγματα δευτερεύοντα, τὰ ὁποῖα θέλουσι διορθώσει ἡ θεωρία καὶ ἡ νομολογία.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἐξηκολούθησαν τὰ δικαστήρια καὶ αἱ Σχολαί. Δὲν ἀνήκει εἰς ἐμὲ νὰ γνωρίσω ὑμῖν τὸ ἔργον τῶν δικαστηρίων κατὰ τὸν ΙΘ^{ον} αἰῶνα, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Δράττομαι ὅμως τῆς εὐκαιρίας ἵνα βεβαιώσω ὅτι, ἐὰν ἡ νομολογία καὶ ἡ θεωρία ἀπομακρύνωνται ἐνίοτε ἀλλήλων, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπόψεων τῆς θέσεως αὐτῶν, ἐν τούτοις αὗται τείνουσι, καὶ δὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἵνα πραγματοποιήσωσιν ἐπιτυχῆ ἁρμονίαν ἐν ταῖς θεωρίαις καὶ ταῖς ἐφαρμογαῖς αὐτῶν.

Ὅ,τι ὀφείλω πρώτιστα νὰ ὑπομνήσω, ἐστὶν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ δικαίου. Ἡ δημοσίευσις τοῦ Κώδικος ὑπῆρξε τὸ σύνθημα ἀληθοῦς ἀναγεννήσεως τῶν νομικῶν σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ. Ὅτε κατηργήθησαν τὰ ἀρχαῖα Πανεπιστήμια, εἶχον ταῦτα περιέλθει ἀπό τινος καιροῦ εἰς ἐντελῆ παρακμήν. Ἡ διδασκαλία λατινιστὶ περιωρίζετο ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν καὶ εἰς τὸ Κανονικὸν Δίκαιον. Εἰς τὰς πλείστας τῶν Σχολῶν μία μόνη ἕδρα ὑπῆρχε Γαλλικοῦ Δικαίου, τοῦ ὁποίου ὁ καθηγητὴς ὑπεχρεοῦτο νὰ διδάσκῃ εἰς τὴν μητρικὴν γλῶσσαν. Οὕτω, τὰ Πανεπιστήμια οὐδὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὸ μέγα τῆς Ἐπαναστάσεως δρᾶμα. Ἐξηφανίσθησαν σὺν πᾶσι τοῖς θεσμοῖς τοῦ ἀρχαίου συστήματος καί, ὅταν ὠργάνωσαν τὰς κεντρικὰς σχολάς, περιωρίσθησαν νὰ ἱδρύσωσιν εἴς τινας ἐξ αὐτῶν μίαν ἕδραν τοῦ Γαλλικοῦ Δικαίου. Ὁ καθηγητὴς περιωρίζετο εἴς τινας στοιχειώδεις ἰδέας καὶ καθαρῶς πρακτικὰς ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ Δικαίου.

Ἡ διδασκαλία τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου εἶχεν ἐκλείψει. Τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος τεθέντος ἐν ἰσχύϊ, κατενόησαν ὅτι, νέα διδασκαλία καὶ ἀληθῶς ἐπιστημονικὴ ἐπεβάλλετο πρὸς μόρφωσιν ἀνδρῶν τοῦ δικαίου, δικαστῶν, δικηγόρων ἢ ἄλλων ἐπικουρικῶν τῆς δικαιοσύνης. Οὕτω, μικρὸν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, αἱ Σχολαὶ τοῦ Δικαίου ἀνιδρύθησαν καὶ ἀναδιωργανώθησαν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος κατενεμήθη μεταξὺ τῶν τριῶν ἐτῶν τῆς ἀποφοιτήσεως. Ἀλλὰ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Ἰδιωτικοῦ Δικαίου καὶ τοῦ Δημοσίου Δικαίου προφανῶς ἐθυσιάζοντο ἢ παρημελοῦντο ἐντελῶς. Ἐπειδὴ ἠγνόουν ὁποῖον ἠδύνατο νὰ εἶνε τὸ πνεῦμα τῶν νέων σχο-

λῶν, ἐμερίμνων ὅπως μὴ ἀναθέτωσιν αὐταῖς τὴν πολιτικὴν διδασκαλίαν τῶν μελλουσῶν γενεῶν. Ἡ κυβέρνησις ἐλάμβανε μάλιστα μέτρα τινὰ δυσπιστίας ἀπέναντι τῶν καθηγητῶν· ὑπεχρέου αὐτοὺς νὰ ὑπαγορεύωσι τὰς περιλήψεις τῶν παραδόσεων αὐτῶν καὶ ἀνακοινῶσιν ἐκ τῶν προτέρων τὰ κείμενα αὐτῶν τοῖς γενικοῖς ἐπιθεωρηταῖς. Σπεύδω νὰ προσθέσω ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν καθηγητῶν ἠρνήθησαν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην. Οἱ μὲν προέβαλον ὡς δικαιολογίαν ὅτι οἱ γενικοὶ ἐπιθεωρηταὶ ἠδύναντο νὰ σφετερισθῶσι τὴν ἀλλοτρίαν ἰδιοκτησίαν. Οἱ δὲ ἀπὸ ὑψηλοτέρας περιωπῆς καὶ μᾶλλον ἀφιλοκερδοῦς ἠρνήθησαν ἐν ὀνόματι τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτῶν καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἥτις προσήκει εἰς πᾶν μέλος τοῦ Πανεπιστημίου. Αἱ ἀντιστάσεις αὗται ἐπέτυχον πληρέστατα καὶ ἐφεξῆς ἡ διδασκαλία τοῦ Δικαίου καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν καθηγητῶν ἐξηκολούθησαν πραγματοποιοῦσαι νέας προόδους.

Δὲν εἶνε ἐνταῦθα ἡ στιγμή, ἵνα παρουσιάσω ὑμῖν τὴν εἰκόνα τῆς διδασκαλίας τοῦ δικαίου ἐν ταῖς Σχολαῖς τοῦ ΙΘ^ου^ αἰῶνος, οὔτε νὰ εἰσέλθω εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος. Διδασκαλία τοῦ δικαίου εἶνε προϊὸν τοῦ πνεύματος οὐσιωδῶς προσωπικόν. Ὁ καθηγητὴς προπαρασκευάζει μαθητὰς εἰς τὰ δικαστικὰ καὶ διοικητικὰ στάδια, διαμορφοῖ σπουδαστὰς κατὰ τὴν μέθοδον καὶ τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ· Ἐν γένει δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι, καττὰ τὸν ΙΘ^ον^ αἰῶνα, αἱ τάσεις τῆς διδασκαλίας ἀείποτε ὑπῆρξαν φιλελεύθεροι. Τιθέμενοι ὑπεράνω τῶν παθῶν καὶ τῶν συμφερόντων τῶν κομμάτων, οἱ καθηγηταὶ ἐπεδόθησαν νὰ διαμορφώσωσι νομομαθεῖς, ἐμφορουμένους ταυτοχρόνως τῆς ἀγάπης τοῦ δικαίου καὶ τῆς εὐθυδικίας· διότι τὸ δίκαιον ἄνευ δικαιοσύνης ἤθελε φανῇ ἐνίοτε πάνυ αὐστηρόν, καὶ ἐπιβάλλεται ὅπως ἡ νομοθεσία, ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων γενομένη, εἶνε φιλάνθρωπος· ἡ δικαιοσύνη ἄνευ τοῦ δικαίου ἠδύνατο νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν. Οἱ καθηγηταὶ δὲν ἦσαν φειδωλοὶ εἰς τὰς κρίσεις αὐτῶν περὶ τοῦ νόμου ἢ μάλιστα περὶ τῆς νομολογίας· οὐδέποτε ὅμως ἐπιλήσμονες τοῦ ὀφειλομένου πρὸς ἀμφοτέρας σεβασμοῦ. Οἱ μὲν ἔπραττον τοῦτο ὑπὸ τύπον οἰκειότητος καὶ ἐν ὀνόματι τῆς λογικῆς· οἱ δὲ ὡμίλουν γλῶσσαν αὐστηροτέραν, ἱστάμενοι ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστήμης, τῆς λογικῆς καὶ τῆς κρίσεως. Ἐν Παρισίοις, αἱ παραδόσεις τοῦ Bugnet καὶ τοῦ Valette διέμειναν εἰς τὰς ἀναμνήσεις ἐκείνων, οἵτινες ἠκολούθησαν τὰς παραδόσεις αὐτῶν καὶ οἱ ὁποῖοι σήμερον εἰσὶν εὐάριθμοι. Ἡ παροῦσα γενεὰ ἐμορφώθη ὑπ' ἄλλων νομοδιδασκάλων, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς κατῆλθον ἔκτοτε εἰς τὸν τάφον, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀνάμνησις παρέμεινε ζῶσα εἰς τὸ

πνεῦμα πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἀκούουσιν ἐμοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

Εὐχερέστερον εἶνε νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας εἰς τὰ δημοσιευθέντα συγγράμματα ὑπὸ τῶν καθηγητῶν τῶν Σχολῶν ἢ ὑπὸ τῶν νομομαθῶν, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ τὸ δικανικὸν βῆμα. Πάντες ἐκεῖνοι περίπου, οἵτινες ἀφιέρωσαν τὸν ἐπιστημονικὸν αὐτῶν βίον εἰς τὴν σπουδὴν καὶ διδασκαλίαν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ἐμόρφωσαν εἶδός τι σχολῆς, τὴν ὁποίαν ἠδύνατό τις ν' ἀποκαλέσῃ σχολὴν τῆς ἐξηγήσεως. Οὗτοι εἶνε πρώτιστα σχολιασταὶ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, εὐλαβεῖς πρὸς τὸ κείμενον αὐτοῦ, ἀκολουθοῦντες κατὰ βῆμα τὴν μέθοδον αὐτοῦ, ἄρθρον κατ' ἄρθρον, ἐμπνεόμενοι διηνεκῶς ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Ἀπέχω νὰ ὁμιλήσω πρὸς ὑμᾶς περὶ τῶν πλεονεκτημάτων καὶ ἐλαττωμάτων τῆς μεθόδου ταύτης. Τολμῶ ὅμως νὰ εἴπω ὅτι, ἐὰν γένηται κατάχρησις τῆς μεθόδου ταύτης καὶ περιορίζωνται εἰς τὴν στενὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, τὸ δίκαιον παύεται νὰ εἶνε ἐπιστήμη ἵνα καταστῇ τέχνη,— ἡ τέχνη τῆς ἑρμηνείας τῶν νόμων. Ὀφείλομεν ν' ἀπονείμωμεν τὴν δικαιοσύνην ταύτην εἰς τοὺς νομοδιδασκάλους, οἵτινες, πρῶτοι συγγράψαντες περὶ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, φαίνεται ὅτι παρετήρησαν τὸν κίνδυνον τοῦτον. Ἠσχολήθησαν νὰ συγγράψωσι πραγματείας, ἐπιστημονικοῦ ἀληθῶς χαρακτῆρος, καὶ τὸ ἔργον ἦτο πάνυ δυσχερὲς κατὰ τοὺς πρώτους τούτους χρόνους. Ἐστεροῦντο ταυτοχρόνως ὕλης καὶ ὁδηγοῦ, μήπω ὑπαρχούσης νομολογίας. Ἐπωφελοῦντο πρώτιστα ἐκ τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν νομοδιδασκάλων τοῦ ΙΗ^ου^ αἰῶνος, καὶ δὴ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Pothier, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνεπνέετο συνήθως ὁ νομοθέτης τῆς Ὑπατείας. Τοῦθ' ὅπερ ἔπραξεν ὁ Maleville ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, λησμονηθέντι ἐντελῶς σήμερον καὶ τὸ ὁποῖον ἠδύνατο ἔτι καὶ νῦν νὰ σαφηνίσῃ διχογνωμίας τινάς, διότι ὁ Maleville ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐπιτρόπων, οἵτινες ἀνέλαβον νὰ παρασκευάσωσι τὴν σύνταξιν τοῦ Κώδικος, καὶ ἕνεκα τούτου κρεῖττον παντὸς ἄλλου κατενόησε τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σημασίαν τῶν διατάξεων αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῶν πρώτων τούτων χρόνων οἱ νομοδιδάσκαλοι, ἀληθῶς ἄξιοι τοῦ ὀνόματος τούτου, κατενόησαν ὅτι ἔδει ν' ἀνυψωθῶσιν ὕπερθεν τοῦ ξηροῦ, ἀγόνου καὶ ψυχροῦ σχολίου τῶν κειμένων τοῦ νόμου, βοηθούμενοι ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Οἱ μὴ δυνηθέντες ν' ἀνέλθωσιν εἰς τὴν περιωπὴν ταύτην περιέπεσον ἔκτοτε εἰς τὴν λήθην. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἄλλους, τὸ ὄνομα αὐτῶν θέλει διαμείνει κεχαραγμένον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης.

Θέλει αὕτη ἀπονείμει δικαιοσύνην εἰς τοὺς πρώτους τούτους σχολιαστὰς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος· θέλει ὑπομιμνήσκει τὰς δυσχερείας, ἃς οὗτοι ὑπερενίκησαν· θέλει βεβαιώσει ὡσαύτως ὅτι τὰ συγγράμματα αὐτῶν μαρτυροῦσιν ἀληθῆ σεβασμὸν εἰς τὸν νόμον, καὶ ταυτοχρόνως πνεῦμα ἀνεξαρτησίας. Ὑποβάλλουσι τὰς θεωρίας αὐτῶν εἰς τὰ νομοθετικὰ κείμενα, ἐπιφέροντες ἐπ' αὐτῶν κρίσεις. Ὡς παράδειγμα τῆς ἀνεξαρτησίας ταύτης δύναταί τις ν' ἀναφέρῃ τὸν λόγον, ὃν ἀπήγγειλεν ὁ Toullier,— καθηγητὴς τῆς ἐν Rennes Νομικῆς Σχολῆς,—κατὰ τὴν ἐπίσημον ἔναρξιν τῶν παραδόσεων τῆς Σχολῆς ταύτης, τὴν 18ην Μαρτίου 1806, μικρὸν μετὰ τὴν ἐν Austerlitz νίκην καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης τοῦ Presbourg:

«Ἵνα εἶνέ τις πράγματι μέγας, εἶπε, δὲν ἀρκεῖ ὅτι ἐξέπληξε τὸν κόσμον διὰ πολεμικῶν ἄθλων, ἐνίκησε τὰ ἔθνη καὶ μετέβαλε τὴν ὄψιν τῶν Κρατῶν. Οἱ πολεμισταὶ καὶ οἱ κατακτηταὶ ὑπῆρξαν ἐνίοτε ἡ συμφορὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὁπόταν ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαίων ἀρετῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἀνθρώπων· τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν περιῆλθον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους κατάφορτα ἀρῶν· ἐνῷ τὰ ὀνόματα τῶν σοφῶν καὶ φίλων τῆς εἰρήνης νομοδιδασκάλων ἐμνημονεύθησαν ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα μετὰ συγκινήσεως, σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας. Ἡ μόνιμος δόξα, ἡ μόνη ἀληθὴς δόξα εἶνε νὰ καταστήσῃ τις τοὺς λαοὺς εὐτυχεῖς καὶ ἡ εὐδαιμονία τῶν λαῶν ἐξήρτηται οὐσιωδῶς ἐκ τῆς καλῆς νομοθεσίας».

Ὁ Toullier ἐφρόνει προσέτι ὅτι ἠκρωτηρίαζον τὴν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου, ἐγκλείοντες αὐτὴν ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος· προέταξεν εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ περιληπτικὴν ἔκθεσιν τοῦ δημοσίου καὶ συνταγματικοῦ δικαίου καὶ ἀφειδῶς ἐπέκρινε πᾶν ὅ,τι ἐθεώρει αὐθαίρετον. Ἀλλ' ἡ φιλύποπτος λογοκρισία τῆς πρώτης Αὐτοκρατορίας ἐπέβαλε τὴν ἐξάλειψιν τῶν χωρίων τούτων καὶ ἡ κυβέρνησις θιχθεῖσα ἐκ τῶν παρατόλμων τούτων ἰδεῶν ἠρνήθη, παρὰ τὴν ὁμόθυμον εὐχὴν τῆς Σχολῆς, ν' ἀναθέσῃ τὴν πρυτανείαν τῆς Σχολῆς εἰς καθηγητὴν τοσοῦτον ἀνεξάρτητον. Ὁ Toullier δὲν ἐθορυβήθη τὸ παράπαν ἐκ τούτου, καὶ ἐνῷ δικαιολογεῖ πληρέστατα τὸν Ἀστικὸν Κώδικα, καταδεικνύει τὰς ἀτελείας αὐτοῦ καὶ σκέπτεται περὶ προσεχοῦς ἀναθεωρήσεως. «Ἀσχολοῦμαι, ἔγραφε πρὸς τὸν Lanjuinais [1], ν' ἀνεγείρω μνημεῖον εἰς τὸν Κώδικα. Συνδυάζω ἀείποτε τὴν θεωρίαν τῇ πρακτικῇ καὶ προσπαθῶ οὕτω νὰ παρασκευάσω τὰ ὑλικὰ ἀναθεωρήσεως, — τοσάκις ἀναγγελθείσης ὑπὸ τοῦ Maleville, — καταδει-

---

[1] *Lanjuinais, πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς ἐν Rennes, πρόεδρος τῆς Συνόδου ἐν ἔτει 1795, γερουσιαστὴς τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς Παλινορθώσεως (1753-1827).*

κνύων μετὰ σεβασμοῦ τὰς ἀτελείας ἔργου, ὅπερ δὲν ᾠκοδομήθη αἰφνιδίως, διὰ μιᾶς μόνης σφυρηλασίας».

Καίπερ περιελθὼν εἰς τὰ τελευταῖα ὅρια τοῦ γήρατος καὶ δημοσιεύσας δέκα πέντε τόμους ὁ Toullier, ἀπέθανε μὴ δυνηθεὶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν διακαῆ αὐτοῦ πόθον, οὔτε ν' ἀποπερατώσῃ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ἐφεξῆς ὁ κλῆρος ἐκείνων, οἵτινες εἶχον τὸ θάρρος ν' ἀφιερώσωσι βίον ὁλόκληρον μελετῶν καὶ σπουδῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ἢ ἐπί τινων ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων αὐτοῦ μερῶν. Πάνυ εὐάριθμοι εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ηὐτύχησαν, ὡς ὁ Delvincourt καὶ ὁ Duranton ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ὁ Laurent ἐν Βελγικῇ, ν' ἀποπερατώσωσι τὸ σύγγραμμα αὐτῶν. Τινὲς ἧττον εὐνοηθέντες ὑπὸ τῆς τύχης κατέλιπον ἐν τούτοις ὀπαδούς, οἵτινες ἐπεράτωσαν τὰ ἔργα αὐτῶν. Τὸ ἔργον τοῦ Toullier ἐπανελήφθη ὑπὸ τῶν Duvergier καὶ Troplong· τοῦ Proudhon ὑπὸ τοῦ Valette· τοῦ Marcadé ὑπὸ τοῦ Paul Pont· τοῦ Demante ὑπὸ τοῦ Calmet de Santerre· ἐν τέλει, τοῦ Demolombe ὑπὸ τοῦ Guillouard. Ἄλλοι, ἧττον εὐτυχεῖς εἰσέτι, δὲν κατέλιπον κληρονόμους νομομαθεῖς καὶ τὰ συγγράμματα αὐτῶν περιῆλθον εἰς ἀναξίαν λήθην. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῆς πραγματείας τοῦ Ducauroy, Bonnier καὶ Roustain,—ἀληθὲς ἀριστούργημα θεωρίας,—τῆς ὁποίας μόνοι οἱ δύο πρῶτοι τόμοι ἐδημοσιεύθησαν. Ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ, ὡς παρατηρεῖ τις, ὅμοιος πρὸς τὰ ὑψηλότερα ὄρη, δὲν ὑπῆρξε προσιτὸς μέχρι τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἢ εἰς λίαν εὐαρίθμους ἐργάτας.

Πολλοὶ νομοδιδάσκαλοι πρὸ τῆς δυσχερείας ταύτης περιώρισαν τὰς ἐργασίας αὐτῶν ἐφ' ὡρισμένου ἀντικειμένου. Ὁ Proudhon, Πρύτανις τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Dijon, τὸ πρῶτον προέθετο νὰ γράψῃ πλήρη πραγματείαν, ἀλλὰ προβὰς μέχρι τοῦ τίτλου περὶ τῆς ἐπικαρπίας, κατεῖδεν ὅτι δὲν ἤθελε κατορθώσει τοῦτο. Περιωρίσθη τότε ἐπὶ τοῦ τίτλου τούτου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ ἐξήτασε τὰς διατάξεις αὐτοῦ μετὰ θαυμασίας ὀξυνοίας, ἕνεκα δὲ τούτου κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν νομοδιδασκάλων τοῦ τελευταίου αἰῶνος. Ὁ Valette ἠγωνίσθη ἐπ' ἄλλης μεθόδου. Ὑπεστήριξε καὶ ἤθελε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ ἀσφαλέστερος τρόπος τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος ἦτο νὰ περιορισθῇ εἰς στοιχειώδη πραγματείαν, σύντομον καὶ σαφῆ κατ' οὐσίαν, ἀλλ' ἁπλῆν καὶ ἐπιμεμελημένην κατὰ τὴν διατύπωσιν.

Ἐν τούτοις, καίπερ ἀγωνισθεὶς δὲν κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τρὶς ἐπελήφθη τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, τὸ πρῶτον ἐξακολουθήσας τὸ ἔργον τοῦ Proudhon, εἶτα ἐν ἰδίῳ αὐτοῦ ὀνόματι, ἀλλ' οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ προβῇ περαιτέρω. Ἄγαν δυσφορῶν ἐπὶ τῇ ἐπι-

τυχίᾳ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Troplong, καὶ ἐπὶ τῷ τέλει νὰ πολεμήσῃ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν, ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ μονογραφίαν περὶ τῶν προνομίων καὶ ὑποθηκῶν. Ἀλλά, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἐπῆλθεν ὁ νόμος τῆς 23ης Μαρτίου τοῦ ἔτους 1855. Ὁ νόμος οὗτος, μετὰ κατεσπευσμένην καὶ ἐπιπόλαιον συζήτησιν ψηφισθείς, ἐσκόπει μᾶλλον νὰ εὐνοήσῃ τὰς ἑταιρείας τῆς κτηματικῆς πίστεως,—τῶν ὁποίων ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις κυρίως ἐν Παρισίοις, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας τῆς οἰκοδομῆς,—ἢ τῆς ἀμέσου βελτιώσεως τοῦ συστήματος τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας. Ὁ Valette ἀγανακτήσας ἐπὶ ταῖς ἀτελείαις τοῦ νόμου τούτου, ἔθραυσε τὸν κάλαμον αὐτοῦ καὶ ἡ πραγματεία περὶ προνομίων καὶ ὑποθηκῶν ἔμεινε καὶ αὕτη ἡμιτελής. Ὁ πρύτανις τῆς Νομικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων, Κ. Blondeau, μικρὸν πρότερον ἠσχολήθη καὶ οὗτος νὰ γράψῃ πραγματείαν περὶ προνομίων καὶ ὑποθηκῶν, ἀλλὰ καὶ οὗτος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος πολλῶν συγχρόνων αὐτοῦ.

Ὁ χρόνος δέν μοι ἐπιτρέπει νὰ ἐκτιμήσω ἐνταῦθα, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ μεγάλα ταῦτα ἔργα, τέλεια ἢ ἀτελῆ, ἅτινα ἐγράφησαν κατὰ τὸν ΙΘον αἰῶνα περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Τὰ ὀνόματα τῶν Delvincourt, Merlin, Toullier, Proudhon διὰ τοὺς πρώτους χρόνους· τῶν Duranton, Demante, Troplong, μεσοῦντος τοῦ αἰῶνος· καὶ ἐν τέλει τῶν Valette, Colmet de Santerre, Demolombe εἰσὶ τὸ κλέος τῆς Γαλλικῆς ἐπιστήμης. Τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπιστημονικῶς ἐξετιμήθησαν ὑπὸ τῶν Charmont καὶ Chausse ἐν τῇ μονογραφίᾳ, τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς ἑρμηνευτὰς τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ ἥτις κατεχωρίσθη ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Ἑκατονταετηρίδος. Πάντες οἱ νομοδιδάσκαλοι οὗτοι, πλὴν τινων λεπτῶν διαφορῶν ὁπωσοῦν ἐντόνων, μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ Merlin, εἰσὶ πρώτιστα ἑρμηνευταὶ τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐξηγητικὴν σχολήν, ἐμφοροῦνται τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ὡς ὁ Toullier, σέβονται εὐλαβῶς τὸν νόμον, ἀλλ' ἀνυψοῦνται ὕπερθεν τοῦ κειμένου αὐτοῦ διὰ τῆς σπουδῆς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας.

Ἡ συνθετικὴ σχολὴ συνεκέντρωσεν ὀλιγωτέρους ὀπαδούς, ἀλλ' ἤρατο πιθανῶς καταφανεστέραν καὶ πρώτιστα μονιμωτέραν ἐπιτυχίαν, χάρις εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν δύο αὐτῆς ἀντιπροσώπων, τῶν διαπρεπεστέρων, τοῦ Aubry καὶ Rau,— ἐπὶ μακρὸν χρόνον καθηγητοῦ ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ Στρασβούργου,— καὶ εἶτα ἀμφοτέρων μελῶν τοῦ Ἀκυρωτικοῦ. Τὸ σχέδιον τοῦ συγγράμματος αὐτῶν πολλάκις ἐπεδοκιμάσθη καὶ μάλιστα ἐθαυμάσθη. Ἐν τούτοις, δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ἠρανίσθησαν τοῦτο παρά τινος νομοδιδασκάλου γερμανοῦ,— Ζαχαρία,— ἁπλῶς ἐμπνευσθέντος καὶ τούτου ἐκ τῆς γενικῆς μεθόδου, ἀποδεχθείσης ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις

τῆς Πατρίδος αὐτοῦ, διὰ τὰ συγγράμματα καὶ τὰς παραδόσεις τῶν Πανδεκτῶν, καὶ δὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, ἐν ταῖς ἐπικρατούσαις ἐφαρμογαῖς αὐτοῦ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νέου Ἀστικοῦ Κώδικος.

Ἀξία παρατηρήσεως τυγχάνει ἐν τῷ συγγράμματι τῶν Aubry καὶ Rau ἡ τέχνη, μεθ' ἧς συνέτριψαν τὴν τάξιν, ἣν ἀκολουθεῖ ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ, καὶ ὑπήγαγον πάσας τὰς διατάξεις αὐτοῦ εἰς λογικωτέρας διαιρέσεις καὶ δὴ ὑπὸ ἐπιστημονικώτερον χαρακτῆρα· τὸ ὕφος εἶνε πάνυ αὐστηρὸν καὶ οἷον ἁρμόζει εἰς τὴν σοβαρὰν ἐπιστήμην τοῦ δικαίου· ἡ σημαντικὴ περιωπή, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν εἰς τὴν νομολογίαν, συζητουμένην μετὰ λεπτολόγου καὶ ὀξυδερκοῦς πνεύματος· ἡ μέριμνα μεθ' ἧς αἱ δοθεῖσαι λύσεις εἰς τὸ κείμενον ἀποχωρίζονται τῶν ἀντιρρήσεων, αἵτινες ἐκτίθενται εἰς τὰς σημειώσεις· ἡ σταθερὰ γνῶσις τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ τοῦ ἀρχαίου Δικαίου. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τούτου δὲν ἔπαυσεν αὐξάνουσα, καὶ ἔξεστι νὰ προσθέσωμεν, συνέτεινε ν' ἀνοίξῃ τὴν νέαν ὁδόν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀρτίως εἰσῆλθεν ἡ διδασκαλία τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Ἡ τρίτη αὕτη σχολὴ ἐστὶν ἀρτιγενής, ἐπομένως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κρίνωμεν αὐτὴν ὁριστικῶς. Θέλομεν περιορισθῇ νὰ χαιρετίσωμεν αὐτὴν μετὰ στοργῆς, ὡς εἶνε ἀξία πᾶσα ἀπόπειρα προόδου· ἤρξατο καθισταμένη γνωστὴ διὰ πολλῶν συγγραφῶν πρώτης τάξεως καί τινων παραδόσεων τῆς Νομικῆς Σχολῆς. Ἡ νέα αὕτη σχολὴ ἐστὶ διαρρήδην τολμηροτέρα καὶ μᾶλλον ἀνεξάρτητος ἢ αἱ προηγηθεῖσαι αὐτῆς· ἀποδίδει εἰς τοὺς νομοδιδασκάλους ἔργον ὑψηλότερον καὶ σθεναρώτερον ἢ τὸ τοῦ ἑρμηνευτοῦ· ἐπιθυμεῖ ὅπως τὸ δίκαιον συνομολογῇ στενὰς συμμαχίας οὐ μόνον μετὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ μετὰ πασῶν τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Οὐδὲν διαφεύγει τὰς ἐρεύνας αὐτῆς, οὔτε αἱ ξέναι νομοθεσίαι, οὔτε τὰ ζητήματα τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς τάξεως· ἐν ἑνὶ λόγῳ, θέλει νὰ καταστήσῃ τὸ δίκαιον ἐπιστήμην παρατηρητικήν. Ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ δὲν ἐξαφανίζεται εἰς τὸ ἄπειρον τοῦτο σύνολον γνώσεων, αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς νομοδιδασκάλους, οἵτινες ἐξακολουθοῦσιν ἐπιφυλάσσοντες αὐτῷ ὑπέροχον θέσιν, οὐχὶ ὅμως ἀποκλειστικὴν ἐφεξῆς. Πρὸς τούτοις, ὁ χρόνος προέβη, νέαι ἀνάγκαι ἐνεφανίσθησαν, ἃς ἔδει νὰ ἱκανοποιήσωσιν.

Ἡ νομολογία ἐχειραφετήθη καὶ αὕτη· ἐρανιζομένη δὲ παρὰ τοῦ ρωμαίου πραίτωρος μέσα, ἅτινα ἦσαν αὐτῇ πρόχειρα, συνεπλήρωσεν, ἢ μάλιστα ἐτροποποίησεν ἐνίοτε τὸν Ἀστικὸν Κώδικα. Ἡ θεωρία δὲν ἠδύνατο νὰ καθυστερήσῃ· αὕτη ἔδει μάλιστα νὰ χωρήσῃ περαιτέρω. Νομοδιδάσκαλοί τινες προέβησαν θεωροῦντες τὸ ἔθιμον ὡς εἶδός τι δικαίου, ὅπερ πρέπει νὰ θέσωσι

παρὰ τῷ γραπτῷ νόμῳ. Προσεπάθησαν μάλιστα νὰ περιάψωσιν ὑποχρεωτικὸν κῦρος εἰς τὰς γνώμας τῶν νομοδιδασκάλων, ὑπ' αὐστηροτάτους ὅμως ὅρους. Οἱ προκάτοχοι ἡμῶν, σεβόμενοι τὸν νόμον, ὑπέβαλλον αὐτῷ τὰς θεωρίας των. Πολλοὶ σύγχρονοι, τολμηρότεροι, δὲν ἐδίστασαν νὰ ὑποτάξωσιν εἰς τὰς ἑαυτῶν θεωρίας αὐτὸν τοῦτον τὸν νόμον. Ἀπήντησαν σπουδαίας ἀντιστάσεις, ἃς ἔδει ν' ἀναμένωσιν· ὁ ἀγὼν συνήφθη καὶ δὲν ἐπέστη εἰσέτι ὁ χρόνος ἵνα γνωρίσωμεν τί ἀποτελέσματα αὐτοῦ. Ἐπιθυμῶ νὰ συγκαλέσω πάντας τοὺς ἄνδρας τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πρακτικῆς,— φίλους τοῦ ἀγαθοῦ, ἐμφορουμένους τοῦ πνεύματος τῆς δικαιοσύνης,— ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀσφαλίσωσι τὴν κοινωνικὴν εἰρήνην, — εἰς ἕτερον ἔργον, ἀρξάμενον ἤδη, ἀλλὰ μήπω συντελεσθὲν καὶ ὅπερ,— ὅπως ἀχθῇ εἰς αἴσιον πέρας,— ἀπαιτεῖ τοσαύτην δραστηριότητα ὅσην καὶ ἀφοσίωσιν.

Εἴδομεν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ὀρθούμενον ὁλόκληρον νέον λαόν· τὸν λαὸν τῶν ἐργατῶν. Οἱ νόμοι τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχον καταργήσει τὰ ἀρχαῖα σωματεῖα. Εἶτα οἱ ἀτελεύτητοι τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας πόλεμοι εἶχον ἀναστείλει τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· οἱ ἄνδρες ἦσαν εἰς τοὺς στρατοὺς καὶ οὐχὶ εἰς τὰ ἐργοστάσια. Ἐπελθούσης τῆς εἰρήνης, ἀνεφάνη ἡ ἐργασία· αἱ σχέσεις μεταξὺ πατρώνων καὶ ἐργατῶν ἐπολλαπλασιάσθησαν, περιεπλάκησαν, μετεμορφώθησαν. Ἐφεξῆς ἀπέκρουον τὴν προστασίαν τῶν κυρίων ἐπὶ τῷ τέλει νὰ τεθῶσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ δικαίου. Ἀλλὰ ποῦ εὑρίσκετο τὸ δίκαιον τῶν ἐργατῶν; Μάτην ἤθελον ζητήσει τοῦτο εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα. Νέα ἐπεβάλλετο νομοθεσία καὶ ἐπελήφθησαν τοῦ ἔργου, καὶ δὴ ἔργου πάνυ ἀργαλέου καὶ χαλεποῦ.

Ἐν τῇ πάλῃ τῆς ζωῆς, ὁ ἀγὼν οὐδέποτε ὑπῆρξε τοσοῦτο φοβερός· πρόκειται ἡ δημοσία περιουσία, ἡ ἐλευθερία τῶν πολιτῶν, ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἔχομεν ἀνάγκην δευτέρου Κώδικος. Παρεσκευάσθη ἤδη διά τινων νόμων. Ὁ Κῶδιξ οὗτος τῆς ἐργασίας πρέπει νὰ ἐμπνέηται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ὡς ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ, καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ πνεύματος τῆς δικαιοσύνης, ὥστε οἱ δύο οὗτοι Κώδικες, ἀντὶ νὰ συγκρούωνται ἀλλήλοις, νὰ συμπληρῶνται ἀμοιβαίως καὶ ἑνούμενοι ὡς οἱ δύο βραχίονες τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, διδάσκωσιν εἰς πάντας τὰ καθήκοντα αὐτῶν καὶ ἀσφαλίζωσι τὸν σεβασμὸν τῶν δικαιωμάτων των.

ΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΔΙΚΗΓΟΡΩΝ ΠΑΡΑ ΤΩι ΕΦΕΤΕΙΩι ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Kᵒʸ BOURDILLON

Κύριε Πρόεδρε,

Κύριοι,

Ο Κ^ος Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀκυρωτικοῦ εὐηρεστήθη, ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, νὰ μὲ καλέσῃ ἵνα λάβω σήμερον ἐνώπιον ὑμῶν τὸν λόγον. Πρώτιστα ἀπευθύνω αὐτῷ τὰς ἐγκαρδίους εὐχαριστίας τοῦ Συλλόγου τῶν δικηγόρων. Συναισθανόμεθα ζωηρῶς τὴν τιμὴν ταύτην καὶ θεωροῦμεν αὐτὴν ὡς πολύτιμον τεκμήριον τῶν ἀρίστων σχέσεων, ἐν αἷς τίθεμεν πάντα ἡμῶν τὸν σεβασμόν, καὶ ἐν ταῖς ὁποίαις μαρτυρεῖται ἡμῖν ὑπόληψις, ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ εὐλόγως ἐπαιρόμεθα.

Ἀπεδεξάμην τὴν ἐντολὴν ἵνα ὁμιλήσω ὑμῖν περὶ τῶν τροποποιητέων νόμων τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος· καὶ νῦν ἐπιστάσης τῆς ὥρας νὰ τηρήσω τὴν ἐπαγγελίαν μου, διατελῶ ὑπὸ τὸ κράτος δέους ἐπὶ τῇ τόλμῃ μου. Ἡ ἀμηχανία μου ἐγεννήθη ἐκ τῆς εὐρύτητος τοιούτου θέματος καὶ ἐκ τῆς δυσχερείας, τὴν ὁποίαν ᾐσθανόμην, νὰ ἐγκλείσω τοῦτο ἐντὸς στενοῦ ὁρίου, εἰς ὃ ἡ σύνεσις ἐπέβαλλέ μοι νὰ περιορισθῶ.

Δυοῖν θάτερον· ἢ ἔδει ν' ἀναφέρω τοὺς κυριωτέρους νόμους, οἵτινες, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νέων ἀναγκῶν, ἐβελτίωσαν ῥιζικῶς τὸ ἔργον τοῦ 1804,—τοῦθ' ὅπερ ἐπέτρεπε τὰ σχόλια,—ἀλλὰ δὲν παρεῖχε τῆς συντελεσθείσης μεγάλης ἐργασίας ἢ ἀτελῆ ἰδέαν· ἢ νὰ περιορισθῶ εἰς εὐσυνείδητον ἀπογραφήν, ἀπέχων πάσης ἀτομικῆς παρατηρήσεως καὶ ἀφίνων νὰ ἐμφανισθῇ οὕτω πλήρης ὁ δικαστικὸς ἀγὼν τοῦ νομοθέτου.

Καθῆκον ἐθεώρησα ν' ἀκολουθήσω τὴν δευτέραν μέθοδον, φρονῶν ὅτι οὕτως ἀνταποκρίνομαι ἀκριβέστερον εἰς τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον προτίθεται ἡ Ἐπιτροπή. Προβαίνων οὕτως, ὑφίσταμαι τὴν μομφὴν τῆς μονοτονίας, ἀλλ' ὑποκύπτω εἰς αὐτήν, ἐλπίζων εἰς τὴν ὑμετέραν εὐμένειαν ὅπως τύχω συγγνώμης.

Τὰ πρόσωπα, ἡ οἰκογένεια, ἡ ἰδιοκτησία, ἡ ἐργασία ἐφείλκυσαν ταυτοχρόνως τὴν προσοχὴν τῶν νεωτέρων νομοθετῶν καὶ προεκάλεσαν μεταρρυθμίσεις ἢ ἐπιδιορθώσεις, ὧν ὑποβάλλω ὑμῖν τὴν ταχεῖαν ἔκθεσιν.

I

Εὐάριθμοι εἰσὶν οἱ μεταρρυθμιστέοι νόμοι περὶ τῆς καταστάσεως τῶν προσώπων, λαμβανομένων μεμονωμένως καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν. Τὸ πρῶτον κενὸν ὅπερ, μετὰ τριάκοντα ἔτη, ἐσημείωσεν ἡ πεῖρα, ὑπῆρξε καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς φρενοβλαβεῖς.

Ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ, ἀληθῶς, ἠσχολήθη περὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ἀλλὰ μόνον περὶ τῶν ἀπηγορευμένων προέβλεψεν.

Ὁ νόμος τῆς 30ης Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1838 συνεπλήρωσε τὰς διατάξεις ταύτας, κανονίσας τοὺς ὅρους τοῦ περιορισμοῦ ἐν ἀσύλῳ, τῆς ἐποπτείας τῶν ἀσύλων καὶ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῶν μὴ ἀπηγορευμένων φρενοβλαβῶν.

Ὁ νόμος οὗτος ζωηρὰς ἐγείρει σήμερον ἐπικρίσεις. Ἐν τούτοις, καὶ μετὰ τὰς ἀτελείας του, διαμένει ὡς ἀπόδειξις τῆς πρώτης σπουδαίας ἀποπείρας πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἀτυχῶν, οἵτινες στεροῦνται τοῦ λογικοῦ αὐτῶν.

Ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἰδέας, ἐπῆλθον δύο μεταγενέστεροι νόμοι· ὁ εἷς, τῆς 27ης Φεβρουαρίου 1880, ηὔξησε τὰ προστατευτικὰ μέτρα περὶ τῆς κινητῆς περιουσίας τοῦ ἀπηγορευμένου, ἀνατεθείσης εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐπιτρόπου· ὁ ἕτερος, τῆς 16ης Μαρτίου 1893, ἐπεξέτεινε τὸ ἄρθρον 501 καὶ ἠσφάλισε λυσιτελεστέραν δημοσιότητα εἰς τὰς ἀποφάσεις, τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν καὶ τὸ δικαστικὸν συμβούλιον.

Ἡ βαθμιαία ἐξημέρωσις τῶν ἠθῶν ἔμελλε νὰ ἐπενέγκῃ τὴν κατάργησιν συνόλου μέτρων, ἅτινα, κατὰ τὴν δικαιοτάτην ἔκφρασιν τοῦ Κ. Laurent, ἀπετέλουν «εἰδεχθὲς νομικὸν πλάσμα».

Τὴν 31ην Μαΐου 1854, κατηργήθη ὁ πολιτικὸς θάνατος. Ἐπιεικέστερος νομοθέτης ὑποκαθίστα εἰς τὸν πολιτικὸν θάνατον τὴν ἀστικὴν καθαίρεσιν καὶ τὴν νόμιμον ἀπαγόρευσιν, δημιουργῶν οὕτω ἐπ' ὠφελείᾳ τινων καταδίκων δικαστικὴν ἀνάστασιν.

Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀείποτε ἐπίδρασιν τῶν ἠθῶν, ἔμελλε νὰ καταργηθῇ ἡ προσωπικὴ κράτησις, καί, τὴν 22αν Ἰουλίου 1867, ἡ παροιμιώδης φυλακὴ τοῦ Clichy ἐτελεύτησε! Διατηρηθεῖσα εὐλόγως πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων, ἐφαρμοσθεῖσα ὡς καταναγκαστικὸν μέτρον ἐπὶ πολιτικῶν διαφορῶν, ἀπετέλει ὕβριν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἀνθρώπου καὶ καθιέρου ἀπαράδεκτον ἀφομοίωσιν μεταξὺ τοῦ ἐγκληματίου καὶ τοῦ ὀφειλέτου.

Ἠδυνάμεθα νὰ μὴ ἀγανακτῶμεν ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς θανούσης ταύτης βαρβαρότητος; Μήτοι διότι ὀφείλομεν εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Λονδίνου,—διὰ πολιτικὰ χρέη,—τὰς τερπνὰς περιγραφάς τινος Dickens? Δυνάμεθα νὰ μὴ βδελυσσώμεθα τὴν φυλακὴν τοῦ Clichy, τὴν Βαστίλλην ταύτην τῶν καλλιτεχνῶν, ἥτις προσέλαβε χαρακτῆρας ἀσύλου καὶ κατέστη περίπου σχολή, καὶ δὴ ἡ προσφιλεστέρα καὶ γοητευτικωτέρα τῶν φιλολογικῶν σχολῶν;

Μνημονεύσωμεν τῶν νόμων τοῦ 1874, τοῦ 1889 καὶ 1893 περὶ ἐθνικότητος· ὑπομνήσωμεν συντόμως τοὺς νόμους τοῦ 1893, τοῦ 1899 καὶ 1900 περὶ τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Γάλλους ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐν ταῖς ἀποικίαις καὶ ἐν καιρῷ πολέμου· ἀλλὰ σημειώσωμεν εὐλαβῶς τὸν νόμον τῆς 7ης Δεκεμβρίου 1897 ὅστις, καίπερ βραδέως, ἀνεγνώρισεν εἰς τὰς γυναῖκας τὸ δικαίωμα νὰ παρίστανται ὡς μάρτυρες εἰς τὰς ληξιαρχικὰς πράξεις γεννήσεως, γάμου ἢ ἀποβιώσεως, καταστήσας αὐτὰς κοινωνοὺς τῆς ἐπισήμου βεβαιώσεως τῆς χαρᾶς ἢ τοῦ πένθους ἡμῶν.

II

Σπουδαιότεραι εἰσὶν αἱ ἐπενεχθεῖσαι τροποποιήσεις εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς οἰκογενείας· πᾶν πρόσκομμα εἰς τὴν συγκρότησιν αὐτῆς συνεπάγεται, πράγματι, συνεπείας αἵτινες ἀντανακλῶσι πόρρω καὶ θίγουσιν αὐτὸ τοῦτο τὸ μέλλον τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν.

Οἱ νόμοι περὶ τοῦ διαζυγίου τοῦ ἔτους 1884 καὶ 1886 τοσοῦτο περιπαθῶς συζητηθέντες, ἀντὶ ν' ἀντιστρατεύωνται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Κώδικος, ἐπανέρχονται εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ νομοθετηθὲν σύστημα. Μνημονεύομεν αὐτῶν, διότι ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος δὲν ὑπῆρξε πλήρης.

Ὁ νομοθέτης ἠρνήθη νὰ θέσῃ ἐν ἰσχύει τὸ διαζύγιον δι' ἀμοιβαίας συναινέσεως. Εἶτα, ὑπείκων εἰς τὴν πίεσιν τῶν νέων ἰδεῶν, ἔθετο τοὺς συζύγους ἐν αὐστηρᾷ μοίρᾳ ἰσότητος καὶ ἐθέσπισεν ἵνα ἡ ἀπιστία τοῦ συζύγου, ὡς καὶ τῆς γυναικός, εἶνε αἰτία διαρρήξεως, καὶ ὅταν ἡ ἀπιστία αὕτη ἤθελε διαπραχθῇ ἔξω τοῦ συζυγικοῦ οἴκου.

Ἡ πατρικὴ ἐξουσία δὲν διετηρήθη ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον εἶχε περιάψει αὐτῇ ὁ Κῶδιξ. Ἐπὶ τέλει ἔδοξεν ὅτι, τὸ τέκνον δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῆται ὡς εἶδος τι ἰδιοκτησίας τοῦ πατρός· ὅτι, ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη εἶχε συμφέρον ὅπως ληφθῶσι προστατευτικὰ μέτρα ὑπὲρ τοῦ τέκνου, ἐναντίον τῆς ἀμαθείας, τῆς σκαιότητος ἢ τῆς τραχύτητος τῶν γονέων αὐτοῦ. Οἱ μετριοπαθέστεροι, οἱ μᾶλλον ἐμπνεόμενοι ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀρχῶν,

διεκήρυττον ὅτι ἔδει νὰ μετριάσωσι τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν. «Ὀφείλομεν νὰ προσέλθωμεν ἀρωγοὶ τοῦ τέκνου! ἀνέκραζεν ὁ Demolombe. Θέλομεν πράξει ὅ,τι ἂν δυνηθῶμεν, ἀλλὰ πρέπει ἀπολύτως νὰ προστατεύσωμεν αὐτό. Ἡ λογική, ἡ ἠθική, ἡ φιλανθρωπία αὐτὴ ὑπαγορεύουσι τοῦτο».

Ὁ νόμος τῆς 7ης Δεκεμβρίου 1874 καὶ πρώτιστα ὁ νόμος τῆς 24ης Ἰουλίου 1889 ἐπραγματοποίησαν τὴν εὐχὴν ταύτην, θέντες τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκπτώσεως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ κανονίσαντες τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς.

Περιορισμὸν προσέτι ἧττον σπουδαῖον, εἶνε ἀληθές, ἐπέβαλεν εἰς τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν ὁ νόμος τῆς 20ης Ἰουνίου 1896, ὅστις ἐπιθυμῶν νὰ διευκολύνῃ τοὺς γάμους ἐπιτρέπει εἰς τὰ ἐνηλικιωθέντα τέκνα,—ὅπερ προβλέπει τὸ ἄρθρον 148, — νὰ συνάπτωσι γάμον μετὰ τὴν κοινοποίησιν μιᾶς μόνης προσκλήσεως εἰς συναίνεσιν καὶ ἀποφαίνεται ὅτι, διχογνωμούντων τῶν διεζευγμένων γονέων, εἶνε ἀναγκαία μόνη ἡ συναίνεσις τοῦ συζύγου, ὅστις ἀνέλαβε τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τέκνου.

Ὁ νομοθέτης ἐθεώρησεν ὅτι, ἐὰν προσῆκε νὰ μετριάσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ πατρὸς καὶ τὰς προνομίας τοῦ συζύγου, ἔδει ὡσαύτως νὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τοῦ φυσικοῦ τέκνου καὶ τοῦ ἐπιζῶντος συζύγου. Καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς μερίμνης ταύτης, ἐψηφίσθησαν ὁ νόμος τῆς 25ης Μαρτίου 1896, ὅστις παρέχει τὴν κατοχὴν τῆς κληρονομίας εἰς τὰ φυσικὰ τέκνα, αὐξάνων ταυτοχρόνως τὴν κληρονομικὴν αὐτῶν μερίδα, καὶ ὁ νόμος τῆς 9ης Μαρτίου 1891, ὅστις ἀσφαλίζει εἰς τὸν ἐπιζῶντα σύζυγον δικαιοτέραν θέσιν, συμπληρῶν ἐν ἐλλείψει διαθήκης, διὰ τῆς ἐκφράσεως τοῦ νόμου, τὴν τεκμαιρομένην θέλησιν τοῦ ἀποβιώσαντος συζύγου. Μείωσις ἐξουσίας, ἀλλ' εὐρυτέρα καὶ μᾶλλον φιλάνθρωπος ἀντίληψις τῆς ἰδέας τῆς οἰκογενείας, ἰδοὺ ὁ ἰσολογισμὸς τῶν νόμων τούτων.

Ἡ λογικὴ τῆς ἀνελίξεως ἄγει τὸ νεώτερον πνεῦμα εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι αἱ κοινωνίαι, αἰσθανόμεναι ἑαυτὰς ἑδραιοτέρας, δύνανται νὰ παραλείψωσιν, ἄνευ κινδύνου, τὴν ὑπερβολικὴν πρόνοιαν, ἥτις προΐστατο εἰς τὴν γέννησιν αὐτῶν, καὶ ἥτις εὕρισκε τὴν δικαιολογίαν αὐτῆς εἰς τὸν φόβον μὴ διακυβεύσῃ τὸ μέλλον αὐτῶν.

III

Ἀναμφισβήτητον τυγχάνει ὅτι ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν καὶ αὐτῶν τῶν συντακτῶν του, ὑπῆρξε κυρίως καὶ πρώτιστα βάσις τῆς ἰδιοκτησίας καὶ κανονισμὸς τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα αὕτη ἀπονέμει.

Τοιαύτη ἐστὶν ἡ σταθερὰ ἀπόφανσις τῶν νομικῶν τοῦ 1804. Καὶ πράγ-

ματι, ὁ Jaubert διακηρύττει ὅτι «ὁ σεβασμὸς τῆς ἰδιοκτησίας καταδείκνυται εἰς ἑκάστην σελίδα τοῦ Κώδικος· ὁ Louvet, εἷς τῶν πρώτων συντακτῶν αὐτοῦ, θεωρεῖ ὅτι ὁ Κῶδιξ «μέγιστον καὶ πρώτιστον ἀντικείμενον ἔχει νὰ κανονίσῃ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ἰδιοκτησίας»· ὁ Lahary προκηρύττει ὅτι «τὸ πολυτιμότερον μέτρον Ἀστικοῦ Κώδικος καὶ ἡ σπουδαιοτέρα τῶν διατάξεων αὐτοῦ εἶνε ὁ ὁρισμὸς τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας· πάντα τὰ ἄλλα εἰσὶν αἱ συνέπειαι αὐτοῦ — ἢ τὰ ἀποτελέσματα». Τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἰδέᾳ συνεδέοντο στενῶς ἡ ἀρχὴ τῶν δικαιωμάτων τῶν κληρονόμων ἐπὶ τῆς περιουσίας τῆς οἰκογενείας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος, ἐν περιπτώσει διανομῆς.

Ὁ πόθος ἵνα προσδώσωσι τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ τὴν αἴγλην τῆς ἀρχαίας μοναρχίας, ἐπήνεγκεν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον κανόνα, σπουδαιοτάτην ἐξαίρεσιν διὰ τῆς δημιουργίας τῶς τίτλων τῶν ἀναπαλλοτριώτων κτημάτων. Διατηρηθεὶς ἐπὶ τῆς Παλινορθώσεως ὁ θεσμὸς οὗτος, ἀπηγορεύθη ἐφεξῆς διὰ τῶν νόμων τοῦ 1835 καὶ 1849, οἵτινες κατ' ἐπιφάνειαν μεταρρυθμιστικοὶ τοῦ γράμματος τοῦ Κώδικος ἐπανέρχονται πράγματι εἰς τὰς ἰδέας τῆς ἰσότητος, αἵτινες ἐνέπνευσαν αὐτόν.

Οὕτω διετυπώθη ὁ περίφημος νόμος τῆς 23ης Μαρτίου 1855 περὶ μεταγραφῆς τῆς ὑποθήκης. Ἀντὶ νὰ θίξῃ τὸ ἀρχικὸν δικαίωμα, ὅπερ καθιεροῖ τὸ ἄρθρον 554, ὁ νόμος οὗτος, κατὰ τὰς ἐκφράσεις τοῦ Κ. Debelleyme, «ἐφελκύει εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κεφαλαίων, παρέχων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πίστεως τῆς ἰδιοκτησίας ἀσφαλῆ βάσιν». Οἱ εἰσηγηταὶ τῆς σοφῆς ταύτης μεταρρυθμίσεως διεμαρτύροντο ἐν τούτοις ἐπὶ τῷ σεβασμῷ αὐτῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ 1804 καὶ ἐδήλωσαν διαρρήδην κατὰ τὴν συζήτησιν ὅτι δὲν διενοοῦντο τὸ παράπαν «νὰ θέσωσιν ἱερόσυλον χεῖρα ἐπὶ τοῦ κώδικος τοῦ Ναπολέοντος», οὔτε «νὰ θυσιάσωσι νομοθεσίαν, ἥτις ἦτο αὐτοῖς προσφιλής». Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ παραταθῇ ἐσαεὶ ἡ κατάστασις αὕτη καὶ συγκρούσεις ἔμελλον μοιραίως νὰ προκύψωσι, μεταξὺ τῶν δικαιωμάτων τῆς ὁμάδος τῶν δανειστῶν καὶ τῶν ἀντιθέτων συμφερόντων τοῦ ἰδιοκτήτου. Ἡ ἐπέμβασις τοῦ νομοθέτου καθίστατο ἀναγκαία. Ἐξεδηλώθη δὲ διὰ τῶν νόμων, οἵτινες προκαλοῦσι τὴν προσοχήν, διότι περιορίζουσι σπουδαίως τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα τῆς διαθέσεως καὶ ἐπικαρπίας καὶ ἀλλοιοῦσι τὴν ἰδέαν τῆς ἰδιοκτησίας, ἀθίκτου, οἵαν ἠνόησεν αὐτὴν ὁ Κῶδιξ.

Προσήκει νὰ κατατάξωμεν εἰς τὴν εὐρεῖαν ταύτην κατηγορίαν τοὺς νόμους περὶ ἀνθυγιεινῶν οἰκημάτων, περὶ ἑτοιμορρόπων οἰκοδομῶν, περὶ ἀποξηράνσεως ἑλῶν κλπ., περὶ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ προνομίου τοῦ μισθωτοῦ, ἐν περιπτώσει χρεωκοπίας· περὶ τῆς εὐθύνης τῶν συνοίκων ἐν περιπτώ-

σει πυρκαϊᾶς· ἐν τέλει, περὶ τῶν ὅρων τῆς ὑπάρξεως τῶν ἑταιρειῶν, αἵτινες ἱδρύθησαν πρὸς ἄλλον σκοπὸν ἢ τῆς διανομῆς τῶν κερδῶν.

Σπουδαῖον γεγονὸς οἰκονομικῆς τάξεως ἔμελλε νὰ προκαλέσῃ προσέτι ἐπειγούσας ἐπιδιορθώσεις, καὶ δὴ ἡ σημαντικὴ ὁσημέραι πρόοδος τῶν κινητῶν περιουσιῶν. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας τὸ κινητὸν ἔπαυσε νὰ εἶνε εὐτελὲς πρᾶγμα, res vilis. Τοὐναντίον κατέστη,—εἴτε πρόκειται περὶ μετοχῶν, εἴτε περὶ τόκων,—ἴσον στοιχεῖον πλούτου, ἐὰν μὴ ἀνώτερον ἐκείνου, ὃν παρέχει ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία.

Ὁ νεώτερος νομοθέτης ὤφειλε νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν νέαν ταύτην καὶ τοσοῦτο ποικίλην τῆς ἰδιοκτησίας μορφήν. Ὅπως παρακολουθήσῃ πάσας αὐτῆς τὰς συμβάσεις, ἔδει νὰ ἐπιληφθῇ πασῶν αὐτῆς τῶν ἀπόψεων. Ἔργον χαλεπὸν καὶ ἰδιαιτέρως λεπτὸν ἡ ὀργάνωσις καὶ ὁ κανονισμὸς τῆς πίστεως! Ἐν τέλει, παρίστατο ἀνάγκη νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν ταύτην, — ἀσήμαντον χθές,—σημαντικὴν σήμερον,—τὰς νομίμους ἐγγυήσεις, ὧν αὕτη ἐστερεῖτο εἰσέτι. Ὁ νομοθέτης ἀπέδειξε τὴν μέριμναν αὐτοῦ θεσπίσας νόμους, οἵτινες προστατεύουσι τὴν κινητὴν περιουσίαν τοῦ μεταλλευτοῦ, διακηρύττουσι τὸ ἔγκυρον τῶν ὑπὸ προθεσμίαν ἀγορῶν, περιστέλλουσι τὰς καταχρήσεις ἐπὶ πωλήσεων ἐπὶ πιστώσει τῶν ἀξιῶν τοῦ χρηματιστηρίου, καὶ διευκολύνουσι τὸ ἐνέχυρον τῶν κεφαλαίων τοῦ ἐμπορίου.

Οὕτως αἱ κοινωνίαι, ὑπείκουσαι εἰς τὰ ἔμφυτα τῆς προόδου, πολλαπλασιάζουσιν ἀπαύστως τὰ δημιουργήματα τῆς δραστηριότητος αὐτῶν· ἀλλ' ἐὰν γινώσκωσιν ὅτι δὲν ὑπάρχει τὸ παράπαν ἐν τῇ ἀπείρῳ ποικιλίᾳ τῶν οἰκονομικῶν μεταμορφώσεων ἀπόλυτος καὶ αἰώνιος τύπος, ἐν τούτοις ἡ ἔμφυτος φρόνησις ὑπαγορεύει αὐταῖς νὰ μὴ καταστρέφωσι τὰ ἰσχυρὰ θεμέλια, ἐφ' ὧν ἐρείδονται τὰ οἰκοδομήματα, ἅτινα ἐστέγασαν τοὺς πρώτους αὐτῶν ἀγῶνας.

IV

Ἰδοὺ κατελήξαμεν εἰς τὸν τελευταῖον ἡμῶν σταθμόν. Ἐὰν ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ ἠσχολήθη περὶ τὴν ἐπίλυσιν τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀφορῶσιν εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰς περιουσίας, ἠμέλησεν ὅμως τὴν ἔρευναν τῶν προβλημάτων, ἅτινα ἐγείρει ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου ἀποζῶντος ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν του.

Ἄρθρα τινὰ περὶ τῆς μισθώσεως ἔργου· διατάξεις τινὲς περὶ τοῦ προνομίου τῶν ἐργατῶν τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῶν ὑπηρετῶν πρὸς ἀπότισιν τῶν μισθῶν αὐτῶν, ἀποτελοῦσι τὴν μόνην ἀξίαν ἐκτιμήσεως μέριμναν τοῦ νομοθέτου, πράγματι πάνυ δευτερεύουσαν.

Ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τὸ ἀείποτε ζωηρότερον τῆς ἀλληλεγγύης αἴσθημα ἔμελλον νὰ ὁδηγήσωσι τὸν νομοθέτην ν' ἀναλάβῃ, κατὰ λυσιτελέστερον τρόπον, τὴν ὑπεράσπισιν συμφερόντων ἐπὶ μακρὸν χρόνον παραγνωρισθέντων. Ἐν διαστήματι ἡμίσεος καὶ πλέον αἰῶνος, δύο μόναι ἀπόπειραι ἐγένοντο, ἐκδηλωθεῖσαι διὰ τοῦ νόμου τῆς 30ης Ὀκτωβρίου 1836, ὅστις περιορίζων τὰ δικαιώματα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάτρωνος ἀπαγορεύει τὴν μίσθωσιν ἐργασίας ἐργατῶν ἡλικίας κατωτέρας τῶν 18 ἐτῶν, ἐν τοῖς ἐργοστασίοις τοῦ ἀναφλεκτικοῦ ὑδραργύρου· καὶ διὰ τοῦ νόμου τῆς 22ας Μαρτίου 1841—διαμείναντος ὡς πλατωνικὴ αὐτόχρημα εὐχή,—ἐλλείψει σπουδαίου ἐλέγχου, κανονίζοντος ἀκριβῶς τὴν ἐργασίαν τῶν παίδων ἐν τοῖς χειροτεχνείοις.

Ἀλλ' ἐν ἔτει 1864 ἀνακηρύσσεται ἡ νομιμότης τῶν συνεταιρισμῶν καὶ τὴν 2αν Αὐγούστου 1868 ὀβελίζεται ἐκ τοῦ Κώδικος τὸ ἄρθρον 1781, ὅπερ ἐδημιούργει τῷ κυρίῳ προνομιοῦχον θέσιν καὶ ἔλυεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ ἁπλῇ αὐτοῦ διαβεβαιώσει, τὰς ἀντιρρήσεις περί τε τοῦ ποσοῦ τῶν μισθῶν καὶ τῶν γενομένων καταβολῶν.

Βραδύτερον μετὰ δεκαὲξ ἔτη συγκροτοῦνται τὰ σωματεῖα τῶν ἐπαγγελμάτων, καὶ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἑκάστη Βουλὴ εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ μεριμνήσῃ ὑπὲρ τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Τὴν 27ην Δεκεμβρίου 1890 τροποποιεῖται τὸ ἄρθρον 1780, πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀποσοβήσῃ ἀπὸ τοῦ ὑπαλλήλου τὰς ἐπιζημίους συνεπείας ἀποτόμου καὶ ἀδικαιολογήτου ἀποπομπῆς. Τὴν 30ὴν Νοεμβρίου 1894, μεταρρυθμίζεται ὁ κανὼν τοῦ ἄρθρου 815 «οὐδεὶς ὑποχρεοῦται νὰ διατελῇ ἐν κοινωνίᾳ», καὶ ἡ τροποποίησις αὕτη ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς ἰδέας νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν καὶ προστατεύσῃ τὴν ἑστίαν τῶν ἁπλῶν ἀνθρώπων.

Τὴν 9ην Ἀπριλίου 1898 ἡ εὐθύνη τοῦ πάτρωνος ἐμφανίζεται ὡς ἀναγκαία σχέσις μεταξὺ τοῦ τυχαίου συμβάματος καὶ τῆς ἐργασίας καὶ καταστρέφει ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τὰς ἰδέας τοῦ νομοθέτου τοῦ 1804, ὅστις ἠρνεῖτο νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἠδύνατό τίς ποτε νὰ ὑπέχῃ εὐθύνην χωρὶς ν' ἀποδειχθῇ προηγουμένως ἡ ὕπαρξις πταίσματος.

Ἐν τέλει, οἱ νόμοι τοῦ ἔτους 1900 καὶ 1902 περιορίζουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν ὡρῶν τῆς ἐργασίας ἐν τοῖς χειροτεχνείοις, προστατεύουσιν ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παῖδας κατὰ τῶν καταπονήσεων τῆς καθημερινῆς ἐργασίας καὶ ἐπιβάλλουσιν οὕτως εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν συμβάσεων προσκόμματα, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ δὲν ἠθέλησε ν' ἀνεχθῇ.

Ἐκπληρῶν, Κύριοι, τὴν ἀνατεθεῖσάν μοι ἐντολὴν καὶ ὑπομιμνήσκων

ὑμῖν ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς πολλοὺς τούτους νόμους, οἵτινες προσετέθησαν εἰς τὸν Κώδικα,— συσσωματωθέντες αὐτῷ,—ὅπως τροποποιήσωσιν ἢ συμπληρώσωσιν αὐτόν,—ὁμολογῶ ὅτι διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ δώσω λαβὴν εἰς τοὺς σταθεροὺς ἐπικριτὰς τοῦ ἔργου τοῦ 1804.

Ἐὰν ἤθελον μοὶ ἀποδώσει πρόθεσιν εἰρωνείας, δὲν ἤθελον φοβηθῆ ν' ἀπαντήσω αὐτοῖς ὅτι ὁ Κῶδιξ δὲν ὑπῆρξε τὸ παράπαν ἄθικτος!

Μόνη ἡ οἴησις τοῦ νομοθέτου ἢ ἡ μεροληψία τοῦ κριτικοῦ δὲν ἤθελον ἀναγνωρίσει ὅτι ἐν τῇ βραδείᾳ ἀλλ' ἀδιαλείπτῳ μεταμορφώσει τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, κοινωνικὸν ἔργον δὲν δύναται νὰ εἶνε μόνιμον, ἐὰν μὴ εἶνε ἀναλλοίωτον.

Ἀλλὰ πιστεύσατε ὅτι τοῦτο εἶνε ἄριστον—καὶ δύναμαι νὰ εἴπω ἔνδοξον—ὅτι αἱ γενεαί, εὐλαβεῖς πρὸς τὴν ἁρμονίαν, τὴν ὁποίαν ἀνευρίσκουσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, συνορῶσαι τὸ μεγαλεῖον ὅπερ ἀποκαλύπτει, ἐργάζονται ἵνα προφυλάξωσιν ὁσημέραι ἐκ τῶν προσβολῶν τοῦ χρόνου.

Μήτοι δὲν εἶνε ἡ λογικὴ αὕτη λατρεία τοῦ παρελθόντος, ἥτις ἀποσοβεῖ τὰ κακόζηλα τολμήματα, ἐνισχύει τὰ ἐνδοιάζοντα πνεύματα, διέπει,—πειθαρχεῖ τὸν ἀγῶνα; Καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἔννοια, Κύριοι, τοῦ φόρου σεβασμοῦ, ἐὰν μὴ ἐντόνου, ὁμοθύμου ὅμως, τὸν ὁποῖον ἠδυνάμεθα ν' ἀπονείμωμεν εἰς τὸν Ἀστικὸν Κώδικα, ἀναγνωρίζοντες ὅτι ὀφείλομεν αὐτῷ τὴν εὐρυτέραν διάταξιν καὶ διακόσμησιν τῶν δικαστικῶν ἡμῶν μνημείων, καί,—ἔστε βέβαιοι,—τὴν εὐστάθειαν καὶ αὐστηρότητα τῶν ἀρχῶν, ἃς ἀντλοῦμεν ἐξ αὐτοῦ, αἵτινες γονιμοποιοῦσι καὶ ζωογονοῦσι τὴν διηνεκῆ ἐργασίαν τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν.

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΙΡΗΝΗ ΠΡΟ ΤΗΣ ΔΙΑΙΤΗΣΙΑΣ

ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΓΑΛΛΩΝ—ΣΚΑΝΔΙΝΑΥΩΝ—ΑΓΓΛΩΝ

ΤΗι ΚΗ΄ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1904

ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΔΑΝΙΑΣ—ΣΟΥΗΔΙΑΣ—ΝΟΡΒΗΓΙΑΣ

«Pour être vraiment grand, ce n'est pas tout d'avoir étonné le monde par des exploits guerriers, vaincu les nations et changé la face des empires. Les guerriers et les conquérants n'ont été souvent que le fléau du genre humain lorsqu'il leur a manqué les vertus nécessaires pour faire le bonheur des hommes, et leurs noms ne sont passés à la postérité que chargés de malédictions, tandis que ceux des législateurs sages et pacifiques n'ont jamais été répétés de siècle en siècle qu'avec attendrissement, respect et vénération. La gloire solide, la seule véritable gloire est de rendre les peuples heureux, et le bonheur des peuplss dépend essentiellement d'une bonne législation».

TULLIER

Ο Γαλλικὸς «Κοινοβουλευτικὸς Ὅμιλος τῆς Διεθνοῦς Διαιτησίας», πανηγυρίζων τὴν ἀρχὴν τῆς διεθνοῦς εἰρήνης διὰ διαιτησίας, κατὰ τὴν 28ην Νοεμβρίου (1904), μεγαλοπρεπὲς παρέθετο ἐν Παρισίοις συμπόσιον ἐν τῷ «Μεγάλῳ Ξενοδοχείῳ», πρὸς τιμὴν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Κοινοβουλίων τῆς Δανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, οἵτινες, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς Ἑορτῆς ταύτης, ἀφίκοντο εἰς Παρισίους.

Τὸν Πρόεδρον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ἀντεπροσώπευεν ὁ διαγγελεὺς αὐτοῦ. Οἱ Πρόεδροι τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς τῆς Γαλλίας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ Κ. D'Estournelles de Canstant—Γερουσιαστοῦ,—Προέδρου τοῦ Γαλλικοῦ «Κοινοβουλευτικοῦ Ὁμίλου τῆς Διεθνοῦς Διαιτησίας», προεδρεύοντος τοῦ Συμποσίου. Ἐν τῇ τιμητικῇ τραπέζῃ παρεκάθισαν ὡσαύτως:

Οἱ κ. κ. Combes, Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου· Berteaux, ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργός· Pelletan, ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν· Doumergues, ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν· οἱ Ἀντιπρόεδροι τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς· οἱ Βουλευταὶ Pierre

Baudin, Caillaux, Siegfried· ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου· ὁ Νομάρχης τοῦ Σηκουάνα· ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας· ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου· ὁ Πρόεδρος τοῦ Δημοκρατικοῦ Συλλόγου τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῆς Βιομηχανίας· οἱ Πρέσβεις τῆς Δανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας· ὁ Λόρδος Brassey· οἱ Πρόεδροι τῆς Δανικῆς, τῆς Σουηδικῆς καὶ Νορβηγικῆς ἀποστολῆς κ.λ.π.

Σκανδιναυοὶ καὶ Γάλλοι Κοινοβουλευτικοὶ παρεκάθισαν ἀναμὶξ εἰς τὰς πολυαρίθμους τραπέζας· καὶ ἐνῷ οἱ τετρακόσιοι προσκεκλημένοι ὡδηγοῦντο εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν, ἡ μουσικὴ τῆς Δημοκρατικῆς φρουρᾶς ἀνέκρουε τοὺς Ἐθνικοὺς Ὕμνους τῆς Δανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας· καὶ ἡ μεγαλειτέρα ἀδελφικὴ στοργὴ ἐπεκράτησε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συμποσίου.

Εἶτα ἤρξατο ἡ μακρὰ τῶν λόγων σειρά. Ὁ Κος D'Estournelles de Constant, Πρόεδρος τοῦ Γαλλικοῦ «Κοινοβουλευτικοῦ Ὁμίλου τῆς Διεθνοῦς Διαιτησίας», ἀναγινώσκει τηλεγράφημα τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς τῆς Νορβηγίας, ἀναγγέλλοντος ὅτι ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας του δὲν ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑορτὴν ταύτην.

Ἡ ὁμήγυρις ἐπευφημεῖ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐπιστολῆς τοῦ Κου Léon Bourgeois, τέως Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς καὶ νῦν μέλους τοῦ ἐν Haye Δικαστηρίου τῆς Διεθνοῦς Διαιτησίας.

Ἀφοῦ ὑπέμνησε τὴν σταδιοδρομίαν τῆς ἀρχῆς τῆς Διαιτησίας, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐν Haye Συνεδρίου, ὁ Κος Léon Bourgeois ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς·

Μέγιστον εἶνε τὸ ἔργον, ὅπερ ὑπολείπεται νὰ ἐπιτελέσωμεν. Ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν ἐνδελεχῶς καὶ ἐπιζητήσωμεν τὰ μέσα, ὅπως ἀναπτύξωμεν, βελτιώσωμεν καὶ καταστήσωμεν λυσιτελέστερον καὶ ἰσχυρότερον τὸ νέον τοῦτο δίκαιον τῆς εἰρήνης, τῆς ὁποίας τὰ εὐεργετήματα τὸ πρῶτον νῦν καθίστανται αἰσθητὰ εἰς τὸν κόσμον.

Ἐπικροτοῦντες εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, χαίρομεν ἐπὶ τῇ ὑποδοχῇ, ἧς ἔτυχεν ὑπὸ τοσούτων Δυνάμεων τὸ γενναῖον αὐτοῦ σχέδιον.

Οἱ χρηστοὶ ἐργάται τοῦ μεγάλου τούτου ἀγῶνος, τοσοῦτον εὐάριθμοι πρὸ πέντε ἐτῶν, ἀποτελοῦσι σήμερον λεγεῶνα. Ὕπερθεν καὶ αὐτῶν τῶν κυβερνήσεων, κυρίαρχος ἐγεννήθη δύναμις, ἥτις μικρὸν καὶ θέλει διέπει τὰς τύχας τοῦ κόσμου.

Τοιαύτη ἀείποτε ὑπῆρξεν ἡ τάσις τῆς δημοσίας γνώμης· ἀλλ' ἦτο ἐφήμερος δύναμις, καὶ τῆς ὁποίας ἡ διεύθυνσις ἀδιαλείπτως μετεβάλλετο, ἀναλόγως τῶν παθῶν καὶ τῶν συμφερόντων τῆς στιγμῆς.

Ἡ νέα αὕτη δύναμις ἄλλην ἔχουσα καταγωγήν, ἄλλον ἔχει τίτλον· ἀπορρέει ἐκ τῆς παγκοσμίου συνειδήσεως· ἀρύεται τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ δικαίου, — καὶ δὴ τὴν μονιμότητα

καὶ τὸ σθένος, — καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας ὀφείλει τὴν σταθερὰν καὶ εὐεργετικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν.

Τοιαύτην βαθεῖαν ἔννοιαν ἔχει τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπισκέπτονται τὴν Γαλλίαν οἱ συνάδελφοι ἡμῶν ἐκ Δανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, τοῦθ' ὅπερ ἐπιτείνει τὴν χαρὰν ἡμῶν ὑποδεχομένων αὐτούς. Χαιρετίζομεν αὐτοὺς ὡς προσήκει αὐτοῖς, οὐ μόνον ὡς ἀπεσταλμένους τῶν Κοινοβουλίων καὶ τῶν Χωρῶν αὐτῶν, ἀλλὰ προσέτι ὡς ἀντιπροσώπους τῆς παγκοσμίου ταύτης συνειδήσεως, τῆς ὁποίας θέλομεν μετ αὐτῶν ἀγωνισθῇ ἵνα παγιώσωμεν τὸ κράτος ἐπὶ τοῦ κόσμου.

Ἀφοῦ προσηγόρευσε τὰ παρόντα εἰς τὸ συμπόσιον μέλη τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, ὁ Κος D'Estournelles de Constant ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς φιλοξενουμένους Σκανδιναυοὺς ὡς ἑξῆς:

Προσήλθετε κομίζοντες λαμπρὰν συμβολὴν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς διεθνοῦς συνδιαλλαγῆς, τὴν ὁποίαν ὑμεῖς πρῶτοι ἐτιμήσατε, ὁπότε τόσοι ἄλλοι ἔσκωπτον ἢ ἀνθίσταντο εἰς αὐτήν, καὶ ἥτις κατέστη δύναμις ἀκαταγώνιστος ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ὀργανώσεως....

Ἔρχεσθε ἵνα ἐπιτελέσητε μεθ' ἡμῶν, Κύριοι, πανηγυρικὸν σύμβολον πίστεως εἰς τὸν θρίαμβον τῆς δικαιοσύνης κατὰ τῆς βίας. Ἀνταποκρίνεσθε οὕτως εἰς τὰς ἀνυπομόνους εὐχὰς πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὰς εὐχὰς τῆς Γαλλίας, ἐκθύμως ἐπαιρομένης ὅτι αὕτη ἐξελέγη ὡς τὸ εὐνοϊκώτερον ἔδαφος εἰς τὰς ἐπαγγελίας τοσούτο μεγάλου μέλλοντος. Καὶ τὸ μέλλον τοῦτο κεῖται ἐγγύς. Ἐσμὲν πάντες σύμφωνοι, προσφιλεῖς μοι συνάδελφοι, Ἄγγλοι, Σκανδιναυοί, Γάλλοι, ὅπως βεβαιώσωμεν τὸν πραγματικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἡμετέρου προγράμματος καὶ τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν. Καὶ δὲν θέλουσιν ὑπολάβει ὡς μωροὺς ἢ ἀνοήτους τοὺς ἀντιπροσώπους πέντε λαῶν, ἐρχομένους παμπληθεῖς ἀπὸ ἀπωτάτων χωρῶν, ὑπὸ τοσοῦτο χαλεπὰς περιστάσεις, ἐν πληρεστάτῳ χειμῶνι, ἐν ὥρᾳ κοινοβουλευτικῆς ἐργασίας, ἐπὶ μόνῳ τῷ τέλει ἵνα συσπειραθῶσι περὶ μίαν ἀρχήν.

Ὁ Κος D'Estournelles de Constant ὑπομιμνήσκει τὰς ἐπιτευχθείσας προόδους ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ «Κοινοβουλευτικοῦ Ὁμίλου τῆς Διαιτησίας» τῆς 26ης Μαΐου 1903.

Τότε τὸ Συνέδριον τῆς Haye, — ὅπερ ἔσται τὸ ἄφθιτον κλέος τῆς ἡμετέρας συμμάχου, — τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ νεαροῦ αὐτῆς ἡγεμόνος, — ἐθεωρεῖτο ἐν Εὐρώπῃ, καὶ παρὰ τὴν Ἀμερικανικὴν πρωτοβουλίαν, ὡς ἵδρυμα θνησιγενές, αἱ δὲ διαιτητικαὶ συμβάσεις καταγέλαστοι. Νῦν αἱ συμβάσεις

αὗται πολλαπλασιάζονται μεταξὺ πάντων τῶν Κρατῶν· ἡ Δανία συντάσσεται τῇ Ὁλλανδίᾳ διὰ γενικῆς καὶ ὑποχρεωτικῆς συμβάσεως· ἡ Χιλὴ καὶ ἡ Ἀργεντίνη Δημοκρατία συνδέονται διὰ συμβάσεως ἀφοπλισμοῦ· ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία, ἐν τῇ πάνυ ἀπροόπτῳ καὶ σπουδαιοτάτῃ ἐκρήξει τῶν διενέξεων, ἐσώθησαν διὰ τῆς ὑπάρξεως τῶν «Ἐξεταστικῶν τούτων Ἐπιτροπῶν», τὰς ὁποίας ἱδρύσαμεν ἐν ἔτει 1899· ὁ Πρόεδρος Roosvelt προτείνει νέαν Συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης...

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι, κατὰ τὴν ὥραν ταύτην, οἱ ἀδιόρθωτοι δύσπιστοι, τῶν ὁποίων ἡ ἐφήμερος εἰρωνεία μεταβάλλεται τοσοῦτο ταχέως εἰς ἀκρισίαν, ἀντιτάσσουσιν ἡμῖν τὸ θέαμα τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου. Δὲν βλέπουσιν ὅμως ὅτι προβάλλουσιν ἡμῖν ἓν ἔτι ἐπιχείρημα καὶ δὴ ἐνθαρρυντικόν, ἵνα οἱ λαοὶ φωτιζόμενοι ἐκ τοῦ αἱμοσταγοῦς τούτου ὁρίζοντος ἀποστρέφωνται τὰς βιαίας λύσεις καὶ ἐπιζητῶσι τὴν σωτηρίαν εἰς νεωτέραν ὀργάνωσιν τῆς « διεθνοῦς δικαιοσύνης », τῆς ὁποίας τὸ ἔμβρυον εἶνε τὸ Δικαστήριον τῆς Haye. Δὲν βλέπουσιν ὅτι ὁ πόλεμος εἶνε ἐπεισόδιον τοῦ αἰωνίου δράματος· ὁ ἀτελεύτητος τοῦ ἀνθρώπου ἀγὼν ἐναντίον τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως· δὲν βλέπουσιν ὅτι ἡ συμφορὰ αὕτη, ὡς αἱ λοιπαί, θέλει καταλήξει νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ αὕτη πρὸ τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος τοῦ πολιτισμοῦ· ὅτι, ἐὰν ἐκεῖ ῥέῃ αἷμα, ἐνσκήπτουσι πένθη, καταστροφαί, καὶ ἐνταῦθα, τοὐναντίον, ἐλπίδες καὶ χαρά· ἐκεῖ ἀνθίσταται τὸ παρελθὸν ὑπὸ τοὺς βαρβάρους σπασμούς του· ἐνταῦθα διὰ τῶν ἐπαγγελιῶν, διὰ τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ διαλάμπει τὸ μέλλον.

Ὁ λόγος οὗτος προὐκάλεσε ζωηρὰς ἐπευφημίας. Ὁ Κος Πρόεδρος τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου λαμβάνει τὸν λόγον.

Γηθοσύνως χαιρετίζων τοὺς ἡμετέρους ξένους Σκανδιναυοὺς ἐξ ὀνόματος τῆς κυβερνήσεως, ἀπὸ καρδίας εὔχομαι αὐτοῖς, «Ὡς εὖ παρέστητε». Ἡ ἄφιξις αὐτῶν εἰς Παρισίους θέλει χαραχθῇ βαθέως εἰς τὰς ἀναμνήσεις αὐτῶν καὶ ἡμῶν, διότι οὐδὲν κοινὸν αὕτη ἔχει μετὰ τῆς συνήθους περιεργίας τοῦ περιηγητοῦ (χειροκροτήσεις). Ὁρμᾶται ἐκ σπουδαιοτέρων καὶ ὑψηλοτέρων ἰδεῶν. Ἡ πρόσκλησις τῆς Γαλλίας εἰς τὴν σύμπνοιαν τῶν λαῶν, εἰς τὴν γενναίαν καὶ γόνιμον εἰρήνην, ἥτις σέβεται πάντα τὰ δικαιώματα καὶ προστατεύει πάντα τὰ συμφέροντα, θεμελιοῦσα ταῦτα ἁρμονικῶς ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας ἀρχῆς τῆς ἀλληλεγγύης τῶν ἀνθρώπων, ἡ πρόσκλησις αὕτη τοσοῦτον ἠχηρὰ ἐν τῇ ἁπλότητι καὶ τοσοῦτον ἀφιλοκερδὴς ἐν τῇ εἰλικρινείᾳ αὐτῆς ἀντήχησε μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν.

Ἀπὸ τῶν ὑμετέρων ἀκτῶν ἀκούσαντες τὴν πρόσκλησιν ταύτην, Κύριοι

Κοινοβουλευτικοὶ τῶν τριῶν βασιλείων τοῦ Βορρᾶ, εὐηρεστήθητε ν' ἀνταποκριθῆτε αὐτῇ διὰ σημαντικοῦ διαβήματος, ὅπερ συνδέει τὰς τρεῖς κυβερνήσεις καὶ τὰ τρία ὑμῶν ἔθνη ταῖς εἰρηνικαῖς ἰδέαις τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ τοῦ ἡμετέρου Κοινοβουλίου.

Ἐρχόμενοι ὡς ἄγγελοι εἰρήνης, λόγους εἰρήνης θέλετε ἀποκομίσει ἐκ τῆς ὑμετέρας ἐπισκέψεως. Ἡ Γαλλία δὲν δύναται νὰ ὑποληφθῇ, ὅτι διατελεῖ ἐν παρακμῇ καὶ ἀδυναμίᾳ, καταρωμένη τοῦ πολέμου καὶ τῶν φρικαλεοτήτων αὐτοῦ· ὁπόταν αὕτη ἀποδοκιμάζῃ οἰκτίρουσα τὰ ἐθνικὰ μίση· ὁπόταν ἐπιδαψιλεύῃ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς εὐχὰς αὐτῆς, ὅπως σβέσῃ ταῦτα ἐσαεί, ἐξορκίζουσα τοὺς λαούς, ἄνευ ἐξαιρέσεως, ἵνα συνεταιρισθῶσι πρὸς ἀλλήλους ἐν πολιτικῇ ὁμονοίας καὶ φιλανθρωπίας (ἐπευφημίαι). Οἱ ἀσπονδότεροι ἐχθροὶ αὐτῆς, ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐσεβάσθησαν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰς πολεμικὰς αὐτῆς ἀρετάς· καὶ ἀκριβῶς, ἐπειδὴ κατὰ τὸ παρελθόν, ἔνθους ἀνέσπασε τὸ ξίφος· ἐπειδὴ ἔχυσε τὸ αἷμα αὐτῆς ἐπὶ μυρίων πεδίων μάχης, ὑπερασπίζουσα τὰς ἰδέας ἢ τὰ συμφέροντα αὐτῆς, δικαιοῦται νῦν πλέον παντὸς ἄλλου ἔθνους νὰ καταστήσῃ τὴν εἰρήνην κανόνα ἀναλλοίωτον τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς πολιτικῆς (παρατεταμέναι ἐπευφημίαι) καὶ πολλαπλασιάσῃ τὰς συμβάσεις τῆς διαιτησίας, αἵτινές εἰσιν ἔξοχα ὄργανα εἰρήνης.

Ἡ παρουσία ὑμῶν εἰς τὸ συμπόσιον τοῦτο, Κύριοι ἀντιπρόσωποι τῶν Κοινοβουλίων τοῦ Βορρᾶ, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Δανία, ἡ Σουηδία καὶ ἡ Νορβηγία συντάσσονται τῇ Γαλλίᾳ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ βεβαιῶ τοῦτο μετ' ἀκραιφνοῦς εὐφροσύνης· ὑπείκων δὲ εἰς ἐπιβαλλόμενόν μοι καθῆκον, εὐτυχὴς λογίζομαι διατυπῶν τοῦτο εἰς πρόποσιν, ἥτις θέλει ἀντηχήσει εἰς πάσας ὑμῶν τὰς καρδίας.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προτείνω ὑμῖν πρόποσιν ὑπὲρ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, τῆς Α. Μ. τῆς βασιλίσσης, τῶν Βασιλικῶν Οἰκογενειῶν τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας (παρατεταμέναι χειροκροτήσεις). Προπίνω ὡσαύτως ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας καὶ εὐημερίας τῶν λαῶν τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας.

Ὁ λόγος οὗτος καλύπτεται ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐπιτείνεται, ὅτε ἡ μουσικὴ τῆς Δημοκρατικῆς Φρουρᾶς ἀνακρούει τοὺς ἐθνικοὺς ὕμνους τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας. Πάντες ἵστανται ὀρθοί. Οἱ Σκανδιναυοὶ ᾄδουσιν ἐν χορῷ τοὺς ἐθνικοὺς ὕμνους τῶν πατρίδων των.

Διὰ ζωηρῶν ἐκφράσεων ὁ Κ[ος] Akerman, πρεσβευτὴς τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, εὐχαριστεῖ τῷ Προέδρῳ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Προσαγορεύει ἐξ

ὀνόματος πάντων τῶν φιλοξενουμένων Σκανδιναυῶν τὴν Γαλλίαν, «φαεινὴν πηγὴν τῶν ἰδεῶν, αἵτινες θέλουσιν εἰρηνοποιήσει τὸν κόσμον». Ἐγκωμιάζει τὸν Πρόεδρον Κον Loubet καὶ προτείνει πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ σεβαστοῦ Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Περαίνει ἀναφωνῶν· «Ζήτω ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας! Ζήτω ἡ Γαλλία!».

Οἱ ὁμοπάτριδες αὐτοῦ ἐπαναλαμβάνουσι τὰς ἀναφωνήσεις ταύτας. Ἡ μουσικὴ ἀνακρούει τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον—Marseillaise—τὸν ὁποῖον πολλοὶ ᾄδουσιν ἐν χορῷ. Καταλήγουσιν αἱ ἀνευφημίαι καὶ ἐκ συνθήματος, πρὸς τιμὴν τοῦ Κου Loubet, ἑκατὸν στήθη ἐκπέμπουσι τὴν τριπλῆν ἀναφώνησιν Οὐρρά!

Ὁ Κος Mill, βουλευτὴς ἐκ Calais, εἷς τῶν Γραμματέων τοῦ «Κοινοβουλευτικοῦ Ὁμίλου τῆς Διαιτησίας», ἀναγινώσκει λόγον τοῦ Κου Berthelot—Ἀκαδημαϊκοῦ — «τὸν ὁποῖον ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἡλικία παρακρατεῖ πόρρω τῶν συμποσίων». — Τὸ ὄνομα τοῦ περιωνύμου σοφοῦ ἐπευφημεῖται ζωηρῶς.

Ὁ Κος Berthelot, ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καθορίζει τὸν χαρακτῆρα τῆς ὁμηγύρεως ὡς ἕπεται·

Ἐκπροσωποῦμεν ἐνταῦθα, ὑπὸ πραγματικὸν τίτλον, καὶ δὴ καθαρῶς ἐπίσημον, τὰ Κοινοβούλια τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας, τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Γαλλίας, καὶ δὴ αἱρετὰ σώματα, συντακτικὰ ὄργανα τῆς προόδου εἰς τὰ διάφορα ἡμῶν ἔθνη, καὶ τῶν ὁποίων ἡ σύμπραξις εἶνε ἀναπόδραστος εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν νόμων καὶ εἰς τὴν φυσικὴν πορείαν τῶν κυβερνήσεων. Ἔχομεν νόμιμον δικαίωμα παρεμβάσεως εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ μεταρρύθμισιν τῶν θεσμῶν, ἐπιδιώκοντες τὴν πραγματοποίησιν τῶν κοινωνικῶν βελτιώσεων, — εἴτε μεταξὺ ἀτόμων δι' ἕκαστον ἰδιαίτερον Κράτος, — εἴτε μεταξὺ ἐθνῶν διὰ τὸ σύνολον τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν, προωρισμένων νὰ πραγματώσωσιν ἐν προσεχεῖ μέλλοντι τὴν ἱερὰν τῶν λαῶν συμμαχίαν. Οἱ ἀντιπρόσωποι ἄρα τῶν Κοινοβουλίων εἰσὶν εἰδικῶς ἐνδεδειγμένοι διὰ τοιοῦτον προσηλυτισμόν, ὅπως ἀνακινήσωσι καὶ διευκρινήσωσι τὰ προβλήματα ταῦτα διὰ τῆς συζητήσεως, καταδεικνύοντες τοὺς κανόνας, οἵτινες θέλουσι προταθῆ εἰς τὴν κύρωσιν τῶν ἐξουσιῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν κυβερνήσεων.

Ὁ Κος Berthelot ἀποφαίνεται ὅτι εὐλόγως οἱ Σκανδιναυϊκοὶ λαοὶ προσχωροῦσιν εἰς τὸν εὐγενῆ ὑπὲρ τῆς διαιτησίας ἀγῶνα. Ἐξετάζων ἀναδρομικῶς τὴν σταδιοδρομίαν τῆς ἱστορίας, ὑπομιμνήσκει τὰς ἀρχαίας παραδόσεις περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν λαῶν. Οἷα δήποτε καὶ ἂν εἶνε, λέγει, ἡ ἀξία τῶν παραδόσεων τούτων, εἶνε βέβαιον ὅτι ἔχομεν ἐν ταῖς ἀπωτάταις ἡμῶν καταγωγαῖς ἐθνικήν τινα ἀδελφότητα, ποιάν τινα φυσιολογικὴν κοινότητα, δυναμένην νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὁμοιότητα τῆς ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πολιτισμῶν.

Ἐπιτρέψατέ μοι ν' ἀναφέρω ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀτομικὰς ἀναμνήσεις. Πρὸ τετάρτου αἰῶνος ἐπεσκέφθην τὰ ὑμέτερα Κράτη· τὸ πρῶτον

τὴν Δανίαν, ὅπου ἐθαύμασα τὴν Κοπενάγην, —τὰς «Ἀθήνας τοῦ Βορρᾶ»,— παρουσιάζουσαν πάντα τὸν καλλιτεχνικὸν καὶ λεπτὸν πολιτισμὸν τῆς Μεσημβρινῆς ἡμῶν Εὐρώπης· εἶτα ἐγνώρισα τὴν Χριστιανίαν καὶ τὴν σθεναρὰν πολιτικὴν καὶ διανοητικὴν ἀτομικότητα τῶν Νορβηγῶν· ηὐτύχησα νὰ διέλθω τὴν Στοκχόλμην καὶ τὴν Οὐψάλην, ὅπου μεγάλη ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνάπτυξις, αἱ ἀνεπίληστοι ἀναμνήσεις τῶν μακρῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Σουηδίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ ἡ ἀρίστη περιποίησις τὴν ὁποίαν ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς ἐπιδαψιλεύει εἰς τοὺς ὁμοπάτριδας τῶν προγόνων Αὐτοῦ.

Δὲν προτίθεμαι ἐνταῦθα νὰ ὑπομνήσω ὑμῖν πάνθ' ὅσα ἐνεποίησάν μοι ἐντύπωσιν, οὔτε τὴν προσήνειαν τὴν ὁποίαν πανταχοῦ ἀπήντησα. Περιηγούμενος ἀνὰ τοὺς λιμένας τῆς Κοπενάγης καὶ τῆς Στοκχόλμης, ἐξεπλάγην ἀνευρίσκων, κατὰ μέγα μέρος, τὰς φυσιογνωμίας καὶ τὰ ἤθη τοῦ βίου τῶν ἡμετέρων ναυτῶν, καὶ δὴ τοῦ Havre καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Νορμανδίας· δὲν λαλοῦσι βεβαίως τὴν αὐτὴν γλῶσσαν· ἀλλ' αἱ κινήσεις, ἡ δρῶσα τόλμη, ἡ ἀφοσίωσις καὶ τὰ ναυτικὰ αὐτῶν καθήκοντα εἰσὶ παρόμοια· καὶ ἤθελέ τις ὑπολάβει αὐτοὺς ὡς ἀνήκοντας εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος.

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἀποστολῆς τῶν Σκανδιναυϊκῶν ἐθνῶν διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν θρησκευμάτων καὶ δοξασιῶν, ἐξεδηλώθη αὖθις κατὰ κεφαλαιώδη τρόπον, κατὰ τὸν ΙΖ^ον αἰῶνα, ὅτε ἡ καθολικὴ ἀντίδρασις ἠπείλει νὰ καταπνίξῃ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ Εὐρώπῃ πᾶσαν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ πνεύματος. Οἱ Δανοί, οἱ πρῶτοι ἤρξαντο τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῆς κολοσσιαίας τότε ἰσχύος τῆς Αὐστρίας, καὶ τὸν ὁποῖον οἱ Σουηδοὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐξακολουθήσωσι μόνοι τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ τῇ συνδρομῇ τῆς Γαλλίας ταύτης, τὴν ὁποίαν ἐπισκέπτεσθε σήμερον.

Τὸ ἔργον νῦν δὲν εἶνε πάλη, ὡς ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, ἀλλ' ἔργον εἰρηνοποιήσεως, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκομεν ὁμοῦ, ἐλπίζοντες νὰ καταστήσωμεν αὐτὴν παγκόσμιον καὶ ὁριστικήν.

Ἡ ἐπιστήμη διδάσκει ἡμᾶς ὅτι ὁ πόλεμος καὶ ἡ λεηλασία δὲν εἶνε τὰ ἀληθῆ καὶ μόνιμα μέσα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εὐημερίας καὶ εὐδαιμονίας. Καταστρέφουσι τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας τῶν ἡττηθέντων καὶ παραδίδουσιν αὐτοὺς εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν νικητῶν, οἵτινες σπεύδουσι συνηθέστατα νὰ κατασπαταλήσωσι τὴν κακῶς κτηθεῖσαν ταύτην περιουσίαν. Ἀλλ' οὔτε ὁ πόλεμος, οὔτε ἡ βία δημιουργοῦσι νέαν πηγὴν πλούτου ἐν τῷ κόσμῳ. Πᾶς πλοῦτος πρέπει νὰ εἶνε τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας· ἡ δ' ἐπιστήμη ἀναπτύσσει αὐτὸν ἀδιαλείπτως. Αἱ μόναι ἀνεξάντλητοι τοῦ πλούτου πηγαί εἰσιν ἐκεῖναι,

τὰς ὁποίας ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη πολλαπλασιάζει ὁσημέραι ἐπ' ἀγαθῷ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῆς εἰρηνικῆς ἐνεργείας τῶν φυσικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἡ ἐργασία τῶν ἐργατῶν καὶ χωρικῶν τίθησιν εἰς ἐνέργειαν καὶ γονιμοποιεῖ. Τὸ ἔργον τῆς ἐπιστήμης μεγαλύνεται πρώτιστα ἀπὸ δύο αἰώνων· ὑποχωροῦσι δὲ πρὸ αὐτῆς ἡ πάλαι ἀμάθεια καὶ βαρβαρότης. Ἡ ἐπιστήμη ἐδίδαξε πῶς παρατείνουσι τὸν μέσον ὅρον τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων· πῶς προφυλάττουσιν αὐτούς, ἔν τινι ὁσημέραι μέτρῳ, ἀπὸ τῆς νόσου, τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ πόνου· πῶς δύνανται νὰ πολεμήσωσι τὴν πενίαν—ἀναπτύσσοντες τὴν εὐημερίαν καὶ περιουσίαν τῶν λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων—ταυτοχρόνως δὲ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀμοιβαίαν αὐτῶν ἀφοσίωσιν. Οὗτοί εἰσιν οἱ θησαυροί, οὓς ὀφείλομεν ἐφεξῆς νὰ πολλαπλασιάσωμεν· καὶ τὴν σταδιοδρομίαν ταύτην ὀφείλει πᾶσα φυλὴ ν' ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ μέλλον.

Τοιοῦτόν ἐστι τὸ ἰδεῶδες, ὅπερ προκηρύττει τὸ νεώτερον πνεῦμα, ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς ὅσον οἷόν τε βαθυτέρας γνώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τῶν κοινωνικῶν ἐμφύτων καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἀλληλεγγύης, μόνης θεμελιώδους καὶ σταθερᾶς βάσεως τῆς ἰδιωτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἠθικῆς.

Ὁ Κος D'Estournelles de Constant ἀνακοινοῖ ὅτι οἱ Βουλευταὶ κ. κ. Jaurès καὶ Paul Deschanel,— ἀποδεξάμενοι νὰ λάβωσι τὸν λόγον, ἐν τῷ συμποσίῳ τούτῳ, κωλυθέντες ὅμως ἕνεκα λόγων ὑγείας,— ἀπευθύνουσι τὰς ἐγκαρδίους αὐτῶν προσρήσεις τοῖς Σκανδιναυοῖς κοινοβουλευτικοῖς.

Ὁ Κος Cavalli, γερουσιαστὴς Σουηδός, ἀπήντησεν ἐξ ὀνόματος τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ.

Ἐπαινεῖ τὴν δραστηριότητα τοῦ Κου D'Estournelles de Constant, ἐκφράζει τὴν χαρὰν τῶν κοινοβουλευτικῶν τοῦ Βορρᾶ, ὅτι ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ἐγνώρισαν προσωπικῶς τοὺς Γάλλους κοινοβουλευτικούς. Ὑπομιμνήσκει τὰ αἴσια ἀποτελέσματα τῆς κοινοβουλευτικῆς συνεντεύξεως τῶν Γάλλων καὶ Ἄγγλων κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Διακηρύττει·

Ἔξεστι νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσκεψις τῶν κοινοβουλευτικῶν Σκανδιναυῶν θέλει ἔχει καὶ αὕτη αἴσια ἀποτελέσματα. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Σουηδίαν, πρὸ μακροῦ ἔκτοτε χρόνου αὕτη διατηρεῖ φιλικὰς μετὰ τῆς Γαλλίας σχέσεις. Δὲν δυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν ὅτι κατὰ τὸν ΙΖον καὶ ΙΗον αἰῶνα ἡ ἱστορία ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν ἡμῶν ἔσχε πολλὰ συναφείας σημεῖα. Ἀναμιμνησκόμεθα τῆς ἀδελφότητος τῶν ὅπλων, ἥτις συνέδεσεν ἡμᾶς κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον. Κατὰ τὸν ΙΗον αἰῶνα, ἐὰν δὲν συνεπράξαμεν πλέον ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης, ἢ ἐν τοῖς συνεδρίοις τῆς διπλωματίοις, διετελοῦμεν ὅμως εἰς διηνεκεῖς σχέσεις ἐν τῷ πεδίῳ τῶν τεχνῶν,

τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Βραδύτερον, ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΘου αἰῶνος, Γάλλος ἐκλήθη ἵνα ἐξακολουθήσῃ ἐν Σουηδίᾳ τὸ ἔνδοξον ἔργον τῆς ἐθνικῆς δυναστείας.

Μήτοι χθές, ἐν τέλει, ἡ ἡμετέρα Ἀκαδημία δὲν ἀπένειμεν εἰς Γάλλους τὰ ποθητὰ βραβεῖα, ἅτινα κατ' ἔτος ἀπονέμει εἰς ἐκείνους, οἵτινες κρεῖττον ὑπηρέτησαν τὸν ἀγῶνα τοῦ ἰδεώδους, ἢ τῶν ὁποίων αἱ ἐργασίαι προὐκάλεσαν νέον βῆμα προόδου εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας;

Ἐφεξῆς, ἐλπίζομεν, πιστεύομεν ἀκραδάντως ὅτι ἐπὶ τοῦ γονίμου τούτου πεδίου τῆς εἰρηνικῆς συμπράξεως ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐημερίας τῆς ἀνθρωπότητος, θέλομεν ἔτι μᾶλλον ἀποκλειστικῶς συναντηθῆ.

Ὁ Κος Holger Rordam—Δανὸς—ἐκτίθησι τὰ ἀγαθά, ἅτινα ἡ Δανία ἀπεκόμισεν ἐκ μακρᾶς εἰρήνης, ὑπὸ τὸ σύστημα ἐλευθέρου συντάγματος· ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον σημαντικὰς ἐπετέλεσαν προόδους· τὰ μεγάλα κοινωνικὰ προβλήματα ἐξητάσθησαν.

Δι' ἡμᾶς, ἐξακολουθεῖ ὁ Κος Rordam, τὸ ζήτημα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς διαιτησίας δὲν ἀποτελεῖ τὸ παράπαν ὄνειρον, δὲν φαίνεται ἡμῖν ὡς ἀπώτατος ἀντικατοπτρισμός. Τὰ τρία Σκανδιναυϊκὰ ἔθνη, ἐπὶ αἰῶνας ἐπολέμησαν πρὸς ἄλληλα· νῦν ὅμως εἶνε λαοὶ ἀδελφοί, ἡνωμένοι διὰ τῶν δεσμῶν τῆς φιλίας, καὶ ὁ κανονισμὸς διὰ τῶν ὅπλων διαφορᾶς, ἥτις ἤθελε γεννηθῆ μεταξὺ αὐτῶν, κατέστη νῦν πρᾶγμα ἀδύνατον.

Διατί δὲν ἤθελον ἔχει οὕτω μεταξὺ τῶν Σκανδιναυϊκῶν ἐθνῶν καὶ τῆς Γαλλίας;

Ἰδιαιτέραν συναισθανόμεθα ἀγαλλίασιν ἡμεῖς, οἱ Δανοί, ἐρχόμενοι ἐν Γαλλίᾳ. Στενὴ ἀείποτε φιλία ἐπεκράτησε μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Δανίας. Ἡ ἱστορία ἀποδεικνύει ἡμῖν ὅτι μεταξὺ πάντων τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης ἡ Δανία εἶνε τὸ μόνον ἔθνος, ὅπερ οὐδέποτε ἐπολέμησε πρὸς τὴν Γαλλίαν· τοὐναντίον, αἱ σχέσεις αὐτῶν ἀείποτε ὑπῆρξαν ἰδιαιτέρως φιλικαί.

Περαίνων ὁ Κος Rordam ἀποθαυμάζει τὴν Γαλλίαν καὶ ἐκφράζει τὴν εὐχήν, ὅπως ὁ εὐγενὴς ἀγών, ὃν ἀνέλαβεν ὁ «Γαλλικὸς Ὅμιλος τῆς Διαιτησίας», ἀχθῇ εἰς αἴσιον πέρας.

Ὁ Κος Prebensen λαμβάνει τὸν λόγον ἐξ ὀνόματος τοῦ Ὁμίλου τῶν Νορβηγῶν. Χαίρει, λέγει, βλέπων τὴν Γαλλίαν ἀείποτε προηγουμένην τῶν ἐθνῶν ὑπὲρ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ· θαυμάζει τὴν ἐργασίαν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Ἀναφέρει μετὰ συγκινήσεως

τὰς ἀρχαίας καὶ ἐγκαρδίους σχέσεις μεταξὺ τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ πιστεύει ὅτι οἱ δεσμοὶ οὗτοι θέλουσιν ἔτι μᾶλλον κραταιωθῇ διὰ τῶν ὡραίων ἑορτῶν τῶν ἡμερῶν τούτων.

Ὁ λόρδος Brassey,—παραστὰς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ὡς μέλος τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς εἰλικρινοῦς συνεννοήσεως,—λογίζεται εὐτυχὴς ὅτι παρευρίσκεται αὖθις σήμερον ἐν συνεντεύξει εἰρήνης. Ἡ εἰλικρινὴς συνεννόησις δὲν εἶνε μόνον, λέγει, διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Πάντα τὰ ἔθνη ἔχουσι συμφέρον νὰ ὑποκαταστήσωσι τὴν διαιτησίαν εἰς τὸ κράτος τῆς βίας. Περαίνει δὲ διὰ τῶν ἑξῆς ἐκφράσεων·

Τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ἔργον πρέπει νὰ καταστῇ διεθνὲς πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης,—τῆς ἐντίμου εἰρήνης,—κατὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκφρασιν τοῦ λόρδου Beaconsfield· ὀφείλομεν συσφίγγοντες τὰς χεῖρας νὰ συνεννοηθῶμεν εἰλικρινῶς, ὅπως θέσωμεν τέρμα εἰς τὰς σπαρακτικὰς ταύτας ἀπωλείας τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ δὴ πρὸς τὸ συμφέρον πάντων τῶν ἐθνῶν.

Ἡ εἰλικρινὴς συνεννόησις πρέπει νὰ εἶνέ τι πλέον ἢ ἰδέα, πλέον ἢ διακαὴς πόθος πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν λαῶν. Πρέπει ἡ συνεννόησις νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν.

Ἐξευρέθη ὁ τρόπος τῆς λύσεως τῶν ζητημάτων, ἐπὶ μακρὸν χρόνον συζητηθέντων. Ἀνετέθη τῇ Γαλλίᾳ ἔργον ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ δυσχερεστέρων· ἡ ἀναζωογόνησις τοῦ Μαρόκκου, χώρας τοσοῦτον εὐφόρου καὶ ἥτις ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἔπασχεν ἐκ τῶν ἀθλιοτήτων—κυβερνήσεων, ἄνευ φώτων καὶ ἄνευ μέσων. Καὶ ἡ Γαλλία προώρισται νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸ Μαρόκκον τὰ εὐεργετήματα τῆς εὐταξίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Αὕτη ἵσταται εἰς τὸ ὕψος τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιχειρήσεως. Ἔχομεν πεποίθησιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς πεφωτισμένης καὶ ἀγαθῆς διοικήσεως αὐτῆς. Ἡ κινητήριος δύναμις τῆς Γαλλίας δὲν εἶνέ ποτε φιλαυτία. Ἡ πολιτικὴ αὐτῆς εἶνε συνετή, εὐγενὴς καὶ γενναιόφρων.

Μετά τινας λέξεις τοῦ κόμητος Frijs,—Προέδρου τῆς Δανικῆς ἀποστολῆς,—καὶ τοῦ C. C. Bonde, Ἀντιπροέδρου τῆς Σουηδικῆς ἀποστολῆς, ὁ Κος Frédéric Passy ἀπήγγειλε—καίπερ προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν—ἐνθουσιώδεις λόγους.

Ἰσχυρίζεται ὅτι οἱ Σκανδιναυοὶ βουλευταὶ καὶ γερουσιασταί,—ἀπεσταλμένοι ἐπισήμως ὑπὸ τῶν συνελεύσεων αὐτῶν,—ἀντιπροσωπεύουσιν ἐπισήμως τὰς κυβερνήσεις καὶ τὰ ἔθνη των. Περαίνει ἀναφωνῶν:

«Τὸ παρελθὸν ἐπιτρέπει ἡμῖν ν'ἀτενίζωμεν θαρραλέως εἰς τὸ μέλλον. Χαιρετίζω τὰς προόδους τοῦ παρελθόντος καὶ φέρω ἐκ προοιμίων πρόποσιν ὑπὲρ τῶν προόδων

τοῦ μέλλοντος. Τὸ μέλλον τοῦτο ἔσται οἷον ἐπιποθεῖτε, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἔχητε σταθερὰν ἐλπίδα καὶ ἀκράδαντον θάρρος».

Ἐν τέλει, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας λαβὼν αὖθις τὸν λόγον, ἀνήγγειλεν ὅτι, ἐντολῇ τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ, εὐάρεστον εἶχε νὰ ἐκπληρώσῃ ἀποστολήν· χειροκροτούντων πάντων, παραδίδωσι τῷ Κῳ D'Estournelles de Constant τὴν μεγάλην ταινίαν τοῦ πολικοῦ Ἀστέρος.

Τῇ προτάσει τοῦ Κου D'Estournelles de Constant, ἡ ὁμήγυρις δι' ἀνευφημίας ἀποφασίζει ν' ἀποσταλῇ πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Δανίας καὶ Σουηδίας τὸ ἑπόμενον τηλεγράφημα·

«Τὰ μέλη τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας, συνελθόντα κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην, ἐν τῷ συμποσίῳ τῆς διαιτησίας, ἵνα ὑποδεχθῶσι τοὺς συναδέλφους αὐτῶν ἐκ τῶν Κοινοβουλίων τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας, μετὰ πολλῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἑορτῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἐκφράζουσιν Ὑμῖν τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν καὶ τῶν φιλοξενουμένων των, ἐπὶ τῇ συμμετοχῇ τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς διεθνοῦς δικαιοσύνης· εὔχονται δὲ ἵνα ὁ ὀργανισμὸς οὗτος ἀναπτυχθῇ συμφώνως πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰς βλέψεις τῆς ἀνθρωπότητος».

Καὶ οὕτως ἔληξεν ἡ ὡραία αὕτη ἑορτὴ τῆς Διεθνοῦς Εἰρήνης.

Ὁ Κος D'Estournelles de Constant, Πρόεδρος τοῦ « Γαλλικοῦ Κοινοβουλευτικοῦ Ὁμίλου τῆς Διεθνοῦς Διαιτησίας », ἔλαβε παρὰ τῶν βασιλέων τῆς Δανίας, τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας τὰ ἑπόμενα τηλεγραφήματα·

Ἐν Στοκχόλμῃ, τῇ 29ῃ Νοεμβρίου.

«Παρακαλῶ ὑμᾶς ἵν' ἀνακοινώσητε τοῖς ὑμετέροις συναδέλφοις καὶ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐγκαρδίου εὐγνωμοσύνης μου, ἐπὶ τῷ τηλεγραφήματι τῆς χθές».

OSCAR

Ἐν Κοπενάγῃ, τῇ 29ῃ Νοεμβρίου.

«Εὐχαριστῶν ὑμῖν θερμῶς ἐπὶ τῷ ὑμετέρῳ τῆς χθὲς τηλεγραφήματι, παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα ἐκφράσητε πρὸς τὰ μέλη τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς τὴν ἐνδόμυχον εὐγνωμοσύνην μου, ἐπὶ τῇ ἐνθέρμῳ ὑποδοχῇ ἧς ἔτυχον ἐν Παρισίοις τὰ μέλη τοῦ Δανικοῦ Κοινοβουλίου. Ἐκδηλῶν πᾶσαν τὴν στοργήν μου πρὸς τὴν πρόοδον τῶν ἰδεῶν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς διεθνοῦς διαιτησίας, ἀπευθύνω τὰς εἰλικρινεστέρας εὐχάς μου ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου τῆς κοινοβουλευτικῆς ὑμῶν ὁμηγύρεως, ἐπ' ἀγαθῷ ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος».

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἀνατέλλει ἡ Ἠὼς τοῦ Νέου Ἔτους, καὶ χαιρετίζουσιν αὐτὴν ἐπαγγελίαι παγκοσμίου εἰρήνης καὶ Διεθνεῖς εὐχαὶ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν λαῶν, κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐν Παρισίοις ὑποδοχὴν τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος ἐν τῷ Μεγάρῳ τῶν Ἠλυσίων.

Ὁ κόμης Tornielli, πρεσβευτὴς τῆς Ἰταλίας, πρύτανις τοῦ ἐν Παρισίοις Διπλωματικοῦ Σώματος, προσεφώνησε τῷ Προέδρῳ τῆς Δημοκρατίας ὡς ἕπεται·

Κύριε Πρόεδρε,

Τὸ Διπλωματικὸν Σῶμα ἀπευθύνει Ὑμῖν, ἐπὶ τῷ Νέῳ Ἔτει, τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰς προσρήσεις του.

Ἐν τῇ πιστῇ ἐκπληρώσει τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ἐκόμισεν ἐνταῦθα,— σὺν τῇ ἐκφράσει τοῦ θαυμασμοῦ ἐπὶ τῇ συμπράξει τῆς Γαλλίας εἰς τὰ ἔργα τῆς Διεθνοῦς εἰρήνης,—τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ἵνα διατηρηθῇ ὁ ἀναγκαῖος οὗτος παράγων πάσης εὐημερίας καὶ πάσης προόδου.

Τὸ διαρρεῦσαν ἔτος καταλείπει τὴν ἀνθρωπότητα ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ἀνιαρῶν συγκινήσεων. Ἀλλά, διὰ μέσου τῆς τοσοῦτο ἀνωμάλου ταύτης περιόδου, δὲν καθυστέρησε τὸ παράπαν ἡ ἠθικὴ τῆς Γαλλίας ἐνέργεια ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἡ σημαντικὴ συμμετοχὴ αὐτῆς εἰς τὴν συνομολόγησιν διαιτητικῶν συμβάσεων, ἡ ἡσυχία τοῦ κόσμου διὰ τοῦ κανονισμοῦ χρονίων διεθνῶν διενέξεων, αἱ θερμαὶ ὑποδοχαί, αἵτινες ἐγένοντο εἰς τοὺς ξένους ἐπισκέπτας αὐτῆς,— ἀναμφισβήτητοι ἐκδηλώσεις τῆς νεωτέρας ἰδέας τῆς ἀδελφότητος τῶν λαῶν,— οὐ μόνον διετήρησαν, ἀλλ' ἐκραταίωσαν καὶ διὰ τῆς ἀντιθέσεως μάλιστα τῶν περιστάσεων τὴν κατάστασιν, ἧς ἕνεκα ἡ Γαλλία ἀναλλοίωτα ἐδέξατο συγχαρητήρια ἐν παρομοίᾳ ἡμέρᾳ.

Περὶ Ὑμᾶς, Κύριε Πρόεδρε, συνῆλθον ἐσχάτως, ἐν Σορβόννῃ, οἱ ἔξοχοι ἄνδρες, ἐλθόντες ἐκ πασῶν τῶν χωρῶν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Ἑκατονταετηρίδος τοῦ Κώδικος, παραχωρηθέντος εἰς τὴν νέαν κοινωνίαν,—προϊοῦσαν ἐκ τῆς συντελεσθείσης μεταρρυθμίσεως ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΘ^ου^ αἰῶνος,— καὶ ἔκτοτε ἡ ὀξυδέρκεια καὶ ἡ σοφία τῆς Γαλλίας παρέχουσιν εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη τὸ παράδειγμα τῆς κωδικοποιήσεως τῶν ἀναγκαίων νόμων ἐν ταῖς νέαις κοινωνικαῖς ἀνελίξεσι. Νῦν, ὡς πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, βλέψεις καὶ συμφέροντα μέχρι τοῦ νῦν ἄγνωστα ἀπαιτοῦσιν, ἵνα κανονισθῶσι διὰ νέων συνθηκῶν.

Ἰδοὺ διατὶ αἱ εὐχαί, τὰς ὁποίας διατυποῦμεν σήμερον, δὲν διαφέρουσιν

ἐκείνων, ἃς ἡ παράδοσις ὑποβάλλει ἡμῖν, ἐπειδὴ αὗται ἀπευθύνονται πρὸς τὸ ἔθνος, ὅπερ, ἐν τῇ εὐγενεῖ ἁμίλλῃ τῶν ἔργων τῆς εἰρήνης καὶ τῆς προόδου, θέλει διατηρήσει τὴν περίβλεπτον θέσιν, τὴν ὁποίαν ἀσφαλίζουσιν αὐτῷ ἡ διανοητικὴ περιωπὴ καὶ ἡ μεγαλοφυΐα αὐτοῦ.

ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κύριε Πρεσβευτά,

Βαθέως συγκινοῦσί με οἱ λόγοι, οὓς ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης μοὶ ἀπηύθυνεν. Ἔχουσιν οὗτοι ἰδιαιτέραν ἀξίαν, ἀπαγγελλόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου ἔθνους, ὅπερ τοσοῦτον εὐγενῶς συνεισέφερεν εἰς τὸ ὑψηλὸν ἔργον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἐὰν μὴ ἔλειψαν αὐτῇ τὰ ἀντικείμενα μερίμνης, τὸ ἐκλιπὸν ἔτος εἶδεν οὐχ ἧττον διαδιδομένας τὰς ἰδέας τῆς εἰρήνης καὶ πολλαπλασιαζομένας τὰς πράξεις διεθνοῦς ὁμονοίας. Μετ' εὐφροσύνης ἀκούω διακηρυττομένην ἐξ ὀνόματος τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος τὴν σύμπραξιν τῆς Γαλλίας εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην.

Ἡ ἰδέα τῆς διαιτησίας, ἀνταμείβουσα τὴν ἀξιομνημόνευτον πρωτοβουλίαν, τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος ἐχαιρέτισε πρὸ ἓξ ἐτῶν, δὲν ἐπαύσατο προσκτωμένη κῦρος εἰς τὸ πνεῦμα τῶν λαῶν καὶ τῶν κυβερνήσεων. Ὁποία μεγαλειτέρα ἀπόδειξις ἐκείνης, ἣν παρέσχεν ἡμῖν ἡ συνέλευσις τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς, τὴν ὁποίαν ἡ Γαλλία ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φιλοξενῇ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν στιγμήν;

Εὐχόμενος ὑπὲρ τῆς εὐημερίας πασῶν τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἀντιπροσωπεύει ἐνταῦθα τὸ Διπλωματικὸν Σῶμα, καὶ τοῦ ὁποίου ὑπήρξατε εὔγλωττος διερμηνεύς, ἐκφράζω τὰς ἀτομικὰς εὐχάς μου ἐπὶ τῷ ἀρξαμένῳ ἔτει.

AIX-LES-BAINS

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ — ΙΣΤΟΡΙΑ — Η ΠΟΛΙΣ — ΑΙ ΘΕΡΜΑΙ — ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΟΥ AIX-LES-BAINS
ΕΠΑΥΛΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΕΩΝ (VILLA DES FLEURS) — ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ — ΙΑΤΡΟΙ
ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ — ΟΔΟΙ — ΑΜΑΞΑΙ — ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ — ΗΘΗ — ΕΘΙΜΑ — ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ
ΑΣΦΑΛΕΙΑ — ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΑΞΙΣ

Η πόλις τοῦ *Aix-Les-Bains*, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τοῦ *Chambery*, ἔχουσα 6,300 κατοίκους, κεῖται εἰς 258 μέτρων ὕψος ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου μέχρι τοῦ καταστήματος τῶν λουτρῶν καὶ 32 μέτρων ὕπερθεν τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς λίμνης τοῦ *Bourget*, ἐντὸς εὐρείας κοιλάδος ὑπὸ ὑψηλῶν περιοριζομένης ὀρέων. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεταί τις εἰσερχόμενος εἰς τὴν κοιλάδα, εἶναι βαθὺς θαυμασμὸς πρὸ τῆς θέας δύο μεγαλοπρεπῶν ὀρέων, τοῦ *Nivolet* καὶ τοῦ Ὄρους τῆς Γαλῆς (*Mont du Chat*), τῶν ὁποίων ἡ τοπογραφικὴ θέσις κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ δύσιν τοῦ ἡλίου εἶναι τοιαύτη, ὥστε τὸ ἓν τῶν ὀρέων τούτων καταυγάζεται διαρκῶς, ἐνῷ τὸ ἕτερον προβάλλει γιγαντιαίας σκιὰς ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ ἐπὶ τῆς ἀείποτε κυανῆς λίμνης τοῦ *Bourget*. Τὰ δύο ταῦτα ὄρη δεσπόζουσι τῆς λίμνης *Bourget*, τῶν μειδιώντων λόφων τοῦ *Tresserve*, τοῦ *Mouxy*, τοῦ *Saint Innocent* καὶ τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ συσπειρᾶται ἡ πόλις. Ὁ λόφος οὗτος, ἐφ' οὗ κεῖται ἡ πόλις, καταλήγει ἠρέμα εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ λόφου τοῦ *Tresserve*. Ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων, ἅτινα δεσπόζουσιν ἀρκτικῶς τῆς πόλεως, πανταχοῦ μεγαλοπρεπῆ ξενοδοχεῖα — μαγευτικαὶ ἐπαύλεις — περίπτερα — ἐξοχικὰ οἰκήματα — θεαματικαὶ ἀπόψεις — καθαρὸς καὶ ζείδωρος ἀήρ.

Αἱ ὀροσειραὶ καὶ αἱ κοιλάδες, αἵτινες περιβάλλουσι τὴν πόλιν, προφυλάττουσιν αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀποτόμων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Ὁ πληθυσμὸς τετραπλασιάζεται διαρκούσης τῆς ἐποχῆς τῶν λουτρῶν. Τὸ κλῖμα εἶναι τοσούτῳ ἤπιον, ὥστε ἡ συκῆ καὶ ἡ ῥοιὰ ἀκμάζουσιν ἀνὰ τοὺς ἀγρούς· ἡ μέση θερμοκρασία εἶναι δέκα βαθμῶν, ὁ ἀὴρ εἶναι τοσούτῳ καθαρός, ἄριστον δὲ τὸ ὕδωρ, ὥστε οὐδεμία παρατηρεῖται ἐπιδημικὴ νόσος. Ὁ ἰατρὸς Cabias βεβαιοῖ μάλιστα, ὅτι κατὰ δύο ἀποφράδας ἐποχὰς καὶ δὴ ἐν ἔτει 1435 καὶ 1564, ὅτε ὁ λοιμὸς κατέστρεψε τὰ περίχωρα, ἡ πόλις τοῦ Aix-Les-Bains διεσώθη ἐκ τοῦ ὀλέθρου τούτου καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο, οὗ μνημονεύει ὁ Cabias, ἐπιβεβαιοῖ ἡ ἱστορία.

Ἐάν, ἐνίοτε κατὰ τὸ θέρος, ἡ θερμότης ἀνέλθῃ μέχρι τῶν 33-34 βαθμῶν, μετριάζεται ἐν τούτοις ὑπὸ τῆς θωπευτικῆς αὔρας, ἥτις καθαρίζει ἀνακαινίζουσα τὸν ἀέρα· ἄλλως τε τὸ θάλπος δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολύ, καὶ εἶναι ἄγνωστοι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ αἱ πνιγηραὶ καὶ νήνεμοι ἐκεῖναι νύκτες τῶν μεγάλων πόλεων, ἔνθα καθίσταται ἀνέφικτος ὁ ὕπνος καὶ δὲν δύναται ν' ἀνακουφίσῃ τὴν κόπωσιν τῆς ἡμέρας.

Ἡ καταπληκτικὴ τῆς φύσεως ποικιλία ἐπιτρέπει εἴς τινας κοιλάδας, καὶ ἰδίως ἐν Chambery, νὰ ἔχωσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐαρινοὺς καρπούς, ὧν ἡ ἀπόλαυσις ἐν ταῖς πεδιναῖς χώραις εἶνε διαβατικὴ καὶ ἐφήμερος. Τὸ χαμαικέρασον λ. χ. διαρκεῖ εἰς τὰς κοιλάδας τῶν Ἄλπεων ἐπὶ ἓξ περίπου μῆνας καὶ δύναταί τις νὰ ἔχῃ ἐπὶ τῆς τραπέζης ὁμοῦ ὀπώρας τοῦ ἔαρος καὶ καρποὺς τοῦ φθινοπώρου. Ἡ ἄμπελος εὐδοκιμεῖ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εἰς ὕψος μέχρι 600 μέτρων· ἡ καστανέα καὶ αἱ καρύαι εἰς 900· αἱ κερασέαι εἰς 930· αἱ λεπτοκαρύαι εἰς 1100· ἡ δρῦς ἀνέχεται ψυχρότερον κλῖμα αὐξανομένη εἰς ὕψος 1200 μέτρων καὶ ἡ πτελέα εἰς ὕψος 1300 μέτρων.

ΟΔΟΙ. — Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως εἶναι ἐν γένει εὐθεῖαι καὶ ἄριστα κεχαραγμέναι· ἡ ὀροθεσία δὲ αὐτῆς ἐστι τοιαύτη, ὥστε λούεται πλουσίως ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Μεγαλοπρεπὴς κατάφυτος λεωφόρος, ἔχουσα ἑκατέρωθεν ἐπαύλεις, κήπους καὶ ξενοδοχεῖα, ἄγει ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ καταλήγει εἰς καλλιτεχνικῶς διαγεγραμμένον ἄλσος, ὅπερ χρησιμεύει ὡς περίπατος, καὶ ἔνθα εὑρίσκει τις κατ' ἀρέσκειαν τὰς εὐεργετικὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, ἢ τὴν δάσιν τῆς σκιᾶς τῶν μεγάλων δένδρων.

ΙΣΤΟΡΙΑ. — Ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἡ πόλις τοῦ Aix-Les-Bains ἔφερε τὸ ὄνομα Aquae, Aquae Domitianae, Aquae Gratianae. Ἐπιγραφή, εὑρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Pingon ἐν ἔτει 1566, καταδεικνύει, ὅτι οἱ κάτοικοι ὠνο-

μάζοντο Aquenses. Ἡ πόλις ἐξηφανίσθη προσκαίρως ἐκ τῆς ἱστορίας κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Οἱ βάρβαροι, οἵτινες ἐκάλυψαν δι' ἐρειπίων τὸν ἀρχαῖον Ρωμαϊκὸν κόσμον· οἱ χριστιανοί, οἵτινες κατέστρεψαν πανταχοῦ τὰ μνημεῖα τῆς εἰδωλολατρείας· οἱ πολλοὶ ἐμπρησμοί, οἱ ὁποῖοι ἐπανειλημμένως ἐδήωσαν τὴν πόλιν, πᾶσαι αἱ αἰτίαι αὗται ἀποχρώντως ἐξηγοῦσι τὴν ἐξαφάνισιν τῶν θερμῶν τοῦ Γρατιανοῦ καὶ τὴν λήθην, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐτάφησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον.

Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἡ πόλις τοῦ Aix προῆλθεν ἐκ νέου εἰς φῶς διὰ Πράξεως (Acte), δι' ἧς συνδέεται ἡ καταγωγὴ τοῦ Οἴκου τῆς Σαβοΐας. Ὁ Guichenon ἀναφέρει, ὅτι τὴν 5ην τῶν Εἰδῶν* τοῦ μηνὸς Μαΐου τοῦ χιλιοστοῦ ἔτους ἐν Aix, ὁ Ροδόλφος Βασιλεὺς τῆς Βουργουνδίας, παρεχώρησε πρὸς τὸν Βερόλδον τῆς Σαξονίας, στρατάρχην τοῦ βασιλείου του, τὴν κομητείαν τῆς Σαβοΐας, εἰς ἀμοιβὴν τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεώς του. Καταστραφεῖσα ἐντελῶς ὑπὸ ἐμπρησμοῦ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεγερθεῖσα, ἀνεκηρύχθη βαρονία ὑπὸ τῶν δουκῶν τῆς Σαβοΐας. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀνηγέρθη μέγαρον, τοῦ ὁποίου μέρος σῴζεται εἰσέτι. Ἐν ἀρχῇ τοῦ αἰῶνος τούτου, ἡ πόλις ἀπετέλει μέρος τοῦ νομοῦ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους (Mont Blanc). Ἐν ἔτει 1865, τὸ μέγαρον ἐπωλήθη εἰς τὴν πόλιν μετὰ τοῦ ἄλσους ἀντὶ 600,000 φρ. ὑπὸ τοῦ μαρκησίου d'Aix Sommarivaz. Μέρος τῶν κτιρίων κατηδαφίσθη, τὸ δὲ ἄλσος ἀνακαινισθὲν ἐν ἔτει 1869 χρησιμεύει νῦν ὡς δημόσιος περίπατος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, αἱ οἰκίαι, αἵτινες ἔκλειον τὴν πλατεῖαν τοῦ καταστήματος πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος, κατηδαφίσθησαν, ὥστ' ἐξετάθη ὁ περίπατος μέχρις αὐτοῦ τοῦ καταστήματος τῶν θερμῶν.

Ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ καταστήματος τῶν θερμῶν, πεφυτευμένης διὰ δένδρων καὶ ἀνθέων, ὀρθοῦται ἡ ἀψὶς τοῦ Campanus,— μνημεῖον Τοσκανικοῦ καὶ Ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, — ἐγερθὲν κατὰ τὸν Γ' ἢ Δ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ «Λουκίου Πομπηΐου Καμπάνου» καὶ ὅπερ ἄλλοτε ἐχρησίμευεν ὡς εἴσοδος τῶν ἀρχαίων θερμῶν.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο, ὅπερ κοινῶς ἀποκαλοῦσι θριαμβευτικὴν ἀψῖδα, καθόσον ἔχει τοιοῦτον ῥυθμόν, ἦτο τάφος ἢ κενοτάφιον πατρικίου, ὀνόματι Πομπηΐου Καμπάνου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, ὡς καταδεικνύει ἡ ἐπὶ τοῦ μνημείου τούτου ἑξῆς ἐπιγραφή·

L. CAMPANVS VIVVS FECIT

* Ides — Εἰδοὶ=15η Μαρτίου, Μαΐου, Ἰουλίου καὶ Ὀκτωβρίου καὶ ἡ 13η τῶν ἄλλων μηνῶν κατὰ Ρωμαίους.

Ὁ Ρωμαϊκὸς λουτήρ, ὅστις ὑδρονομεῖτο ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ ἀπετέλει μέρος τῶν ἀρχαίων θερμῶν, νῦν χρησιμεύει ὡς οἰναποθήκη τοῦ ξενοδοχείου Chabert. Ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ κατῴκησεν ὁ Λαμαρτῖνος,— ἔνθα συνέβησαν αἱ πρῶται σκηναὶ τοῦ βιβλίου Raphaël.—Ἡ αἴθουσα τῆς ὁποίας τὸ παράθυρον ἔχει τὴν ἄποψιν τῆς πεδιάδος, ἡ σκιάς, ὁ κῆπος,— ὅπου ἡ Ἰουλία ἐζωογονεῖτο ὑπὸ τὸν ἥλιον τοῦ φθινοπώρου — ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ νῦν, ὡς περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ ὁ Λαμαρτῖνος ἐγνώρισε βραδύτερον τὴν δεσποινίδα Β..., τὴν ὁποίαν καὶ ἐνυμφεύθη.

Αἱ νέαι οἰκοδομαί, αἵτινες ἐγένοντο πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ καταστήματος τῶν θερμῶν, ἀπεκάλυψαν πολλοὺς « Ρωμαϊκοὺς λουτῆρας », καὶ πηγὴν ἀρχαιοτέραν τῆς Ρωμαϊκῆς δεσποτείας.

Κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ρωμαίων, ἐγγύτατα τῶν θερμῶν ὑπάρχει ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἢ τῆς Ἀφροδίτης. Κατὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφάς, ἀνευρέθη μεταξὺ τοῦ μνημείου τοῦ Καμπάνου καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος κορμὸς ἀγάλματος ἐκ μαρμάρου τῆς Πάρου—ὡραίας ἐργασίας—διάφορα ἀνάγλυφα καὶ πολλὰ μετάλλια Ρωμαϊκὰ τῶν δύο πρώτων ἀπὸ Χριστοῦ αἰώνων· προσέτι δὲ τὰ λείψανα ἀγάλματος τῆς Παρθένου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

Τὸ ἀρχαῖον μέγαρον, μεταβληθὲν εἰς Δημαρχεῖον καὶ περιλαμβάνον νῦν τὸ Ἀστυνομικὸν κατάστημα, τὸ Ταχυδρομεῖον καὶ Τηλεγραφεῖον, εἶναι κτίριον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος· ἐντὸς αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν εἴσοδον παρατηρεῖται κλῖμαξ τῆς ἐποχῆς τῆς « Ἀναγεννήσεως ». Δύο αἴθουσαι περιέχουσι τὴν κοινωτικὴν βιβλιοθήκην καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Γαλλικοῦ Συλλόγου τῶν Ἄλπεων (Club Alpin Français).

ΜΟΥΣΕΙΟΝ LEPIC.—Τοῦτο περιλαμβάνει δύο αἰθούσας· ἐν τῇ πρώτῃ ὑπάρχουσι καλλιτεχνήματα—ἀγγεῖα ὑάλινα—ὀρειχάλκινα καὶ σιδηρᾶ—ὀστᾶ ἀνθρώπων—ἀγγεῖα ρωμαϊκὰ—εὑρεθέντα εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς « Λαϊκῆς Σχολῆς τῶν Νεανίδων » ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχιτέκτονος Κ. Grisard— δύο πλάκες τάφων τῆς Γαλλο-Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ μεγάλη αἴθουσα (ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος) περιέχει δύο μεγάλα ἀγγεῖα Ἰταλικῆς κατασκευῆς — ρωμαϊκὰς ἐπιγραφὰς — τάφους — συντρίμματα γλυπτικῆς — λιμναῖα εὑρήματα — ὅπλα — τεταριχευμένα πτηνά. Ἡ δευτέρα αἴθουσα διακοσμεῖται δι' ἀρχαίων καὶ νεωτέρων εἰκόνων, ὧν μέρος ἐκληροδότησεν ὁ Κ. Lepic.

Τὸ ἄλσος, συνδεθὲν δι' ἀκμαίων φυτειῶν μετὰ τῆς μεγάλης πλατείας τοῦ καταστήματος τῶν θερμῶν, εἶνε ὁ ἀρχαῖος κῆπος τοῦ μαρκησίου d'Aix-Sommarivaz.

ΤΟ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ, ἱδρυθὲν ἐν ἔτει 1813 ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ὀρτενσίας, ἐδωρήσατο ὁ βασιλεὺς Charles Félix· ἀνακαινισθὲν ἐν ἔτει 1860, κεῖται Ν. Δ. ὕπερθεν τοῦ καταστήματος τῶν θερμῶν, περιέχει δ' 90 κλίνας.

ΤΟ ΑΣΥΛΟΝ ΤΩΝ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΩΝ (νοσοκομεῖον, παρεκκλήσιον καὶ σχολεῖον) ἐγκαινισθὲν ἐν ἔτει 1877, κεῖται πλησίον τοῦ καταστήματος τῶν θερμῶν.

Ο ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΤΟΥ AIX-LES-BAINS, ἱδρυθεὶς ἐν ἔτει 1848, ἐμεγαλύνθη καὶ μετερρυθμίσθη ἐν ἔτει 1879-1882. Τῆς προσόψεως αὐτοῦ προεκτείνεται κατάφυτος περίβολος, χωριζόμενος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ διὰ καλλιτεχνικῆς κιγκλίδος. Ὁ πρόδομος ἐκτείνεται ἐπὶ μεγάλης στοᾶς ὑαλοσκεποῦς, συνεχομένης μετὰ τῶν διαφόρων ἐσωτερικῶν ὑπηρεσιῶν· δεξιᾷ αἱ αἴθουσαι συνδιαλέξεως—ἀναγνωστήριον—κομψότατον θέατρον· ἀριστερᾷ περίπτερον διακοσμούμενον διὰ μωσαϊκῶν ἔργων τοῦ Salviati καὶ καλλιτεχνικῶν ὑάλων, ἐργασίας τοῦ Ponsin· τὸ καφεῖον—ἑστιατόριον καὶ αἱ αἴθουσαι τοῦ παιγνίου. Ἐφ' ὅλης τῆς προσόψεως πρὸς τὸ μέρος τοῦ κήπου δεσπόζει ἄνδηρον, ἔχον τὴν θελκτικὴν ἄποψιν τοῦ λόφου τοῦ Tresserve καὶ τῶν ὀρέων τοῦ «Ὄρους τῆς Γαλῆς» (Mont du Chat).

Ἀπὸ τοῦ περιπτέρου τούτου κατέρχεταί τις διὰ τριῶν λαμπρῶν λιθοκτίστων κλιμάκων εἰς τὸν κῆπον, διήκοντα μέχρι τῆς λεωφόρου τοῦ σταθμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου. Πῖδαξ, ἐξέδρα διὰ τὴν στρατιωτικὴν μουσικὴν καὶ ἄντρον ἐξωραΐζουσι τὸν κῆπον.

Τὸ ἵδρυμα τοῦτο λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου. Τετράκις τῆς ἑβδομάδος, ἐν τῷ θεάτρῳ ἐκτελοῦνται μελοδράματα καὶ διδάσκονται κωμῳδίαι· κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας, μεγάλη μουσικὴ ἐκτελεῖ συναυλίας κλασσικῶν ἔργων. Ἡ τρίτη τῆς ἑβδομάδος λαμπρύνεται διὰ νυκτερινῆς ἑορτῆς — φωταψίας τοῦ κήπου — πυροτεχνημάτων καὶ χοροῦ.

ΕΠΑΥΛΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΕΩΝ (VILLA DES FLEURS). Συνεχομένη μετὰ τοῦ Συλλόγου τοῦ Aix-Les-Bains διὰ λαμπροῦ κήπου, παρέχει τὰς αὐτὰς διασκεδάσεις· μελοδραματικὰς παραστάσεις,— κωμῳδίας,— μουσικὰς συναυλίας,— νυκτερινὰς ἑορτὰς — πυροτεχνήματα καὶ χορόν.

Ὁ Cabias ἔγραφεν ἐν ἔτει 1622, ὅτι εἷς τῶν ἀνθυπάτων τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ὀνόματι Δομίτιος ἵδρυσεν ἐν Aix-Les-Bains τὰ πρῶτα λουτρὰ κατὰ τὸ ἔτος 628 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης (125 ἔτη π. Χ.).

Τὰ λουτρὰ ταῦτα ἐπισκευασθέντα προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐξωραΐσθησαν ὑπὸ τῶν Ἐπάρχων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπαρχίας καὶ ἐλάχιστα τούτων σῴζονται ἴχνη. Μέχρις οὗ ἐπιχειρηθῶσιν ἀνασκαφαί, οὐδὲν θετικὸν δυνάμεθα νὰ

βεβαιώσωμεν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου· ἄγνωστον δ' ἐπίσης τυγχάνει, ἐπὶ πόσον χρόνον αἱ πηγαὶ ἔμειναν ἄνευ καταστήματος. Περὶ τὸ τέλος τοῦ τελευταίου αἰῶνος, οὐδὲν τοιοῦτον ὑπῆρχεν. Ἀσθενεῖς, ἐρχόμενοι εἰς Aix-les-Bains, ἐλούοντο ὑπὸ ἀνώμαλον θόλον, ὑπὸ τῆς φύσεως ἐσκαμμένον ἐπὶ τοῦ βράχου ἐν τῇ θειούχῳ πηγῇ· οἱ πλεῖστοι περιωρίζοντο πίνοντες τὸ ἀναβλύζον ὕδωρ καὶ ἐλούοντο κατ' οἶκον. Ὁ ἰατρὸς Daquin, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 1773 Ἀνάλυσιν τῶν θερμῶν ὑδάτων τοῦ Aix-Les-Bains ἐν Σαβοΐᾳ, ἐξεγείρεται κατὰ τῆς συνηθείας ταύτης καὶ προτρέπει τοὺς ἀσθενεῖς ἵνα λούωνται κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς λουτῆρας τοὺς σχηματισθέντας ἐκ τῶν ἀναβλυζόντων ἐκ τῆς γῆς ὑδάτων, καίτοι οἱ λουτῆρες, οὗτοι εὑρίσκονται ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ ὕπαιθρον, καὶ οὐδὲν οὔτε σκηνὴ κἂν προστατεύει αὐτοὺς ἀπὸ τῶν βλεμμάτων τοῦ κόσμου, οὔτε ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἢ τῆς βροχῆς. Εἷς τῶν λουτήρων τούτων ἔφερε τὸ ὄνομα βασιλικὸς λουτήρ, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Ἐρρῖκος Δ' διερχόμενος ἐκ τοῦ Aix κατῆλθε τοῦ ἵππου του καὶ ἐλούσθη μετὰ τῶν εὐγενῶν τῆς ἀκολουθίας του. Ὁ Ἐλπιδιανός, ἐν ἔτει 1571, ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ περὶ τῶν θερμῶν, ἀποδίδει τὴν κατασκευὴν τοῦ λουτῆρος τούτου εἰς τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν· «ἀληθῶς βασιλικὸς λουτήρ, λέγει, τοῦτο μὲν ἕνεκα τῆς πολυτελείας του, τοῦτο δὲ ἕνεκα τῶν ὡραίων πέριξ στοῶν καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτοῦ κατασκευῆς ἐκ λαξευτῶν λίθων». Κατεστράφη ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ ἐμπρησμοῦ τοῦ ἔτους 1739, ὅστις κατεβρόχθισεν ὁλόκληρον τὴν πόλιν. Ὁ λουτήρ, ἐν ᾧ ἐλούσθη Ἐρρῖκος ὁ Δ', ἦτο λείψανον τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ λουτῆρος Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Ὅπως δήποτε ὁ λουτὴρ οὗτος ἐπισκευασθεὶς ἐν ἔτει 1751, ἐχρησίμευε διὰ τοὺς ἵππους μέχρι τοῦ 1825, ὅτε ἔκτισαν ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης τὸ λουτρὸν τοῦ νοσοκομείου (μικρὸν κτίριον ἐκ πλίνθων), ὅπερ ἐφαίνετο παρὰ τὸν οἶκον Chabert καὶ ἐξηφανίσθη ἐν ἔτει 1880.

Πρῶτος ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας Βίκτωρ Ἀμεδαῖος Γ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 1779-1783, ἤγειρε τὸ πρῶτον καὶ ἀρχαῖον ἵδρυμα, μετασχηματισθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν διὰ τοῦ ὑπάρχοντος νῦν καταστήματος. Καὶ πράγματι, μετεσχηματίσθη τὸ ἀρχαῖον κτίριον, καθόσον μέγα μέρος αὐτοῦ διετηρήθη καὶ ὁλόκληρον τὸ περίπτερον Ν. φαίνεται εἰσέτι ἔξωθεν. Ἡ θειοῦχος λεγομένη πηγὴ ἀναβλύζει ὑπὸ τὴν γῆν αὐτοῦ τοῦ καταστήματος· ἡ λευκωματοῦχος διοχετεύεται διὰ στοᾶς, ἥτις ἐστὶν ἔργον τέχνης καὶ ἐκ τῶν ἀξιοθεάτων ἀντικειμένων τῆς χώρας. Δὶς τοῦ μηνὸς τὰ ἄντρα τῶν πηγῶν φωτίζονται λαμπρῶς δι' ἀπειραρίθμων λαμπτήρων φωταερίου, κρυπτομένων ἀνὰ τὰς ἀνωμαλίας τῶν βράχων. Ἡ ἐπίσκεψις αὐτῶν ἀντὶ πληρωμῆς φράγκου κατ' ἄτομον.

Ἐν τῷ καταστήματι ἐκτελοῦνται καθ' ἑκάστην 1,200 λουτρά, 2,000 καταιονήσεις καὶ 200 εἰσπνοαί, ἐν συνόλῳ 3,400-5,000 σὺν τοῖς λουτροῖς καλλωπισμοῦ καὶ καθαριότητος.

Ἡ θερμότης τοῦ θειούχου ὕδατος εἶνε 45—46 βαθμῶν, ἐμφαίνουσα βάθος τῆς καταγωγῆς του 1,000—1,200 μέτρων. Ἀμφοτέρων τῶν πηγῶν ἡ θερμοκρασία κατέρχεται μετὰ τὰς ῥαγδαίας βροχάς.

ΙΑΤΡΟΙ (30) - ΦΑΡΜΑΚΕΙΑ (4).—Τριάκοντα περίπου ἰατροί,—ὧν οἱ πλεῖστοι συγγραφεῖς σπουδαίων ἔργων καὶ μονογραφιῶν—περὶ τῆς χρήσεως, καὶ ἰαματικῆς ἰδιότητος τῶν θερμῶν.

Πάντες ἀπὸ πρωΐας συνήθως ἀναμένουσι τοὺς πελάτας αὐτῶν ἐν τῷ καταστήματι,—δέχονται δὲ ἐπισκέψεις κατ' οἶκον ἀπὸ τῆς 1ης - 4ης Μ. Μ.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ - ΕΠΑΥΛΕΙΣ.—Ἀριθμοῦνται πλέον τῶν 200, ἐν οἷς ἡ διαμονὴ σὺν τῇ τροφῇ ἀρίστης ποιότητος κυμαίνεται μεταξὺ 8 - 12 - 14 φρ. ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν. Ἕνδεκα δὲ λαμπρὰ καφεῖα - ἑστιατόρια ἱκανοποιοῦσι καὶ τὰς μᾶλλον δυσκόλους διαθέσεις.

ΑΜΑΞΑΙ,-ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ,-ΑΤΜΟΠΛΟΙΑ. — Πολυτελεῖς ἅμαξαι, ὡραῖα ὀχήματα καὶ λεωφορεῖα διευκολύνουσι τὴν κυκλοφορίαν ἀνά τε τὴν πόλιν καὶ τὰ μαγευτικὰ αὐτῆς περίχωρα. Ἀτμόπλοια δὲ παραπλέοντα τὴν λίμνην τοῦ Bourget μεταφέρουσιν ἐκεῖ κόσμον ὁλόκληρον, ὅπου τό τε πνεῦμα καὶ ἡ καρδία δύνανται νὰ εὕρωσι τέρψεις χωρὶς νὰ ἐπιζητήσωσιν ἀλλαχοῦ ἰδέας, κατὰ τὴν ὡραίαν ἔκφρασιν τῆς Κυρίας ΣΤΑΕΛ· « Le voyage nourrit l'esprit ainsi que le coeur, et on a peu besoin de chercher des idées ailleurs ».

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ ἐξαισίων ἐκδρομῶν ἀνὰ τὴν τερπνοτάτην ἐπὶ ποικιλίᾳ καὶ κάλλει κοιλάδα τοῦ Aix-Les-Bains, ἀξία ἀναγραφῆς τυγχάνει καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῶν λαιμῶν τοῦ Sierroz, — ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς πόλεως—καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Γενεύης. Μικρὸν δεξιᾷ, πέραν τῆς γεφύρας τῶν λαιμῶν τοῦ Sierroz, καὶ ἰδοὺ ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα εἰς τὴν ἀποβάθραν μικροῦ ἀτμοπλοίου— «Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος»,—ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιβαίνοντες οἱ περιηγηταὶ ἐπισκέπτονται τὴν μεταξὺ τῶν λαιμῶν τοῦ Sierroz κυλινδουμένην ἄβυσσον! Καὶ δὲν ὑπάρχει γραφικώτατον θέαμα εἰμὴ ἡ θέα τῶν διακυμάνσεων τοῦ φωτὸς μεταξὺ τῶν θαλερῶν βράχων καὶ τοῦ καταρρέοντος ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βράχων τούτων ὕδατος—θαυμασίου καταρράκτου—εἰς τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου!

Καὶ κατέρχεταί τις μέχρι τινὸς εἰς τὸ βάθος τῶν λαιμῶν τούτων διὰ ξυλίνης κλίμακος, ἐγγὺς τῆς ὁποίας ὀρθοῦται μέλαινα ἀναμνηστικὴ στήλη τῆς Madame la Baronne de Broc,—ἀδελφῆς τῆς συζύγου τοῦ στρατάρχου

Ney,—ἥτις ἀπώλετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς βασιλίσσης Ὀρτενσίας τῇ 10ῃ Ἰουνίου 1813.

Ἐπὶ τῆς ἀναμνηστικῆς ταύτης στήλης, τὴν ὁποίαν ἤγειρεν ἡ βασίλισσα Ὀρτενσία εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπολεσθείσης φίλης αὐτῆς, ἀναγινώσκει τις τὴν ἑξῆς χρυσοῖς γράμμασιν ἐπιγραφήν:

H

MADAME LA BARONNE DE BROC

AGÉE DE VINGT—CINQ ANS

A PÉRIT SOUS LES YEUX DE SON AMIE

LE 10 JUIN 1813

O VOUS QUI VISITEZ CES LIEUX

N'AVANCEZ QU'AVEC PRÉCAUTION

SUR CES ABIMES

SONGEZ

A CEUX QUI VOUS AIMENT.

Τὸ τραγικὸν αὐτῆς τέλος εἰς διάφορα σχόλια ἔδωκεν ἀφορμήν. Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι, παρακολουθοῦσα αὕτη εἰς τὴν ἐπίσκεψιν τῶν μερῶν τούτων τὴν φίλην αὐτῆς βασίλισσαν Ὀρτενσίαν, παρ' ᾗ διετέλει Κυρία ἐπὶ τῶν Τιμῶν, καὶ ἐξολισθήσασα εὗρε τὸν θάνατον εἰς τὰ βάθη τῆς ἀβύσσου! ἄλλοι εἰκάζουσιν ὅτι ἦτο ἀπεγνωσμένον τὸ ὀλίσθημα τοῦτο, ἕνεκα ἠθικοῦ ἐπὶ ἀπιστίᾳ ὀλισθήματος τοῦ συζύγου αὐτῆς. Ἀλλὰ σὺν τῇ ζωῇ αὐτῆς παρέσυρε καὶ τὸ μυστήριον τοῦτο τῆς ἀβύσσου τὸ κῦμα!....

ΗΘΗ - ΕΘΙΜΑ - ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ. — Καὶ ὁ ἥκιστα διερευνητικοῦ πνεύματος ξένος ἐκπλήσσεται ἐπὶ τῇ φιλοξενίᾳ τὴν ὁποίαν πανταχοῦ εὑρίσκει μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Σαβοΐας. Ἡ φιλοφροσύνη εἶνε πανταχοῦ εἰλικρινὴς—ἀφιλοκερδὴς — ἐγκάρδιος· ἡ προφορὰ τῆς γλώσσης ἔχει ἐλαφράν τινα μουσικὴν ἀπήχησιν· ἡ φυσιογνωμία διατηρεῖ ἦθος ἀγαθότητος, πρᾳότητος καὶ εἰλικρινείας· καὶ ὁ ἰδιαίτερος οὗτος χαρακτὴρ τῶν κατοίκων τῆς Σαβοΐας ἐκτήσατο, κατὰ πᾶσαν ἐποχήν, τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ ἀγάπην τῶν ξένων. Πανταχοῦ σχεδὸν αἱ γυναῖκες τῆς Σαβοΐας ἔχουσιν εὐρὺ τὸ στῆθος, ὡραίους δὲ καὶ κανονικοὺς ὀδόντας. Καὶ ὀλίγαι χῶραι ὑπάρχουσι, λέγει ὁ Daquin ἐν τῇ «Ἰατρικῇ Τοπογραφίᾳ» αὐτοῦ, ὅπου αἱ γυναῖκες δύνανται νὰ γαλουχήσωσι κρεῖττον τὰ ἑαυτῶν τέκνα.

ΑΣΦΑΛΕΙΑ - ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΑΞΙΣ.— Σπάνιά εἰσι τὰ ἀδικήματα κατὰ τῆς ἰδιοκτησίας· σπανιώτατα δὲ κατὰ προσώπων· αἱ ἀγροτικαὶ οἰκίαι προσιταὶ εἰς πάντα προσερχόμενον· οἱ ἀγροὶ ἄνευ φραγμῶν· τὰ παράθυρα δὲν ἔχουσι θύρτας ἀσφαλείας. Τὸ ἰκρίωμα οὐδ' ἅπαξ κἂν ὑψώθη ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Σαβοΐας. Αἱ ῥήξεις εἰσὶν ἄγνωστοι ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Aix - Les - Bains, καίτοι ὑπάρχουσι πολυάριθμα οἰνοπωλεῖα, ἐν οἷς θαμίζουσιν οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ.

Ἐὰν ἠδύνατό τις νὰ ἱδρύσῃ διαμονήν, συνενοῦσαν πάντας τοὺς ὅρους τῆς ὑγείας — τὰς τερπνὰς ποικιλίας τῆς φύσεως — τὰς ἡδύτητας τοῦ κλίματος — πάσας ἐν γένει τὰς ἀνέσεις, ἃς παρεῖχεν ὁ παράδεισος — ὅπου κατῴκησεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος — ἤθελεν ἐκλέξει τὴν χώραν ταύτην, τῆς ὁποίας τὰς ἀπαραμίλλους φυσικὰς καλλονὰς ἐξύμνησεν ἡ λύρα τοῦ Λαμαρτίνου.

Ν. Γ. Κ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧ. 5

'Εν 'Αθήναις, Τυπογραφεῖον «Ἑστία» Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 5310.